TAYLOR INSTITUTION
DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA

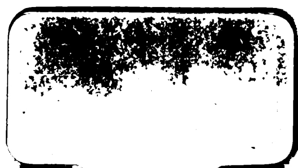

ИСТОРИЈА ОБЛИКА

СРПСКОГА или ХРВАТСКОГА ЈЕЗИКА

ДО СВРШЕТКА XVII ВИЈЕКА

написао

Ђ. ДАНИЧИЋ

У БИОГРАДУ

ИЗДАЊЕ И ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ

1874

Цена 12 гр. чар.

ИСТОРИЈА ОБЛИКА

4

СРПСКОГА или ХРВАТСКОГА ЈЕЗИКА

ДО СВРШЕТКА XVII ВИЈЕКА

НАПИСАО

Ђ. ДАНИЧИЋ

У БИОГРАДУ

ИЗДАЊЕ И ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ

1874

Облике из којих су се развили облици старога словенскога језика показали су прије овога мога посла други људи, који су се особито око тога трудили: што је добра у мом послу с те стране, за то њима припада хвала. Али сам гдје гдје одступао од пута којим су они из старијих облика изводили словенске: то сам чинио само ондје гдје сам мислио да је пријеко потребно самијех облика ради, остављајући све друго науци о гласовима да расправи. Толико сам и међу границама самијех словенских језика одступао од гдјекоје дојакошње мисли. У томе мислим да је главно: је ли требало одступати? Ако јест, онда мислим да ће мањи бити укор што одступајући нијесам ни сам свагда нашао што треба.

Догнав у овом послу до конца XVII вијека завршујем га за то што је до тада у српском или хрватском језику већ било свршено ако и није свуда преобладало све чим се садашњи облици његови разликују од старијих. А извори из којих црпох ово су:

АНДР. ДЕВ. — Витала Андријашевића Devocioni („devotioni"). Млеци 1664.

АНДР. НАЧ. — Истога Pravi način za prositi milosti u gospodina boga. Млеци 1664.

АНДР. ПУТ. — Истога Put od raja. Млеци 1686.

БАНД. — Ивана Бандулавића Novo istomačen'je pištola i evangel'jih priko svega godišta. Млеци 1626.

БРН. — Nauke života redovniškoga, ke piše blaženi sveti Brnard sestri svojoj. Рукопис XVI вијека у библиотеци југослов. академије у Загребу бр. 642.

БУД. — Шимуна Будинића Ispravnik za ereji ispovidnici i za pokornih. Рим 1582.

БУН. — Ива Вучића Бунића Mandaljena pokornica. Јакин 1630.

ВРАН. ЖИВ. — Фауста Вранчића Život nikoliko izabranih divic. Рим 1606.

ВРАН. РЈЕЧ. — Истога Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, latinae, italicae, germanicae, dalmati(c)ae et ungaricae. Млеци 1595.

Г. — Гласник српског ученог друштва.

ГЛАВ. — Фр. Главинића Svitlost duše verne. Млеци 1685.

ГРАД. ДЈЕВ. — Бас. Градића Libarce od djevstva i djevičkoga bitja. Млеци 1567.

ГРАД. ДУХ. — Истога Libarce vele duhovno i bogoljubno od molitve i kontemplan'ja. Млеци 1567.

ГУНД. ПС. — Ива Франа Гундулића Pjesni pokorne kralja Davida. Млеци 1630.

ГУНД. СУЗ. — Истога Suze sina razmetnoga. Млеци 16(23).

ГУЧ. — Аркангела Гучетића Rozario. Рим 1597.

Д. РАЊ. — Динка Рањине Pjesni razlike. Фиренца 1563.

ДИВ. — Матије Дивковића **Наук карстиански**. Млеци 1611.*

ДОМ. — Живот св. Саве. Написао Доментијан. Издало друштво српске словесности трудом Ђура Даничића. Биоград 1860.

ЂАМ. — Р. Ђаманића Nauk za pisati dobro latinskiema slovima rieči jezika slovinskoga kojiem se Dubrovčani i sva Dalmatia kako vlaštitiem svojiem jezikom služi. Млеци 1639.

ЗАК. — Законик цара Стефана Душана у П. Ј. Шафарика Památky dřevn. písemn. jihoslov. Праг 1851.

ЗБОР. — Рукопис у ком су различне ствари писан ћирилицом године 1520 у библиотеци југосл. академије у Загребу бр. 542.

ЗЛАТ. — Доминка Златарића Elektra tragedia, Ljubmir pripovies pastirska i ljubav i smrt Pirama i Tizbe. Млеци 1597.

ЗОР. — Петра Зоранића Planine. Млеци 1569.

ЈЕРК. — Матија Јерковића Bogoljubna razmišljan'ja od slavnoga svetoga rozarija. Млеци 1634.

* Три књиге код којих овдје стављам звјездицу нијесам прочитао цијеле, него већ на поласку из Загреба у Биоград, да бих и из њих што имао, прочитах из сваке по неколико првијех листа, и то из Дивковићеве првијех 16 необиљеженијех бројем и за њима 39 бројем обиљеженијех листа; из Посиловићеве 45 листа бројем обиљеженијех; из Раднићеве 100 страна.

КАШ. — Барт. Кашића Život gospodina našega Isukrsta (и život sv. bogorodice). Рим 1638.

КАШ. ГРАМ. — Истога Institutionum linguae illyricae libri duo. Рим 1604.

КРН. — Брне Крнарутића Izvrsna ljubav i napokon nemila i nesrićna smrt Pirema i Tižbe. Млеци 1627.

ЉЕТ. — Љетописи српски у П. J. Шафарика Památky dřevn. písemn. jihoslov. Праг 1851.

М. — Monumenta serbica. Edidit Fr. Miklosich. Беч 1858.

МАТ. — Стјепана Матијевића Исповиједаоник. Рим 1630.

МИК. — Јакова Микаље Blago jezika slovinskoga. Лорет 1649.

МИК. ГРАМ. — Истога Gramatika talijanska. Лорет 1649.

МРН. — Ивана Томка Мрнавића Osmanšćica. Рим 1631.

Н. РАЂ. — Рукопис писан руком Николе Рањине године 1503 латиницом, у ком је из старога и новога завјета што се чита у цркви преко године, и који је у библиотеци југосл. академије у Загребу бр. 653.

ОРБ. — Мавра Орбина Zrcalo duhovno. Млеци (1621).

П. — Споменици српски преписао кнез Медо Пуцић. Биоград 1858.

ПБ. — Споменици српски преписао кнез Медо Пуцић. Биоград 1862.

ПОС. — Павла Посиловића Наслађеније духовно. Млеци 1682.*

РАДН. — Мих. Раднића Pogrgjenje izpraznosti od svijeta. Рим. 1683.*

РАДОЈ. — Јур. Радојевића Гизделина Skazan'je kako gospodin bog vazda je providio svojim virnim slugam i sada ga molimo da pomože u ove sadane potribe krstianske. Okolišen'je i uzetji grada Budina. Падва 1686.

САВ. — Живот св. Симеуна. Написао св. Сава. У П. Ј. Шафарика Památky dřevn. písemn. jihoslov. Праг. 1851.

САВ. СТАР. — Посланица св. Саве у четвртој књизи Старина, које издаје југосл. академија у Загребу.

СТ. ПИС. — Stari pisci hrvatski. Na sviet izdaje jugosl. akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga I—V. У Загребу 1869 до 1873.

СТАР. — Starine. Na sviet izdaje jugosl. akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga I—IV. У Загребу 1869—1872.

СТЕФ. — Живот св. Симеуна. Написао краљ Стефан. У П. J. Шафарика Památky dřevn. písemn. jihoslov. Праг 1851.
ХЕКТ. — Петра Хекторовића Riban'je i ribarsko prigovaran'je i razlike stvari ine. Млеци 1568.
ЧУБР. — Андрије Чубрановића Jegjupka. Млеци 1599.
ШАФ. pam. — Památky dřevního písemnictví jihoslovnův. Sebral a vydal P. J. Šafařík. Vydání druhé. V Praze 1873.

У Биограду мјесеца јануара 1874.

Ђ. ДАНИЧИЋ.

ПРЕГЛЕД.

ДОДАЦИ.

ОБЛИЦИ ГЛАГОЛСКИ.

ПРИСТУП.

Облици постају од основа и наставака. Сваки облик има свој наставак, већ ако га је изгубио или се замијенио другим обликом; а основа је свијем облицима исте ријечи иста, већ ако која ријеч у ком облику узима другу основу. По томе разлике између једнога облика и другога исте ријечи долазе од њиховијех наставака, а разлике између једнога облика исте ријечи и истога облика друге ријечи долазе од њиховијех основа, и то од крајњега гласа у основе и његова слагања с наставком.

Није за сваки облик доста знати како му сада гласи или како би му сада гласио крајњи глас од основе и наставак: од таких гласова каки су сада многи облик не би могао ни на који начин постати онаки какав је сада; јер облици не постају сада, него су постали кад су сродни језици били у заједници, с тога су постали од гласова каки су онда били и по законима каки су онда у њима били, па су готови остали свакому језику: у ком се облику гласови од којих је постао нијесу били смијешали ни промијенили у оној заједници, у њему се могао сваки глас од кога је постао само промијенити према законима свакога језика, који га има, па се за таки облик може рећи да у сваком језику постаје и од онаких гласова какви су у том језику; али у ком су се облику гласови од којих је у оној заједници постао смијешали и промијенили још у оној заједници, у њему су се само они гласови који су тијем мијешањем и мијењањем постали могли промијенити према законима свакога језика, који га има, а гласови које је на тај начин облик у ком језику добио, често су са свијем други него што би у истом језику били кад би се у облику гласови од којих је (у заједници) постао само према законима истога језика

промијенили или се промијењени и смијешали. За то тражећи како постају облици не можемо гледати само како крајњи гласови у основа и како наставци гласе или могу гласити у словенским језицима, него нам треба знати гласове од којих су ти словенски гласови постали, гласове, на које су се свршивале основе и који су били у наставцима онда кад су облици постајали, а то су гласови који су заједнички језицима племена индоевропскога, међу које припадају и словенски, па су се у једнијем више а у другима мање сачували. То треба особито у наших имена (nomina) и замјеница (pronomina), јер се у њих све речено највише јавља. — Тога ради показиваћу овдје завршетке у основа и наставке тијем заједничким гласовима.[1] У глагола, у којих у словенским језицима свагда к основама онаким како у њима гласе, приступају наставци, доста ће бити да се само наставци покажу заједничким гласовима.

[1] Да се не би ти гласови мијешали са словенскима, него да би лакше било имати на уму да у словенским језицима могу и другачије гласити док се не покаже како доиста гласе, стављаће се латинским крупнијим словима.

ОБЛИЦИ НОМИНАЛНИ.

ОСНОВЕ.

Основе именима словенских језика по гласовима на које су се свршивале кад су облици постајали јесу:

I. Основе на u; таке су у ријечима мушким као *во* (основа волu), *дом*, *мед*, *син*.

II. Основе на а, и то

1. на чисто а; таке су
   а) у ријечима мушким као *бог* (основа бога),
   б) у ријечима средњега рода као *село* (основа села),
   в) у ријечима женским као *жена* (основа жена);
2. на ја, од чега се глас *ј* по својим законима слаже с гласовима који се десе пред њим[1]; таке су основе:
   а) у ријечима мушким као *крај* (основа краја), *коњ* (основа коња),
   б) у ријечима средњега рода као *поље* (основа поља),
   в) у ријечима женским као *душа* (основа душа).

III. Основе на і; таке су
   а) у ријечима мушким као *гост* (основа гості),
   б) у ријечима женским као *власт* (основа власті).

IV. Основе на сугласно. — Сугласна су основама на крају у словенским језицима једнака са заједничким, и то

1. *н*, пред којим је у словенским језицима самогласно *е*, тако
   а) у ријечима мушким као *ками* (основа камен);
   б) у ријечима средњег рода као *име* (основа имен);

[1] Гласови који тада постају јесу *љ*, *њ*, *ћ* (шт), *ђ* (жд), *ж*, *ш*, *ч*, *ц*, *з* (не свагда, него кад тако постаје); иза гласа *р* држи се *ј* у старије вријеме у неким приликама (царя), а у некима се губи у гласу који њега ради буде за њим (царь), послије испада и у првијем приликама (цара).

2. *т,* пред којим је за словенске језике самогласно **а**, које у српском језику гласи *е;* таке су основе у ријечима средњега рода као *јагње* (основа јагњет);
3. *с,* пред којим је у словенским језицима самогласно *е;* така је основа у ријечима средњега рода као *небо,* (основа небес);
4. *р,* пред којим је у словенским језицима самогласно *е;* таке су основе у ријечима женским: *мати* (основа матер), *кћи* (основа кћер);
5. *в,* пред којим је у словенским језицима самогласно **ъ** или **о**; таке су основе у ријечима женским као *љуби* (основа **любов** или **любъв**). Будући да ово сугласно заједно са самогласним које је пред њим постаје од другога **u**, за то се оваке основе свршују управо на друго **u**: **люби**; али како од тога самогласнога постаје сугласно *в*, а у осталом се ријечи с таком основом не разликују од других с основом на сугласно, за то и њих узимам међу ове.

У адјектива се словенских основе свршују само на **а**, и то или на чисто **а**, као у *нов* (основа нова), или на **ја**, као у *туђ* (основа туђа).

Многе су основе прешле из своје врсте у другу одбацивши своје особине и примивши особине друге врсте, и то или за све облике или само за неке: тако су се још у староме словенском језику ријечи с основом на **u** помијешале с ријечима у којих је основа на **а**, те осим правијех својих облика имају и онаке какве могу имати само ријечи с основом на **а**; тако су у српском језику све ријечи мушке с основом на **і** (н. п. пут) прешле међу мушке с основом на **а** сачувавши само неке облике које могу имати од основа на **і**; тако су и неке женске ријечи с основом на **і** прешле међу женске с основом на **а** (н. пр. ријеч која је прије гласила *пјесан,* сада је *пјесма*); тако н. пр. ријеч *јелен,* којој се основа управо свршује на сугласно, те у старом словенском има неке облике од таке основе, она је још у старом словенском језику у самом номинативу јед. прешла међу ријечи мушке с основом **і**, а с тијем је ријечима опет у српском језику прешла међу мушке ријечи с основом на **а**.

НОМИНАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Наставак му је s, који стојећи на крају отпада у словенским језицима по правилу по ком сугласно не може стајати на крају ријечи. Ријечи среднњега рода немају у овом падежу наставка, и оне између њих у којих је основа на **a** замјењују овај падеж акусативом.

I. Основе на **u**. Крајње је **u** у основи кратко, те у словенским језицима слабећи постаје **ъ**, које у староме словенском остаје а у другима отпада: **сынъ**, *син*.

II. Основе на **a**:

A. У мушких ријечи:

1. Крајње је **a** у основи кратко, те у словенским језицима слабећи постаје *o*, које опет слабећи постаје **ъ**, па

а) у основама на чисто **a** остаје **ъ** постало од њега у старом словенском језику а у другима отпада: **родъ**, *род;* с промјеном крајњега *л* у *о*: **дно** М. 409. Н. Рањ. 58. туо Н. Рањ 182б.

б) у основама на **ja** **ъ** постало од **a** мијења се предњега гласа ради у **ь**: ако је предњи глас само *j*, отпада иза њега **ь** и у старом словенском језику, те га нема ни у српском: **бои**, *бој;* — ако ли је предњи глас други, који постаје од *j* и гласа који се пред њим деси [1], онда **ь** у старом словенском остаје а у српском опет отпада: **конь**, *коњ;* — ако је пред *j* глас *р*, у старом се словенском глас *j* губи у **ь**, или ако је било смијешано са *р*, остаје смијешани глас незабиљежен као и други (*љ*, *њ*), или се гдје гдје биљежи знаком ˆ, а у српском језику отпада и *j*: **царь**, *цар*.

Међу ријечима с основом на **ja** биле су **ждрѣбии** и **нетии**, гдје је крајње *и*, које је гласило *j*, предњега *и* ради и отпадало: **ждрєбн** М. 180. **нєтн** М. 273. П. 112. а мјесто **ии** долазило је разједначивањем и **єи**, али само у старије вријеме: **ждрѣбєи** Стеф. 23. Таке су се ријечи са завршетком *иј* послије промијениле одбацивши га или узевши други: тако од почетка XVI вијека долази ждријеб Н. Рањ. 177. Банд. 198. нетјак Мик. 316. али прва ријеч долази уз глагол *метати* у акусативу јед., који је једнак с номинативом, XVI и XVII

[1] Види напријед на стр. 3.

вијека још једнако са *и*: ждријеби Збор. 29. 115. ждрпби Банд. 87. 93. Мат. 48. Мик. 760.

Нека народна имена која се сада говоре без крајњега *ин* налазе се с тијем завршетком још XVI вијека: хрватин Ст. пис. 3, 55. жидовин Н. Рањ. 109. тако и XVII вијека: жудијин Банд. 104.

Од два сугласна на крају, која и сада могу стајати на крају, могло се задње и одбацити, као што и сада гдје гдје бива и то од XVI вијека: даж Н. Рањ. 206. Ст. пис. 4, 115. плаш Збор. 26. лис Ст. пис. 2, 88. 3, 187. Град. дјев. 118. тако без задњега *т* има и крс Н. Рањ. 52б. — Кад су оба задња гласови *ск* и *зг*, долазе кад кад и без *а*, које се међу њих уметало као што се и сад умеће, допирући тако у сам XVII вијек: воск Н. Рањ. 112б. виск Ст. пис. 1, 243. тиск Вран. рјеч. 81. триск Ст. пис. 1, 243. Стар. 1, 235. Вран. рјеч. 40. жив. 68. Мрн. 64. мозг Вран. рјеч. 60. Док су тако гласови *ск* и *зг* долазили без уметнога *а*, могао се задњи глас и одбацити: вос Ст. пис. 4, 349. 359. тијес Ст. пис. 2, 315. тријес Ст. пис. 4, 173. 266. 5, 188. Бун. 14. моз Ст. пис. 5, 55. Тако се без уметнутога *а* налази и басилк Ст. пис. 1, 78. кладенц Ст. пис. 5, 45. мударц Каш. грам. 31.

У адјектива је као у супстантива: с основом на чисто **а**: *нов*, с основом на **ја**: *туђ*.

2. Крајње кратко **а** у основи ославивши у *о* остаје не слабећи даље у ријечима које се говоре од мила (ипокористика) и које тога ради постају од других, особито у таким именима властитијем:

а) с основом на чисто **а**: **Растько** (т. ј. **Растиславь**) Дом. 4. **Славко** М. 13. **Берило** М. 12. **Гостило** М. 12. **Влахо** М. 240. **Жоухо** М. 299. **Драго** М. 62. **Стано** М. 62. **Маро** М. 246. **Михо** М. 62.

б) с основом на **ја**: *аа*) остаје такођер *о* још непромијењено предњега гласа ради у *е*: **Баѡ** (Бајо) М. 63. **Коо** (Којо) М. 62. **Cтаѡ** (Стајо) М. 62. — *бб*) мијења се *о* на *е* у ријечима од предњих (као што је Драго) на ново начињеним: **Радоє** М. 2. **Драгоє** М. 201. **Мароє** М. 412. **Михоє** М. 96. — Види још код вокатива јед.

Уз оваке се ријечи сачувао овако крајњи глас од основе и у гдјекојим странијем именима властитијем и другим: тако

још у старом словенском језику: **Блъхо** Микл. lex. **Маръко** Микл. lex. и кад је основа на **ја**, те се *о* мијења на *е*: **Василие** Микл. lex. **Дионисие** Микл. lex. **хартоуларие** (cartularius) Микл. lex. Тако је у српском језику од најстаријих времена: а) с основом на **а** до краја XV вијека: **Барьтоло** М. 474. **Клименьто** М. 40. **Манонло** М. 62. **Марько** М. 180. **Марьтоло** М. 43. **Михаило** М. 259. **Михонло** М. 39. **Павьло** М. 40. **Филипо** М. 40. **Јерарьхо** М. 115. 116. и послије: Александро Збор. 12б. Радн. 87. Алуберто Збор. 171б. Брнардо Збор. 14. Данило Ст. пис. 1, 89. Јеронимо Збор. 12. Исидоро Збор. 7. Ларго Банд. XVII. Михаило Каш. 48. Андр. пут 122. Радн. IIб. Полидоро Ст. пис. 4, 401. Поликарпо Банд. X. Смарагдо Банд. XVII. — б) с основом на **ја**, гдје се *о* мијења на *е*: до краја XV вијека: **Николае** М. 27. 115. 117. особито у основама које пред **ја** имају *и*: **Мерькоурие** Стеф. 25. **Мееодие** Стеф. 16. **Пансіе** М. 127. **Ѳеωдосіе** М. 128. **Димитріе** Дом. 77. **Димтрье** М. 43 **ωктеврие** М. 537. и послије једнако: Мојсије Радн. 2. **Сωфωклие** Стар. 3, 239. оваке стране ријечи, у којих је у словенским језицима основа на **ја**, још у старом словенском језику одбацују у неким падежима *ј*, те им се ни *о* не мијења на *е*. тако би у нас могло бити и у овом падежу у овијех ријечи, али мислим да ће прије бити талијански облик: **Матео** М. 6. **Маѳеω** М. 187. фарисео Н. Рањ. 35. Хелисео Н. Рањ. 64б. Птоломео Збор. 9в. тако и Меркурио Ст. пис. 4, 146. Отавио Д. Рањ. 83б. Тулио Збор. 7. Матијо Ст. пис. 5, 320. а према њима и Мојсио Пос. 6б. тако је страни облик и Аристотиле Збор. 12. Банд. IV. Пократе Збор. 12б. Улисе Ст. пис. 4, 409. — Али је у свијех таких странијех ријечи могао речени крајњи глас у основи и ослабити у **ъ**, као и у других ријечи, а по том је **ъ** код нас отпало: тако у старом словенском језику има и **Маръкъ** Микл. lex., а у нас а) од основа на **а**: до краја XV вијека: **Барьтоуо** (т. ј. **Барьтоуль**) М. 451. **Марьтоль** М. 40. **Марьтоо** (т. ј. **Марьтоль**) М. 40. **Михаиль** М. 287. **Павль** М. 40. **Пилипь** М. 7. **Рафаиль** М. 221. **Рапаиω** (т. ј. **Рапаиль**) М. 229. и послије: Аристотио Збор. 1б. Гуч. 6. Брнарад Збор. 153б. Габрио Н. Рањ. 15б. Гуч. 295. Данил Ст. пис. 1, 90. Данио Н. Рањ. 68. Ст. пис. 4, 372. Мавар Ст. пис. 5, 342. Миховио Збор. 124б. Банд. XVIII.

Савао Банд. 191. Толомеј Збор. 6. Холоферан Радн. 58. — б) од основа на **ја**: до краја XV вијека: **Никикии** М. 66. и без крајњега *и*, које гласи *ј*: **Власи** М. 40. **Герьвасн** М. 40. **Дмитри** М. 39. **охтоври** М. 519. тако се налази још и XVII вијека, прем да већ ријетко: Бароиј Каш. 36. Епифанији Каш. 19. Матиј Јерк. 1. Тибурциј Вран жив. 19.[1]

Б. У ријечи средњега рода овај се падеж замјењује акусативом јед.; али им и у том падежу отпада његов наставак, а крајње кратко **а** у основи слаби само у *о*, које се у основама на **ја** мијења на *е* предњега гласа ради: с основом на чисто **а**: **стадо** М. 4. тло Вран. жив. 54. — с основом на **ја**: **покаание** М. 5. **море** М. 42.[2]

Завршетак **ие**, од кога **и** од давна отпада, па се *ј* с гласом који се пред њим деси слаже по својим законима, налази се и сажет у *и*, прем да врло ријетко: тако XIV вијека: **хтѣии** М. 42. на крају XV вијека: ули Ст. пис. 1, 38. 77. 99. 224. XVI вијека: ули Брн. 25. и у слику: безакони Ст. пис. 5, 72. XVII вијека: ули Вран. жив. 50. 82. окушени Пос. 3.

Неке су ријечи средњега рода прелазиле међу мушке с основом на **а**: тако се налази: весал Ст. пис. 5, 335. језер Андр. пут 280. рун Вран. рјеч. 110. Гунд. суз. III, LII. рух Вран. рјеч. 112. жив. 39. особито у пјесмама: твој крил Ст. пис. 2, 229. 260. 435. 3, 6. 45. 4, 86. 102. 149. 293. 351. 5, 67. 80. 144. тако ријеч средњега рода која је обична само у множини налази се и међу мушкима у једнини: уст Ст. пис. 2, 225. мој уст Ст. пис. 2, 276.

Тако су опет неке ријечи мушке прелазиле међу ријечи средњега рода: гвоздо Мрн. 142. зламено[3] Ст. пис. 3, 215. југо Вран. рјеч. 12. пинезо Буд. 105. 109. плино Мрн. 83. 146. туло Мрн. 119. И између ријечи женских с основом на

[1] О свему овоме под 2. види још у мојој расправи која ће изаћи у 25. или 26. књизи Рада југосл. академије.

[2] Прем да у другим падежима прелазе кад кад основе на **ја** међу основе на чисто **а**, те се не мијења *о* на *е*, опет мислим да ће у овом падежу бити какве год погрјешке: сунцо Д. Рањ. 24. милосрдио Андр. 93. јер више таких примјера не нађох.

[3] Да би ово дошло управо од **знама** као у Чеха jmeno од **имѧ**, не може се у српском језику мислити.

і овамо је прелазила: **мидо** Вран. рјеч. 71. жив. 29. такођер између истијех ријечи ријеч која је обична само у множини прелазила је међу ове ријечи и у једнини: јасло Вран. рјеч. 81. 122.

Ријеч средњега рода која је у обичају само у множини, налази се и у једнини XVI вијека: њидро Вран. рјеч. 98.

Ријеч која се сада говори и у средњем и у женском роду у множини, налази се тако двојако XVI вијека: кљишћа Вран. рјеч. 38. жив. 62. кљишће Зор. 7.

Ријеч средњега рода *тло* мјесто обликâ једнине узима и облике множине, код којих ће се и споменути.

У адјектива је као у супстантива: с основом на чисто **а**: *ново*, — с основом на **ја**: *туђе*.

В. У женских ријечи: крајње је **а** у основи било дуго, за то у словенским језицима не слаби као у мушких ријечи, него само бива кратко *а*: с основом на чисто **а**: *жена*; — с основом на **ја**: *душа*.

Које се ријечи свршују у овом падежу на **ни** и на **ыни** оне су у старије вријеме мјесто крајњега **а** имале **и**: **соудни** Дом. 55. тако у староме словенском језику и **милостыни**. Како је таким ријечима дошло **и** мјесто **а**, није доста протумачено; најприличније ми се чини да оне у овом падежу прелазе међу ријечи с основом на **і** задржавајући своје *ј*, па им се међу њима **ь**, које би добиле у овом падежу, једначи с тијем *ј* те постаје **и**, пред којим *ј* умекшава предње сугласно *н* у ријечи **милостыни**, а у ријечи **соудни** губи се међу два **ни**, од којих је крајње могло гласити и *и* и *ј*.

Између ријечи женских с основом на **ја** ријеч која је међу њима гласила *мравија* а по том *мравља*, као што ћемо је видјети у неким падежима, прелазила је и међу ријечи женске и мушке с основом на **і**, међу којима ће се споменути, а најпослије је прешла међу мушке с основом на **а**: мали мрав Каш. грам. 44. Андр. пут 313.

Ријеч *вила* долазила је у пјесмама и без крајњега *а* остајући у женском роду: онај вил Ст. пис. 2, 436. горска вил Ст. пис. 4, 127. твоја вил Ст. пис. 5, 193. па је тако остајала и у другим падежима јед. не мијењајући се: добре вил Ст. пис. 2, 436. ове вил Ст. пис. 2, 440. једне вил Ст.

пис. 5, 331. њекој вил Ст. пис. 2, 436. овој вил Ст. пис. 4, 148. вил овој Ст. пис. 5, 192. горску вил Ст. пис. 2, 435. једну вил Ст. пис. 4, 117. вил туј Ст. пис. 5, 223. прид том вил Ст. пис. 2, 437. с драгом вил Злат. 96. тако и у множини: дошле вил Ст. пис. 2, 207. ове вил Ст. пис. 5, 203. драге вил Ст. пис. 5, 195. — Тако и *стријела*, али је она у номинат. јед. долазила и у мушком и у женском роду: стрил Ст. пис. 2, 315. стрил ки ме израни Ст. пис. 3, 41. стрил справан Ст. пис. 4, 26. љувен стрил Ст. пис. 4, 179. стријел Ст. пис. 5, 46. златоперна стрил Зор. 31б. стрил злаћена Крн. 5б. у осталијем је падежима долазила такођер без промјене али само у женском роду: љуте стрил Ст. пис. 2, 437. својом стрил Ст. пис. 2, 435. худом стрил Ст. пис. 2, 437. — Јамачно ће бити само тако окрњено и тисућ Ст. пис. 2, 53. и у слику: држав Ст. пис. 1, 41.

Ријечи као *селе* види код вокатива јед., који замјењују номинативом, али се у номинативу не налазе у изворима које употребих.

У адјектива је као у супстантива: с основом на чисто **а**: *нова*, — с основом на **ја**: *туђа*.

III. Основе на **i**. Крајње је **i** у основи кратко, те слабећи у словенским језицима постаје є, а од њега ь, које у староме словенском остаје а у српском отпада:

а) у мушких ријечи: **пѫть**, *пут*;

б) у женских: **съмрьть**, *смрт*, тако: звијер Ст. пис. 4, 173. 5, 205. звир Хект. 22. мисао Д. Рањ. 162б. печао Н. Рањ. 204. Збор. 33. Ст. пис. 3, 20. Банд. 51. Радн. 68. пјесан Збор. 123. Ст. пис. 5, 351. Град. дјев. 174. Гуч. 134. писан Вран. рјеч. 16. Банд. 9. писам Хект. 15б. Зор. 15. Банд. 89. **погибию** М. 252. Збор. 30б. Гуч. 199. Банд. 182. Андр. дев. 127. погибил Јерк. 82. свирао Ст. пис. 4, 121. тако и притач Хект. 4б. Вран. рјеч. 2. Банд. 37. — Међу овијем се женским ријечима налази прешавши овамо и мрав Ст. пис. 4, 86. и стран Хект. 4. — Међу овијем је ријечима била до XVI вијека и обрв Ст. пис. 1, 51. али се XVI вијека већ налази међу ријечима женским с основом на **а**: обрва Вран. рјеч. 103.

Глас *т* иза *с* на крају могао се и одбацити (види напријед мушке ријечи с основом на **а**): кос Ст. пис. 4, 307.

5, 128. крепос Ст. пис. 4, 297. 5, 47. Андр. дев. 159. лијенос Андр. дев. 103. мас Ст. пис. 5, 119. свијес Ст. пис. 4, 173. свитлос Ст. пис. 4, 94. тако се могло *т* одбацити и иза самогласнога *р*: смр Ст. пис. 3, 195. 4, 71.

IV. Основе на сугласно:

1. на *н*:

а) у мушких ријечи самогласно, које је пред крајњим *н* у основи било кратко a а послије у словенским језицима постало *е*, с истијем крајњим *н* имајући за њим још наставак s, који је послије отпао, прелази у дуго â, од којега за словенске језике бива ы, а тај глас у српском језику гласи *и*: камы Сав. 11. М. 61. камп Стеф. 8. М. 26. 127. Н. Рањ. 56. Ст. пис. 2, 89. 3, 223. 4, 65. 204. 5, 35. Д. Рањ. IVб. Хект. 24б. Чубр. 9. Орб. 167. Гунд. суз. I, XV. Бун. 3. Каш. 44. Мик. 185. пламп Љет. 56. Ст. пис. 1, 49. Н. Рањ. 18. Чубр. 11б. Вран. жив. 37. прами Ст. пис. 4, 162. — Али су таке ријечи још у старом словенском језику прелазиле у том падежу међу мушке ријечи с основом на i; по том је у нас од првијех времена и камень М. 5. 127. камен Ст. пис. 2, 105. 4, 13. 5, 338. Злат. 100б. Крн. 9б. Мик. 184. пламень Љет. 57. пламен Ст. пис. 2, 154. 4, 7. 57. 5, 43. Злат. 100б. Вран. рјеч. 37. Орб. 166. Крн. 9б. а и не налази се другачије него тако у том падежу: корѣнь Сав. 4. корин Н. Рањ. 14. — Те су ријечи прешавши међу ријечи мушке с основом на i, опет с њима прешле у српском језику међу мушке с основом на а, како се може видјети у осталијем падежима, а прелазећи онамо ријечи *пламен* и *прамен* могу и окрњити своју основу одбацивши крајње сугласно и пред њим самогласно: тако се налази од XVI вијека и плам Ст. пис. 2, 422. 3, 467. 4, 4. 99. 5, 75. 338. Мик. 418. Андр. пут 161. прам Бун. 13.

б) у средњих речи: у њих, како наставка није ни било, крајње сугласно у основи са предњим самогласнијем, које је такођер било a, дакле заједничко an, прелази у словенске језике као *ен*, и у њима се слива у ѧ, које у српском језику гласи *е*: брѣмѧ М. 555. врѣмѧ М. 311. имѧ М. 1. раме Мик. 535. сѣмѧ М. 106.

Ријеч *раме* има од најстаријих времена основу и без крајњега *ен* као ријечи средњега рода с основом на **а**: **рамо** Сав. 7. не само у том падежу него и у осталијем: на раму Ст. пис. 3, 283. рами своими Ст. пис. 1, 53.

Ријеч *племе* налази се и у мушком роду с цијелом основом међу ријечима с основом на **а**: племен Ст. пис. 1, 220. Зор. 19. Мрн. 186.

2. на *т:* све су ријечи с таком основом средњега рода, те немају наставка у овом падежу, за то им крајње *т* у основи оставши на крају отпада; самогласно које тада остаје на крају у старом је словенском језику **ѧ**, које у српском гласи *е*: **днѥтє** М. 329.

С таком су основом била у обичају имена властита за људе: тако до краја XV вијека: **Андрє** М. 240. **Бальдє** М. 7. **Бобє** Г. 15, 290. **Богдє** Г. 15, 289. **Бончє** Г. 15, 290. **Добрє** Г. 15, 297. **Владє** М. 190. **Гакьжє (Гаѵжє, Гложє)** М. 295. 299. 320. **Градє** Г. 15, 297. **Дабє** М. 61. **Дадє** Г. 15, 289. **Дєнчє** Г. 15, 289. **Добрє** М. 60. 304. **Живє** М. 157. **Жорє** М. 295. **Климє** М. 215. **Лакрє** Пб. 19. **Лампрє** М. 295. **Лоучє** М. 102. **Любє** М. 564. **Матє** Пб. 18. **Милє** Г. 15, 290. **Мирє** Г. 15, 290. **Мишє** М. 180. **Моудрє** М. 60. **Орьсє** М. 295. **Паскє** М. 117. **Покрє** Пб. 27. **Прьвє** М. 59. **Прѣдє** Г. 15, 289. **Радє** Г. 15, 289. **Ранчє** Г. 15, 227. **Симє** М. 240. **Станє** Г. 15, 290. **Стипє** Пб. 18. **Тврьдє** Г. 15, 296. **Томє** Пб. 5. **Трифє** Пб. 32. **Тоудє** М. 62. **Тоунє** М. 564. **Хрлиє** Г. 15, 294. М. 564. **Ꙗкє** М. 180. тако још XVI вијека: Ђоре Ст. пис. 2, 392. 395. Петре Ст. пис. 5, 318. 350. Хект. 2. 35. Фране Хект. 42б. — Ова су имена још XIV вијека почела прелазити с цијелом својом основом међу женске ријечи с основом на **а**: **Вльчєта** П. 20. **Ꙗкєта** М. 259. Ђорета Ст. пис. 2, 391.

Ријеч *копиле* налази се XVI вијека и међу ријечима средњега рода с основом на **а** одбацивши од своје основе крајње *т* с предњим самогласним: копило Вран. ријеч. 67.

3. на *с*; ријечи с таком основом будући средњега рода и за то не имајући у овом падежу наставка, губе и од основе крајње *с*, а самогласно пред њим, које у словенским језицима у цијелој основи гласи *е* али које је постало од крат-

кога **a**, оставши на крају бива у словенским језицима *o*, као у ријечи средњега рода с основом на **a**: *небо*.

4. на *p*: ријечи су с таком основом женскога рода; по што им је отпао наставак **s**, отпада за њим и крајње сугласно *p* од основе нашавши се на крају, а тада самогласно за којим је било *p* и које у словенским језицима гласи *e* од старијега **a**, бива *и*:[1] **мати** М. 39. Н. Рањ. 20. Ст. пис. 5, 95. Каш. 82. **дщи** М. 84. **дъщи** М. 415. тћи Н. Рањ. 68. **кьки** М. 7. **кьщи** М. 322. **кьћи** М. 373. **кки** М. 386. **кћи** М. 425. Ст. пис. 4, 462. Д. Рањ. 11. Злат. 6б. Гуч. 120. Банд. 16. **хки** М. 78. хћи Ст. пис. 1, 32. 212. Н. Рањ. 26. 169. Стар. 1, 218. Д. Рањ. 122б. Зор. 8. Вран. рјеч. 36. жив. 39. Пошљедња се ријеч налази XVII вијека и с цијелом основом међу ријечима с основом на **i** у овом падежу са свијем изједначена с њима, али веома ријетко: кћер Радн. 21. а налази се у исто вријеме и међу ријечима женским с основом на **a**, али исто тако ријетко: хћера Крн. 9б.

5. на *в*: све су ријечи с таком основом женскога рода, наставак им **s** отпада као и другима; а како им у основи крајње *в* са самогласним које пред њим имају постаје од дугога **u**, исто дуго **u** у овом падежу на крају прелази у словенским језицима у **ы**, које у српском језику гласи *и*: **любы** М. 5. **люби** Сав. стар. 4. 231. тако и XVI вијека, али ријетко као што је ријетко и данас: љуби Ст. пис. 4, 469. Чубр. 8б. тако је у старије вријеме било и **цръкы** М. 112. Оваке су ријечи могле у том падежу ширити основу добивајући на крају *и*[2]: по том је и у нас било још XIV вијека и **цръкви** М. 60. 61. 145. **цръквы** М. 122. Али су таке ријечи прелазиле међу оне с основом на **i** и с њима се у том падежу са свијем изједначиле: тако је до краја XV вијека било у нас:

[1] Како ту постаје *и*, није још доста протумачено; рекао бих до од заједничкога **a**, које се продуљује, бива дуго **i**, које је у словенским језицима кратко *и*.

[2] Од куда им то *и*, није доста протумачено; како су те ријечи прелазиле и међу ријечи женске с основом на **a**, могло би то њихово *и* бити у свези с онијем које у том падежу имају неке ријечи с основом на **a**, и које такођер још није доста протумачено.

любькь М. 204. 302. **любекь** М. 31. **любакь** М. 231. 275. П. 54. **црькькь** Стеф. 28. М. 99. **црькь** М. 64. и **любовь** М. 178. 202. П. 8. 20. **црьковь** Стеф. 15. М. 145. 533. послије се само прва ријеч тако сачувала свега времена и то само на први начин, т. ј. са *а* пред *в*: љубав Ст. пис. 1, 122. Н. Рањ. 36б. Ст. пис. 2, 48. 3, 465. 4, 298. 5, 149. Хект. 44. Гунд. суз. I, LXXIII. Друга је ријеч још од XIII вијека прелазила и међу ријечи женске с основом на **а**, па је ондје остала и послије: **црькка** М. 39. 99. и прва се налази међу истијем ријечима XV вијека одбацивши *в* иза *б*: **люба** П. 49. тако и послије, али у данашњем значењу: љуба Хект. 6. Чубр. 7.

ГЕНИТИВ ЈЕДНИНЕ.

Наставак је **as**, од којега долази и само -**s**, а његово -**s** стојећи на крају без самогласнога за собом отпада у словенским језицима.

I. Основе на **u**. Крајње се **u** у основи шири у **au**, од чега у словенским језицима бива *у* (оу), а од наставка долази само -**s**, које у словенским језицима отпада: **домоу** М. 91. 140. тако још XV вијека М. 438. али на свијем тијем мјестима стоји тако из црквенијех књига, а у српском су језику још од првијех времена, из којих имамо писанијех споменика, све ријечи с основом на **u** прешле међу ријечи с основом на **а**, те у овом падежу имају као оне: **сына** М. 1. 5. **дома** М. 85. а докле су прелазиле међу њих, мијешале су се једне с другима, те је и на ријечи с основом на **а** прелазио облик какав је приличио само ријечима с основом на **u**: тако још на крају XIV вијека има **годоу** Пб. 41.

II. Основе на **а**:

А. У ријечи мушкога и средњега рода: крајње кратко **а** у основи слијева се са **а** од наставка у дуго **а**, које у словенским језицима бива кратко *а*:[1]

[1] Тако Миклошић vergl. gram. III. 4. а Шлајхер compend. стр. 537. 543. вели да је у тијем ријечима наставак -sja, пак је -sj- испало, тако вели особито за то што у литавском језику нема у тијем ријечима s, које се држи у другим ријечима. Друкчије Ф. Милер у Revue de linguistique IV. 261.

а) с основом на чисто **а**: *аа*) мушке ријечи: **доуха** М. 1. **вѣка** М. 2. — *бб*) средње: **рождства** М. 2. **отьчьства** М. 5. **села** М. 74.

б) с основом **ја**: *аа*) мушке ријечи: **оца** М. 1. **крьститела** М. 2. **цари** Стеф. 27. **пастири** Стеф. 23. **нети** (мјесто нетија) М. 66. нетја Зор. 30. — *бб*) средње: **молениѣ** М. 5. **поли** М. 86. **мори** М. 66. 82. — Иза *р* налази се *ј* још XIV вијека: **гоподари** М. 116. **поклисари** М. 138. **оуланири** М. 565. али од најстаријих времена има и без њега: у мушких ријечи: **цара** М. 5. 74. 90. Стеф. 10. Сав. 5. **господара** М. 52. 386. 406. **пастыра** Сав. 6. П. 32. М. 233. **поклисара** М. 61. 63. 411. **монастыира** М. 79. у средњих: **мора** М. 10.

Између народнијех имена, која се сада говоре без *ин* на крају, налази се у старије вријеме са *ин* у овом падежу: **грьчина** Стеф. 25.

Између женских ријечи с основом на **ја** прешавши овамо међу мушке с основом на **а** налази се у овом падежу XVI вијека: мрава Ст. пис. 5, 8. тако и између женских с основом на **і** пренесене овамо међу средње с основом на **а**: мједа Збор 114. Гуч. 214. од једнога јаела Јерк. 28.

У цјесмама у слику и јамачно само тога ради налази се и као у ријечи с основом на **і**: свити Ст. пис. 5, 4. 11. 13. свијети Ст. пис. 5, 42. 91.

Ријеч средњега рода *тло* осим редовнога тла Ст. пис. 1, 100. Вран. жив. 92. има у овом падежу и према женским ријечима с основом на **а**: тле Ст. пис. 4, 127. 131. Злат. 44б. 64б. 88. Види и генитив множине.

У адјектива је за мушки и средњи род као у супстантива: с основом на чисто **а**: **хрьстова** М. 2. **страшьна** М. 9. **вгова** М. 19. **нвгова** М. 116. 267. Град. дјев. 169. Зор. 54. Гуч. 39. **господарева** М. 199. господарова Н. Рањ. 152б. **лажна** М. 274. гола Н. Рањ. 46. мртва Ст. пис. 4, 451. велика Град. дјев. 52. Злат. 74. Гуч. 106. **мала** М. 19. мала (malla) Н. Рањ. 196б. Гуч. 3. Банд. III. **царска** М. 161. мушка (рода и женскога) Н. Рањ. 115б. крстјанска Радој. 18. — с основом на **ја**: **божи** М. 307. 321. Ст. пис. 1, 116. 212. Брн. 26б. Банд. 10. **велни** М. 19. **господина** М. 11. 299. **господни** М. 460. 566. **михоли дьне** М. 20, **мратнии дне** П. 104.

Б. У женских ријечи: крајње је **а** у основи кратко, између њега и наставка **-s**, који послије отпада, долази у словенским језицима глас *н:*

а) ако је основа на чисто **а**, прелази **а** с доданим *н* у дуго **ū**, од којега за словенске језике бива **ы** (као у првом пад. јед. у ријечи мушких с основом на сугласно *н*, види напријед стр. 11). тако и у нашим старијем књигама јамачно по старом словенском језику: **кладникы** М. 5. **глави** М. 11. **кери** М. 299. и у адјектива **прѣдьтечеви** М. 11. а у српском су језику од најстаријих времена ријечи у којих је овака основа изједначене у овом падежу с ријечима у којих је основа на **ја**, како ће се одмах показати;

б) ако је основа на **ја**, крајње кратко **а** гласећи у словенским језицима *о* мијења се опет предњега гласа ради у *е*, које се с гласом *н* доданим основи слијева за словенске језике у **ѧ**, које у српском језику гласи *е*: **ȥемлѥ** М. 4. **ȥемлѥ** М. 9. **богородицѥ** М. 5. тако и у адјектива: **тоуѓе** (туђе) М. 60.[1] **медвѣгѥ** М. 94.

Од ријечи с основом на **ја** прешло је у српском језику *е* у овом падежу и к ријечима с основом на чисто **а** замијенивши њихово **ы**, и то од најстаријих времена: **силе** М. 2. **главе** М. 2.[2] и у адјектива: **прѣке** М. 92. велике (ствари ни велика труда не иштем) Град. дјев. 52. мале (malle) Злат. 45б.[3] — Као што су у нашем језику ријечи с основом на чисто **а** прешле у овом облику међу ријечи с основом на **ја**, тако су у руском језику а и у староме словенском пошљедњега времена ријечи с основом на **ја** прешле у овом облику међу ријечи с основом на чисто **а** добивши само **и** мјесто њихова **ы** предњега гласа ради: по томе се и у нашим књигама налази у старије вријеме у овом падежу и **ȥемли** М. 51.

[1] Наштампано је **иȥь стоуѓе**, али мислим да је **с** од приједлога **иȥь** и онамо иде.

[2] Није генит. него је дат.: достојни сте *хвали* Хект. 31.

[3] Од првијех је времена овај облик у придјева сажимањем изједначен са сложеним обликом, те се довољно не разликују: **морьске** М. 4. **грьчьске** М. 4. **срьбьске** М. 4. божје Андр. нач. 32. веље Ст. пис. 2, 226. Д. Рањ. 30. **волѥ** П. 23. трете Буд. 56. Вран. жив. 86.

Налази се у овом падежу и **Николаѥ** Стеф. 9. чему ће номинатив бити **Николаи** као **соудии** мјесто **соудиꙗ**. — А номинат. ће бити употребљен мјесто генитива: **Власи** М. 32-33. 44. **Димитрьѥ** М. 44. — Међу ријечима женским налази се у овом падежу кољенце Ст. пис. 4, 121. лонце Ст. пис. 5, 102. погибије Каш. 118. и између ријечи женских с основом на **i** налази се и међу овима: сјена Андр. дев. 87. Радн. 18.

III. Основе на **i**. Кратко **i** у основи на крају шири се у **ai**, а то се сажима у дуго **i**, које је у словенским језицима кратко, а наставак **s** отпада; тако је сада у српском језику у женских ријечи, а негда је било и у мушких:

а) у мушких: **господи** Стеф. 18. М. 562. **гости** Пб. 126. **грьтаии** Стеф. 7. **ꙁети** М. 5. Стеф. 21. Сав. 4. **поути** М. 122. 135. 153. 264. **тати** М. 147. 162. Прем да оваки облик допире у XV вијек, опет су ове и оваке ријечи од првијех времена из којих имамо писанијех споменика прешле међу мушке с основом на **a**: **господа** М. 5. 10. 78. 89. Стеф. 4. Сав. стар. 4, 231. **госта** М. 432. Н. Рањ. 34. Ст. пис. 5, 16. Збор. 39б. **ꙁета** М. 36. **поута** М. 87. 92. 127. 131. 198. Н. Рањ. 35. Ст. пис. 5, 84. Хект. 35б. Каш. 93.[1] **тата** Зак. 41. 48. тако прва Орб. 180. Бун. 38. Андр. пут 340. — И ријеч *дан* иде међу ове ријечи, види под IV.

б) у женских: **ꙁьледи** М. 2. **ѡбласти** М. 10. **педи** М. 20. **части** М. 315. **ути** Пб. 26. дјети Ст. пис. 4, 396. Злат. 13. **рати** М. 255. Ст. пис. 5, 165. погибили Каш. 107. погибли Пос. 3б. сини Хект. 16б. — Међу овијем женским ријечима налази се и обичаји Гунд. пс. 32. глиби Ст. пис. 5, 60. доби Ст. пис. 5, 25. стиди Вран. жив. 37.

IV. Основе на сугласно. Од наставка **as**, по што **s** на крају отпадне, **a** гласи у словенским језицима *e*, и тако приступа к основи:

а) у мушких ријечи још XIV и XV вијека: **камене** М. 131. Пб. 74. у исто вријеме између ријечи којима се основа такође свршује на сугласно, али које су још у старом словенском у самом номинативу јед. прешле међу ријечи с основом на **i**, има **корене** М. 71. 121. **корѣне** М. 72. 317. Али још од XIV

[1] Гријешком са **ѣ** мјесто **a**: **поутѣ** Стар. 4, 66. у истом споменику има и **поута** Стар. 4, 65.

вијека прелазе и те и друге таке ријечи у српском језику међу мушке ријечи с основом на а, и послије већ и нема друкчије: камена Шаф. рат. 1873. 95. Н. Рањ. 56. Ст. пис. 2, 349. 5, 156. Зор. 69. Злат. 73. Гунд. суз. III, XXXIII. корена М. 248. 249. коръна М. 370. корина М. 427. коринела М. 467. Н. Рањ. 16. корена Хект. 40. корина Банд. 4. пламена Ст. пис. 2, 414. 5, 338. јељена Орб. 50. Основе *пламен прамен* прелазе и тако међу оне на а да и крајње *ен* одбацују XVII вијека: плама Гунд. суз. III, XXXI. прама Гунд. суз. III, XXXI.

И ријеч *дан* овијем падежем иде међу ове ријечи, те свега времена гласи: дьне М. 20. 22. 47. дне М. 238. 404. 450. од садањега дне Н. Рањ. 19б. ода дне Н. Рањ. 34. од дне до дне Н. Рањ. 39. шестога дне Н. Рањ. 88б. четвртога дне Ст. пис. 1, 5. прико дне Ст. пис. 3, 470. 4, 280. Град. дјев. 48. Мик. 711. прије дне Ст. пис. 5, 205. добра дне Збор. 37. ода дне Гуч. 143. од онога дне Вран. жив. 29. четвртога дне Вран. жив. 44. од дне Буд. 136. Мат. 54. ода дне до дне Банд. 31. десетога дне Банд. 122. прија дне Мик. 56. од дне до дне Пос. 66. — Још у старом словенском ова је ријеч као и друге с основом на сугласно прелазила и међу оне с основом на і, те је и у нас XIV и XV вијека било и дьни М. 159. дни М. 165. 190. 257. 273. 302. — Али имамо још друкчије: из датива и локатива јед., који су у мушких ријечи с основом на і једнако гласили с генитивом јед., али су могли пред крајњим *и* имати *ев*, који су дакле и у ријечи *дан* могли имати *ев* (види код тијех падежа *дан*), из тијех је падежа, који су без *ев* били једнаки с генитивом, прешло *ев* и у генит., да би и у томе био једнак с њима, те од XV вијека има и ѡдь данашнега дневи М. 530. по по дневи Н. Рањ. 67. дневи Ст. пис. 3, 457. од дневи судњега Град. дух. 29. дневи осмога Гуч. 86. дневи данашњега Гуч. 143. свакога дневи Орб. 10. дневи овога Каш. 67. онога дневи Каш. 95. од дневи до дневи Андр. пут 299. — Како је у мушких ријечи нестало генитива јед. са *и* на крају, него остао само у женских,ваља да се за то *дневи* узимало као да је и женскога рода: „можемо к тому узроком *овеј дневи* размислит колика се находи злоба на свијету, јере се овој спцијени да је дан они, у који Јуда смје свога и нашега господина продати" Град. дух. 8. Прелазећи

као и друге ријечи с основом на сугласно и на **і** међу оне основом на **а**, ова пренесе онамо и ово своје *ев*, али тек од краја XV вијека: днева Ст. пис. 1, 116. Хект. 25б. Буд. 156. Вран. жив. 25. Каш. грам. 32. Банд. 19. Мрн. 36. Глав. 44. а без *ев* налази се међу ријечима с основом на **а** од друге половине XV вијека али много рјеђе: **дна** М. 525. дана Каш. грам. 32. Бун. 20. Мик. 55. Пос. 25.

б) у средњих до краја XV вијека: **врѣмене** М. 35. 339. П. 14. 172. **имене** Стеф. 8. **племене** М. 74. 360. 534. Пб. 88. **сѣмене** М. 67. **дѣтете** П. 32. **окчете** Сав. 7. **Жикете** М. 262. П. 147. Пб. 61. **Жорете** М. 337. П. 112. Пб. 36. 91. **Лонете** Пб. 23. **Мрьчете** М. 212. **Симете** Пб. 81. **Ѩкете** М. 177. 287. П. 48. Пб. 64. **небесе** М. 220. 438. **словесе** Стеф. 3. М. 161. **телесе** Стеф. 18. — Још су у старом словенском језику прелазиле ове ријечи као и мушке међу ријечи с основом на **і**; тако је и у нас било: **имени** Стеф. 9. Сав. 2. **сѣмени** Сав. 11. **словеси** М. 168. 193. остатак би од тога могао бити XVI вијека: с небеси Ст. пис. 2, 111. и одбацивши *ес*: неби Ст. пис. 2, 441. али обоје може бити и ген. мн., за то ћу ондје навести више.

Али су и ове ријечи средњега рода још од XIV вијека почеле прелазити међу ријечи с основом на **а**: тако XIV вијека: **племена** М. 101. 183. **врѣмена** М. 215. **Басета** М. 158. **Мишета** Пб. 34. 36. **Трипета** М. 158. и послије: **вримена** М. 274. Ст. пис. 1, 99. Хект. 11б. Буд. 77. **врѣмена** М. 286. П. 95. Пб. 127. врјемена Н. Рањ. 25б. Ст. пис. 2, 438. 3, 36. 371. 4, 12. Злат. 36е. Гуч. 109. времена Ст. пис. 5, 6. Д. Рањ. 39. Град. дјев. 40. брјемена (tempus) Н. Рањ. 19б. Град. дух. 3. бремена (tempus) Ст. пис. 4, 351. Д. Рањ. IX. Бун. 40. Андр. дев. 57. бримена (onus) Ст. пис. 1, 58. брјемена (onus) Ст. пис. 2, 328. бремена (onus) Град. дјев. 44. имена Ст. пис. 1, 148. 5, 6. Хект. 34б. Крн. 6. **племена** М. 285. 303. П. 147. Пб. 86. рамена Ст. пис. 4, 91. Мик. 535. сјемена Н. Рањ. 20. симена Хект. 40. **Андрета** П. 77. 105. 134. **Мариньчета** П. 49. **Жикета** П. 105. 109. **Климета** П. 105. **Симета** М. 290. Пб. 61. **Стѣкета** П. 85. **Стѣпета** П. 106. дјетета Ст. пис. 4, 456. тако XVII вијека и древета Пос. 12б. — Којима се основа свршује на *ес*, прелазећи међу ријечи у којих је основа на **а**, одбацују крајње *ес* (види датив): неба Н. Рањ. 63. Ст. пис. 4, 212. Радн. 54. тијела Н. Рањ. 29б. Збор. 3. Ст. пис. 3, 91.

Град. дјев. 27. Злат. 73. тила Ст. пис. 4, 334. Буд. 86. слова Ст. пис. 4, 142. Хект. 9. кола (currus: враћаше се сједеће сврху кола свога. Дјел. ап. 8, 28.) Н. Рањ. 127б. тако и ока Град. дјев. 48, које је такођер негда имало у основи на крају *ес.*

в) у женских: **матєрє** М. 9. Стар. 4, 75. Каш. 88. **кћєрє** М. 211. 495. **кюрє** М. 358. П. 171. хћере Ст. пис. 1, 73. кћере Ст. пис. 4, 421. 439. 466. Злат. 1. Каш. 85. грам. 39. **црькве** М. 64. 94. **лоубке** М. 3. **любьве** Стеф. 28. М. 518. **любве** М. 53. 437. П. 8. 82. Ст. пис. 1, 129. 193. 2, 103. Брн. 16. Стар. 3, 323. **нелюбве** Стар. 3, 289.[1] **нрьве** М. 263. Стар. 4, 134. тако и одбацивши *в* иза *б:* љубе Н. Рањ. 145б. Још у старом словенском све се налазе и међу онима у којих је основа на **і**; у нас се налазе тако све осим прве и између њих најкасније *кћи:* кћери Град. дјев. 150. Радн. 72. 100. **црькви** М. 13. 116. 134. **любови** Пб. 81. љубави Н. Рањ. 191б. Ст. пис. 1, 105. 2, 136. 436. 4, 284. 301. 5, 89. 190. Збор. 112б. Д. Рањ. 66б. Хект. 7. Брн. 5б. Злат. 40б. Гуч. 7. Чубр. 5. Банд. 23. Андр. нач. 36. Пос. 29. Глав. 5. **крьви** М. 255. 381. П. 82. Н. Рањ. 23б. Ст. пис 1, 28. 3, 251. 5, 189. тако и избацивши *в* иза *б:* љуби Злат. 55б. Чубр. 10.

ДАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Наставак је **ai**.

I. Основе на **u**. Крајње се **u** шири у **au**, које пред самогласнијем наставком гласи **av**, а у словенским језицима *ов;* наставак се **ai** сажима у дуго **ī**, које у словенским језицима постаје кратко: по томе је у старом словенском језику **сынов-и**, а негда је тако било и у српском: **сынови** Стеф. 15. **мировїи** М. 71.

Али мјесто овога падежа долази и локатив, коме отпада наставак, те *ов* оставши на крају без самогласнога за собом повраћа се у *у* (**оу**): тако је и у старом словенском језику, а у српском је од најстаријих времена тако и тако је остало: **сыноу** М. 5. 75. **домоу** М. 9. Стеф. 23. **полоу** Сав. 12.

[1] Према том је што се и данас гдје гдје говори, како ми писа пријатељ мој Ст. Новаковић: љубаве ти! тако ти љубаве!

II. Основе на **а**:

А. У мушких и средњих ријечи изгубио се овај падеж од најстаријих времена тако да га немају ни у старом словенском језику од својих основа, него су од ријечи с основом на **u** примиле онаки какав само у њих може постати, и то

1. прави датив пренесен од ријечи с основом на **u** имале су и у српском језику али само у прва времена ријечи мушке с основом а) на чисто **а**: **богови** Сав. 13. М. 538. **доухови** Сав. 3. — б) на **ја** с промјеном гласа *о* на *е* предњега гласа ради: **манастыреви** М. 6. **моужеви** Стар. 4, 65. У старом је словенском језику тако (прем да врло ријетко) и у ријечи средњега рода с основом на чисто **а**: **златови**, и на **ја**: **лицеви**, **морієви** (Миклошић, vergl. gram. III. 34).

2. мјесто датива локатив пренесен од ријечи с основом на **u**, којим се и у њих замјењује датив (види под I), имале су од првијех времена и послије једнако имају у српском језику ријечи мушке и средње:

а) с основом на чисто **а**: мушке ријечи: **богоу** Сав. 13. Стеф. 9. М. 22. **наставнікоу** М. 3. **градоу** М. 21. вечеру Ст. пис. 4, 104. — средње: **владичьствоу** М. 4. **кралевьствоу** М. 20. **златоу** Сав. 5.

б) с основом на **ја**: мушке ријечи: **оустрою** М. 5. **ждрѣбию** М. 9. **нетию** П. 159. **кралю** М. 13. **манастырю** М. 10. 79.[1] **моужоу** М. 14. **отцоу** М. 3. **кнезꙋ** М. 7. — средње: **владанию** М. 2. **милосрьдью** М. 5. **селиштоу** М. 63. — Иза *р* отпада *ј* од најстаријих времена, прем да у наведеним примјерима стоји: у мушких: **манастироу** М. 6. **царꙋ** М. 43. 90. **господарꙋ** М. 460. у средњих: **морꙋ** М. 23.

У адјектива је с основом на **а** и на **ја** за мушке и средње као и у супстантива: **недостоиноу** М. 5. **неговꙋ** М. 106. Буд. 86. **господаревꙋ** М. 460. лачну Ст. пис. 1, 306. мртву Ст. пис. 4, 440. тужну Ст. пис. 4, 418. бистру Д. Рањ. IXб. кљасту Град. дјев. 79. дужну Вран. рјеч. 26. — **многоу** М. 5. **самошестꙋ** М. 101. **господию** М. 166. божју Ст. пис. 1, 263. Брн. 24. малу Радој. 29. велу Радој. 26.

Мјесто овакога датива, кад се њим замијенио локатив (види даље код њега), долазио је у пјесмама али врло ри-

[1] Не по изговору него само по старом начину писања стоји **ю** мјесто **оу**: **вечерю** М. 79. као и у другим приликама.

јетко и прави локатив у ријечи с основом на **ја**: у мушке ријечи изван слика: к танци Ст. пис. 2, 78. у средњих у слику: лици Ст. пис. 1, 288. изван слика: срци Ст. пис. 2, 104. 257.

Б. У ријечи женскога рода. Крајње је **а** у основи дуго, те за словенске језике постаје кратко; с њим се наставак **ai**, по што се оба **а** сажму у једно, прелијева у словенским језицима у **ѣ**, пред којим се *г*, *к*, *х* мијења у *з*, *ц*, *с*, а које се у основа на **ја** мијења у *и* предњега гласа ради:

а) у ријечи с основом на чисто **а**: **ѡпкинѣ** М. 4. 7. **вѣрѣ** М. 20. **женѣ** М. 22. 54. **силѣ** М. 44. тако се пише још XV вијека: **Вѹчихнѣ** М. 397. **ѡпкинѣ** М. 413. **ѡпћинѣє** М .483. **слѹѕѣ** П. 146. **Лицѣ** П. 111. — Али XIV и XV вијека мјесто **ѣ** долази по садашњем источном говору *е*, и то не само у споменицима писаним у крајевима садашњега источнога говора него и јужнога и западнога (негдје може бити за то што се **є** у јужном говору читало као *је*, негдје за то што су споменике у крајевима јужнога и западнога говора писали људи који су говорили источнијем говором или се у писању држали источнога говора, а сврх свега тога може бити и за то што садашња три говора онда још нијесу била утврђена): **Ангелинє** М. 518. **Боснє** М. 230. 239. 280. **воєводє** М. 238. 258. 395. **кондє** М. 284. voivode М. 385. **господє** М. 188. **гѹсє** М. 205. 208. 270. **Деспинє** М. 416. **Єленє** М. 387. 415. **Каталенє** М. 415. **Лѹцє** М. 416. **Николє** М. 421. **ѡпкинє** М. 346. **слоужбє** М. 481. **татбє** М. 205. 208. 270. **Тодорє** М. 415. **Ѹсорє** М. 280. — У исто вријеме долази по садашњем западном говору *и* мјесто **ѣ** у споменицима писанијем у крајевима садашњега не само западнога него и јужнога говора: **Лици** М. 274. **Босни** М. 105. 226. 247. 485. **Влади** П. 20. **Владици** П. 95. **воєводи** М. 302. 312. 337. 351. 395. П. 12. 20. **господи** П. 19. 39. **Грѹби** П. 18. **Єли** П. 12. **Єлени** П. 12. **Нюди** М. 283. **Кати** П. 78. **Катарини** М. 519. **Кателини** М. 416. **Катерини** П. 172. **манци** М. 507. **машини** П. 146. **ѡпћини** М. 217. 221. 301. 328. 383. 402. 420. 430. П. 105. 133. Пб. 90. **правди** М. 444. **слѹѕи** М. 427. 450. Пб. 42. **Ѹсори** М. 105. из споменика писанијех у крајевима источнога говора имао бих само два така примјера са *и*: **владици** М. 191. и **ѡпкини** Пб. 79. али је у првом штампарска погрјешка, јер у Д. Аврамовића

опис. древ. 55, одакле је споменик прештампан, стоји **кла-дницѣ**, а други је примјер у пријепису писану у Дубровнику. — Од почетка XVI вијека долази само са *и* мјесто **ѣ** у књигама и западнога и јужнога говора: веризи Ст. пис. 3, 136. води Н. Рањ 139б. војсци Стар. 3, 258. Ст. пис. 4, 440. госпи Стар. 3, 275. дјевојци Н. Рањ. 178б. Д. Рањ. 66б. жени Н. Рањ. 61б. Град. дјев. 31. зраци Град. дух. 68. књизи Збор. 32 љеноти Град. дјев. 89. Луци Д. Рањ. 10. мајци Збор. 121. Зор. 29б. Гуч. 22. Крн. 5б. Мари Злат. 97б. муси Ст. пис. 4, 87. одлуци Мрн. 122. патријарци Гуч. 117. руци Збор. 33б. слузи Н. Рањ..118. Ст. пис. 2, 157. 5, 34. Збор. 97. Д. Рањ. 17. Гуч. 187. Банд. 22. тетци Јерк. 18. тузи Ст. пис. 4, 277. Крн. 21б. Мрн. 19. Мик. 485. худоби Град. дјев. 14.

Налазе се гутурали и непромијењени: први је примјер XV вијека, али и једини тога времена: **девоикє** М. 416. а и послије је врло ријетко: мајки Ст. пис. 1, 186. патријарки Стар. 1, 230. воиски Стар. 3, 238. 259. 276. 277. Мрн. 45. 51. арки Град. дјев. 46. слуги Зор. 62. Крн. 13б. сврхи Буд. 36. Орб. 277. Мат. 10. прилики Вран. жив. 26. туги Крн. 13б. Радн. 72. крстјанки Андр. пут 361.[1]

б) у ријечи с основом на **ја**, гдје се, како је речено, **ѣ** предњега гласа ради мијења на **и**: **братии** М. 328. **братьи** М. 185. **брати** М. 177. 302. 545. Пб. 30. **Далмацїи** М. 485. **госпожди** М. 5. **госпогн** М. 22. П. 24. **госпои** М. 274. **Витаѵи** П. 24. **Баоши** М. 248. **богородици** М. 5. **дѣци** М. 215. **кралици** П. 18. тако и послије: братји Ст. пис. 3, 474. Злат. 36k. **ꙃмиѣи** (змији) Збор. 114. госпођи Злат. 97б. госпоји Ст. пис. 3, 407. кући Н. Рањ. 39. несрећи Ст. пис. 3, 24. души Н. Рањ. 44б. грјешници Ст. пис. 3, 389. дјевици Н. Рањ. 15. — Од XIV вијека почиње долазити у овијех ријечи **ѣ** мјесто *и* ничега другога ради него што су ријечи с оваком основом прелазиле међу оне с основом на чисто **а**: у примјерима XIV вијека **кѹћиницѣ, кла-дѣцѣ** М. 225. за цијело **ѣ** треба читати *и*, те не иду овамо; тако би се могло мислити да је и у примјеру XV вијека **баницѣ̑** П. 111. прем да је из споменика писана у Дубровнику; али има и чисто *е*, које се појављује XV вијека, па га истога

[1] Кашић грам. 39 вели: slugi vel sluzi.

вијека и нестаје из овога облика:[1] **братию** Пб. 117. **братю** М. 287. 298. 424. **братьє** М. 453. **братє** М. 516. 536. **Євгению** П. 37. **Цицилию** М. 503. 507. 508. **госпогє** М. 387. 415. 418. Пб. 122. **госпоню** М. 457. 458. **госпоє** М. 501. **Рѹжє** М. 416. **дѹшє** Пб. 123. М. 417. **богородицє** М. 416. Пб. 122. **ѵиѵѹнцє** М. 415.

У адјектива до краја XV вијека држи се **ѣ** код основа на чисто **а** онако као у супстантива а *и* код основа на **ја**: с основом на чисто **а**: **хлъмьсцѣ** М. 19. 225. **хлъмсци** М. 225. 226. Пб. 39. **хѹмьсци** М. 231. 248. 385. 438. 450. 485. **Велицѣ** М. 95. **кралєви** М. 512. **Мароєвѣ** Пб. 79. **Мароєви** Пб. 79. **Николєвє** М. 416. **нєговѣ** М. 225. П. 19. **нюговѣ** М. 473. **нєгови** Пб. 34. 35. М. 464. **нюгови** Пб. 96. **нюговє** М. 286. 298. 424. 481. **роєин** М. 519. — с основом на **ја**: **Стєпанин** М. 93.[2] — Од краја XV и свега XVI вијека долази још доста често али највише у слику и само са *и* код основа на **а** и на **ја**: тужни Ст. пис. 1, 177. Пилатови 184. љувени Ст. пис. 2, 173. љути 409. пусти 412. Јакобови Н. Рањ. 39. његови 118. Јудини 163б. заручени 178. Јобови Ст. пис. 3, 149. бољежљиви 341. тужни 342. поражени 339. вишњи Ст. пис. 4, 224. гиздави 440. лијепи 446. малахни 420. 430. млади 425. небози 148. 149. 182. 188. несрићни 439. плачни 405. прихуди 74. 171. студени 51. 114. 147. тужни 401. 407. 411. 414. 419. 462. Исукрстови Збор. 122. уморни Д. Рањ. 105. Ловринчеви Хект. 44б. раскошни Зор. 10б. текући 10б. славни 10б. бистри 30. хладни 31. његови 41. ташћи Буд. 93. очеви 126. његови Брн. 4б. 5б. Исукрстови 46. убијени 35б. осујени 23б. припрости 61. разумни 61. Пелопови Злат. 35б. немили 37. тужни Чубр. 4б. — XVII вијека већ је врло ријадак овај облик: јупитерови Вран. жив. 26. расцвиљени Крн. 3. мили 5б. у то га је вријеме са свијем замијенио сложени, а да је још XVI вијека био изнемогао, види се и од туда што су га писали и гдје не треба: тој муци паклени Ст. пис. 2, 127. к тој води студени Ст. пис. 2, 51. 114. тужни овој Ст. пис. 4, 419. 457.

[1] Нестаје га, јер и извора писанијех источнијем говором нестаје међу изворима које употребих. А прелажење основа на **ја** међу основе на чисто **а** у овом падежу налази се и у садашњим црквеним књигама: **троицѣ** (у пјесми херувимској).

[2] gnigni М. 385 за цијело је погрјешка мјесто gnigiu (њију), те не иде овамо.

И у адјектива долази овај облик и без промјене гутурала још прије него у супстантива али врло ријетко: XIII вијека: **градьскѣ** М. 28 (три пута). XV вијека: **хвмски** М. 448. и послије: драги Ст. пис 1, 45. велики Зор. 33. к тихи води 66.

III. Основе на **i**. Крајње кратко **i** у основи шири се у **ai**, па се сажима у дуго **i**, које је у словенским језицима кратко; иза таке основе наставак **ai** сажет у **i** отпада:

а) у мушких ријечи: **поути** Зак. 32. Али су мушке ријечи с таком основом још у старом словенском језику прелазиле у овом падежу међу ријечи мушке с основом на **а**, те су као оне пред наставком *и* имале *ов*, којему су *о* мијењале на *е* као и ријечи с основом **ја**, чувајући само тијем особину своје основе: тако је било не само у старом словенском језику него и у српском до половине XV вијека: **господеви** Стеф. 2. М. 75. 88. 91. 100. **поутеви** П. 169. **тьстевы** Дом. 203. тако још XVI вијека у ријечи *дан*: дневи Н. Рањ. 72. Ст. пис. 2, 233. а то се узимало као да је и женскога рода (види напријед код генитива): свакој дневи Град. дух. 8. — Али прешавши ријечи с таком основом међу оне с основом на **а** изједначиле су се с њима и у том што су узеле и друго обличје које оне имају у том падежу, т. ј. које се свршује на *у*: и то је бивало још у старом словенском језику па је и у нашем од првијех времена, и тако је остало: **господоу** Стеф. 6. 9. М. 77. **ѕетоу** Дом. 204. **гостоу** М. 470. Н. Рањ. 64. Збор. 39б. **кметѣ** М. 183. Ријеч *дан* прелазећи онамо задржава од XVI вијека и *ев* које је добила у облику *дневи*, и још узима завршетак *у* мјесто *и*: дневу Зор. 27б. Мрн. 111. Каш. грам. 32. а узима *у* и без *ев*, и то као да му се основа свршује на **ја**, али само у књигама које су писане црквенијем језиком: **дьню** Стар. 4, 77. а као ријечи с основом на чисто **а** не само у књигама тако писанијем: **дьноу** Стар. 4, 76. него и у књигама које су писане народнијем језиком, али тек од краја XVI вијека, а и тада врло ријетко: дну Брн. 41 дану Каш. грам. 32.

б) у женских ријечи: **части** П. 40. **непоути** М. 47. **рати** М. 100. нарави Ст. пис. 2, 435. писни Банд. 124.

Ријеч **Соль** налази се једном у овом падежу изједначена са женским ријечима у којих је основа на **а**: **Соле** М. 280. Види још код локатива.

IV. Основе на сугласно. Наставак се сажима у дуго і, које је у словенским језицима кратко, и тако приступа к основи:

а) у мушких: камени у старом словенском;

б) у средњих: връмени М. 5. 50. 91. имени М. 74. племені М. 49. сѣмени Ст. 3. — словеси М. 122. 166. тѣлеси Д. 114. чюдеси Дом. 32.

Ријечи мушкога и средњега с оваком основом прелазе као и мушке с основом на і међу ријечи с основом на а, па су се и оне у овом падежу свршивале и на *еви*, и то од првијех времена: средње: връменеви Ст. 12. сименеви М. 107. дѣтетеви М. 6. 225. Климетеви[1] Пб. 23. Лампретеви Пб. 47 Матетеви Пб. 18. оунoучетеви М. 6. Ѯрьсетеви М. 53. Али то не сеже преко XIV вијека, него од тога вијека имају у овом падежу само завршетак *у* према ријечима мушким с основом на а: за мушке је потврда тек из XVI вијека: камену Н. Рањ. 65, али за средње XIV вијека: сименѹ М. 106. Бласетѹ М. 156. Бистетю Пб. 23. Покретѹ Пб. 27. Симетѹ Пб. 22. Стипетѹ Пб. 18. Трипетѹ М. 156. тако XV вијека: племенѹ М. 284. 287. 290. Андретѹ П. 49. Николетѹ П. 49. и послије: имену Н. Рањ. 14. сјемену Н. Рањ 156. врјемену Орб. 50. дјетету Ст. пис. 4, 454. чељадету Андр. 311. — Између имена властитијех с основом на *ет* налази се тако још XVI вијека: Франету Хект. 42б. а по том таке ријечи мијењају основу: тако је без крајњега *ет* основа на а: Петри Ст. пис. 5, 307. 312. 318. 320. 348. — Између средњих ријечи којима се основа свршује на *ес*, неке одбацују *ес* прелазећи међу оне с основом на а од првијех времена: словоу М. 9. тѣлоу Сав. 5. М. 15. 44. тѣлю М. 10. телу Ст. пис. 1, 32. 61. тилу Хект. 20. тијелу Орб. 158. небу Ст. пис. 5, 140. Вран. жив. 45. колу (currus: приложи се колу овомуј. Дјел. ап. 8, 29.) Н. Рањ. 127б. — Тако се без *ес* находи *небо* и онда кад као и друге ријечи прелази међу оне с основом на і: к неби Ст. пис. 5, 134. против неби Гунд. суз. III, LXXII.

в) у женских: матери Н. Рањ. 26. Ст. пис. 5, 121. Каш. 82. дъщери М. 416. къкери М. 54. кћери М. 225. Н. Рањ. 89. хкюри П. 78. хћери Н. Рањ. 100б. кюри П. 172. любъви М. 20.

[1] Гријешком је наштампано Климентеви.

любвн П. 18. 31. љубави Ст. пис. 2, 407. 4, 351. **црькви** М. 12. **крвы** М. 15. крви Н. Рањ. 83б. — Налази се од XIV вијека и према ријечима с основом на **а**: **любвъ** П. 20. 36. 53. **црьквъ** П. 38. **црькве** М. 416.

АКУСАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Наставак је **am**, од којега иза самогласних отпада **a**.

I. Основе на **u**. Од наставка долази само **m** и оно отпада у словенским језицима, а крајње **u** у основи слаби у словенским језицима те постаје **ъ**, које у српском језику отпада, као у номинативу јед., код кога и примјере види.

У ријечи које значе што живо налази се акусатив и незамијенен генитивом не само у старија времена: **да оухима єпископина єдинь воль** М. 15. **посла** (бог) **єдиноучєдыи сынь** М. 77. него још XVI вијека: **синь нєдиога** Збор. 37б. Види и код ријечи мушких с основом на **a**.

II. Основе на **a**:

A. У мушких ријечи: од наставка долази само **m**, те у словенским језицима отпада, а крајње кратко **a** у основи гласећи у словенским језицима *o* слаби у **ъ**, које у основама на **ja** бива **ь**, а иза самога *j* отпада а у српском језику отпада свагда и **ъ** и **ь**, као у номинативу јед., код кога и примјере види. — Тако је и у адјектива.

У ријечи које значе што живо налази се акусатив и и незамијењен генитивом, прем да ријетко, не само у старије вријеме: **моужь** Стеф. 7. **єдинь нєрєи остакнхь сь собою** Сав. 12. **за конь** М. 52. него и на крају XV вијека: уз коњ Ст. пис. 1, 13. бијућ скот Ст. пис. 1, 148.

Неке ријечи у овом падежу с приједлогом употребљене адвербијално долазе с доданим *a* на крају, које се и иначе на крају додаје (као *сада*, *јера*): у реда (continuo) Ст. пис. 1, 175. на двора (foras) Ст. пис. 2, 497.

Б. У ријечи средњега рода: отпада у словенским језицима **m** од наставка такође, а крајње кратко **a** у основи гласи у словенским језицима *o*, које у основама на **ja** преднњега гласа ради бива *e*, па се тако замјењује и номинатив јед., код кога и примјере види. — Тако је и у адјектива.

В. У женских: наставак се **m** с крајњим **a** од основе слијева у **ѫ**, које у српском језику гласи *у*: с основом на чисто **a**: **вѣрѫ** М. 2. **книгѫ** М. 2. — с основом на **ja**: **ꙁемлю** М. 4. причу Н. Рањ. 26б. — Тако је и у адјектива.

Што има: из *сриду* срца Ст. пис. 1, 159. ту је акусатив употребљен као приједлог, те је остао и пред другим приједлогом, као *искрај* (т. ј. из крај).

III. Основе на **i**. Наставак отпада и у мушких и у женских ријечи, а крајње **i** у основи кратко будући слаби у словенским језицима те постаје **ь**, које у српском језику отпада; тако тај падеж бива једнак с номинативом јед., код кога и примјере види.[1]

Ријеч *дан*, која се у другим падежима колеба између ријечи с основом на **i** и онијех с основом на сугласно, у овом падежу не долази у српском језику другачије него **дьнь** М. 2. *дан*.

Између ријечи женских с оваком основом долази у овом падежу и с основом на **a**: пјесну Ст. пис. 5, 347.

IV. Основе на сугласно. Од наставка **am** отпада **m** у словенским језицима, а његово **a** гласи у словенским језицима *е*, и тако приступа к основи:

а) у мушких: **камене** у старом словенском језику; али мушке ријечи прелазе још у старом словенском међу ријечи с основом на **i**, а ондје се у српском језику — будући да у њему нема разлике између **ъ** и **ь** — изједначују с мушким ријечима у којих је основа на **a**: **камень** М. 73. Ст. пис. 4, 72. Хект. 21. Вран. жив. 29. **пламень** Дом. 28. Ст. пис. 2, 91. 94. 5, 338. прамен Ст. пис. 4, 185. 5, 27. кремен Ст. пис. 4, 120.— Уз ријечи, којима овај падеж једнако гласи с номинативом јед., изједначиле се и ове ријечи у та два падежа тако да им и прави номинатив од основа на сугласно долази мјесто акусатива, и то од XIV вијека кроза све вријеме: **камын** М. 94. **ками** М. 95. 127. Н. Рањ. 35б. 65. Ст. пис. 2, 89. 296. 434. 4, 27. 74. 91. 158. 5, 138. 145. 335. Д. Рањ. IVб. Хект. 24б. Орб. 265. Гунд. суз. I. XLII. плами Ст. пис. 1, 30. прами Ст. пис.

[1] Што има **поимь сь собою ꙁети своиего** Стеф. 21. то није акусатив него мјесто њега генитив, као што и у других мушких ријечи, које значе што живо, долази генитив мјесто акусатива.

4, 162. а прешавши међу ријечи с основом на **а** налази се међу њима и с окрњеном основом, т. ј. без крајњега *ен*, од XVI вијека: плам Ст. пис. 2, 366. 430. 445. 3, 469. 4, 64. 5, 339. 347. Чубр. 13б. Гунд. суз. I, XXXIV. Бун. 5.

б) у средњих: **жрсете** М. 53. **чюдесе вивьше** Стар. 4, 138. **када хотѣ взити на небесе** М. 465. — али средње ријечи долазе од првијех времена и без наставка, те им је овај падеж једнак с првијем: **врѣме** М. 9. **небо** М. 4. **оухо** М. 9. — За чељад долази као и у других ријечи мјесто овога падежа генитив, прелазећи као и у другим падежима међу ријечи с основом на **а** XIV и XV вијека: **Бистета** Пб. 9. **Жорета** Пб. 37. **Климета** М. 104. **Ꙗкета** П. 117. а према томе XVI вијека и дјетета (нађоше Марију и Јосефа и дјетета постављена у јасли) Н. Рањ. 21б. Ст. пис. 4, 444, 457. — Имена властита прелазе с цијелом основом и међу женске ријечи с основом на **а** XIV и XV вијека: **Жорети** М. 230. П. 16. **Андрети** П. 49. **Ꙗкети** Пб. 127.

в) у женских: **матере** Стар. 4, 137. — али и оне као и мушке прелазе још у старом словенском међу ријечи с основом на **i**; тако је и у нас од првијех времена: **матерь** Стеф. 10. М. 9. 274. Каш. 96. **дьщерь** Сав. 2. хћер Ст. пис. 1, 84. Н. Рањ. 208. Вран. жив. 50. Мрн. 70. кћер Н. Рањ. 165. Збор. 5б. Каш. 95. Радн. 100. **любовь** М. 89. 158. 193. **любьвь** М. 240. **люблвь** М. 104. 234. 258. 306. П. 32. 56. 127. Ст. пис. 4, 297. 5, 127. Хект. 35.[1] **црьковь** М. 130. 531. **црькьвь** М. 10. 110. 216. — Како су обје пошљедње и у номин. јед. прешле међу ријечи с основом на **i**, те им номин. и акус. једнако гласе, с тога се првој од њих двије и прави њезин номин. помијешао с акусат. те долази мјесто њега, али тек XVI вијека: љуби Ст. пис. 5, 173. Чубр. 4. — а обје у овом падежу као и у другима прелазе и међу ријечи женске с основом на **а**: тако од XIV вијека: **любьви** М. 217. **црькьвоу** М. 87. 417. цркву Н. Рањ. 37б. Д. Рањ. Vб. Гуч. 47.

[1] Што има **за негови люба** Збор. 124. ту ће бити grijешком изостављено *в*.

ВОКАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Није прави облик, за то нема ни наставка, него је само усклик, те се основи на крају глас скраћује или продужује.

I. Основе на **u**. Крајњи се глас у основи шири у **au** као и у другим падежима, те у словенским језицима бива *у* (оу): **сыноу** Сав. стар. 4, 230. **сыню** (гријешком **ю** мјесто **оу**) М. 9. Тако се та ријеч сачувала до краја XVII вијека: сину Ст. пис. 1, 225. 330. Н. Рањ. 20б. 30. 37. 46. 117. 165. Збор. 32. 74. Ст. пис. 2, 343. 3, 228. 319. 334. 4, 116. 440. 5, 46. 292. Брн. 14. 21. Злат. 1. Гуч. 191. Вран. жив. 10. 18. Банд. 9. 27. 38. 45. Јерк. 87. 101. Каш. 121. Андр. дев. 134. пут 43. али ако се и јест тако држала, опет се налази и као ријечи с основом на **а**, и то дај буди од почетка XVII вијека, кад је преписана књига у којој долази: **сыне** Сав. 9.

II Основе на **а**:

А. У мушких ријечи:

1. Основе на чисто **а**: крајње кратко **а** ослабивши у словенским језицима у *о* слаби још у *е*, пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају у *ж*, *ч*, *ш*: **граде** Стеф. 26. Хект. 37б. орле Ст. пис. 4, 314. соколе Ст. пис. 4, 315. **боже** М. 25. човјече Д. Рањ. IX. синче Ст. пис. 4, 314. 318. Антиоше Стар. 3, 301. тако промијенивши *г* у *ж*, а по том *ж* у *р*: неборе Ст. пис. 1, 9. 2, 55. 4, 317. Хект. 40б. Злат. 47б.

2. Основе на **ја**: прешле су још у старом словенском међу оне на **u**: **Крькашх** М. 1. Андријашу Хект. 13. мужу Хект. 34б. крпжу Ст. пис. 5, 151. Андр. пут 170. краљу Град. дух. 88. **раю** Стеф. 26. Јурју Збор. 49. славју (номинат. јед. славиј) Ст. пис. 3, 73. **царю** М. 130. и без *ј* иза *р*: **цароу** Сав. 7. М. 126. 158. 314. 322. ликару Банд. 291. пастијеру Ст. пис. 5, 209. пастиру Бун. 29. цесару Град. дух. 89. по што је отпало *ј* иза *р*, изједначиле су се основе у којих је таки завршетак с онима на чисто **а**, те се од краја XV вијека налази и онако као у њих: цесаре Ст. пис. 1, 219. Вран. жив. 8. 14. царе Збор. 34. — Које у основи пред **а** имају *з* или *ц*, оне одбацујући *ј*, којим су постали ти гласови и тако мјесто њих добивши оне од којих су постали, а то су *г* и *к*, прелазе међу ријечи с основом на

чисто **а**: **кнєжє** М. 1. витеже Хект. 2. **ѡтьчє** М. 73. оче Н. Рањ. 26. ипак се налази и славицу Ст. пис. 3, 73.

Које уз ријечи с основом на **ја**, које уз ријечи с основом на **u**, долазе XVI и XVII вијека доста често са *у* и оне у којих је основа на чисто **а**: бану Ст. пис. 4, 416. бисеру Ст. пис. 2, 351. блуду Ст. пис 4, 432. граду Хект. 37б. духу Ст. пис. 5, 89. животу Д. Рањ. 61. Јерк. 64. Андр. дев. 28. зиду Злат. 86б. кипу Каш. 87. крстјанину Пос. 1. лијеру Андр. дев. 25. мрамору Ст. пис. 4, 118. појасу Злат. 73б. разговору Бун. 46. Андр. дев. 129. сапуру Град. дух. 88. уресу Ст. пис. 4, 102.

3. Којима у ном. јед. крајњи глас у основи слаби само у *о*, у њих остаје тако и у овом облику: с основом на чисто **а**: синко Ст. пис. 4, 296. 312. 5, 120. 180. Вран. жив. 18. Див. 24. Крн. 5б. ћаћко Ст. пис. 4, 303. Андр. дев. 8. нач. 40. ћајко Ст. пис. 4, 303. књего Ст. пис. 5, 332. Аго (Агустин) Ст. пис. 5, 325. Димо Ст. пис. 5, 336. 337. Франо Ст. пис. 5, 292. — с основом на **ја**: брајо Ст. пис. 4, 324. 328. Хект. 6б. и кад се у основама на **ја** мијења у номинативу јед. *о* на *е*, остаје у овом облику како је у номинативу јед.: **Гєѡрьгиє** Стеф. 4. **Николаѥ** М. 73. 109. Банд. 130.

4. У адјектива је било као у супстантива: **бєсьмрьтьнє** Сав. 7. **прѣподобьнє** Стеф. 27. **свєтє** М. 115. **беѕначєлнє** М. 546. али од XIV вијека налази се и номинатив јед. мјесто вокатива: (**чюдотворчє**) **христовь** М. 109. тако кад кад и XVI вијека у пјесмама особито у слику: приблажен Ст. пис. 3, 319. придраг Ст. пис. 3, 389. 4, 208. (боже) милостив Ст. пис. 4, 381 (о суче) праведан Ст. пис. 4, 379. али је и тада већ био обичнији мјесто овога облика сложени номинат.: драги Ст. пис. 4, 381. мили Ст. пис. 4, 416. родни Злат. 3. вишњи Злат. 18.

Б. У ријечи средњега рода: једнако је као у номинативу: **чєдо** Стеф. 4. дјетеце Ст. пис. 4, 451.

Тако је и у адјектива.

В. У женских крајње негда дуго **а** у основи бива кратко, те у словенским језицима гласи *о*, које се у основама на **ја** мијења на *е* предњега гласа ради:

а) с основом на чисто **а**: војеводо Хект. 13б. Андр. нач. 56. госпо Ст. пис. 1, 251. 5, 116. Елизабето Гуч. 134. жено

Злат. 60. Катарино Банд. 130. небого Злат. 74. сило Град. дјев. 103. Сузано Ст. пис. 4, 358. Томо Збор. 29. — тако и лоѕо Стеф. 29. јер тој ријечи *з* не постаје од *ј* и гласа који би пред њим био, те јој основа није на **ја**.

б) с основом на **ја**: братнє М. 184. братнє М. 247. Марије Ст. пис. 1, 227. Буд. 8. Јерк. 15. — робиње Вран. жив. 88. — госпогє П. 2. 12. 17. 103. Ст. пис. 2, 5. 4, 449. Д. Рањ. 74. Злат. 84. Андр. пут 3. госпоје Ст. пис. 3, 183. 266. 4. 359. Д. Рањ. 6б. Вран. жив. 54. — несриће Стар. 3, 271. Зор. 24. — доушє Стеф. 11. Ст. пис. 1, 236. 5, 259. Збор. 149. Стар. 4, 113. — богородице Андр. дев. 179. божице Злат. 76б. братице Збор. 25б. данице Ст. пис. 3, 266. диклице Ст. пис. 2, 114. дјевице Ст. пис. 3, 415. 5, 44. Злат. 102. Гуч. 132. дивице Вран. жив. 9. Јерк. 16. краљице Ст. пис. 5, 44. Злат. 102. Јерк. 15. Андр. пут 94. крунице Ст. пис. 2, 51. кћерце Ст. пис. 4, 411. Злат. 99. пјесанце Ст. пис. 3, 399. поглавице Збор. 100. пријатељице Андр. пут 79. птичице Ст. пис. 4, 25. розице Ст. пис. 2, 28. ружице Ст. пис. 2, 66. службенице Стар. 1, 221. стрелице Ст. пис. 2, 369. царице Збор. 79б.

Како су у другим падежима (види иструментал јед.) основе на **ја** прелазиле међу оне на чисто **а**, тако су прелазиле и овдје, те у њих мјесто *е* долази и *о*, и то од краја XV вијека: братјо Ст. пис. 1, 104. 119. 279. Н. Рањ. 13. Збор. 28. Див. 3б. Банд. 1. госпојо Каш. III б. змијо Д. Рањ. 68б. Маријо Збор. 83б. Гуч. 179. Банд. 129. Цицилијо Банд. 130. — жељо Ст. пис. 2, 110. 324. Крн. 15б. — дуњо Д. Рањ. 70б. — жеђо Ст. пис. 3, 120. — кућо Злат. 3. Банд. 38. несрећо Ст. пис. 2, 446. 4, 72. Д. Рањ. 72. несрјећо Ст. пис. 4, 412. несрићо Ст. пис. 2, 415. Зор. 29. срећо. Д. Рањ. 98б. — хижо Н. Рањ. 15б. — душо Збор. 100. Ст. пис. 2, 512. 4, 413. 5, 82. Брн. 41б. Злат. 94б. Гуч. 135. Гунд. суз. II, LIV. Крн. 23б. Андр. пут 79. — богородицо Каш. 121. 123. братицо Збор. 25б. голубицо Андр. нач. 35. дивицо Каш. 114. дјечицо Ст. пис. 4, 475. корабљицо Каш. 122. краљицо Каш. 122. овцо Ст. пис. 3, 250. поглавицо Збор. 55. помоћницо Каш. 122. ружицо Каш. 122. тамницо Д. Рањ. 90.

Кад кад се налази и номинатив јед. мјесто вокатива, и то од XV вијека, како с основом на чисто **а** тако и на

ја: Андрија Банд. 130. братја Ст. пис. 1, 119. Н. Рањ. 125б. војевода Андр. пут 175. Гојисава Ст. пис. 4, 321. Јела Злат. 63. 65. Кујача Ст. пис. 4, 329. Марија Банд. 4. Андр. дев. 62. Глав. 127.[1] Маруша Ст. пис. 5, 258. Микша Хект. 37. Николица П. 148. Сара Ст. пис. 4, 240. 248. слава Ст. пис. 2, 65. слуга Н. Рањ. 82. Тадија Банд. 130. Тома Банд. 140. хвала Ст. пис. 2, 65. — Што још прије има **архїмадрита** Сав. стар. 4, 230. биће грчки облик.

У адјектива долази номинатив јед. мјесто вокатива, и то само сложени: божја Збор. 74. немила Злат. 50. племенита Злат. 84.

в) с основама које се такођер свршују на **ја**, али у којима се *ј* не слаже с предњим сугласним, него се са **а**, које је за њим, сажима у *е*, пред којим се самијем *х* мијења у *ш* (Мише) и између кога и самогласнога које би се пред њим десило зијева ради долази *ј* (Гоје); то бива и у номинативу јед.,[2] али у изворима које употребих долази тако само овај облик, који се у таких ријечи јамачно замјењује номинативом: тако за женско: госпе Ст. пис. 1, 212. 259. Кате Злат. 99б. Саре Ст. пис. 4, 239. 241. 243. селе Ст. пис. 5, 207. Гоје Ст. пис. 4, 323. Kује Ст. пис. 4, 328. моје (мојемуча, т. ј. мајмун) Ст. пис. 4, 159. — за мушко: лале Ст. пис. 4, 325. миле Ст. пис. 4, 323. Мише[3] Ст. пис. 5, 327. ћаће Ст. пис. 5, 293.

III. Основе на **i**. У њим се крајње **i** шири, те бива дуго **i**, које је у словенским језицима кратко:

а) у мушких ријечи: **господи** М. 65 **поути** Стеф. 26. — Али је тако само у најстарије вријеме, јер како су те ријечи у другим падежима прешле међу мушке с основом на **a**, прешле су и у овом, а како су се оне с основом на **а** мијешале у овом падежу међу оне с основом на **u**, тако се и између овијех помијешанијех с онима налази у овом падежу XVI и XVII вијека и дану Злат. 28б. Пос. 43б.

б) у женских: младости Вран. жив. 27. радости Град. дух. 64. Андр. пут 106. сласти Ст. пис. 3, 328. смрти Ст. пис.

[1] Кашић грам. 37 вели: Marija vel Marije.

[2] Види у мојој расправи која ће изаћи у 25. или 26. књизи Рада југосл. академије.

[3] Ако није средњега рода, које не бих рекао.

1, 114. дјети Н. Рањ. 127. Град. дјев. 176. дјети прилуда Ст. пис. 4, 222. 5, 240. писми Зор. 13. 14. 60б.[1]

IV. Основе на сугласно:

а) у мушких ријечи: како су те ријечи у другим падежима прелазиле међу ријечи с основом на **i**, прелазиле су и у овом, те је у старом словенском језику: камени; али како су мушке ријечи с основом на **i** у српском језику прешле међу мушке с основом на **a**, имају и ове с њима једнако: камене Гунд. суз. III, XXXVIII. Андр. нач. 46. тако и које прешавши онамо одбацују у основи крајње *ен*: пламе Андр. нач. 47.

б) у средњих се овај падеж замјењује номинативом: Фране Хект. 42б.

в) у женских се такођер замјењује номинативом: мати Збор. 26. кћи Н. Рањ. 87. Стар. 3, 322. хћи Н. Рањ. 169. љуби Ст. пис. 2, 477. — али како су ријечи с оваком основом прелазиле у другим падежима међу ријечи с основом на **i**, прешле су онамо и у овом све осим прве: тако од XVI вијека: кћери Ст. пис. 5, 113. Злат. 4б. Андр. пут 222. љубави Збор. 97б. Ст. пис. 3, 328. 4, 305. Злат. 97б. Андр. пут 25. тако и друге које су у неким падежима задржавале основу на сугласно: крви Злат. 64б. Андр. дев. 108.

ИНСТРУМЕНТАЛ ЈЕДНИНЕ.

Два су наставка за тај облик: дуго **a**, које је у словенским језицима кратко, и **bhi**, којему у словенским језицима **bh** гласи м а **i** слаби у ь, те цио гласи мь.

I. Основе на **u**. Крајње **u** у основи слаби у словенским језицима те постаје ъ, ка којему приступа наставак мь: сынъ-мь; даље види под II. А.

II. Основе на **a**:

А. У ријечи мушкога и средњега рода: крајње кратко **a** слаби у словенским језицима у *о*, које у основама на **ja** прелази у *е* предњега гласа ради; наставак је мь: у мушких ријечи: рабо-мь, краѥ-мь; — у средњих: дѣло-мь, полѥ-мь. — Али задње самогласно у основи слаби и даље у старом словенском је-

[1] Кашићу је грам. 41 вокатив: sladost.

зику, те постаје ъ, које се у основама на ја предњега гласа ради мијења на ь: у мушких ријечи: богъ-мь, отьць-мь, — у средњих: дѣлъ-мь, лиць-мь.[1] — На овај се пошљедњи начин основе на а изједначују с основама на и, али су и своје *о* чувале оне прве па како су ријечи с основом на и прелазиле у другим падежима међу ријечи с основом на а, прелазиле су и у овом, те мјесто свога ъ у овом падежу имају и од овијех *о:* сыно-мь. Тако је у старом словенском језику. А у српском језику основе су се на и тако помијешале с овима на а да у овом падежу не долазе осим црквенијех књига друкчије него са *о* на крају пред наставком: сино-мь М. 11. а основе на а такође имају своје *о*, које у основама на ја прелази у *е:*

а) с основама на чисто а: *аа*) мушке ријечи: троудомь М. 4. гладом Злат. 28. што на једном мјесту стоји станькьм М. 7., јамачно ће бити погрјешка; — *бб*) средње: божаствомь М. 311. злом Хект. 28.

б) с основама на ја: *аа*) мушке ријечи: ʒионем Зборн. 52б. Саньдалемь М. 236. краљем Н. Рањ. 71. Спльжемь М. 483. ножем Н. Рањ. 103. крижем Ст. пис. 3, 320. плачем Н. Рањ. 37. Ст. пис. 4, 27. Вран. жив. 110. мачем Вран. жив. 31. мјесецем Ст. пис. 2, 71. венцем Ст. пис. 5, 349. јагањцем Град. дјев. 170. кнеʒемь М. 222. даждемь Стар. 4, 84. дажјем Јерк. 70. монастырюмь М. 74. господаремь М. 469. 525. царемь М. 242. 307. 391. — *бб*) средње: грьмюмь М. 346. копјем Ст. пис. 3, 465. кокемь М. 20. ужем Ст. пис. 4, 366. срьдьцемь М. 22. криоцем Ст. пис. 3, 396.

Тако је било и у адјектива с основом на а и на ја за мушки и средњи род: бугарскомь М. 44. великомь Стар. 4, 136. 138. црьвеномь Стар. 4, 84. смешеномь Стар. 4, 84. маломь Пб. 129. божнемь М. 4. 104. Али је то у самом почетку врло ријетко, него се замјењује сложеним обликом; а што и XV вијека има божнемь М. 427. то иде међу сложене облике замијењене прономиналним; види даље код сложенијех облика.

Основе на ја изједначују се с онима на чисто а, те мјесто редовнога *е* имају и *о:* у мушких ријечи које у основи

[1] Миклошић vergl. gramm. III. 12. 13. 32.

пред **ја** имају *р* још XIII вијека: **царомь** М. 44. чешће XV вијека: **Лазаромь** М. 269. **цесаромь** М. 381. **поклисаромь** М. 504. **господаромь** М. 527. **тинаромь** П. 127. и послије: господаром Н. Рањ. 27б. Хект. 27б. отаром Н. Рањ. 23. Каш. 13. Банд. 13. царом Збор. 27. Мрн. 36. Каш. 24. лончаром Ст. пис. 3, 212. динаром Ст. пис. 2, 432. рибаром Радн. 89. тако између онијех које у основи пред **а** имају *з* прем да је још XV вијека често **кнеземь** М. 289. 300. 305. 367. 377. 402., ипак још од XIV вијека долази и **кнезомь** М. 237. 288. 300. 305. 341. 367. 370. 376. 382. 403. од XV вијека и **пинезомь** М. 400. **пинезомь** М. 449. Радн. 61. **витезомь** М. 497. између онијех које у основи пред *а* имају *ц*, има од XV вијека **стрицомь** (стрицом) М. 249. послије и у других ријечи: братцом Ст. пис. 3, 71. брацом Ст. пис. 4, 466. вијенцом Ст. пис. 4, 229. дијевцом Град. дјев. 170. зецом Злат. 39б. мисецом Хект. 18. Банд. IX. мјесецом Д. Рањ. 120б. соколцом Зор. 48б. судцом Гунд. суз. предгов. танцом Ст. пис. 2, 86. 5, 235. Од XVI вијека и у осталијем приликама, т. ј. кад је пред крајњим самогласним у основи само *ј* или је у друге гласове сливено са предњим сугласним: бојом Вран. жив. 66. вапајом Вран. жив. 36. znојом Пос. 21. крајом Ст. пис. 3, 17. обичајом Пос. 33. перивојом Ст. пис. 4, 343. покојом Ст. пис. 2, 222. 242. Гунд. суз. III, XCI. — гиљом Ст. пис. 2, 273. корaљом Ст. пис. 2, 78. пријатељом Д. Рањ. 36б. Град. дух. 43. Радн. 29. непријатељом Злат. 41. створитељом Град. дух. 26. Андр. 380. Радн. 40. — вољом Град. дјев. 14. Вран. жив. 66. — мачом Гунд. суз. III, LXI. плачом Ст. пис. 4, 27. 5, 168. Орб. 108. Гунд. пс. 25. Гунд. суз. III, XIII. Бун. 25. — крижом Град. дјев. 36. мужом Ст. пис. 5, 276. — мишом Д. Рањ. 79. тако и даждом Д. Рањ. 79. Злат. 66б. — У ријечи средњега рода рјеђе прелазе основе на **ја** међу оне на чисто **а**, и истом од XVI вијека: копјом Ст. пис. 3, 138. 326. 350. — пристољом Ст. пис. 4, 362. — лицом Ст. пис. 2, 131. срцом Ст. пис. 4, 426. Андр. дев. 26. уљацом Ст. пис. 3, 36. — битјом Радн. 42. — наслађењом Радн. 12. — Још види ниже под V с доданим *е* на крају.

Од овога мијешања основа на **ја** с основама на чисто **а** долази те и основе на чисто **а** прелазе међу основе на **ја**, те имају у овом падежу и *е* мјесто свога *о*, али много рјеђе,

и то истом XVI—XVII вијека и само у мушких ријечи: мраморем Ст. пис. 2, 423. јадем Ст. пис. 4, 465. узлем Зор. 66б. образем Андр. дев. 36. оцтем Андр. дев. 130. 161.

Између ријечи средњега рода на -ние налази се једном XV вијека *е* изједначено с предњим гласом, а по том оба *и* сажета у једно: повелиниимь М. 469. Види и номинатив јед.

Б. У женских су оба наставка: дуго а и мь; у основи је крајње а кратко, те у словенским језицима гласи *о*, које у основама на ја прелази у *е*; до основе долази наставак а, пред који се да не буде зијева умеће *ј*; иза тога наставка долази наставак мь, коме отпада ь, те му се *м* с наставком а, који је пред њим, слијева у ж, које у српском језику гласи *у*[1]: теплото-ю М. 3. братие-ю Стеф. 2. адјектив: божие-ю М. 20. — Јамачно само писарском гријешком стоји ь мјесто о: истиньѭ М. 9.

Али су у српском језику од најстаријих времена од којих има споменика књижевних изједначене у овом падежу основе на ја с онима на чисто а, не мијењајући *о* у *е*, а између основе и наставка избачено је *ј*, те је иза њезина самогласнога *о* самогласно *у* постало сугласно *в*: а) с основом на а: вѣровь М. 2. 22. 36. 43. Батиновь М. 11. Брѣновь М. 11. лоуковь М. 11. Ратиновь М. 11. Штитариновь М. 11. ѡбьлиновь М. 19. 22. лоѕовь М. 20. гѹсовь М. 23. правиновь М. 23. главовь М. 48. у адјектива којима је овај облик изједначен са сложеним, те нема разлике: правовь М. 2. 22. 28-29. дановь М. 4. срьбьсковь М. 4. ѕаклопитовь М. 11. чрьновь М. 11. градьсковь М. 19. 22. добровь М. 43. — б) с основом на ја: воловь М. 2. 22. ѕемловь М. 4. повеловь М. 2. 22. неволовь М. 24. Сѣрѹовь М. 11. у адјектива само на једном мјесту XIII вијека *е* мјесто *о* на крају основе: божиєвь М. 20. иначе је у њих *о* и прије тога времена и послије: бановь (= бањов) М. 2. божнювь (читај божијов) М. 4 (два пута). божнѡвь М. 45. 69. 70. Тако је са *в* само до друге половине XIII вијека.

Али од почетка XIII вијека, дакле док је још тако било, замјењивало се је *в* гласом *м* јамачно једначећи се са

[1] Тако Шлајхер comp. стр. 562—4. А Миклошић vergl. gram. III. 6—7 мисли да је ту само први наставак, па му се дуго а у словенским језицима замјењује гласом ж.

завршетком мушких и средњих ријечи: XIII вијека: **лювомь** М. 10. **Үрьновь рѫкомь** М. 11. **Үєүнномь** М. 11. **водомь** М. 17. **правовь вєромь** М. 29. **ѡпьвиномь** М. 35. **свободомь** М. 50. По том само тако до данас: а) с основом на чисто **а**: **планиномь** М. 111. 138. **силомь** М. 120. **Ѧлѧномь** М. 180. **вєромь** М. 208. **консвѡмь** М. 210. **главомь** М. 210. **господѡмь** М. 210. **клєтвомь** М. 218. **посаобниомь** М. 230. у адјектива: **поповомь** М. 10. **ѡкрѹгломь** М. 11. **кралєвомь** М. 13. **добромь вєровь** М. 36. **старомь** М. 95. малом („mallom") Злат. 79б. — б) с основом на **ја**: **соүднѡмь** М. 68. **мєтохїѡмь** М. 145. **кєпалнѡмь** М. 162. **Дороѳїѡмь** М. 189. **госпоѡмь** М. 189. **госпонѡмь** М. 221. 236. **братнѡмь** М. 193. **тєфаүнѡмь** М. 222. **тєпаүнѡмь** М. 230. 236. — **воломь** М. 120. 234. **повєломь** М. 217. 220. **повєлюмь** (читај повељом) П. 74. — **мєгомь** М. 95. — **дѹшомь** М. 218. **Дабишомь** Пб. 34. — **кралицомь** М. 60. 236. **Штитарицомь** М. 93. **Рьжаницомь** М. 95. **богоѹбиницомь** М. 192. у адјектива исто тако: **божиѡмь** М. 209. **божьѡмь** М. 381. **божьюмь** (читај божјом) М. 453. божјом Вран. жив. 29: велјом Ст. пис. 2, 259. Д. Рањ. 18б. вељом Ст. пис. 2, 195. 3, 142. 371. 4, 20. третјом Ст. пис. 2, 510. Орб. 82. третом Хект. 6. Буд. 56. Вран. жив. 92. Мрн. 45. Стар. 3, 259. магаретјом Радн. 32. већом Злат. 5. векшом Зор. 18. мањом Ст. пис. 1, 4. љепшом Злат. 44б. славнијом Град. дјев. 160.

На једном мјесту XV вијека има **приүистєю** М. 316. које мислим за цијело да је дошло од туда што је писар, који већ није имао у том облику ни *е* ни *ју*, хтио писати према црквеним књигама а није знао гдје према њима треба *е*.

Стари завршетак *-оју*, од кога је на речени начин постало *ов*, избацивши *ј* могао се и сажети у *у* (к чему је послије у садашњих кајкаваца још једном према другим ријечима додано *м*): тако се осим *-ом* налази и *-у* у једном споменику писану по свој прилици у оном крају: воиску Стар. 3, 232. 241. 260. 268. 270. 288. 292. 299. волю 253. 261. дитцу 251. 282. заставу 272. персидском землю 268. наредбу 246-7. царицу 280.[1] тако још у једног књижевника: врсту

[1] Овај облик на *у* могао је и другачије постати. У старом словенском мјесто **ѻѭ** има и само **ѭ**: **рѫбѭ**. Миклошић vergl. gram. III 7. помињући то вели да је ту к завршетку основе **ѧ** дошао наставак **мь**, па **ь** отпало а *м* се са *а* слило у **ѫ**,

Мат. 25. и у адјектива: велику Стар. 3, 254. малу 233. негову 282. 324. персидску 252. Има и у друга два споменика XV и XVI вијека у адјектива: божню М. 359. 548. али прво мјесто није поуздано, јер је у потпису, па лако може бити да није добро прочитано; а друго је мјесто у писму писану на турском двору.

III. Основе на **i**:

А. У мушких ријечи: крајње кратко **i** у основи гласи у словенским језицима *е*, на које долази наставак **мь**: **пѫте-мь**; то *е* у старом словенском још слаби у **ь**, те има и **пѫть-мь.** У српском језику осим црквенијех књига није било друкчије него са *е*: **господе-мь** М. 49. **гладемь** Стар. 4, 77. **ꙁетемь** М. 62. 97. крељутем Брн. 17. **поутемь** М. 87. 123. 410. пошљедња се ријеч тако одржала свега времена до данас: путем Н. Рањ. 29. Ст. пис. 1, 153. 4, 112. 341. Збор. 39б. Д. Рањ. IXб. Хект. 39. Чубр. 13б. Вран. жив. 38. Див. X. Каш. 15. Радн. 19. Али од XVI вијека и та ријеч и остале изједначиле су се с онима у којих је основа на **а**: путом Ст. пис. 4, 115. 238. 5, 165. Град. дјев. 84. Хект. 3. Зор. предгов. Буд. 67. Злат. предгов. Гуч. 307. Вран. жив. 17. Гунд. суз. II, VII. Банд. 18. Мрн. 12. Ђам. 5. Андр. дев. 8. голубом Каш. грам. 27. гостом Ст. пис. 1, 306. Н. Рањ. 43. црвом Андр. 73. — И ријеч је *дан* свега времена гласила **днемь** П. 111. 117. Н. Рањ. 26. 113б. Ст. пис. 1, 65. 2, 181. 4, 247. Мрн. 46. а од XVI вијека има као и у другим падежима (види генит. датив) к основи додано *в*, па до тога *в* добија завршетак основа на **а**: дневом Хект. 10б. 46б. Банд. 29. Пос. 26. од XVII вијека долази

и да се оно старо *м* сачувало у српском језику. Али ће тешко бити тако, једно за то што би се тешко у српском језику сачувало *м*, којега нема у старом словенском; друго за то што се *м* може и друкчије протумачити, како је показано напријед; треће што је у српском језику *о* пред *м* дуго у женским ријечима, а у мушким је кратко, гдје управо долази *м* до основе; најпослије и за то што се **рыбѫ** може и овако протумачити: од **рыбоѭ** постало је без *ј*: **рыбоѫ**, тада се *о* изједначило са **ѫ**: **рыбѫѫ**, које такођер има у старом словенском; најпослије се **ѫѫ** сажело у једно **ѫ**. Испореди у Гајтлера fonol. 67. Томе старом словенском облику може одговарати у нас онај на *у*.

и без тога *в* изједначена с ријечима у којих је основа на чисто **а**: даном Гунд. суз. II, I. Та ријеч долази у том падежу и као женска с основом на **і** (види под Б.) узимајући иза основе на речени начин *в* а иза њега опет као ријечи с основом на **і** добијајући у том падежу *и*: дневи Ст. пис. 4, 242. 247. 5, 340. Гуч. 279. такоће опет се налази додано *м* као што се налази и у женских ријечи: дневим Ст. пис. 4, 247. — а од свагда је било и као у ријечи женских *дању* у значењу у ком се и данас тако говори.

Б. У женских се крајње **і** у основи шири у **аі**, па се сажима у дуго **і**, које у словенским језицима постаје кратко *и*, а наставка долазе оба (**а** и **мь**) те се међу собом и с основом стављају онако као у женских ријечи с основом на **а** (види напријед под II. Б.): **помокн-ю** М. 4. **дѣтию** М. 12. **длании** Стеф. 6. **чьстию** М. 168. тако још и XV вијека: **вѣстию** П. 55. **жалостию** М. 518. **милостию** М. 301. **пѫтию** М. 317. **челяднію** П. 31. **рѣчию** П. 158. Још од XIII вијека избацује се *и*: **ѡбластью** М. 15. XIV вијека: **благодѣтю** М. 133. **ʒаповѣдю** Пб. 42. **користю** М. 106. **паметью** М. 217. **помоштю** М. 233. **рекностю** М. 134. **теплостю** М. 134. XV вијека: **вѣстью** П. 75. **детю** М. 259. **ʒаповѣдью** П. 160. **лакомостю** М. 299. **лакомостью** М. 342. **паметю** М. 519. **печатю** М. 294. **помокю** М. 418. **прѣʒанию** М. 297. **пѫтью** М. 427. **ратью** М. 451. **рисчью** М. 466. **свѣстью** М. 425. **хитростю** М. 287. **челядью** М. 286. **челядю** М. 298. тако и до краја XVII вијека: болјезању Н. Рањ. 115. болизању Банд. 115. болестју Гуч. 169. властју Н. Рањ. 32. горкостју Ст. пис. 2, 21. зучју Н. Рањ. 93. Ст. пис. 1, 200. жучју Каш. 46. кобју Злат. 86. костју Ст. пис. 2, 112. крипостју Ст. пис. 5, 300. милостју Ст. пис. 2, 197. Д. Рањ. 91б. Банд. 20. Каш. 84. мисаљу Н. Рањ. 157б. Ст. пис. 1, 87. 3, 314. Зор. 28б. Вран. жив. 112. мисљу Брн. 27. моћју Хект. 10б. наглостју Гуч. 14. Мик. 175. ноћју Хект. 10б. обилностју Гуч. 21. обитељу Ст. пис. 1, 71. паметју Ст. пис. 1, 100. Гуч. 146. пећу Стар. 4, 114. помоћу Д. Рањ. VIIб. путју Хект. 32б. ријечју Н. Рањ. 19б. ричју Ст. пис. 2, 25. Злат. 28б. Гуч. 32. Банд. 22. Мик. 49б. Радн. 94. сјенју Н. Рањ. 44б. смртју Н. Рањ. 184. Чубр. 10. Вран. жив. 31. Банд. 37. стварю Збор. 7. — Од друге половине XV вијека налази се али врло ријетко *ј* од *ју* са-

стављено са сугласним које је пред њим по закону по ком се истина и сада саставља али по ком се је прије састављало само онда кад није нигда прије било растављено од њега гласом *и*, прем да како се из горњих примјера види кроза све вријеме *ј* и остаје за се: **скрьблю** М. 518. сјењу (siegnju) Н. Рањ 162. мисаљу (misagliu) Буд. 43. 53. 64. Јамачно је само гријешком изостављено *ј*: **милости** М. 441. 511. чељаду Буд. 59.

Од XIII вијека налази се и без *ју*, а тако ће бити постао самијем наставком **а**, који се са завршетком основе і сажео у дуго і, које је за словенске језике кратко: XIII вијека **помоћи** М. 47. XIV вијека: **области** М. 64. **милости** М. 202. из XV и почетка XVI вијека не нађох ни једнога примјера, али је послије врло обично: жалости Ст. пис. 2, 436. 3, 290. Злат. 94. жучи Каш. 63. заповиди Пос. 35. звири Ст. пис. 2, 429. Злат. 43б. зелени Ст. пис. 2, 193. 3, 186. Гуч. 273. јакости Ст. пис. 3, 385. Град. дјев. 97. Гуч. 207. јесени Ст. пис. 2, 193. крјепости Ст. пис. 2, 11. 3, 389. 5, 300. Д. Рањ. VIII. Злат. 84. Гуч. 120. лијепости Ст. пис. 2, 47. Гуч. 289. љубезни Ст. пис. 2, 186. 3, 71. Злат. 41б. Каш. 42. масти Бун. 43. милости Ст. пис. 2, 283. 3, 6. Д. Рањ. 15б. Злат. 44б. Гуч. 110. Ђам. 2. мисли Д. Рањ. 53б. Злат. 44. Гуч. 121. Пос. 2. младости Ст. пис. 2, 84. моћи Ст. пис. 3, 140. 5, 25. Гуч. 76. мудрости Д. Рањ. 13. Злат. 6. напасти Ст. пис. 5, 154. нарави Ст. пис. 3, 142. Злат. 23б. ноћи Злат. 66б. Гуч. 279. Бун. 43. области Ст. пис. 3, 5. Злат. 88. отрови Мрн. 20. памети Орб. 40. помоћи Ст. пис. 5, 256. Град. дух. 8. Гуч. 12. Каш. 24. пути Ст. пис. 2, 168. Д. Рањ. 7б. Гуч. 219. радости Ст. пис. 2, 115. 3, 146. Д. Рањ. 145. Злат. 96. Гуч. 168. ричи Стар. 3, 315. свитлости Ст. пис. 2, 75. 3, 262. сини Ст. пис. 5, 65. сјени Гуч. 146. сласти Ст. пис. 3, 74. сладости Ст. пис. 3, 92. Д. Рањ. VII. смрти Ст. пис. 3, 107. Д. Рањ. 61. Град. дјев. 16. Гуч. 229. Див. 12б. Мик. 728. ствари Д. Рањ. VIIб. Злат. предгов. студени Гунд. суз. I, XV. цкврни Град. дјев. 63. ћуди Ст. пис. 3, 374. части Д. Рањ. V. Злат. 21б. Гуч. 301. чељади Ст. пис. 5, 8. — Тако се међу ријечима с основом на і налази и приварн Гунд. пс. 14.

Што је тако инструментал био двојак, и један био једнак с генитивом, јамачно је за то у једнога књижевника и инструментал на *ју* смијешан с гентивом те долази мјесто њега: од које му драго стварју (-riu) Гуч. 38. 74. цјећа које стварју (-riu) 101. ради које стварју (-riu) 106.

Од XV вијека налази се овакоме облику на *и* додано *м*, јамачно за то да би се мало изједначио с онима у којима је по закону *м*: XV вијека: **печатнмь** М. 481. 495. XVI вијека: смртим Ст. пис. 5, 73. звирим Д. Рањ. 16б. путим 7б. ричим 100. драгостим Град. дјев. 48. јакостим 158. користим 40. милостим 104. мислим 61. наравим 11. областим 128. отровим 138. паметим 46. путим 46. радостим 110. смртим 137. солим 155. тихостим 153. хрлостим 87. цкврним 61. частим 167. чељадим 151. моћим Град. дух. 18. свјетлостим 25. сладостим 47. трстим 57. XVII вијека: сјеним Гунд. суз. II, XI. харностим Гунд. суз. предг. милостим Бун. 7. пјесним 21. помастим 32. смртим 20. болестим Андр. пут 38. жучим 408. јакостим 16. крепостим 4. милостим 102. моћим 16. паметим 8. помоћим 38. радостим 101. ријечим 64. свјетлостим 111. частим Андр. нач. 57. исповијестим Андр. дев. 37.

Од XIV вијека налазе се помијешане с ријечима женског рода у којих је основа на **а**, помијешане тако да су к своме инструменталу на *и* још узеле од тијех ријечи цијели завршетак њихова инструментала *-ом*, пред којим зијева ради долази *ј*, а по том се *и* пред *ј* избацује, а тада је могло *ј* у познатијем приликама и испадати: XIV вијека: **чьстиωмь** М. 161. 164. **милостиωмь** М. 165. **радостиωмь** М. 178. XV вијека: **печатиωмь** М. 482. **милостиомь** М. 523. **речωмь** (јамачно речјом) М. 555. XVI вијека ишло би овамо: завидошћом Зор. 31б. али гласова *шћ* ради томе ће примјеру бити номин. завидошћа. XVII вијека: исповиједјом („**исповѥдюм**") Мат. 27. мисалјом („**мисалюм**") Мат. 44. 67. милостјом („**милостюм**") Мат. 15. помоћом Мат. 37. ноћом Каш. 18. моћом Мик. 263. крипостјом Глав. 42. 43. паметјом 50. помоћом 43. ричјом 109.

Многе су са свијем прешле у овом падежу као и у другима међу женске с основом на **а** тако да су завршетак основе на **і** одбациле: писмом Зор. 17. тако има и: с добром

кобом Зор. 39б. Неке су прешле међу мушке с основом на **а**: дланом Ст. пис. 3, 378. сјеном Гуч. 253. Андр. 204.

IV. Основе на сугласно прелазе у овом падежу међу оне на **і**; и то:

А. Мушке и средње ријечи прелазе међу мушке с основом **і**: мушко: **камєнємь**; — средње: **имєнємь** М. 59. 113. 266. 314. **югнютємь** М. 98. **Андрєтємь** М. 287. **Клнмєтємь** М. 287. **Грьбєтємь** Пб. 8. — А како су мушке ријечи с основом на **і** прешле међу ријечи с основом на **а** тако су с њима и ове с основом на сугласно прешле онамо:

а) мушке од XV вијека: **камєномь** М. 378. Н. Рањ. 65. Ст. пис. 2, 97. 333. 410. Каш. 10. пламеном Н. Рањ. 22. Ст. пис. 1, 118. 2, 133. 333. 5, 57. тако и ријеч која се ни у номинативу јед. не налази другачије него с основом на **і**: кореном Вран. жив. 25. — Прешавши међу оне с основом на **а** налазе се и без крајњега *ен*: прамом Ст. пис. 4, 130. Гунд. суз. II, X. пламон (гдје се крајње *м* промијенило на *н*, као што и сада по неким крајевима бива) Андр. 83.

б) средње још до XIV: **врѣмєномь** П. 3. 83. 125. 144. Пб. 126. временом Ст. пис. 1, 8. Хект. 40. вријеменом Ст. пис. 2, 438. 4, 44. Злат. 40. временом Ст. пис. 4, 17. Див. X. бременом Хект. 40. **имєномь** М. 207. 248. 431. 474. Н. Рањ. 18. Ст. пис. 1, 118. 2, 315. 4, 111. Хект. 38б. Град. дјев. 173. Зор. 9б. Злат. 38б. Гуч. 20. Гунд. суз. предгов. Каш. 2. племеном Стар. 3, 254. Збор. 97б. Злат. 40. сјеменом Н. Рањ. 156. Гуч. 143. сименом Мрн. 97. **Жорєтомь** Пб. 41. **Андрєтѡмь** М. 347. П. 106. **Добрєтомь** М. 304. **Клнмєтомь** М. 347. **Л(омп)рєтомь** М. 287. ланетом Зор. 37. тако једном у цјесми у слику и чудесом Ст. пис. 2, 49. — Основе на *-ес* прелазе међу оне на **а** и окрњене, т. ј. без крајњега *-ес*, и неке између њих прелазе тако од првијех времена: **словѡмь** М. 128. Ђам. 8. **тѣломь** М. 14. Стеф. 17. тијелом Н. Рањ. 131. Збор. 126б. Град. дјев. 9. Злат. 68. Радн. 63. тилом Ст. пис. 3, 416. Вран. жив. 16. небом Ст. пис. 4, 34. 5, 178. Злат. 86. Вран. жив. 18. чудом Вран. жив. 38. Каш. 34. тако и колом (currus) Злат. 17. — Како су оваке ријечи неким падежима прелазиле међу оне с основом на **і**, ријеч је *небо* прелазила и онамо овијем падежем одбацујући крајње *-ес* од основе и мијешајући се

с онима којима се тај падеж свршује на *и* (види напријед под III. Б.): неби Ст. пис. 2, 26. 425. 4, 455. 5, 50. 202. Д. Рањ. 3. Злат. 5. Мрн. 23.

Б. Женске прелазе међу женске с основом на **і**: **матєрию** М. 13. **матєрью** М. 283. **матєрю** М. 316. Н. Рањ. 29. Збор. 9б. Буд. 59. Вран. жив. 66. Банд. 19. **кћєрю** Збор. 45б. хћерју Вран. жив. 78. **црьквїю** М. 195. **црьковїю** Зак. 33. **лоубовию** М. 3. **любовию** М. 190. **любовю** М. 106. 134. 235. **любовью** М. 221. **любавю** М. 421. Ст. пис. 2, 54. 223. Збор. 115б. Вран. жив. 78. Крн. 3. Каш. 42. љубављу Ст. пис. 2, 38. 192. крвју Н. Рањ. 112. Ст. пис. 1, 254. Збор. 25б. Крн. 21б. Банд. 112. Каш. 13. Пошљедње двије налазе се од XVI вијека и без *ју* као и остале у којих је основа на **і**: љубави Ст. пис. 2, 63. 87. 3, 150. 283. 307. 385. 450. Д. Рањ. 1б. 75. Град. дух. 63. Злат. 2б. Гуч. 262. Чубр. 11б. Див. 39. крви Ст. пис. 3, 100. 461. 5, 14. Д. Рањ. 194б. Злат. 34. Гуч. 11. Орб. 39. Див. 27. Андр. 37. и с доданим *м*: љубавим Ст. пис. 5, 24. Град. дјев. 15. 26. 54. дух. 36. Андр. дев. 161. крвим Ст. пис. 4, 39б. 425. Град. дјев. 165. 174. Гуч. 275. Бун. 43. Андр. пут 19. Неке добивши овако основу на **і** прелазиле су с њом као и женске с основом на **і** међу женске у којих је основа на **а**, и то од XVI вијека: **кѹєрном** Шаф. pam. 1873. 112. матерјом Глав. 127. љубавјом („**любавюм**") Мат. 97. крвјом Глав. 121. 125. Види напријед у овом падежу женске ријечи с основом на **і**.

Прве четири ријечи прелазе и међу оне женске којима се основа свршује на **а**, и то од XIV вијека оне двије којима се основа свршује на *в*: **црьквомь** М. 111. 116. 134. 191. Н. Рањ. 23б. **любвомь** М. 261. 324. 444. 457. П. 21 134. Ст. пис. 1, 61. 101. 273. 2, 327. Зор. 21. Брн. 5б. избацивши *в* иза *б*: љубом Н. Рањ. 221б. уметнувши *а* међу *б* и *в*: љубавом Брн. 15. од XVI вијека и оне којима се основа свршује на *р*: матером Н. Рањ. 29б. Злат. 7. Гуч. 14. Каш. 18. кћером Град. дјев 91.

V. У овом се падежу крајњему *м* додавало *е* XVI и XVII вијека, кад пред *м* има *о*: у мушких: богоме Ст. пис. 2, 404. 4, 253. гробоме Бун. 52. домоме Ст. пис. 2, 490. 510. 4, 417. 471. Д. Рањ. 27. Вран. жив. 54. Мрн. 27. јадоме Ст. пис.

2, 455. кровоме Мрн. 154. ледоме Д. Рањ. 124. мраморкоме Чубр. 10б. Бун. 21. начиноме Д. Рањ. 144. снигоме Д. Рањ. 78б. тргоме Ст. пис. 2, 435. узломе Д. Рањ. 32б. вијенцоме Д. Рањ. 91. норцоме Д. Рањ. 12. старцоме Д. Рањ. 39б. — у средњих: дјеломе Д. Рањ. 90. мороме Д. Рањ. 9б. срцоме Д. Рањ. 88б. — у женских: бабоме Ст. пис. 5, 260. братјоме Д. Рањ. 123. варкоме Н. Рањ. 89б. викоме Збор. 12б. вјероме Ст. пис. 5, 95. војскоме Д. Рањ. IVб. главоме Д. Рањ. 102б. Мрн. 165. гороме Ст. пис. 4, 414. 5, 19. дјецоме Ст. пис. 4, 422. драчоме Д. Рањ. 91б. душоме Ст. пис. 5, 299. Д. Рањ. 14. жељоме Д. Рањ. 20. злоћоме Ст. пис. 5, 91. зороме Ст. пис. 2, 144. Д. Рањ. 55. истиноме Н. Рањ. 204. Мрн. 162. кћерцоме Ст. пис. 4, 428. лажоме Ст. пис. 4, 483. молбоме Ст. пис. 5, 7. мрежоме Д. Рањ. 10б. мукоме Д. Рањ. 101. помњоме Мрн. 3. свитоме Н. Рањ. 184б. силоме Ст. пис. 5, 7. 298. Д. Рањ. 29. сјенцоме Ст. пис. 5, 316. службоме Ст. пис. 5, 17. совоме Д. Рањ. 87. тољагоме Мрн. 178. Тројоме Ст. пис. 4, 469. тугоме Ст. пис. 4, 469. узоме Д. Рањ. 40б. химбоме Ст. пис. 4, 483. Мрн. 162. штетоме Д. Рањ. 94. — у адјектива за женски род: божјоме Ст. пис. 5, 256. Мрн. 27. великоме Злат. 1б. већоме Ст. пис. 1, 166. Д. Рањ. IXб. вјечноме Ст. пис. 4, 391. врућоме Ст. пис. 4, 418. горкоме Ст. пис. 2, 481. доброме Ст. пис. 5, 102. другоме Ст. пис. 2, 435. козјоме Збор. 25б. липоме Ст. пис. 4, 483. љуцкоме Ст. пис. 4, 418. маломе Д. Рањ. 7б. мањоме Ст. пис. 5, 5. медноме Ст. пис. 3, 146. немиломе Мрн. 137. пособноме Злат. 37f. правоме Мрн. 4. притужноме Бун. 21. слишаноме Мрн. 3. тр(и)зноме Брн. 28б. турачкоме Мрн. 4. чистоме Мрн. 4. Највише је овијех примјера изван слика, а доста их је и у прози.

Гдје гдје *м* на крају гласи *н*: богон Ст. пис. 4, 299. законон Ст. пис. 4, 213. пламон Андр. 83. небон Град. дух. 50. веригон Град. дјев. 37. вољон Гуч. 206. Азарион Банд. 178. ноћин Крн. 7б. — у адјектива: већон Гуч. 30. крепкон Град. дјев. 48. обилнијон Град. дух. 47.

ЛОКАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Наставак је **i**.

I. Основе на **u**. Крајње се **u** у основи шири у **au**, а наставак отпада, тада се **au** немајући за собом самогласнога у словенским језицима опет сажима те гласи *у* (**оу**): **домоу** Стеф. 2. Сав. стар. 4, 231. М. 74. 78. **полоу** Стеф. 22. али уз то још у староме словенском језику има и као у ријечи с основом на **а**; види под II.

II. Основе на **а**. У мушких, средњих и у женских завршетак **а** од основе и наставак **i** саставивши се гласе у словенским језицима **ѣ**, пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају на *з*, *ц*, *с*, а које се у основама на **ја** мијења на *и* предњега гласа ради:

А. у мушких и средњих:

а) с основом на чисто **а**: XII и XIII вијека мушке: **бозѣ** Стеф. 22. **броде** М. 37. **градѣ** М. 47. **граде** М. 55. **грѣшьницѣ** М. 5. **Дубровнице** М. 55. **Затонѣ** М. 7. 11. **мосте** М. 37. **обѣтѣ** М. 48. **Призрѣнѣ** М. 6. **Призрене** М. 55. **прѣстолѣ** М. 5. **свѣтѣ** М. 23. **станцѣ** М. 7. **уловѣцѣ** М. 53. средње: **дѣлѣ** М. 5. **селѣ** М. 52. **Хвостнѣ** М. 11. XIV вијека мушке: **градѣ** М. 69. **днице** Пб. 21. **Драгославѣ** М. 169. **Дубровници** М. 101. 106. **Дубровницѣ** М. 185. Пб. 22. **животѣ** М. 112. **животи** Пб. 23. **комунѣ** Пб. 25. **логофетѣ** М. 169. **Ободи** Пб. 15. **Призрѣни** М. 135. **прѣстоли** М. 104. **Сери** Пб. 22. средње: **брьдѣ** М. 154. **мѣстие** М. 104. **мѣстѣ** М. 143. — Према крају тога вијека све је рјеђе тако да се све више стеже на ријечи које су се могле лакше сачувати у старом обличју, као што су имена мјеста или ријечи које су прелазиле из књиге у књигу: мушке: **бозе** М. 201. **вѣце** М. 216. **гнѣви** М. 237. **дворѣ** М. 237. **двори** Пб. 39. **Дубровници** М. 243. **дуси** М. 233. **крьсти** М. 222. **мири** М. 221. **мирѣ** М. 235. **свете** М. 216. **Цаптатѣ** М. 217. средње: **Думнѣ** М. 232. **месте** Пб. 29. **селе** М. 206. **сребри** Пб. 35. тако и XV вијека: мушке: **вѣцѣ** М. 569. **градѣ** П. 94. 269. **Дбри** П. 134. **дворѣ** П. 160. **Дубровници** М. 396. **дуси** М. 309. **дусе** М. 319. 418. **Задри** П. 71. 72. **Задрѣ** П. 83. **комуни** М. 416. **Констандинополѣ** М. 525. **котари** П. 84. **котарѣ** П. 87. **крьсти** М. 252. 273. 284. 290. 293. 305. П. 143. **листе** Пб.

124. **мирн** М. 282. **митрополнте** М. 538. **Ратн** П. 129. **рѹсаѕн** М. 288. 336. **свитн** М. 289. **свѣтн** М. 302. 346. 351. 357. Пб. 50. **свѥтн** М. 365. Пб. 116. **свиетн** М. 380. 384. 395. 432. Пб. 92. 109. **свѣтн** М. 473. Пб. 57. **Сплѣтн** П. 60. **Стефаны** М. 268. **Царнградн** П. 47. **Шнбеничн** П. 40. средње: **госпоцтвн** М. 288. **господьствѣ** П. 57. 79. **Дѹмнн** П. 50. **крьстьꙗньствѣ** П. 140. **литѣ** М. 283. **мѣсти** М. 294. П. 49. 96. **Хлнвин** М. 248. **Хрдснѣ** П. 135. **ѥдиньствѣ** П. 155. на крају XV вијека и у почетку XVI у књигама по свој прилици преписиваним из старијих налазе се доста често: мушке: двори Стар. 3, 296. животи 263. закони 239. клобуци 267. обеди 320. сни 243. тако и у пјесмама тога времена: мушке: блуди Ст. пис. 3, 289. греби Ст. пис. 1, 65. двори Ст. пис. 1, 10. 2, 320. 510. збори Ст. пис. 1, 10. лузи Ст. пис. 1, 156. пакли Ст. пис. 2, 328. 3, 297. свити Ст. пис. 2, 26. свијети 3, 7. сни Ст. пис. 2, 56. 3, 150. столи Ст. пис. 1, 50. 3, 370. суди Ст. пис. 1, 161. средње: грли Ст. пис. 2, 258. јутри Ст. пис. 1, 176. мисти Ст. пис. 1, 152. чели Ст. пис. 2, 36. 110. — у познијим пјесмама истога (XVI) вијека све је рјеђи овај облик, и стеже се на неке ријечи (свијет, сан), тако да слабо која друга долази у том обличју, а мјесто **ѣ** долази *и* и у пјесмама које су писане јужнијем говором: двори Ст. пис. 5, 79. Д. Рањ. X. лови Зор. 30. пакли Ст. пис. 4, 13. свијети Ст. пис. 4, 18. 34. 153. 190. 218. 297. 5, 4. 115. 124. свити Ст. пис. 4, 204. 378. 444. 5, 3. 30. 230. Д. Рањ. VIб. Хект. 41б. Зор. 46. Злат. 8б. сни Ст. пис. 4, 57. 258. 5, 43. 117. 182. Д. Рањ. 121б. Хект. 31б. Зор. 4б. стани Хект. 27. столи Хект. 3б. Злат. 7. средње: јутри Зор. 40б. Мрн. 70. љети Ст. пис. 4, 31. Д. Рањ. 48. мјести Злат. 30б. 37б. 96б. мести Чубр. 4. мисти Чубр. 10. тли Ст. пис. 3, 29. али пошљедња ријеч има неке падеже (види акусатив и локатив мн.) и према ријечима с основом на **і**, па јој и тај може бити таки. А осим пјесама од самога почетка XVI вијека једва се по која ријеч налази у том обличју осим ријечи *сан:* подвизи Н. Рањ. 103 (које може бити да је узето у женском роду, те не иде овамо). вици Збор. 31б. вртли Брн. 66. греби Збор. 28. а *сан* налази се тако и у прози не само свега XVI вијека: сни Н. Рањ. 28. Збор 91. Стар. 1, 226. Град. дјев. 40. Брн. 69. него и XVII: сни Вран. жив. 19. Орб. 122. Банд. 9.

Мат. 66. Мик. 638. осим те ријечи налази се XVII вијека у пјесмама још само свити Гунд. пс. 37.

У адјективâ за мушко и средње XII і XIII вијека: блаꙁѣ М. 5. сꙋсѣ М. 30. XIV вијека: Грьньчаревѣ М. 97. дмитровѣ М. 188. дьмитрови Пб. 41. 43. добрѣ Пб. 40. илиинѣ Пб. 38. протовистиꙗревѣ Пб. 23. XV вијека онако како је речено напријед: малѣ П. 115. Попови М. 256. плѣни М. 275. пѣни М. 300. 313. 323. плѣни М. 311. Христеви М. 252. 273. Христови М. 256. 305. Юрѣви М. 314. на крају истога вијека или у почетку XVI али у књизи јамачно преписаној из старије: Порови Стар. 3, 296.

б) с основом на **ја**: XIII вијека: мушке: отьци М. 48. манастири М. 49. средње: срьдьци М. 9. XIV вијека: мушке: Бобовьци Пб. 42. кнеꙁи М. 213. Крагꙋи Пб. 22. Анилкиы М. 122. Анилкин Шаф. рат. 1873. 102. монастири М. 79. панагюри М. 120. Чабики М. 97. срéдње: вꙁадани М. 184. 247. Врапчи П. 102. годищи М. 191. еванꙉелии М. 176. еваньꙉельи М. 222. Ꙁаврьши М. 101. мори М. 74. Норчи М. 191. поли М. 64. приморі М. 201. Скопи М. 156. стани Пб. 40. сꙋдищи М. 60. Трѣбини М. 117. 146. 153. XV вијека Bobofci М. 385. Борчи М. 269. кнеꙁи М. 268. крѣжи М. 295. 307. крижи М. 310. 312. 314. 318. 324. 331. Пб. 84. Лаꙁари М. 268. ѡтьци М. 309. 418. родители М. 268. цари М. 268. средње: ꙁдравии П. 79. мори М. 339. Пб. 87. срьци М. 281. Ѡници П. 176. — На крају тога вијека или у почетку XVI у књизи по свој прилици преписаној из старије: кони Стар. 3, 258. 277. 322. Даље се не налази таки облик у ријечи мушкога рода; што има танци Ст. пис. 2, 77. 85. 86. 4, 111. може бити да је женскога рода с основом на **а**, види напријед стр. 17. али види јој и датив стр. 22. А средњега рода налази се још на крају XV или у самом почетку XVI вијека у пјесмама: мори Ст. пис. 1, 153. 3, 164. премалити Ст. пис. 1, 3. срци Ст. пис. 2, 104. 224. 240. 426.[1] изван пјесама у почетку XVI вијека само једном: видјени Н. Рањ. 73. у другој половини истога вијека и у пјесмама само једном: лици Зор. 45. у почетку XVII вијека само једном, и то без приједлога у реченици: годишћи деветом бише (т. ј. бјеше му девета година) Вран. жив. 33.

[1] Без приједлога лок. (или дат.?) срци Ст. пис. 1, 210. 258. 285. 322.

Ријечи су с основом на **ја** прелазиле међу оне с основом на чисто **а**, те и у њих мјесто *и* долази **ѣ**: у мушких XV вијека: **Коницѣ** П. 102. **Шиогоштѣ** П. 102. у средњих XIII вијека: **морѣ** М. 30.

У адјектива за мушки и средњи род само у овијех: XII—XIV вијека: **божїи** Сав. стар. 4, 231. **господии** М. 222. XV вијека: **господин** М. 293. 295. 307. 309. 310. 318. 324. 331. Пб. 84. **господиии** М. 290. 305. 312.

Од XIII вијека почиње се овај падеж замјењивати дативом у ријечи како с основом на **а**, тако и на **ја**, јамачно уз оне с основом на **u**, којих прави локатив гласи једнако с дативом овијех: тако XIII вијека: **трьгоу** М. 17. **дльгв** М. 51. XIV вијека бива све чешћи: с основом на чисто **а**: у мушких: **бродв** М. 146. 162. **Влькв** М. 215. **господинв** М, 215. **градв** М. 62. 156. 201. П. 5. Пб. 44. **Двбровникв** М. 206. П. 1. **ꙁаконв** М. 102. 170. **Иꙁворв** М. 194. **крьств** М. 238. **листв** М. 232. **пирьгоу** М. 80. **Рибникв** М. 158. **свѣтв** П. 1. **Скадрв** П. 2. **Стефанв** М. 206. **сvдв** М. 206. **трьгв** М. 85. 120. **чловѣкв** Пб. 37. **Штипоу** М. 62. у средњих **брьдв** П. 7. **Двнавв** М. 194. **колѣнв** М. 107. **мѣств** М. 205. **мѣств** П. 10. — с основом на **ја**: у мушких: **Бововьцв** М. 185. **Гюргю** М. 193. **Дмню** М. 203. 204. **ждрѣбию** М. 99. **Крвшевцв** Пб. 44. **царв** М. 206. 209. у средњих: **вдадаию** М. 102. **вдадаиню** М. 206. **Ꙁаврьшю** М. 101. **ꙁдравию** П. 17. Пб. 31. **имаиию** М. 216. **морю** М. 131. **приморию** М. 201. 208. **свдищв** М. 230. **спасенїю** М. 126. 130. — XV вијека обичнији је овај облик него прави локатив: с основом на чисто **а**: у мушких: **Бвшкв** М. 414. **гласв** М. 288. 299. 342. **господииоу** М. 271. **градв** М. 302. 325. **дворв** П. 35. **Двбровникв** М. 261. 290. П. 94. **доубровьчаниноу** М. 271. **двхв** М. 366. **животв** 478. П. 47. **Ꙁаблатко** М. 281. **ꙁаконв** П. 112. **комвнв** М. 298. 416. Пб. 81. **котарв** М. 284. 289. **Которв** М. 446. **крьств** М. 259. 261. 303. 413. **листв** М. 248. 251. **послв** П. 81. **рвсагв** М. 411. **свиетв** М. 387. **свѣтв** М. 446. Пб. 70. **Соколв** М. 381. **стаив** М. 434. **Стефанв** М. 435. **свдв** М. 268. **тестаментв** П. 118. **тетрагв** Пб. 59. **Трьноу** М. 272. Пб. 61. **Цариградв** П. 47. **чловѣкв** Пб. 63. у средњих: **брьдв** М. 268. 354. **господьствв** М. 314. **дрѣвв** М. 501. **ꙁлатв** М. 386. **колѣнв** М. 258. **кралевствв** М. 305. **мистѣ** М. 250. **мѣстѣ** М. 256. П. 77. **приѩтельствв** М. 355. **селв** М. 267. **Смедеревв** М. 436. **сребрв** М. 403. — с основом на **ја**: у мушких: **Благаю** М. 328.

Бобовцꙋ М. 398. 456. **Борꙋꙋ** М. 312. 325. 405. **ꙁвеѵлю** М. 283. **Клꙋꙋꙋ** М. 425. **кнеꙁꙋ** М. 354. 397. 405. 421. 480. **ковѵесцꙋ** М. 387. **кралю** М. 367. **крѣжꙋ** М. 276. 309. 316. **крнжꙋ** М. 341. 401. 428. **нетию** П. 159. **ѡбнѵаю** М. 293. 310. **прнꙗтелю** М. 250. **родителю** М. 435. **Сенью** П. 96. **старцоѵ** М. 279. **цароѵ** М. 271. 354. 735. П. 47. у средњих: **кладанию** П. 35. М. 268. **Бранꙋꙋ** П. 102. **вóнию** П. 149. **гроꙁдью** П. 149. **еваньелню** М. 273. **евангелнию** П. 107. **евангелью** М. М. 293. **ꙁдравью** П. 43. **морꙋ** М. 501. **Небесннию** М. 383. **ѡглавью** М. 425. **писанию** М. 372. **полю** П. 47. **Полнцꙋ** П. 112. **посланью** П. 151. **поѵтению** М. 289. **приморїꙋ** М. 268. **приморию** М. 271. **срьдьцꙋ** П. 75. **срьцꙋ** М. 281. **станью** П. 90. **сꙋдищꙋ** М. 260. **Трѣбннꙋ** М. 256. **Ћнцꙋ** М. 489. — На крају XV вијека преобладао је са свијем тај облик тако да примјери напријед наведени за прави локатив из тога потоњега времена само су још трагови његови:[1] по ономе што је напријед речено за те трагове разумије се да у истијем књигама из којих су споменути још чешће долази датив мјесто локатива: тако и танцу Ст. пис. 2, 84. тако и у ријечи средњега рода: тлу Брн. 41б. само за ријечи *свијет* и *сан*, које су се, како је споменуто, најдуже држале у правом локативу, додаћу да у истијем књигама XV и XVI вијека долази и свиту Ст. пис. 1, 39. 2, 63. 3, 126. 5, 31. 319. Д. Рањ. IVб. Брн. 52. а *сан* ако и продире у XVII вијек у правом локативу, опет у исто вријеме има и сну Вран. жив. 39. 47. 73. Каш. 93. 96.

У адјектива такође од XIII вијека: за мушко и средње с основом на **а** и **ја**: **сꙋхꙋ** М. 44.[2] XIV вијека: **баноꙋꙋ** М. 102. **по сꙋхꙋ** П. 12. **димитровꙋ** Пб. 28. XV вијека: **господинꙋ** М. 303. **господиꙋ** М. 316. 347. 424. **господию** М. 341. 347. 383. 413. 456. 471. **Косовꙋ** П. 47. **малꙋ** М. 387. **михолю** П. 82. **негоꙋꙋ** П. 118. **хрѣстовꙋ** М. 276. **хрьстовꙋ** М. 307. 431. П. 106. 107. **по сꙋхꙋ** М. 363. 410. **по таинꙋ** П. 121. Пб. 58. и послије кроза све вријеме: његову Н. Рањ. 202б. Брн. 43б. Гуч. 47. Банд. 4. гнусну Ст. пис. 3, 79. славну Ст. пис. 3, 250. **малу** Ст. пис. 4, 417. **добрꙋ** Збор.

[1] Кашић грам. 22 вели за локатив да га у једнини нема, него се мјесто њега говори датив.

[2] Стоји с приједлогом *по*, те би могао бити датив, али у то вријеме долази *по* и с локативом у истом значењу: **по сꙋсѣ** М. 30. за то не смета ништа мислити да је и овдје локатив.

33. свету Град. дјев. 45. чисту Град. дјев. 45. зелену Град. дух. 12. тискну Хект. 31. крепку Буд. 126. добру̂ Брн. 55. велику Злат. 94. високу Злат. 25. хитру Злат. 2. честиту Злат. 85. божју Вран. жив. 22. Давидову Банд. 11. велику Каш. 7.

Б. У женских:

а) с основом на чисто а: XII—XIV вијека: **Босиѣ** М. 231. **вѣрѣ** Пб. 38. **горѣ** П. 157. **жоупѣ** М. 96. **книѕѣ** М. 231. **о(пь)кинѣ** М. 7. **правдѣ** П. 19. **странѣ** М. 7. **Тарѣ** П. 22. XV вијека: **Босиѣ** П. 33. 126. **Моравѣ** Пб. 79. **Неретвѣ** П. 134. **ѡпкѣнѣ** П. 36. **Пивѣ** М. 463. **планинѣ** М. 463. **правдѣ** П. 115. 117. 120. **слꙋѕѣ** М. 425. П. 86. 146. 171. Пб. 49. 52. **сьгрѣсѣ** М. 458. прем да нема сумње да није у сваком овом примјеру јужни говор него је у гдјеком **ѣ** само написано мјесто *е* и мјесто *и*, опет за јужни говор имамо XV вијека: **Дринѣє** М. 544. **книѕниѥ** М. 465. а XIV и XV вијека долази и *е* мјесто **ѣ** онако како је речено напријед код датива: **Босиє** М. 101. 410. **кодє** Пб. 104. **вѣрє** М. 216. **главє** М. 216. **дрьжавє** М. 308. 412. 430. 469. **жꙋпє** М. 284. 285. **манцє** М. 268. **Моравє** М. 197. **Николє** М. 261. **правьдє** П. 4. **Прицѣниє** М. 209. **славє** М. 412. **рꙋцє** М. 516. **Рѣцє** М. 534. **слꙋѕє** Пб. 104. 112. XVI вијека: **Сꙋхавє** М. 557. **ҭрапеѕѣ** М. 547. у исто вријеме (XIV и XV вијека) долази и *и* мјесто **ѣ** опет онако како је речено напријед код датива: **Босии** М. 101. **коисци** М. 222. 235. **вѣри** П. 16. 22. **глави** М. 498. **гори** М. 301. П. 155. **дрьжави** М. 257. 312. 336. П. 161. **жꙋпи** М. 289. 301. 302. П. 157. 176. **Ѕети** М. 446. 483. П. 2. **книѕи** М. 473. **ѡпћини** М. 283. **правди** Пб. 90. 121. **работи** Пб. 23. **рѣци** М. 194. **свѣти** Пб. 35. **слави** М. 221. 235. 282. 300. **слободи** П. 17. **слꙋѕи** П. 18. 95. Пб. 40. 85. **Сꙋтисци** М. 426. Пб. 37. **Сꙋторини** П. 11. послије тога времена долази само *и* у књигама и западнога и јужнога говора (види напријед код датива): арци Н. Рањ. 116. Ст. пис. 4, 212. Гуч. 259. војсци Ст. пис. 1, 55. 4, 415. Мрн. 59. војци (војсци) Ст. пис. 4, 440. Радој. 11. 19. 29. воћци Злат. 44б. дузи Ст. пис. 3, 291. 380. здраци Ст. пис. 4, 278. јабуци Ст. пис. 4, 210. Зор. 68. Радн. 21. јеци Бун. 21. јуси Мик. 250. књизи Стар. 3, 237. Гуч. 81. колијенци Збор. 2б. Бун. 47. луци Злат. 13б. муци Н. Рањ. 135б. Ст. пис. 2, 10. 221. 4, 94. Збор. 115. Д. Рањ. 8. нози Ст. пис. 3, 161. руци Н. Рањ. 52. Злат. 10. Вран. жив. 18. на сци (дасци) Збор. 133. сврси Ст. пис. 4, 439. Орб. 304. Мик. предгов.

снази Злат. 75. соси Ст. пис. 4, 239. тузи Н. Рањ. 35. Ст. пис. 2, 36. 3, 265. 4, 117. 5, 307. Д. Рањ. 55. Злат. 6. Див. 56. Андр. дев. 136. Радн. 26.

Ријетко остају гутурали непромијењени: XV вијека само цєки М. 380. XVI и XVII вијека: воиски Стар. 3, 225. 248. 257. 310. прилики Ст. пис. 5, 33. туги Ст. пис. 5, 304. дики Д. Рањ. 63. жеги Д. Рањ. 100. одлуки Буд. 148. 152. утихи Буд. 40. прилики Вран. жив. 44. реторики Вран. жив. 8. туги Крн. 18. 20. варки Бун. 8. бриги Мик. 254. книги Мик. предгов. Луки Радн. 32. муки Радн. 3. опеки Радн. 9. војски Глав. 101.

б) с основом на **ја**: **ѡдєги** М. 61. **госпоги** М. 216. **ꙁєми** Пб. 81. **полаүи** М. 387. **доүши** М. 4. **внєкиици** М. 384. **вѣкиици** М. 473. Пб. 65. **Лишиици** М. 235. **Үрьмьиици** М. 113. **Ѥсєиици** П. 20. — Оваке су ријечи XIV и XV вијека прелазиле међу оне с основом на **а**, па су имале **ѣ** (є) мјесто **и**: XIV вијека: **дєцє** М. 216. **вєкиицє** М. 238. 241. **полаүє** М. 238. 241. XV вијека: **каижєларниѥ** М. 463. **Иатолиѥ** М. 410. **Романиѥ** М. 410. **повєлиѥ** М. 261. **сүминє** М. 518. **полаүє** М. 288. 296. 321. 348. 384. 391. 419. 431. Пб. 98. 109. **Хоүє** Пб. 110. **Иикшє** М. 517. 536. **вєкиицє** М. 288. 296. 316. 391. 419. 424. Пб. 109. **внєкиицє** М. 380. Пб. 92. **Срєбрьиицє** М. 410. **ткаиицє** М. 415. **Шигаицє** Пб. 104. 124. код толиких примјера не треба сумњати да је тако и у овијем XV вијека прем да би могло бити да је у њима **ѣ** само написано мјесто *и*: **вѣкиицѣ** М. 358. Пб. 68. **Драүєвицѣ** М. 404. П. 145. **Лѹциицѣ** П. 117. **половиицѣ** М. 462. **Срєбрьиицѣ** П. 130. **листоиошѣ** П. 69. **Биньүѣ** М. 263. **по царєви ꙁємлѣ** П. 22. Даље нема тога. Види напријед и датив.

У адјектива се до краја XV вијека с основом на чисто **а** држи тај облик онако као у супстантива: **срьдьүєиѣ** М. 28. 33. **пльии** М. 257. 381. Пб. 39. **пѹиє** М. 412. 430. 469. **цръвєии** М. 498. **вирьии** Пб. 40. **үрьлѥии** Пб. 49. 60. **цьклєии** Пб. 50. **сииѡии** Пб. 60. **ꙁєлєии** Пб. 73. **кралєвѣ** М. 146. **Милѣшєвє** М. 334. **царєви** 512. **царєвѣ** П. 22. **воѥводиии** П. 27. **Младѣиови** П. 89. **протовистиѩрєви** Пб. 23. **Ѥриииии** Пб. 98. **иєговє** М. 261. 315. **иєговѣ** М. 565. П. 27. 34. 39. 41. 63. **иѥгови** П. 26. 29. Пб. 119. с основом на **ја**: **божи** 566. **києжи** П. 163. такођер с основом на **ја** али као с основом на чисто **а** (као напријед у супстантива)

могло би бити: божне М. 11. али лако може бити писарска погрјешка мјесто божнеи у сложеном облику. На крају XV вијека и свега XVI долази још доста често али само са *и* мјесто ѣ и код основа на чисто **а** и код основа на **ја**, и понајвише у пјесмама особито у слику али не у свијех писаца: Александрови Стар. 3, 273. велици 274. височи 300. злати 300. волуји 229. Пилатови Ст. пис. 1, 176. писани Ст. пис. 1, 12. свиони Ст. пис. 1, 38. велици Ст. пис. 2, 505. гиздави 415. 501. горци 10. зелени 123. 505. љувени 24. 132. 190. 232. 465. пакљени 10. почтени 380. разлици 168. руси 351. трнови 340. 363. велици Н. Рањ. 180. Исукрстови 156. Јудини 174. његови 151. Абрамови Збор. 39б. велици 60. добри 3. материни 155. његови 29б. цесарови 132б. зелени Ст. пис. 3, 66. 192. 258. 388. 412. 4, 52. 54. 58. 62. 100. 104. 109. 135. крвави 3, 393. очини 360. пакљени 3, 131. 279. 4, 219. студени 3, 182. 467. 4, 58. 98. 112. 144. 352. блажени Ст. пис. 4, 213. злати 113. крштени 219. љувени 218. прославни 133. славни 255. танци 108. црни 437. зелени Д. Рањ. 13. пријљути 19. студени 126. дробни Зор. 30б. зелени Зор. 2б. злати 6б. незрили 70. нетлачени Зор. предгов. страшни 35. тврди 66б. исказани 66б. велици Буд. 117. добри 109. велици Брн. 73. добри 42б. Исукрстови 19. његови 58. сребрни 10б. свиони 10б. ташњи 67. чисти 73. XVII вијека врло ријетко: његови Вран. жив. 49. цесарови Вран. жив. 93. били Крн. 4б. велици Крн. 20. злати Крн. 12. огњени Гунд. пс. 45. У то га је вријеме замијенио са свијем сложени облик.

Без промјене грленијех гласова долазе врло ријетко адјектива, и то тек XVI вијека: велики Зор. 35. Брн. 72. плитки Зор. 35. трпки 70.

III. Основе на **і**. Крајње се кратко **і** у основи шири у **аі**, од кога постаје сажимањем дуго **і**, које је у словенским језицима кратко, а наставак **і**, који би у словенским језицима могао ослабити у **ь**, отпада:

А. У мушких ријечи: до XV вијека: господи М. 122. пѫти М. 37. 93. 143. 162. а XV вијека, кад се је и у других мушких ријечи овај падеж у велике замјењивао дативом, налази се и у ријечи *пут* мјесто овога падежа датив и то са *ев* пред крајњим *и*: пѫтеви П. 13. 54. 151. Пб. 80. Како су оваке ријечи у другим падежима прешле међу оне с осно-

вом на **а**, тако су и у овом: ријеч *пут* прешавши онамо док су се датив и локатив мијешали, налази се XV вијека у локативу од основе на чисто **а** али са *ев*, које је имала у дативу: **пѫтєвѣ** П. 157. а имала је и прави њихов локатив: **поутє** Стар. 4, 67. таки облик а не прави локатив од основа на **і** биће на крају XV и XVI вијека: пути Ст. пис. 2, 249. 4, 176. а још од XIV вијека има и та ријеч тај облик према ријечима с основом на чисто **а** замијењен њиховим дативом, какав је и у ње већ био, и тако је остало свега времена: **поутоу** М. 87. Пб. 120. Н. Рањ. 37. Збор. 91. Ст. пис. 3, 310. 4, 48. 241. 327. Град. дјев. 113. Вран. жив. 46. Мрн. 73. тако и у других ријечи које су негда имале основу на **і**: лакту Гунд. суз. II, XXXVIII.

У ријечи *дан* било је такођер још XIV вијека као што приличи ријечима с основом на **і** у том падежу: **дьни** Пб. 28. а од XIV вијека и она је тај падеж замијенила дативом **дневи** Пб. 41. 43. М. 314. 441. тако и послије до данас: дневи Н. Рањ. 71. Гуч. 277. Орб. 10. у том се обличју, т. ј. имајући у том пад. *ев*, помијешала с ријечима у којих је основа на **а**, па је најпослије добила завршетак правога њихова локатива, и то XIV и XV вијека: **дневє** М. 188. **дневиє** М. 312. **дневѣ** Пб. 28. 82. а послије налазећи се међу тијем ријечима замијенила је тај падеж дативом онаким какав њима приличи: тако XVII вијека: дневу Вран. жив. 97. Банд. 20. 42. Глав. 32. Осим свега тога та је ријеч још у старом словенском језику гласила у том падежу и **дьнє** (Миклошић vergl. gram. III. 53), тако се и у нас одржало свега времена: **днє** П. 48. 132. Н. Рањ. 13. 42. 77б. Ст. пис. 5, 58. 157. Збор. 25. 47. Град. дјев. 53. Хект. 20. Брн. 53. 59б. Орб. 167. Крн. 13. Гунд. суз. I, XV. Бун. 37. Каш. 83. Мик. 711. Андр. 101. ово пошљедње обличје налази се и окрњено XVI вијека с краја, без самогласнога *е*, те му је додано *а:* онома дна Збор. 104.

Б. У женских: **ѹти** М. 46. **ꙁаповѣди** М. 396. власти Н. Рањ. 41б. ријечи Н. Рањ. 32. писни Брн. 24. у писми од писан Брн. 23б.

И женске су ријечи нагињале у овом падежу да пријеђу међу ријечи с основом на **а** (види и код датива женских ријечи с основом на **і**), те према тијем ријечима има XV

вијека: ѯаповєдє Пб. 98. 104. 108. ѯаповиєдѣ М. 404. у пошљедњем примјеру може бити да је ѣ само написано мјесто *и*.

На два мјеста из XIV вијека има ѯаповѣди Пб. 34. 36. али за цијело мислим да је то или штампарска погрјешка или је преписивач старо ѣ зло читао и.

Ријеч је *длан* припадала некада међу ове ријечи, али је прешла међу ријечи мушкога рода с основом на **а**, па за цијело према њима а не према овима има XVI вијека длани Ст. пис. 3, 126. 355. 4, 44. а у исто је вријеме према истијем ријечима и замјењивала овај падеж дативом: длану Хект. 23.

IV. Основе на сугласно. Ријечи с тијем основама још у старом словенском језику прелазе у овом пад. међу ријечи с основом на **і**:

а) мушке XII—XIV вијека: камєни М. 50. 70. 196. и између ријечи које су и у номинат. јед. прешле међу оне с основом на **і**: корєни Стеф. 12. Дом. 25.

б) средње: XIII вијека: колєсн Стеф. 5. нєбєсн М. 17. оүєсн Дом. 83. тѣлєсн Стеф. 22. тєлєсн Стеф. 19. уюдєсн Стеф. 24. тако може бити и ово на крају XIV вијека: Жорєтн Пб. 40. а од ријечи *небо* налази се тако и XVI вијека небеси Стар. 1, 221. Брн. 6.

И у овијех се ријечи овај падеж замјењује дативом и то онаким какав осим редовнога може бити у мушких ријечи с основом на **і**, међу које су прешле, и какав је напријед споменут и у овијех ријечи средњега рода: тако има XIV вијека мушко камєнєви П. 19. у средњих се не налази тако. Али и мушке и средње од XIV вијека прелазе међу оне с основом на **а**, па као што оне замјењују овај падеж дативом, тако и ове мјесто локатива имају датив онаки какав је у онијех: *а*) мушке: камєнв М. 131. Каш. 48. пламену Ст. пис. 3, 411. Банд. 45. тако и друге ријечи које су и у номинативу јед. прелазиле међу оне с основом на **і**: корєнв Пос. 20. прстену Гунд. суз. I, XLII. прешавши тако међу ријечи с основом на **а** налази се и без *ен* у основи: пламу Ст. пис. 3, 60. 353. 360. 454. 4, 48. 64. 71. 267. — *б*) средње: врѣмєнв М. 337. 376. 422. плєменв М. 298. Пб. 77. тако и послије: вримену Ст. пис. 1, 26. Каш. 2. брјемену (tempus) Н. Рањ. 30

рамену Н. Рањ. 52б. Збор. 99б. чељадету Орб. 227. дитету Каш. 20. Петрету Хект. 1. — Неке између онијех којима се основа свршује на *ес* прелазећи међу оне с основом на **а** одбацују *ес* од првијех времена: тако у правом локативу какав приличи тијем ријечима међу које прелазе: **тѣлѣ** М. 43. тијели Ст. пис. 2, 292. 343. 3, 149. 303. 4, 43. 56. 122. коли Ст. пис. 2, 76. 77. 86. чуди Ст. пис. 1, 227. неби Ст. пис. 1, 226. 257. 2, 57. 3, 43. 176. 211. 406. 4, 18. 64. 74. 201. 231. 5, 86. 193. Хект. 45. Зор. 65. Брн. 56б. Гуч. 279. Ѓунд. пс. 44. Јерк. 25. тако и без *ен:* рами Ст. пис. 1, 254. а тај се прави локатив опет замјењује дативом као и у других ријечи: тијелу Н. Рањ. 29б. Ст. пис. 3, 147. 360. 4, 70. Збор. 39. Вран. жив. 59. Орб. 101. колу Ст. пис. 2, 86. небу Ст. пис. 3, 177. Град. дјев. 61. Вран. рјеч. 127. жив. 17. Мат. 15. раму Ст. пис. 3, 283. 4, 83. 157. пошљедњему може бити основа и на **а**.

Властита имена средњег рода прелазе у овом падежу и међу женске ријечи с основом на **а**, као што чине и у номинативу, с цијелом својом основом: тако је XV вијека: **Ѣкетнє** М. 506. **Ѣкети** М. 504.

в) женске: матери Мик. 26. **любви** М. 520. Ст. пис. 2, 240. Брн. 6. с уметнутим *а* међу *б* и *в:* љубави Ст. пис. 1, 46. 2, 441. Н. Рањ. 210б. Хект. 44б. Брн. 27. Злат. 39б. Банд. 50. крви Н. Рањ. 106. Злат. 18. — Друга између овијех ријечи од XIII вијека прелази међу ријечи женске с основом на **а**: **любьвѣ** М. 33. **любвє** М. 297. 355. **любвѣ** П. 11. 20. — Тако је и црквѝ Банд. 69.

НОМИНАТИВ МНОЖИНЕ.

Наставак је **as**, од којега **s** стојећи на крају отпада у словенским језицима као свако сугласно кад се деси на крају.

I. Основе на **u**. Крајње се **u** у основи шири у **au**, које у словенским језицима имајући за собом самогласно од наставка гласи *ов*, а наставак **а** гласи у словенским језицима *е:* тако је било и у српском језику: **сынов-є** М. 59. **сиповє** 106. 215. 403. 407. 509. П. 92. Пб. 127. **сыновѣ** М. 72. **домовє** Шаф. pam. 1873. 95. тако још у првој половини XVI вијека: во-

лове Збор. 26б. синове Н. Рањ. 26. 32. Збор. 26. 27. пошљедња ријеч у та оба извора долази тако у том облику врло често; у другој половини истога вијека још само у једнога писца иста ријеч: синове Буд. 12б. Даље види под II.

II. Основе на **а**:

А. У мушких ријечи: између крајњега самогласнога **а** у основи и наставка долази **i**, с којим оно **а** слијевајући се у словенским језицима у **ѣ** слаби у *и*, за којим и **а** од наставка отпада, а пред којим се *г*, *к*, *х* мијења у *з*, *ц*, *с*: тако је с основама на чисто **а** и на **ја** од најстаријих времена: а) с основом на чисто **а**: **прѣдѣди** М. 167. **ѵабри** Пб. 64. **веньинци** М. 21. **власи** М. 24. **ѵловѣцї** М. 137. 522. — б) с основом на **ја**: **Свиньци** М. 11. **сѫдьци** М. 21. **Трѣбокнтикы** (**-кы**=ћи) М. 11. **кмєтики** (**-ки**=ћи) П. 3. — и послије тако свега времена: а) с основом на чисто **а**: роби Вран. жив. 74. бози Вран. жив. 80. дузи Ст. пис. 2, 364. брци Ст. пис. 5, 212. вуци Н. Рањ. 152. облаци Радн. 44. пуци Н. Рањ. 15. човјеци Збор. 37б. врси Ст. пис. 2, 427. гријеси Н. Рањ. 68б. петеси Ст. пис. 1, 82. — б) с основом на **ја**: вапаји Каш. 60. сужњи Ст. пис. 3, 470. 5, 161. лупежи Н. Рањ. 38. спужи Ст. пис. 3, 14. јемачи Мик. 177. мударци Каш. 31. 38. мудраци Радн. 54. 81. парци Ст. пис. 4, 379. пришлаци Радн. 67.

Врло ријетко грлени гласови стоје без промјене: у другој половини XV вијека у споменику писану на турском двору: **дльжники** М. 525. XVI вијека: дохотки Ст. пис. 1, 284. врутки Н. Рањ. 115б. чрчки Зор. 10б. XVII вијека: трги Мрн. 90. грихи Глав. 16. узроки Глав. 35.

У адјектива је као у супстантива; а како у сложеном облику бива сажимање на крају, он се не разликује од номиналнога другачије него само акцентом у гдјекојим ријечима, за то ће међу примјерима бити и таких у којима може бити сложени облик; акцентом се разликује, јер је сугласно два пута написано: мали (malli) Н. Рањ. 34б. Град. дух. 80. Буд. 30. Орб. 26б. — Грлени се гласови мијењају свега времена: тако до XVII вијека: **велици** М. 415. Ст. пис. 5, 49. Град. дух. 40. Гуч. 33. височи Град. дјев. 172. глуси Н. Рањ. 14. горсци Ст. пис. 3, 102. **градьци** М. 39. дрази Н. Рањ. 59. Ст. пис. 3, 26. 439. 4, 30. Д. Рањ. 114. **дрѹѕи** М. 386. 545. Н.

Рањ. 127. Збор. 13. Ст. пис. 5, 293. Д. Рањ. 26. Град. дјев. 165. Гуч. 53. **дꙋбровачци** М. 102. 481. дузи Ст. пис. 4, 399. Зор. 31б. **ꙗци** М. 182. Збор. 122б. Ст. пис. 5, 129. **кралевсци** М. 14. кратци Злат. 96. краци Град. дјев. 181. кротци Гуч. 252. крстјансци Ст. пис. 3, 418. **кръпци** М. 236. љубци Д. Рањ. 114б. **мноꙁи** М. 465. Н. Рањ. 15. Ст. пис. 1, 106. 3, 430. 4, 116. 5, 10. 146. Хект. 17б. Зор. 70. Злат. 9. Гуч. 3. Буд. 44. **мꙋшци** Пб. 65. нази Ст. пис. 4, 51. пласи Злат. 17б. **поповьсци** М. 98. разлици Ст. пис. 5, 49. Гуч. 3. рајсци Ст. пис. 3, 422. ријетци Ст. пис. 3, 276. **рꙋсалшци** М. 470. слаци Д. Рањ. 114б. **сꙋси** Збор. 52б. Ст. пис. 3, 30. **оубоꙁи** М. 15. Н. Рањ. 14. Ст. пис. 1, 106. **хльмьци** М. 45. **царьсци** М. 221. и свега XVII вијека: велици Вран. жив. 39. Див. 31б. Банд. IV. Андр. 328. висоци Орб. 42. глуси Вран. жив. 114. дрази Див. 28б. Гунд. суз. II, XVIII. друзи Вран. жив. 104. Банд. IV. Гунд. суз. I, LXV. пс. 43. Мрн. 8. Радн. 40. **дꙋꙁи** Мат. 7. јаци Пос. 3б. једнаци Радн. 41. мнози Див. 31. Банд. IV. Мрн. 178. Каш. 39. Мик. 260. Андр. 7. Радн. 31. нази Орб. 284. разлици Гунд. пс. 43. Ђам. 4. слаци Гунд. суз. II, XVIII. слатци Орб. 32. тешци Андр. 328. **ꙋбоꙁи** Див. 36б. — Од XIII вијека долази и без промјене грлених гласова али ријетко: XIII вијека: **ѡпькиньски** М. 39. XIV—XV вијека: **дꙋбровьчки** М. 193. 478. 484. 516. 525. **царьски** М. 438. 486. на крају XV и свега XVI вијека: горки Ст. пис. 2, 398. други Н. Рањ. 92. земаљски Град. дјев. 19. кротки Ст. пис. 4, 112. небески Град. дјев. 50. Зор. 54б. тихи Ст. пис. 4, 108. XVII вијека: велики Радн. 40. драги Радн. 10. други Орб. 57. дубоки Орб. 42. многи Радн. 10. сухи Радн. 22.

Али су се супстантива с основом на **a** помијешала с онима у којих је основа на **u**, те је у њих било у овом падежу и онако као у онијех с основом на **u**, као да је и у њих основа на **u** (види под I): тако је у нас било од првијех времена до краја XV вијека: **враговѣ** (**ѣ** читај *e*) М. 35. **попове** М. 98. 565. **сꙋдове** (vasa) М. 372. **сьтове** Дом. 109. **трьгове** М. 206. 209. 271. **цвѣтове** Стеф. 29. на крају XV и свега XVI вијека у пјесмама још доста често, али опет не у свијех писаца: валове Ст. пис. 1, 153. 3, 125. 164. Хект. 46. вукове Ст. пис. 3, 234. градове Ст. пис. 3, 285. громове Ст. пис. 3, 162.

јадове Ст. 3, 172. 470. 4, 203. лавове Ст. пис. 1, 245. лугове Ст. пис. 4, 261. орлове Ст. пис. 3, 137. попове Ст. пис. 1, 19. 71. 84. 85. 243. столове Ст. пис. 1, 84. тријескове Ст. пис. 3, 162. Злат. 19б. изван пјесама од самога почетка тога вијека врло ријетко: гробове Н. Рањ. 94. лавове Стар. 3, 253. попове Н. Рањ. 37б. Збор. 26. 27. Стар. 4, 116. Буд. 151. — тако и с основом на **ја**, гдје се предњега гласа ради мијења *ов* на *ев*: XV вијека мѫжеве М. 465. и без промјене гласа *о* у *е* иза *з* XIV вијека: кнеѕове М. 160. тако још и XV и XVI вијека: кнезове Ст. пис. 1, 41. 3, 210 — Види још код вокатива мн. — Овај облик са *е* на крају не прелази преко XVI вијека.

Али номинатив мн. на *-ове* и од основа на **a** и од онијех на **ŭ** губи своје *е* на крају, па мјесто њега добија *и* од номинатива мн. који постаје начином показаним од основа на **a** не помијешаних с основама на **ŭ**; тако се тај облик од основа на **ŭ** и од основа на **a** саставља у једно: од првога се узима цијели завршетак основе (*ов* постало од **ŭ**), који прелази и у основе на **a**, а од другога завршетак његов, који га чини тијем обликом; то се и у основа на **a** и у основа на **ŭ** јавља још XIV вијека, прем да ријетко: с основом на **a**: поповы М. 122. и с основом на **ŭ**: синови М. 240. ријетко је још XV вијека: с основом на **a**: листови П. 102. али XVI вијека већ је обичније тако него са *е*: с основом на **a**: богови Злат. 3. валови Ст. пис. 3, 470. вукови Ст. пис. 3, 372. 435. 5, 131. градови Злат. 96. гребови Збор. 28б. гријехови Ст. пис. 5, 78. духови Злат. 7б. ждралови Д. Рањ. 88б. кријесови Ст. пис. 3, 21. кумови Збор. 55б. попови Збор. 75б. тријескови Ст. пис. 3, 314. с основом на **ŭ**: волови Збор. 26б. Ст. пис. 4, 418. синови Н. Рањ. 22б. 28. 39б. 62. 65б. 68б. 88. 115б. 116б. Збор. 93б. 96б. 122б. Ст. пис. 3, 115. 5, 74. Брн. 6. 19. 48. Гуч. 82. XVII вијека: с основом на **a**: валови Мик. 760. дарови Каш. 113. зракови Каш. 29. Мик. 859. попови Вран. жив. 22. Банд. 247. с основом на **ŭ**: волови Банд. 70. синови Гунд. пс. 29. Банд. 12. Радн. 62. — и с основом на **ја**, гдје се *ов* мијења на *ев*, има тако XVI вијека: коњеви Ст. пис. 3, 85. а без те промјене иза *з* још прије: кнеѕови

Зак. 46. и XVII вијека: кнезови Орб. 255. по том и пр-иштови Радн. 34.

Како је у овом падежу било на речени начин и *-ове* и *-ови*, а ово друго могло бити и без *ов*, узимало се да и оно прво може бити без *ов*: даре Стар. 3, 324. длане Ст. пис. 3, 343. јаде Ст. пис. 3, 468. лаве Ст. пис. 3, 234. Види о том још ниже.

Међу основама на **ја** има их које су прије биле основе на **і**; за то прем да још у старом словенском језику припадају међу основе на **ја**, опет и у њему има и у српском је језику био у ријечи с таким основама овај падеж као у ријечи с основом на **і** (види под III): таке су особито ријечи које се у номинативу јед. свршују на *-тељ*: тако до краја XV вијека: **властелиѥ** М. 211. **мѹчителие** М. 316. **прародителиѥ** М. 116. **прѣродителиѥ** М. 187. **прародителие** М. 233. **прьѣтелие** М. 22. **приꙗтелие** М. 174. 352. 433. 445. 479. **приꙗтелиѥ** П. 15. П. 48. 53. 58. 66. **родителиѥ** М. 89. 189. 316. 446. **светителиѥ** М. 15. 90. а и друкчије ријечи у којих је основа такође на **ја**: **кралиѥ** М. 13. **вельможиѥ** П. 54. **ковачиѥ** М. 98. **мѹжие** М. 221. 235. 427. 486. 490. **ꙁлатариѥ** М. 98. **поклисарие** М. 117. **поклисариѥ** М. 161. 231. 235. 304. 398. 399. 427. 486. 490. **седлариѥ** М. 98. **ѹлиꙗриѥ** М. 58. 59. 62. **цариѥ** М. 90. 116. 133. 316. Од ријечи с основом на **ја** прешао је овај завршетак и на многе ријечи с основом на чисто **а**, и то од првијех времена из којих имамо писанијех споменика: **архиѥпископиѥ** М. 13. **игѹмениѥ** М. 13. **икономие** Шаф. рат. 1873. 103. **калѹгериѥ** Пб. 30. **латиніє** Сав. 13. **манастириѥ** М. 98. 144. **пископиѥ** М. 13. **стрьгѹниѥ** М. 98. тако још XV вијека: **веꙁнерѣѥ** М. 410. **жѹпаниѥ** П. 32. 55. **сѹсѣдиѥ** П. 48. **ктиторіє** М. 540. **кьтиториѥ** М. 571. у то пошљедње вријеме налази се и у ријечи које у основи пред крајњим **а** имају грлени глас, те се он мијења: **кльцие** Стар. 3, 62. — У овом облику може *и* пред **ѥ** ослабивши у **ь** испасти; то је бивало и у старом словенском језику, па је тако било и у српском од првијех времена: **приѣтеле** М. 35. **приꙗтелѥ** П. 21. 54. 55. 59. 104. 129. **прѣꙗтелѥ** М. 239. 258. 430. **приꙗтельѥ** П. 92. 104. 105. 132. **неприꙗтелье** П. 149. **родителе** М. 130. **родителѥ** М. 239. **родителье** М. 254. 444. **прародителѥ** М. 239. **слышателѥ** М. 332. **свѣдѣтелѥ** М. 332. (**властелѥ** М. 376. није поуздано

да овамо иде, јер у истом споменику често стоји **ѥ** мјесто **є**: **сѥ** мјесто **се**, **менѥ** мјесто **мене**, па може бити да тај примјер иде међу друге, који ће се ниже споменути). **мѫжье** М. 581. **ѫнинаѵѣѥ** М. 79. **кметникѥ** П. 8. **поклисарьѥ** М. 102. 307. 351. **поклисарье** М. 292. 381. **поклисарѥ** Пб. 24. **сѫсѣдьѥ** П. 132. тако ће бити и **питропѣ** М. 507. гдје је **ѣ** написано мјесто **ѥ**, а тако ће бити и у ријечима које у основи на чисто **а** имају *ц* и *к* пред тијем крајњим: **иностраницѣ** П. 112. **царинницѣ** П. 102. **ѵловѣцѣ** П. 131. тако и **тѫрьце** М. 516. гдје је **є** или само написано мјесто **ѥ** или је *ј* пред **є** а иза **ц** отпало.[1] — XVI вијека једва се траг налази томе обличју на **-нѥ**: из самога почетка тога вијека имам само један примјер: **ковачне** Збор. 162. — Да ријечи с основом на **ја** имају у српском језику од самога почетка у овом падежу и само *и* крају, показано је напријед; овдје нека то још потврде примјери са свијем једнаки с горњима, у којима видјесмо **ѥ** мјесто *и*: **прьѣтели** М. 22. **приѥтели** М. 180. **приѣтели** М. 501. **кметники** П. 3. **поклисари** М. 171. 184. 382. 484. и с краја XV и из XVI вијека: мужи Н. Рањ. 123. Збор. 122. цари Злат. 49. цесари Ст. пис. 1, 112. 3, 422. пастијери Н. Рањ. 21. Збор. 25б. Ст. пис. 4, 262. Злат. 44б.

Ријечи које постају наставком *ин* или *јанин*, одбацују у множини крајње *ин*, а тада им се основа свршује на сугласно, за то у множини не иду овамо него међу ријечи којима се основа свршује на сугласно; али што осталијем облицима стоје међу ријечима с основом на **а**, и што су се у множини по времену изједначиле с њима, за то нека буду овдје споменуте. У њих у овом падежу к основи, која се реченим начином свршује на сугласно, долази наставак који у словенским језицима гласи *е*: тако од најстаријих времена: **болѣре** М. 23. **бошнане** М. 283. 318. **Бaрьдишане** М. 96. **вельможане** М. 273. **всеможане** М. 318. **витаднинане** М. 218. **властеле** М. 45. 54. 104. 157. 159. 161. 174. 176. 180. 207. 211. 219. 229. 231. 236. 273. 479. 486. 490. 557. П. 44. **гражане** М. 217. **грагѣане** П. 37. 61. 138. 145. **Добродолѣне** Шаф. pam. 1873. 102. **дѫбровьчане** М. 2. 31. 102. 157. 162. 205. 219. 267. 270. 434. 485. П. 8. **жѫ-**

[1] Тако и сада: Божевце, Брадарце, Макце, Мишљеновце, Рановце, Жабаре, Црниће. Милићевић, путничка писма 1868. 198.

плꙗне М. 54. **ѕлокѹкꙗне** М. 191. **ѕамьчане** М. 11. **конавлане** М. 218. **краинꙗне** М. 31. **Коѹнаране** М. 63. **кѹћане** Пб. 126. **левитꙗне** (номин. јед. **левитꙗнинь**) Стар. 4, 142. **левите** (номин. јед. **левитинь**) Стар. 4, 140. **Лоѹчане** М. 92. **мѹсроманѥ** (ѥ читај є) М. 409. **Подлѣшане** М. 191. **рькꙗне** П. 98. **селꙗне** П. 118. **сплѣкꙗне** П. 60. **Соѹшичане** М. 96. **срьбле** М. 205. **срьблѥ** М. 267. 270. 353. **трьстеничане** М. 7. **Оѹлокꙗне** М. 93. **хльмлꙗне** М. 34. тако на крају XV и скоро свега XVI вијека у пјесмама: блаћане Ст. пис. 3, 215. властеле Ст. пис. 1, 32. 2, 336. 3, 22. 206. грајане Ст. пис. 1, 5. дворане Ст. пис. 4, 291. дубровчане Ст. пис. 3, 208. жидове Ст. пис. 1, 19. 67. 169. 185. Ирудјане Ст. пис. 1, 338. крстјане Ст. пис. 3, 49. 83. 312. мишћане Хект. 44б. погане Ст. пис. 1, 243. римљане Ст. пис. 3, 39. сељане Ст. пис. 4, 292. стражане Ст. пис. 1, 52. и изван пјесама у првој половини XVI вијека доста се находи: агаране Збор. 159б. бабилоњане Н. Рањ. 81б. властеле Збор. 36б. грађане Н. Рањ. 203. дворане Збор. 27б. египтјане Н. Рањ. 72. иеиптане Збр. 25б. нећиптане Збор. 26. жидове Н. Рањ. 51б. 80б. Збор. 39. жудије Н. Рањ. 75. калдеане Н. Рањ. 122. **крстнꙗне** Збор. 158. **крстꙗне** Збор. 90б. Стар. 1, 227. 4, 115. кућане Н. Рањ. 203. римљане Н. Рањ. 86. Збор. 79. али га од тада нестаје тако да на свршетку XVI вијека долазе у прози само у једнога књижевника ове двије ријечи: градјане Буд. 151. мишћане 152.[1] — Ријечи с таком основом у множини прелазе као и друге у којих је основа на сугласно међу ријечи с основом на **і** (које види), и тада се изједначују с ријечима у којих је основа на **а**, те имају као и оне у том падежу на крају *и*: то почиње у нас XIV вијека: **властели** М. 117. 189.[2] **Горнꙗны** Шаф. pam. 1873. 102. **дѹбровчани** М. 157. **Дѣтчани** М. 92. **ѕахоѣни** М. 378. **Планꙗни** М. 265. **Трьмчани** М. 192. **Храшани** Шаф. pam. 1873. 102. XV вијека: **ѕагѹлани** М. 439. **ѕахоѣни** М. 378. **срьбли** М. 270. 434. Зак. 43. на крају XV и свега XVI вијека: асиријани Ст. пис. 1, 26. бетулијани Ст. пис. 1, 6. бои (milites) Збор. 14. болари Збор. 36б. воји (milites) Стар. 1, 223. грајани Ст. пис. 1, 26. 29. 247. грађани Н. Рањ. 220б Збор.

[1] Али и сада гдје гдје у именима мјеснијем: Брежане. Милићевић, путничка писма 1868. 198.

[2] може бити и од властељ.

31. Д. Рањ. Vб. Злат. 53б. дубровчани Ст. пис. 3, 226. жидови Н. Рањ. 47б. 72б. 74б. 80б. 81б. Ст. пис. 2, 340. жудији Н. Рањ. 78. крстꙗни Збор. 60б. Ст. пис. 3, 59. мјештани Д. Рањ. V. Злат. 18. римљани Збор. 13. 89. Ст. пис. 5, 34. сељани Ст. пис. 4, 318. стањани Ст. пис. 4, 312. стражани Брн. 21б. тројани Ст. пис. 3, 203. 5, 34.

Уз номинатив мн. са *е* на крају долазе друге ријечи неколико пута тако да би се могло мислити да су ријечи у таком облику узете као да су женскога рода или да им је узет акусатив мјесто номинатива: тако још XIV вијека: ако сте наше приꙗтелие Пб. 15. XV вијека: говорише намь наше властеле П. 44. що зуние ресение зунназые П. 79. обою зунназые бивьши на скупѣ П. 79. XVI вијека: да имъ властеле дубровазке пошлю какову милостиню М. 557. гди су све јадове Ст. пис. 3, 470. гдје ти длане шупље стоје Ст. пис. 3, 343. даре частне многе придоше Стар. 3, 324. али мислим да ту нема ништа друго него је од супстантива завршетак *е*, по што му се значење већ слабо осјећало, пренешен и на друге ријечи које уз њих стоје у истом падежу.

Б. У ријечи средњега рода: пред наставком отпада завршетак основе, а наставак бива дуго **а**, које је у словенским језицима кратко: села М. 14. полꙗ М. 106. уста Ст. пис. 2, 16. Буд. 124. Злат. 39б. уда Злат. 72б. Вран. жив. 44. леђа Рад. 27. 47. — С тим је падежем једнак акусатив множине; за то ово вриједи и о њему.

Ријеч мушкога рода *посао* долази једном у овом падежу као да је средњега рода: безбројна посла Орб. 51.

Ријеч *језеро*, која је и у другим падежима прелазила међу мушке ријечи (види номинатив), налази се тако и у овом падежу: језери Мрн. 29. — Али још неке ријечи средњега рода долазе у номинативу мн. као да су мушкога рода на крају XV вијека: дили (позрив наши дили, ки су умиљенства) Ст. пис. 1, 27. лити (по све лити) Ст. пис. 1, 17. сели (сели тере двори паљиху се) Ст. пис. 1, 15. уди (сви уди) Ст. пис. 1, 181. и у акусат. мн. XVII вијека: уди Мрн. 23. тако има често и *усти*, на крају XV, свега XVI и у почетку XVII вијека: у номинативу мн.: усти љувени гди нису с умора Ст. пис. 2, 78. танци су ње усти Ст. пис. 2, 348. у акусат.

мн.: поносит' усти moj(и) Ст. пис. 2, 266. мени дарова усти свој(и) румени Ст. пис. 2, 269. тој ријечи придјевена ријеч има на крају и *е* и у номин. и у акусат. као да је женскога рода: у номинат.: ово ти ме усти и љувен њих целов Ст. пис. 2, 278. усти твоје Гуч. 191. ове ме усти Злат. 46. усти ове Ст. пис. 4, 430. грешне усти Ст. пис. 5, 55. моје усти Гунд. пс. 21. усти, ке мњах да мед хране, чемером су отроване Гунд. суз. II, XXI. без придјевене ријечи: усти Бун. 24. у акусат.: не млати све усти Ст. пис. 1, 108. кад усти отвараш пуне све радости Ст. пис. 2, 15. отвори све усти Ст. пис. 2, 277. гди усти отвори лијепости све пуне Ст. пис. 2, 295. на моје усти Ст. пис. 2, 433. моје усти Ст. пис. 5, 78. усти своје Гунд. пс. 14. усти опрхле Гунд. суз. I, XXX. моје усти Бун. 33. уз таки облик стоји придјевена ријеч и у средњем роду у множини: усти ње сама смамише живот мој Ст. пис. 2, 25. усти ње, ка плову Ст. пис. 2, 112. једна лијепа усти Д. Рањ. 3б. уз правилно *уста* налази се придјевена ријеч и у женском роду: ваше уста да занијеме Ст. пис. 3, 37. налази се и у вокат.: усти Бун. 24.

У адјектива је као у супстантива: тужна Злат. 47. посљедња Н. Рањ. 45б.

В. У женских ријечи: пред наставак у словенским језицима долази н; по том отпада наставак, а додано се н слаже с предњим гласом онако као у генитиву једн.[1]: с основом на чисто а и на ја: жоупе М. 13. паше М. 11. тако ноздре Ст. пис. 4, 169. ноздрве Вран. рјеч. 64. обрве Збор. 35б. Крн. 22б. јаспре Радн. 87. тако је било и мравље Ст. пис. 4, 84. 85. 165. 167.

Налази се у другој половини XV вијека као у мушких ријечи, али у споменику писану на турском двору: мои воїводи М. 526. мои свбаши М. 526.

У пјесмама се налази као у ријечи с основом на і: ливади Ст. пис. 1, 17. тако и коси Ст. пис. 2, 36. 77. 116. Чубр. 7. уз обично косе Ст. пис. 2, 28. 36. Злат. 69. тако и усни Ст. пис. 4, 119. 192. али пошљедње може бити остатак од

[1] Шлајхер compend. 519 вели да у овијех ријечи управо нема овога падежа, него мјесто њега да долази акусатив мн.

двојине. Такођер остатак од двојине рекао бих да је **Коиакли** М. 188. П. 173. мјесто чега послије долази **Конакле** М. 486. 428.

У адјектива је као у супстантива: бијеле Н. Рањ. 66. велје Ст. пис. 3, 446. боље Вран. жив. 55.

III. Основе на **i**. Крајње се **i** у основи шири у **ai**, те се сажима у дуго **i**, које је у словенским језицима кратко, а по том

А. У мушких ријечи долази наставак гласећи у словенским језицима *е*: **гостие** М. 206. 208. 268. **гостию** М. 271. 354. 435. **ѕвѣріє** Стар. 4, 74. **кметию** М. 249. 333. 531. **пѫтіє** Сав. 4. **лꙋдие** М. 21. 42. 317. 471. **людию** П. 6. 20. 145. тако још у почетку XVI вијека **лꙋдие** Збор. 28б. у пошљедњој ријечи *и* ослабивши у **ь** отпада од XIII вијека: **лꙋдье** М. 44. 45. 379. 410. 510. **людью** М. 126. 173. тако ће бити и **гостѣ** М. 508. гдје би **ѣ** ваљало читати *је;* по том испада *ј*: **люде** П. 14. — Те ријечи од XIII вијека прелазе међу мушке с основом на **а**: **гости** М. 510. **кьмети** М. 28. **поути** Сав. 5. Н. Рањ. 43. Ст. пис. 4, 300. **лꙋди** М. 525. људи Ст. пис. 1, 21. Збор. 27. Д. Рањ. 81. Брн. 43. Каш. 11. тако и **нокти** Збор. 35б. а неке прешавши онамо добиле су од њих и *ов* пред *и* од XIV вијека: **поутови** М. 87. Јерк 100. татови Ст. пис. 2, 403. Д. Рањ. 40б.

У ријечи *дан* било је такођер **дьнию**, али се и она изједначила с ријечима у којих је основа на **а**: дни Збор. 27. Ст. пис. 5, 36. Град. дјев. 39. Зор. 53. Злат. 97. Гунд. пс. 25. Банд. 11. Радн. 65. а од њих је добила и њихово *ов*, сачувавши основу на **i** само толико што је *ов* обратила у *ев*: дневи Радн. 7. 70.

Б. У женских отпада наставак: **Дльжи** М. 242. писми Зор. 3. **рѣчи** Пб. 21. Н. Рањ. 161б. ствари Злат. 41. свирали Ст. пис. 4, 493. звири немиле Ст. пис. 4, 454. тако је било и обрви Ст. пис. 3, 273. 4, 55. **похви** Пб. 49. тако и ријечи које су само у множини у обичају: **гꙋсли** Збор. 23. јасли Мик. 175. пошљедње обје долазе у том падежу и с основом на **а** женскога рода: гусле Вран. рјеч. 19. јасле Мик. 175. Радн. 5. 63. пошљедња је прелазила и међу ријечи среднега рода с основом на **а**: јасла Зор. 58. (испореди номинат. јед.) Међу ове ријечи прелази и мрави (све) Ст. пис 4, 84. 85. мрави

лијепе Ст. пис. 4, 165. мрави те Ст. пис. 4, 166. Између ријечи које су овамо ишле прелазила је међу ријечи женске с основом на **а**: сјене Андр. пут 234.

IV. С основом на сугласно:

А. У мушких ријечи: к основи приступа наставак, који у словенским језицима гласи *е*: камене М. 130. али како ове ријечи од првијех времена прелазе међу оне с основом на **і**, прелазе и у овом падежу, а тада се опет изједначују с онима у којих је основа на **а**: камени М. 70. 386. према томе и ријечи које и у номинат. јед. прелазе међу оне с основом на **і**: јелини Ст. пис. 1, 13. стремени Ст. пис. 4, 167. прелазећи међу ријечи с основом на **а** могу и одбацити крајње *ен* у основи: плами Ст. пис. 2, 446. 5, 324. Андр. пут 324. прами Бун. 24.

Б. Женске ријечи прелазе од првијех времена међу женске с основом на **і**: кћери Н. Рањ 28б. Ст. пис 3, 115. 4, 362. Град. дјев 56. Банд. 18. Радн. 100. хћери Н. Рањ. 105. црькви М. 111. и та ријеч и друге прелазе и међу ријечи женске с основом на **а**: кћере Н. Рањ. 143. Брн. 58. Банд. 155. хћере Ст. пис. 1, 113. Вран. жив. 42. Банд. 157. Крн. 6. матере Вран. жив. 9. Див. 38б. Радн. 35. цркве Радој. 44. тако и свекрве Андр. 83. у које је такођер негда била основа на *в*.

В. У средњих: од наставка **а** бива дуго, те у словенским језицима остаје кратко: тако је и у номинат. и у акусат. мн.: брјемена (onus) Н. Рањ. 39б. врјемена Ст. пис. 3, 6. 4, 90. 5, 40. 352. рамена Ст. пис. 4, 110. — дѣлеса Стеф. 22. дрѣвеса Стар. 4, 65. колеса Ст. пис. 1, 13. Вран. рјеч. 13. небеса Н. Рањ. 18. Ст. пис. 5, 191. Вран. жив. 23. Каш. 37. очеса М. 194. словеса Стеф. 13. М. 110. тѣлеса Стеф. 17. телеса М. 100. Ст. пис. 1, 197. 2, 168. Н. Рањ. 94. Збор. 56б. Ст. пис. 3, 27. 4, 232. 5, 36. Град. дјев. 65. Буд. 143. Брн. 18б. Вран. жив. 24. Орб. 100. тјелеса Ст. пис. 4, 175. тилеса Ст. пис. 1, 221. Банд. 213. ѹшеса М. 72. ушеса (vušesa) Глав. 127. чюдеса М. 9. Стеф. 24. чудеса Н. Рањ. 84. Хект. 28. Буд. 54. Вран. жив. 109. Бун. 46. Каш. 34. — Неке прелазе међу ријечи средње с основом на **а** одбацујући крајње *ес* у својој основи од првијех времена: дѣла Стеф. 24. кола Н. Рањ. 117б.

128. Вран жив. 13. ока (у мрежи) Хект. 5. **слова** М. 144. **тѣла** М. 44. 45. уха Каш. 46. чуда Ст. пис. 5, 142. Хект 5. 9. Јерк. 45. 97.[1] *очи* и *уши* види код двојине.

ГЕНИТИВ МНОЖИНЕ.

Наставак је **am**, којему је **a** дуго и који у словенским језицима сливајући се у глас **ѫ** слаби у **ъ**, а по том остаје **ъ** у старome словенском језику а у другима отпада.

I. Основе на **u**. Крајње се **u** у основи шири **au**, које у словенским језицима пред самогласнијем наставком гласи *ов*: **синовъ** М. 373. тако свега времена: синов Н. Рањ. 26. Ст. пис. 3, 148. 4, 461. Град. дјев. 166. Хект. 26б. Брн. 26б. Банд. 16. волов Н. Рањ. 147. Збор. 26б. Вран. рјеч. 14. Мик. 93. 175. Али још у првој половини XIV вијека почиње му се додавати на крају *а*, које и послије има свега времена: **синова** М. 107. 380. 463. 465. 501. Пб. 92. Н. Рањ. 46б. Збор. 25б. Ст. пис. 4, 410. 431. Банд. 36. **волова** М. 102. 443. Збор. 26б. Брн. 21б. Вран. жив. 50. Мик. 405.

Али се ријечи с основом на **u** и у овом падежу изједначују с ријечима у којих је основа на **a** (види под II), те се налази и без *ов* још XIII вијека: **сынъ** М. 28. тако XVII вијека: вол Вран. жив. 65. а с доданим *а* још XV вијека **синиа** Пб. 92.

II. Основе на **a**. Крајње **a** од основе са **a** од наставка сажима се у једно а, с којим **m** од наставка сливајући се у **ѫ** слаби у **ъ**, по том се **ъ** у основа на **ја** предњега гласа ради мијења на **ь**, које се у старом словенском језику држи или отпада као у номинат. јед. а у српском отпада и **ъ** и **ь**: тако је и у мушких и у средњих и у женских:

А. У мушких:

а) с основом на чисто **a**: од XII до XV вијека: **апостолъ** М. 371. **Бнетьковъ** П. 115. **влахъ** М. 13. **дукаатъ** М. 339. **команть** Пб. 55. **ѡканъ** П. 17. **посалъ** П. 74. **робъ** Стеф. 25. **сломакъ** Пб. 74. **сѹснѣдь** М. 362. до краја XVI вијека: ангел

[1] Кашић грам. 35 вели: nebesa vel neba vel nebi; slovesa vel slova vel slovi; tilesa vel tila vel tili; čudesa vel čuda vel čudi.

Град. дјев. 168. апостол Град. дјев. 69. бок Н. Рањ. 166. вјетар Ст. пис. 3, 13. врутак Н. Рањ. 88. дил Ст. пис. 1, 106. 3, 369. дукат Н. Рањ. 27. глежан Ст. пис. 3, 99. Мрн. 32. греб Збор. 53б. гријех Ст. пис. 3, 259. жудјел Град. дјев. 182. злотвор Ст. пис. 3, 387. зуб Ст. пис. 1, 236. Н. Рањ. 222б. језик Ст. пис. 3, 455. мождан Ст. пис. 3, 393. народ Ст. пис. 3, 314. облак Ст. пис. 3. 132. особак Град. дјев. 136. посал Град. дух. 28. пророк Град. дјев. 154. псалам Н. Рањ. 177. раб Брн. 11. салам Ст. пис. 5, 54. синак Ст. пис. 3, 29. стабар Н. Рањ. 89. талент Н. Рањ. 60б. уломак Н. Рањ. 151б. усионик Град. дјев. 154. узрок Град. дух. 18. и XVII вијека: Бнетак Мик. 265. дил Вран. жив. 48. крмак Мик. 746. начин Банд. V. ован Банд. 73. порат Мик. 266. узал Мик. 299. чавал Банд. 144. на крају стојећи *л* кад кад и отпада: чава Стар. 4, 113.[1]

б) с основом на ја: од XII до XV вијека: **краи** М. 250. П. 74. 94. **оулии** М. 62. — **краль** М. 180. 345. **ѡкрьмитель** П. 119. **прѣродитель** М. 187. 313. **прѣятель** М. 258. **приѣтель** М. 404. 507. **родитель** М. 100. 235. 382. 412. **сакуль** М. 407. — **конь** М. 14. 135. П. 22. **ѡгань** М. 149. **сужань** П. 49. — **динарь** Пб. 25. П. 49. **пастырь** М. 62. **царь** М. 103. 180. 288. 300. 338. — **мѣсець** М. 147. 170. 209. 436. П. 137. **ѡтаць** М. 105. 219. 240. **ѡтааць** М. 371. **скотуаць** Пб. 74. **трьговаць** П. 7. 140. — и послије до XVII вијека: научитељ Град. дјев. 8. непријатељ Ст. пис. 1, 70. Град. дух. 49. Брн. 27б. пријатељ Хект. 35. родитељ Д. Рањ. 120б. Град. дјев. 87. Злат. 5. вонь Град. дјев. 114. коњ Н. Рањ. 117б. динар Н. Рањ. 92б. Ст. пис. 5, 126. цар Стар. 3, 258. лупеж Ст. пис. 3, 215. проводич Град. дјев. 137. пинез Буд. 67. Град. дјев. 139. Хект 3б. Зор. 53. Буд. 67. Брн. 51. витез Ст. пис. 3, 45. зденац Ст. пис. 1, 29. злочинац Н. Рањ. 132. јагањац Н. Рањ. 84б. јунац Н. Рањ. 84б. младјенац Ст. пис. 3, 311. Збор. 102. младенац Буд. 92. мудрц или мударц (mudarc) Н. Рањ. 210б. отац Н. Рањ. 18б. Збор. 7б. Ст. пис. 4, 384. Град. дух. 9. светац Ст. пис. 5, 158. — и XVII вијека: непријатељ Банд. 235. родитељ Вран. жив. 85. пјенез Бун. 31. венац Вран. жив. 18. врабац Банд. 246. вребац Банд. 238. злочинац Мик. 175. младинац Вран. жив. 73. отац Вран. жив. 22. Банд. 7. Јерк. 77. пјешац Мик. 787. прасац Мик. 479. светац Банд. 19. штилац Банд. IV.

[1] Тако *л* отпада и у part. praet. act., гдје види.

Ријечи с основом на **а** и оне с основом на **u** помијешале су се у овом падежу тако да је од овијех с основом на **u** прешло њихово *ов* и к онима у којих је основа на **а**, и то још од првијех времена: а) с основом на чисто **а**: XII вијека: **үестьникоkь** М. 2. **сьпоүдовь** М. 6. и даље XIII—XV вијека: **аиделовь** М. 302. **апостоловь** М. 303. **апүстоловь** М. 452. **бѣсовь** Стеф. 25. **грѣхѡвь** Сав. 7. **даровь** Сав. 10. **дүкатовь** М. 380. П. 176. Пб. 71. **дьлговь** П. 118. **ʒаконовь** М. 176. **иноплеменниковь** М. 379. **листовь** П. 151. **плоүговь** М. 98. **поповь** М. 13. **пүлиʒовь** П. 96. **сировь** М. 139. **царниниковь** П. 2. **юнаковь** П. 48. — на крају XV и свега XVI вијека: апостолов Н. Рањ. 154б. богов Злат. 29б. валов Н. Рањ. 13. Ст. пис. 2, 383. Злат. 87б. виков Хект. 31б. виноградов Буд. 104. војников Ст. пис. 1, 18. вртлов Буд. 104. врхов Н. Рањ. 15. вуков Ст. пис. 3, 156. 4, 101. градов Ст. пис. 1, 18. Н. Рањ. 35б. грихов Ст. пис. 1, 121. Хект. 40б. Буд. 4. Вран. рјеч. 126. гријехов Н. Рањ. 124. грјешников Н. Рањ. 97б. гробов Д. Рањ. 148б. даров Хект. 35б. даталов Н. Рањ. 88. духов Н. Рањ. 154. Град. дјев. 19. зидов Ст. пис. 3, 148. камиков Зор. 70. кипов Збор. 162. клеветников Буд. 54. лавов Н. Рањ. 82. намирников Хект. 35. народов Н. Рањ. 191б. папрењаков Хект. 11б. плодов Н. Рањ. 144. попов Ст. пис. 4, 357. пророков Н. Рањ. 91б. противников Н. Рањ. 144б. пуков Н. Рањ. 162б. разбојников Рањ. 44. Зор. 75. сакраментов Буд. 86. службеников Н. Рањ. 18б. траков Збор. 167. узроков Буд. 16. учеников Н. Рањ. 88. филожофоф Стар. 3, 239. цриквењаков. Буд. 57. — и XVII вијека: ангелов Банд. 12. апостолов Банд. 208. боков Банд. 5. вирников Банд. 153. вуков Банд. 206. градов Банд. 26. Мрн. 20. гребов Банд. 88. грихов Банд. 8. Глав. 12. дијелов Див. 9. доктуров Банд. 249. идолов Банд. 63. језиков Банд. 233. јунаков Мрн. 41. козаков Мрн. 45. комаров Вран. жив. 100. крухов Банд. 33. лавов Банд. 71. можјанов Мрн. 26. мучеников Банд. XII. народов Банд. 18. начинов Глав. 97. немоћников Банд. 39. постолов Банд. 3. плотов Банд. 32. прагов Банд. 102. пророков Банд. III. разбојников Банд. 35. сребрњаков Банд. 84. скутов Банд. 43. судов Банд. 21. талентов Банд. 51. узроков Глав. 3. учеников Банд. 2. Јерк. 45. — б) ријечи с основом на **ја** добиле су такођер *ов* од онијех с основом на **u**, па се *о* од *ов* предњег гласа ради промијенило у *е*:

али се оне тако јављају тек на крају XIV вијека: поклисаревь М. 232. XV вијека: кралевь П. 58. 66. 71. kraglief М. 279. кралевь М. 285. 288. 298. 300. 448. 489. П. 107. покривачевь Пб. 49. 56. поклисаревь 329. 350. 432. Пб. 93. на крају XV и свега XVI вијека: боев Стар. 3, 261. бенифицијев Буд. 12. официјев Буд. 250. краљев Н. Рањ. 17б. родитељев Буд. 58. учитељев Буд. 83. научитељев Буд. 14. огњев Стар. 3, 232. бичев Ст. пис. 5, 60. лупежев Зор. 75. мужев Град. дјев. 107. царев Стар. 3, 260. и XVII вијека: краљев Банд. 6. Мрн. 10. научитељев Банд. 20. коњев Мрн. 45. у таким ријечима долази у гдјекојега између истијех писаца XVI и XVII вијека *о* и непромијењено у *е*, и то не само иза *з*, гдје је и сада *о:* витезов Ст. пис. 1, 246. кнезов Ст. пис. 1, 246. него и иза других гласова: непријатељов Глав. 152. родитељов Глав. 14. гусларов Банд. 14. пастиров Зор. 36б. Банд. 11. царов Стар. 3, 254. 263. 296. Мрн. 170. тако и у странијем ријечима, у којима се избацује у основи *ј* још у старом словенском језику, те се ни *о* не мијења у *е:* калдеов Н. Рањ. 18. Банд. 7. фаризеов Банд. 3.

Ако овај облик од основа на а (прави без *ов* и начињени према оном од основа на *у* са *ов*) и допире у XVII вијек, ипак још у првој половини XIV вијека почиње му се додавати на крају *а*, које и данас има: а) прави генитив мн. од основа на а или на ја (т. ј. без *ов*): XIV вијека: апостола М. 105. у то су се вријеме мјесто а писала и два ьь: монастирьь М. 167. отьцьь М. 82. споудьь М. 139. соуродникьь М. 81. чловѣкьь М. 75. XV вијека: братанаца М. 497. Пб. 129. братучеда М. 453. кнеза М. 285. 338. кнежника М. 370. Влатковића М. 538. динара М. 295. 364. 390. Пб. 60. 76. П. 48. 108. дльжника П. 119. дужника Пб. 120. дуката М. 390. 443. 501. Пб. 96. жмулака Пб. 125. калугера М. 463. комада Пб. 110. 112. коня М. 443. лѣкара П. 93. морнара П. 38. ножа М. 498. отаца М. 456. поклонаца П. 408. пѣнеза М. 369. пенеза Пб. 113. 115. пиенеза Пб. 116. поклада М. 389. 392. поклисара М. 511. постава М. 400. пригокора М. 501. прiятела М. 517. Пб. 125. разлога П. 74. 169. родитела М. 398. 470. родителья П. 147. трьговаца М. 484. юнака П. 48. 49. 161. XVI вијека много чешће долази овако са *а* него без њега: ангела Н. Рањ. 22. Д. Рањ. VIб. анђела Збор. 93. апостола Н. Рањ. 140б. апустола Збор. 159. барвина Збор. 84. билиега Збор.

52б. **бискупа** Збор. 104. бога Н. Рањ. 122. Ст. пис. 3, 363. 4, 31. бојника Д. Рањ. VI. вераза Злат. 36f. вјетара Гуч. 202. витеза Н. Рањ. 184б. Ст. пис. 3, 252. владалаца Н. Рањ. 84б. Гуч. 72. власа Ст. пис. 2, 82. 3, 472. Злат. 69. војника Ст. пис. 3, 53. врабаца Н. Рањ. 209. врага Ст. пис. 3, 171. гласа Збор. 102б. гојтана Ст. пис. 3, 10. горштака Злат. 80. града Н. Рањ. 202. гријеха Н. Рањ. 51. Ст. пис. 3, 79. Збор. 4. Град. дјев. 56. Гуч. 13. грјешника Н. Рањ. 91. 195. грешника Ст. пис. 5, 116. Град. дух. 43. Гуч. 4. Грка Збор. 81б. Злат. 13. гусара Злат. 56б. дара Град. дух. 19. Гуч. 160. двора Ст. пис. 3, 464. **дијакала** Збор. 56б. дијела Н. Рањ. 71. Збор. 24. **дистића** Збор. 73б. динара Н. Рањ. 85. Збор. 55. Град. дјев. 141. дуката Н. Рањ. 27. духа Н. Рањ. 45. Ст. пис. 3, 448. Збор. 93. житничара Збор. 27. жудјела Н. Рањ. 181. Збор. 54. Ст. пис. 3, 319. завидника Д. Рањ. 67б. закона Злат. 66б. злочинаца Н. Рањ. 150б. знанаца Н. Рањ. 29б. зуба Н. Рањ. 166б. Ст. пис. 3, 466. 5, 187. Збор. 103. Град. дух. 13. Гуч. 215. језика Ст. пис. 3, 76. Злат. 37f. Чубр. 5б. **јунака** М. 553. књижника Н. Рањ. 97б. конаца Н. Рањ. 187б. **коника** Збор. 76. кошица Н. Рањ. 70б. краља Ст. пис. 3, 464. 4, 118. 5, 4. крвника Ст. пис. 3, 385. Злат. 6. круха Н. Рањ. 70. лава Ст. пис. 3, 436. Злат. 50б. **лећинзина** Збор. 103. ловаца Ст. пис. 2, 205. Збор. 44б. **манастира** М. 545. Град. дјев. 7. манастијера Гуч. 28. мача Збор. 164. мендиканата Гуч. 96. мјесеца Н. Рањ. 61б. Збор. 79б. младића Злат. 51. мртаца Збор. 82. мудрца или мударца (mudarca) Н. Рањ. 197б. Збор. 143. Д. Рањ. VIIб. Гуч. 173. мужа Ст. пис. 4, 9. народа Н. Рањ. 48. наука Град. дух. 9. начина Збор. 11б. Град. дух. 35. Злат. 57б. немоћника Н. Рањ. 47. непријатеља Н. Рањ. 170б. невјерника Н. Рањ. 217. нораца Ст. пис. 4, 270. облака Ст. пис. 2, 376. 3, 309. 4, 257. Збор. 14. образа Збор. 162. ораха Ст. пис. 4, 252. осала Збор. 5. отаца Н. Рањ. 126б. Злат. 4б. Гуч. 42. оченаша (пет) Гуч. 43. паса (canis) Ст. пис. 3, 305. 4, 327. Збор. 21. Д. Рањ. 55. пастијера Н. Рањ. 21. Злат. 36б. пастира Д. Рањ. 50. пјенеза Д. Рањ. Vб. пјешаца Збор. 76. предикатура Гуч. 63. пријатеља Н. Рањ. 214б. Д. Рањ. 88. Злат. 22. пророка Н. Рањ. 219б. Ст. пис. 3, 311. псалама Гуч. 19. птића Ст. пис. 2, 410. раба Збор. 29б. разговора Гуч. 126. реда Град. дјев. 141. рога Збор. 50. родјака Злат. предгов.

2б. родитеља Н. Рањ. 29б. сакрамената Гуч. 310. сана Ст. пис. 4, 403. 404. свјета (sviyeta, consilium) Град. дјев. 175. слијепаца Н. Рањ. 63б. стара (мјера) Н. Рањ. 152б. ступаја Злат. предгов. 1б. стараца Н. Рањ. 63. суда (vas) Н. Рањ. 62. суда (judicium) Град. дух. 82. судаца Н. Рањ. 67. Збор. 54б. сужана Ст. пис. 5, 161. сусједа Н. Рањ. 62. тетријеба Ст. пис. 4, 271. трговаца Н. Рањ. 187б. труда Ст. пис. 3, 24. Д. Рањ. 100. узала Злат. 62. узрока Злат. предгов. 3б. ученика Н. Рањ. 14. Збор. 84. фратара Гуч. 28. хлѣба Збор. 71. худаца Ст. пис. 3, 398. чавала Н. Рањ. 130. страно: фаризеа Н. Рањ. 15. — XVII вијека тако често долази са *a* да је према њему ријеткост што долази и без *a;* навешћу само по који примјер од свакога писца: бриста Мик. 28. вика Вран. жив. 46. витара Радн. 49. владалаца Каш. 3. власа Вран. жив. 11. војника Мик. 153. гријеха Див. 3. Орб. 29. Андр. дев. 16. гриха Јерк. 75. Каш. 2. Пос. 1б. гроздака Мик. 123. дара Јерк. 9. Андр. пут 218. дила Мик. 66. дитића Јерк. 28. зуба Орб. 34. Гунд. суз. II, LII Мик. 860. Радн. 17. јавора Мик. 174. јагањаца Андр. пут 212. јунака Мик. 36. козлића Банд. 35. коња Мик. 230. костања Мик. 585. кравосаца Андр. пут 376. лупежа Мик. 286. љубовника Бун. 5. мисеца Каш. 91. мјесеца Андр. пут 4. народа Каш. 5. непријатеља Банд. 118. Јерк. 26. Мик. 833. Радн. 3. опанака Пос. 37б. ораха Мик. 724. отаца Каш. 5. Радн. 64. пава Мик. 405. пакала Андр. дев. 54. паса Радн. 99. пастира Каш. 83. Радн. 45. посала Орб. 1. Каш. 29. Мик. 460.пришта Мик. 457. пука Мик. 422. разлога Мик. 555. родитеља Орб. 31. Гунд. суз. предгов. сакрамената Мат. 93. светаца Каш. 41. себара Мик. 34. стабара Каш. 19. судаца Мат. 45. Каш. 3. узала Андр. пут 188. фратара Вран. жив. 71. чавала Банд. 144. — б) начињени према основама на **u**: XV вијека: бродовъ Пб. 111. кумовъ Пб. 106. XVI вијека: богова Злат. 3. валова Ст. пис. 3, 284. 5, 47. вукова Н. Рањ. 205. Збор. 51б. Ст. пис. 3, 436. 4, 96. Злат. 72б. Гуч. 214. градова Н. Рањ. 154б. Ст. пис. 3, 39. 4, 214. Злат. предгов. 3. гребова Збор. 28б. гријехова Ст. пис. 5, 16. 39. 49. 86. гробова Ст. пис. 3, 341. дарова Н. Рањ. 135. Гуч. 21. дубова Злат. 43. јадова Ст. пис. 3, 7. 30. 388. 409. 4, 322. краљева Н. Рањ. 24б. Збор. 54б. Д. Рањ. IVб. Гуч. 287. кријесова Ст.

пис. 3, 21. мостова Збор. 59. орлова Ст. пис. 3, 255. попова Ст. пис. 3, 318. постова Гуч. 3. пукова Гуч. 154. робова Ст. пис. 3, 100. снѣгова Збор. 102. станова Ст. пис. 5, 17. целова Злат. 37. XVII вијека: валова Банд. 1. Мик. 162. викова Вран. жив. 38. 69. 111. вукова Андр. пут 332. гребова Вран. жив. 23. грихова Банд 28. Каш. 13. зубова Пос. 20. краљева Банд 43. попова Мик. 186. послова Радн. пут 45. робова Мик. 701. судова (vas) Каш. 98. судова (judicium) Радн. пут 15. Како напријед са *ов* а без *а* има ријечи у којих би данас тешко било *ов*, тако се налази и у таких ријечи додано *а*: XVI и XVII вијека: анђелова Вран. жив. 23. идолова Вран. жив. 19. 42. мѹченикова Збор. 126. Пос. 56. народова Банд. 44. облакова Банд. 120. Радн. 44. ученикова Банд. 103.

Ријечи које постају наставком *ин* или *јанин* и у множини одбацују крајње *ин*, њима у множини остаје основа на сугласно, те иду у овом падежу међу ријечи којима се основа свршује на сугласно, и он им онако постаје (види мало ниже); али ријечи с основом на сугласно прелазе од давнина и у том падежу као и у некима другима међу ријечи с основом на ĭ, па с њима и ове ријечи у множини одбацивши *ин* и тако добивши основу на сугласно прелазе међу ријечи с основом на ĭ, те им овај падеж постаје као онима (види даље под III) тако XIV вијека: Млѣчани М. 93. Папраћани М. 92. XV вијека: властели М. 362. дѹбровчани Пб. 127. Гинклани М. 263. кѹкани Пб. 107. кѹћани Пб. 126. omišani М. 279. тако још XVII вијека у властитом имену: Дечаны М. 558. тако би могло бити што има и на крају XV вијека: бетулијани Ст. пис. 1, 26. крстјани Ст. пис. 1, 246. али што има XVI вијека србљи Д. Рањ. IV. 6. и XVII вијека грађани Вран. жив. 41. то ће бити дошло другим путем, који ће се споменути ниже. Али таким ријечима постаје овај падеж и онако како постаје ријечима с основом на сугласно (види даље под IV), међу које припадају у множини, а тада је ако не постањем а оно гласом једнак с правијем генитивом мн. ријечи мушких с основом на а, и то од првијех времена: тако XIII—XV вијека: коларь М. 20. властель М. 15. 160. 171. 230. 250. 350. 456. с промјеном гласа *л* на крају у *о* (од XIV вијека) властєо М. 230. 259.—508. 522. Кошанинь Шаф.

рат. 1873. 110. **срьбьль** М. 270. **срьбаль** П. 75. 104. **тȣрькь** М. 285. 344. П. 48. **ȣгарь** П. 176. **Хращань** М. 87. XVI вијека: грађан Град. дјев. 23. Злат. 100. жидов Н. Рањ. 34б. Ст. пис. 3, 314. 4, 206. крстјан Ст. пис. 3, 51. Град. дух. 49. поган Град. дјев. 48. турак Ст. пис. 3, 129. и с доданим **а**: XV вијека: **властела** М. 445. 477. 478. 495. 502. 512. 537. 544. **граѓана** Пб. 128. **дȣбровчана** Пб. 128. **кȣћина** М. 473. **срьбаль** П. 138. 175. XVI вијека: жидова (ном. јед. жидовин) Н. Рањ. 75. жудија (ном. јед. жудијин) Н. Рањ. 95б. 182. латина Злат. предгов. 3б. мјештана Злат. 36g. погана Ст. пис. 3, 129. XVII вијека: дворана Мик. 93. жидова Андр. дев. 140. јудија (ном. јед. јудијин) Банд. 68. крстјана Каш. IV. према осталијем ријечима налази се и са *ов*, али тек XVII вијека: Грков Банд. V. жидовов Банд. 56. жудијов Банд. 64. кристјанов Вран. жив. 72.

Како је номинатив мн. у неких ријечи с основом на **ја** бивао и онаки какав имају ријечи с основом на **і** (види напријед код номинат. мн.), тако и генитив мн. у таких ријечи осим редовнога обличја, које је напријед показано, долази и у обличју које има у ријечи с основом на **і** (види ниже под III), те се свршује на **ии** (*иј*), које је разједначивањем могло гласити и **еи**: тако XIV вијека: **конеи** М. 63. **монастырек** М. 137. и послије према старијим књигама: **моужеи** Стар. 4, 141. али је и прије и послије било и без те промјене, па се је од **ии** (*иј*) крајње **и** (*ј*) у српском језику одбацивало као и у ријечи с основом на **і**: тако XIII вијека: **родители** М. 26. **цари** М. 35. XIV вијека: **динари** М. 222. 236. Пб. 25. XV вијека: **сакȣлїи** М. 406. **динари** М. 283. 285. 295. 389. 428. 492. 504. П. 155. Пб. 91. 106. **кондиери** М. 407. **перьпери** М. 285. 297. 432. Пб. 108. **пненеѕи** М. 286. 290. 297. **пинеѕи** М. 345. **пѣнеѕи** М. 370. 506. П. 64. 130. 152. 176. Пб. 71. 81. **пенеѕи** М. 399. 400. на крају XV и свега XVI вијека долази у више ријечи него прије: завезаји Град. дјев. 96. ступљаји Брн. 2. жиљи Ст. пис. 1, 78. краљи Ст. пис. 1, 15. 270. Брн. 67б. пријатељи Стар. 4, 115. Брн. 63. родитељи Брн. 8. 47. ступаљи Стар. 4, 112. бадњи Ст. пис. 1, 78. коњи Ст. пис. 1, 14. 37. 3, 297. 311. Стар. 3, 229. 262. 263. сежани Збор. 119б. Стар. 3, 282. цесари Ст. пис. 1, 15. динари Н. Рањ. 92б. Хект. 16. ликари

Ст. пит. 1, 144. олтари Ст. пис. 1, 95. поклисари Ст. пис. 1, 10. **моужїи** Стар. 4, 67. мужи Ст. пис. 1, 221. Стар. 3, 297. Н. Рањ. 66. 156. 160б. Ст. пис. 5, 83. 245. Стар. 4, 115. **мыши** Стар. 4, 71. мечи Ст. пис. 1, 21. 62. Стар. 3, 261. рвачи Ст. пис. 3, 241. витези Стар. 3, 250. дворци (у слику) Ст. пис. 2, 507. мисеци Стар. 1, 229. XVII вијека: накладаји Банд. 109. краљи Вран. жив. 79. пријатељи Банд. 242. родитељи Банд. 194. 242.[1] монастири Вран. жив. 67. мужи Вран. жив. 29. 50. Банд. 56. Крн. 19б. товариши Вран. жив. 32. обручи Мик. 242. пинези Банд. 74. Радн. пут 78. 87. цјенези Мик. 209. 416. 569. 701. мисеци Вран. жив. 54. Банд. V. Мик. 256. Да све ове ријечи имају и прави овај падеж од основа на **а**, показано је напријед. — Уз оваке ријечи с основом на **ја** прелазиле су у овом падежу и оне с основом на чисто **а** међу ријечи с основом на **і**: то се појављује од почетка XV вијека: **ангели** М. 297.[2] **комати** Пб. 53. **комади** Пб. 57. **братучеди** М. 453. на крају XV и свега XVI вијека: амазони Ст. пис. 1, 72. амонити Ст. пис. 1, 5. 22. глиби Ст. пис. 3, 476. дари Ст. пис. 1, 293. Хект. 27б.[3] Брн. 6б. елементи Н. Рањ. 25б. закони Ст. пис. 1, 209. зуби Ст. пис. 1, 295. Зор. 9. крати Ст. пис. 5, 19. лави Ст. пис. 1, 169. легиони Н. Рањ. 91б. миди Стар. 4, 260. моабити Ст. пис. 1, 70. мождани Н. Рањ. 72. народи Н. Рањ. 182. плоди Стар. 3, 315. Чубр. 5б. прозори Хект. 5. суди Ст. пис. 1, 92. 295. сусједи Ст. пис. 3, 226. свити Ст. пис. 5, 30. 81. труди Ст. пис. 1, 302. цвити Зор. 46. чавли Ст. пис. 5, 144. часи Буд. 54. чини Буд. 149. XVII вијека: апоштоли Банд. 210. дари Мат. 93. зуби Вран. жив. 62. Банд. 22. Мик. 62. Радн. пут 71. листи Вран. жив. 9. рукави Мик. 127. скоти Банд. 116. скорпијуни Банд. 246. таленти Банд. 247. часи Банд. 149.[4] и кад је у основи пред крајњим **а** грлени глас, те се мијења: бози Вран. жив. 19. — Овај завршетак долази и кад према основама на **u** има већ *ов*: по-

[1] Бандулавић често прем да не свагда у овакoм облику са *и* пише још *ћ* на крају. Види о том даље под V.

[2] Овај примјер долази у властитом имену **калугерицъ свете марие ѡдь ангели**, па може бити да је тако речено талијански.

[3] Али има и у генитив. јед.: такове дари Хект. 28б.

[4] Кашић грам. 28. вели vitrov vel vitara vel vitri.

пови Ст. пис. 1, 58. дарови Банд. 153. а долази и у ријечи с основом на **u** кад је према основама на **a** без свога *ов*: воли Ст. пис. 1, 14. биволи Ст. пис. 1, 14. и у ријечи које постају наставком *ин* или *јанин* па у множини одбацивши крајње *ин* имају основу на сугласно: србљи Д. Рањ. IV. 6. крстјани Ст. пис. 1, 246. Вран. жив. 57. бетулијани Ст. пис. 1, 26. градјани Вран. жив. 41. Банд. 72. самаритани Банд. 57. жудији Банд. 75. 219.

Б. У ријечи средњега рода на чисто **а** и на **ја**: **листь** М. 101. **мисть** М. 347. **мѣсть** М. 350. **сать** М. 104. 506. тако од краја XVI вијека: бедар Н. Рањ. 16б. годишт Н. Рањ. 164б. Ст. пис. 2, 400. годиш Ст. пис. 3, 99. 4, 72. Град. дјев. 139. дил Н. Рањ. 164. добар Н. Рањ. 223б. Ст. пис. 5, 14. Град. дјев. 16. Буд. 138. Злат. 5б. језер Н. Рањ. 115б. Ст. пис. 5, 47. љет Ст. пис. 2, 160. 3, 49. 4, 286. Злат. 35. очац Ст. пис. 3, 102. сат Н. Рањ. 85. Гуч. 29. срдац 168б. уст Н. Рањ. 19. Ст. пис. 2, 56. Злат. 86б. и XVII вијека: бедар Банд. 5. годишћ Вран. жив. 6. годишт Банд. 31. добар Гунд. суз. I, XXII. Банд. 69. Јерк. 9. колин Банд. 216. лит Вран. жив. 67. мист Банд. 34. сат (пецат, т. ј. пет сат) Мик. 63. Бун. 31. (девецат, т. ј. девет сат) Андр. 293. срдац Банд. 8. тал Вран. жив. 82. уст Вран. жив. 33. Банд. 5. с промјеном гласа *л* на крају у *о*: дио Ст. пис. 1, 283. према чему ће бити грijешком писарском доданом такоме *о* на ново *л*: **сеωль** М. 234.

Ријечи с основом на **ја**, које пред тијем завршетком у основи имају *и*, пак су се у овом падежу свршивале на *иј*, могле су у прва времена у овом падежу мјесто *иј* разједначивањем имати и *еј*: тако је **повелѣнеи** Стеф. 15. — У таким је ријечима од давна у свијем падежила *и* од *-иј-* ослабивши у **ь** испадало; а тада би се у овом падежу десила на крају два сугласна, од којих је задње исто *ј* од *-иј*, па би се тада међу два крајња сугласна као и у другим таким приликама уметнуло *а*: тако од ријечи које су у номинат. јед. гласиле на речени начин *копје* (од старијега *копије*) и *зелје* (од старијега *зелије*) има XVI вијека генит. мн: копај Стар. 3, 244. зелај Зор. 65б. види тако и у женских ријечи (ладај). али се је то и помијерало у исто вријеме: основа кака је бивала по што се избацило *и* од *-иј-* и по што се *ј* с предњим сугласним слијевало, прелазила је така и у овај падеж, и

тада јој је опет приступао исти завршетак *ај*, премда је његово *ј* веће једном стајало у основи: тако има XVI вијека и биљај (bigliaj) Зор. 65. зељај (zegliaj) Зор. 75. 76.

И ове су ријечи као и оне мушкога рода добиле у овом облику на крају *а*, такођер од XIV вијека, када су се два ьь писала мјесто *а*: сельь Шаф. pam. 1873. 100. XV вијека: годищa Пб. 120. ꙁрьна М. 387. 406. 498. Пб. 72. пѣтаца Пб. 103. сукана П. 135. XVI вијека већ је обичније са *а* него без њега: врата Н. Рањ. 47. Збор. 37б. Д. Рањ. Vб. Злат. 21. годишта Н. Рањ. 80б. Збор. 44. Ст. пис. 3, 268. Злат. 84б. Гуч. 86. дјела Н. Рањ. 80. Збор. 17б. Ст. пис. 3, 158. Д. Рањ. 8б. Град. дух. 9. дјев. 72. Злат. 36е. Гуч. 8. добара Ст. пис. 3, 12. Збор. 97. Град. дјев. 16. Злат. 21б. Гуч. 27.[1] зала Ст. пис. 3, 374. Збор. 9. Д. Рањ. 79. Град. дух. 49. јаја Ст. пис. 4, 331. језера Злат. 42. колјена Н. Рањ. 228б. Гуч. 207. лита Ст. пис. 2, 153. 368. листа Збор. 26б. Ст. пис. 3, 406. 4, 72. Злат. предгов. 2. мјеста Н. Рањ. 72. Злат. 59. могућства Град. дух. 71. мора Ст. пис. 3, 375. надахнутја Град. дух. 71. оћућенја Град. дјев. 113. писама Н. Рањ. 190. Д. Рањ. 119б. Гуч. 19. прибивалишта Н. Рањ. 143б. пристолја Н. Рањ. 228б. проштенја Гуч. 38. рама Ст. пис. 4, 91. 93. срца Гуч. 104. стада Н. Рањ. 21. уда Ст. пис. 3, 264. Брн. 24б. уста Ст. пис. 2, 64. 116. Н. Рањ. 16б. Збор. 23. Д. Рањ. 34. Брн. 28. XVII вијека: благодатства Каш. 119. брда Мик. 8. величанства Гунд. пс. 39. весала Бун. 10. воћа Обр. 48. врата Банд. 248. Мик. 478. вретена М. 792. годишта Вран. жив. 39. Див. X. Банд. 115. дјела Див. 15б. Гунд. суз. III, IX. Каш. III6. дила Банд. 69. добара Орб. 20. Мат. 60. Каш. 3. Андр. дев. 151. Радн. 5. достојанства Андр. 212. Радн. 40. дрва Банд. 118. зала Банд. 281. Радн. 21. изискивања Радн. 7. јаја Банд. 290. кољена Банд 186. краљевства Андр. пут 172. Радн. 68. крила Мик. 259. ледја Радн. 50. лита Вран. жив. 47. миста Банд III. напастовања Пос. 41. непомства Андр. пут 406. оћућени Мат. 93. оћућенја Радн. 49. писама Банд. 2. Каш. 31. помазанја Радн. 53. помилованја Каш. 119. пријатељства Радн. 27. приказанја Јерк. 73. срдаца Радн. 25. срца Бун. 3. Радн. 5. стабала Банд. 81. Радн. 42.

[1] Долази тако додано *а* и кад међу предња два сугласна није уметнуто XVI и XVII вијека: добра Н. Рањ. 79. Андр. пут 245.

старешинства Радн. 43. ћуђења Мик. 786. уда Мик. 849. Пос. 15б. ужа Мик. 737. уста Див. 13. Банд. 124. Гунд. суз. III, XVIII. Андр. дев. 48. цријева Мик. 524. чињења Радн. 74.

Како су и гдјекоје мушке ријечи с основом на **ја** могле у овом падежу имати и онако као што имају ријечи с основом на **і** (види напријед код мушких ријечи), исто су тако и гдјекоје ријечи средњега рода с основом на **ја** могле имати и према ријечима с основом на **і**, на име оне које у основи пред завршетком **ја** имају *и*: у њих је у овом падежу као и у другима речено **и** у основи ослабивши у **ь** отпадало, а од **ии** (*иј*), које су у овом падежу према ријечима с основом на **і** имале на крају, отпадало је крајње **и** (*ј*) као и у ријечи с основом на **і**; тако долази поуздано истом XVI вијека: пристолји Н. Рањ. 186. деанји Буд. 121. дилованји Буд. 37. 157. одлученји Буд. 72. оћућенји Буд. 33. пригришенји Буд. 42. чињенји Буд. 19. 37.[1] није поуздано **ѕели** Стар. 3, 258, јер се може читати и зељи и зели и зелиј. XVII вијека: смилованји Банд. 273.[2] али се тога вијека и избацивало *ј* пред крајњим *и* само за то што је пред тијем гласом: истина пишу: govorenij Радн. 56. pokolinij Банд. 124. **помаљникании** Пос 41. **помликакіи** Мат. 96. али се не може потврдити да се је *ij* и *ии* читало *ји* или *иј*, него мислим да обоје показује само да је било једно дуго *и*. — Да су су оваке ријечи имале у овом падежу и онако као остале, може се видјети напријед међу примјерима. — Уз оваке ријечи с основом на **ја** прелазиле су у овом падежу и оне средњега рода с основом на чисто **а** међу ријечи с основом на **і**, као што су прелазиле и мушке: тако има на крају XV и свега XVI вијека: богатастви Стар. 3, 257. господтви Стар. 3, 312. дили Ст. пис 1, 8. 91. 115. Буд. 94. Брн. 2б. дјели Н. Рањ. 133б. дели Буд. 71. кољени Ст. пис. 4, 279. либри Ст. пис. 1, 7. лити Ст. пис. 1, 23. љети Ст. пис. 4, 192. 5, 316. њедри Злат. 49. 61. рами Ст. пис. 1, 36. уди Зор. 33б. Буд. 111. Брн. 18б. усти Ст. пис. 1, 48. 2 24. 226. 285. 394. 4, 90. 5, 36.

[1] Мјесто *ји* штампано је латинским словима gii, од чега g не припада к предњему n, јер кад припада, онда не стоји g за њим него пред њим: „cignengii“. Два *i* мислим да не стоје за гласове *ij* него за једно дуго i.

[2] наштампано је латинским словима smilovanyii.

55. 112. 178. Д. Рањ. 59. Хект. 39б. 45. Злат. 37б. 64. Чубр. 10б.[1] тако поред споменутога напријед тал има и тли Ст. пис. 5, 39. али та ријеч има и друге падеже према основама на **і**. — XVII вијека: богастви Пос. 21. богатстви Радн. 5. 43. дели Глав. 4. достојанстви Радн. 41. 54. усти Гунд суз. I, XXVIII. III, XVI. пс. 14. Бун. 45.

Што су се средње ријечи не само у овом позајмљеном облику једначиле с ријечима мушким, него што су и у правом свом генитиву мн. и готово у свјема другим падежима једнаке с мушким ријечима, то их је јамачно навраћало да се још више с њима изједначе у овом падежу, те се и у њих налази у овом падежу *ов* као у мушких према основама на **u**, али доста ријетко и само у неких књижевника и истом од свршетка XV вијека: дилов Брн. 5б. 56б. 72б. Банд. 295. колов Стар. 1, 222. Вран. жив. 13. кољенов Н. Рањ. 201б. мистов Буд. 116. 138.[2] Зор. 59. перов Зор. 70. селов Зор. 23. 75. словов Стар. 1, 220. стадов Зор. 52.[3] и с доданим *а* XVI вијека: блатова Ст. пис. 5, 47. — И у ријечи која има основу на **і** али је прелазила међу средње с основом на **а** има и јаслов Стар. 1, 234. — Што има и удов Ст. пис. 1, 56. Банд. 222. Мрн. 149. може бити да не иде овамо јер је та ријеч и мушкога рода и гласи у номин. јед. и уд.

В. У женских с основом на чисто **а** и на **ја**: до краја XV вијека: **бадалакь** М. 408. **кельможь** П. 122. **воеводь** М. 538. **госнодь** П. 1. 60. 69. 107. **жлиць** Пб. 125. **ꙃемаль** М. 104. 258. 261. 234. П. 25. Пб. 84. **ꙃемль** П. 10. **коуѣь** М. 481. **лажниць** Пб. 102. **литарь** М. 488. 504. Пб. 49. **неправадь** М. 448. **ѡжниць** Пб. 49. 56. **онгїн** М. 195. **оунгн(н)** М. 225. **сироть** П. 77. **слꙋгь** М. 382. **сꙋдїн** М. 434. **сꙋдни** П. 134. **тисꙋѣь** М. 500. 5)3. 509. **ꙁнаꙋь** М. 488. Пб. 49. **форамь** М. 408. — на крају XV и свега XVI вијека: вериг Град. дјев. 76. вил Ст. пис. 2, 87. висин Ст. пис. 3, 352. **колать** Збор. 72. 88б. гор Н. Рањ. 15. господичан Ст. пис. 3, 274. госпођ Ст. пис. 2, 43. госпој Ст. пис. 3, 74. 4, 461. 5, 178.

[1] Долази и кад је женскога рода: од усти, ке бјеху јак роза Ст. пис. 2, 316. од усти, ке — Злат. 46.

[2] Овамо би могло ићи и поменуто на стр. 70 бенефицијев, официјев.

[3] Кашић грам. 34 вели: zlatov vel zlata vel zlati.

Д. Рањ. 6б. густеран Ст. пис. 1, 30. дасак Вран. жив. 26. дјевиц Ст. пис. 2, 404. 3, 74. 4, 101. 306. Град. дјев. 46. дивиц Злат. 86. дјевојак Злат. 40. дубин Ст. пис. 3, 382. думан Град. дјев. 126. душ Н. Рањ. 131б. жен Н. Рањ. 160б. Вран. жив. 82. живин Н. Рањ. 116. звизд Ст. пис. 1, 40. Н. Рањ. 211б. земаљ Н. Рањ. 42. злоб Град. дух. 79. змиј Стар. 4, 112. игар Злат. 16б. карат Ст. пис. 3, 118. катидар Стар. 4, 117. књиг Буд. 83. косиц Ст. пис. 2, 36. краљиц Ст. пис. 5, 44. ликариј Буд. 39. лисиц Ст. пис. 3, 467. молитав Ст. пис. 1, 37. Д. Рањ. 74. Буд. 120. молитвиц Град. дух. 65. мраваљ Ст. пис. 4, 85. 165.[1] мркијенат Ст. пис. 3, 124. 470. мук Град. дух. 82. Буд. 5. наредаб Буд. 87. невољ Град. дјев. 38. Злат. 6б. недјељ Н. Рањ. 143б. неправад Ст. пис. 1, 238. 5, 66. Брн. 73. нечистоћ Н. Рањ. 73б. овац Н. Рањ. 42. Ст. пис. 3, 9. пелен Злат. 52. пожуд Град. дјев. 10. покор Буд. 34. понистар Стар. 4, 116. правад Ст. пис. 1, 89. Буд. 130. првин Н. Рањ. 143б. птиц Ст. пис. 2, 81. Вран. рјеч. 11. пуњестар Ст. пис. 5, 188. ран Буд. 12. риб Н. Рањ. 174б. Ст. пис. 5, 37. робињ Град. дјев. 165. рук Ст. пис. 1, 254. Н. Рањ. 161б. Злат. 6. светковин Град. дух. 36. свит Н. Рањ. 93б. слуг Н. Рањ. 27. службениц Н. Рањ. 143. Град. дјев. 116. специј Ст. пис. 5, 102. стариц Ст. пис. 2, 16. старјешин Град. дух. 29. стотин Злат. 100. стран Зор. 66б. Злат. 1б. суз Ст. пис. 2, 20. Злат. 76б. тисућ Н. Рањ. 167б. Д. Рањ. IVб. усан Ст. пис. 1, 62. Н. Рањ. 16б. Брн. 44. хаљин Град. дјев. 87. хвал Буд. 40. худоб Град. дјев. 156.[2] с промјеном гласа *л* на крају у *о*:

[1] Та је ријеч и у старом словенском језику припадала међу женске ријечи с основом на **ја**, те је гласила у номин. јед. **мравии и мравиа**, у генит. **мравиа** (види у Миклошевићеву рјечнику); и код нас је била међу тијем ријечима (види ном. мн.) па је избацивши *и* добила *л* међу *в* и *ј*, као што бива и у другим таким приликама.

[2] Прем да се у то вријеме уметало *а* међу крајња два сугласна, опет се налази и без тога *а*: неправд Брн. 72б. ламп Ст. пис. 3, 97. пукш (пушака) Буд. 90. тако кад се стеку три сугласна на крају, од којих је прво *ј* а друго и треће *ск*, налази се уметнуто *а* само међу прво и друго: војаск Ст. пис. 1, 59. 72. 247. Н. Рањ. 163. 164. Што има: велик педјепс достојан је Д. Рањ. 6. педјепс Злат. 7б. на оба мјеста

сио Ст. пис. 1, 36. 41.—XVII вијека: вод Банд. 14. дасак Вран. жив. 26. Мик. 59. дивиц Банд. XXIII. драгам Банд. 271. жен Вран. жив. 82. земаљ Банд. 63. књиг Банд IV. кросан Мик. 30. куħ Банд. 102. лумбарад Мрн. 63. Марij (десет здравих Марij) Јерк. 8. молитав Банд. 183. недиљ Банд. 182. неправад Гунд. пс. 33. ног Банд. 174. обрв Вран жив. 10. овац Банд. 15. палам Банд. 82. перал Јерк. 79. притак Мик. 89. рожиц Вран. жив. 19. рук Вран. жив. 91. Банд. 18. Јерк. 26. свиħ Банд. 194. сестар Вран. жив. 55. Банд. 66. слуг Вран. жив. 7. смокав Мик. 779. тмин Банд. 8. Јерк. 26. трубаљ Јерк. 76. унач Мик. 729. усан Банд. 5. 176. устан Банд. 228. 248.

На исти начин како је речено напријед за средње ријечи у овом падежу: копај, зелај (види напријед стр. 76) било је и у женске ријечи која у номинат. јед. сада гласи *лађа* а прије *ладија*, у овом падежу XVII вијека *ладај*. Рад југосл. акад. 16, 166.

Али ако се тако находи још и XVII вијека, опет још од XIV вијека додаје се на крају *а* онако као и у мушких и у средњих ријечи: **жѹна** М. 218. и са два **ъь** мјесто **а**: **работьь** Шаф. pam. 1873. 100. 103. XV вијека: **аспра** (?) Пб. 49. 56. **глава** М. 258. **гѡлиѩ** П. 96. 148. **жлица** М. 502. Пб. 125. **жѹпа** М. 449. **ѕдѣла** Пб. 102. **ѕемалѩ** М. 369. 370. 528. **кѹкѩ** М. 357. 361. 365. Пб. 84. **крѹгала** М. 372. **ладица** М. 372. 394. **лажица** М. 408. **литара** М. 372. 380. 384. **ѡправа** П. 70. **перала** М. 498. **пеѵа** М. 498. **плоѵа** М. 406. **правада** Пб. 127. **работа** Пб. 80. **рота** М. 447. **свита** Пб. 112. Пб. 125. **сланица** М. 408. **слѹга** М. 473. 485. П. 85. Пб. 110. **страка** М. 474. **сѹдиѩ** Пб. 44. П. 105. 111. 134. 136. **сѹдьѣ** М. 256. **тръгѩ** П. 125. **теѫиѩ** М. 408. **тисѹкѩ** М. 298. 350. 356. 364. 372. 390. П. 56. Пб. 86. **ѹилѵа** М. 372. **хилѩда** М. 407. **ѵаша** М. 372. **ѵашица** Пб. 125. **цвета** М. 443. 501. — На крају XV и свега XVI вијека: бесједа Ст. пис. 5, 8. Град. дух. 35. брига Град. дјев. 41. вила Ст. пис. 2, 26. 4, 101. **виѳила** Збор. 123б. висина Н. Рањ. 40б. Збор. 49б. Ст. пис. 3, 379. Гуч. 5. вода Н. Рањ. 24. Ст. пис. 3, 126. Град. дјев. 172. Злат. 87. волата Збор. 11. глава Ст. пис. 2, 9. 3, 100. 4, 299. Збор. 50. **година** М. 546. гора Ст. пис. 1, 221. Н. Рањ. 42б. Ст. пис.

може се мислити да је супстантив узет у мушком роду и да стоји у акусативу јед.

5, 31. Д. Рањ. 4б. Злат. 62б. госпоја Ст. пис. 2, 348. 3, 76. Збор. 90б. Гуч. 136. госпођа Д. Рањ. 25б. Чубр. 5. грана Злат. 80б. гусака Ст. пис. 4, 270. гуштерица Ст. пис. 3, 30. дневница Збор. 34б. Ст. пис. 3, 131. Гуч. 21. доброта Збор. 14. држава Ст. пис. 3, 76. Злат. предгов. 1. дубина Н. Рањ. 112. Ст. пис. 1, 30. 3, 477. дубрава Злат. 50б. думана Гуч. 28. душа Н. Рањ. 129. Збор. 100б. Град. дух. 12. Злат. 84. Гуч. 11. жеља Ст. пис. 2, 411. жена Н. Рањ. 137б. Збор. 19. Ст. пис. 3, 57. 416. 4, 366. 5, 13. 116. Д. Рањ. 13. Град. дјев. 59. Злат. 29. Гуч. 72. жила Д. Рањ. 38. живина Н. Рањ. 199б. Злат. 39. забава Град. дух. 28. ѕвиѣзда Збор. 50. Ст. пис. 3, 421. Град. дјев. 65. Злат. 1б. звизда Ст. пис. 2, 57. Д. Рањ. 1б. Чубр. 15. зима Н. Рањ. 187б. злоба Н. Рањ. 46б. Ст. пис. 3, 262. 4, 384. 5, 36. Град. дух. 79. Злат. 36. Гуч. 11. злоћа Збор. 7. змија Н. Рањ. 153. Ст. пис. 2, 365. јабука Злат. 50б. јаребица Ст. пис. 4, 271. камиља Н. Рањ. 28б. капаља Ст. пис. 3, 60. клетава Злат. 6. књига Д. Рањ. IX. Злат. 84б. кокошица Ст. пис. 4, 270. краљица Ст. пис. 3, 413. кривина Збор. 78б. крушака Ст. пис. 4, 252. куна Ст. пис. 3, 467. кућа Н. Рањ. 106. Збор. 87. литара Н. Рањ. 111б. Збор. 83. молитава Гуч. 88. мраваља Ст. пис. 4, 157. 165. мрва Н. Рањ. 46б. мука Н. Рањ. 207б. Збор. 126. Ст. пис. 5, 54. Д. Рањ. 70. Град. дух. 13. Гуч. 42. неволя Збор. 97б. невоља Гуч. 110. неподоба Н. Рањ. 59б. нога Н. Рањ. 23. Збор. 83. Ст. пис. 3, 399. Град. дух. 56. оваца Н. Рањ. 140б. оправа Злат. 36е. паља Ст. пис. 5, 185. папа Гуч. 10. патријарака Гуч. 4. пета Ст. пис. 2, 342. 3, 149. Збор. 72. планина Н. Рањ. 183. Гуч. 169. пловака Ст. пис. 4, 270. поглавица Збор. 75б. препелица Ст. пис. 4, 271. прилика Збор. 114б. Град. дух. 9. привара Д. Рањ. 88. промјена Н. Рањ. 60б. псовака Ст. пис. 5, 101. птица Н. Рањ. 115б. Збор. 21. Ст. пис. 3, 9. Д. Рањ. VII. Злат. 45. птичица Н. Рањ. 116б. пчела Ст. пис. 2, 71. 3, 144. Збор. 2. раба Н. Рањ. 141. работа Н. Рањ. 225. рана Град. дух. 61. раскоша Град. дјев. 115. Гуч. 266. риба Н. Рањ. 150. Збор. 119. Д. Рањ. Vб. Злат 45. рибица Н. Рањ. 151б. ријека Н. Рањ. 79. Ст. пис. 5, 47. Град. дјев. 182. рика Злат. 56б. рука Н. Рањ. 67б. Збор. 162. Ст. пис. 2, 416. 3, 454. 4, 480. 5, 54. Град. дјев. 22. Злат. 7б. Гуч. 171. рѫкa Збор. 122. Гуч. 21. сабаља Ст. пис. 3, 60. свита Н. Рањ. 100б. Збор. 115. Злат.

91. сестара Н. Рањ. 77. Збор. 108. Гуч. 28. сила Ст. пис. 3, 38б. сирота М. 557. слуга Ст. пис. 2, 70. Н. Рањ. 49. Збор. 10. Ст. пис. 5, 237. Д. Рањ. 5. Град. дјев. 165. Злат. 3. старјешина Н. Рањ. 91. Гуч. 83. страна Н. Рањ. 213б. Збор. 51. Ст. пис. 3, 10. 4, 203. Злат. 11. стрила Ст. пис. 2, 39. стријела Ст. пис. 3, 145. Злат. 39. струна Ст. пис. 3, 475. суза Ст. пис. 2, 463. 3, 16. 4, 73. 5, 109. Збор. 26. Д. Рањ. 71б. Град. дјев. 162. Злат. 20б. тамница Збор. 101. Ст. пис. 3, 315. танчина Град. дјев. 63. таштина Град. дјев. 77. тетака Ст. пис. 5, 246. тисућа Н. Рањ. 60б. Збор. 74б. Д. Рањ. IVб. трава Злат. 47б. туга Ст. пис. 2, 116. Град. дјев. 35. Злат. 3. тужица Ст. пис. 3, 397. уза Ст. пис. 3, 438. ура Град. дух. 55. усница Н. Рањ. 218. хаљина Збор. 57б. Ст. пис. 5, 16. четина Ст. пис. 4, 192. шибика Збор. 36б. — XVII вијека: бритава Андр. пут 254. буха Мик. 32. висина Јерк. 82. вода Банд. 113. Јерк. 18. војвода Мик. грам. 6. Радн. 25.[1] волата Андр. дев. 49. врба Мик. 796. врста Мик. 797. гњида Мик. 102. година Мик. 112. госпоја Вран. жив. 14. гора Орб. 166. Гунд. суз. III, XI. Банд. 3. груда Мик. 124. дасака Мик. 456. дјевица Орб. 27. длака Мик. 27. дубина Гунд. пс. 31. душа Див. 26б. Радн. IIб. ђемија Мрн. 111. жена Вран. жив. 29. 36. 58. 60. 67. 82. Орб. 25. Банд. 99. Каш. 2. Мик. 464. живина Мик. 701. звијезда Банд. 46. Мик. 862. здила Мик. 381. земаља Банд. 34. Каш. 25. злоба Јерк. 75. Андр. дев. 30. злоћа Банд. 112. капаља Андр. пут 272. карата Мик. 137. књига Мик. 109. Радн. IIIб. колудрица Вран. жив. 56. кривина Андр. дев. 75. кучина Мик. 220. лоза Мик. 428. маслина Мик. 724. мекина Мик. 399. Радн. 20. молитава Орб. 129. Андр. пут 120. дев. 138. нач. 32. мрва Банд. 38. мука Див. XVб. Јерк. 66. Андр. дев. 70. невоља Мик. 22. недиља Банд. 183. неправада Банд. 62. оваца Банд. 34. Каш. 84. Радн. 44. опека Мик. 153. палама Каш. 40. паља Мик. 219. патријарака Каш. 3. перала Андр. нач. 38. планина Банд. 34. Бун. 21. плоча Мик. 444. поглавица Банд. 85. погрда Див. 13б. приварака Андр. пут 403. прилика Банд. 24. псовака Каш. 50. Андр. дев. 142. птица Вран. жив. 20. Банд. 116. Мик. 105. Радн. 42. пчела Мик. 567. рана Вран. жив. 39. Банд. 45. Мик. 535. риба Радн. 42. рука Мик. 420. Андр. нач. 38. свиња Мик. 134. свита

[1] Кашић грам. 38 вели: vojvod vel vojvodaa.

Банд. 48. сестара Каш. 41. сирота Мик. 26. слуга Вран. жив. 23. Гунд. суз. I, XVI. Банд. 29. Андр. пут 26. сова Мик. 777. старишина Банд. 91. стијена Мик. 120. страна Банд. 38. Мрн. 61. Мик. 580. стрила Крн. 8б. суза Орб. 65. Гунд. пс. 4. Банд. 295. Бун. 36. Мик. 567. тисућа Вран. жив. 50. тмина Банд. 97. трава Орб. 48. Банд. 291. трица Мик. 698. трубаља Каш. 63. туга Мик. 22. удица Мик. 711. удовица Орб. 27. ура Банд. IX. усана Радн. 56. хиљада Мрн. 41. штака Мик. 587.[1]

Како је у неких ријечи мушких и средњих с основом на **ја** овај падеж био и према ријечима с основом на **i** (види напријед стр. 74. 78.), тако је био и у неких женских с основом на **ја**, па им је завршетак *иј* који би тада у том падежу имале могао у прва времена разједначивањем гласити и *еј:* тако је било **єпископиєи** М. 15. а тада је крајње *ј* иза *е* могло и отпасти или се није свагда писало: **землє** М. 22. 38. тако је непромијенивши *иј* на *еј*, него од *иј* (**ии**) одбацивши крајње *ј* било XV вијека: **тисѹки** Пб. 91.[2] тако и послије: тисући Ст. пис. 1, 12. 293. Стар. 3, 259. 276. 291. Вран. жив. 50. тако XVII вијека: плаћи Див. XIV. превји Орб. III.[3] и избацивши *ј* испред *и:* преви Андр. 299. таке су ријечи с основом **ја** повукле за собом и друге ријечи с основом на чисто **а**, као што је било и међу мушкима и средњима: XV вијека: **аспри** М. 407. 525. 527. Пб. 97. П. 86. **асьпрь** Пб. 59. **мѹсафи** М. 409.

[1] Прем да међу два сугласна уметнуто *а* остаје и кад је за њима додано на крају *а*, како показују горњи примјери, опет се налазе неки између самијех тијех примјера а и други без *а* међу два сугласна као и напријед аспра: XVI вијека: вечерња Гуч. 89. корабља Гуч. 32. мравља Ст. пис. 3, 356. наредба Град. дјев. 133. 134. сељанка Злат. 53б. трубља Град. дјев. 39. XVII вијека: искра Мик. 141. магла Орб. 260. патријарка Андр. дев. 93. сумња Орб. 1. 30. тужба Гунд. пс. 27. шиндра Мик. 444. и гдје се стичу три сугласна, прем да се међу прва два уметало *а* кад се на крају није додавало *а* (види напријед стр. 80), опет долази без *а* међу сугласнима кад се на крају додавало *а:* XVI и XVII вијека: војска Д. Рањ. V1б. Гуч. 102. Гунд. суз. предгов. Каш. 109.

[2] Није поуздано: **деветь тисѹки седамь сать** Пб. 67. јер може бити да је погрјешка мјесто **тисѹкь и седамь**.

[3] Наштампано је плаћии, crevuij, али на крају стоји *ии* и *ij* за једно дуго *и*.

на крају XV и свега XVI вијека: аспри Ст. пис. 5, 185. беседи Ст. пис. 1, 84. злоби Ст. пис. 5, 39. коси Ст. пис. 2, 18. 79. Злат. 11. 53. магли Н. Рањ. 112. папи Буд. 148. стрили Зор. 31. сузи Ст. пис. 2, 168. Брн. 41. усни Ст. пис. 2, 409. XVII вијека: воиски Пос. 41б. иаспри Пос. 20б. Радн. 88. коси Гунд. суз. I, XXXI. Бун. 6. 13. карби Радн. 63. палми Банд. 77. 81. помњи Радн. 86. служби Див. XIV. срчби Радн. 59. стази Крн. 14. 20б. стрили Крн. 7. ури Вран. жив. 64. 65. 105. хвали Банд. 290. 293. 297. хиљади Мрн. 45. 55.

Г. У адјектива је за сва три рода било једнако, и то као у супстантива с основом на **а** у правом њиховом том падежу, али само у прва времена: **адовь** Стеф. 7. **сирьь** Стеф. 18. **носкь** Стар. 4, 64. а у исто се доба замјењивао сложенијем обликом, који види.[1]

III. Основе на **i**. Крајње се **i** у основи шири те бива дуго, а у словенским језицима опет кратко, између њега и наставка да не буде зијева умеће се *j*, за којим наставак поставши у словенским језицима **ъ** отпада, а тада и *j*, које се у старом словенском језику пише **и**, стојећи на крају и имајући пред собом *и* у српском језику отпада:

А. У мушких ријечи: до краја XV вијека: **кьмети** М. 29. **кмети** М. 30. 339. 345. 422. **лчди** М. 6. **люьди** М. 367. **пѫти** М. 264. и даље свега времена: људи[2] Банд. IV. Банд. 198. Каш. 86. Мик. 464. пути Н. Рањ. 193б. црви Ст. пис. 1, 315. 316. 333 Збор. 123б. Орб. 163. Андр. пут 360. Пос. 18б. Радн. 36. 43. — И у ријечи је *дан* овака основа, те је и она у овом падежу гласила свега времена: **дьни** М. 165. 190. 257. **дни** П. 62. 101. 140. Н. Рањ. 41. Збор. 26б. Ст. пис. 3, 266. 5, 12. 117. Злат. 2. (dnij) Банд. X.

У старије вријеме могло је **ни** на крају разједначивањем гласити и **еи**: **людеи** Стеф. 8. **кѡстеи** М. 331.

Али су све оваке ријечи осим *људи* прелазиле међу ријечи с основом на **а**, неке раније неке позније; у ријечи *дан* тако је још у старом словенском језику (Миклошић, vergl.

[1] Што има: *велик* педјепс достојан је Д. Рањ. 6. споменуо сам да ће то бити акусат. јед. мушкога рода.

[2] Често латинским словима стоји на крају *ij* или *ii*, али мислим да је то само мјесто једнога дугога *i*.

gram. III. 53), а у нас се налази од XV вијека кроза све вријеме: длањ П. 117. днь П. 137. дан Н. Рањ. 27б. Ст. пис. 1, 3. 5. 266. 2, 433. 438. 3, 263. 4, 167. 206. 5, 17. 29. Град. дух. 49. Хект. 2б. 18. 35б. 45. Буд. 138. Вран. жив. 87. Банд. 98. Крн. 4б. тако и лакат Н. Рањ. 115. Збор. 52. нохат Ст. пис. 1, 51. нокат Мик. 333. пут Ст. пис. 5, 189. с доданим *а* на крају такођер од XV вијека: длана М. 380. Збор. 8. Ст. пис. 3, 10. 63. 79. 350. 4, 36. 49. 219. 371. 5, 74. 99. 161. 165. Град. дух. 55. Злат. предгов. 2. Гуч. 39. Див. 4. Вран. жив. 24. 52. 83. Орб. 10. Банд. 11. Гунд. пс. 28. Мат. 29. Мрн. 61. Каш. 16. Мик. 55. Пос. 43. Радн. 26. лаката Н. Рањ. 115б. Збор. 34б. Орб. 197. 219. Банд. 7. Каш. 50. ноката Орб. 210. пута Н. Рањ. 43б. 46б. Див. 29. Мат. 8. Каш. 96. Мик. 62. Андр. дев. 1. Радн. 31. неке су прешле онамо тако да према ријечима с основом на **u** имају и *ов*: тако би било још XIII вијека господовь М. 26.[1] тако је XVI вијека и послије: голубов Н. Рањ. 175. путов Зор. 27б. Банд. 35. и с додани *а*: путова Банд. 119. Мат. 16.[2] — Између женских ријечи с основом на **i** постала је мушкога с истом основом па је с таким ријечима прешла међу мушке с основом на **а**, те има као оне: длана Ст. пис. 4, 111. тако је и *мрав* између ријечи с основом на а (мравија, мравља) прешао међу женске с основом на **i**, а оданде међу мушке с основом на **i**, те је имао у овом пад. као и остале ријечи једнако са женскима: мрави Ст. пис. 4, 165. 271. Радн. 9. али је с таким ријечима опет прешао и међу мушке ријечи с основом на **а** те има у овом падежу и мрава Ст. пис. 4, 164.

Б. У женских: до краја XV вијека: рысіи М. 542. стварн Пб. 130. и послије кроза све вријеме: голијени Н. Рањ. 111. звијери Ст. пис. 3, 405. 4, 282. звири Хект. 22. Чубр. 4б. Гунд. суз. III, LV. Андр. пут 383. кости Збор. 113б. Ст. пис. 5, 154. Гунд суз. II, XXXIV. Радн. 74. лажи Буд. 92. напасти Гуч. 209. ноћи Н. Рањ. 44б. Банд. VII. охоласти Гуч. 209. пјесни Злат. 85. писми Зор. 5б. Брн. 65б. погибили Каш. 112. погибли Радн. 57. ријечи Н. Рањ. 80. Град. дух. 35. Мик. 726. уши Ст. пис. 5, 332. и ријечи које се највише говоре само у множини: гусли

[1] Али би то на том мјесту могло бити и инструментал јед. према номинативу господа.

[2] Кашић грам. 27 вели: golubov vel goluba vel golubi.

Н. Рањ. 122. Мик. 238. јасли Град. дјев. 180. Гуч. 145. прси Н. Рањ. 24. Збор. 113б. Ст. пис. 1, 329. 4, 39. 5, 24. 148. Каш. 91. Андр. дев. 49. тако и дипли Злат. 62б. — Ријеч *отров* била је женскога рода с основом на **i**, те је у овом падежу било: отрови Ст. пис. 3, 110.

У ријечи средњега рода *плеће, око* узима се стари номинатив двојине *плећи, очи* као да је номинатив мн. женскога рода с основом на **i**, па према томе има и у овом падежу као у тијех женских ријечи: плећи Ст. пис. 3, 463. 5, 137. очи Ст. пис. 5, 247. 326.

И у овијех је ријечи као и у мушких у старије вријеме у овом падежу крајње **ни** могло разједначивањем гласити и **ен**: **ʒаповѣден** М. 9. **нощен** Стеф. 28. **властен** М. 63. **страстен** Дом. 218.

Неке су између овијех ријечи прелазиле и у другим падежима међу женске с основом на **а**, па су прелазиле и у овом: гусал Зор. 12б. писан Брн. 11. 19. 23б. 24б. Вран. жив. 108. само један пут и то у слику налази се тако и кост Зор. 14.[1] Ријеч *јасли*, која је прелазила међу средње с основом на **а**, споменута је у том падежу код њих.

IV. Основе на сугласно. К основи приступа наставак поставши у словенским језицима **ъ**, које у српском језику отпада:

А. У мушких ријечи с доданим *а* на крају: камена Мик. 184. 444. тако између ријечи које су у номинат. јед. прешле међу ријечи с основом на **а**: грумена Банд. 124. прешавши онамо налази се и без крајњег *ен* у основи: плама Гунд. суз. II, XIII. Андр. 221. између ријечи које су прешле онамо налази се и са *ов* према ријечима с основом на **u**: еленов Стар. 3, 221.

Те су ријечи још у старом словенском језику прелазиле у том падежу међу ријечи с основом на **i**, по том је и у нас било још XV вијека: **камени** М. 386. а према томе и XVII вијека: грумени Банд. 111. 113.

Б. У ријечи средњега рода: **врѣмень** М. 532. **врѣмень** Пб. 84. времен Банд. V. рамен Град. дух. 58. **дѣтеть** П. 1. колес

[1] А Кашић грам. 41 вели да је у овом падежу sladost vel sladosti vel sladosta.

Ст. пис. 1, 247. небес Ст. пис. 1, 336. 2, 201. 3, 355. 5, 118. 299. Н. Рањ. 146б. Збор. 28б. Град. дух. 50. Злат. 94. Банд. 24. **словесь** М. 17. телес Брн. 27б. Мрн. 60. **чюдесь** М. 100. — С доданим на крају *а* као и у других ријечи: бримена (onus) Радн. 43. врјемена Ст. пис. 3, 10. времена Д. Рањ. VIII. времена Ст. пис. 4, 265. Див. IX. Мик. грам. 44. имена Ст. пис. 3, 378. рамена Ст. пис. 3, 474. колеса Збор. 36. небеса Н. Рањ. 135. Ст. пис. 2, 350. 3, 289. 4, 296. Збор. 54. Ст. пис. 5, 118. 134. Злат. 58б. Гуч. 7. Див. 32. Обр. 23. Гунд. суз. I, III. Бун. 5. Јерк. 89. телеса. Ст. пис. 3, 335. Збор. 68б. Орб. 95. Каш. 32. тилеса Радн. 64. чудеса Ст. пис. 2, 73. Каш. 34. Андр. нач. 48. Радн. 64.

Изједначујући се с ријечима средњега рода у којих је основа на **a**, неке у овом падежу као и у другима крње основу одбацујући јој крајње сугласно и пред њим самогласно: кола Н. Рањ. 117б. Збор. 13. Брн. 8. Злат. 2. Буч. 238. слова Див. XIII. Банд. IV. Ђам. 4. Мик. 183. чуда Јерк. 76. Андр. нач. 14. да су неке од овијех прешавши тако окрњене међу ријечи с основом **a** имале у овом падежу и *ов* према основама на **u**, споменуто је напријед код ријечи средњега рода с основом на **a**.

Неке су онако као и мушке и средње и женске с основом на **a** прелазиле у овом падежу с цијелом основом међу оне у којих је основа на **i**, али тек од XV вијека: вримени Буд. 54. 148. времени Див. IXб.[1] рамени Ст. пис. 3, 395. 463. Зор. 45б. симени Мрн. 24. небеси Ст. пис. 2, 111. 5, 27. 304. Гунд. пс. 34. суз. III, XXXIX. Бун. 4. тако су прелазиле и одбацивши у основи крајње сугласно и пред њим самогласно: коли Ст. пис. 3, 321. Вран. жив. 71. тијели Ст. пис. 3, 120. неби Ст. пис. 2, 441. 443. 4, 437. 5, 8. 43. 114. 329. Злат. 6. 18б. 24б. 95б 102. Гунд. пс. 5. суз. I, LXIII. Мрн. 20.[2]

В. У женских: **матерь** Сав. 5. **кькерь** М. 364. **црькькь** М. 243. — и с доданим *а:* матера Орб. 216. 248.

Неке су у овом падежу прелазиле још у старом словенском језику међу оне с основом на **i**, по томе је и у нас: **кюри** М. 356. 360. Пб. 76. **кькери** М. 364. **кьћери** М. 373. Пб. 67. хћери

[1] Кашић грам. 33 вели: vrimen vel vrimena vel vrimeni.
[2] Кашић грам. 35 вели: nebes vel nebesa vel nebov vel nebi.

Н. Рањ. 82. Вран. жив. 41. кћери Ст. пис. 4, 419. Град. дјев. 80. Банд. 209. — Ријеч *црква* прешла је међу оне с основом на **а**: цркав Н. Рањ. 212б. Град. дјев. 183. Банд. 26. и с доданим *а:* цркава Н. Рањ. 35. 145. Гуч. 12. 67. 88. Андр. пут 429.

V. Мјесто генитива мн. долази кад кад локатив мн. јамачно поводећи се за прономиналнијем обликом, који за оба падежа једнако гласи, али до XVI вијека долази тако ријетко да је тешко мислити да је та замјена била у самом језику, него ће у њој бити само погрјешке писарске: тако још XIII вијека: а) у ријечи с основом **і**: **ѡдь вьсехь людехь** М. 31. — б) у ријечи с основом на сугласно и у онијех које добивају основу на сугласно у множини одбацивши крајње *ин*, или управо опет у ријечи с основом на **і**, јер оне и једне и друге узимају тај падеж од овијех: **ѡдь старихь врѣменехь** М. 38. **ѡдь вьсехь людехь краниланехь** М. 31. — в) у мушке ријечи с основом на **а**, која у том падежу може бити да је такођер прешла међу ријечи с основом на **і** имајући **є** мјесто **ѣ**: **до млинехь, ѡдь млинехь** М. 38. тај се је облик (локат.) ријечи с основом на **і** још XIV вијека замјењивао обликом ријечи с основом на **а**, те се је XIII вијека јамачно већ слабо осјећао, а тијем су лакше могли писари гријешити не знајући шта ће с њим и тако га узимајући мјесто генитива. — XIV вијека, из кога су споменици много обилатији, не находим ни једнога примјера у ком би генитив мн. био замијењен локативом. — XV вијека налази се локатив мјесто генитива само у ријечи женских с основом на **а**, а будући да се тада већ додавало генитиву мн. *а*, те се локатив у многих ријечи само тијем разликовао од генитива што је имао на крају *х*, лако је могао гдјекоме мјесто генитива са *а* на крају доћи на ум локатив: и доиста само у онијех ријечи женскога рода долази локатив мјесто генитива, у којих се та два облика разликују само крајњим *х*: **ѡдь онѣхь гѡлнихь** П. 44. **ѡнѣхь гѡлнихь** П. 45. **ѡдь тѣхь работахь** П. 85. **вьсѣхь сѹдницахь** П. 109. **дєцахь моихь** М. 528. од узах Ст. пис. 1, 21. од јацих руках Ст. пис. 1, 21. — XVI вијека осим ријечи с основом на **і** и онијех у којих је у то вријеме био генитив мн. према тијем ријечима, врло ријетко у другима: тако између ријечи мушких с основом на **а** само: прије дионицијех твојијех (Јевр 1, 9) Н. Рањ. 22. из-

Ст. пис. 1, 247. ... ... само: од уздаха и *мол-*
Н. Рањ. 146б. ... ...ечи с основом на і: у му-
весь М. 17. ... ...ах: окол заповидех божјих
даним на ко... ... е истина оспова на а али
43. вријем... ...ме међу ове: ван оних ка-
пис. 4, 2... ... с основом на і изједначен ло-
мена ... ...ечи мушких у којих је основа на
Ст. ... ...ах Брн. 48. ствари Брн. 21. — у
3... ...о вријеме прелазиле у генитиву
8... ... за і, те им се од тога падежа
... ...мо крајњим *х:* између мушких с осно-
... ... Шаф. рат. 1873. 111. између ри-
... основом на а: насрид вратих Зор. 9.
... ...их дилих Брн. 26. четири ста литих
... ...окат. није било тешко и другоме са *о*
... ...ега рода доћи на мјесто генитива: од ус-
... ... — XVII вијека, кад је по неким крајевима
... ...еки су га писци често изостављали гдје би
... ...је не треба, тако има без *х* н. пр. ися-
... ... на врати Мик. 790. а има *х* гдје не треба
... ... Банд. 254. kojih (номинат. јед.) Банд. V.
... Пос. 15. техолог Пос. 13б. хонога (онога) Пос.
... ... Пос. 8б. sveh (акусат. мн.) Радн. 2. svih
... ... Радн. 3. kaharbi (т. ј. карби) Радн. 63. У ти-
... ... кад за генитив. мн. долази облик са *х* на
... ... таки облик не разликује од генитива мн. ни-
... чего само онијем *х*, не може се узети да је доиста
... употребљен мјесто генитива, него је таки облик до-
... ... коме је невјештином њиховом додано *х*. Тако
... ... мјесто генитива, него је генитив мн. на *и*, који
... ...рајем видјели, па му је гријешком додано *х*: у му-
... ...ријечи с основом на а и на ја: родитељих Банд. 194.
... ... мисецих V. даровох 153. часих 149. тако у ријечи
... множини одбацује *ин:* жудијих Банд. 219. и која је
... међу ријечи с основом на сугласно прешла међу ове: гру-
... Банд. 111. у ријечи средњега рода с основом на а и
... ...них Банд. 169. дилованјих 123. евангелјих 1.
... ...љевствих 107. милосрдјих 40. очитованјих 26.

пожелинјих 26. приступљенјих 171. — у ријечи с основом на **і**: у мушких: од старих дних Банд. 177. људих Банд. 14. Мик. 37. црвих Мик. 53. у женских: **ꙁаповнедих** Див. 8. **ритих искрстовние** Див. XIIIб. **стварих** Див. 16б. властих Банд. 107. жалостих 243. заповидих 249. костих 121. мислих 63. моћих 170. ноћих 36. печалих 26. стварих 138. јаслих 179. прсих Јерк. 93. — у женских ријечи с основом на **а**, које су, како смо напријед видјели, генитив мн. имале и према ријечима с основом на **і**: оне још особито потврђују да ни у предњим примјерима није локатив, јер у женских ријечи с основом на **а** не може бити спомена о локативу на *их*: тако: војских Банд. 263. неправдих 38. 39. палмих 76. патријарких III. узих 238. 239. урих VII. хвалих 5. јасприх Радн. 95. ништа друго него су таке погрјешке и у оваким примјерима какви су много рјеђи: душах Банд. 291. аздијах Пос. 13. твојије грихах Пос. 3. напаствовањах Пос. 41. само што Вранчић има једном рожицах Вран. жив. 19. могао би бити локатив мјесто генитива, јер Вранчић још добро зна за *х*: њему је био много обичнији генитив мн. без *а*, па употребивши га са *а* могао се ласно помести помисливши да му још треба *х* као у локативу. А у ријечи у којих се локатив разликује и другачије а не самијем *х*, ријетак је и XVII вијека локатив мн. мјесто генитива, па је и тада јамачно прономинални облик помагао мијешати их; а како долазе помијешани само у два књижевника, јамачно су само књижевници мијешали: у ријечи мушких с основом на **а**: огуљенијех власијех Мик. 363. од чланцијех Мик. грам. 4. од осталијех намисницијех Мик. грам. 11. у ријечи средњега рода с основом на **а**: богатствије Радн. 68. 78. 79. 80. 83. 84. 85. у ријечи с основом на **і**, које су у то вријеме и још прије прелазиле у локативу мн. међу ријечи мушке с основом на **а**, у таких мушких ријечи: од свијех вриједнијех људијех Мик. предгов. људије Радн. 29. 72. 74. у женских: разбијенијех костијех Мик. 547. од њекијех оштријех ријечијех Мик. предгов. од ријечијех смишнијех Мик. 584. од ријечијех безреднијех Мик. 33. од мнозијех стваријех Мик. 255. од твојијех властитије крипостије Радн. 34. болестије 75. жалостије 51. испразностије 13. крипостије 30. лудостије 62. обитилије 76. псостије 30. стварије 12. свитлостије 35. и ријеч

међу ријечи женских с основом на **а** само: од уздаха и *молбах* мојијех Гуч. 305. чешће у ријечи с основом на **і**: у мушких: од људех Зор. 41. у женских: окол заповидех божјих Буд. 51. између мушких у којих је истина основа на **а** али које су у овом падежу прелазиле међу ове: ван оних казех Буд. 56. и кад је у ријечи с основом на **і** изједначен локатив мн. с локативом мн. ријечи мушких у којих је основа на **а**: заповедих Брн. 72. ричих Брн. 48. стварих Брн. 21. — у других ријечи, које су у то вријеме прелазиле у генитиву мн. међу ријечи с основом на **і**, те им се од тога падежа разликовао локатив мн. само крајњим *х*: између мушких с основом на **а**: од нашихъ прѣдѣдихъ Шаф. рат. 1873. 111. између ријечи средњега рода с основом на **а**: насрид вратих Зор. 9. од дилих Буд. 63. добрих дилих Брн. 26. четири ста литих Стар. 3, 225. уз оваки локат. није било тешко и другоме са *о* пред *х* у ријечи средњега рода доћи на мјесто генитива: од устох твојих Брн. 44б. — XVII вијека, кад је по неким крајевима било ослабило *х*, неки су га писци често изостављали гдје би требало а писали гдје не треба, тако има без *х* н. пр. исъкрстовнѥ Див. XIIIб. на врати Мик. 790. а има *х* гдје не треба н. пр. neumiohstva Банд. 254. kojih (номинат. јед.) Банд. V. ꙋдаха (т. ј. уда) Пос. 15. техолог Пос. 13б. хонога (онога) Пос. 4. њех (акус. мн.) Пос. 8б. sveh (акусат. мн.) Радн. 2. svih (номин. мн.) Радн. 3. kaharbi (т. ј. карби) Радн. 63. У тијех књижевника кад за генитив. мн. долази облик са *х* на крају, ако се таки облик не разликује од генитива мн. ничим другим него само онијем *х*, не може се узети да је доиста локатив употребљен мјесто генитива, него је таки облик доиста генитив, коме је невјештином њиховом додано *х*. Тако није локатив мјесто генитива, него је генитив мн. на *и*, који смо напријед видјели, па му је гријешком додано *х*: у мушких ријечи с основом на **а** и на **ја**: родитељих Банд. 194. мужих 56. мисецих V. дарових 153. часих 149. тако у ријечи која у множини одбацује *ин*: жудијих Банд. 219. и која је између ријечи с основом на сугласно прешла међу ове: грумених Банд. 111. у ријечи средњега рода с основом на **а** и на **ја**: говоренјих Банд. 169. дилованјих 123. евангелјих 1. зламенјих 21. краљевствих 107. милосрдјих 40. очитованјих 26.

пожелинјих 26. приступлѥнјих 171. — у ријечи с основом на **і**: у мушких: од старих дних Банд. 177. људих Банд. 14. Мик. 37. црвих Мик. 53. у женских: **ꙁаповиедих** Див. 8. **ритих исѹкрстовие** Див. XIIIб. **стварих** Див. 16б. властих Банд. 107. жалостих 243. заповидих 249. костих 121. мислих 63. моћих 170. ноћих 36. печалих 26. стварих 138. јаслих 179. прсих Јерк. 93. — у женских ријечи с основом на **а**, које су, како смо напријед видјели, генитив мн. имале и према ријечима с основом на **і**: оне још особито потврђују да ни у предњим примјерима није локатив, јер у женских ријечи с основом на **а** не може бити спомена о локативу на *их*: тако: војских Банд. 263. неправдих 38. 39. палмих 76. патријарких III. узих 238. 239. урих VII. хвалих 5. јасприх Радн. 95. ништа друго него су таке погрјешке и у оваким примјерима какви су много рјећи: душах Банд. 291. аздијах Пос. 13. твојије грихах Пос. 3. напаствовањах Пос. 41. само што Вранчић има једном рожицах Вран. жив. 19. могао би бити локатив мјесто генитива, јер Вранчић још добро зна за *х*: њему је био много обичнији генитив мн. без *а*, па употребивши га са *а* могао се ласно помести помисливши да му још треба *х* као у локативу. А у ријечи у којих се локатив разликује и другачије а не самијем *х*, ријечак је и XVII вијека локатив мн. мјесто генитива, па је и тада јамачно прономинални облик помагао мијешати их; а како долазе помијешани само у два књижевника, јамачно су само књижевници мијешали: у ријечи мушких с основом на **а**: огуљенијех власијех Мик. 363. од чланцијех Мик. грам. 4. од осталијех намисницијех Мик. грам. 11. у ријечи средњега рода с основом на **а**: богатствије Радн. 68. 78. 79. 80. 83. 84. 85. у ријечи с основом на **і**, које су у то вријеме и још прије прелазиле у локативу мн. међу ријечи мушке с основом на **а**, у таких мушких ријечи: од свијех вриједнијех људијех Мик. предгов. људије Радн. 29. 72. 74. у женских: разбијенијех костијех Мик. 547. од њекијех оштријех ријечијех Мик. предгов. од ријечијех смишнијех Мик. 584. од ријечијех безреднијех Мик. 33. од мнозијех стварijех Мик. 255. од твојијех властитије крипостије Радн. 34. болестије 75. жалостије 51. испразностије 13. крипостије 30. лудостије 62. обитилије 76. псостије 30. стварије 12. свитлостије 35. и ријеч

која је и у номинативу мн. прелазила међу ријечи с основом на **i**: jасприје Радн. 91.

Што у једном споменику XIII вијека има **ѡдь моихь людие, ѡдь моихь ѕиѹѱе** М. 29. мислим да је ту генитиву мн., који се свршивао на *иј*, додано *е* онако како се додавало у инструменталу јед.

На крају XVI вијека налази се у једнога писца мјесто овога падежа генитив двојине у једне ријечи женскога рода с основом на **i**: светијех отајностију Гуч. 25. од којијех отајностију Гуч. 25. — А у једнога писца XVII вијека налази се истијем обликом замијењен овај у ријечи средњега рода с основом на **a**, али само у слику, и јамачно њега ради: литу Мрн. 60.

ДАТИВ МНОЖИНЕ.

Наставак је за сам датив **bhjam** и за множину **s**, дакле **bhjams**; од тога у словенским језицима **bh** гласи *м*, а **j** испада, **am** преливши се у **ѫ** слаби у **ъ**, а **s** на крају отпада: тако наставак гласи у словенским језицима **мъ**, којему у старом словенском језику остаје **ъ**, а у другима отпада.

I. Основе на **u**. Ријечи су с таком основом прешле још у старом словенском језику у том падежу међу ријечи мушке с основом на **a**; види под II.

II. Основе на **a**:

А. У ријечи мушкога и средњега рода: крајње **a** у основи кратко будући гласи у словенским јелицима *о*, које у основама на **ja** прелази у *е* предњега гласа ради:

а) с основом на чисто **a** до краја XV вијека: мушке: **апѹстолѡмь** М. 367. **болıромь** М. 22. Стеф. 29. **виноградомь** М. 164. **вѣкомь** Стеф. 18. М. 176. **вєкомь** М. 481. **викомь** М. 488.[1] **викинкомь** Пб. 20. **нарєдьбєникомь** П. 106. **пѹргаромь** Пб. 31.[2] **трьгомь** М. 19. **храмѡмь** М. 540. **ѹловѣкомь** М. 4. 42. — средње: **дѣломь**

[1] Што има **викѹмь** М. 328. биће писарска погрјешка.

[2] Наштампано је **пѹррaромь**, али бивши у Дубровнику потражих оригинал те се увјерих да је **пѹргаромь**; а то је пургар=bürger, како се и сада говори око Загреба,

Стеф. 14. **мѣстомь** М. 129. **мистомь** М. 304. **селоць** М. 144. **оустомь** М. 110. — На крају XV и свега XVI вијека: мушке: ангелом Ст. пис. 1, 270. 2, 75. Н. Рањ. 22. Град. дјев. 19. апостолом Н. Рањ. 154б. апустолом Буд. 9. бисаком Ст. пис. 4, 162. војником Ст. пис. 3, 318. вуком Ст. пис. 1, 159. **гарденаломь** Збор. 56б. градом Н. Рањ. 17б. грешником Ст. пис. 5, 33. Гуч. 83. гријехом Ст. пис. 5, 151. Гуч. 252. дугом Буд. 117. дужником Ст. пис. 3, 369. Град. дух. 87. Вран. рјеч. 127. завидником Д. Рањ. 67б. зубом Н. Рањ. 32. идолом Н. Рањ. 46. инквиситуром Буд. 145. јархибискупом Буд. 132. јунаком Д. Рањ. V. калуђером Град. дјев. 131. крвником Ст. пис. 3, 386. Злат. 2. љубовником Град. дјев. 159. мучеником Гуч. 13. народом Н. Рањ. 14. Ст. пис. 3, 461. Град. дјев. 87. немоћником Гуч. 54. псом Н. Рањ. 46б. Стар. 3, 338. Д. Рањ. 69б. пуком Н. Рањ. 67б. Град. дјев. 87. путником Град. дјев. 75. учеником Н. Рањ. 25. Град. дјев. 73. Гуч. 247. чловиком Буд. 48. — средње: вратом Н. Рањ. 158. Ст. пис. 4, 192. 200. Брн. 24. Злат. 30б. дилом Ст. пис. 1, 303. дјелом Н. Рањ. 84. Злат. 32. пророчанством Гуч. 218. устом Ст. пис. 1, 94. 2, 104. Н. Рањ. 111. Хект. 27. Зор. 28. Брн. 44. Злат. 46. — XVII вијека: мушке: ањелом Орб. 227. ангелом Каш. 30. апостолом Каш. 78. апоштолом Радн. 24. богом Вран. жив. 10. војником Мик. грам. 4. гравраном Мрн. 36. гребом Вран. жив. 21. гришником Јерк. 82. дужником Радн. 61. законом Вран. жив. 48. жудјелом Радн. 42. лавом Радн. 10. народом Див. 10б. немоћником Каш. 34. псом Вран. жив. 52. Банд. 38. Радн. 99. пуком Радн. 98. путником Вран. жив. 48. разумником Вран. жив. 11. редовником Див. 11. родјаком Мат. 61. учеником Орб. 250. Ванд. 1. Радн. 21. — средње: богатством Радн. 87. вратом Вран. жив. 93. Банд. 172. Радн. 49. дилом Банд. 73. Радн. 45. колином Банд. 125. устом Банд. 106.

б) с основом на **ја**: до краја XV вијека: мушке: **прѣителемь** М. 106. **прииателюмь** М. 483. **хлемь** М. 62. **кнеѕемь** М. 25. 88. 146. 162. **манастыремь** М. 115. **поклисаремь** М. 85. П. 152. **оуллыремь** М. 58. **царемь** М. 67. 174. — средње: **оучениюмь** М. 73. — На крају XV и свега XVI вијека: мушке: пријатељем Ст. пис. 1, 159. Злат. 9. коњем 18б. витезем Стар. 3, 323. кнезем Буд. 59. владаоцем Злат. 8б. отцем Н. Рањ. 22. старцем Н.

Рањ. 44. судцем Н. Рањ. 68. трговцем Збор. 27б. **царемь** М. 547. тако је било и мрављем Ст. пис. 4, 85. — средње: помањкањем Буд. 37. — XVII вијека: мушке: непријатељем Орб. 240. родитељем Орб. 32. Каш. 21. мужем Вран. жив. 74. жетеоцем Банд. 71. злочинцем Мик. 232. оцем Каш. III6. пришлацем Банд. 190. трговцем Див. 11. — средње: диловањем Банд. 100.

Тако је било и у адјектива за мушки и средњи род: с основом на чисто **а**: **довольномь** Стеф. 24. с основом на **ја**: **владичьнемь** М. 4. али само у најстарија времена, а послије долази само сложени облик.

Из падежа у којима основе на **u** тај крајњи глас свој пред самогласнијем наставком мијењају на *ов*, и у којима је од таких основа прешло њихово *ов* и у ријечи мушке с основом на **а**, из тијех је падежа прешло *ов* и у овај у ријечима мушким с основом на **а**, ако му се и не почиње наставак самогласнијем, па је к основи, која се тада свршује на *ов*, додан на ново завршетак њезин, како гласи у словенским језицима, т. ј. *о;* а како су се ријечи с основом на **u** помијешале с ријечима у којих је основа на **а**, све је речено прешло и к њима; речено *ов* у основа на **ја** гласи као и у другим падежима предњега гласа ради *ев*; тако се налази у нас од XIV вијека: с основом на чисто **а** и на **u**: **градокомь** М. 175. 233. **синокомь** М. 106. XV вијека с основом на чисто **а** и на **u**: **вѣкокомь** М. 333. **градокомь** М. 304. **синокомь** М. 373. 394. 403. 497. 510. **храмокомь** М. 540. с основом на **ја**: **кралекомь** М. 487. на крају XV и свега XVI вијека: с основом на чисто **а** и на **u**: боговом Злат. 7. валовом Ст. пис. 3, 12. вуковом Ст. пис. 4, 478. 5, 395. гријеховом Ст. пис. 5, 36. духовом Град. дух. 5. дјев. 31. јадовом Ст. пис. 3, 73. поповом Ст. пис. 5, 290. Стар. 3, 323. синовом Н. Рањ. 48б. Збор. 18б. Ст. пис. 3, 474. 4, 366. 393. 4, 471. 482. 5, 9. 21. Град. дјев. 28. с основом на **ја**: краљевом Збор. 50б. Ст. пис. 5, 46. Гуч. 301. мужевом Д. Рањ. 28. XVII вијека: с основом на чисто **а** и на **u**: боговом Орб. 273. градовом Банд. 6. дуговом Радн. 41. киповом Мик. 193. синовом Банд. 37.

Ријечи с основом на **ја** мушке и средње изједначујући се с онима у којих је основа на чисто **а** имају кад кад и *о* мјесто *е*: у мушких: XIII вијека **приꙗтеломь** М. 28. али је то

једини примјер у ком би тако рано стајало *о* иза *љ*, за то може бити каква год погрјешка; на крају XIII или првијех година XIV вијека иза гласа *р*: пастыромь М. 61. XIV и XV вијека иза *з* и *р*: кнєзомь М. 133. монастиромь М. 167. поклисаромь М. 218. 220. 480. глобаромь М. 485. катунаромь М. 485. на крају XV и свега XVI вијека већ не само иза поменута два гласа: витезом Ст. пис. 4, 423. кнезом Ст. пис. 1, 46. Збор 12. пинезом Ст. пис. 1, 156. Буд. 67. цјенезом Ст. пис. 5, 6. пастиром Ст. пис 5, 192. пастијером Злат. 72б. Зор. 7б. морнаром Ст. пис. 2, 439. царом Ст. пис. 3, 45. 56. 314. него и иза других: пријатељом Ст. пис. 4, 423. Д. Рањ. 43. непријатељом Гуч. 272. родитељом Град. дјев. 78. 92. 139. владаоцом Ст. пис. 2, 441. дијевцом Град. дјев 27. зецом Д. Рањ. 114. младијенцом Ст. пис 4, 223. славицом Ст. пис. 2, 506. спјеваоцом Д. Рањ. 145. тако и XVII вијека: витезом Вран. жив. 14. зидаром Вран. жив. 112. овчаром Каш. 10. пастиром Банд. 10. Каш. 11. Радн. 63. обичајом Радн. 77. краљом Радн. 75. 77. кукудриљом (крокодил) Каш. 96. научитељом Орб. 275. непријатељом Орб. 64. Радн. 18. 26. 32. 43. Глав. 59. родитељом Глав. 101. тако XVI и XVII вијека у странијем ријечима у којима се још у старом словенском језику избацивало *ј*: фарисеом Н. Рањ. 159. — У таких ријечи и мјесто *ев*, кад га имају у том падежу, долази *ов* иза *з* XV вијека: кнєзовомь М. 489. П. 161. — У средњих је врло ријетко *о* мјесто *е* на крају XV вијека: личцом Ст. пис. 2, 280. XVII вијека: болованјом Радн. 75. наслађенјом Радн. 13. поштенјом Радн. 13. 38.

Ријечи које постају наставком *ин* и *јанин*, кад у множини одбаце крајње *ин*, онда имају основу на сугласно и изједначују се с ријечима у којих се основа свршује на сугласно (види под IV): у њих наставак мъ приступајући к основи налази пред собом глас *н*, тада се *н* изједначује с гласом који је за њим, т. ј. с гласом *м*, те и само постаје *м*, а тада се од два *м* једно избацује: тако је у нас било XII XIII и XIV вијека: гражамь М. 1. дубровьчамь М. 2. 17. 53. Дѣтьчамь М. 92. а и послије долази македонам Стар. 3, 268. — А како су ријечи у којих је од постања њихова основа на сугласно у овом падежу прешле међу оне у којих је основа на **і**, тако су с њима прелазиле онамо и ове, које реченијем начином добивају основу

на сугласно; по томе је у нас било до краја XV вијека: властелемь М. 34. 43. 54. 157. 174. 185. 218. 220. 221. 255. 300. 340. Пб. 76. 80. Пламиинемь М. 265. срьблюмь М. 125. срьблемь М. 375. али како су мушке ријечи с основом і а с њима и оне с основом на сугласно прешле међу мушке с основом на а, тако су и ове с њима прешле онамо; по томе имамо још од XIII вијека: властелом М. 24. 25. 27. 28. 41. 42. XIV до краја XV вијека: властеломь М. 117. 156. 158. 169. 403. 414. 450. 518. 545. Пб. 85. грагяномь М. 177. П. 118. граћаномь М. 327. дубровуаномь М. 119. 146. 157. Кощанииномь Шаф. pam. 1873. 110. жоуднемь М. 447. на крају XV и свега XVI вијека: властеломь Збор. 27. жидовом Ст. пис. 1, 184. 3, 318. 5, 133. неђиптаномь Збор. 26. крстјаном Ст. пис. 5, 110. Гуч. 1. мишћаном Хект. 27б. поганом Ст. пис. 3, 58. римњаном Ст. пис. 1, 70. тако жудиом Н. Рањ. 48. Збор. 76б. XVII вијека: бусломаном Мрн. 40. жудиом Банд. 30.

Како су у другим падежима гдјекоје ријечи мушке с основом на а прелазиле међу оне с основом на і (види напријед стр. 37. 69. 74), тако су прелазиле и у овом падежу; по томе се налази још XIV вијека ȥаконемь П. 11. 12. XV вијека: веȥиремь М. 460. по томе и кад основа добије *ов* XVI вијека: градовемь М. 550. кнеȥовемь М. 552. тако и кад је у основи пред завршетком грлени глас, који се мијења у номинативу мн. па се мијења и у овом падежу XVI вијека: отоцемь М. 526.

И у овом се падежу као и у генитиву мн. додаје на крају *а;* тако долази још XIV вијека: до внеки внекома М. 106. до внека внекома М. 106. до вѣкь вѣкома М. 217. в вѣкь вѣкома М. 217. в вике викома М. 240. XV вијека: вики викома М. 249. внеки вѣкома М. 459. тако XVII вијека и попома Вран. жив. 37. Таком се облику додавао на крају на ново наставак падежни на крају XV или у почетку XVI вијека: по вијеке вијекомам Ст. пис. 2, 442. а *м* на крају гласи и *н* XVI вијека: у вијеке вијекоман Н. Рањ. 148б. 158б. 199. 201. в све внеке внекоманъ Збор. 226.

Прем да се овај падеж у овијех ријечи, како видјесмо, држао кроза све вријеме, опет још на крају XIV вијека долази мјесто њега инструментал мн.: кь своимь приятели П. 24б. то је једини примјер до XVI вијека, а тога су вијека чешћи: у мушких ријечи: свршио си онијеми, ки у те уфају, чловјечијем

синовми, ки ти се придају, љувену сву радост Ст. пис. 3, 455. вашим закони слика није и ваш глас Ст. пис. 4, 424. к твојима отари Злат. 31б. протива пођи овијем ножи бодљивијем Злат. 71б. у средњих: к врати Ст. пис. 4, 325. 369. допустит' теби и удми твојима Ст. пис. 5, 90. да (бог) дава то вишу срећу вашијем височијем дјели Злат. предгов. 3б. к твојим прислатким уди Злат. 61б. — На супрот находи се датив мн. мјесто инструментала, прем да врло ријетко: у почетку XVI вијека: учинивши с тежаком од динара посла њих у виноград свој (Мат. 20, 2) Н. Рањ. 34. и XVII вијека: прид свијем својим дворником Радн. 90. — Много су се више мијешала та два падежа у других ријечи, особито у женских с основом на а и у прономина личнијех, чему је највише узрока било у гласовима које су имале на крају, како ће се код њих видјети. кад је то мијешање било нај јаче, онда се инструментал мн; у ријечи мушких и средњих с основом на а у велике мијењао добивајући мјесто самога *и* на крају *ими* или окрњено *им;* од тога је мијешања долазило те су се оба падежа и изједначивала, а изједначивала су се тијем што се у дативу мн. крајње самогласно у основи пред *м* истискивало и на његово мјесто продирало из инструментала *и*, које је у њега било пред његовијем *м* у реченом завршетку *ими* или окрњеном *им.* По томе имамо датив од самога почетка XVI вијека: старцим Н. Рањ. 69. истога вијека: гријесим Ст. пис. 5, 33. Гуч. 10. дарим Град. дјев. 55. духовим Град. дјев. 9. дух. 46. коњим Д. Рањ. 114. оцим Град. дјев. 31. ругаоцим Ст. пис. 5, 17. синовим Ст. пис. 4, 393. XVII вијека: брацим (братац) Бун. 51. гријесим Бун. 3. Андр. дев. 77. дворим Бун. 13. доброчинцим Андр. пут 215. кладенцим Андр. пут 403. краљим Гунд. суз. II, XII. навјесницим Бун. 52. научитељим Андр. пут 155. непријатељим Андр. пут 133. прасцим Гунд. суз. I, XI. пријатељим Андр. пут 214. родјацим Андр. пут 214. словинцим Мик. предгов. ученицим Бун. 51. Андр. дев. 140. Тако и у средњих: XVI вијека: дјелим Д. Рањ. 118. XVII вијека: вратим Андр. пут 226. 266. устим Андр. дев. 8.

Као што се овом облику још док није био оваколико помјерен додавало на крају *а* (види мало напријед стр. 96), тако се дода и помјереном: XVI вијека: млацима (младац) Д. Рањ. 30. 105. XVII вијека: грешницима Андр. пут 125. непријатељима

Андр. пут 136. оцима Андр. пут 156. синовима Гунд. пс. 28. трудима Андр. пут 147. чарима Мик. 826. тако и у средњих: XVI вијека: сатима (сто) Н. Рањ. 154б. устима Д. Рањ. 75. Злат. 86б. XVII вијека: дјелима Орб. 9. 300. либрима Орб. 70. наслађењима Радн. 6. наслађивањима Радн. 7. устима Каш. 70.

По што се *а* тако дода, стаде се *и* пред *м* избацивати, али истом XVII вијека, и тада још врло ријетко и само иза гласова *љ* и *њ:* у мушких: пријатељма Радн. 14. у средњих: поштењма Радн. 6. хотењма Радн. 11б.

Како се овај помјерени облик својим *и* пред *м* веома приближио сложеном дативу мн. у адјектива, који се још од прије замјењивао прономиналним обликом, налази се таки облик од адјектива пренесен на супстантив средњега рода, али истом у другој половини XVII вијека и само у једнога писца: богатствијем Радн. 81.

Средње су ријечи кад кад прелазиле у овом пад. међу женске с основом на **а**, и то од XIV вијека али веома ријетко; тако свега XIV и XV вијека има само по један примјер: **селамь** М. 111. **кладавнѣмь** М. 282. XVI вијека: **местамь** М. 550.

Б. У женских ријечи: крајње је **а** у основи дуго, те у словенским језицима бива кратко, а наставак до њега долази: тако до краја XV вијека: **женамь** М. 14. **судьцамь** М. 54. **Коплвламь** М. 413. на крају XV и свега XVI вијека: висинам Ст. пис. 3, 352. војеводам Злат. предгов. 3. врстам Буд. 51. дјевојкам Ст. пис. 5, 261. Злат. 37. дјевицам Град. дјев. 27. думнам Град. дух. 3. душам Н. Рањ. 177б. Буд. 12. женам Град. дјев. 12. звиздам Ст. пис. 2, 121. 3, 429. злобам Гуч. 10. змијам Ст. пис. 3, 207. играм Злат. 17. капљам Ст. пис. 3, 429. књигам Злат. 85. кораблљам Ст. пис. 4, 466. наредбам Град. дјев. 129. Буд. 87. ногам Н. Рањ. 85. овцам Н. Рањ. 25б. птицам Збор. 13б. сестрам Град. дјев. 3. слугам Н. Рањ. 31. Град. дјев. 51. старјешинам Н. Рањ. 23. Град. дјев. 78. сузам Ст. пис. 4, 414. тугам Ст. пис. 4, 413. Злат. 4б. убојицам Ст. пис. 3, 322. худобам Гуч. 143. чавкам Збор. 8б. XVII вијека: бесидам Вран. жив. 18. војводам Мик. предгов. 6. главам Банд. 29. госпођам Андр. пут 347. дивицам Вран. жив. 33. душам Вран. жив. 49. Каш. 2. Андр. пут 215. женам Вран. жив. 64. Каш. 78. књигам Банд. 175. кућам Мик. предгов. 6. мајкам Андр. пут 174. мукам Вран. жив.

45. Каш. 45. Андр. пут 118. молбам Андр. дев. 171. наредбам Див. 3. ногам Вран. жив. 23. поглавицам Банд. 13. потрибам Банд. 21. приликам Вран. жив. 3. рукам Банд. 47. сестрам Вран. жив. 53. сиротам Вран. жив. 25. слугам Див. 38. Банд. 21. Гунд. суз. III, XXX пс. 26. стријелам Андр. пут 115. удовицам Вран. жив. 48. — и колективне ријечи долазе у том облику до краја XV вијека: **братїамь** М. 517. 536. 540. **господамь** М. 442. 448. Пб. 63. **дѣцамь** П. 104. 143. 156. XVI вијека: **господамь** М. 556.

И у адјектива је било тако за женски род, али у српском језику долази само сложени облик.

Како су се у овијех ријечи датив мн. и инструментал мн. слабо разликовали у српском језику један од другога имајући оба *м* од наставка и инструментал имајући још само *и* иза тога *м*, од туда је долазило те су се оба неко вријеме замјењивала један другим: тако је мјесто датива долазио инструментал на крају XV или у почетку XVI вијека: жељами разумит' Ст. пис. 2, 121. XVI вијека: воде ногами мојими нијеси дао Н. Рањ. 189. к десетима дјевицами Н. Рањ. 222. к женами Ст. пис. 4, 337. божицами трема одсуди Ст. пис. 4, 447. њим чело уресите вашим горским тим вилами Д. Рањ. 51. прима свим липим вилами Д. Рањ. 7б. душами Д. Рањ. 2. добит' мир жељами Д. Рањ. 51. женами тко злима гре служит' Д. Рањ. 28. згодами Д. Рањ. 124. муками Д. Рањ. 78. сузе нијесу лијек тугами Д. Рањ. 46б. слугами Град. дјев. 76. к овијем књигами Злат. предгов. 2б. слугами Злат. 59. стрилами Злат. 75б. тугами Злат. 17б. дружбами Гуч. 70. допуштено реченијем калудрицами и думнами Гуч. 89. крстјаном и крстјанками Гуч. 59. свој брати и сестрами Гуч. 54. 55. 71. мојијема слугами зло чинити Гуч. 290. таштинами Гуч. 174. XVII вијека: душами Орб. 96. 120. 144. 152. 227. 247. женами Орб. 35. старјешинами Орб. 86. худобами Орб. 247. рече женами Банд. 132. замчицу сакрили јесу ногами мојими Банд. 75. злобами Бун. 14. агами Мрн. 117. душами Пос. 41б. гробницами Радн. 74. г долинами Радн. 29. живинами Радн. 12. к злоћами Радн. 13. невољами Радн. 75. поглавицами Радн. 14. к приликами Радн. 54. птицами Радн. 68. слугами Радн. 44. старешинами Радн. 46. тугами Радн. 3. — Тако је и датив мн. долазио мјесто инструментала мн. (види код њега). — То се мијешање

сврши најпослије тијем што инструментал одбаци своје крајње *и* те се изједначи с дативом и оба добише на крају *а:* таки датив мн. долази од XV вијека, али доста ријетко: XV вијека у ријечи која је између онијех с основом на сугласно прешла овамо: црьквамa М. 534. XVI вијека: тугама Ст. пис. 4, 398. 410. 443. косама Злат. 88б. XVII вијека: главама Мрн. 129. тугама Мрн. 129. 138.

III. Основе на **і**. Крајње кратко **і** у основи гласи у словенским језицима *е*, на које приступа наставак:

А. У мушких: господемь М. 88. гостемь М. 25. Пб. 91. звѣремь Сав. 1. людемь М. 21. 43. урьвємь Љет. 57.[1] У ријечи *људи* држи се тако кроза све вријеме: на крају XV и свега XVI вијека: људем Ст. пис. 1, 45. Н. Рањ. 13. Збор. 27. Ст. пис. 2, 32. 3, 22. 4, 5. 5, 5. Д. Рањ. 60. Хект. 2. Зор. 5б. Буд. 137. Злат. 37б. Гуч. 143. XVII вијека Вран. жив. 16. Див. XIII. Орб. 34. Банд. 4. Гунд. суз. II, XI. Јерк. 25. Каш. 4. Пос. 12.

Таке ријечи прелазе међу мушке с основом на **а** од краја XV вијека: гостом Н. Рањ. 176. Стар. 1, 232. црвом Ст. пис. 1, 18. 115. Збор. 143. Орб. 46. Пос. 19. Радн. 74. чрвом Вран. жив. 84. нохтом Мрн. 160. и са *ов* према другим падежима с основом на **а**: путовом Радн. 57.

Како је ријечима с основом на **а** дошло у овом падежу *и* на крају основе, тако је дошло и овијем, и то од почетка XVI вијека: људим Н. Рањ. 202б. и с доданим *а* на крају такођер XVI вијека: људима Д. Рањ. 114. XVII вијека: људима Орб. 119. Мик. 130. црвима Гунд. суз. I, XXVIII. Андр. пут 346. тада се и избацује *и:* људма Радн. 7. 9. 14. 18. 20. 33. 37. 61. 97.

Б. У женских: страстемь М. 78. печалемь М. 244. костемь Дом. 116. тако до краја XVI вијека: заповидем Ст. пис. 1, 4. Буд. 7. ѕвиєремь Збор. 25. звирем Ст. пис. 2, 174. 317. кокошем Ст. пис. 5, 185. костем Д. Рањ. 61б. Буд. 57. крипостем Буд. 33. мислем Буд. 37. моћем Н. Рањ. 167. Буд. 57. напастем Ст. пис. 1, 290. Буд. 26. пјеснем Д. Рањ. 150б. Злат. 96. прсем Злат. 3б. ричем Ст. пис. 1, 43. 2, 319. 3, 284. Стар. 3, 239. Хект. 27. Зор. 1. Брн. 26б. ријечем Злат. 86. стварем Ст. пис. 2, 23. Збор. 20. Д. Рањ. 120б. тварем Н. Рањ. 157. хитростем Стар. 3, 226.

[1] У старом је словенском језику могло још и є ослабити у ь: людьмъ Миклошић, vergl. gramm. III. 45.

XVII вијека: заповиједем Див. 3. 4б. 32б. заповидем Банд. 186. ꙁапокѣдемь Мат. 89. костем Банд. 121. крипостем Банд. 127. навем Банд. 281. стварем Див. 38.

И у њих је из других падежа прешло *и* у овај, те истиснуло *е:* тако XVI вијека: заповиједим Град. дух. 28. костим Д. Рањ. 63. крјепостим Град. дух. 62. милостим Д. Рањ. 79б. Град. дух. 17. 78. дјев. 55. напастим Град. дух. 11. 17. 37. XVII вијека: заповиједим Андр. пут 56. крепостим 6.

У исто вријеме кад се јавља овако помјерен, јавља се и с доданим *а* на крају: XVI вијека: пјеснима Д. Рањ. VI. 133. ричима Злат. 91. XVII вијека чешће: болестима Андр. пут 118. Радн. 23. заповидима Вран. жив. 45. заповиједима Орб. 35. Андр. пут 27. испразностима Радн. 6. крепостима Андр. пут 147. прсима Каш. 9. 75. у то се вријеме и избацује *и:* XVI вијека: ричма Брн. 60б. XVII вијека: звијерма Гунд. суз. III, LXVIII. испразностма Радн. 38. 80. крипостма Радн. 45. ријечма Радн. 45. стварма Радн. 4. 5. 11. 17. 41. 70. 79. 80. 82. 83. 84.

Те су ријечи прелазиле у том падежу међу женске с основом на а XVI вијека: правам[1] Буд. 132. ричам Буд. 6. 39. 123. Стар. 1, 221. стварам Буд. 53. 57. 74. и XVII вијека: сладостам Каш. грам. 41. стварам Мат. 53. а тада му се и додавало на крају *а:* звирама Вран. жив. 5. ричама Мрн. 138.

Налазе се те ријечи изједначене у овом падежу и с мушким ријечима у којих је основа на а, такође XVI вијека, али ријетко: заповидом Брн. 22б. 68. напастом Брн. 28. 68б. прсом Зор. 33б.

Као у женских с основом на а (види напријед стр. 99), тако и у овијех долази кад кад и инструм. мјесто дат.: XVI вијека: ријечми вјероват' Ст. пис. 5, 18. супротива стварми Град. дух. 73. стављам се ричми тим Злат. 35б. XVII вијека: стварми Пос. 8. тако и помјерени инстр. (види код њега) долази мјесто датива: XVI вијека: приправи мјесто у срцу слаткијем пјесни Ст. пис. 4, 448. XVII вијека: супротива свијем напасти Орб. 85. друзијем ствари мучнијема Орб. 54. тријема крепости богословнима Орб. 294. велицијем погибили Радн. 42.

IV. Основе на сугласно. Мушке и средње и неке између женских ријечи с таком основом прелазе у овом падежу међу

[1] Види у акусативу мн.: прави Буд. 132.

ријечи с основом на **i**, а друге женске прелазе међу женске с основом на **а**:

а) мушке: **каменемь**. Види још напријед међу мушким ријечима с основом на **а**.

б) средње: **словесемь** М. 9. 17. Сав. 9. **чюдесемь** Стеф. 26. Али су прешле међу ријечи с основом на **а**: тако још од првијех времена: **кноутетомь** Стеф. 14. на крају XV и XVI вијека: сјеменом Н. Рањ. 156. небесом Ст. пис. 2, 75. 410. Н. Рањ. 135. Збор. 45б. Ст. пис. 3, 389. 4, 23. 161. 297. 317. 5, 43. 53. 169. Д. Рањ. 34б. 128б. Злат. 67. Гуч. 158. чудесом Ст. пис. 2, 87. XVII вијека: небесом Див. 35. вrименом Каш. 80. прелазећи онамо неке су и одбацивале крајње сугласно и пред њим самогласно у основи: XVII вијека: колом Вран. жив. 73. Радн. 47. словом Банд. IV. — Према ријечима међу које су прешле помјерио им се овај падеж и даље: с њима су у овом пад. добивале *а* пред наставком, прем да врло ријетко: небесам Ст. пис. 4, 297. обичније је *и*: словим Мик. предгов. и с доданим *а*: словима Мик. предгов.

в) женске: неке су прелазиле међу женске с основом на **i**: **кюремь** М. 356. 360. **кьќеремь** М. 364. 373. **ккеремь** М. 395. тако још XVI вијека: ћерем Н. Рањ. 68б. — Али и та и друге прешле су међу женске с основом на **а**: тако од првијех времена: **цр҄ькваль** М. 26. 125. Пб. 117. на крају XV вијека и послије једнако: матерам Ст. пис. 1, 244. Стар. 3, 289. кћерам Ст. пис. 1, 244. Град. дјев. 28. Банд. 115. црквам Н. Рањ. 196б. Банд. 227. — и њима се додавало *а* на крају: тако XV вијека **црькваль** М. 534. а долазио је XVII вијека и инстр. мјесто дат. као и у ријечи међу које су прешле: црквами Радн. 92.

V. Мјесто *м* на крају налази се кад кад и *н* од краја XV вијека: у мушких: вирникон Банд. 110. надбарон Банд. 96. у средњих: вратон Н. Рањ. 76. устон Ст. пис. 1, 188.

АКУСАТИВ МНОЖИНЕ.

Наставак је као за исти падеж једнине **am**, којему за множину приступа још **s**, а тада се **m** пред **s** мијења на **n**, и тако наставак гласи **ans**, од којега **s** стојећи на крају у словенским језицима отпада.

I. Основе на ꙋ. Од наставка отпада а, а са ꙋ од наставка састављa се крајње кратко ꙋ у основи те од њих бива дуго ꙋ, које у словенским језицима бива ꙑ: тако је у старом словенском језику сꙑнꙑ; а у српском су језику ријечи с таком основом прешле међу мушке с основом на а; види под II.

II. Основе на а:

А. У мушких и женских ријечи: од наставка отпада а, па се крајње а у основи састављa са ꙋ од наставка онако као у генитиву јед. женских ријечи с основом на а (види напријед стр. 16.) и у номинативу мн. истијех ријечи (види напријед стр. 64), те у словенским језицима

а) у ријечи с основом на чисто а бива ꙑ, које замјењујући се гласом *и* долази у старије вријеме и у нашим књигама: у мушких ријечи: чловѣкы М. 4. нравы М. 4. ѹ веки М. 29. 312. ꙁакони М. 180. — у женских ријечи: кладикы М. 4. силии М. 9. — Међу мушке ријечи с оваком основом прелазиле су у овом падежу и ријечи с основом на ꙋ, па су примале завршетак овога падежа од овијех ријечи, а крајње ꙋ у својој основи шириле у *ов*, као и у номинативу мн.: тако је било домови М. 125.

б) у ријечи с основом на ја бива ѧ, које у српском језику гласи *е*: у мушких ријечи: краѩ, *краје*; — у женских: доушѧ, *душе*.

Али су се у српском језику ријечи и мушке и женске с основом на чисто а изједначиле у овом падежу с онима у којих је основа на ја примивши њихово *е* мјесто свога ꙑ, и то од најстаријих времена (види и генитив јед. женских ријечи с основом на а и номинатив мн. истијех ријечи):

1. мушке ријечи:

а) с основом на чисто а: боларє М. 21. броде Мик. 119. кнєкє М. 261. Злат. 51. вике Вран. жив. 12. власе Ст. пис. 4, 272. Злат. 93б. вуке Н. Рањ. 179б. гласє П. 25. граде Мрн. 20. грихе Буд. 4. гробе Банд. 121. дијеле Н. Рањ. 110б. диле Мик. 65. двгє М. 232. ждрибе Глав. 62. ꙁаконє М. 180. зубе Мик. 547. кусе Злат. 73. листє М. 379. П. 101. мосте Збор. 77. пруге Ст. пис. 4, 270. пуке Н. Рањ. 28б. раке Мик. 534. реде Буд. 85. свјетe Злат. 24. Град. дјев. 120. српе Н. Рањ. 15. столе Н. Рањ. 52. суде (judicia) Н. Рањ. 46. суде (vasa) Н. Рањ. 62. туђине Ст. пис. 4, 88. узме Н. Рањ. 102. тако и у ријечи која је између ријечи средњега рода с основом на сугласно (т) прелазила овамо: копиле Ст.

пис. 4, 49. — Међу ријечи мушке с основом на **а** прешле су и оне с основом на **u**: доме Вран. жив. 69.

б) с основом на **ја**: **оулицє** М. 62. **нетъ** (мјесто нетије) П. 48. **властелє** М. 483. **приꙗтелє** П. 122. **приꙗтеле** П. 444. **сѫжнє** П. 53. **Косорникє** М. 138. пиплиће Н. Рањ. 23б. Банд. 13. муже Ст. пис. 1, 69. Стар. 3, 248. маче Н. Рањ. 15. лемјеше Н. Рањ. 15. венце Ст. пис. 2, 399. долце Зор. 30б. **ѕаєцє** М. 565. зајце Глав. 103. **ѹмцє** П. 99. пришлаце Ст. пис. 4, 62. мударце Каш. 15. витезе Вран. жив. 65. **кнеѕє** М. 4. **пенеѕє** М. 345. пинезе Ст. пис. 1, 117. Буд. 90. **динарє** М. 532. П. 77. Збор. 55. Ст. пис. 5, 17. 134. Мат. 69. љекаре Гуч. 12. манастире Град. дјев. 136. **поклисарє** М. 207. Буд. 130. **царє** М. 4. 100. — Види и ниже.

Тако је и у адјектива: с основом на чисто **а**: **манастирьскє** М. 6. с основом на **ја**: **радославлє** М. 45. **божнє** М. 456. и послије једнако: противне Буд. 33. — Види и ниже.

Из облика у којима се у ријечи с основом на **u** крајње **u** у основи пред наставком мијења на *ов* и у којима је то *ов* прешло и к ријечима с основом на **а**, из тијех је облика прешло *ов* и у овај: тако с основом на чисто **а** XIV и XV вијека: **гласовє** П. 25. 68. **градовє** П. 136. **даровє** М. 190. **двоговє** М. 410. **дльговє** М. 525. **дѫговє** М. 527. П. 175. **дѫловє** М. 341. П. 130. **листовє** М. 358. П. 80. **робовє** П. 10. **стоупове** М. 531. **сѫдовє** (vasa) М. 393. и послије: брјегове Ст. пис. 3, 62. вукове Ст. пис. 3, 42. гласове Збор. 87б. Град. дјев. 105. Злат. 5. гријехове Ст. пис. 5, 34. гробове Злат. 8. дарове Злат. 16б. Гуч. 221. дворове Збор. 82. дугове Радн. 41. зракове Каш. 42. Мик. 859. зубове Злат. 72б. јадове Ст. пис. 4, 163. Злат. 3б. класове Радн. 97. лавове Ст. пис. 3, 51. лугове Ст. пис. 3, 234. мостове Збор. 59. овнове Злат. 52б. паукове Радн. 82. пругове Андр. пут 348. робове Ст. пис. 3, 100. стигове Ст. пис. 3, 215. трјескове Злат. 36k. — тако је и у ријечи с основом на **u**, које прешавши у овом падежу међу ове ријечи и примајући њихов завршетак задржавају из других својих падежа своје *ов* у основи, и то од првијех времена: **домовє** Стеф. 7. волове Н. Рањ. 63. Ст. пис. 3, 148. синове Брн. 9. — и с основом на **ја**, гдје се *ов* предњега гласа ради мијења на *ев*: XIV вијека: **сѫжневє** М. 171. и послије: краљеве Град. дух. 21. Гуч. 303. сужњеве Ст. пис. 5, 25. мачеве Радн. 57. а без те промјене иза гласа *з* такође XIV ви-

јека: **кнеѕовє** М. 160. а XVI вијека налази се прем да врло ријетко без те промјене и иза других гласова, као што је бивало и у другим падежима: мужове Ст. пис. 4, 423. Град. дјев. 45. зецове Ст. пис. 5, 184.

Како ријечи које постају наставком *ин* и *јанин* у множини одбацујући крајње *ин* добивају основу на сугласно, а мушке су ријечи у којих је од постања основа на сугласно прелазиле у овом падежу међу ријечи с основом на і, прелазиле су онамо с њима и ове: XIII вијека **болꙗры**[1] М. 21. **властелы** М. 24. **властели** М. 43. XIV вијека: **властели** М. 205. 242. **Стльньчаны** М. 144. XV вијека: **властели** М. 367. 376. 400. 430. 461. 462. 470. П. 104. 112. **Дєчани** Пб. 117. **крьстиꙗни** П. 50. а како су мушке ријечи с основом на і прелазиле овамо међу ријечи с основом на а, прелазиле су и ове и ту остáле до данас: тако XII вијека у ријечи у којих јамачно нигда није ни било другачије: **грькє** М. 4. **оугрє** М. 4. и послије: **срьблє** М. 203. П. 7. Пб. 28. **Дєчанє** Г. 11, 68. **жоупланє** Шаф. рат. 1873. 95. кристјане Вран. жив. 78. тако и јеврије Н. Рањ. 112б.

Како су неке ријечи с основом на ја прелазиле у другим падежима мн. међу ријечи с основом на і, прелазиле су и у овом: XIV вијека: **приꙗтели** М. 241. XV вијека: **приꙗтели** М. 421. Пб. 93. 111. **неприꙗтели** М. 218. **мѫжи** М. 420. 430. **кнеѕи** П. 146. Пб. 113. — То је свега поменутога времена, како се види, било ријетко, али је послије узело мах у неком крају, те долази у неких писаца врло често а у неких кад кад, а у највише њих и не долази: тако на крају XV и свега XVI вијека: јереји Буд. 3. обичаји Буд. 137. родитељи Буд. 59. калежи Буд. 86. зеци Зор. 30. прасци Зор. 30б. пинези Буд. 117. динари Ст. пис. 1, 286. XVII вијека: пријатељи Вран. жив. 33. родитељи Вран. жив. 98. Андр. пут 309. братићи Мрн. 20. кључи Вран. жив. 68. мејаши Мрн. 12. венци Вран. жив. 19. знанци Вран. жив. 29. отци Мрн. 65. сасци Вран. жив. 64. стражци Вран. жив. 44. ударци Вран. жив. 61. удорци Мрн. 24. витези Вран. жив. 40. пинези Радн. 91. 98. ушерези[2] Бун. 12. — За ријечима

[1] Држим да **ы** стоји гријешком мјесно **и**; повеља је писана тако чистијем народнијем језиком да не могу вјеровати да у тој ријечи **ы** одговара староме словенском **ъı**.

[2] Наштампано је ушереси.

с основом на **ја** поводиле су се и ријечи с основом на чисто **а**, те су и оне прелазиле у овом падежу као и у другим (види генитив мн.) међу ријечи с основом на **i**: тако XIV вијека: ꙃлди[1] М. 106. XV вијека: еваньелисти М. 273. евангелисти М. 312 еван-ђелисти М. 324. дари М. 381. тако ће бити и нетн (т. ј. нетин) П. 47. чешће на крају XV и свега XVI вијека, али само у неких писаца као и предње ријечи: абити Буд. 142. бискупи Буд. 130. бори Ст. пис. 1, 17. брави Брн. 22б. буси Ст. пис. 1, 13. власи Ст. пис. 2, 108. Зор. 17б. гласи Ст. пис. 1, 334. гњиви Ст. пис. 1, 296. дари Ст. пис. 1, 221. Стар. 3, 296. Буд. 76. Брн. 63. двори Ст. пис. 2, 466. 5, 54. длани[2] Ст. пис. 1, 193. заклопи Ст. пис. 1, 38. заступи Ст. пис. 1, 11. здамени Зор. 2. зуби Зор. 17б. јади Ст. пис. 1, 188. кази (casus) Буд. 127. кастели Ст. пис. 1, 245. Зор. 71. легати Буд. 130. лови Зор. 38. народи Ст. пис. 1, 205. начини Зор. 1б. олтари Ст. пис. 1, 244. поклони Ст. пис 1, 59. пости Буд. 89. постоли Ст. пис. 4, 282. потплати Ст. пис. 3, 109. прсти Ст. пис. 2, 500. реди Буд. 79. руби (vestes) Ст. пис. 1, 48. скути Ст. пис. 1, 29. 2, 245. суди (judicia) Ст. пис. 1, 55. суди (vasa) Буд. 86. труди Ст. пис. 1, 180. укори Ст. пис. 1, 319. узли Зор. 62б. чемери Зор. 13б. чљани Буд. 81. XVII вијека: анјели Вран. жив. 16. бискупи Вран. жив. 67. вали Вран. жив. 10. витри Вран. жив. 10. власи Вран. жив. 71. Банд. 71. Каш. 111. гласи Вран. жив. 43. Мрн. 154. гради Мрн. 12. греби Вран. жив. 38. грми Мрн. 19. дари Вран. жив. 9. двори Мрн. 26. закони Вран. жив. 48. Мрн. 51. зиди Мрн. 21. зуби Вран. жив. 62. Крн. 4. лави Вран. жив. 5. листи Вран. жив. 84. медвиди Вран. жив. 5. одговори Вран. жив. 60. Мрн. 99. посли Вран. жив. 74. Мрн. 28. пости Банд. 29. прсти Крн. 5. свити Вран. жив. 81. суди (vasa) Банд. 21. суди (judicia) Андр. пут 260. табори Мрн. 35. труди Мрн. 142. угљени Вран. жив. 72. фратри Вран. жив. 75. хљиби Вран. жив. 107. хрти Мрн. 48.[3] — У таком се облику пред крајњим *и* мијењају грлени гласови: тако на крају XV и свега XVI вијека: гриси Буд. 7. књижници Стар.

[1] Та би ријеч (murus) могла бити и женскога рода с основом на **i**, те не би ишла овамо.

[2] Прем да је у те ријечи основа на **i**, али је јамачно у то вријеме већ била прешла међу ријечи с основом на **а**.

[3] Кашић грам. 28 вели: vitri vel vitre.

1, 221. дузи Буд. 117. еретици Буд. 139. исповидници Буд. 3. лузи Зор. 30б. облаци Зор. 41. оружници Ст. пис. 1, 183. отроци Буд. 156. подложници Буд. 78. покорници Буд. 41. противници Буд. 163. страси Зор. 1б. XVII вијека: бози Вран. жив. 31. боци Вран. жив. 114. виреници Вран. жив. 70. војници Мрн. 64. врси Мрн. 135. гриси Вран. жив. 10. Мрн. 23. гришници Вран. жив. 8. друзи Вран. жив. 29. дузи Крн. 7б. јунаци Вран. жив. 58. облаци Мрн. 136. облоци Вран. жив. 112. потоци Мрн. 135. путници Вран. жив. 25. разлози 8. родјаци 29. свидоци 24. свитњаци 68. врло се ријетко и само у једног писца XVI вијека налазе ти гласови непромјењени: данки Зор. 3б. дреки Зор. 68б. — Оваки облик на *и* налази се и са *ов* пред *и*: на крају XV вијека: попови Ст. пис. 1, 63. XVII вијека: братови Мрн. 20. гласови Мрн. 99. — С ријечима у којих је основа на **a** овако су и ријечи с основом на **u** прелазиле у овом падежу међу оне с основом на **i** на крају XV и XVI и XVII вијека: воли Ст. пис. 1, 148. поли Ст. пис. 4, 29. 356. 5, 42. 301. сини Ст. пис. 1, 174. Вран. жив. 60. Мрн. 115. — И ријечи које у множини одбацујући крајње *ин* добивају основу на сугласно, па су прелазиле међу ријечи с основом на **i** (види напријед), а одавде прешле међу ријечи с основом на **a**, опет су с тијем ријечима у истијех писаца прелазиле међу оне с основом на **i**: XVII вијека: градјани Вран. жив. 25. крстијани Вран. жив. 55. крстјани Вран. жив. 75.

Од супстантива, која су се овијем начином у овом падежу свршивала на *и*, прелазило је *и* и на адјектива: тако XV вијека: **ʒа поутени и становитни кластеле** М. 297. **дасмо сꙋдоке ʒлате и сꙋдоке сребрьни** М. 393. како је послије оваки облик у супстантива узео мах, тако је било и у адјектива: на крају XV и XVI вијека: жидовски сини Ст. пис. 1, 174. верни 188. чемерни јади 188. бисерни усти Ст. пис. 2, 216. велики дари Стар. 1, 221. разлици пути и разлици начини наслидовах Зор. 1б. дивји прасци приварајући 30б. гриси смртни Буд. 7. за дари божји 71. људи редовни 142. пријал реди свети 159. XVII вијека: велики дари Вран. жив. 9. њихови гриси 11. свети божји свидоци убијаше 24. не држиш нас за разумни 25. добри гласи чујем 43. кроз тихи зарови Мрн. 18. цареви двори 26. кроз многи табори 35. војнички закони 99. дробни зуби Крн. 4.

тако је у истијех писаца бивало и у прономина, код којих ће се споменути.

Између ријечи с основом на **ја** неке су у овом падежу враћајући се између ријечи с основом на **i** међу ријечи с основом на **а** прелазиле заједно са завршетком овога падежа, па према ријечима с основом на **а** опет добијале и њихов завршетак у овом падежу (види и ријечи с основом на **i**): тако XV вијека: **приꙗтелꙗє** П. 70. **ѡкрьмителꙗє** П. 77. и избацивши **и** од завршетка **иє**: **мѹжє** М. 319. **поклисарьє** М. 310. **поклисарє** М. 367.[1]

Једном ријеч *вијек* долази у овом падежу као да је средњега рода: сва вика Ст. пис. 5, 44. у слику.

2. У женских ријечи с основом на чисто **а** и на **ја**: **кобылє** М. 6. **Рѹкє** М. 4. **метохиє** М. 16. **покелє** М. 202. тако **аспрє** Пб. 69. јаспре Радн. 85. **Конавлє** М. 428. косе Злат. 52. Вран. жив. 64. мравље Ст. пис. 3, 20. 4, 84. 165. обрве Ст. пис. 2, 44. Збор. 110б. Ст. пис. 4, 176. Каш. 111. хоругве Мрн 100.

Што има **слободие** М. 411. томе ће номин. јед. бити *слободија*, јер има и локат. мн. **слободиꙗхь** М. 411.

Тако је и у адјектива: дуге Н. Рањ. 52б. мале (malle) Буд. 37. **господьнє** М. 9. **ѡꙁрнславлє** М. 92. велје Ст. пис. 2, 191. Д. Рањ. 8б.

Неке и од наведенијех прелазе међу ријечи с основом на **i**: XV вијека **аспри** М. 329. **Конавли** М. 413. послије особито у неких књижевника: стопи Ст. пис. 1, 38. хвали Буд. 94. у других књижевника у пјесмама и коси Ст. пис. 2, 25. 31. 108. 270. 348. Злат. 39б. 64. 64б. тако у ријечи која је и у номинат јед. прелазила међу ријечи с основом на **i**: страни Мрн. 124. — Од супсантива је прелазило *и* и у адјектива: прси бијели Ст. пис. 2, 31. руси коси Ст. пис. 2, 348.

Б. У ријечи средњега рода једнак је овај облик с нонинативом мн., који види. — У ријечи *кољено* налази се једном XVII вијека, и то у слику, као у женских или мушких ријечи: тве кољене Бун. 30. — У ријечи *тло* осим редовнога: на тла Вран. жив. 52. 65. у тла Глав. 50. налази се и према ријечима

[1] Што има XIV вијека **ѡльтарꙗє** М. 65. то не иде овамо него је од основе **ја** па се држи *ј* иза *р*; а што има XV вијека **и крьстиꙗнє** М. 319. ту ће бити гријешком писарском **ꙗ** мјесто **є**.

с основом на і: XVI вијека: на тли Ст. пис. 3, 8. 325. 335. 4, 120. 287. 380. и према ријечима женским или мушким с основом на а: на крају XV и свега XVI и XVII вијека: на тле Ст. пис. 1, 223. 4, 267. 280. 287. 5, 129. Злат. 26. Каш. 19. 44. 46. по тле Ст. нис. 2, 282. Бун. 28. Андр. нач. 42.

III. Основе на і. Од наставка отпада а, а пред његовијем n продуљује се крајње і у основи, те у словенским језицима бива кратко, по том и остатак од наставка отпада:

А. У мушких ријечи: до краја XV вијека: гости М. 398. 399. 441. 480. 492. дьни М. 45. дни М. 106 217. 435. П. 171. кмети М. 531. люди М. 6. 46. 492. П. 6. 73. 169. Пб. 109. поути Сав. 9. П. 5. тати Зак. 38. на крају XV и свега XVI вијека: гости Хект. 5. дни Ст. пис. 1, 58. Н. Рањ. 15. Ст. пис. 2. 94. 441. 3, 8. 4, 11. 451. 5, 3. 42. 54. 119. 299. Збор 326. Д. Рањ. IV6. Град. дјев. 62. Хект. 176. Зор. 26. Буд. 56. Злат. 46. Гуч. 29. Чубр. 9. људи Ст. пис. 1, 246. Н. Рањ. 70. Збор. 5. Ст. пис. 3, 43. 4, 172. 227. Д. Рањ. VII. Град. дух. 22. дјев. 20. Зор. 76. Буд. 132. Брн. 27. Злат. 41. Гуч. 2. лакти Збор. 346. нокти Ст. пис. 3, 16. 130. 4, 385. пути Зор. 16. црви Ст. пис. 4, 120. -- XVII вијека: дни Вран. жив. 55. Див. 96. Орб. 1. Гунд. суз. III, LV. Банд. 3. Мат. 47. Мрн. 183. Каш. 32. Андр. нач. 6. Пос. 46. људи Вран. жив. 17. Орб. 7. Мрн. 180. лакти Вран. жив. 53. пути Мрн. 22. — тако прешавши међу ове ријечи и мрави (све мрави, ки лазе) Ст. пис. 4, 165.

Ријеч *дан* прима и *ев* у основи на крају као у другим падежима остајући иначе међу овијем ријечима у овом падежу: XVI и XVII вијека: дневи Ст. пис. 5, 239. Д. Рањ. V. Злат. 226. 37. Гуч. 106. 174. Каш. 112.[1]

Ове ријечи прелазе међу мушке с основом на а, а прелазећи онамо у овом падежу најприје су неке заједно са завршетком овога падежа прелазиле па према онијем ријечима још добијале завршетак њихов у том падежу: тако XIII вијека: людие М. 45. XIV вијека: людиіе М. 210. XV вијека гостіе М. 429. гдје је или испало *и* пред іе или іе треба читати *ије*. А послије су прелазиле и редовно, т. ј. без завршетка који имају у овом падежу с основом на і: тако XIV вијека: люде П. 26. XV вијека: люде П. 42. Пб. 68. поуте М. 326. XVI ви-

[1] Што има дниве Ст. пис. 2, 13. јамачно треба читати дни ве.

јека: госте Хект. 32б. Злат. 26б. дне Злат. 36g. Чубр. 11. људе Буд. 135. 137. 138. Брн. 27. нохте Стар. 3, 246. Хект. 22б. нокте Ст. пис. 4, 150. 385. 477. путе Н. Рањ. 15. 64. 79. Ст. пис. 4, 13. 263. 266. 5, 46. Хект. 35б. XVII вијека: госте Андр. пут 349. длане Каш. 95. дне Каш. 38. људе Див. 12б. Банд. 15. 260. Мрн. 163. Пос. 32. Радн. 14. црве Пос. 13б. Радн. 59.[1] — Ријеч *дан* прелазећи тако међу ријечи с основом на **а** добивала је и *ев* на крају основе као у другим падежима: XVII вијека: дневе Радн. 8. а ријеч је *пут* добивала *ов* не мијењајући *о* на *е*: XVII вијека: путове Радн. 12.

Б. У женских ријечи: чести М. 6. чти М. 217. приѩзни М. М. 444. и послије једнако: голијени Н. Рањ. 111. голини Ст. пис. 1, 189. десни Гунд. пс. 9. коби Зор. 32. звијери Ст. пис. 4, 87. 172. 263. мисли Н. Рањ. 19б. моћи Ст. пис. 1, 241. ости Ст. пис. 4, 19. Хект. 33б. ријечи Н. Рањ. 30. части Буд. 67. тако је било и обрви Ст. пис. 1, 76. 2, 71. 3, 267. 358. 4, 192. пјесни Ст. пис. 2, 1. 4, 12. Збор. 100б. Злат. 1б. писми Зор. 11. Брн. 55. Банд. 151. Бун. 37. Андр. дев. 10. прави Буд. 132. рати Орб. 223. свирали Н. Рањ. 58б. Ст. пис. 4, 335. оклопи Гунд. сузе I, XXXIX. Андр. пут 35. покрови Ст. пис. 4, 363. — тако и у ријечи која је међу ове прешла: мрави (злате све мрави, ке лазе по трави, хотил бих сабрати) Ст. пис. 4, 163. мрави Ст. пис. 4, 86. 157. — тако и које су највише само у множини у обичају: гусли Н. Рањ. 122. Ст. пис. 3, 66. 71. јасли Н. Рањ. 21. прси Н. Рањ. 37б. Ст. пис. 2, 29. 3, 323. 5, 152. Злат. 70б. Вран. жив. 59. према њима и дипли Ст. пис. 3, 245. 306. 419. 4, 117. 185. 335. 5, 242.

Ријечи *гусли* и *јасли* долазе од XVI вијека и међу ријечима женским с основом на **а**: гусле Зор. 59. 72б. Банд. 14. 232. Мик. 125. 126. јасле Стар. 1, 234. 235. Банд. 9. 11. Радн. 63. пошљедња се налази у исто вријеме и међу ријечима средњега рода с основом на **а**: јасла Стар. 1, 234.

Али осим поменутијех ријечи које се и сада у том падежу говоре и с основом на **а**, и осим ријечи које су у свијем падежима прешле онамо, као XVII вијека у истом падежу: пѣсне Мат. 67., прелазиле су и друге међу ријечи женске с основом на **а** као у другим падежима (види и датив и локат. мн.)

[1] Кашић грам. 27 вели: golubi vel golube.

и јамачно уз њих, али врло ријетко: XVI вијека: риче Брн. 63. XVII вијека: дваре Мрн. 112. прсе Радн. 4. стваре Крн. 20. Мрн. 138.[1]

IV. Основе на сугласно. Ни у мушких ни у женских ријечи није било овога падежа од таке основе, него

А. Мушке су ријечи прелазиле у том падежу међу мушке ријечи с основом на ı: камени у старом словенском језику; а у српском како су мушке ријечи с основом на ı прешле у том падежу међу мушке с основом на а, прешле су с њима и ове: пламене Ст. пис. 5, 170. Мрн. 19. Каш. 42. 66. тако у ријечи која је и у номинат. јед. још у старом словенском прешла међу ријечи с основом на ı, па је с њима у српском језику опет прешла међу ријечи с основом на а: елене Дом. 9. — Неке прелазе онамо и одбацујући крајње сугласно и пред њим самогласно у основи: праме Гунд. пс. 43. Бун. 13. пламе Андр. нач. 48. — А како су опет мушке ријечи с основом на а прелазиле у неком крају у овом падежу међу ријечи с основом на ı, с њима су се и ове опет онамо враћале: пламени Мрн. 122. корени Буд. 40. па тако и без крајњега *ен* у основи, у слику: прами Ст. пис. 2, 467.

Б. Женске су ријечи такођер прелазиле у овом падежу међу женске с основом на ı: у старом словенском матери и дъштери, а по том је било у нас: цръкви М. 111. любви М. 444. прва је између њих прешла међу женске ријечи с основом на а: матере; друга је и данас још међу ријечима с основом на ı: кћери, али је прелазила и међу женске ријечи с основом на а: хћере Ст. пис. 1, 89. кћере Банд. 115.

В. У средњих је тај падеж једнак с номинативом мн., који види.

Како су неке између таких ријечи прелазиле и међу мушке с основом на а, налази се у њих и у овом падежу према истијем мушким: племене Мрн. 143. 157. а у слику и бримене Мрн. 157. А како су неке мушке ријечи с основом на а прелазиле међу мушке с основом на ı, уз њих су прелазиле онамо и оваке, које су биле међу њих прешле: племени Мрн. 73.

[1] И мушке и женске ријечи налазе се у неких писаца у овом падежу и са *х* на крају, али врло ријетко: користих Брн. 68. људих Мрн. 135.

ВОКАТИВ МНОЖИНЕ.

Особита облика за вокатив мн. нема, него се у свијех ријечи замјењује номинативом мн., који види.

I. С основом на u: сынове у старије вријеме, а послије према основама на a: синови Вран. жив. 101.

II. С основом на a:

А. у мушких ријечи: пуци Н. Рањ. 182б. синци Ст. пис. 4, 308. — Према ријечима с основом на u: банове Ст. пис 3, 46. кнезове Ст. пис. 3, 46. а по том опет као у ријечи с основом на a: богови Злат. 10. витезови Ст. пис. 3, 252. — Према основама на i само у старије вријеме (види номинат. мн.): пріатєлье М. 426. приятєлью П. 96. приятєлю П. 170. — Према основама на сугласно (види номинат. мн.): болѧре Сав. 5. властєлє М. 42. 483. христиꙗнє Стеф. 16. крстјане Ст. пис. 1, 255. 293. 2, 341. дворане Ст. пис. 3, 154. а послије као у ријечи с основом на a: властели Ст. пис. 4, 3. блаћани Ст. пис. 3, 216. дубровчани Ст. пис. 3, 230. крстјани Ст. пис. 3, 327.

Б. у ријечи средњега рода, види номинатив мн.

В. у женских ријечи: жене Злат. 9. госпоје Ст. пис. 3, 243.

У адјектива је као у супстантива с основом на a и на ja.

III. С основом на i:

А. у мушких ријечи: господню М. 81. тако само у старије вријеме, а послије као у ријечи мушких с основом на a; види номинат. мн. у мушких ријечи с основом на i.

Б. у женских ријечи: звијери земаљске Ст. пис. 4, 318.

IV. С основом на сугласно: види им номинатив мн.

ИНСТРУМЕНТАЛ МНОЖИНЕ.

Наставак је као у истом падежу једнине bhi, само му још долази с краја за множину глас s, дакле bhis; у словенским језицима s стојећи на крају отпада, а i се продужује те у словенским језицима бива кратко, а bh гласи у словенским језицима м; тако наставак гласи у словенским језицима ми.

I. Основе на **u**. Крајњи глас у основи **u** слабећи у словенским језицима бива **ъ** као у номинативу јед., па до њега долази наставак: тако је у старом славенском језику а тако је било и у српском до XVI вијека: **сыньми** М. 34. **сынми** М. 564. синми Ст. пис. 1, 316. али су још у старом словенском ријечи с таком основом прелазиле међу оне с основом на **а**; види II. A.

II. Основе на **а**:

А. У мушких и средњих ријечи глас **м** од наставка испада а крајњи глас у основи кратко **а** слабећи у словенским језицима постаје **ъ** као у номинативу јед. мушких ријечи, па се то **ъ** од основе са **и** од наставка саставља у **ы**, које у основа на **ја** предњега гласа роди прелази у **и**, а у српском језику и **ы** гласи *и*:

а) с основом на чисто **а** до краја XV вијака: мушке: **братучеди** М. 454. 456. **врагн** М. 44. **градн** М. 46. **дарн** М. 221. 282. **ꙁаписи** М. 329. **котарн** М. 284. **метехн** М. 486. **ѡбиꙗтн** М. 329. **свѣдоки** Пб. 26. **трьгн** М. 19. **щитн** П. 48. средње: **дрѣвы** М. 11. **дѣли** П. 93. **днели** М. 365. **селни** М. 172. **оустн** М. 5. — На крају XV и свега XVI вијека: анђели Ст. пис. 2, 348. Гуч. 233. апостоли Збор. 54б. бедеви Злат. 17. вепри Злат. 51. вјетри Ст. пис. 3, 377. власи Н. Рањ. 77. дари Злат. 3. закони Ст. пис. 4, 444. Злат. 36f. запори Ст. пис. 4, 201. застори Ст. пис. 1, 50. затвори Д. Рањ. 84б. зуби Н. Рањ. 161. Збор 158. Ст. пис. 3, 251. Стар. 4, 112. лави Ст. пис. 3, 52. мири Дуч. 102. народи Н. Рањ. 37б. Ст. пси. 3, 299. начини Н. Рањ. 22. Ст. пис. 3, 360. Буд. 35. Гуч. 7. пси Ст. пи́с. 5, 15. свјети Злат. 9. туђини Злат. 20. узми Хект. 44. цвити Д. Рањ. 92. чавли Ст. пис. 3, 321. Гуч. 221. чини Буд. 57. јастреби Збор. 53. средње: весли Д. Рањ. 73. Хект. 24. врати Ст. пис. 4, 202. Хект. 40. Злат. 19. дили Ст. пис. 1, 24. 121. 4, 425. Буд. 35. дјели Злат. 16б. Гуч. 83. дрви Ст. пис. 4, 296. копити Ст. пис. 4, 180. крили Збор. 21. лити Хект. 4. рами Ст. пис. 1, 53. уди Ст. пис. 5, 42. усти Ст. пис. 4, 402. Хект. 30. Злат. 86б. — XVII вијека: анјели Орб. 15. бискупи Орб. 103. гласи Каш. 59. диавли Див. 30. зуби Вран. жив. 92. Орб. 34. Банд. 13. Мрн. 50. начини Орб. 89. образи Орб. 163. реди Орб. 253. сни Радн. 43. целови Мрн. 175. чавли Орб. 92. Каш. 46. штапи Банд. 25. средње: богатстви Радн. 10. 81. господстви Банд. 132. дили Вран. жив. 25.

Каш. 113. Пос. 39. дјели Див. 7б. Гунд. пс. 20. суз. III, LX. кољени Орб. 268. писми Крн. 4б. платни Банд. 106.

Тако је и у ријечи с основом на **и** по што су се с овима помијешале: XIV вијека: **сини** М. 219. XVI вијека: сини Буд. 59.

б) с основом на **ја**: до краја XV вијека: мушке: **гли** М. М. 494. **крали** М. 458. **прѣродителии** М. 100. **прародители** М. 562. **приꙗтели** М. 367. П. 57. 145. **родители** М. 14. 187. 210. 317. 382. 412. 421. 468. 486. **оучители** М. 561. **кони** Стеф. 29. **Ораховичики** М. 92. **мачи** П. 48. **покрывачи** Пб. 56. **виньци** М. 427. **мѣсеци** М. 55. **пѣнезѕи** Пб. 115. **пастыри** М. 57 - 58. **поклисари** М. 304. 345. 422. 544. **оуљмрї** М. 58. **цари** М. 99. 100. 458. средње: **беѕакони** Стеф. 19. **ѕасельи** М. 439. **єуангели** М. 11. **поли** М. 449. **млинищи** М. 494. **пашищи** М. 138. **прѣходищи** М. 494. — На крају XV и свега XVI вијека: змаи Зфор. 129б. краљи Ст. пис. 4, 218. 425. научитељи Гуч. 167. Буд. 14. непријатељи Збор. 6б. Ст. пис. 3, 225. обрањитељи Н. Рањ. 25б. пријатељи Н. Рањ. 59 Хект. 21б. родитељи Брн. 21. коњи Ст. пис. 1, 36. Н. Рањ. 60б. Злат 12. птиħи Злат. 4. мечи Ст. пис. 1, 16. са мчи Збор. 80. мачи Ст. пис. 3, 311. мужи Брн. 61б. товариши Н. Рањ. 18. вјеначци Ст. пис. 3, 359. владавци Н. Рањ. 19. мудраци Гуч. 171. знанци Н. Рањ. 67б. Гуч. 169. витези Стар. 3, 272. Злат. 16б. овчари Ст. пис. 4, 302. пастири Ст. пис. 3, 456. 4, 278. 5, 205. Д. Рањ. 134б. цари Стар. 3, 322. средње: копји Ст. пис. 1, 36. копи Стар. 3, 295. Ст. пис. 4, 468. ласканји Стар. 1, 218. зелји Ст. пис. 1, 3. Зор. 21б. зели Стар. 3, 257. воћи Ст. пис. 1, 66. годишти Злат. 86. кљишћи Стар. 4, 114. криоци Ст. пис. 3, 404. лици Стар. 1, 218. Злат. 81. личци Ст. пис. 2, 75. — XVII вијека: мушке: жиљи Вран. жив. 19. краљи Банд. 192. Мрн. 4. обранитељи Банд. 15. пријатељи Вран. жив. 74. Орб. 286. родитељи Банд. 58. учитељи Каш. 97. коњи Вран. жив. 46. бичи Вран. жив. 22. Банд. 109. мачи Банд. 85. Каш. 50. старци Банд. 14. клинци Див. 26б. мударци Јерк. 37. лупежи Јерк. 64. витези Вран. жив. 14. средње: перји Вран. жив. 18. пристолји Банд. 134. диловањи Пос. 39. пожелинји Банд. 172. поштењи Радн. 10. срци Банд. 13. прибивалишти Каш. 8.

Тако је било и у адјектива за мушки и средњи род, те се налази још на крају XV и XVI вијека у пјесмама, особито

у слику, али врло ријетко; тако има изван слика: хитри Ст. пис. 1, 24. писани Ст. пис. 1, 50. гвоздени Ст. пис. 4, 202. у слику ледени Ст. пис. 3, 124. љути Ст. пис. 3, 321. гвоздени Ст. пис. 4, 199. непокојни Хект. 44. али се ни тада тај облик у адјектива није разумијевао него се писао само као остатак од старине, јер долази и ондје гдје би требао сложени облик: тими жутки вońи Ст. пис. 1, 66. и не само то, него долази и за женски род, како ће се споменути мало даље код женских ријечи. Мјесто тога облика узео је мах од давнина сложени.

Из падежа у којима се у основама на **u** крајњи глас шири у *ов* пред самогласнијем наставком, прешло је то *ов* и у овај, пред завршетак његов **ы**, као што је прешло и у друге падеже у мушких ријечи с основом на **a**, па како су се с овијем ријечима помијешале оне у којих је основа на **u**, прешло је опет то *ов* у овом падежу од ријечи с основом на **a** к ријечима у којих је основа на **u**: тако је у нашем језику било од најстаријих времена у мушких ријечи с основом на чисто **a** и на **u**: до краја XV вијека: градовы М. 4. градови М. 400. дарови М. 168. 172. листови М. 329. 403. 433. лоугови М 449. 494. млиnови М. 191. сынωвы Дом. 165. синови М. 180. 262. 377. 563. — XVI вијека: брјегови Ст. пис. 3, 161. 167. вукови Ст. пис. 3, 52. 75. 318. Злат. 16. гробови Ст. пис. 3, 29. дарови Злат. 11. Гуч. 301. дубови Злат. 43. духови Гуч. 131. јадови Ст. пис. 3, 76. 108. 463. сњегови Ст. пис. 3, 161. — XVII вијека: дарови Каш. 23. зубови Пос. 196. попови Вран. жив. 16. постови Радн. 71. синови Банд. 202. Пос. 116. — Како је исто *ов* прелазило и к ријечима средњега рода у неким падежима (види стр. 79), налази се и у овом XVI вијека један пут: блатови Злат. 526.

Како **ы** од давна у српском језику гласи *и*, претварају се пред њим у овом падежу гласови *г*, *к*, *х* у *з*, *ц*, *с*; али то бива истом од прве половине XIV вијека, и свега је тога вијека још доста ријетко: ѕаселци М. 113. 141. 143. 191. 242. ѕасеωци М. 234. тврци М. 223. — XV је вијека већ тако често да су примјери без те промјене врло ријетки (види напријед стр. 113): власи П. 82. длъжници П. 18. добитьци П. 19. 132. ѕаселци М. 265. ѕасеоци М. 284. 296. 301. 305. 340. 346. метеси М. 494. ωпкеници М. 401. 414. ωтроци П. 147. праведници Пб. 40. раѕлоѕи М. 445.

464. П. 178. **рєдовиници** Пб. 105. **рибиници** М. 494. **савнтиници** М. 469. **строниници** М. 459. 470. **трьѕи** М. 410. 436. 445. **ѹгодиници** М. 274. **ѵловѣци** П. 86. 118. **ѥѕници** П. 123. **юнаци** П. 48. 62. **тѵрьци** М. 525. од тога времена и не долази другачије него с том промјеном (осим неколика примјера из XVII вијека, које ћу на по се споменути) **билнєѕи** Збор. 75б бисаци Ст. пис. 4, 309. бози Н. Рањ. 64. бријези Ст. пис. 4, 76. врази Ст. пис. 1, 116. Стар. 4, 113. вуци Ст. пис. 4, 131. Зор. 36б. гриси Ст. пис. 1, 39. Брн. 28б. грјешници Н. Рањ. 219. грешници Гуч. 174. Орб. 168. гришници Буд. 28. грци Злат. 13. друзи Зор. 26б. Банд. 7. језици Н. Рањ. 138. Банд. 27. јунаци Д. Рањ. 20. камици Вран. жив. 16. круси Радн. 57. мисници Гуч. 89. наредбеници Н. Рањ. 19б. насљедници Орб. 7. науци Злат. 93. Стар. 1, 222. Орб. 121. немоћници Каш. 26. облаци Ст. пис. 3, 406. одвитници Банд. 15. покорници Гуч 232. помоћници Банд. 183. разбојници Јерк. 78. разумници Гуч. 114. редовници Збор. 21б. родјаци Н. Рањ. 67б. Хект. 35. Банд. 20. тежаци Банд. 24. ученици Н. Рањ. 70. Ст. пис. 5, 120. Банд. 75. уздаси Град. дјев. 90. Злат. 81. здаси Зор. 2б. 37. — Како свега XVI и XVII вијека нема другачије него с промјеном грленијех гласова, онда што се као највећа ријеткост XVII вијека налази воски Банд. 113. и грихи Глав. 27. не ће бити стари остатак него ће бити одступање од новога правила и вриједиће онолико колико вриједи што се кад кад налазе и у номин. мн. ти гласови непромјењени; испореди још даље.

Како су неке ријечи с основом на **ја** прелазиле у номинативу и у генитиву мн. међу ријечи с основом на **i** (види стр. 60. 74), тако су прелазиле и у овом падежу те су га имале и онако као оне, т. ј. с цијелијем наставком *ми* састављеним с основом онако као у њих (види натраг под III): тако је било XII вијека: **кральми** М. 4. **царьми** М. 4. Које од таких ријечи које од онијех с основом на **u** (види под I) дошло је те су и ријечи с основом на чисто **а** гласиле тако у том падежу: XIII вијека: **виноградми** М. 46. **дарьми** Стеф. 13. тако и даље не само с основом на **ја** него и на чисто **а**: XIV и XV вијека: **братѹчедьми** М. 451. 452. 455. **градми** М. 288. 424. **градьми** М. 299. 321 **дарьми** М. 241. **дарми** М. 242. 317. 412. 486. **ѕаконьми** П. 161. **коньми** М. 63. **кон҄ми** М. 191. П. 91. **котарми** М. 494. **кральми**

П. 161. **листьми** М. 330. П. 102. Пб. 39. 65. 72. 77. **млинми** М. 494. **пинеѕми** М. 285. **пѣнеѕьми** П. 154. **поклисарми** М. 325. **прародителми** М. 129. **прародительмы** М. 282. **приставьми** П. 79. **приѣтельми** М. 176. 315. 458. 508. П. 75. 98. 122. **родительми** М. 63. 562. **оулми** М. 563. 565. **царьми** П. 161. На крају XV и свега XVI вијека: ангелми Н. Рањ. 214б. власми Злат. 2б. гласми Збор. 99. дарми Ст. пис. 3, 239. 243. 297. 309. Буд. 54. Гуч. 130. жуљми Ст. пис. 1, 266. законми Ст. пис. 5, 352. зубми Н. Рањ. 23. Збор. 27. Ст. пис. 4, 47б. 5, 99. кључми Збор. 105. кнезми Ст. пис. 1, 38. коњми Стар. 3, 251. Гуч. 238. мужми Ст. пис. 1, 271. Н. Рањ. 160б. Стар. 4, 142. оглавми Ст. пис. 5, 59. подвезми Ст. пис. 1, 38. рукавми Ст. пис. 2, 252. сакраментми Буд. 56. скорупми Ст. пис. 5, 194. ушерезми Ст. пис. 1, 37. шаторми Збор. 75. И XVII вијека: апоштолми Банд. 137. власми Банд. 66. гласми Банд. 99. жудјелми Радн. 91. кључми Мрн. 3. коњми Банд. 51. краљми Банд. 79. научитељми Банд. V. пријатељми Банд 49. — Тако и онда кад је у основи пред задњим самогласним грлени глас; он се налази непромијењен од XIII до XV вијека: **грѣхьми** Стеф. 22. М. 562. 530. али се од XIV вијека и мијења: **трьѕми** М. 229. П. 5. 7. 17. 22. 26. XV вијека: **лиѕьми** М. 449. **лицьми**[1] П. 48. **трьѕми** П. 63. 70. 112. XVI вијека: језицми Н. Рањ. 36. 138б. розмије[2] Н. Рањ. 117. узроцми Буд. 40. XVII вијека: боцми Банд. 17. вразми Банд. 272. розми Банд. 118. Пос. 19б. — Тако и кад поменутијем начином прелази *ов* из других падежа у овај у ријечи с основом на **a** и на **u**, али тек од XV вијека: **градовми** М. 348. **даровьми** М. 524. **листовьми** М. 357. **листовми** М. 361. 365. 374. Пб. 87. **синовми** М. 403. **становьми** П. 91. XVI вијека: даровми Збор. 36б. синовми Н. Рањ. 53. 62. 65. 67б. 174б. Ст. пис. 4, 445. 448. 474. XVII вијека: гласовми Банд. 112. даровми Див. 6. зидовми Банд. 293. синовми Банд. 44. 52. 192. 217. — Мушке су ријечи повукле за собом и средње (али *ов* није у њих продрло у овом падежу), али тек од XIV вијека: **дрьвми** М. 234. **сельми** М. 116. 234. XV вијека: **вратьми** П. 133. **дрьвми** М. 296. 305. **дрѣвьми** М. 284. на крају XV и XVI вијека: вратми Ст. пис. 5, 159. Буд. 156. Злат. 4.

[1] Наштампано је **лицьмихь**.

[2] О крајњем *је* види стр. 122.

дрнєвми Збор. 75. Ст. пис. 5, 102. кљишћми Стар. 4, 114. колинми Ст. пис. 1, 43. крилми Збор. 8. устми Ст. пис. 1, 4. Н. Рањ. 63б. Буд. 22. Злат. 87б. усми Н. Рањ. 220. Град. дјев. 71. Гуч. 44. XVII вијека: вратми Банд. 45. Каш. 18. колинми Глав. 50. устми Банд. 2. Каш. 29. устни (т. ј. устми) Вран. жив. 45.

Ријечи које постају наставком *ин* и *јанин* па у множини одбацују *ин*, добивају основу на сугласно, те се изједначују с ријечима у којих се основа свршује на сугласно: ако се тада у њих основа свршује на *н*, тај се глас као и у дативу мн. кад до њега дође наставак *ми*, изједначује с гласом *м* од наставка, те постаје *м*, по том се једно од два *м* избацује: тако имамо још XV вијека: **бошнами** М. 440. **дѹбровчами** М. 375. и послије мацедонами Стар. 3, 251. 282. Како ријечи којима се основе од постања свршују на сугласно прелазе у овом падежу међу ријечи с основом на **і**, с њима прелазе онамо и ове, те у овом падежу гласе и онако као оне: тако XIV и XV вијека: **властєльми** М. 143. 189. 211. **властєѡми** М. 444. а како опет ријечи с основом на **і** прелазе међу оне с основом на **а**, тако с њима прелазе онамо и ове, у којих се у множини основа свршује на сугласно, те се изједначују с ријечима мушким које имају основу на **а**: тако од XIII вијека до краја XV: **болꙗры** М. 22. Сав. 13. **болꙗри** М. 22. **властєлы** М. 34. **властєли** М. 44. 146. 156. 210. 255. 311. 431. 508. 544. **дѹбровчани** М. 205. 434. **срьбли** М. 205. 353. 434. и послије: грађани Гуч. 305. жидови Ст. пис. 3, 318. индијани Ст. пис. 3, 230. римњани Ст. пис. 1, 48. (тако са *њ*).

Што је глас **ы**, на који се свршивао овај падеж, у српском језику гласио *и*, пред којим су се и грлени гласови мијењали, и што и у старом словенском језику код основа на **ја** мјесто **ы** стоји *и*, те се тај падеж у тијех ријечи мушкога рода изједначио с првијем пад. мн., а у других се ријечи, које су имале цијели наставак *ми*, добро разликовао, с тога да би се разликовао и у њих према овима другима, не само се мијешаху у овом падежу ријечи у којих је основа на **а** с ријечима у којих је основа на **і** (како је речено напријед), него се и самоме правом инструменталу ријечи с основом на **а** додаваше још једном наставак *ми*, које особито лако могаше бивати уз ријечи у којима се чуваше наставак *ми*: тако на-

ходимо XIII вијека: **моими болѣрими** М. 28. **своими болѣрими** М. 29. **болѣрими доубровьчьскими** М. 30. **моими болѣрими** М. 32. а тако је без сумње и XIV вијека: **прародитєлими нашими** М. 241. (гдје је гријешком наштампано **прародитєли ми нашими**). тако и XVI вијека: **керстианими** Шаф. рат. 1873. 111. за мушким су ријечима пристајале средње: тако од прилике XV вијека: устими Стар. 1, 221. и XVI вијека: устими Брн. 55. Оваки се је облик XVI вијека већ мијењао (како ћемо одмах видјети), за то не долази чешће; истом се XVII вијека опет јавља у неких књижевника доста често, а тада ће га бити изазвао нов узрок, како ће се одмах видјети: бичими Каш. 46. 56. винцими Каш. 77. гласими Каш. 55. голубићими Каш. 16. даровими Каш. 95. конопцими Каш. 50. 57. листими Мрн. 178. мирими Каш. 11. мирисими Мик. 254. мрцими Каш. 118. пјенезими Мик. 278. пинезими Каш. 95. послими Мрн. 112. прасцими Каш. 31. уресими Каш. 77. чавлими Каш. 46. тако и у средњих ријечи: дилими Каш. 103. дјелими Каш. 111б. копјими Каш. 50. проклетствими Радн. 65. Оваки се облик находи и у ријечи с основом на **і** и на сугласно; види их ниже под III и IV.

Таки се облик само крајњим својим *и* разликоваше од датива мн., какав узимаше мах XVI вијека, а сврх тога оба падежа бјеху у то вријеме ослабила не само у овијех ријечи него и у других, те се мијешаху и један другим замјењиваху (види код датива мн. мушких ријечи с основом на **a** инструментал мјесто датива и датив мјесто инструментала; види и код женских ријечи с основом на **a** датив и инструментал мн.; види исте падеже у замјеница личних); што дакле разлика међу њима већ бјеше слаба и што се замјењиваху, за то се и изједначише са свијем, а изједначише се тијем што се оваком инструменталу мн. са завршетком *ими* одбаци крајње *и*: тако је врло често XVI вијека: у мушких: анђелим Ст. пис. 5, 111. Град. дјев. 11. апостолим Град. дјев. 161. бисацим Ст. пис. 4, 309. боцим Град. дјев. 176. валим Ст. пис. 4, 434. гласим Град. дух. 12. гријесим Град. дух. 15. гусарим Град. дјев. 75. дарим Град. дух. 19. динарим Ст. пис. 5, 155. законим Ст. пис. 4, 460. змајим Ст. пис. 5, 16. зубим Ст. пис. 4, 476. Д. Рањ. 119б. јадим Д. Рањ. 6. језицим Град. дух. 49.

калуђерим Град. дјев. 126. каноницим Град. дјев. 127. кумпањим Ст. пис. 5, 287. мирим Ст. пис. 4, 423. Град. дјев. 153. мужим Ст. пис. 5, 254. начиним Д. Рањ. 84б. Град. дјев. 112. народим Град. дјев. 160. науцим Град. дјев. 4. непријатељим Ст. пис. 5, 56. облацим Д. Рањ. 134. палим Ст. пис. 4, 199. патријарцим Град. дјев. 173. повојим Ст. пис. 4, 222. поповим Град. дјев. 127. постим Град. дух. 16. пријатељим Ст. пис. 5, 20. Д. Рањ. IXб. пророцим Град. дјев. 173. разлозим Град. дјев. 123. сакраментим Град. дух. 24. сатирим Ст. пис. 5, 223. синовим Ст. пис. 4, 437. старцим Ст. пис. 4, 362. Град. дјев. 173. трудим Д. Рањ. 8. уздасим Д. Рањ. 81. Град. дух. 16. ученицим Град. дух. 52. чавлим Град. дјев. 140. шиљцим Град. дјев. 90. у средњих: дилим Ст. пис. 4, 483. дјелим Д. Рањ. 37б. Град. дјев. 21. кољеним Ст. пис. 4, 462. Град. дух. 32. копим Ст. пис. 4, 478. крилим Град. дух. 67. пророчанствим Град. дјев. 154. устим Д. Рањ. 60. — XVII вијека: у мушких: анђелим Андр. дев. 25. бичим Андр. пут 78. благосовим 122. блудим Гунд. суз. II, IX. валовим Андр. нач. 36. гласим Андр. пут 125. гријесим 69. грешницим Андр. пут 419. даждим Бун. 36. дарим Гунд. пс. 41. Андр. пут 77. дев. 14. дусим Андр. пут 73. дворaним 144. завезајим Гунд. суз. I, LXIV. зрацим Гунд. пс. 43. суз. III, XXIX. кладенцим Андр. пут 19. лавим 436. латиним Ђам. 21. лупежим Бун. 45. начиним Андр. пут 353. дев. 21. научитељим Андр. пут 274. невјерницим Андр. дев. 14. непријатељим Гунд. пс. 4. образим Андр. пут 375. одметницим 403. писаоцим Ђам. 4б. погледим Гунд. суз. II, XX. пријатељим Андр. дев. 59. разумницим Андр. пут 155. редовницим 177. родјацим Андр. дев. 59. свецим Андр. дев. 25. трним Бун. 41. угризајим Мик. 717. уздасим Андр. пут 322. целовим Бун. 27. чавлим Вун. 33. Андр. пут 408. дев. 42. средње: вратим Андр. пут 257. дјелим 140. достојанствим Андр. дев. 180. нач. 23. жвалим Гунд. пс. 9. кољеним Андр. пут 14. напастованим (-nijm) 368. свједочанствим 368. устим Андр. дев. 119. нач. 36. пут 155. — на крају *м* гласи гдје гдје и *н:* коларинин Град. дјев. 104. — Што се овако овај падеж изједначио с дативом, с тога се XVII вијека покушавало да се опет разликује враћајући му на крају *и*; примјере види мало напријед.

Таком облику додаје се још *а* на крају као у генитиву мн. и у дативу мн., и с тијем се додатком појављује још прије него без њега, а то свједочи да се *и* одбацивало прије него што се тај облик без њега у књигама находи; тако имамо са *а* још на крају XV вијека: синовцимa М. 531. мачима Ст. пис. 1, 11. XVI вијека: вијенцима Д. Рањ. 107б. воњима Д. Рањ. 63б. гласима Ст. пис. 4, 449. даждима Д. Рањ. 124. дарима Д. Рањ. V. Злат. 31б. дјетићима Ст. пис. 4, 255. дубима Д. Рањ. 118. зубима Д. Рањ. 68б. јадима Д Рањ. 46б. лијецима Д. Рањ. 14б. мирима Д. Рањ. 88. мразима Д. Рањ. 140. ступима Д. Рањ. 9б. трацима Д. Рањ. 77. чавлима Ст. пис. 5, 136. у средњих: воћима Д. Рањ. 28б. дјелима Д. Рањ. 28б. устима Ст. пис. 5, 69. 255. Д. Рањ. 23б. Злат. 80. — XVII вијека: у мушких: анјелима Орб. 227. бисерима Мик. 722. бичима Бун. 41. бозима Вран. жив. 61. гријесима Орб. 40. даждима Бун. 36. дарима Андр. пут 179. даровима Мик. 85. дусима Андр. пут 90. зубима Мик. 586. језицима Радн. 54. краљима Орб. 103. лијецима Андр. пут 198. лонцима Радн. 85. љубљеницима Радн. 9. мирима Мик. 119. мирисима Мик. 181. науцима Ђам. 21б. пјенезима Мик. 116. планетима Орб. 11. прутима Мик. 525. разговорима Андр. пут 307. разлозима Орб. 79. Мик. 554. Андр. пут 387. розима Мик. 17. рукавима Мик. 571. синовима Андр. дев. 139. свидоцима Радн. 2. уздасима Гунд. суз. II, XVII. црипима Вран. жив. 113. штитима Мик. 37. у средњих: бдењима Радн. 71. дјелима Орб. 13. 60. 145. Андр. пут 127. 139. 145. 180. Радн. IIб. добрима Радн. 53. еземплима Орб. 166. једрима Мик 178. устима Андр. пут 82. цаблима Мик. 46.[1] — Што толиким примјерима у наточ има без промјене грлених гласова: острогима Мик. 343. редкима Мик. 560. то ће бити онако као напријед стр. 116 у два примјера без *ма*.

Облик тако раширени гласом *а* долази и без *и* пред *м*, али тек XVII вијека: у мушких: пастирма Радн. 42. киповма Радн. 36. у средњих: изнашастма Радн. 100. крилма Радн. 70. мистма Радн. 30. поштенма Радн. 12. устма Радн. 19. 22. 42. 56. 71. 86. чињењма Радн. 74.

У средњих ријечи долази тај облик и према женскима с основом на а као кад кад у дат. мн., али врло ријетко:

[1] Кашић грам. 28 вели: vitrimi vel vitrima и на стр. 34: zlatima vel zlatimi vel zlati.

тако још XIII и XIV вијека: ѕаселними М. 11-12. 59. на крају XV или у почетку XVI вијека: воћами Стар. 3, 266. крилами Ст. пис. 2, 408. 436. и XVII вијека: богатствами Радн. 83. 93. достојанствами Радн. II. у исто вријеме и без крајњега *и*: богатствам Радн. 81. доброчинствам Мик. 85.

Што се и у мушких тако налази у једнога писца на крају XV вијека два пута у слику: врхами Ст. пис. 1, 10. лугами Ст. пис. 1, 57. то ће бити јамачно само слика ради; изван слика долази само један пут: другами Ст. пис. 1, 275.

У овога се падежа налази само једном додано на крају *е* XVI вијека: розмије Н. Рањ. 117. а што XVII вијека има: у мушких: зуковије Радн. 37. и у средњих: дилије Радн. 57. мастилије Радн. 37. ту је инструментал помијешан с локативом и њим замијењен; исто је тако у исто вријеме замијењен локативом, који је добио на крају *м* од инструментала помијешавши се с њим (види код локатива): у средњих: вратијем Андр. пут 257. богатствијем Радн. 81. 83. створенијем Радн. 83. Андр. 263.

Да се кад кад у овијех ријечи налази инструментал мјесто датива и датив мјесто инструментала, поменуто је код датива мн.; а да се кад кад налази локатив мјесто инструментала, споменуће се још код локатива мн.

Б. У женских: у основи је крајње **а** дуго, те у словенским језицима бива кратко; к њему приступа цијели наставак **ми**: тако до краја XV вијека: **беседами** М. 420. **вельможами** М. 272. **мєтми** М. 218. **медами** М. 301. тако је у то вријеме и у колективних ријечи: **братнами** М. 63. 278. 564. **господами** М. 201. П. 27. 33. 39. 57. 161. **дѣтьцами** М. 63. 564. — На крају XV и свега XVI вијека: ближиками Н. Рањ. 23б. бухами Ст. пис. 5, 15. веригами Збор. 55б. водами Ст. пис. 3, 354. Град. дух. 50. Злат. 10б. војсками Рањ. IXб. гиздами Ст. пис. 2, 89. дјевицами Гуч. 233. дубравами Гуч. 273. душами Ст. пис. 3, 445. Гуч. 279. жељами Злат. 86. женами Н. Рањ. 16б. Ст. пис. 5, 16. Град. дјев. 175. звијездами Ст. пис. 2, 58. 3, 146. 5, 113. злобами Ст. пис. 3, 388. змијами Д. Рањ. 129. књигами Гуч. 77. косами Ст. пис. 2, 11. 5, 119. молбами Злат. 4б. Гуч. 6. молитвами Гуч. 22. мрвами Гуч. 266. ногами Ст. пис. 3, 121. Град. дух. 42. Злат. 51б. ножицами Н. Рањ. 108. овцами Ст. пис. 3,

74. 5, 242. палицами Н. Рањ. 91б. потрјебами Н. Рањ. 30б. ранами Д. Рањ. 149. Гуч. 199. рибами Д. Рањ. 114. риками Хект. 10б. руками Н. Рањ. 64. Збор. 46. Ст. пис. 2, 210. 3, 377. Град. дјев. 156. светковинами Гуч. 90. сестрами Збор. 9б. старишинами Буд. 59. стријелами Ст. пис. 3, 182. сузами Ст. пис. 2, 281. 3, 76. 4, 392. 5, 195. Д. Рањ. 90б. Град. дјев. 88. Злат. 4б. Гуч. 102. тминами Злат. 90. тугами Ст. пис. 3, 459. Д. Рањ. 2. уздами Злат. 20. тако и у ријечи која је сада мушкога рода: мрвљами Ст. пис. 4, 84, 158. XVII вијека: веригами Бун. 24. виками Орб. 108. водами Див. 6. војсками Орб. 84. врућинами Орб. 167. гатками Пос. 2б. грдобами Радн. 16. грлицами Каш. 16. дивицами Вран. жив. 16. душами Орб. 219. женами Орб. 255. Банд. 5. Јерк. 15. заклетвами Мик. 264. засједами Гунд. суз. II, XXVI. згодами Андр. пут 74. злобами Бун. 29. Мрн. 24. јаглами Крн. 5. клетвами Мик. 52. косами Бун. 32. краљицами Орб. 103. купами Мик. 444. лажами Андр. пут 373. молбами Вран. жив. 16. Мрн. 26. Мик. 264. молитвами Орб. 121. муками Орб. 34. Каш. 9. направами Бун. 6. ногами Мик. 449. Андр. пут 40. пеленами Бун. 47. пеленицами Каш. 9. приварами Радн. 24. прилнками Радн. 5. птицами Банд. 114. пукшами Мрн. 45. рудинами Мик. 570. руками Орб. 42. Мик. 420. Андр. 6. Радн. 3. сабљами Мрн. 45. стазами Банд. 3. сузами Вран. жив. 17. Бун. 3. Каш. 46. Андр. пут 339. тминами Вран. жив. 22. травами Орб. 4. трубљами Орб. 227. уздами Гунд. пс. 9. хвалами Гунд. пс. 28. шаками Мик. 409. штетами Радн. 49.

Тако је било и у адјектива за женски род: многами М. 11. христовами М. 11. кражіами Сав. 7. желѣзнами Стеф. 10. али само у прва времена, а послије је мах узео сложени облик. На крају XV вијека тако је већ био заборављен овај номинални облик у адјектива да мјесто њега долази облик мушкога рода и то само у пјесмама: изван слика: бритци сабљами Ст. пис. 1, 12. 36. у слику: свилами разлици Ст. пис. 1, 41. руками прибили Ст. пис. 2, 30. 240. 259.

Ако се и држао овај облик у супстантива свега времена, опет не разликујући се од датива мн. ничим осим свога крајњега *и*, мијешао се је с њим тако да је и он долазио мјесто датива (види код датива мн. у женских ријечи с основом на а) и датив мјесто њега или да је своје *и* на крају губио:

тако на крају XV и свега XVI вијека: бесједам Ст. пис. 5, 19. Злат. 59. божицам Злат. 5. геригам Град. дјев. 37. вилам Ст. пис. 2, 68. 422. 4, 469. галијам Ст. пис. 5, 102. грлицам Ст. пис. 2, 360. 373. дивицам Ст. пис. 2, 361. дјевицам Град. дјев. 101. диклам Ст. пис. 2, 90. дјевојкам Д. Рањ. 11. добротам Град. дјев. 55. 68. душам Град. дјев. 31. 33. заклетвам Злат. 72. занчицам Град. дух 81. звиздам Ст. пис. 2, 47. 75. 235. Град. дух 15. зракам Д. Рањ. 4б. Град. дух. 25. јестојскам Град. дух 15. косицам Ст. пис. 2, 30. лукијернам Град. дјев. 177. молбам Ст. пис. 4, 417. 5, 36. Град. дух. 46. Злат. 82б. молитвам Град. дјев. 88. Гуч. 7. мукам Ст. пис. 2, 400. Град. дјев. 75. Злат. 82б. напоменам Град. дух. 1. направам Д. Рањ. VIII. наредбам Град. дјев. 123. ногам Град. дух. 32. Злат. 11б. оготам Ст. пис. 5, 254. приликам Град. дјев. 8. 84. 153. птицам Ст. пис. 2, 361. 4, 434. птичицам Ст. пис. 2, 361. разблудам Град. дјев. 112. раскошам Град. дјев. 111. регулам Град. дјев. 132. рожицам Ст. пис. 2, 89. рукам Ст. пис. 4, 368. сестрам Злат. 32б. славам Гуч. 125. слугам Град. дјев. 87. службеницам Град. дјев. 87. сузам Ст. пис. 4, 316. Град. дух. 16. Злат. 21. тугам Злат. 25. тужицам Ст. пис. 2, 418. хвалам Злат. 95. шибикам Град. дјев. 182. XVII вијека: гиздам Гунд. суз. I, XXXVIII. главам Банд. 87. Андр. пут 208. гозбам Бун. 25. грешницам Андр. пут 419. дворкињицам Бун. 7. драчам Андр. пут 139. душам 340. заушницам Банд. 92. звијездам Андр. пут 182. злобам Андр. нач. 21. косам Бун. 30. крунам Андр. пут 360. молбам 223. молитвам 173. мукам Гунд. суз. II, XLVII. Андр. пут 232. наредбам 89. ногам 106. невољам Андр. дев. 107. овчицам Андр. пут 332. опекам Мик. 542. приликам Андр. дев. 115. ранам Бун. 44. раскошам Гунд. суз. II, VII. Андр. пут 83. росам Бун. 36. рукам Андр. пут 354. слугам Гунд. суз. III, LIII. стријелам Андр. пут 42. сузам Гунд. суз. III, LXXI. Бун. 17. 24. 36. Андр. дев. 73. нач. 49. тугам Андр. дев. 108. хаљинам Андр. нач. 21. хитринам Андр. пут 387. чесвинам Гунд. суз. I, IX.

Таком облику са сугласним на крају додаје се као и у дативу мн. и у другим приликама на крају *а*, и то од XV вијека: гѡлнима П. 96. ꙁемлама М. 551. на крају XV и свега XVI вијека: бесидама Буд. 32. вилама Ст. пис. 2, 349. 378. 403. 405. женама Буд. 23. 83. 87. Вран. рјеч. 128. звиздама Ст. пис.

2, 377. звијездама Ст. пис. 3, 205. 416. 5, 44. змијама Ст. пис. 2, 405. јизбама Буд. 94. књигама Буд. 137. косама Ст. пис. 2, 10. 71. 5, 57. ликарнјама Буд. 35. милостињама Буд. 59. мирама Буд. 91. наредбама Буд. 132. одлукама Буд. 132. светињама Буд. 56. свићама Буд. 157. сестрама Ст. пис. 5, 147. силама Буд. 54. слугама Стар. 1, 218. стрилама Ст. пис. 2, 445. сузама Ст. пис. 2, 8. 282. 366. 437. 4, 244. 392. 393. 427. 430. 439. 443. 444. 470. 5, 76. 94. Д. Рањ. 30. Град. дјев. 157. Злат. 43. тугама Ст. пис. 2, 366. 403. 405. 4, 433. Д. Рањ. 30. Злат. 19. узама Буд. 85. уздама Ст. пис. 5, 59. химбама Буд. 91. — XVII вијека: водама Орб. 10. главама Мрн. 134. дружбама Мрн. 21. заушницама Мик. 822. кочијама Мик. 789. крајинама Мрн. 3. купама Мик. 222. мирама Мик. 175. пашама Мрн. 131. петљама Мик. 825. ружицама Мик. 572. рукама (нашима) Мрн. 134. Андр. дев. 140. свићама Мрн. 177. струњама Мик. 172. сузама Вран. жив. 41. 54. хаљинама Радн. 51. 72. химбама Мрн. 133. шакама Мик. 584.[1]

Налази се XVI вијека према основама на ĭ, али само у два примјера: петми Ст. пис. 4, 171. рукми Брн. 15. Једном има и према мушким ријечима с основом на a: ꙁемлꙇ М. 38.

III. Основе на ĭ. Наставак долази цио ми, а у основи крајње кратко ĭ слаби у словенским језицима те бива ь; тако је било и у мушких и у женских:

а) у мушких до краја XV вијека: дьньми Стар. 4, 134. лꙋдьми М. 44. людми М. 46. 296. людьми М. 211. П. 6. 91. 135. на крају XV и свега XVI вијека: људми Ст. пис. 1, 36. Н. Рањ. 30. Збор. 55. Ст. пис. 4, 234. 401. 460. Буд. 62. Злат. 23. Гуч. 122. црвми Збор. гвоздми Збор. 88б. и XVII вијека: људми Банд. 20. Каш. 83. Пос. 32.

Али од XV вијека изједначују се ове ријечи и друге с оваком основом с ријечима мушким у којих је основа на a, т. ј. долазе са *и* мјесто *ми:* гвозди Стар. 1, 223. гости Ст. пис. 1, 47. људи Ст. пис. 1, 185. Стар. 3, 251. 248. 281. Д. Рањ. 86. 119б. Хект. 30б. Вран. жив. 61. 93. Див. 33б. 38б. Орб. 281. Крн. 2б. Каш. 22. 26. Пос. 32. нокти Ст. пис. 3, 131. 456. 4, 49. 482. Крн. 22б. Мрн. 70. Пос. 19б. нохти Ст. пис. 4, 112. Вран.

[1] Кашић грам. 38 вели: vojvodami vel vojvodama.

жив. 111. Мрн. 50. пути Н. Рањ. 48. Стар. 1, 229. Банд. 40. Мрн. 72. Глав. 23. црви Ст. пис. 1, 320. — Изједначују се с њима и даље узимајући као и оне к томе промијењеном облику још једном наставак *ми*: гвоздими Стар. 1, 222. и по том крајње *и* одбацујући, и то од XVI вијека: људим Ст. пис. 5, 156. Н. Рањ. 40. Град. дјев. 118. дух. 21. путим Град. дјев. 112. Бун. ГЗ. Андр. пут 353. црвим Андр. пут 291. к таком се облику још додаје *а* XVI и XVII вијека: људима Д. Рањ. 13. Орб. 118. ноктима Д. Рањ. 77.[1] па се *и* пред *м* може и избацити: људма Радн. 14. 30. 36. 46.

б) у женских: до краја XV вијека: обьрьшьми М. 11. пѣсньми Стеф. 18. печатьми М. 357. рѣчьми М. 292. стасми М. 63. цѣвми М. 498. частьми М. 221. на крају XV и свега XVI вијека: болестми Збор. 51б. заповидми Буд. 60. звиерми Збор. 10. Ст. пис. 4, 180. крељутми Ст. пис. 1, 17. крипостми Ст. пис. 1, 165. Буд. 54. милостми Н. Рањ. 51. Гуч. 134. мисалми Ст. пис. 3, 316. печатми Стар. 3, 267. помоћми Буд. 24. прсми Ст. пис. 3, 307. 4, 320. ричми Ст. пис. 1, 43. Д. Рањ. 90. Хект. 18. ријечми Н. Рањ. 155. Збор. 34. Ст. пис. 4, 417. 481. 5, 307. Злат. 45б. Гуч. 81. свиралми Збор. 102б. свјетлостми Н. Рањ. 111б. сласми Збор. 155б. стварми Ст. пис. 1, 321. Збор. 119. Злат. 3. ћудми Брн. 61. и XVII вијека: крепостми Див. 6. крипостми Глав. 41. напастми Банд. 218. паметми Банд. 110. ријечми Див. 29. Мат. 90. ричми Банд. 50. Каш. 7. свитлостми Банд. 32. трстми Јерк. 56.

Али једнаке будући у том падежу с мушкима у којих је основа на **і** мијењају с њима и тај облик: најприје према мушкима у којих је основа на **а**: тако се јавља на крају XV и свега XVI вијека:[2] заповиди Брн. 44. кости Стар. 3, 236. крипости Стар. 1, 235. Хект. 38б. Брн. 15. Гуч. 300. 306. милости Гуч. 78. напасти Ст. пис. 5, 75. пјесни Збор. 79б. Ст. пис. 4, 448. Злат. 83. Гуч. 241. пиесми Збор. 102. ричи Зоран. 16. 27. 28. 32. 47. ствари Н. Рањ. 218. Хект. 25. Зор. 66. части Д. Рањ. IVб. Зор. 1б. Злат. 10. чељусти Злат. 68б. тако и

[1] Кашић грам. 27 вели: golubimi vel golubima vel golubi.

[2] Што има XIV вијека: печати М. 107. 229. и по том XVI вијека печати Н. Рањ. 199. може бити да је ријеч већ у мушком роду, као што и има већ XIV вијека: нашимь печатомь М. 176. тако ће бити у стаси у мом рјечнику код ријечи стась.

XVII вијека: болести Јерк. 58. изврсности Каш. 31. крипости Вран. жив. 112. Каш. 119. милости Каш. 27. Пос. 25. мисли Вран. жив. 81. Пос. 40б. напасти Орб. 81. Каш. 98. немоћи Орб. 125. области Банд. 79. писми Вран. жив. 71. погибили Радн. 46. помоћи Орб. 126. псости Вран. жив. 42. радости Каш. 79. ријечи Див. 29. ричи Вран. жив. 11. 13. 37. 42. 61. Каш. 28. 49. сатвари Вран. жив. 113. ствари Див. 6. 22б. Орб. 46. Мат. 72. Каш. 32. 76. 109. Пос. 5. 29. — Таком се облику опет додаје наставак **ми**: тако још XV вијека: **частими** М. 317. **користими** М. 494. прсими Ст. пис. 1, 172. XVII вијека: крипостими Каш. 117. мастими Каш. 111. писними Каш. 79. — По том без крајњега *и* XVI вијека: жалостим Град. дјев. 75. крепостим Град. дјев. 55. 68. 95. милостим Град. дјев. 159. мислим Д. Рањ. 89. Град. дјев. 47. 88. 89. 98. моћим Град. дух. 17. прсим Ст. пис. 4, 320. различностим Град. дјев. 55. ријечим Ст. пис. 4, 483. Град. дух. 47. дјев. 8. 21. 61. стварим Д. Рањ. 24б. XVII вијека: болестим Андр. пут 408. дев. 6. химбеностим Андр. пут 373. радостим 96. 373. ричим Пос. 3б. слабостим Андр. нач. 21. стварим Андр. дев. 59. хридим Бун. 16. — С доданим *а* на крају XV и XVI вијека: костима Д. Рањ. 7б. мислима Д. Рањ. 125б. остима Ст. пис. 4, 19. 20. пјеснима Д. Рањ. 118. 127. ричима Ст. пис. 1, 8. Д. Рањ. 7б. 56. ријечима Ст. пис. 5, 8. 19. Д. Рањ. 37б. Злат. 34б. стварима Д. Рањ. IXб. частима Злат. 10б. XVII вијека: болестима Орб. 66. Андр. дев. 40. Радн. 75. врстима Орб. 182. испразностима Радн. 73. крепостима Андр. пут 70. лажима Радн. 24. 40. милостима Орб. 204. Андр. дев. 14. пут 77. мислима Андр. дев. 86. напастима 52. немоћима Орб. 7. помоћима Андр. нач. 60. прсима Радн. 13. 61. радостима Андр. пут 83. ричима Вран. жив. 34. 75. 113. 114. ријечима Орб. 84. Мик. 161. 385. 442. Андр. пут 53. сатварима Вран. жив. 33. слабостима Андр. 435. химбеностима Андр. 268. частима Мик. 275. — По што је додано на крају *а*, долази и без *и* пред *м* XVII вијека: болестма Радн. 71. 73. жалостма Радн. 71. заповиједма Радн. 49. испразностма Радн. 10. јакостма Радн. 53. крипостма Радн. 71. ријечма Гунд. пс. 20. Мат. 49. 58. 59. Радн. 5. 21. 39. ричма Банд. 51. стварма Радн. 22. 30. 32.

Налазе се од конца XV вијека оваке ријечи изједначене у овом падежу и са женскима у којих је основа на a, и то не само оне које су цијеле прелазиле онамо као: гуслами Зоран. 22. писнами Банд. 82. него и друге: прсами Ст. пис. 1, 14. пестами Мик. 17. ричами Мрн. 91. 136.[1] и са *а* мјесто крајњега *и* као и у ријечи међу које су прешле: XVI вијека: ричама Стар. 1, 222. Буд. 17. 24. 25. 30. 58. 67. 84. стварама Буд. 116. 129. тварама Буд. 4. и XVII вијека: ричама Мрн. 12. 133. 138.

Што на једном мјесту има: niedniema krjepostiu Гуч. 5. биће гријешком u мјесто n а то мјесто m.

IV. С основом на сугласно. Од таких основа нема овога падежа ни у староме словенском језику, него ријечи с таком основом прелазе међу друге:

А. Мушке ријечи прелазе међу мушке с основом на i, те имају овај падеж као оне: камєнь-ми у старом словенском језику, а у српском како су ријечи мушке с основом на i прешле међу мушке с основом на a, прешле су с њима и ове: тако XV вијека: сь четири камєни Пб. 56. М. 386. XVI вијека: камени Ст. пис. 3, 75. Хект. 25б. пламени Злат. 20б. 86б. и у њих се таком облику на ново додавао наставак *ми*: XVII вијека: пламеними Каш. 79. тада се крајње *и* одбацивало и додавало *а*: каменима Гунд. пс. 42. тако прелазећи онамо и одбацивале су у основи крајње сугласно и пред њим самогласно: плами Ст. пис. 2,505. Гунд. суз. III, XXX. и тада им се на ново додавао наставак *ми*, од кога се крајње *и* одбацивало: пламим Град. дух. 82. прамим Бун. 26. а тада се додавало *а*: прамима Бун. 27. како су ријечи с основом на a прелазиле у овом пад. међу ријечи с основом i, тако ријеч *јелен*, којој се основа свршује на сугласно, али која је и у номинат. јед. још у старом словенском језику прелазила међу ријечи с основом i, прешавши оданде међу мушке с основом на a, имала је у овом падежу као многе између њих опет према ријечима с основом на i XVII вијека: јелинми Банд. 215.

Б. Ријечи средњега рода прелазе међу средње с основом на a; по томе је било и у нас кроза све вријеме: бри-

[1] Кашић грам. 41 вели: sladostami vel sladostima vel sladosti.

мени Радн. 49. вримени Мрн. 139. **имени** М. 192. 219. **дѣлєсы** Стар. 4, 131. **нєбєси** Стеф. 1. Ст. пис. 2, 463. 3, 354. 363. 375. 415. 5, 298. Гуч. 11. Чубр. 14. Орб. 227. **словєси** Сав. 4. М. 128. телеси Ст. пис. 3, 105. 268. 354. 377. Орб. 118. тилеси Мрн. 48. **ѹдєси** М. 133. Ст. пис. 2, 111. Гуч. 291. Вран. жив. 6. Пос. 5б. — Како су средње ријечи с основом на **а** прелазиле у овом пад. међу ријечи с основом на **і**, с њима су прелазиле и ове, те је било XVI и XVII вијека: телесми Збор. 55б. чудесми Каш. 32. 117. — И у тијех се ријечи правоме инструменталу мн., који су имале према основама на **а**, додавао још једном наставак **ми**, од кога је отпадало крајње самогласно: XVI и XVII вијека: чудесим Град. дјев. 148. Андр. нач. 39. пут 173. имених Андр. пут 415. а таком се облику додавало *а* XVII вијека: именима Мик. грам. 4. колесима Мрн. 63. телесима Орб. 249.[1] — Неке прелазећи међу ријечи с основом на **а** могле су и одбацити у основи крајње сугласно и пред њим самогласно: тако од краја XV вијека: коли Н. Рањ. 60б. Гуч. 238. Злат. 17б. Вран. жив. 13. неби Ст. пис. 5, 300. (испореди стр. 43-44). слови Ст. пис. 2, 92. Хект. 18. Вран. жив. 18. Див. XIб. Каш. 7. тили Ст. пис. 1, 117. — Таком се облику наново додавао наставак *ми*, од кога је крајње *и* отпадало: колим Град. дјев. 183. Мик. 789. словим Ђам. 15. Андр. нач. 38. чудим Андр. пут 182. тада му се додавало *а*: словима Ђам. 1. 3. Мик. предгов. Како су ријечи с основом на **а** имале овај пад. и према ријечима с основом на **і**, тако су с њима имале и ове с основом оваково окрњеном: словми Н. Рањ. 105. Банд. 170. — Како су средње ријечи с основом на **а** имале кад кад овај падеж према женским ријечима с основом на **а**, тако се налази и у овијех: колами Ст. пис. 1, 23.

В. Женске су једне прелазиле међу ријечи с основом **і**, а како су ријечи с основом на **і** промијениле тај падеж према мушкима с основом на **а**, тако је било и у овијех: крви Ст. пис. 5, 152. а с њима су и на ново узеле наставак *ми*, од кога је крајње *и* отпадало па се додавало *а*: XVII вијека: кћерима Андр. пут 45. и избацивши *и*: кћерма Радн. 81. — Друге су ријечи а с њима и та прешле међу женске ријечи

[1] Кашић грам. 33 вели: vrimeni vel vrimenima.

с основом на **а**: матерами Див. 38б. **црькками** Зак. 31. Ст. пис. 4, 437. Гуч. 35. и одбацивши крајње *и*: кћерам Град. дјев. 74.

ЛОКАТИВ МНОЖИНЕ.

Наставак је **su**, од кога се у словенским језицима **s** мијења на **х**, а **u** слаби у **ъ**, те постаје **хъ**.

I. Основе на **u**. Крајње **u** у основи слаби у словенским језицима у **ъ**: тако је у старом словенском **сынъ-хъ**; али су се још у старом словенском језику ријечи с таком основом помијешале с онима у којих је основа на **а**, те имају у том падежу и као оне, а у српском и немају другачије него као ријечи с основом на **а**. Види под II. А. 1. 2.

II. Основе на **а**:

А. У мушких је и у средњих ријечи било двојако:

1. У основа на чисто **а** крајње је кратко **а** гласило у словенским језицима *о* као и у дативу мн., те је наставак **хъ** приступао к тому гласу: тако је било и у нашем језику: у мушких ријечи: **трьгохъ** М. 52. **инокохъ** М. 332. 568. **свещенноинокохъ** М. 332. 543. Стар. 4, 233. **облакохъ** М. 332. **одрохъ** Стар. 4, 76. у средњих: **селохъ** Зак. 30. тако у средњих још на крају XV и XVI вијека: вратох Ст. пис. 1, 28. 35. 50. Зор. 68. и XVII вијека: устох Див. 13. тлох Јерк. 63. — Тако су имале и ријечи с основом на **u** помијешавши се с овима: **домохъ** Сав. стар. 4, 231. М. 65. — Како се види, то је било веома ријетко, нити се могло одржати уз други начин:

2. Основа на чисто **а** и на **ја** добива до крајњега краткога **а** глас **i**, па се та два гласа у словенским језицима слијевају у **ѣ** (које је у српском језику гласило како је поменуто код локатива јед.), пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају у *з*, *ц*, *с*, и које у основа на **ја** предњега гласа ради прелази у *и*:

а) с основом на чисто **а**: до краја XV вијека у мушких ријечи: **бѣлѣзѣхъ** М. 217. **белѣзїехъ** М. 532. brevelezih М. 279. **виноградихъ** П. 24. **конинцѣхъ** М. 15. **крьсѣхъ** П. 149. **градихъ** М. 328. **градехъ** М. 418. **дворихъ** М. 220. **дльзѣхъ** П. 118. Пб. 48. **долѣхъ** Пб. 20. **дукатнехъ** М. 403. **законехъ** М. 38. 288. П. 12. 23. 26. 62. 95. **законѣхъ** М. 187. 188. **законихъ** М. 221. 236. **законехъ** П. 5.

ѕакониѥхь M. 489. **ѕаконнехь** Пб. 120. **ѕаписехь** M. 307. 314. 422. П. 161. **ѕаписнехь** M. 307. 382. 389. 412. **ѕаписниѥхь** M. 460. **ѕа-писихь** M. 393. **листихь** M. 242. **листехь** Пб. 41. **листѣхь** M. 300. **листихь** M. 305. **листнехь** M. 413. **млиѥхь** M. 38. **народехь** П. 140. **ѡбѣтниѥхь** M. 459. **ѳтоцехь** M. 523. **Парицѣхь** M. 6. **покладѣехь** M. 404. **покладехь** M. 404. **послѣхь** M. 54. **послнехь** M. 323. **послехь** M. 295. **поѩснехь** M. 425. **сѫдехь** M. 372. **тетраѕнехь** Пб. 93. **трь-ѕѣхь** П. 160. **ѕвѣтехь** M. 188. П. 110. **ѕвѣтихь** M. 221. **ѕѕмѣхь** M. 7. **хрисовоулѣхь** M. 63. **ѵловѣцѣхь** П. 163. — у средњих: **вратехь** M. 37. **Дрьвѣхь** П. 58. **дрьвнехь** M. 339. **дѣлнехь** M. 324. **писмѣхь** M. 217. **селѣхь** M. 37. П. 32. **селихь** M. 249. **оустѣхь** M. 9. **ѵеднихь** M. 260. **ѵеднехь** M. 342. 371. **ѵедехь** M. 534. — На крају XV и свега XVI вијека: у мушких: апостолијех[1] Град. дјев. 69. биљезијех Д. Рањ. 59б. Злат. 37. Бнецијех Ст. пис. 5, 322. Злат. I. боцих Ст. пис. 1, 152. глибијех Ст. пис. 3, 468. гријесијех Н. Рањ. 75б. Ст. пис. 3, 431. 4, 358. 5, 35. 114. Гуч. 11. **дарнехь** Збор. 166б. Гуч. 134. дарих Град. дух. 15. дворијех Ст. пис. 4, 7. законијех Н. Рањ. 198б. зборијех Град. дјев. 126. зборих Злат. 22б. зглобијех Ст. пис. 4, 17. зламених Н. Рањ 144. зубијех Ст. пис. 3, 94. језицијех Д. Рањ. VII. лијецијех Д. Рањ. 8б. листијех Д. Рањ. 162б. Гуч. 74. лузих Ст. пис. 2, 434. Злат. 37. лузијех Ст. пис. 4, 285. мпријех Град. дјев. 166. народих Н. Рањ. 162б. науцих Буд. 89. облацијех Збор. 35. Ст. пис. 3, 78. оборијех Ст. пис. 4, 291. оковијех Ст. пис. 3, 100. послих Зор. 27. послијех Град. дјев. 51. постијех Град. дјев. 182. празијех (праг) Н. Рањ. 194. пророцијех Н. Рањ. 20. пророцих Град. дух. 79. родих Н. Рањ. 143б. сних Брн. 69. снопијех Ст. пис. 3, 445. станијех Ст. пис. 3, 11. тестаментих Буд. 80. трудијех Град. дјев. 182. уздасијех Град. дух. 14. чавлијех Ст. пис. 5, 140. тако и у ријечи с основом на u: домих Стар. 3, 236. — у средњих: брдијех Ст. пис. 4, 262. вратих Ст. пис. 1, 40. Злат 30б. вратијех Збор. 1. Ст. пис. 4, 201. 5, 133. Град. дјев. 48. Злат. 26. дјелијех Н. Рањ. 21б. Ст. пис. 5, 12. Град. дјев. 69. Злат. 52б. Гуч. 164. дјелих Град. дух. 58. делих Буд. 59. дилих Брн. 19б. добријех Гуч. 125.

[1] И XVI се вијека пише *ије* највише тако да се може читати и само *је*.

кољеницјех Н. Рањ. 93. Збор. 9. Град. дјев. 157. Гуч. 96. либријех Град. дјев. 8. мистих Буд. 137. њедријех Ст. пис. 4, 283. Злат. 47б. писмијех Н. Рањ. 20. Збор. 68. Ст. пис. 5, 121. Гуч. 262. ребријех Ст. пис. 4, 168. стадијех Ст. пис. 3, 9. 5, 215. устијех Н. Рањ. 16б. Град. дјев. 30. Злат. 47б. Гуч. 216. устих Н. Рањ. 101. Ст. пис. 4, 422. челих Н. Рањ. 24. челијех Град. дјев. 169. — XVII вијека: у мушких: гријесијех Гунд. пс. 18. зглобих Каш. 46. народих Банд. 2. пителих Банд. 249. послијех Мик. 826. послих Каш. 111б. прозоријех Мик. 764. пророцих Банд. 18. Каш. 5. салмијех Орб. 56. салмих Банд. 23. трудих Банд. 25. уздасијех Гунд. пс. 23. чланих Мик. 44. чланцијех Мик. грам. 3. — у средњих: вратих Гунд. суз. I, LXIV. дјелијех Орб. 7. 234. дјелих Гунд. пс. 42. дилих Банд. 11. мјестијех Орб. 161. Мат. 14. мистих Банд. 37. Каш. 51. отајствих Банд. 8. селијех Мик. 591. селих Мик. 461. устијех Мик. 250. челих Банд. 14.

Једном без промјене гутурала XVII вијека: грихих Глав. 14. Види о том код номинатива мн. и инструментала мн.

б) с основом на **ја**: до краја XV вијека у мушких ријечи: конихъ М. 191. Истинникихъ М. 96. трьговцихъ М. 174. царихъ М. 171. 205. 266. — у средњих: Градищихъ М. 494. — На крају XV и XVI вијека: у мушких: крајих Д. Рањ. IXб. коњих Ст. пис. 1, 11. венцих Злат. 37б. пастирих Зор. 10. — у средњих: дупљих Ст. пис. 4, 280. пољих Ст. пис. 2, 159. 361. Зор. 36б. зламењих Буд. 54. официја Буд. 121. писањих Буд. 54. плећих Зор. 70. посветилиштих Н. Рањ. 17. срцих Н. Рањ. 163б. срдачцих Зор. предгов. — XVII вијека: у мушких: коњих Мрн. 45. крижих Каш. 71. меаших Банд. 14. удорцих Банд. 25. — у средњих: милосрдјих Банд. 42. весељих Каш. 119. пољих Банд. 221. Каш 40. зламенјих Банд. 158. мученјих Каш. 51. тугованјих Каш. 104. 119. лицих Каш 51. срдцих Банд. 25. срцих Каш. 29. посветилиштих Банд. 5. прибивалиштих Банд. 177. трговиштих Банд. 44.

У адјектива је било као у супстантива за мушки и средњи род: кралıєвѣхь М. 147. али од XIV вијека долази прономинални облик једнак с овијем замјењујући сложени, те ће се споменути међу сложенијем облицима.

Из других падежа, у које је од ријечи с основом на и прешло њихово *ов* и к ријечима с основом на **а**, прешло им

је и у овај падеж, и то мушкима с основом на чисто **а**, али истом од XIV вијека: тако имамо до краја XV вијека: **гласовѣхъ** П. 25. **градовѣхь** М. 119. **градовєхь** М. 208. 271. 410. П. 81. 96. **днєловихь** Пб. 91. **листовєхь** М. 285. **сꙋдовиєхь** М. 372. 403. 425. **сꙋдовєхь** М. 407. 411. Пб. 99. **трьговєхь** М. 271. 435. **трьговѣхь** М. 271. на крају XV и свега XVI вијека: валовијех Ст. пис. 3, 288. врановијех Град. дјев. 146. градовијех Н. Рањ. 41. Збор. 53б. Д. Рањ. VII. гробовијех Н. Рањ. 226. луговијех Збор 43б. постовијех Гуч. 164. XVII вијека: гробовијех Орб. 124. градовијех Орб. 20. даровијех Орб. 24. даровиx Банд. 5. — Од ријечи с основом на **а** прешло је опет ово *ов* у овом падежу и к ријечима с основом на **u**: тако XVI вијека: домовијех Н. Рањ. 14. синовијех Гуч. 145.

Ријечи с основом на **ја** прелазе међу оне с основом на чисто **а**, али између многих примјера мало је поузданијех: поуздани су XV вијека: **динариєхь** М. 403. **поклисариєхь** М. 323. 403. 508. 509. **ѡботицѣєхь** М. 425. непоуздани су у којих је на крају **ѣхь**, јер **ѣ** може бити да је само написано мјесто **и**: тако има још XIV вијека: **динарѣхь** П. 20. XV вијека: **поклисарѣхь** Пб. 85. М. 429. 491. 506. непоуздани су такођер у којих је на крају **єхь**, јер **є** може бити не само по источном говору мјесто **ѣ** и по јужном само написано мјесто *је*, него може бити и право **є** према ријечима које ће се споменути ниже: тако има XV вијека: **монастирєхь** М. 533. **поклисарєхь** Пб. 115. М. 324. 420. **Ѯлимрєхь** М. 228. **Паклоквцєхь** Пб. 82. **трьговцєхь** М. 363. 411. **пѣнєѕєхь** Пб. 113. **поулиѕєхь** П. 96. XVI вијека са свијем су поуздани правописа ради примјери јужнога говора: перивојијех[1] Гуч. 21. научитељијех Град. дјев. 161. коњијех Збор. 76. глезњијех Ст. пис. 3, 99. вијенцијех Ст. пис. 5, 174. мударцијех Збор. 8. пјешцијех Збор. 49. манастиријех Град. дјев. 126. 138. манастијеријех Гуч. 35. тако и у средњих XVI вијека: пољијех Збор. 43б. Ст. пис. 4, 467. прибивалиштијех Гуч. 126. срцијех Збор. 117. Град. дјев. 109. XVII вијека: оћућенијех Орб. 187. тако би могло бити XV вијека: **скровищѣхь** М. 300. али може бити да је **ѣ** само написано мјесто *и*. Будући да у западном

[1] И у таким се примјерима *ије* пише тако да се може читати и само *је*.

говору ѣ гласи *и*, за то сви примјери наведени напријед за мушке и средње ријечи с основом на *ја* од краја XV до краја XVII вијека може бити да само за то онако гласе што су по западном говору, те могу припадати овамо, а јамачно ће тако бити и XV вијека: поклисарихъ М. 397. 441. 503.

Како су неке ријечи с основом на **ја** у другим падежима прелазиле међу оне с основом на **i**, тако су прелазиле и у овом, те имају као оне, и то од XIV вијека: конєхъ М. 63. XV вијека мѫжєхъ Пб. 93. а како су у другим падежима уз ријечи с основом на **ја** пристале и многе с основом на чисто **а**, јамачно су тако пристале и у овом падежу, и тако ће бити још XIV вијека у споменику у ком се добро разликује ѣ и є: градовєхъ М. 157. трьговєхъ М. 157. а таки ће јамачно бити и многи између примјера наведених напријед, у којима је є мјесто ѣ, као још XIII вијека млинєхъ М. 38. али писма ради нијесу поуздани; али се поуздано показује ово прелажење XVI вијека у књигама које су писане латинским словима: тако има тога вијека у ријечи с основом на **ја** и на чисто **а**: варошех Буд. 151. версех Буд. 101. владаоцех Н. Рањ. 29. дарех Н. Рањ. 17. Град. дух. 36. законех Буд. 117. 137. затворех Буд. 142. кипех Буд. 149. казех (casus) Буд. 153. мјесецех Н. Рањ. 107б. народех Н. Рањ. 13б. 20. 181б. начинех Буд. 52. пјенезех Д. Рањ. Vб. послех Буд. 124. постех Н. Рањ. 41. редех Буд. 85. снех Н. Рањ. 20б. 29. танцех Ст. пис. 2, 65. 515. трудех Н. Рањ. 41. узмех Буд. 19. шаптех Злат. 86б. из XVII вијека нађох само: постех Банд. 25. — за мушкима су тако прелазиле и средње: XIV вијека: оулоѫжищєхъ Шаф. pam. 1873. 101. XV вијека: ꙁимиштєхъ П. 82. скровищєхъ М. 281. 337. 346. тако ће јамачно бити истога времена (ако би се правописа ради и могло сумњати): дѣлєхъ П. 45. 46. 54. 151. 173. мѣстєхъ П. 11. 12. 37. 37. 96. 146. поуздано је опет у књигама које су писане латинским словима XVI вијека: бенефицијех Буд. 85. њедрех Злат. 50б. официјех Буд. 146. прибивалиштех Н. Рањ. 143б. срцех Н. Рањ. 23. 143. 145. 150б. 165б. 166б. 190. устех Д. Рањ. 63. 82. 106. 122. числех Буд. 101. тако XVI и XVII вијека и тлех Ст. пис. 3, 24. 309. 313. 321. 338. 345. 4, 170. 476. 5, 131. 138. 146. Збор. 77б. 82б. 95б. Град. дјев. 132. Злат. 81. Банд. 166. Гунд. суз. II, XXXIV.

III, LXXXV. Мрн. 80. Каш. 40. 94. Јерк. 45[1] тако би могло бити и пољех Н. Рањ. 192. Ст. пис. 2, 386. прибивањех Н. Рањ. 162б. чињенјех Д. Рањ. IVб. али се завршетак може читати и *ијех*.

Ријечи које постају наставком *ин* и *јанин* одбацујући у множини *ин* добивају основу на сугласно: тада се у овом падежу глас *н* на крају основе изједначује с гласом *х* од наставка и постаје *х*, па се једно од два *х* избацује: тако је било још XIV и XV вијека: **Висоучахь** Пб. 89. **грагахь** Пб. 93. **Дѣчахь** М. 96. **Дечахь** М. 567. **Ꙁаборахь** М. 220. **Комарахь** М. 97. **Панракиахь** М. 96. **Хращахь** М. 568. тако по свој прилици и **Тꙋрахь** М. 249. — Али како су ријечи с основом на сугласно прелазиле у овом падежу међу оне с основом на **і**, прелазиле су и ове, па су имале овај падеж и онако као ријечи с основом на **і** (види под III); тако би могло бити што се находи до краја XV вијека: **арьбанасехь** М. 363. **властелехь** М. 306. 487. 516. 535. **Горчанехь** М. 415. **грагианехь** П. 163. **дꙋбровчанехь** М. 31. **краниианехь** М. 21. **ноганехь** П. 140. **страцинехь** П. 140. **хрьватехь** П. 96. али ти примјери нијесу поуздани, јер у њима може бити да **є** стоји мјесто **ѣ** те иду међу примјере који ће се одмах споменути; поуздано је: **срьблюхь** М. 140. 354. 435. П. 153. **срьблехь** М. 363. јер кад би било с основом на **а**, било би **и** мјесто **є** ради предњега гласа; а како су у српском језику ријечи с основом на **і** прешле у овом падежу међу оне с основом на **а**, с њима су онамо прешле и ове: по томе имамо од XIII вијека: **властелѣхь** М. 15. 157. **властелихь** М. 441. 447. **властелиехь** М. 508. 509. **властелюхь** Пб. 115. **дꙋбровчанѣхь** П. 94. **дꙋбровчанюхь** Пб. 110. **тꙋрцѣхь** П. 113. и послије: крстјанијех (**крстианюхь**) Мат. 6. тако и према основама на **ја**: **срьблихь** М. 118. 206. 209. 268. и послије: јудијих Банд. 25. таки могу бити и они мало час споменути примјери са **-ехь**, за које рекох да су непоуздани.

Од почетка XVII вијека кад је *х* већ било ослабило долази и локат мн. без њега: у мушких: гриесие Пос. 35. дворовије Радн. 63. Млетцие Див. XIб. — у средњих: на врати Мик. 790. диелие Див. 8б. 34б. добрие Див. 26б. достојан-

[1] Пошљедњи писац има једном локатив јед. тлеху Јерк. 63. као да би ном. био тлех.

ствије Радн. 44. дупљије Радн. 64. леди Радн. 51. поштени, непоштењи Радн. 29. срцие Див. 38. устије Пос. 6. Радн. 43.

Средње су ријечи прелазиле кад кад у овом падежу међу женске с основом на **а** (испореди дат. и инстр. мн.): тако још XIII вијека у ријечи која је између ријечи с основом на сугласно прешла овамо: **тѣлахь** М. 37. XIV вијека **сьздаништахь** М. 79. **записаниіахь** М. 169. XV вијека: **владаньѣахь** М. 378. **писаньѣахь** М. 288. **писанихь** М. 300. П. 122. **писаниіахь** М. 343. **пристанищахь** П. 149. **солилахь** М. 529. XVI вијека: срцах Стар. 1, 225. водокрштах Гуч. 62. XVII вијека: брдах Мик. 114. водокрштах Банд. 20. ледиах Див. 25б. 36. **приступаниіахь** Мат. 30. **оупадалищахь** Мат. 16.

Кад су ријечи с основом на **а** и на **ја** имале генитив мн. према ријечима с основом на **і**, па им се од тога падежа разликовао локатив мн. само крајњим **х** у западном говору, те им је локатив долазио мјесто генитива (види ген. мн. напријед стр. 74. 75), тада им је и таки генитив долазио мјесто локатива, и то у писаца за које се не може рећи да су изостављали *х* не говорећи га: тако у мушких ријечи XVI вијека: листи Буд. 124. по овиx начини Буд. 158. чини Буд. 121. 146. члани Буд. 52. русази Стар. 1, 218. по оних чавли Стар. 4, 113. XVII вијека: вали Вран. жив. 22. гради Вран. жив. 77. греби Вран. жив. 17. у својих двори Вран. жив. 7. 11. по својих светих евангелисти Вран. жив. 16. жиљи Вран. жив. 19. у осталих науци Вран. жив. 8. по његових честих уздисаји Вран. жив. 34. тако гроби Банд. 269. премда тај писац није са свијем поуздан у писању слова *х*.[1] — у средњих: XVI вијека: у свих својих деанји Буд. 93. у деанји црквених Буд. 123. у светих дилованји Буд. 159. у таціх дели Буд. 90. у оних дугованји Буд. 125. у исповеданји велицих Буд. 46. у тих светих мисти Буд. 57. и њихових мисти Буд. 78. у обранји Буд. 144. у велицих пригришенји Буд. 48. у очитих проклетстви Буд. 49. сели Буд. 151. у срци њихових Буд. 35. на коли Стар. 3, 307. у светих дили Брн. 15б. у добрих дили Брн. 18б. 24б. у худих дили Брн. 71. XVII вијека: по обћенитих мисти Вран. жив. 114. у усти Вран. жив. 32. по

[1] Кашић грам 28 вели: vitrih vel vitri.

твојих усти Вран. жив. 21. у свих дили Крн. 9б. — уз оваки генитив на *и* налази се и прави мјесто локатива XVII вијека у мушких: у ових валов Јерк. 82. (види и код женских ријечи с основом на **а**). — Што XVI вијека има у слику: у јадови Ст. пис. 2, 417. на врати Ст. пис. 4, 191. 207. по сели Ст. пис. 4, 292. ту је јамачно само слика ради изостављено правом локативу *х*.[1]

Налази се локат. мјесто инструментала, али врло ријетко: тако још XIII вијека: межу кранианехь и межу дубровуанехь М. 31. XV вијека: над глезњијех Ст. пис. 3, 99. за својих родитељих Брн. 9.

Како је од давна долазио кад кад локат. мјесто инструментала, како се локат. замијењени генитивом на *и* изједначивао с инструменталом, како се и изгубивши крајње *х* изједначивао у западном говору с инструменталом, и како је у једнини био изједначен с дативом, с тога се XVII вијека изједначи с инструменталом, какав је тада био, и у томе што му се дода његово *м* а тијем се изједначи и с дативом мн., какав је тада у велике био: у мушких: градовим Ђам. 2б. гријесим Андр. дев. 88. 130. пут 22. 223. 318. дарим Андр. дев. 13. 15. 37. нач. 45. пут 72. 282. јадим Андр. пут 271. законим 208. казим Ђам. 25. мирисим Андр. пут 350. науцим Ђам. 6б. облацим Андр. нач. 10. разговорим Андр. дев. 129. пут 307. сакраментим Андр. пут 96. 359. судим 229. трудим 373. часим 102. — у средњих: вратим Андр. нач. 55. дјелим Андр. пут 55. 105. дев. 159. добрим Андр. дев. 60. 176. мјестим Ђам. 2б. Андр. нач. 3. надахнутим Андр. дев. 45. наслађеним Андр. пут 232. прогоњеним 198. у овијем размишљаним Андр. дев. 129. Кад облик тако доби на крају *м*, још му се дода на крају *а* као у дат. и инстр.: у мушких: вјетрима Андр. пут 165. напредцима 96. перивојима Радн. 2. послима Андр. дев. III. пословима Радн. II. 2. разговорима Андр. пут 344. у средњих: дјелима Андр. пут 96. 107. 143. добрима 257. либрима Ђам. 4б. морима Андр. пут 293. наслађењима Радн. 2. отајствима Андр. пут 387. пољима Радн. 2. поштењима Радн. 6. смиловањима

[1] У примјеру: при ловци и хрти Ст. пис. 4, 350. биће *при* погрјешка мјесто *прид*.

Андр. пут 61. устима 74. 292. — По што се тако додало *а*, долази и без *и* пред *м*: ђуђењма.

У средњих и кад им је тај облик према женскима с основом на **а** (види напријед стр. 136) налази се као и у женских у овом падежу на исти начин додан на крају наставак од инструментала мн. цио: у богатствами Радн. 6 и окрњен али с доданим *а*: у добрама земаљским Радн. 1.

Б. У женских; у основи је на крају **а** дуго, те у словенским језицима бива кратко; до њега долази наставак: до краја XV вијека: **гѡлинахь** П. 96. **Конавлахь** М. 229. 298. 301. 370. **ржкахь** М. 369. **рибахь** П. 20. **слободахь** М. 410. **слугахь** Пб. 110. **слободнихь** М. 411. — На крају XV и свега XVI вијека: бесједах Гуч. 107. водах Н. Рањ. 88. Ст. пис. 5, 47. дубравах Ст. пис. 3, 245. дупљах Ст. пис. 3, 100. горах Н. Рањ. 42. Злат. 13б. жељах Ст. пис. 2, 17. женах Град. дјев. 93. Злат. 29. жилах Ст. пис. 3, 358. забавах Злат. 37б. звијездах Н. Рањ. 13. Злат. 92б згодах Злат. 21. злобах Ст. пис. 3, 440. Гуч. 107. зракax Град. дух. 69. играх Злат. 2б. књигах Ст. пис. 5, 312. Буд. 124. Гуч. 18. Конавлах Ст. пис. 5, 332. косах Збор. 6. кукax Ст. пис. 3, 445. куђах Град. дјев. 87. Злат. 37. молитвах Град. дјев. 7. Гуч. 12. мрвах Ст. пис. 3, 391. мукax Ст. пис. 3, 80. 5, 150. Злат. 42б. Гуч. 95. невољах Н. Рањ. 41. Град. дјев. 181. Гуч. 125. његах Д. Рањ. 129. Гуч. 146. палицах Ст. пис. 5, 231. потребах Град. дух. 53. Гуч. 4. правдах Н. Рањ. 39. приварах Злат. 35. приликах Град. дух. 74. Гуч. 143. ранах Н. Рањ. 34б. Град. дјев. 182. раскошах Ст. пис. 1, 112. рукax Н. Рањ. 41б. Ст. пис. 2, 265. Град. дјев. 127. Хект. 25б. Зор. 38. Злат. 2б. русаљах Гуч. 69. сањах Зор. 16. Буд. 54. свадах Н. Рањ. 39. сестрах Град. дјев. 152. слугах Град. дјев. 165. стијенах Ст. пис. 3, 15. 4, 264. странах Ст. пис. 2, 59. Д. Рањ. IV. Злат. 5б. стријелах Н. Рањ. 209. сузах Ст. пис. 3, 76. Град. дух. 4. Злат. 5. супротивах Град. дух. 44. таштинах Град. дух. 17. тминах Д. Рањ. 7. трјескax Ст. пис. 4, 444. тугах Ст. пис. 5, 11. Д. Рањ. 45б. Град. дјев. 182. Злат. 4б. Гуч. 125. тужбах Ст. пис. 3, 445. улицах Н. Рањ. 41. Чубр. 11. узах Ст. пис. 1, 21. хаљинах Град. дјев. 142. хвалах Гуч. 133. — XVII вијека: вечерах Банд. 44. годинах Мик. 768. горах Каш. 40. долинах Орб. 55.

душах Орб. 172. женах Мик. 223. звиздах Банд. 1. земљах Мик. 132. књигах Див. 6. Банд. 8. Јерк. 9. Мик. 191. молитвах Вран. жив. 4. Орб. 134. Каш. 2. муках Див. 30. Орб. 132. Банд. 45. невољах Гунд. суз. III, XI. ногах Мик. 287. планинах Мик. 114. погибијах Каш. 114. постељах Банд. 1. руках Орб. 85. Гунд. суз. I, XXXI. Мик. 728. светковинах Банд. III. скупштинах Банд. 13. сликах Каш. 5. стопах Мик. 80. странах Орб. 116. сузах Гунд. суз. I, I. Бун. 21. таштинах Орб. 45. тугах Банд. 25. узах Банд. 2. устнах Банд. 228. хвалах Гунд. суз. III, XXXV.

XVII вијека кад је *х* било ослабило долази овај падеж и без њега: вода Радн. 61. књига Пос. 4. Радн. 22. кућа Радн. 65. невоља Радн. 27. нечистоћа Пос. 5. срамота Радн. 4. туга Радн. 3. 26.

Налази се једном мјесто овога падежа датив још XVI вијека: у противштинам Брн. 15. Али по што је *х* ослабило и отпало, а у других се ријечи овај падеж изједначио с инструменталом, изједначи се и у овијех узевши онаки какав бјеше без *х* наставак од инструментала цијели *ми* или окрњени као што и у њега бјеше *м*, и то узе мах у другој половини XVII вијека: водам Андр. нач. 9. пут. 293. гнусобам Андр. пут. 403. гозбам Андр. пут 232. дубинам Андр. пут 272. душам Андр. дев. V. забавам Андр. пут 344. згодам Андр. пут 58. молбам Андр. пут 156. молитвам Андр. дев. VI. мукам Андр. пут 13. невољам Андр. пут 101. ногам Андр. дев. 65. одлукам Андр. пут 96. потребам дев. 75. приликам Андр. пут. 375. пучинам Андр. пут 272. ранам Андр. пут 198. раскошам Андр. дев. 25. рукам Андр. пут 39. славам Андр. пут 344. сликам Андр. пут 383. слугам Андр. пут 10. сумњам Андр. пут 153. супротивам Андр. дев. 98. таштинам Андр. дев. 17. тминам Андр. пут 75. тугам Андр. дев. 5. урам Андр. дев. 101. хитринам Андр. пут 41. древљам Андр. пут 299. — много рјеђе с цијелијем *ми:* на твојијем рукамн Андр. пут 154. по разлицијем странами Андр. пут 346. у хваламн Андр. пут 344. у племенштинами Радн. 2. у хаљинами Радн. 72.

У овом су падежу прелазиле неке ријечи међу оне с основом i, али врло ријетко: ꙁємлєхь М. 37. 253. и XVI вијека: тмех Н. Рањ. 226. 209. тако једном у слику и јамачно само слика ради:

пјесанцех Ст. пис. 2, 65. — прелазиле су и међу мушке с основом на **а** такођер у слику: цистих Ст. пис. 1, 57.

Мјесто овога падежа долази генитив мн., али врло ријетко, јамачно уз ријечи мушке и средње које су у генит. мн. имале на крају *и*, те им је таки генит. мн. долазио и мјесто локатива (види напријед стр. 136): XVI вијека: у књиг Ст. пис. 5, 9. по разликих држав Зор. 57б.

Да је овај падеж долазио кад кад мјесто генитива мн., споменуто је код генитив мн.

У адјектива је било као у супстантива: **господьнахъ** М. 9. **господьнихъ** Стеф. 9. **ѡзлащенахъ** М. 140. али не сеже преко XIV вијека, него се замјењује сложенијем обликом, који се опет замјењује прономиналнијем, како ће се поменути међу прономиналним облицима.

III. Основе на **i**. Крајње кратко **i** у основи гласи у словенским језицима *е*,[1] ка којему приступа наставак **хъ** у мушких и у женских ријечи:

а) у мушких: до краја XV вијека: **дьнєхь** П. 32. 45. **людехь** М. 13. 217. 387. 411. 443. П. 85. 163. **ноктєхь** Стар. 4, 74. **пѫтєхь** М. 37. П. 124. на крају XV и свега XVI вијека: људех Ст. пис. 1, 303. 2, 337. 5, 6. Збор. 24б. Град. дјев. 12. Зор. 41б. ноктех Ст. пис. 2, 27. 104. путех Н. Рањ. 35. 79. Злат. 63. 79. XVII вијека: људех Банд. 279. Мат. 94.

б) у женских: до краја XV вијека: **бранєхь** Стеф. 15. **длањєхь** Стар. 4, 234. **заповѣдєхь** М. 9. **милостєхь** М. 101. **мођєхь** М. 176. 183. 248. **напастєхь** М. 62. **печалєхь** М. 24. 34. **плаќєхь** П. 60. **помощєхь** М. 112. **ратєхь** М. 334. **рѫчєхь** П. 113. 143. **сказнєхь** М. 532. **скрьбєхь** М. 244. **сьмрьтєхь** М. 332. **стварєхь** Пб. 130. **мслєхь** М. 58. на крају XV и свега XVI вијека: болестех Збор. 109б. деснех Ст. пис. 4, 191. жалостех Ст. пис. 2, 343. заповиједех Н. Рањ. 46. заповидех Буд. 72. исповидех Буд. 19. јаслех Ст. пис. 3, 302. Гуч. 302. костех Ст. пис. 3, 263. Злат. 44б. мислех Ст. пис. 2, 405. 3, 99. 4, 45. Збор. 66. Д. Рањ. IX. Злат. 61. Гуч. 286. напастех Н. Рањ. 102б. наравех Буд. 7. немоћех Н. Рањ. 35б. ненавидостех Н. Рањ. 13. остех Ст. пис. 3, 263. отровех

[1] У старом је словенском језику млого још и у **ь** ослабити: **людьхь** Микл. vergl. gramm. III. 45.

Стар. 3, 323. пјеснех Н. Рањ. 33. Ст. пис. 2, 47. 519. 5, 343. 350. Збор. 199. Д. Рањ. 3б. Злат. предгов. писнех Хект. 43. пропастех Збор. 95б. прсех Ст. пис. 2, 349. 3, 130. 4, 407. Д. Рањ. 95б. Злат. 41б. Гуч. 153. ричех Ст. пис. 1, 126. Зор. 16. Буд. 71. ријечех Н. Рањ. 107б. Збор. 112б. Злат. 52б. силостех Стар. 3, 281. слабостех Н. Рањ. 35б. стварех Н. Рањ. 104б. Збор. 19б. Д. Рањ. 162б. Буд. 8. Брн. 15. тамностех Збор. 93б. тварех Буд. 125. ћудех Брн. 11. частех Д. Рањ. IVб. XVII вијека: жалостех Банд. 33. заповидех Банд. 38. јаслех Банд. 10. навех Банд. 278. напастех Див. 39. Банд. 96. немоћех Банд. 26. прсех Див. 36. Банд. 14. пустошех Банд. 244. ричех Банд. 102. стварех Див. 13. Банд. IV. тамностех Див. 35.

Мушке а за њима и женске, једнаке будући у том падежу с њима, прешле су међу мушке с основом на **а**: тако између мушких још XIV вијека узевши и *ов* од ријечи с основом на **а** али му *о* промијенивши на *е*, као у номинативу мн. (који види): **пътєвѣхъ** М. 85. а на крају истога вијека и у том попустивши и узевши *ов* мјесто *ев:* **пѫтовєхъ** П. 2. тако XVI вијека: **пѫтовєхъ** М. 551. XVII вијека: путових Радн. 96. у ријечи *дан* држало се *ев* још XVII вијека: дневих Банд. 149. Без *ев* долазе исте мушке ријечи и женске од краја XV вијека изједначене у том пад. с ријечима мушким у којих је основа на а: мушке XVI вијека: путијех Н. Рањ. 40. Град. дјев. 182. дних Зор. 51. XVII вијека: људих Каш. 32. 62. 118. људијех Мик. 424. путих Банд. 25. 40. 238. путијех Бун. 37. дних Банд. 177. 228. — женске: на крају XV и свега XVI вијека: болестих Град. дјев. 42. драгостих Град. дух. 14. заповидих Брн. 23. звијеријех Ст. пис. 4, 175. исповидих Брн. 71. користих Брн. 68. крепостих Град. дјев. 113. лудостих Град. дух. 16. милостих Град. дух. 15. мислијех Ст. пис. 4, 347. 350. Град. дјев. 53. мислих Ст. пис. 4, 315. Брн. 7. напастих Град. дух. 44. немоћих Брн. 2. печалих Зор. 20. Брн. 46б. пјеснијех Н. Рањ. 166б. Ст. пис. 2, 404. 4, 436. 5, 87. 327. Град. дух. 63. дјев. 172. пјесних Ст. пис. 5, 174. писних Брн. 11. 22. писмих Зор. 67. прсијех Ст. пис. 4, 407. Гуч. 146. прсих Зор. 69. ријечијех Ст. пис. 5, 14. Град. дјев. 154. Гуч. 194. ријечих Град. дјев. 32. смртијех Град. дјев. 182. ствари Град. дух. 22. ствaријех Гуч. 274. XVII вијека: болестијех Орб. 163. болестих Каш. 66. жалостих Каш. 29. заповидих

Вран. жив. 112. Банд. 63. јаслих Јерк. 28. костијех Гунд. пс. 12. крипостих Каш. 59. немоћих Каш. 35. печалих Каш. 114. писних Вран. жив. 70. прсијех Гунд. суз. I, XXXI. прсих Јерк. 85. Каш. 102. ричих Каш. 21. смртих Банд. 25. стварих Мрн. 186. тамностих Банд. 69.

XVII вијека како је *х* било ослабило, долази овај падеж и без њега: у мушких: путови Радн. 97. у женских: жалости Пос. 11. испразностије Радн. 59. 68. крипостије Радн. 52. 72. 77. прси Радн. 25. 40. ствари Радн. 4. тако и прави локатив са *е* на крају основе: при јасле Мик. 86.

Као што у мушких и средњих с основом на *а* мјесто овога падежа долази генитив мн. кад се свршује на *и*, тако долази и у овијех мушких и женских: у мушких: XVII вијека: при људи Вран. жив. 67. у женских чешће: XVI вијека: о ствари минућијех Град. дјев. 51. у свијех ствари Град. дух. 71. области Буд. 146. у вримених твари Буд. 95. XVII вијека: у твојих заповиди Вран. жив. 83. у својих прси Вран. жив. 16. о божанствених ствари Вран. жив. 19. у тих ствари Вран. 101. по ријечи Давидовијех Орб. 271. у ових заповиди Банд. 174.[1]

Како се у других ријечи овај падеж изједначио с инструменталом и њим се замијенио (види напријед), тако је и у овијех: у почетку XV вијека долази мјесто њега инстр.: в прапсми М. 248. тако XVII вијека: у стварми Ђам. 5б. тако је мјесто локатива управо инструментал какав је онда био: о осталијем ствари Орб. 235. истога вијека локатив изједначен с инструменталом какав је онда био: у мушких: путим Андр. пут 179. 257. 301. у женских: у болестим Андр. пут 135. 375. исповијестим Андр. дев. 55. на милостим Андр. дев. 13. 45. у мислим Андр. пут 105. 207. немоћим Андр. пут 11. у пјесним Андр. пут 344. у стварим Андр. пут 96. 101. таком се облику дода још *а* на крају као и у других ријечи: у мушких: путима Андр. пут 157. у болестима Андр. дев. 98. 151. пут 11. 92. 99. 198. 392. у жалостима Андр. пут 156. заповиједима Андр. пут 31. испразностима Радн. 8. костима Андр. пут 371. милостима Андр. дев. 15. 37. пут 202. 226. 418. напастима Андр. пут 92. 370. недрагостима Андр. пут 11. приповијестима Андр.

[1] Кашић грам. 27 вели: golubih vel golubi.

пут 343. прсима Андр. нач. 37. дев. 50. пут 159. радостима Андр. пут 232. ријечима Ђам. 8б. 9. 12. 13. 16. 17. 21б. 27. слабостима Андр. дев. 124. стварима Андр. пут 287. По што се додало *а* долази и без *и* пред *м*: у мушких: људма Радн. 7. 51. крипостма Радн. 77. стварма Радн. 6. 8. 15. 36. у многије стварма Радн. 60. у овије стварма доњијем Радн. 49.

Прешавши међу мушке с основом на **а** налази се као у њих и са *о* пред *х*: прсох Стар. 3, 311.

Женске су ријечи прелазиле у овом пад. и међу женске с основом на **а** као у дативу и инструменталу мн., и то не само оне које су сада и у осталијем падежима изједначене са женскима у којих је основа на **а**, као причах Н. Рањ. 36.[1] јаслах Брн. 52. писнах Банд. 23. писмах Банд. 161. и без *х*: пјесна Радн. 81., него и друге: XVI вијека: немоћах Буд. 20. Брн. 70. печалах Зор. предгов. ричах Буд. 53. 58. 95. скрбах Зор. 20. стварах Буд. 14. 59. 86. XVII вијека: печалах Вран. жив. 20. крипостах Глав. 5. **рѣчахъ** Мат. 52. стварах Мат. 59. 79. 94.

Мјесто овога падежа налази се и локатив двојине: XVI вијека: по обитилију Н. Рањ. 107б. XVII вијека: на прсију Вран. жив. 68.

IV. Основе на сугласно. И мушке и средње и женске ријечи прелазиле су у овом падежу још у старом словенском језику међу ријечи с основом на **і**, нити су га другачије имале: тако н. пр. у средњих: **врѣменехъ** М. 39. — Али у нас како су ријечи с основом на **і** прелазиле међу мушке и средње с основом на **а**, тако су с њима и ове:

а) мушке: XV вијека: **каменихъ** М. 386. XVI вијека: **пламенехъ** Збор. 14. тако и ријеч која је и у номинат. јед. још у старом словенском прешла међу ријечи с основом на **і**, прешла је у нашем језику међу оне с основом на **а** XV вијека у овом падежу: **прьстенехъ** М. 425.

б) средње од XIII вијека: **врѣменѣхъ** М. 20. **небесѣхъ** Сав. 14. на крају XV и свега XVI вијека: времених Буд. 54. раменијех Гуч. 207. колесијех Збор. 36б. Брн. 8. небесих Ст. пис. 1, 195. Зор. 72. Брн. 5. Вран. рјеч. 127. небесијех Н. Рањ. 39. 40. Збор. 74. Ст. пис. 4, 110. 5, 81. Град. дјев. 18. Гуч. 3.

[1] Исти писац има у номин. јед. притач Н. Рањ. 33.

чудесих Ст. пис. 1, 197. Н. Рањ. 144. XVII вијека: времених Банд. 67. именијех Гунд. суз. предгов. небесијех Дпв. 33. Орб. 100. небесих Вран. жив. 20. Банд. 44. Крн. 8б. Каш. 10. 80. телесијех Орб. 172. тилесих Банд. 203. чудесих Банд. 73. — Средње неке прелазе онамо и тако да одбаце крајње сугласно и пред њим самогласно од своје основе: колих Стар. 3, 316. колијех Град. дјев. 160. Гуч. 238. чудијех Орб. 140.

У средњих мјесто овога падежа долази и генитив мн. кад се завршује на *и* (као и у мушких и средњих с основом на **а** и у мушких и женских с основом на **і**, види стр. 136. 142.) XVII вијека: на својих рамени Вран. жив. 86. рамени Мрн. 141. тако и кад се од основе одбаци крајње сугласно и пред њим самогласно: коли Вран. жив. 71. 73.

XVII вијека кад је *х* било ослабило долази овај пад. и без њега: у средњих: небесије Радн. 77. 84. чудесије Радн. 38. и одбацивши у основи крајње сугласно и пред њим самогласно: коли Мик. 789.

И у овијех се ријечи као и у других на исти начин (види стр. 135. 142) овај падеж у пошљедње вријеме изједначио с инструменталом какав је онда већ био: у мушких: пламеним Андр. пут 222. у средњих: на раменијем Андр. дев. 142. а свршујући се на *м* добија *а* на крају: словима Ђам. 7б. 16. Андр. нач. 18.

в) женске неке прелазе још у старом словенском језику међу женске с основом на **а**: тако и у нас: црькваχь М. 98. 108. Н. Рањ. 23б. Ст. пис. 5, 150. Д. Рањ. VIб. Гуч. 32. у нашем су језику прелазиле онамо и друге: XVI вијека: кћерах Град. дјев. 91.

Да се и у овијех ријечи с основом на сугласно налази овај падеж мјесто генитива мн., споменуто је код генит. мн.

ОБЛИЦИ ПРОНОМИНАЛНИ И СЛОЖЕНИ.

Облицима се разликују од имена а међу собом се слажу замјенице (pronomina) које имају сва три рода и *тко* и *што*.

Основе се свршују у једнијех на чисто **а**, као у *сам* (основа: сама), а у других на **ја**, као у *мој* (основа: моја). Неке се у неким облицима шире: основа **ка**, од које су облици за сва три рода, шири се у неким облицима тако да мјесто заједничкога краткога **а** имајући у словенским језицима *о*, и по том гласећи *ко* прелази међу основе на **ја** те гласи **која**; то бива и у основе **кьсака**; основа **сја** шири се у неким облицима тако да јој *ј* постаје *и*, иза којега опет зијева ради добива *ј*, те остаје међу основама на **ја**, а у којим се облицима не шири, у онијема избацује *ј* остајући међу основама на **ја**; основа **кьсја** такођер одбацује *ј* остајући међу основама на **ја**, али у неким облицима прелази међу основе на чисто **а**.

Сложени су облици у адјектива одређенијех, и постају кад се номинални облик њихов састави с обликом замјенице којој је основа **ја**, а номинатив јед. мушкога рода **и**, женскога **ꙗ**, средњега **ѥ**, али којој је номинатив био у обичају само сложен с ријечцом **жє**: **ижє**, а иначе се замјењивао номинативом других замјеница.

Нека су адјектива прешла међу замјенице, те имају осим прономиналних облика неке и номиналне и сложене. — И неке замјенице имају од некога времена гдјекоје облике сложене, особито номинатив јед. мушкога рода, јамачно уз друге падеже прономиналне, с којима су се у српском језику изједначили сложени.

НОМИНАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Постаје за сва три рода као у имена.

А. За мушки род:

а) од основа на чисто **а**: **вьсакь** М. 32. 98. **всакь** М. 312. 314. Пб. 27. Вран. жив. 77. свак Ст. пис. 1, 11. 2, 11. 347. 4, 76. 395. Збор. 13. Д. Рањ. 5б. Град. дјев. 128. Злат. 16б. Гуч. 27. Крн. 5б. Радн. 43. свак час Ст. пис. 2, 45. свак дан 118. свак чловјек Ст. пис. 3, 405. свак час 130. Град. дјев. 174. Злат. предгов. 3б. Гуч. 260. у сложеном облику од XIII вијека: **вьсаки** М. 14. **всаки** М. 102. 394. 458. П. 10. 13. 70. **васаки** Пб. 35. всаки Буд. 127. 156. Вран. жив. 29. **сваки** М. 220. 225. 394. 462. 499. 509. Ст. пис. 1, 11. 57. 115. 2, 8. 16. 72. 3, 130. 284. 4, 87. 152. 267. 380. 5, 110. Град. дјев. 36. Зор. 1. Буд. 127. Вран. рјеч. 70. 87. Злат. 87. Гуч. 39. Див. 3. Банд. III. Крн. 10. Глав. 12. из других падежа у којима се ова основа шири прешла је раширена и у овај од XV вијека: **всакои** П. 30. **свакои** М. 497. свакоји Ст. пис. 5, 72. види ниже **кыи**. — **вьсакоижь** види код генит. мн. — **инь** М. 18. 135. 354. од XIII вијека у сложеном облику: **ини** М. 10. **иньи** М. 21. **ини** М. 219. 351. 361. 365. 374. 411. П. 24. 72. Пб. 27. 87. Ст. пис. 1, 81. 113. Н. Рањ. 49. Ст. пис. 2, 93. 358. 3, 443. 4, 401. 5, 10. Злат. 27. Мик. 140. јини Зор. 8. Вран. рјеч. 6. — **исть** М. 25. од XV вијека у сложеном облику: **исти** М. 502. П. 118. Пб. 98. 128. Д. Рањ. 94. Буд. 40. Злат. 37б. Див. 4б. Орб. 59. Гунд. суз. I, XIV. Банд. 12. Бун. 49. Каш. 41. Мик. 148. Андр. нач. 5. јисти Вран. жив. 46. — **юдинь** Сав. 6. М. 58. 144. 178. Ст. пис. 5, 81. од XV вијека у сложеном облику: **єдиныи** (вокат.) М. 277. једини Ст. пис. 4, 213. 300. 4, 461. 5, 128. Вран. жив. 41. Андр. дев. 177. једихни Ст. пис. 4, 391. 472. — **єдьнь** М. 6. 149. **юдань** П. 9. 39. сложено са *ни*: **ниедань** Пб. 95. Ст. пис. 4, 111. Д. Рањ. 22б. **нѣдань** П. 1. 6. 94. 99. Пб. 87. **ниюдань** М. 298. П. 118. нидан Ст. пис. 2, 29. 410. 4, 369. и у сложеном облику XVII вијека: ниједни Каш. 109. — **какь** Стеф. 11. 18. — **каковь** Сав. 14. Ст. пис. 1, 83. Каш. 46. Глав. 13. какав Андр. дев. 29. и у сложеном облику сложено са *ни*: никакви Каш. 90. — **коликь** Сав. 3. М. 512. Ст. пис. 3, 80. 137. Град. дјев.

120. Јерк. 22. — **котори** (у сложеном облику) Стеф. 25. М. 14. сложено са *ни:* **никоторииже** М. 5. — **къ-** од основе **ка**, кад нема другога рода осим мушкога, у овом падежу долази само с доданим на крају *то:* **кьто** М. 2. **кто** М. 2. 10. 30. 52. 113. 161. 268. 353. 458. 479. 535. Буд. 24. 82. 85. 118. сложено са **нѣ:** **нѣкто** Стеф. 20. М. 69. **некьто** М. 29. сложено са *ни:* **никто** М. 53. 135. 362. пошљедње с доданим на крају **же**, коме се у српском језику мијења *ж* на *р:* **никтоже** М. 15. **никьторе** М. 30. никторе Ст. пис. 1, 9. окрњено: **никторь** М. 491. с доданим *зи:* **никтоѕи** Зак. 41. од XIII вијека долазе гласови *кт* преметнути: **тько** М. 30. **тко** М. 42. 51. 101. 105. 135. Ст. пис. 1, 19. Н. Рањ. 151б. Збор. 8б. Ст. пис. 2, 13. 3, 5. 4, 227. Д. Рањ. 2. Град. дјев. 62. Зор. 17б. Злат. 4б. Гуч. 10. Див. 3б. Орб. 112. Гунд. суз. I, XXII. Банд. 13. Крн. 2. Бун. 50. Радн. 37. сложено са **нѣ:** **нѣетко** Збор. 3б. њетко Ст. пис. 4, 59. 5, 103. Ђам. 5, 23. нитко Вран. жив. 104. Банд. 37. сложено са *ни:* **нитко** М. 111. 204. 256. 363. П. 15. Ст. пис. 1, 111. Н. Рањ. 19. Збор. 7. Стар. 3, 219. Д. Рањ. 8. Див. Х. Каш. 24. Радн. 39. пошљедње с доданим на крају **же**, коме се у српском језику мијења *ж* на *р:* ниткоре Н. Рањ. 82. Збор. 26б. Ст. пис. 4, 32. 160. 357. 420. 464. 5, 8. 133. Д. Рањ. 28. Гуч. 215. Вран. жив. 67. Банд. 7. Радн. 39. са *и* мјесто *е* у *ре:* ниткори Ст. пис. 4, 259. окрњено: **ниткорь** М. 256. 467. П. 20. Пб. 40. Ст. пис. 1, 15. Н. Рањ. 34. 72б. Ст. пис. 4, 47. 442. 5, 15. Град. дјев. 24. Хект. 18б. Зор. 55. Злат. 3б. Вран. жив. 36. Банд. 45. сложено са *и:* иткоре Ст. пис. 5, 118. 223. окрњено: иткор Н. Рањ. 75. од XV вијека отпада с приједа *т*, прем да, како се види, свега времена долази и цијело: **ко** П. 79. 127. Ст. пис. 4, 116. 209. 223. 5, 28. 41. Д. Рањ. 30. 122. Хект. 4б. Вран. жив. 30. 34. 36. Гунд. суз. III, LIV. Јерк. 34. Каш. грам. 48. Андр. нач. 55. тако и сложено са **нѣ:** њеко Ст. пис. 4, 104. нико Вран. ријеч. 6. сложено са **ни:** **никѡ** Пб. 118. Ст. пис. 4, 240. пошљедње с доданим на крају **же**, којему се мијења *ж* на *р:* никоре Вран. жив. 18. 38. окрњено: никор Ст. пис. 1, 262. 4, 442. Вран. жив. 12. 39. према томе и свако Брн. 23. од XV вијека налази се гдје гдје и *гд* мјесто *кт:* gdo М. 280. Стар. 1, 227. 3, 226. Зор. 2б. Крн. 12. Глав. 122. нигдор Стар. 3, 222. Крн. 24. — од основе **ка** нераширене, кад има сва

три рода, за мушки род има сложени номин. јед.: кыи Стеф. 18. ки М. 7. 34. 107. 120. 293. 306. 378. 546. П. 99. 113. 153. 177. Пб. 91. кьи П. 82. ки Ст. пис 1, 131. 2, 19. 365. Н. Рањ. 27. 33. 87. 90. 102б. Ст. пис. 3, 467. 469. 4, 42. 113. 413. 5, 8. 34. 114. 232. Д. Рањ. 5б. 17. Град дјев. 22. 65. дух. 49. Буд. 60. Банд. 9. 17. Јерк. 40. 83. сложено са нѣ: неки М. 31. нѥки П. 11. њеки Ст. пис. 2, 31. (gnieki) Д. Рањ. 34. 89. (nieki) Ст. пис. 4, XI. (nieki) Д. Рањ. 12. Град. дјев. 112. Злат. 14. из других падежа, у којима се основа шири, прешла је раширена и у овај још XIII вијека, а је ли тај облик с таком основом био прономинални или сложени, т. ј. је ли гласио *кој* или *који*, не може се поуздано знати правописа ради до краја XV вијека: кои М. 14. 101. 261. Пб. 54. П. 82. непоуздано је и XVI вијека у највише писаца, јер пишу истина koij Н. Рањ. 24. Град. дјев. 19. Злат. 84. Гуч. 2. али њихово *ij* гласи и *j*, као што пишу и у средњем роду: toij Н. Рањ. 16б. Град. дух. 119. ovoij Град. дух. 21. поуздано бива од краја XV вијека у пјесмама гдје број слогова показује да је гласило који Ст. пис. 1, 8. 18. 114. 2, 3. 43. 94. 96. 100. 142. 211. 229. 487. 3, 70. 217. 303. 4, 29. 67. 108. 200. 211. 344. 418. 440. 5, 17. 33. 110. 114. то потврђује XVI вијека и правопис неких писаца: choyi Хект. 3. 41б. chogii Буд. 30. koyi Вран. рјеч. 87. тако и XVII вијека: koyij Вран. жив. 19. koyi Банд. 3. Мрн. 109. Каш. 8. chogi Јерк. 77. koij Бун. 52. Андр. нач. 19. koji Мик. 31.[1] сложено са нѣ: некои М. 31. нѣкои М. 546. П. 107. 164. Г. 11, 190. нјекоји Н. Рањ. 98. Д. Рањ. 64б. њекоји Д. Рањ. 89. Ст. пис. 5, 58. никоји (nichogi) Буд. 41. сложено са *ни*, и на крају му додано же, којему *ж* у српском језику гласи *р:* никоире М. 10. без *ре:* никои Зак. 39. — онаковь види код датива јед. — онакыи у сложеном облику, с доданим на крају жде, које у српском језику гласи *ђе:* онакиђе М. 251. 359. 409. — овь М. 274. 380. 460. 509. П. 105. 142. Пб. 60. ов. Ст. пис. 1, 9. 18. 20. 2, 20. 92. 233. 316. Хект. 7б. Зор. 54. Буд. 152. Мрн. 86. 111. Глав. 5. с доданим на крају *зи:* овьѕи М. 457. 478. с доданим *а*, по што је гласа ь нестало, од XV вијека, прем да је,

[1] Што има: кој Ст. пис. 2, 472. 505. 4, 200. 218. јамачно је само стиха ради изостављено *и*. — Гријешком има гдје гдје твоји Ст. пис. 4, 443. у дну.

како се види, и даље било без њега: **ѡка** Пб. 60. Ст. пис. 4, 469. Злат. 71. к тому се још додаје *ј* од XV вијека: **ѡкаи** М. 400. 523. 556. П. 132. Пб. 121. Град. дјев. 14. тако ће бити само написано **ь** мјесто *а:* **оkьи** М. 521. крајњи су се гласови *ај* преметали XV вијека: **оки** М. 384. 409. 410. 415. Пб. 100. 102. 103. 105. **ѡкьи** Пб. 106. 108. 115. 116. 121. од XIV вијека долази и у сложеном облику и послије је обичније тако него другачије: **ѡки** Пб. 26. П. 22. М. 251. 387. 425. 443. П. 29. 68. Пб. 53. 65. Ст. пис. 1, 18. 20. 26. 91. 2, 50. 58. 388. 455. Н. Рањ. 30. 43б. 50. 58б. Збор. 26. 93. Ст. пис. 3, 11. 80. 4, 48. 98. 407. 440. 5, 60. 110. Д. Рањ. 29б. 80б. Град дјев. 11. 28. Хект. 10б. Буд. 5. Вран. рјеч. 44. Злат. предгов. 2. Гуч. 10. Вран. жив. 4. Див. 10. Орб. 36. Гунд. пс. 29. Банд. 2. Мрн. 99. Јерк. 11. Каш. 8. Ђам. 3. Андр. дев. 8. Радн. 14. Глав. 86. с доданим *зи:* **ѡкиѕи** М. 522. Збор. 40. — **онакь** види генит. јед., послије само у сложеном облику. — **онь: ѡнь кралининь** М. 31. **ѡнь градь** М. 217. **ѡнь пѫть** М. 302. **ѡнь кашь ѕвѣль** П. 75. **ѡнь мучинь** П. 110. **ѡнь часъ** П. 161. **ѡнь листь** Пб. 55. он час Ст. пис. 1, 24. он кип 103. он дан 314. он ход Ст. пис. 2, 17. од дан 40. он глас 92. он уздах 268. он цвитак 322. он свит 421. он час 433. он свијет Ст. пис. 3, 5. он крај 58. он плач 452. он свијет Ст. пис. 4, 25. он час 287. 5, 139. Н. Рањ. 39. он свијет Н. Рањ. 79б. он дан 134. он Збор. 9. он крај Д. Рањ. 73. он пут 147. он властелин Хект. 11. он витар Зор. 8. он покорник Буд. 18. он дан Брн. 41. он час Вран. рјеч. 102. Злат. 99б. Гуч. 42. и XVII вијека: немили он чловик Вран. жив. 44. тко је он, који ће издати тебе Банд. 14. дух јест он, ки свидокује Банд. 144. он час Бун. 21. он дан Мрн. 45. он велики криж Јерк. 61. он Глав. 14. с доданим *зи:* **ѡньѕи** М. 31. 38. **ѡнѕи** М. 499.[1] с доданим *а*, по што је гласа **ь** нестало, XV вијека: **ѡна** М. 499. к тому је још додано *ј* XV вијека: **ѡнаи** М. 426. 458. 487. а гласови су се *ај* преметали: **ѡни** М. 409. од XV вијека у сложеном облику чешће него друкчије: **оѡни** М. 340. **ѡни** М. 346. 507. П. 32. 45. Пб. 60. Ст. пис. 1, 24. 40. 2, 42. 456. 5, 118. 121. 151. Н. Рањ. 17. 24. Збор. 1. Ст. пис. 3, 6. 399. 4, 14. 334. 427. 5, 33. 37. 94. 278.

[1] **ѡноньѕи** М. 38. биће погрјешка.

Д. Рањ. V. Град. дух. 10. дјев. 19. Хект. 17б. 28б. Буд. 38. Злат. предгов. 2. Гуч. 5. Вран. жив. 18. Див. 19. Орб. 33. Банд. 3. Мат. 19. Бун. 29. Јерк. 15. Каш. 2. Андр. дев. 2. нач. 10. Пос. 2. Радн. 7. Глав. 14. с доданим на крају **жде**, које у српском језику гласи *ђе:* онијђе Н. Рањ. 171б. к тому се још додавало **же**, којему се мијења *ж* на *р*: онијђере Н. Рањ. 153. и окрњено: онијђер Н. Рањ. 22. — **самь** М. 23. Ст. пис. 4, 441. Буд. 23. Злат. 17б. Вран. жив. 3. и у сложеном облику **самїи** Г. XI, 66. сами Злат. 65. Каш. 6. — **тakь** Сав. 6. М. 24. 34. с доданим *зи*: **такьѕи**[1] М. 41. и у сложеном облику: **таки** Пб. 39. Ст. пис. 5, 160. с доданим **жде**, које у српском језику гласи *ђе*: **такигє** П. 88. — **таковь** П. 135. Ст. пис. 1, 83. Мат. 9. и у сложеном облику: **таковыи** М. 10. **такови** М. 14. 459. с доданим **жде**, које у српском језику гласи *ђе:* **таковигє** П. 18. 25. — толик Ст. пис. 3, 137. 4, 60. 215. Вран. жив. 59. и у сложеном облику: толики Ст. пис. 4, 200. — **ть** Стеф. 3. с доданим *a*, по што је гласа **ь** нестало, а мјесто њега се писало и **ьь** и кад кад **є**: **тьь** Стеф. 3. Шаф. рam. 1873. 100. **тє** М. 46. та Ст. пис. 1, 20. 2, 365. 3, 215. 4, 8. 169. 362. 381. 387. Д. Рањ. 62б. Хект. 40. Зор. 26. Буд. 11. Вран. жив. 10. Банд. 20. Мрн. 40. Јерк. 33. Мик. грам. 14. Глав. 18. с доданим **жде**, које у српском језику гласи *ђе*, те се мјесто *ђ* писало и *д*: **тьждє** Сав. 6. **тьдє** М. 7. **таждє** М. 103. **таћє** М. 462. с доданим *зи:* **таѕи** М. 185. с доданим *ј*: **таи** М. 232. 426. 459. 462. 496. 502. 507. П. 149. 151. Пб. 60. 83. 103. тако ће бити само написано **ь** мјесто **а**: **тьи** М. 521. Пб. 12. 23. 64. 66. 77. 82. тај Н. Рањ. 88б. 90. 214. Ст. пис. 2, 91. 323. 363. 3, 29. 97. 164. 462. 487. 4, 60. 84. 158. 177. 214. 225. 326. 387. 5, 121. 338. Збор. 4б. Д. Рањ. 19б. 60б. 81. Град. дух. 55. Хект. 45. Злат. 7б. Гуч. 152. Јерк. 38. од XIII вијека и у сложеном облику: **ты** М. 15. П. 30. **ти** М. 402. 493. П. 176. Пб. 77. Ст. пис. 1, 41. 2, 85. 4, 210. 226. 321. 371. 420. 443. 5, 129. 131. 201. Д. Рањ. 32б. Град. дјев. 64. Хект. 29б. Гуч. 2. Див. 17. 19. 20. Банд. 23. Мат. 12. Андр. нач. 5. Радн. 9. 15. 21. 39.

б) од основа на **ја**: **вьсь** М. 10. **вась** М. 106. 319. П. 56. Пб. 35. вас Н. Рањ. 37. Ст. пис. 2, 55. 3, 10. 4, 17. Збор. 8б.

[1] Наштампано је **такьци**.

Хект. 29б. Злат. 22. Гуч. 99. Вран. рјеч. 107. жив. 31. Банд. 10. Јерк. 7. Каш. 41. Мик. 764. Радн. 41. с преметнутим консонантима XV вијека: **сакь** М. 508. — **камь** М. 24. једном и у сложеном облику XV вијека: **кайи** П. 103. — двој Вран. рјеч. 13. — од основе ја, од које би овај пад. у словенским језицима био јъ, али се оба гласа састављају у **и**, те сложено са **же** бива у овом пад.: **иже** М. 3. — **сь** М. 14. с доданим *а*, по што је нестало гласа **ь**, а мјесто *а* писало се испрва и **ь**: **сьь** М. 66. **са** Стар. 3, 270. Брн. 67. Вран. жив. 22. с доданим *ј*: **сии** М. 102. 238. 388. 403. 471. 480. Пб. 34. 111. Ст. пис. 1, 66. Н. Рањ. 22б. Ст. пис. 2, 48. 351. 396. 3, 10. 4, 5. 30. 251. 445. 5, 4. 34. 111. 214. 253. Збор. 28. Д. Рањ. 2. Град. дјев. 180. Зор. 11. Злат. 14. Гуч. 104. Вран. жив. 80. Орб. 19. Гунд. суз. I, LXXII. Јерк. 27. од исте основе раширене: **си** М. 13. 20. 33. 425. Пб. 108. Ст. пис. 2, 36. 351. 355. 4, 459. 5, 42.[1] Збор. 161. Злат. 2. с доданим *зи*: **сизи** М. 29. 31. 53. 147. — свој. — твој.[2] — **чии** М. 271. које је данас у сложеном облику.

У сложеном се облику номинатив од пронимина **и** (који се налази у сложеном **иже**) саставља с номиналним номинативом од адјектива тако да пред њим завршетак номиналнога облика -**ъ** бива -**ы**, а -**ь** бива -**и**, па се онда **ыи** и **ии** сажима у српском језику у дуго *и*: а) кад је у адјектива основа на чисто **а**: **ангельскы** М. 4. **крьстиꙗньскы** М. 5. **грѣшьни** М. 9. **чрьни** М. 11. б) кад је у адјектива основа на **ја**: **вели** М. 1. **велии** М. 9. **домы** М. 197. **говеѣи** М. 199.[3]

Б. За средњи род:

а) од основа на чисто **а**: **всяко** М. 9. 339. 487. П. 16. 94. Пб. 35. **сяко** М. 285. 346. 384. 420. 537. П. 28. Ст. пис. 4. 163. Злат. 66. Вран. жив. 67. и сложени облик: **вьсакоѥ** Стеф. 17. — свакојако Крн. 1. — **ино** М. 249. Злат. 15б. јино Вран. жив. 42. с доданим *ј*: иној Д. Рањ. 30б. — **инако** П. 1. јинако Вран.

[1] Наштампано је sij.

[2] Што има moii Град. дух. 20. svoij Град. дух. 19. не свједочи да се читало моји, твоји; види напријед стр. 148 код *који*.

[3] Налази се и с доданим *ће*: **дроугиге** М. 433. и у споменицима писанијем на иностранијем дворима с доданим *е*, које може бити да је мјесто *ће*: **велие** М. 548. **велкїе** М. 550. **силние** М. 548. 550. **вероване** М. 556.

жив. 36. — исто Злат. 88б. јисто Зор. 16. Вран. жив. 6. — **едино** М. 538. — једно Злат. 17б. сложено са *ни*: **инедно** М. 487. Злат. 12б. Јерк. 40. **нѣдно** М. 361. нидно Ст. пис. 2, 394. 4. 373. — како, сложено са *ни*, а на крају му додано *же*, које у српском језику гласи *ре*: никакоре Банд. 19. — **каково** Сав. 4. — **ко** М. 290. 423. Н. Рањ. 8. 119. 144. 154. Ст. пис. 2, 57. 3, 247. 4, 31. 116. 246. 430. 5, 119. 326. Буд. 25. Злат. 3. 23. 39. Вран. жив. 64.[1] сложено са **нѣ**: њеко Ст. пис. 3, 210. 5, 170. од раширене основе: **кое** М. 22. **коне** М. 480. Н. Рањ. 21. Збор. 111. Ст. пис. 4, 436. Вран. жив. 10. Орб. 87. сложено са **нѣ**: **некоѥ** П. 70. сложено са *ни*, а на крају му додано **же**, које у српском језику гласи *ре*: **никоере** М. 45. сажето: ке (зло, ке ју ће скончати) Ст. пис. 4, 450. (јаје, ке буде ставити) Д. Рањ. 101. — колико Злат. 52. сложено са **нѣ**: **нѣколико** П. 134. Злат. 36f. Орб. 1. без слога *ли*: коко Ст. пис. 1, 19. никоко Ст. пис. 1, 13. Хект. 16. — **которое** (сложени облик) М. 4. — **овако**, с доданим **жде**, које у српском језику гласи *ђе* а *ђ* по неким крајевима гласи *ј*: **ѡвакое** Пб. 60. — **око** М. 40. Н. Рањ. 96. с доданим *зи*: **окоӡи** М. 69. с доданим *ј*: **окои** М. 105. Н. Рањ. 21. Ст. пис. 2, 49. 4, 470. Град. дјев. 4. с доданим **жде**, које у српском језику гласи *ђе*, а *ђ* по неким крајевима гласи *ј*: **ѡкое** М. 417. с доданим *ј* и *зи*: **ѡкоѣӡи** (где ће **ѣ** бити само написано мјесто *ј*) М. 417. — **оно** М. 545. с доданим *зи*: **ѡноӡи** М. 53. 478. с доданим *ј*: **онои** М. 106. Збор. 23б. с доданим **жде** и **ре**: прво гласи у српском језику *ђе*, а друго се може и окрњити: оноћер Н. Рањ. 34. — само Злат. 80. — **тако**, с доданим **же**: **такоже** М. 15. с доданим *ј*: **такои** М. 461. Н. Рањ. 13б. — **такоко** Сав. 11. М. 274. и у сложеном облику: **такокое** М. 89. — толико Злат. 52. с доданим **жде**, које у српском језику гласи *ђе*: **толикоде** М. 30. **толикоге** М. 240. 261. а *ђ* гдје гдје гласи *ј*: толикоје Ст. пис. 1, 228. 4, 116. с доданим *ј*: **толикои** М. 422.[2] без слога *ли*: токо Ст. пис. 1, 20. 49. Хект. 24. с доданим **жде**, које у српском језику гласи *ђе* а по неким крајевима и *је*: токоје Ст. пис. 1, 24. — **то** М. 13. 55. с доданим на крају **жде**, које у српском језику гласи *ђе* а гдје и *је*: **тожде** П. 39. **тогѥ** П. 162. тоје Ст. пис. 1, 24. 200. к тому се

[1] Грищјешком тко (мјесто ко) Мрн. 25.
[2] Налази се и тулико Глав. 128.

додаје још **же**, којему се *ж* мијења у српском језику на *р*, а *е* и отпада: тођере Н. Рањ. 13б. тођер Ст. пис. 2. 52. Д. Рањ. 13. 121б. Град. дјев. 24. 49. 63. с доданим *зи:* **тоѕи** М. 21. с доданим *ј:* **тои** М. 15. Н. Рањ. 16. Ст. пис. 3, 123. 4, 162. 205. 5, 120. Д. Рањ. Vб. Град. дјев. 4. Злат. 10б. Гуч. 21. с доданим *ј* и *зи:* **тоиѕи** М. 104.

б) од основа на **ја**: **все** М. 17. 240. 289. 306. 314. 365. 401. 420. 500. Ст. пис. 1, 168. Вран. жив. 18. **ъксе** М. 219. **све** М. 238. 276. 285. 307. 419. Ст. пис. 2, 163. Збор. 7. Д. Рањ. IX. Хект. 2б. Зор. 23 Злат. 6б. Гуч. 22. Вран. жив. 87. Крн. 2б. Јерк. 27. Каш. 49. Глав. 26. — ваше. — двоје Злат. 13. — од основе **ја**, сложено са *же:* **юже** М. 15. **еже** М. 3. промијенивши *ж* на *р:* **юре** М. 13. **ере** М. 6. — моје, и сажето: ме Ст. пис. 2, 119. 3, 459. 4, 353. — **се** М. 24. 116. П. 93. Банд. 9. с доданим *ј:* **сеи** М. 375. 412. Ст. пис. 5, 102. 163. 339. Злат. 96. Гунд. пс. 34. од раширене основе: **сие** М. 2. 6. 116. **сию** М. 13. с доданим *ј:* **сиеи** М. 467. — твоје, и сажето: тве Ст. пис. 2, 102. 4, 63. 237. 431. Злат. 6б. Гуч. 240. — **чие** М. 52. Ст. пис. 4, 481. с доданим *но:* **чиено** М. 34. Збор. 2б. сложено са *ни*, а на крају му додано **же**, које у српском језику гласи *ре:* **ничиере** М. 249. окрњено **ничиюрь** М. 126. свачије Град. дјев. 123. — од основе **чa** као за мушки род **чь** долази само с доданим на крају *то:* **чьто**, и с њим се слажу друге ријечи као да је средњега рода: **чьто** М. 6. **что** М. 13. 54. 261. Буд. 7. 67. како је нестало гласа **ь**, мијења се **ч** пред *то* на *ш* од најстаријих времена: **що** М. 2. 13. 46. 50. Сав. стар. 4, 231. Н. Рањ. 14. 16. 29. Збор. 4б. Ст. пис. 2, 9. 11. 3, 138. Д. Рањ. V. Град. дјев. 4. Хект. 4б. 5. 6б. 10. 19. 21. 48б. Брн. 61б. Вран. рјеч. 86. Злат. 2б. Гуч. 9. Див. 21. Вран. жив. 8. 14. 21. 61. 65. 100. 111. Банд. 18. Мрн. 108. Јерк. 14. Каш. 40. Андр. пут 430. сложено са **нѣ**: **нѣчто** М. 15. ничто Вран. жив. 3. **нѣщо** М. 462. П. 18. Ст. пис. 3, 237. Град. дјев. 141. Злат. 56б. Орб. 181. ништо Хект. 8. Вран. рјеч. 6. жив. 17. сложено са *ни:* **ничьто** М. 46. **нищо** М. 147. 153. 161. 175. Ст. пис. 1, 43. 2, 137. 331. 3, 104. 4, 45. 375. 5, 6. Д. Рањ. 100б. Град. дјев. 88. Вран. жив. 17. пошљедњему се додаје на крају **же**, којему се *ж* мијења у српском језику на *р:* **ничтоже** М. 263. **нищоре** М. 37. Ст. пис. 3, 340. 4, 91. 195. 262. 274. 470. 5, 150. 341. Хект. 13. 36б. окрњено: **нищорь** П.

6. 36. М. 367. Н. Рањ. 19б. 22б. 29. 36. Збор. 2б. Ст. пис. 3, 10 108. 4, 158. 253. 5, 8. Д. Рањ. 32. Град. дјев. 4. 39. Хект. 21. 28. Стар. 3, 304. Злат. 10б. 15б. Гуч. 183. Банд. 15. сложено са *и:* иштор (ни га ће иткор приварит', од њега иштор сакрити) Град. дух. 13. према томе и: свашто Радн. 87. од XIII вијека долази и окрњено, т. ј. без крајњега *о*, те је иза сугласнога на крају додано *а* као и у других ријечи, највише кад је сложено са *ни*, али и кад није сложено, како у номинативу тако и у акусативу, и у порицању, кад обично долази генитив мјесто акусатива; сложено са *ни:* да нимь ништа не испакости М. 16. 53. да нимь не узме ништа М. 120. да не плате ништа М. 203. да нимь нитко ништа не забави М. 204. да не дава ништа М. 223. да нитко ништа не смїе тькноуть М. 532. не ѡста мѹ дльжань ништа Пб. 27. ништа од тоган не ѡста М. 507. ништа Н. Рањ. 5. Збор. 38б. Ст. пис. 2, 115. 4, 202. 402. Д. Рањ. 5. Град. дјев. 92. Злат. 8. Гуч. 144. Див. 30. Каш. 43. ничта Буд. 12. било би све ништа Ст. пис. 2, 122. ништа ти није тешко Андр. пут 296. ништа се не губи Ради. 37. тако и с приједлогом у акус.: за ништа Ст. пис. 4, 132. Андр. дев. 24. по ништа Ст. пис. 4, 132. у ништа Ст. пис. 5, 83. Злат. 27. Гуч. 144. с доданим же, које у српском језику гласи *ре:* да се не бое ништаре М. 21. да ти не испакости ништаре М. 22. не дасте ништаре М. 42. ништаре Ст. пис. 1, 17. 124. 155. Н. Рањ. 91б. Збор. 5б. Банд. 15. Јерк. 22. Радн. 34. за ништаре Стар. 4, 114. и окрњено: ништар Ст. пис. 1, 28. 54. 108. 138. тој ми се мни ништар Ст. пис. 2, 215. ништар Н. Рањ 18б. 25. 36б. Хект. 2. 21б. 28. Зор. 33. Брн. 2б. Орб. 259. Банд. 8. Јерк. 22. за ништар Ст. пис. 4, 357. у ништар Каш. 39. тако и сложено са *и*, па му се и тада додавало на крају *ре*: иштаре Д. Рањ. 10. за иштаре Мрн. 101. у сложеном са *ни* налази се и *шће* мјесто *што* од XV вијека у неких писаца: ниште Ст. пис. 1, 34. 121. 327. Вран. рјеч. 66. жив. 5. 18. 19. 64. Крн. 19б. Мрн. 77. Јер. 41. долази тако са *а* и кад није сложено: не ѡтоузети ни мала уьта М. 81. шта богь не дап М. 216. ни одь тога шта зидамо П. 80. ни шта знамь П. 88. не зна шта реки П. 97. потьщить се поткорити шта ѡть него Г. XI, 137. шта жена зла носи и химбе у свој скут Ст. пис. 2, 331. од XV вијека долази и без цјелога *то*, а тада му се ни *ч* не мијења на *ш*,

тако долази сложено са *ни*, и у акус. с приједлогом, а и само; и то не само у онијех које сада по тој ријечи зову чакавцима него и у других, као што у онијех долази и *што*; сложено: **ничь** (?) П. 89. у нич Злат. 23. у акус. иза приједлога: ва ч Стар. 3, 288. кроза ч Ст. пис. 2, 4. 99. 107. за ч Н. Рањ. 17б. 87. 88. 101. 160. Ст. пис. 2, 4. 102. 347. 434. 3, 4. 212. 4, 25. 58. 115. 133. 150. 214. 5, 218. 298. 330. Д. Рањ. 15б. Вран. рјеч. 86. Злат. 3б. 6б. 86б. Мрн. 22. кад стоји само, ни сложено ни с приједлогом, додаје му се на крају *а*, као и другим ријечима: ча Ст. пис. 1, 7. Н. Рањ. 19. 163. Ст. пис. 2, 355. 385. Стар. 1, 219. 3, 241. 4, 111. Хект. 2б. Буд. 26. Брн. 61б. Вран рјеч. 86. жив. 3. Крн. 2б. Јерк. 14. Глав. 26.

У сложеном облику номинатив од прономина **ѥ** (које долази у **ѥже**) саставља се с номиналним номинативом од адјектива без промјене: **уловѣчаскоѥ** М. 133. **древнее** М. 131. само се тада у српском језику сажима **оѥ** у дуго *о*, а **еѥ** у дуго *е* од прваијех времена: **свето** М. 2. **мане** М. 297.

В. За женски род:

а) од основа на чисто **а**: **всакаа** (у сложеном облику) М. 477. **свака** М. 531. Ст. пис. 1, 8. Н. Рањ. 19б. всака Буд. 147. — јина Ст. пис. 1, 232. — **иста** М. 329. — једина Ст. пис. 4, 449 — **инедина** М. 281. **индна** М. 281. Д. Рањ. 22б. Јерк. 22. — **ка** М. 30. 274. Н. Рањ. 16. Ст. пис. 4, 95. 152. 255. 5, 74. Д. Рањ. VIб. Град. дјев. 6. Злат. 1. Банд. 39. с доданим *ј*: кај Ст. пис. 1, 337. сложено са **ни**: њека Ст. пис. 2, 125. Д. Рањ. IV. Град. дјев. 174. Злат. 3. и од раширене основе: **коа** Сав. стар. 4, 231. М. 240. 297. Н. Рањ. 16б. Ст. пис. 2, 136. 4, 206. 436. 5, 34. 74. Збор. 4. Злат. 76б. Вран. жив. 9. Банд. 20. Андр. пут 415. сложено са **ни**: **некоа** М. 39. 33. **ѥкоа** П. 125. **инекоа** М. 418. Злат. 6. — **кака** М. 7. — колика Гуч. 48. и без слога *ли*: кока Ст. пис. 1, 86. — **котора** М. 14. Вран. жив. 105. — овака, с доданим *ј*: овакај Ст. пис. 2, 69. — ова Злат. 16. с доданим *ј*: **ѡвай** М. 416 Збор. 8. Град. дјев. 81. с доданим *ј* и *зи*: овајзи Н. Рањ. 89б. — она Н. Рањ. 76. с доданим *зи*: **ѡназн** М. 117. с доданим *ј*: **ѡнаи** М. 275. Ст. пис. 2, 48. — **сама** М. 14. — така, с доданим **же**, које у српском језику гласи *ре*: **такаре** М. 181. — **толика** М. 239. с доданим *ј*: **толикаи** М. 238. Збор. 49б. и без слога *ли*: тока Ст.

пис. 1, 86. — та Вран. жив. 64. с доданим *зи*: тази М. 16. с доданим *ј*: тан М. 101. Ст. пис. 3, 122. 4, 60. 177. 415. Гуч. 33. с доданим жде, које у српском језику гласи *ђе*, а гдје гдје и *је*: таје Ст. пис. 4, 49.[1]

б) од основа на ја: вса М. 315. Пб. 109. сва М. 452. 772. П. 116. Ст. пис. 1, 104. 2, 104. Хект. 29б. Злат. 9. — моја Андр. 415. и сажето: ма Ст. пис. 2. 151. 4, 163. 243. 5, 42. Злат 6. — си Стеф. 1. тако с раширеном основом и без *а* на крају као у неких супстантива (види напријед стр. 9) али и са *а*: сиѣ М. 22. сїа М. 49. с основом нераширеном долази истом XVI вијека, јамачно уз друге ријечи: са Зор. 15. с доданим *ј*: сај Хект. 8б. Злат. 4б. — твоја, и сажето: тва Ст. пис. 4, 248. Злат. 99б.

У сложеном се облику номинатив од прономина и (које долази у сложеном иже) саставља с номиналним номинативом од адјектива без промјене, само се тада у српском језику сажима аи у дуго *а*: пречиста М. 241.

ГЕНИТИВ ЈЕДНИНЕ.

А. За мушки и средњи род. У основи крајње а кратко будући гласи у словенским језицима *о*, које се у основама на ја мијења на *е* предњега гласа ради. Наставак је ѕја, у ком је од ѕј постало у словенским језицима *г* а у једној ријечи *с* (чесо, ном. чьто) начином довољно још не протумаченим,[2] а крајње а кратко будући у словенским језицима гласи *о*, мјесто којега је у српском а кад кад и у староме словенском језику *а* начином који такођер још није довољно про-

[1] Гријешком је наштампано *та је*.

[2] Може бити да је *г* постало од туда што се у ѕј изједначило ѕ с гласом ј, па од ј постало *г*, као што би било у строуга мјесто строуја; што у странијем ријечима има *г* као параскевгии, није поуздано да је у њима *г* словенско (види Старине 3, 56. 57); што се за пријелаз гласа *ј* у *г* помиње генит. мн. *ги* (Рад 17, 184), ту не ће бити *г* постало од *ј*, иначе би било и *гим* мјесто *им*, него је *г* постало од *х* па се преметнуло: *ги* од *иг* мјесто *их*; а *с* може бити да је постало што се у ѕј изједначило ј с гласом ѕ: тако би се нашао и узрок за што се у -со није о промијенило на е.

тумачен:[1] наставак дакле гласи у словенским језицима *го* и *га* а у једној ријечи *со* и *са*.

Са *о* на крају наставка допире у XV вијека: **вьсакого** Сав. 2. Стар. 4, 234. **свакого** М. 258. **иного** М. 15. 269. 534. **једного** Стеф. 25. **кого** М. 269. **когожде** М. 4. **ни отъ когожде** Сав. 1. **оного** Стеф. 10. **самого** М. 75. **того** М. 278. 306. 311. **его** М. 5. 304. 307. **него** М. 289. 295. 305. 307. 315. **њего** П. 14. 143. и окрњено **го** М. 63. 64. 132. **којего** М. 319. **моего** М. 288. **нашего** М. 260. 275. 285. 297. 307. 316. 387. 418. 423. 432. Пб. 59. 77. **сего** М. 5. 9. 10. П. 2. **своего** М. 5. **твојего** М. 9. **чесо** М. 253. 569. — Што и XVI вијека има у једнога писца: когогод Буд. 139. 148. чесо Буд. 122. јамачно ће бити из црквенијех књига.

Са *а* мјесто *о* на крају наставка долази од првијех времена у српском језику:

а) од основа на чисто *а:* **всакога** М. 4. 22. **свакога** М. 211. 307. Н. Рањ. 14. Буд. 11. Вран. жив. 42. Див. 24б. Јерк. 19. Глав. 33. од раширене основе: свакојега Ст. пис. 5, 77. — **инога** М. 211. — истога Злат. 92. — **једнога** М. 81. 99. 240. сложено са *ни:* **ниједнога** М. 211. **нједнога** П. 135. **нједнога** М. 307. **нед-нога** М. 346. **индиога** М. 432. Ст. пис. 2, 302. ниједнога Глав. 41. — од основе **ка**, кад има само мушки род (тко): **кога** Сав. стар. 4, 231. М. 27. сложено са **нѣ**: **нѣкога** М. 81. сложено са *ни:* **ни отъ кога** М. 119. 153. **ни одь когарь** М. 467. **одь никогарь** М. 473. никогар Н. Рањ. 79б. Ст. пис. 5, 181. Град. дјев. 68. Вран. жив. 95. нйкогаре Вран. жив. 4. 42.[2] — од основе **ка**, кад има сва три рода, нераширене: **кога** М. 48. 101. с доданим *ре:* **когаре** М. 23. сложено с *ни:* **никогаре** М. 22. **ни одь когарь** М. 258. **никога** М. 61. од основе раширене: **којега** М. 111. сложено са **нѣ**: **нѣкојега** М. 144. сложено са *ни*: **никоегаре** М. 46. у облику од раширене основе изједначује се **ѥ** с предњим гласом, по том се оба **о** сажимају те нестаје разлике између та-

[1] Да би отпало *о*, пак се додало *а*, као што у српском језику бива у другим приликама, тешко је мислити за то што се и у староме словенском кад кад налази *а* мјесто *о*, види Миклошића vergl. gram. III. стр. 64. 67.

[2] Гријешком уз номинатив има ткога Мрн. 129. Ст. пис. 4, 405. у дну.

кога облика и облика од нераширене основе: од XV вијека: коѡга М. 367. 369. кога Буд. 120. Злат. 16. Андр. пут 392. сложено: нјекога Злат. 10. — окога М. 38. Злат. 38. с доданим *зи:* ѡкогаѕи М. 522. с доданим *ј:* ѡкогаи М. 251. Н. Рањ. 216. Ст. пис. 3, 247. Збор. 8. Гуч. 118. — ѡнога М. 22. 37. 275. Град. дјев. 82. Злат. 74. с доданим *зи:* ѡногаѕи М. 117. с доданим *ј:* ѡногаи М. 208. Н. Рањ. 24. Гуч. 243. с доданим *ј* и *зи:* ѡногаиѕи М. 254. с доданим *ђе* и *ре* окрњено: оногађер Банд. 285. — самога М. 22. Каш. 81. Радн. 44. — тога М. 13. 19. 23. 81. с доданим *ђе* (жде) и *ре* (же): тогаћере М. 98. с доданим *зи*: тогаѕи М. 81. с доданим *ј:* тогаи М. 156. Ст. пис. 2, 114. 5, 115. Град. дјев. 129. Гуч. 217. — такогај Град. дјев. 76. с доданим *ј*.

У номиналном облику налази се: XV вијека: онакаи П. 167. XVII вијека: сама Радн. 23. 26. свакојака Радн. 84. којима и приличе номинални облици, налазе се тако још XVI и XVII вијека: селика Ст. пис. 1, 203. толика Ст. пис. 4, 117. 456. такова П. 168. Мрн. 37. Каш. 14. 46. Јерк. 8. никакова Див. 13. каква Радн. 28. никаква Гуч. 24. Радн. 4. а по томе и у сложеном облику од првијех времена: таковаго М. 9. таковаго М. 87. 278. — у сложеном је облику било и инаго М. 29.

б) од основа на **ја:** късега М. 2. 47. 79. 138. 357. 458. всега М. 219. свега М. 404. 479. 509. 516. Пб. 113. Ст. пис. 1, 21. Град. дјев. 125. Гуч. 11. Вран. жив. 20. 27. 36. всега Вран. жив. 18. с доданим *ђе* и *ре*, окрњено: всегагієрь М. 482 — до нюга М. 81. ѡдь нюга М. 211. без приједлога: нега М. 274. 301. нюга М. 310. П. 150. Пб. 39. Н. Рањ. 176. окрњено: га Сав. стар. 4, 231. М. 7. 13. 42. 46. 52. 117. Н. Рањ. 1226. — моюга М. 19. 373. сажето: мога М. 183. 193. 203. 274. моѡга М. 368. 369. 458. мога Н. Рањ. 806. Банд. 5. — нашега М. 21. 22. — обојега Ст. пис. 1, 3. — сега М. 10. 23. 276. 395. П. 71. 118. Ст. пис. 1, 21. 43. 103. 129. 4, 414. 435. Град. дјев. 85. Буд. 53. Вран. жив. 21. Крн. 11. Мрн. 23. 146. Јерк. 20. 50. с доданим *ђе*, које гдје гдје гласи и *је:* сеґаѥ Пб. 41. сегаѣ М. 453. с доданим *ј*: сегаи М. 212. 510. Ст. пис. 1, 60. Н. Рањ. 39. 796. Збор. 3. Ст. пис. 2, 380. 5, 57. 321. Злат. 766. Гуч. 28. Бун. 14. Каш. 91. с раширеном основом: сиюга М. 87. 189. 571. Шаф. pam. 1873. 96. с доданим *ј*. сиегаи М. 105.

Збор. 161б. — **скоіега** М. 233. сажето: **скога** М. 36. 112. 206. 286. П. 117. **скоѡга** М. 366. 370. Н. Рањ. 19. Злат. 79. — **твоєга** М. 22. Гуч. 108. сажето **твога** М. 30. 47. — **ѵеса** М. 53. 102. 211. 247. 458. 500. П. 49. 60. 97. Пб. 51. Ст. пис. 1, 39. 120. 133. Н. Рањ. 126б. 165б. Ст. пис. 2, 6. 237. 5, 221. 323. Град. дјев. 5. Хект. 10. Брн. 4б. Злат. 85. Гуч. 132. Вран жив. 74. Орб. 3. Гунд. суз. I, LXVIII Банд. 74. Бун. 22. Каш. 55. Ђам. 25б. Глав. 3. Андр. пут 285. сложено: **неѵеса** М. 18. **ниѵеса** М. 477. 479. Збор. 39б. Ст. пис. 4, 249. Д. Рањ. 4б. Каш. 28. Андр. пут 203. с доданим *ре*: **ниѵесаре** М. 20. Град. дух. 48. Банд. 26б. Глав. 26. окрњено ничесар Ст. пис. 5, 61. Вран. жив. 47. XV вијека налази се и у те ријеч *г* мјесто *с*: **ѵега** М. 467. али само на том мјесту, нити из других извора имам примјера. Али и поменуто напријед код номинатива *шта* долази мјесто генитива, и то не само кад генитив стоји мјесто акусатива, као у негацији (види напријед стр. 154), него и иначе: **ща богь ѵпаси** М. 211. **ако би поискаль ѡдь кнеӡа ща ѡдь ѡкоган имаміа** М. 477. тако и иза приједлога: **ѡдь ща богь ѵклони** М. 251. 322. 359. **ѡдь ща ѥ каша- милость дльжна** П. 108. шта ради погубио овај (Мат. 26, 8) Н. Рањ. 89б. од шта Ст. пис. 2, 99. 3, 27. 4, 441. 5, 175. Збор. 110. Д. Рањ. 7. 32. Злат. 35. 71б. ода шта Радн. 19. 34. шта ради Радн. 32. 77. од ништа Збор. 55. Ст. пис. 5, 83. Каш. 84. Јерк. 34. Андр. дев. 24. Радн. 52. ни ода шта Радн. 6. од ништар Брн. 4. Каш. 13.

Према основама на **ја** налази се *е* мјесто *о* и у неких на чисто **а** XVI и XVII вијека: тега Ст. пис. 4, 271. 281. 368. 406. 5, 69. 103. 262. Д. Рањ. 98. Хект. 10б. Злат. 8б. 10. 43. 73б. 76. Андр. дев. 3. 59. 165. нач. 7. пут 52. 240. с доданим *ј:* тегај Ст. пис. 2, 362. Злат. 5б. 17б. — овега Ст. пис. 5, 262. Гуч. 122. 281. Вран жив. 23. Орб. 33б. Бун. 26. Јерк. 15. Андр. пут 84. с доданим *ј:* овегај Гуч. 156. — онега Ст. пис. 5, 43. 104. Јерк. 15. 19. 27. тако и кад основа пред крајњим самогласним има *к* од краја XV вијека, али веома ријетко: кега Ст. пис. 1, 40. свакега Јерк. 39. — према томе и твега Ст. пис. 1, 40. од *твога* сажетога од *твојега*.

Окрњено, т. ј. без крајњега *а*, налази се само један пут свега времена и то XV вијека: **нашегь** М. 405.

У **сложеном** облику кад к номиналном приступа замјеница у генитиву **єго**, њезино се **є** изједначује крајњим гласом *а*, до кога долази, те и само постаје *а*, по том се оба *а* сажимају у једно: тако је допирало у XV вијек: **страшьнаго** М. 4. **светаго** М. 5. **кнѣьчанаго** М. 5. **новаго** М. 52. **срьбьскаго** М. 64. **прѣвисокаго** М. 239. **голѣмаго** П. 21. **дьньшнѣго** М. 266. **дьнашнѣго** П. 17. **данашнѣго** Пб. 44. **часнаго** М. 299. **боголюбнмаго** М. 406. **старшаго** Пб. 39. — Што има XVI вијека у једнога писца: светаго Буд. 134. вишњаго 39. то је из црквенијех књига. — Али од првијех времена из којих имамо писанијех споменика овај је сложени облик изједначен с прономиналнијем, мјесто **-а-** које реченим начином постаје од **-аѥ-** имајући *о*, које се у адјектива с основом на **ја** мијења на *е* предњега гласа ради, а у доданога је прономина крајње *о* допирало у XV вијек: **свѣтого** М. 35. **светого** М. 37. 134. 176. 265. 317. 358. 414 Пб. 52. **висоkого** М. 37. **писаного** М. 259. **реченого** М. 363. **третнѥго** М. 84. 228. **божїего** М. 182. али од самога почетка мјесто крајњега *о* долази *а* као и у прономина: а) кад је у адјектива основа на чисто **а**: **светога** М. 1. **ѕълога** М. 2. **грьчькога** М. 5. **чистога** М. 23. **босиьскога** М. 24. **славьнога** М. 35. **соухога** М. 68. **живога** М. 79. **мрьтвога** М. 79. **великога** М. 92. б) кад је у адјектива основа на **ја**: **велнега** М. 4. 5. 24. **вељега** М. 39. веђега Ст. пис. 4, 102. 348. **дьнешнега** М. 22. **дьньшнега** М. 25. **данашнега** М. 238. **вишьнега** М. 28. **горьнѥга** М. 94. **медьвѣгнѥга** М. 96. **внутрьнѥга** Пб. 9. **третьѥга** Пб. 59. третјега Н. Рањ. 35. Град. дух. 26. Гуч. 72. Банд. 24. трећега Пос. 34. — оба адјектива **велни** и **третни** прелазили су и међу оне с основом на чисто **а** одбацујући крајње **ии**: велога Хект. 23б. Мрн. 121. Радој. 18. третога Буд. 37. Вран. жив. 13. Глав. 101. прелазило је онамо и таштога Пос. 37. — А из онијех с основом на **ја** прелазило је њихово *е* и к онима у којих је основа на чисто **а** XVI и XVII вијека, али ријетко: давнега Зор. 19. невољнега Јерк. 54. осталега Јерк. 100. тужнега Јерк. 54.

Сложени овај облик налази се окрњен, т. ј. без крајњега самогласнога, али истом XVII вијека и тада само једном: придрагог Андр. дев. 49.

Б. За женски род. Основа је онака кака је у мушком и средњем роду (види под А); а од **ѕја**, које долази у та

два рода до основе, у женском роду отпада s, а крајње а бива дуго, на које долази наставак падежни онако као у имена женскога рода у истом падежу: тако је било од основа на чисто а: иное М. 10. ѡнок Стеф. 18. ѡное М. 530. тое М. 530. од основа на ја: вьсек Стеф. 12. ке М. 14. кк М. 98. нее М. 425. моке Стеф. 17. сее Сав. 3. — Али је у српском језику од првијех времена тај облик изједначен с номиналнијем, те онако постаје:

а) од основа на чисто а: всаке М. 22. 481. сваке М. 308. 531. Ст. пис. 1, 10. Буд. 25. Вран. жив. 39. Глав. 40. и од раширене основе: вьсакое М. 2. свакок П. 7. Ст. пис. 4, 421. Д. Рањ. 3. — ние М. 18. — исте Злат. 90б. јисте Вран. жив. 3. — једне Злат. 61. нкдне М. 410. нѣдне П. 19. 132. нидне Ст. пис. 2, 215. 429. — од основе ка раширене: које Град. дух. 62. сложено: никокере М. 13. никоере М. 16. 20.[1] сажето: ке Ст. пис. 2, 56. 4, 159. 261. 5, 217. с доданим *ј* и *зи:* кејзи Ст. пис. 2, 377. од исте основе несажете, сложено: њеке Ст. пис. 2, 336. Д. Рањ. 131б. — ове Н. Рањ. 165. Злат. 18б. с доданим *ј:* овеј Град. дјев. 69. с доданим *ј* и *зи:* овејзи Ст. пис. 2, 179.[2] — ѡвакe М. 545. никакве Град. дјев. 64. — оне Вран. жив. 24. с доданим *ј:* ѡнен П. 45. с доданим *ј* и *зи:* онејзи Ст. пис. 2, 33. — таке Злат. 20. — те М. 64. Ст. пис. 4, 191. с доданим *зи:* теѕи М. 60. с доданим *ј:* теј Ст. пис. 2, 194. 199. 5, 211. Град. дјев. 24. с доданим *ј* и *зи:* тенѕи Збор. 38б. — толике М. 216. избацивши *ли:* токе Ст. пис. 1, 22. — Неке су долазиле и у сложеном облику: такык М. 58. таковыник М. 81. ккове Стар. 4, 234. никѡторiк М. 18.

б) од основа на ја: все М. 13. 369. 487. вск М. 10. све М. 295 — е М. 274. је Ст. пис. 2, 164. Гуч. 180. нк М. 98. не М. 225. 274. ње Ст. пис. 1, 221. 222. 2, 102. Н. Рањ. 16б. Збор. 47б. Град. дјев. 70. Зор. 12б. Злат. 2б. Гуч. 18. Гунд. суз. I, XLIV. Банд. 9. Андр. пут 160.[3] — мое М. 9. мок М. 89.

[1] Погрјешка ће бити никоре М. 13. 14.

[2] Мјесто доданога *ј* налази се и *ји:* овеји Ст. пис. 1, 60. такеји Ст. пис. 1, 60.

[3] Премда је тако од првијех времена, опет се налази на крају XV и XVI вијека а једном и XVII вијека: њеје Ст. пис. 1, 20. 38. 40. 46. 54. 76. 83. 160. Збор. 5б. Хект. 28. 31.

сажето: ме Злат. 18б. — **наше** М. 5. — **се** Ст. пис. 1, 48. с доданим *j:* сеј Ст. пис. 2, 417. 446. Злат. 40. од исте основе раширене: **сию** М. 13. 23. 141. — **твоје** М. 91. сажето: тве Злат. 9. — троје Буд. 4.

У сложеном облику генитив замјенице **ıєı**, српски **ıєıє**, приступајући к номиналном облику губи први слог свој: кад је у адјектива основа на чисто **а**: **светыıє** М. 5. **добриıє** Стеф. 17. **срьпскиıє** М. 104. **теплиıє** М. 110. **угрьскїє** М. 335. **урьныıє** М. 538. кад је у адјектива основа на **ја**: **дольниıєıє**. — У пошљедњих се оба крајња **ıєıє** сажимају у једно дуго: **дольниıє**; па је из овијех крајње **є** прешло и у оне прве мјесто њихова **ыıє**, и то од првијех времена: **грьуьске** М. 4. **морьске** М. 4. **срьбске** М. 45. **конавльске** М. 217. **хумске** М. 249. кад кад стоји и **ıє** мјесто **є** (као и у другим приликама): **хумскиıє** М. 283. **босаньскиıє** М. 470. **другиıє** М. 482.

ДАТИВ ЈЕДНИНЕ.

А. За мушки и средњи род: основа до крајњега својега **а**, које кратко будући у словенским језицима гласи *о*, па у основама на **ја** прелази у *е*, добија **sma**, од којега отпада **s** у словенским језицима: од основе тако састављене постаје овај облик као у имена мушкога рода у којих је основа на **а** (види напријед стр. 21. под II. А. 2.)

а) од основа на чисто **а**: **всакому** М. 306. 545. **увсакому** М. 517. **васакомоу** Пб. 35. suachomu М. 279. **сакому** М. 315. 524. Збор 12. Ст. пис. 4, 194. Зор. 37. Буд. 128. Гуч. 23. Крн. 2б. Глав. 5. — истому Мрн. 154. — једному Д. Рањ. IXб. сложено: **нѣдному** П. 18-19. **ниедному** Пб. 114. нидному Д. Рањ. 75. — од основе **ка**, кад има само мушки род: **комоу** М. 13. Мик. 59. сложено са **нѣ**: **некому** М. 31. њекому Н. Ран. 90. сложено са *ни:* **никомоуре** М. 6. Н. Рањ. 41. 49б. Град. дух. 87. Вран. жив. 93. Банд. 21. окрњено: **никомоурь** М. 338. Н. Рањ. 31. Ст. пис. 5, 229. 318. Хект. 26. Зор. 13б. без *ре:* никому Ст. пис. 4, 455. сложено са *и:* икомур (али се не

Зор. 63. 72. Буд. 83. 84. 153. Мрн. 144. — Што има svojee (не svojeje) Буд. 5. tvojee Вран жив. 12. našee Вран. жив. 4. njee Вран. жив. 5. за цјело стоје два *ee* за једно дуго.

находи да је икомур допустио) Град. дјев. 125.[1] — од основе **ка**, кад има сва три рода, од основе раширене, сажето: кому Ст. пис. 2, 84. Град. дјев. 41. — овому Гуч. 73. с доданим *ј*: **ѡкомꙋи** М. 102. — оному Злат. 34б. с доданим *зи*: **ѡномꙋꙁи** М. 146. с доданим *ј*: **ѡномꙋи** М. 267. Збор. 2. Ст. пис. 3, 371. 4, 349. 5, 187. — **самомꙋ** М. 22. Ст. пис. 3, 380. 4, 190. Гунд. пс. 18. Андр. дев. 18. Радн. 15. — **томоу** М. 230. Вран. жив. 53. с доданим *ј*: **томꙋи** М. 107. Ст. пис. 3, 21. 4, 161. 328.

У номиналном облику долази: **нѣкакоу** М. 91. **овакоꙋ** М. 215. **такоꙋ** П. 36. **толикоу** Сав. 8. и од XVI вијека: саму Брн. 57б. Град. дјев. 34. Радн. 7. 15. 26. 31.

б) с основом на **ја**: **вьсакоемꙋ** М. 203.[2] сажето: **всакоѡмꙋ** М. 368. 376. — **всемꙋ** М. 209. 487. Вран жив. 18. **васемꙋ** М. 365. **свем(ꙋ)** М. 285. **свемꙋ** М. 413. 511. Н. Рањ. 13. Ст. пис. 2, 445. — **емоу** М. 5. са *н* и без приједлога: **немꙋ** М. 107. **нємꙋ** М. 211. 510. Злат. 18б. без првога слога од првијех времена: **моу** М. 6. 17. Н. Рањ. 15. с доданим *зи*: **мꙋꙁи** М. 474. — **моемꙋ** М. 2. Вран. жив. 44. сажето: **момꙋ** М. 108. 385. Зор. 39. Гуч. 103. Банд. 22. Андр. пут 18. — **нашемꙋ** М. 320. — обојему Мрн. 155. — **своемꙋ** М. 547. Град. дух. 71. сажето: **своmꙋ** М. 461. **своѡмꙋ** М. 461. Н. Рањ. 65б. Збор. 36б. Гуч. 4. **семоу** М. 5. с доданим *ј*: **семꙋи** М. 207. Збор. 29. с доданим *зи*: **семꙋꙁи** М. 55. од исте основе рашине: **снємоу** М. 100. 111. 272. 278. 436. 534. с доданим *зи*: **снємꙋꙁи** М. 180. — **твоемꙋ** М. 22. Ст. пис. 2, 199. сажето: **твомꙋ** М. 35. Н. Рањ. 38. — чему Ст. пис. 4, 308. 5, 195. Каш. 51. сложено: **ничемꙋже** М. 156. генитив **чесо** узимао се за основу другим падежима, тако и овом: **чесомоу** Стеф. 28. **ничесомꙋ** М. 213.

Према основама на **ја** налази се *е* мјесто *о* и у основама на чисто **а** од краја XV вијека: тему Ст. пис. 1, 46. 233. Ст. пис. 4, 249. Ђам. 5. Андр. дев. 53. овему Ст. пис. 5, 8. Буд. 93. Мрн. 80. 124. Андр. нач. 3. онему Андр. дев. 1. нач. 22. пут 33. једнему Мрн. 48. — тако и од сажетога *твому*: твему Мрн. 19. 28.

[1] Грјешком: ткому Ст. пис. 4, 400. у дну. Мрн. 89. ниткому Ст. пис. 4, 333. у дну.

[2] Гријешком **всакониꙋ** М. 567.

Окрњено и изједначено с локативом налази се од XV вијека: **вьсемь** П. 103. **нашемь** П. 104. 120. **вашемь** П. 113. 133. 167. **твоюмь** П. 143. **свакомь** М. 420. **кь нюмь** Стар. 4, 142. једном Н. Рањ. 208б. мом Ст. пис. 1, 63. 2, 94. 397. 466. 474. 5, 59. 65. 298. Андр. дев. 19. твом Ст. пис. 1, 247. 5, 33. 87. Злат. 9. Андр. дев. 135. свом Ст. пис. 5, 18. 65. нашем Град. дјев. 16. истом Град. дјев. 9. дух. 71. Д. Рањ. 38б. Пос. 36. Бун. 35. ином Д. Рањ. 3б. Андр. дев. 29. том Злат. 52. ком Ст. пис. 5, 35. Гунд. пс. 14. сваком Див. 11б.[1] њеком Бун. 8. толиком Ст. пис. 4, 489. вашем Бун. 51. од сажетога: мем Злат. 63. — Тако је и уз неке приједлоге још од XIV вијека: **по томже обраꙁѹ царьскꙋ** М. 143. **прѣма чемь** М. 216.

Тако окрњеном опет се додаје на крају *е* од XV вијека: **неме** М. 494. томе Ст. пис. 1, 36. једноме Ст. пис. 1, 184. твоме Мрн. 36.

У сложеном облику датив од пронomина **юмоѵ** приступајући к номиналном облику изједначивао је своје **ю** с крајњим гласом његовијем, те је било **доброѵоѵмоѵ**, послије се **оѵоѵ** сажимало у **оѵ**: **бꙋдоѵщоѵмоѵ** М. 91. или прелазило у **оо**, које се сажимало у **о** и тако остајало и кад се адјективу основа свршује на **ја**, те се и у нашим старијим књигама налази: **младѣншомоѵ** М. 48. Али је овај сложени облик као и генитив у српском језику још од првијех времена изједначен с прономиналним тако да мјесто **оѵоѵ** или реченога **о**, које би стајало и код основа на **ја**, има *о*, које се у основама на **ја** мијења на *е* предњега гласа ради: а) кад је у адјектива основа на чисто **а**: **дꙋбровьчькомꙋ** М. 7. **правомꙋ** М. 7. **поѵтеномоѵ** М. 157. верному Ст. пис. 4, 344. беспаметному Град. дјев. 10. худому Злат. 14. небеском Гуч. 5. големому Вран. жив. 45. славному Мрн. 84. другому Мик. 175. божанственому Радн. 73. — б) кад је у адјектива основа на **ја**: **велиемоѵ** М. 5. **третїемоѵ** М. 48. **младѣншемꙋ** М. 48. **садашнемꙋ** М. 240. **последнемꙋ** М. 240. **болюмоѵ** П. 23. **старнемꙋ** Збор. 12б. Вран. жив. 73. Банд. 80. најдражему Злат. 11. третјему Н. Рањ. 27. — Адјектива **велии и третии** долазе и без *иј* прешавши међу основе на чисто **а**: велому Ст. пис. 1, 215. Хект. 22. Мрн. 67. третому Ст. пис. 1, 206. Глав. 4.

[1] Штампарска је погрјешка: свакои Ст. пис. 4, 387.

Од XV вијека долази сложени облик без крајњега самогласнога, изједначен с локативом: XV вијека: **кекюмь** П. 36 (два пута). **реченомь** Пб. 63. 69. 70. XVI вијека: вишњем Ст. пис. 4, 404. 5, 24. 65. вјечном Ст. пис. 5, 80. искрњем 13. поштеном 312. худом 33. човичком Ст. пис. 4, 484. реченом Д. Рањ. 58. ангеоском Град. дјев. 19. беспаметном 14. 22. грешном 73. земаљском 9. небеском 22. 26. осталом 9. 10. 17. божанственом Град. дух 76. духовном 75. божјем Брн. 20б. брзом Злат. 16б. великом 52. коњском 16б. навидном 10. нејаком 1б. 27. опћеном 11. XVII вијека: **сладкомь** М. 560. вишњем Бун. 4. светом 47. почтованом Ђам. 2. правом Мик. предгов. вјечном Андр. дев. 122. љубежљивом Андр. дев. 166. рајском 175. вирном Радој. 30.

Тако окрњеном додаје се на крају *е*, и то још XIV вијека, али у примјеру једином тога времена, те може бити погрјешка: **дубровьчьнинкомие** Пб. 45. мало је поузданије XV вијека, али опет само један примјер: **реченоме** Пб. 69. XVI вијека опет само један примјер: убогоме Н. Рањ. 39б. и у њему може бити погрјешка, јер је погрјешка у самом мјесту гдје се находи: „разломи лачному крух твој, и убогоме годне (мјесто: убогога кога гоне) уведи у кућу твоју“ (Иса. 58, 7).

Б. За женски род: основе, којима је крајњи глас као у мушком роду, добивају на крају **smi**, од чега у словенским језицима остаје само *ј*, иза тога гласа наставак **ai**, који би се сажео у **i**, отпада:

а) с основом на чисто **а**: **всакои** М. 563. с доданим *зи:* свакојзи Ст. пис. 2, 75. 3, 437. 4, 287. 5, 175. Гуч. 174. — њекој Ст. пис. 5, 159. — овој, с доданим *зи:* овојзи Ст. пис. 3, 208. 4, 121. — оној, с доданим *зи:* онојзи Ст. пис. 2, 198. — нидној Д. Рањ. 7. 19. — свакојакој Вран. жив. 71. — таковој Јерк. 9.

б) с основом на **ја**: **вьсеи** М. 47. Пб. 20. са **ѣ** мјесто **е** ваља да невјештином писарском: **всѣи** М. 27. **вьсѣи** М. 41. 54. **свеи** М. 363. — **еи** Сав. 5. **неи** Стар. 3, 224. 309. — **моеи** М. 30. 225. — **сеи**, и са **ѣ** мјесто **е**: **сѣи** М. 13. и од раширене основе: **сиюи** М. 13. — **своеи** М. 54. Пб. 22. — **твоеи** М. 22. **твоюи** П. 25. 144. — Али још од XIII вијека основе су се на **ја** изједначиле с онима на чисто **а**: **всои** М. 25. 174. 300. 383. 413.

ваьсои М. 49. **всои** М. 66. **скои** М. 280. 420. 470. Пб. 117. Д. Рањ. V. — **вашои** П. 14. с доданим *зи:* вашојзи Ст. пис. 3, 230. 4, 125. — **нωи** М. 225. **нои** М. 387. Пб. 95. **ωи** М. 251. 358. П. 57. јој Ст. пис. 2, 74. Злат. 76. са *н* и без приједлога: **нои** М. 419. 503. П. 30. Стар. 1, 220. Ст. пис. 2, 100. Каш. 91. с доданим *зи:* њојзи Ст. пис. 5, 188. Гуч. 120. — којој, с доданим *зи:* којојзи Ст. пис. 2, 79. 117. 225. 3, 71. Д. Рањ. 35. и сажето: кој Ст. пис. 5, 138. 317. Каш. 83. Јерк. 50. — **моωи** М. 228. Пб. 58. с доданим *зи:* мојојзи Ст. пис. 2, 69. 100. 3, 182. 4, 299. Д. Рањ. 36. Злат. 95б. и сажето: **мои** М. 545. — **нашои** М. 190. Пб. 117. **нашоии** М. 177. с доданим *зи:* нашојзи Ст. пис. 4, 351. 5, 167. — својој, с доданим *зи:* својојзи Гуч. 168. — твојој Град. дух. 21. с доданим *зи:* твојојзи Ст. пис. 2, 194. 5, 153. Д. Рањ. 56б. сажето: твој Ст. пис. 5, 143. — свачијој Град. дјев. 123.

Налази се кад кад и без крајњега *ј*: тако још XIII вијека: **вьсе** М. 28. према томе и послије: јо Злат. 26б. 45б. 46б. мојо Див. 5б. Види стр. 167.

XVI и XVII вијека долази по један пут и у номиналном облику: своји Злат. 88. мјесто *својој* у слику; тако: рече и (мјесто *јој*) Вран. жив. 59.

Налази се и инструментал мјесто датива: души мом Ст. пис. 5, 51. мјесто *мојој*. Види и локатив.

У сложеном облику кад к номиналном приступа датив од замјенице **ѥи**, отпада му **ѥ**: **прѣсветѣи** М. 5. **срьпьсцѣи** М. 136. **христіанцеи** М. 244. **прѣчистѣи** М. 569. и без промјене грленијех гласова: **ѕетьскеи** М. 17. **рашькѣи** М. 47. и без крајњега *ј:* **поморьске** М. 47. које би могло бити и у номиналном облику, али стоји до примјера који је пред њим споменут.

Али је у српском језику овај сложени облик још од првијех времена замијењен прономиналним тако да мјесто његова завршетка **ѣи** кад је у адјектива основа на чисто **а**, и мјесто **ии** кад је у адјектива основа на **ја**, долази као у прономина *ој*, чему се уз основе на **ја** мијењало *о* на *е:* а) кад је основа на чисто **а**: **светои** М. 6. **градьскои** М. 7. 25. **прькои** М. 14. **двбровьчькои** М. 29. **чрьнои** М. 561. **срьбьскои** М. 142. **помωрскои** М. 143. **прѣчистои** М. 159. **дрвгои** М. 215. **хиплимскои** М. 563. његовој Збор. 83б. Злат. 62. небогој Ст.

пис. 4, 261. — б) кад је у адјектива основа на **ја**: божиєн М. 10. божиѥн П. 18. А како су у самијех пронумина основе на **ја** изједначене с онима на чисто **а**, дошло је њихово *ој* у овом облику и у адјектива у којих је основа на **ја**: божиѡн М. 223. долиои П. 155. старишои М. 545. већој Ст. пис. 2, 76. 4, 33. третнои Збор. 36. човечјој Ст. пис. 3, 155. дивјој Бун. 16. најлипшој Ст. пис. 1, 117. бољој Буд. 15. мањој Д. Рањ. 6б.

Налази се кад кад без крајњега *ј*: божиє М. 11. божѥ М. 28. то би могао бити и номинални облик (види напријед стр. 23-24), али има и божиѡ М. 327. а према томе и послије божјо Ст. пис. 4, 219 (у слику). очино Див. XVI. Види стр. 166.

Сложеном се облику додавало *зи* од XVI вијека: другојзи Ст. пис. 2, 42. славнојзи 78. вичнојзи Ст. пис. 3, 441. грјешнојзи 393. смртнојзи 94. тмастојзи 173. бистројзи Ст. пис. 4, 140. женскојзи 176. морскојзи Ст. пис. 5, 57. вјечнојзи Д. Рањ. 53. љувенојзи Злат. 49. његовојзи Гуч. 22. Гунд. пс. 44.

Налази се и инструментал мјесто датива: људском Ст. пис. 5, 55. мјесто *људској*. Види стр. 166.

АКУСАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Постаје као у имена истијем наставком, који се на исти начин саставља с основом; само је за средњи род био наставак **t**, које је стојећи на крају отпало као и **m** у имена.

А. За мушки род: по што је наставак отпао, једнак је тај облик с номинативом, код кога и примјере види. — Од основе **ја** био је овај облик и кад није сложена са **жє**: како крајње **а** у словенским језицима слаби у **ъ**, које преднњега *ј* ради прелази у **ь**, кад би акусатив стајао без приједлога сам о себи, тада се слијевало **јь** у *и*, те је гласио **и** М. 4. а кад стоји иза приједлога те се има на што наслонити, тада од **јь** бива друго: бива исто што бива у имена: *ј* се са предњим сугласним, а то је *н*, које се умеће између приједлога и овога пронумина, слијева у један глас, у *њ*, које се писало **н**, те је иза њега и **ь** остајало: тако је свега времена: ꙁа нь М. 162. П. 157. за њ Ст. пис. 5, 183. Гуч. 8. Мрн. 107. мимо њ Збор. 38. Зор. 37. Крн. 36. на нь М. 427. Ст. пис. 2, 70. Н. Рањ. 154б. Хект. 18. Злат. 13. Чубр. 10б. Гунд. суз. II,

XXVII. нада њ Н. Рањ. 156. ѡ нь М. 344. Збор. 4. по нь Збор. 39. пода нь М. 439. прида њ Ст. пис. 4, 456. Гуч. 301. Вран. жив. 34. Банд. 35. про њ (т. ј. кроза њ) Бун. 23. у њ Н. Рањ. 77. Ст. пис. 5, 317. Хект. 17б. Зор. 29б. Гуч. 30. Вран. жив. 98. Гунд. суз. II, XXVI. уза њ Ст. пис. 1, 46. Збор. 4. Д. Рањ. 66. Злат. 17б. Орб. 112. — Али кад је без приједлога, замијењен је акусатив ове ријечи у српском језику још од првијех времена генитивом, и то не само кад стоји за живо што, кад се и у других ријечи замјењује акусатив генитивом: юго М. 16. Стеф. 13. го М. 64. 132. га М. 7. 13. 42. 52. 53. 87. 147. 183. Ст. пис. 1, 72. Хект. 25б. Злат. 56. њега Ст. пис. 4, 219. него и кад стоји за што мртво: го М. 63. га М. 64. 108. 117. 189. 215. 565. 322. 359. 387. 394. Ст. пис. 2, 60. нюга П. 11. 92. Иза приједлога премда се држи акусатив једнако (види мало више), ипак долази и генитив мјесто њега од XIV вијека: на нюго М. 88. ʒа нюга М. 147. П. 99. на нюга М. 295. П. 128. 145. Н. Рањ. 87. Ст. пис. 4, 263. 5, 194. Каш. 58. Глав. 42. у њега Ст. пис. 5, 3. Каш. 98. Пос. 35б. уз њега Ст. пис. 4, 485. под њега Ст. пис. 5, 140.

Од основе **та** акусатив **ть**, по што је нестало гласа **ь**, долази и без доданога *а* иза приједлога, на који се наслања: ва т Стар. 3, 316.

Од пронемина који у ном. јед. гласи *тко*, нема акусатива, него се замјењује генитивом.

У сложеном облику саставља се акусатив од пронемина **и** с номиналним обликом као у номинативу, код кога и примјере види.

Б. За средњи род: по што је наставак отпао, једнак је тај облик с номинативом, код кога и примјере види. — Од основе ја налази се тај облик и кад није сложен са **же** и допире у XV вијек: є М. 4. ю М. 499. с приједлогом: на нє М. 4. вь ню М. 166. ʒа ню М. 187. 233. сложено са **жє**, које у српском језику гласи *ре*: по коли ки є, єрє хокєте М. 42. с уметнутим *ва* међу **ю** и *ре*: по нєкарє М. 20. А послије га нема, него мјесто акусатива долази од XV вијека у те ријечи генитив: га (т. ј. сребро) П. 105. (катапетаʒмо) М. 245. (срдашце) Ст. пис. 2, 45. 46. (име) Д. Рањ. 122б. (благо) Буд. 108. (тијело) Банд. 94. (ухо) Каш. 49. (име) Каш. 110. (добро)

Глав. 79. њега (т. ј. слово) Ђам. 18б. а иза приједлога замјењује се акусатив средњег рода акусативом мушкога рода од краја XV вијека: у њ (т. ј. море) Ст. пис. 2, 354. (гнијездо) Збор. 8. (дрво) Ст. пис. 5, 16. (зрцало) Град. дух. 19. (море) Гунд. суз. III, LVI. за њ (т. ј. дијете) Ст. пис. 4, 316. на њ (грло) Ст. пис. 4, 301. (дјевство) Град дјев. 25. 30. (свиђало) Хект. 33б. (небо) Орб. 265. XVII вијека долази и генитив мјесто акусатива иза приједлога: у њега (т. ј. краљевство) Радн. 55. — Акусатив ове ријечи средњега рода долази XV вијека мјесто акусатива мушкога рода: є (т. ј. тестаменат) М. 496. Пб. 128.[1]

Сложени је акусатив средњега рода једнак с номинативом, код кога и примјере види.

В. За женски род: у свијех је као у имена, осим два, код којих ће се споменути: *а*) с основом на чисто **а**: **вьсакоу** Стеф. 13. **всакѹ** М. 308. **васакѹ** М. 309. 315. сваку Ст. пис. 1, 41. Гуч. 60. Глав. 5. од исте основе раширене: свакоју Д. Рањ. 18б. — једину Ст. пис. 4, 306. — једну, сложено: **нѣдинѹ** П. 63. нидну Ст. пис. 2, 323. Д. Рањ. 76. идну Ст. пис. 2, 371. — **какѹ** М. 56. — колику Град. дјев. 26. — ку Н. Рањ. 89. Ст. пис. 2, 68. 124. 154. Ст. пис. 4, 74. 90. 254. 306. 5, 34. Град. дјев. 35. Злат. 6. с доданим *ј*: куј Ст. пис. 1, 43. сложено са **нѣ**: **нѣкѹ** П. 87. Ст. пис. 2, 70. 4, 221. Д Рањ. 36б. Град. дјев. 73. Злат. 14. Андр. нач. 4. од исте основе раширене: коју Ст. пис. 1, 101. Н. Рањ. 21б. Ст. пис. 4, 230. Радн. 27. сложено са **нѣ**: њекоју Ст. пис. 2, 197. никоју Ст. пис. 2, 320. сложено са *ни*: **ни ꙁа коюрє** М. 274. — ову, с доданим *ј*: **ѡвѹи** М. 210. Н. Рањ. 26б. Ст. пис. 3, 434. 5, 122. Град. дјев. 76. Гуч. 154. — **онѹ** М. 7. с доданим *и*: **ѡнѹꙁи** М. 23. с доданим *ј*: **онѹи** М. 177. с доданим *ће*: **ѡнѹгє** М. 311. **ѡнѹћє** М. 313. — оваку, с доданим *ђе* и *ре*, које се и крњи: овакуђер Град. дјев. 105. — онаку, с доданим *ће*: **онакѹгє** М. 311. с доданим *ре*: **ѡнакѹрє** М. 313. — таку с доданим *ј*: такуј Ст. пис. 5, 135. **тоу** Сав. 5. М. 61. Вран. жив. 7. с доданим **ждє**, које у српском језику гласи *ће*: **тоужде** Сав. 10. **тоугє** М. 113. туђе Н. Рањ. 97б. с доданим *зи*: **тоуꙁи** М. 98. с доданим *ј*: **тоуи**

[1] Кашић грам. 73 ставља за акусатив тој ријечи у три рода: њега, њу, оно.

М. 167. туј Ст. пис. 1, 43. 3, 97. Град. дјев. 73. Гуч. 208. — таку Ст. пис. 4, 308. с доданим *ђе*, које гдје гдје гласи и *је:* такује Ст. пис. 1, 130. с доданим *ј:* такоуи Сав. стар. 4, 231. Ст. пис. 2, 314. толикоу М. 19. с доданим *ј:* толикуи М. 261. избацивши *ли:* току Ст. пис. 1, 8. Хект. 10. — *б*) с основом на **ја:** вьсѫ П. 143. всѫ М. 493. васѫ Пб. 34. сву Ст. пис. 2, 28. Зор. 21. Злат. 3б. Вран. жив. 14. — вашу Злат. 85. — ю Збор. 9. Ст. пис. 2, 178. 4, 274. Д. Рањ. 137б. Хект. 43. Злат. 47. Гуч. 261. иза приједлога: њу Збор. 1. Д. Рањ. 137б. Злат. 75. Вран. жив. 9. тако и без приједлога: њу Н. Рањ. 60. Збор. 91. Ст. пис. 2, 61. Злат. 10. Вран. жив. 8. Каш. 89. с доданим *ј*: њуј Ст. пис. 1, 85. у те ријечи од XVI или XV вијека често долази генитив мјесто акусатива: да ће је учинити цесарицу Стар. 1, 222. кад би је видио Ст. пис. 4, 274. хоћете заклат' је Ст. пис. 4, 418. кад му је ставиш Ст. пис. 5, 196. њему је поклонив Д. Рањ. IXб. змије је млијеком храните Д. Рањ. 45б. јере би је настанио Град. дјев. 150. становито бисте је имали Град дјев. 101. виђу је Злат. 14б. с којом је растави Злат. 14. ако је узимат' буде Гуч. 29. којијем је је заслијепио Андр. пут 186. једа је пристраши Андр. пут 394. — моју, и сажето: му Ст. пис. 2, 465. 4, 444. Д. Рањ. 46. — обоју страницу Мрн. 32. — своју, и сажето: сву Ст. пис. 4, 429. — твоју, и сажето: тву Ст. пис. 4, 433. — ѵню М. 424. ѵью М. 323. 342. 371. 414. ни ꙁа ѵнюре М. 274. — од основе сја раширене: сию, с доданим *зи*: сиюꙁи М. 158. с доданим *ј:* сиюи М. 102. од XIV вијека долази од нераширене основе: сѫ Пб. 34. Ст. пис. 1, 48. 68. 182. Мрн. 185. с доданим *зи:* сѫꙁи Пб. 34. с доданим *ј:* суј Ст. пис. 1, 46. 81. 65. 2, 445.

У сложеном се облику акусатив пронимина ю састављао с номиналним обликом без икаке промјене: прѣчистѫю М. 9.[1] Али у српском језику од првијех времена долазе оба крајња слога оую сажета у *у*: светоу гороу М. 6. дроугоу М. 167.

ВОКАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Замјењује се номинативом јед. и у прономина и у адјектива у сложеном облику.

[1] Погрјешке су: срьдьчаною М. 292. божаствьнаю М. 260. божаствьнѹю М. 275.

ИНСТРУМЕНТАЛ ЈЕДНИНЕ.

А. За мушки и средњи род: основа се шири добивајући на крају і, које се с њезинијем крајњим а слијева у ѣ, пред којим се *к* мијења на *ц*, а ѣ се у основама на ја пред њега гласа ради мијења на *и*; за тијем долази наставак као у имена:

а) с основом на чисто а: **всацѣмь** М. 265. **всацимь** М. 305. **всацемь** М. 367. **всацнемь** М. 457. **свацѣмь** М. 455. П. 46. свацијем Гуч. 1. 91. Ђам. 16. 19. и без промјене грленога гласа од XV вијека: **всакемь** М. 308. свакијем Гуч. 99. 119. 156. 300. Банд. IX. у сложеном облику: **всакимь** М. 5. од раширене основе од XV вијека: **свакоимь** П. 36. **всакоимь** П. 40. — **нимь** М. 14. **нинемь** М. 485. Ст. пис. 2, 376. 5, 14. — истијем Гуч. 22. Андр. пут 40. — **єдинѣмь** М. 22. — **ѥдинѣмь** М. 52. **єдинимь** М. 248. **єдинемь** М. 498. Н. рањ. 44б. Ст. пис. 4, 335. 5, 22. Д. Рањ. IXб. Град. дјев. 16. Орб. 5. **инєдинемь** М. 509. Банд. 7. — од основе **ка**, кад има само мушки род, у сложеном облику: **кимь** М. 297.[1] сложено са *ни*: **никыимь** М. 144. у прономиналном облику без промјене гласа *к:* кијем Ст. пис. 5, 9. клекнути пред кијем Мик. 194. држати с кијем год Мик. 86. сложено са *ни:* никијем Ст. пис. 5, 17. — од исте основе, кад има сва три рода, такођер у сложеном облику: сложено са *ни:* **никимь коицемь** М. 27. и без *ни:* ким Ст. пис. 4, 392. 420. пут, ким је кум куму сламу крал Зор. 65б. начин, ким бисмо небеса напуњали Град. дјев. 21. од раширене основе од XIII вијека сложено са *ни*: **никоимꙑє** М. 23. сложено са **нѣ: нѣкоимь** М. 59. од основе нераширене у прономиналном облику без промјене гласа *к*: кијем Ст. пис. 2, 427. 3, 407. 4, 36. 159. 392. 5, 10. 336. **ономѹѕи, с кимь говориши** Збор. 24. начин, кијем би се плодили Град. дјев. 21. кијем Злат. 36f. 74. — каквим Ст. пис. 2, 49. каквијем Андр. нач. IV. — **колицемь** М. 366. Гуч. 157. колицим Ст. пис. 1, 231. Брн. 59. — **ѡкѣмь** П. 52. **ѡкемь** М. 230. 238. 402. **ѡкнемь** М. 380. Пб. 92. Див. XIIIб. с доданим *зи:* **ѡкѣмѕи** М. 188. — **ѡинемь** М. 394. Град. дјев. 4. **онемь** Пб. 105. с доданим *зи:* **ѡнѣмьѕи** М. 112. с доданим *ђе* и *ре:* онимђере Н. Рањ. 155б. — самијем Андр.

[1] С промјеном крајњега *м* у *н*: кин Стар. 1, 282.

нач. 19. — **тѣмь** М. 134. **тиємь** М. 417. Ст. пис. 4, 178. 204. 233. Злат. предгов. 26. Гунд. суз. III, LXV. тим Буд. 28. Вран. жив. 11. с доданим *зи:* **тѣмьзи** М. 94. с доданим *ђе* и *ре:* **тѣмьгєрє** Г. XV. 275. 283. М. 270. — **тациємь** Збор. 88. Град. дух. 81. Гуч. 124. тацим Злат. 23б. **тацѥмь** Мат. 38. без промјене грленога гласа: таким Каш. 46. такијем Андр. дев. 5. 114. онакијем Андр. нач. IV. — толицим Ст. пис. 1, 231. Брн. 59. Злат. 9. толицијем Ст. пис. 4, 9. Град. дјев. 15. Гуч. 124. и без промјене грленога гласа: толикијем Ст. пис. 4, 263.[1] у прва времена у номиналном облику: **толикомь** Д. 121. —

б) с основом на **ја**: двојим Хект. 27. — **нмь**, иза приједлога са *н:* **нимь** М. 146. Н. Рањ. 176. и без приједлога: **нимь** М. 192. 284. 305. 343. — мојим Зор. 6б. — обојим Ст. пис. 1, 76. — **симь** М. 13. — својим, и сажето: **скнмь** М. 286. твојим Андр. пут 28. и сажето: твим Ст. пис. 4, 463. — **чнмь** М. 13. Буд. 4. сложено: ничимре Зор. 29б. — од основе на **ја**, која у овом облику одбацујући *ј* прелази међу оне на чисто **а** још у старом словенском језику: **всѣмь** М. 134. **вснмь** М. 255. **вснємь** М. 312. **свнємь** М. 106. **свємь** М. 296. **свѣмь** П. 65. свијем Н. Рањ. 31. Ст. пис. 2, 444. 4, 178. Град. дјев. 24. свим Ст. пис. 2, 122. Зор. 11б. Вран. жив. 11. Банд. 116.

Све основе на **ја** прелазе у овом облику међу оне на чисто **а**, осим инструментала **нмь**, и то од XIII вијека: **нашємь** М. 30. тако **кашѣмь** П. 81. 167. **нашємь** М. 137. 230. 340. 421. **нашѣмь** П. 52. 116. **нашнємь** М. 399. 400. 412. 425. 510. Пб. 94. **нашнѥмь** М. 458. **монѥмь** М. 461. Збор. 10. Ст. пис. 2, 447. Гуч. 142. Андр. дев. 76. **свонѥмь** М. 311. 461. Пб. 92. **своємь** М. 380. **свонѥмь** М. 421. Пб. 105. својијем Ст. пис. 4, 144. Град. дјев. 45. Гуч. 4. Див. 30. Пос. 15б. твојијем („tvoiem“) Н. Рањ. 18. Ст. пис. 2, 469. Див. 8. **тронємь** **закономь** Збор. 5б. чијем (што) Ст. пис. 3, 269. 357. 438. 4, 5. 17. 323. 5, 118. 218. Град дјев. 150. Злат. 8б. Див. 20б. Орб. 274. Гунд. суз. III, LXI. Бун. 20. Ђам. 21б. Андр. дев. V. Радн. 39. ничијем Ст. пис. 4, 241. Злат. 28. тако и **сємь** **поутємь** Стар. 4, 56. — и основе на чисто **а**, које се раширене свршују на **ја**: **свѧ-**

[1] С промјеном гласа *о* у *у:* куликим — туликим Ст. пис. 1, 231. у дну.

коюмь М. 309. коюмь М. 374. 395. 411. 496. конемь М. 308. 391. Збор. 24. Ст. пис. 4, 13. 70. 375. 5, 152. Град. дјев. 14. Злат. 53. Гуч. 20. Банд. 236.[1]

Овом се облику додају на крају гласови *а*, *е*, *и:*

1) *а* од XIV вијека: тѣма Пб. 41. тима Пб. 36. 43. XV вијека: тѣма П. 127. тима П. 127. са свѣма П. 176. и послије: тима Вран. жив. 13. са свима Ст. пис. 1, 40. 155. 5, 339. Д. Рањ. 2. Зор. 1. до чима Ст. пис. 1, 194. томе доданом гласу још се додавало *ј* XIV вијека: тимаи Пб. 42.

2) *е* од првијех времена али с доданим *ј* на крају: тѣмеи Сав. стар. 4, 231. XIV и XV вијека: тѣмеи М. 128. П. 65. оѡѣмеи М. 211. ѡнимеи Пб. 54. 60. ѡнѣмеи М. 210. ѡниемеи Пб. 120. и XVI вијека: тимеј Ст. пис. 2, 411. само *е* XIV вијека: иниме М. 191. ш иниме П. 1. 2. и послије једнако: свиме Ст. пис. 1, 90. 325. 2, 74. Гунд. пс. 40. Крн. 2. Мрн. 128. Јерк. 22. свијеме Ст. пис. 2, 74. Злат. 34. — свакијеме Ст. пис. 4, 394. сваките Јерк. 28. — вашиме Д. Рањ. IX. — ш иниме П. 53. М. 553. с различнијем приједлозима и без приједлога: њиме Н. Рањ. 24. 42б. 93. 138. Збор. 12б. Ст. пис. 2, 444. 496. 511. 3, 142. 298. 302. 334. 350. 4, 121. 200. 455. 5, 6. 11. 26. 141. Д. Рањ. 27б. Град. дјев. 15. 101. Буд. 11. Злат. 35. 97. Гуч. 2. 52. Чубр. 5б. Вран. жив. 36. Див. 18б. Орб. 56. 227. Банд. 6. Мрн. 75. Ђам. 9б. 19. Андр. дев. 84. нач. 6. Радн. 6. 26. Глав. 25. Радој. 26. — истиме Мрн. 166. — једниме Буд. 159. Мрн. 4. 181. — кијеме (тко) Ст. пис. 4, 78. 394. Гунд. суз. I, XXII. никиме Брн. 62б. — киме (који) Ст. пис. 4, 457. Д. Рањ. IVб. 79. 162б. Буд. 4. Мрн. 21. кијеме Мат. 30. њекиме Д. Рањ. 125б. којиме Ст. пис. 4, 488. Мрн. 12. којијеме Ст. пис. 4, 488. 5, 79. — мојиме Ст. пис. 4, 482. Д. Рањ. 47б. — нашиме Злат. 98б. — ѡниме Пб. 60. Вран. жив. 20. Мрн. 136. овијеме Н. Рањ. 183. — ониме Буд. 30. Вран. жив. 39. Мрн. 93. — својиме Ст. пис. 4, 395. Д. Рањ. 12б. Злат. 88б. — тиме Ст. пис. 1, 242. 243. 2, 240. 4, 366. 396. 463. 472. Д. Рањ. IXб. Хект. 8. 22. Брн. 9. Чубр. 9. Вран. жив. 9. Крн. 23. Мрн. 60. Јерк. 17. тијеме Ст. пис. 2, 299. Град. дјев. 174. — такиме Д. Рањ VIб. Злат. 62. — тво-

[1] С промјеном крајњега *м* на *н:* инꙋинь Пб. 24. своюнь Пб. 109.

јиме Ст. пис. 5, 93. Д. Рањ. 37. Мрн. 22. твиме Гунд. пс. 35. — чиме Ст. пис. 2, 411. 498. 3, 17. 4, 482. Д. Рањ. 12б. 22б. 69б. Вран. жив. 13. Мрн. 28. 78. Пос. 19б. Радн. 62. чијеме Н. Рањ. 152б. Ст. пис. 4, 373. Гуч. 189. Бун. 37.

3) *и* XV и XVI вијека, али доста ријетко: **тѣми** Пб. 91. **тими** П. 50. **тимии** М. 439. 440. **ѡкими** Пб. 51. онијеми Н. Рањ. 127б. својијеми (хипом) Гуч. 29. тако ће бити и **тимѣ** Стар. 3, 51. — Том се додатку опет давао поменути додатак *е*: **тимие** М. 426. два пута.

Облику тако раширеном и помјереном доданијем *е*, додавао се наново наставак XV вијека: **тѣмемъ** М. 533. а по том се додано *е* мијешало с гласом **ѣ**, који припада том облику пред наставком, те се њим замјењивало: тимијем Ст. пис. 2, 374. 3, 116. 372. Збор. 35б. 37. Гуч. 299. тијемијем Ст. пис. 4, 52. 67. 129. 142. 234. **овиемиемь** Збор. 154. овимим Д. Рањ. 102. онимим Ст. пис. 2, 32. **онимиемь** Збор. 84. 85. 86б. Гуч. 9. — И томе се опет додавало *и* на крају XIV вијека: **ѡвимими** Пб. 40.

Находи се од почетка XVI вијека *зи* не само додано на крају, како је већ показано, него и уметнуто пред наставак, а тада се његово *и* замјењивало гласом **ѣ**, који има овај облик пред наставком: овијезијем Гуч. 5. 106. Орб. 23. **овиѕиемь** Збор. 10. 85б. Град дјев. 112. онијезијем Н. Рањ. 199б. Гуч. 9. Орб. 31. онизијем Град. дјев. 49. тијезијем Ст. пис. 5. 319. Д. Рањ. Vб. Гуч. 157. 271. Орб. 52. тизијем Збор. 56. Ст. пис. 5, 312. Град. дух. 13. тизим Ст. пис. 5, 331. Банд. 48. 128. у пошљедњој ријечи мјесто **ѣ**, за којим је дошло *зи*, налази се и *е* (јамачно према падежима у којима се у те ријечи *о* замјењује гласом *е*, те би *зи* било додано к основи): тезијем Ст. пис. 5, 12. 252. Орб. 154. Ђам. 9б. Андр. дев. 8. пут 39. — И тада се додаје на крају *е*: тијезиме Д. Рањ. IX. 90. 100б. 107. 126б. тезијеме Ст. пис. 5, 63.[1]

У сложеном облику кад приступа инструментал замјенице **имь** к номиналном облику, отпада наставак номиналном облику, а основа му се тада свршује као у номинативу

[1] Гријешком има датив мјесто инструментала: прида којему Вран. жив. 44. мјесто: прид којим. Види још код сложенога облика.

јед. па се с њом слаже **имь** као што се у номинат. јед. слаже **и**: тако је у нас од почетка али све рјеђе: кад је у адјектива основа на чисто **а**: **оусрьдьнимь** М. 10. **прѣвьӡлоубленнимь** М. 11. **дѹбровьчкимь** М. 209. **доубровьчкымь** М. 271. **босьнскимь** М. 336. **живимь** М. 446. **небескимь** М. 450. **тѹрскимь** М. 469. **чистимь** М. 526. тако и даље: његовим Н. Рањ. 14. Ст. пис. 1, 51. острим Ст. пис. 1, 19. анђелским Ст. пис. 2, 356. рајским Ст. пис. 4, 447. тискним Ст. пис. 4, 112. медведним Зор. 42б. частним Буд. 13. светим Вран. жив. 6. рајским Гунд. суз. III, IV. пратарским Мрн. 33. великим Банд. 7. Каш. 33. — и кад је у адјектива основа на **ја**: **ѡтьчимь** М. 9. **божїимь** Стар. 4, 233. доњим Ст. пис. 1, 40. — Али ако се и находи тако свега времена, ипак се још од XIII вијека сложени облик замјењује прономиналним добивајући **ѣ** пред наставком мјесто **ыи**, које се у српском језику сажима у *и*, и мијењајући пред **ѣ** гласове *г*, *к*, *х* у *з*, *ц*, *с*, а таки облик може бити да је и у гдјеком између горњих примјера имајући по западном говору *и* мјесто **ѣ**, а њим се у исто вријеме замјењује и номинални облик; тако XIII вијека: **грѣшьнѣмь** М. 15. **чистѣмь** М. 22. 25. **чистемь** М. 28. 33. XIV вијека: **велицемь** М. 199. **дворьсцимь** М. 222. **доброкачьцѣмь** М. 217. **малѣмь** М. 87. **ѥговѣмь** М. 96. **царевѣмь** П. 25. и послије тако узима мах да је много обичнији од другога: XV вијека: **босансцемь** М. 276. **босансцимь** М. 288. **босаньсциемь** М. 388. **босансцѣмь** П. 72. **велицимь** М. 293. **верованиемь** М. 372. 390. 394. 508. Пб. 95. **вѣрованиемь** М. 399. **верованемь** Пб. 9. **верованѥмь** М. 393. Пб. 115. **Висоцѣмь** П. 50. 167. **добриѥмь** М. 462. **добриемь** М. 508. **дробинемь** М. 498. **дѹбровачцемь** М. 306. **дѹбровачцимь** М. 338. **дѹбровачцѣемь** М. 367. **живемь** М. 287. 299. Пб. 105. **живиемь** М. 325. 414. **живѣмь** М. 342. 383. **живиѥмь** М. 457. **ӡападьнемь** М. 411. **ӡемалиемь** М. 309. **ӡмаевемь** Пб. 121. **именованиемь** М. 497. **источьнемь** М. 411. **костениемь** М. 498. **милостивиѥмь** М. 457. **небесиемь** М. 307. **новемь** М. 421. **неговемь** М. 372. 390. 402. Пб. 96. **неговиемь** М. 503. **римьсцѣмь** М. 381. **светемь** М. 230. 259. 287. 321. 431. **светиемь** М. 342. 383. 414. **светлиемь** М. 412. **световиемь** М. 367. **славиемь** М. 306. **славинемь** М. 311. 382. 412. **славиѣмь** П. 79. **срьчаиемь** М. 261. 418. **тѹрсцѣмь** М. 381. **ѹгарсцѣмь** М. 381. **ѹгрьсциемь** М. 412. **ѹгарсцимь** М. 469. **хѹдиемь** М. 485. **хѹмсцѣмь** М.

454. цѣлѣмь М. 526. тако је и послије, а само ћу по који примјер навести од различнијех писаца: многим Ст. пис. 1, 3. велицијем Н. Рањ. 23. вјечнијем 24. велицим Ст. пис. 2, 225. велицијем 468. горцијем 384. веселијем 444. тужнијем Ст. пис. 3, 11. присусијем 259. блазијем 461. дразијем 461. велицијем Ст. пис. 4, 34. велицим 419. дразим 467. друзијем 277. злијем 297. рајсцијем 447. злијем Ст. пис. 5, 15. праведнијем 40. лѣднѣмь Збор. 22б. велицѣмь 5б. дразијем Д. Рањ. V. велицим IVб. божанственијем Град дјев. 12. друзијем 60. лијевијем 20. велицијем Злат. 3. таштијем 35. чуднијем Злат. предгов. 1б. блазијем Гуч. 110. велицијем 238. достојнијем 10. друзијем 101. дубоцијем 134. обилнијем 13. правијем 14. друзијем Див. 38. лудијем 29б. откривенијем Орб. 113. светијем 43. слацијем Гунд. суз. II, XXV. велицим Банд 5. велицијем 13. друзим 19. новијем 107. велицим Каш. 70. друзијем Мик. 534. приблазијем Андр. дев. 11. дразијем 172. тијеснијем Радн 6. — и без промјене грленијех гласова од XV вијека, али врло ријетко: XV вијека: дрѹгѣмь М. 474. XVI вијека: апостоличанскијем Град. дјев. 80. небескијем Град. дјев. 45. 91. Гуч. 7. XVII вијека: великијем Див. 5. драгијем 15б. нејакијем XIII. словинскијем XIб. земаљскијем Орб. 23. тихијем Гунд. суз. I, XXVI. благијем Андр. дев. 94. небескијем 89. бритkијем Андр. пут 22. земаљскијем 404. рајскијем 36. разликијем Андр. нач. 30. великијем Радн. 44. — А како су се прономина с основом на **ја** помијешала у овом облику с онима у којих је основа на чисто **а**, добила су и адјектива с основом на **ја** у овом сложеном облику **ѣ** пред наставком мјесто *и* од XV вијека: божиѣмь[1] М. 427. божьѣмь М. 449. божїѣмь М. 530. 533. божиѥмь М. 560. Н. Рањ. 14б. 24б. Ст. пис. 5, 27. Д. Рањ. VIб. Гуч. 10. Див. 4. Орб. 290. већијем Ст. пис. 5, 168. маниѣмь Збор. 24. јачијем Ст. пис. 4, 415. вишњијем Бун. 38. највећијем Андр. нач. 42. — а велии налази се без **ни** у основи: велѣмь П. 158. 166.

И сложеном се облику додавало на крају *е* од свршетка XV вијека: друзиме Ст. пис. 1, 317. друзијеме Ст. пис. 5, 13.

[1] Могао би бити и номинални облик, као што је и био у старије вријеме (види напријед стр. 35), али ту већ није.

мртвиме Ст. пис. 5, 10. вишњиме Д. Рањ. 28б. златиме 60. злиме 60. тамниме 101б. чудниме 29. 37. другиме Буд. 75. залиме 75. химбениме 75. шкодниме 75. вјечнијеме Злат. 48. дразијеме 95. мртвијеме 35. притамнијеме 48. великиме Вран. жив. 36. умрлиме Гунд. суз. II, XVII. милосниме Бун. 40. малиме Мрн. 163. славниме 88. худиме 163.[1]

Б. За женски род: постаје као у имена (види напријед стр. 37) и онако се у српском језику промијенио: било је **всакою** М. 22. **вьсєю** Стеф. 13. **моєю** Пб. 51. **своєю** Пб. 55. а од тога: **всаковь** М. 22. **всовь** М. 22. **своkь** М. 31. **єдиовь** М. 22. **коєвь** М. 20. **свонокь** М. 2. **своѡвь** М. 22. 48. од основе нераширене: **сєю** М. 72. и од раширене: **сиювь** (читај сијов) М. 4. — а по томе: а) од основа на чисто **а**: **всакомь** М. 50. **свакомь** П. 29. М. 500. Злат. 21. од исте основе раширене: свакојом Гуч. 119. — **јединомь** Г. XV, 306. нијецном Ст. пис. 1, 4. Град. дјев. 97. — од основе **ка** раширене: **коѡмь** М. 18. којом Ст. пис. 4, 202. којон (с промјеном крајњега *м* на *н*) Хект. 45б. и од нераширене: **комь** М. 275. 286. Н. Рањ. 70.[2] Ст. пис. 4, 159. 5, 8. Каш. 61. Мик. 231. — **какомь** М. 24. — оном Вран. жив. 70. — **такомь** М. 24. — б) од основа на **ја**: **всомь** М. 36. **всомь** М. 191. 218. **всоѡмь** М. 367. **своmь** М. 433. 451. Ст. пис. 1, 18. 3, 140. Град. дух. 20. Брн. 24. Вран. жив. 27. Див. 3. Банд. 40. — вашом Ст. пис. 3, 220. — **иомь** П. 29. њом Злат. 45. с доданим *зи:* њомзи Ст. пис. 5, 242. — **моѡмь** М. 178. 193. Пб. 53. 71. **моюмь** (читај мојом) Пб. 69. мојом Ст. пис. 4, 202. — **нашомь** М. 176. 218. — **своѡмь** М. 120. **свонѡмь** М. 176. 210. Пб. 55. — од основе раширене: **сиѡмь** М. 217. 220. с доданим *зи:* **сиѡмьзи** М. 145. — твојом, с доданим *зи:* твојомзи Ст. пис. 2, 47. и сажето: твом Ст. пис. 4, 189.

Налази се и са *у* мјесто *ом* онако као у имена (види напријед стр. 38): са всу потрибом Стар. 3, 246-7. са всу воиску 270. ш њу 224. с војску моју 268. с књигом моју 294. своју вољу 261. са заставу своју 272. с царицу своју 280. с војском своју 279. 282. главом своју 265. с матерју своју 251.

[1] Гријешком има једном датив мјесто инструментала: меу пуку неверному Вран. жив. 10. Види и напријед код прономиналнога облика, стр. 174.

[2] Написано је „koom“ јамачно само за то што је било дуго.

Крајњему *м* додаје се *е* од XV вијека: најприје долази иза тога *е* још додано *ђе* или *ј:* **томеге** Пб. 107. **томеи** П. 74. 131. Пб. 79. **ѡкомеи** П. 158. **ономеи** Збор. 41. а послије и само *е:* свакоме Ст. пис. 2, 490. — своме Ст. пис. 2, 504. — истоме Мрн. 75. — једноме Р. Рањ. 128. 151. Ст. пис. 2, 497. 4, 346. 427. Д. Рањ. 55б. Мрн. 162. 178. Андр. 79. — њоме Ст. пис. 1, 149. Н. Рањ. 66. Ст. пис. 2, 491. 3, 5. 463. 4, 133. 347. 455. 5, 39. 53. Збор. 45. Злат. 36k. Гуч. 28. Вран. жив. 12. 54. 89. 105. Орб. 74. Мрн. 143. Јерк. 18. Андр. нач. 9. пут 7. Радн. 57. — коме Ст. пис. 4, 457. Д. Рањ. 4б. 18б. 77б. Буд. 4. Чубр. 10б. Мрн. 49. њекоме Д. Рањ. VIб. којоме Ст. пис. 4, 395. 5, 25. 34. Д. Рањ. 9б. Гуч. 199. Вран. жив. 42. — мојоме Ст. пис. 4, 395. 427. 449. 5, 91. 193. Д. Рањ. 94. Злат. 64б. — овоме Ст. пис. 4, 471. — ономе Орб. 235. — својоме Ст. пис. 5, 19. Д. Рањ. 10б. — томе Ст. пис. 2, 114. 487. 4, 393. 407. Д. Рањ. 9б. Мрн. 173. — твојоме Ст. пис. 2, 477. 491. Д. Рањ. 10. 19. — Иза овога доданога *е* још се једном додавао падежни наставак: томем Ст. пис. 3, 5. 31. 38.

Сложени се облик не разликује од номиналнога.

ЛОКАТИВ ЈЕДНИНЕ.

А. За мушки и средњи род: основа као у дативу добива **м** од **sma**, на то долази наставак **in**, којему **n** отпада а **i** слаби у словенским језицима у **ь**:

а) од основа на чисто **а**: **вьсакомь** Стеф. 17. **всакомь** М. 14. 407. Вран. жив. 74. сваком Ст. пис. 1, 10. Град. дјев. 5. Брн. 19б. од исте основе раширене: **всакоемь** М. 288. **всакоюмь** М. 300. — **HHOMь** М. 160. Буд. 85. — истом Град. дјев. 81. — једном Вран. жив. 21. **ипдномь** П. 10, **индномь** М. 281. — **ѡвакомь** П. 6. — овом Буд. 59. Брн. 5б. Вран. жив. 59. — **ѡномь** М. 6. Злат. 74. **на номь** М. 23. — самом Град. дјев. 50. — таком Злат. 18б. — **томь** М. 10. Д. Рањ. 54б. Злат. 2б. Вран. жив. 23.

б) од основа на **ја**: **вьсемь** П. 19. М. 442. **всемь** М. 420. 446. П. 12. **васемь** Пб. 34. **свемь** М. 230. 420. 517. П. 28. Н. Рањ. 41. Ст. пис. 1, 93. 2, 86. 3, 327. 4, 242. Збор. 10. Град. дјев. 126. Хект. 38. Зор. предгов. Злат. 8б. Гуч. 95. Вран. жив. 114.

Орб. 281. Андр. пут 318. — **нюмь** М. 146. 264. 498. Н. Рањ. 16б. Ст. пис. 1, 93. 2, 71. 429. 3, 326. 4, 287. 5, 6. Збор. 4б. Град. дјев. 6. дух. 4. Хект. 5. Злат. 22. Вран. жив. 110. Орб. 167. Банд. 46. Мрн. 33. Андр. нач. 22. — од основе **ка**, кад има сва три рода, раширене: **коємь** М. 16. **коюмь** М. 297. П. 18. Вран. жив. 107. сажето: **коѡмь** М. 337. **комь** М. 422. Пб. 121. Ст. пис. 1, 52. 2, 66. 3, 421. 4, 204. Злат. 1б. њеком Д. Рањ. 19б. — мојем Ст. пис. 2, 80. сажето: **момь** М. 183. 247. Ст. пис. 2, 475. — **нашемь** М. 251. П. 81. — **своюмь** М. 251. сажето: **свомь** М. 452. — од основе сја нераширене: **сємь** М. 251. 301. 356. 448. Ст. пис. 1, 64. 332. 2, 411. 417. Гуч. 263. Банд. 43. с доданим *зи:* **сємьѕи** М. 53. и од раширене основе: **сиємь** М. 46. 459. **сиюмь** М. 76. 83. 124. Пб. 78. Збор. 31б. — **ѵємь** М. 160. 500. П. 19. Збор. 32б. Ст. пис. 2, 512. 5, 13. Град. дјев. 83. Хект. 27. Злат. 36. Орб. 281. Мрн. 92. Андр. 361. Рад. 26. **ни на ѵємьрє** М. 184. у ничем Град. дјев. 148. Злат. 30.[1]

Према основама на **ја** налази се *е* мјесто *о* и у онијех на чисто **а** од XV вијека: **овємь** М. 313. 478. Брн. 40. Јерк. 7. 14. 27. Андр. нач. 4. дев. 71. — **тємь** М. 517. 537. Пб. 29. Ст. пис. 2, 498. Д. Рањ. 12б. 42. 49. 125. 143. — таковем Јерк. 45. 59. 65. — тако од сажетога *мом:* мем Злат. 15б. Види још даље.

Крајњему *м* додаје се:

1. *а:* **тома** М. 42.[2] онома дне Н. Рањ. 67. Град. дјев. 81. **по сєма сєга** М. 117. 165. на овема дару Андр. пут 214. али ће на пошљедњем мјесту прије бити штампарска погрјешка *а* мјесто и.

2. *е* од првијех времена, али најприје с доданим *ј* иза *е:* **сиємєи** Сав. стар. 4, 231. **ѡкомєи** М. 369. 421. Пб. 107. **ѡномєи** М. 434. Пб. 78. Н. Рањ. 205б. и са *ђе* иза *е:* ономеђе Н. Рањ. 77. са самијем *е:* свакоме Мрн. 133. једноме Вран. жив. 21. у њеме Н. Рањ. 196б. коме Ст. пис. 1, 241. 3, 408. Буд. 21. Мрн. 136. 155. овоме Н. Рањ. 19б. Вран. жив. 21. Мрн. 35. **ѡномє** М. 370. Вран. жив. 29. Мрн. 136. **такомє** М. 474. **ткомє**

[1] Крајње се *м* гдје гдје мијења на *н:* кон Ст. пис. 1, 52. Брн. 25. у свен Брн. 69. у чен Зор. 15. Брн. 47. 63. 68.

[2] На том мјесту није јасно да је локатив: **нь и тома, по ѵто кє мои ѵловѣкь говорити, вѣрви га.**

Д. Рањ. 21. 23б. **томє** П. 9. М. 280. 500. Пб. 119. 122. Ст. пис. 5, 256. Д. Рањ. 7б. Хект. 4б. 18б. Зор. 28. Вран. рјеч. 27. жив. 34. Мрн. 188. тако и кад је *е* мјесто *о* у основама на чисто **а**: **ѡкеме** М. 311. онеме Вран. жив. 58.

Иза дометнутога *е* налази се на ново додан наставак од XVI вијека: томем Н. Рањ. 108. Ст. пис. 2, 159. Збор. 156б. 159. 170б. овомем Н. Рањ. 34б. 77. 210. Збор. 151б. Ст. пис. 5, 298. ономем Н. Рањ. 142. семем Гуч. 102. и кад је *е* мјесто *о* у основи на чисто **а**: овемем Ст. пис. 5, 42.

Налази се од XIII вијека инструментал мјесто локат., али врло ријетко: XIII вијека: **при конимь селѣ** М. 52. XIV вијека: **ни в тнмь криви** Пб. 18. 20. XV вијека: **на инмь** Пб. 45. **на ким местѣ** М. 518. XVI вијека: по свијем свијети Ст. пис. 3, 241. у чијем Ст. пис. 5, 314. 317. тако би могло бити XV вијека и **в нѣмь** П. 57. **в вашѣмь господьствѣ** П. 62. али ту може лако бити да је **ѣ** само написано мјесто **є**. Види још даље код женскога рода.

Од XIV вијека долази датив мјесто локат., али испрва врло ријетко: XIV вијека само једном: **ѡ нашемоу спасенїю** М. 126.[1] XV вијека: **по томв** (за вријеме) М. 297. **в томвꙁи** П. 77. **по ѡкомвн** М. 484. **в всакомв поутенїю** М. 481. **в вашемв** Пб. 91. **в нашемв** М. 345. 446. **в комв** П. 28.[2] **в момв** М. 518. На крају XV и свега XVI вијека врло често иза свакојаких приједлога: вашему Н. Рањ. 78б. Збор. 78б. Злат. предгов. 1б. — свакому Ст. пис. 1, 14. 161. 227. 3, 158. 355. 420. 4, 79. 254. 259. 426. Збор. 166. Д. Рањ. 32б. Хект. 32. Брн. 19б. Злат. 76б. Гуч. 89. — свему Ст. пис. 1, 33. 46. 103. 107. 160. 196. 213. 328. 2, 406. 441. 517. Н. Рањ. 20б. Збор. 27. Ст. пис. 4, 237. 425. 5, 5. 29. 61. 74. 81. 104. Д. Рањ. IX. 57. 67б. Хект. 17. 18б. 27б. 33. 36б. Зор. 72. Брн. 19б. Злат. 71б. Гуч. 17. всему Буд. 45. — иному Ст. пис. 1, 248. Збор. 122. Злат. 36f. — једному Н. Рањ. 227. Ст. пис. 3, 370. Збор. 158. Д. Рањ. 39. Злат. 69б.

[1] Истога би вијека било: **по реченомь нашемв слвꙁѣ** Пб. 42. али приједлога **по** ради може бити и датив на свом мјесту. Истога би вијека било: **ѡ нашемв** М. 130. **оу немв** М. 131. али је тако у пријепису врло непоуздано.

[2] Непоуздано је **в комв** Пб. 111. јер лако може бити да би требало читати **в комь мв**.

Гуч. 6. — њему Ст. пис. 1, 56. 78. Н. Рањ. 146б. 153б. 165. 199б. Ст. пис. 2, 70. 402. 4, 149. 287. 5, 12. 174. Збор. 88б. Д. Рањ. 43. Град. дјев. 37. дух. 35. Хект. 7. 11б. Буд. 49. Брн. 14б. Злат. 28б. Гуч. 21. — кому Ст. пис. 1, 66. 82. 105. 151. Н. Рањ. 157б. Ст. пис. 2, 82. 90. 125. 342. 440. 3, 145. 391. 4, 71. 149. 410. 5, 36. 56. 95. 118. Збор. 115. Д. Рањ. VIIб. 3б. Град. дјев. 119. Хект. 32б. 36. Злат. 36f. Гуч. 17. никому (њекому) Хект. 46б. којему Хект. 46. Гуч. 113. — мојему Ст. пис. 1, 215. 2, 402. Н. Рањ. 192. мому Н. Рањ. 17. Ст. пис. 2, 41. 106. 443. 474. 3, 103. 345. 474. 4, 250. 225. 5, 40. Збор. 34б. Д. Рањ. 82. Хект. 2б. Зор. 16. Злат. 100. Гуч. 119. — нашему Н. Рањ. 21б. Збор. 39б. Ст. пис. 3, 76. Хект. 35б. Буд. 96. Гуч. 91. с доданим *j:* нашемуј Ст. пис. 2, 65. — овому Ст. пис. 1, 151. Н. Рањ. 27б. Збор. 91б. Ст. пис. 3, 9. 126. 205. 301. 4, 104. 364. 377. 5, 29. 31. 40. Д. Рањ. 18б. Град. дјев. 4. Хект. 20. 27б. 32. Буд. 55. Злат. 36f. Гуч. 21. Чубр. 16. овомуј Збор. 19. Ст. пис. 3, 227. 5, 344. овему Ст. пис. 5, 28. Д. Рањ. 97. Злат. 36б. Гуч. 42. — оному Збор. 54. Ст. пис. 4, 231. 5, 50. 103. Д. Рањ. VIII. Град. дјев. 21. Хект. 36. Буд. 16. Гуч. 20. Злат. 61. ономуј Н. Рањ. 41. Збор. 100. онему Гуч. 194. — самому Н. Рањ. 202б. Збор. 163. Град. дух. 65. Брн. 4. Гуч. 169. — сему Н. Рањ. 96б. Ст. пис. 5, 50. Град. дјев. 45. дух. 10. Хект. 39б. Брн. 52. Стар. 4, 112. Злат. 37б. семуј Ст. пис. 2, 337. 361. Збор. 155б. — својему Збор. 6. Хект. 14б. Буд. 25. свому Ст. пис. 1, 5. 42. 54. 2, 355. 442. Н. Рањ. 21б. 30. 47. Збор. 21. 24. Ст. пис. 3, 138. 316. 4, 394. 5, 13. Д. Рањ. 79б. Град. дјев. 79. Хект. 9б. Буд. 12. Брн. 2б. Злат. 47б. Гуч. 6. — тому Ст. пис. 1, 156. 2, 135. 259. 445. 3, 75. 145. 172. 203. 271. 426. 4, 32. 5, 124. 307. Збор. 81. Д. Рањ. Vб. 42б. Град. дјев. 26. 108. Хект. 9б. 21б. 27. 33. Буд. 18. 20. 67. Стар. 1, 222. Злат. 35б. 84б. Гуч. 24. томуј Н. Рањ. 21. Збор. 31. Ст. пис. 3, 76. 110. 4, 184. 5, 307. Злат. 70. тему Ст. пис. 5, 28. 295. Хект. 46. темуј Ст. пис. 3, 326. — твојему Ст. пис. 1, 215. Збор. 30. Чубр. 15. твому Ст. пис. 1, 208. 2, 62. 305. 493. Н. Рањ. 67б. 148. Збор. 32б. Ст. пис. 3, 126. 325. 444. 4, 189. 254. 462. 5, 17. 37. Хект. 48б. 53б. Зор. 40. Брн. 3б. Гуч. 124. — чему Ст. пис. 3, 441. 5, 93. Хект. 11. Буд. 34. у ничемур Ст. пис. 1, 179. Зор. 2. Брн. 47. ни у чему Ст. пис. 3, 441. у ничему Злат. 75б. — XVII вијека: вашему

Див. 23. Банд. 32. Бун. 35. Каш. III. — свакому Див. 4. Банд. 17. Јерк. 14. Каш. 104. Пос. 14б. Радн. 4. — свему Вран. жив. 15. Див. 26. Банд. 33. Бун. 42. Мрн. 60. Каш. 16. Андр. дев. 7. Радн. 13. — иному Мрн. 24. Мик. 534. Андр. пут 318. истому Див. 5б. Орб. 259. Банд. 67. Мрн. 67. Каш. 11. Пос. 5. јистому Вран. жив. 7. — једному Див. IX. Банд. 19. Мат. 33. Андр. дев. 163. Пос. 34б. — јединому Каш. грам. 38. Андр. дев. 128. — њему Вран. жив. 4. Див. 18. Орб. 9. Банд. 7. Крн. 10. Мрн. 9. Јерк. 37. Каш. 4. Мат. 80. Андр. дев. 63. Пос. 14б. Радн. 12. Глав. 36. — кому Вран. жив. 89. Гунд. пс. 4. суз. III, LXXXIII. Банд. 23. Мат. 35. Мрн. 156. Јерк. 14. Каш. 15. Андр. нач. 16. дев. 58. Пос. 26. Глав. 21. у никому Крн. 19б. којему Вран. жив. 12. Банд. 190. Јерк. 10. — мојему Вран. жив. 36. 59. Банд. 5. 95. Глав. 97. мому Див. 8. Орб. 40. Гунд. пс. 13. Банд. 77. Мрн. 56. Јерк. 50. Каш. 68. Андр. дев. 42. нач. 15. нашему Орб. 70. Гунд. суз. предгов. Банд. 3. Мат. 12. Мрн. 90. Ђам. 6. Глав. 12. — овому Вран. жив. 11. Див. 2. Орб. 2. Банд. 8. Мат. 64. Мрн. 105. Јерк. 7. Каш. 12. Ђам. 4. Пос. 24. Радн. 23. Глав. 3. Андр. пут 21. овему Јерк. 42. Каш. 119. Андр. нач. 19. дев. 57. пут 8. — оному Вран. жив. 55. Див. 19б. Орб. 256. Банд. 11. Мат. 42. Јерк. 44. Каш. 12. Радн. 18. Глав. 18. с доданим *ђе* и *ре:* ономуђер Банд. 264. онему Андр. дев. 57. 61. пут 126. — самому Орб. 114. Банд. 34. Јерк. 21. Каш. 67. Андр. нач. 11. пут 228. — својему Вран. жив. 3. Банд. 114. Глав. 112. свому Див. 6б. Орб. 82. Гунд. пс. 6. суз. II, XLIX. Банд. 6. Мат. 62. Крн. 4б. Бун. 22. Мрн. 120. Каш. 4. Ђам. 5. — свачијему Андр. нач. III. — тому Вран. жив. 7. Орб. 7. Гунд. суз. III, XVIII. Банд. 100. Крн. 12. Мрн. 80. Каш. 9. Ђам. 3. тему Бун. 31. Ђам. 14. 20. Андр. дев. 7. нач. 37. пут 55. — такому Радн. 20. — твојему Вран. жив. 43. Банд. 151. твому Гунд. суз. I, VI. Банд. 44. Крн. 7б. Јерк. 82. Каш. 35. Андр. дев. 87. пут 235. Радн. 4. Глав. 23. — толикому Јерк. 75. — чему Див. 19. Банд. 25. Крн. 16. Мат. 101. Мрн. 122. Јерк. 103. Каш. 30. Ђам. 2б. Андр. дев. 35. пут 278. Пос. 31б. Радн. 22. у ничемуре Вран. жив. 4. Банд. 238. у ничему Банд. 176. Андр. пут 234.

У сложеном облику локатив замјенице јемь приступајући к номиналном облику изједначује своје је с његовијем

задњим вокалом, те у основа на чисто а од -ѣю- бива -ѣѣ-, а у основа на ја од -ию- бива -ии-, по том се два једнака гласа сажимају у један: таки је облик у нас ријед'ак, ипак долази од почетка и допире у XV вијек: кад је у адјектива основа на чисто а: свѣтѣмь М. 4. христодаровалѣмь М. 5. попокьсцѣмь М. 14. пустемь М. 18. светогорьсцѣмь М. 48. реченемь М. 201. часьнимь М. 273. вьторѣмь М. 278. страшнѣмь М. 278. светимь М. 418. инхиемь М. 534. XV се вијека додавало на крају *и:* светеми М. 343. — кад је у адјектива основа на ја: животкорещимь М. 273. боудоущимь М. 278. почиващимь М. 354.[1] — Али је још од првијех времена у српском језику овај сложени облик као и други замијењен прономиналним, т. ј. мјесто његова ѣ пред мь долази из прономина *о*, које се у основа на ја мијења на *е:* а) кад је у адјектива основа на чисто а: XII вијека: страшьномь М. 6. XIII вијека: дроугомь М. 10. духовномь М. 14. игоуменьскомь М. 14. вьторомь М. 27. XIV вијека: строумичьскомь М. 64. монастирьскомь М. 80. златопечатномь М. 131. царьскомь М. 156. славномь М. 156. 237. старомь М. 170. светомь М. 176. часномь М. 222. XV вијека: борачкомь М. 399. добромь М. 293. П. 79. зетьскомь М. 538. Новомь М. 354. светомь М. 309. 347. 424. славномь М. 293. столномь М. 250. стономь М. 375. 450. 491. страшномь М. 534. часномь М. 261. и послије једнако: младом Ст. пис. 1, 3. једанаестом Н. Рањ. 34. чокнечалскомь Збор. 2б. духовном Град. дјев. 45. његовом Хект. 41. божанственом Зор. 65. римском Буд. 131. небеском Брн. 55б. добром Злат. 15б. реченом Гуч. 88. — б) кад је у адјектива основа на ја: до краја XV вијека: будоущемь М. 10. иниш(ш)ѣмь (гдје ће ѣ бити само написано мјесто е) М. 10. божиемь М. 238. 383. божьемь М. 456. божиемь М. 497. иаближиемь М. 205. иаближиемь М. 267. 353. Кльчемь М. 272. Кльчиемь Пб. 61. тако и послије једнако: овчемь Збор. 37. вељем Ст. пис. 3, 436. доњем Ст. пис. 4, 309. Зор. 40. туђем Злат. 3б. третијем Град. дјев. 114. третјем Орб. 254. Оба су адјектива велии и третии и одбацивала крајње ии те прелазила међу оне с основом на чисто а: велом Мрн. 34. третом Зор. 23. Брн. 54.

[1] Не ће бити остатак од тога него погрјешка XVII вијека: на руским крају Мрн. 38.

Крајњему се *м* додаје *е* од XV вијека: славноме М. 495. пакленоме Брн. 28. другоме Орб. 6. свитломе Мрн. 35. смишноме Мрн. 182.

Како су се у пронимина основе на чисто **а** мијешале међу оне на **ја**, тако се налази и у адјектива, али врло ријетко: подниженем Гуч. 124. Види и ниже.

Од XIV вијека долази датив мјесто локатива као и у пронимина: на писаному П. 19. XV вијека: po otvorenomu M. 280. по ѡткореному М. 449. ка светоѡму М. 366. у скадарскому М. 463. у дубровьчькому М. 482. лѣному М. 484. по именованому М. 496. ѡ минутому М. 538. при реченому П. 52. ѡ болиему П. 58. по бистачькому П. 83. по дрѣвскому П. 90. у бивьшему П. 155. XVI вијека: божјему Ст. пис. 1, 215. многому 47. божјему Н. Рањ. 137б. 175б. драгому 202б. другому 157. жидовскому 29. небеском 178б. почтеному 224. морскому Ст. пис. 2, 414. божиему Збор. 98. вриедному 24б. ѕлому 49б. лиепому 64. небескому 125б. страшному 125. блацкому Ст. пис. 3, 218. великому 322. вјечному 62. 445. горкому 103. драгому 168. женскому 84. живому 380. исходњему 322. осмому 177. оштрому 364. правому 360. светому 325. свијетлому 75. славному 231. смртному 129. сухому 166. тамному 158. тихому 408. трудному 447. чемерному 318. великому Ст. пис. 4, 223. верному 455. вјечному 71. 225. 328. плачному 311. светому 231. царскому 426. вељему Ст. пис. 5, 14. божјему Град. дјев. 113. другому 142. светому 62. тијескному 75. јуначкому Хект. 14б. реченому 35б. рибарскому 36. тихому 18б. задарскому Зор. 39б. љубвеному 2б. слободному 57б. божјему Брн. 50. божанственому 57б. светому 24. старому 22б. тилесному 51. чловичјему 5. земаљскому 29б. присвијетлому Злат. предгов. 1б. другому 76б. божјему Гуч. 259. божанственому 159. великому 35. дивијему 214. изврсному 114. небескому 193. невољному 40. светому 39. XVII вијека: неколиному М. 560. божјему Вран. жив. 109. женскому 59. залому 97. монастирскому 74. светому 38. великому Див. 7. горкому 14. господњему 6б. небескому 6. светому 20. старому 10. тужному 24б. божјему Орб. 300. другому 57. замаљскому 19. људскому 295. опћеному 232. садањему 14. смртному 44. вјечному Гунд. пс. 15. милому 10. нечистому Гунд. суз. III, LXXI. примљеному I, XLI. божјему

Банд. 2. воденому 204. воштеному 113. господњему 121. доброму 27. духовному 185. небескому 22. новому 110. светому 20. третјему VI. угодному 50. већему Мат. 7. смртному 57. другому Мрн. 12. приписаному 12. турачкому 13. велому 57. третому 23. небескому Јерк. 94. славному 7. главному Каш. 11. жестокому 13. пуному 5. рајскому 85. светому 11. сиромашкому 5. третјему 44. човичанскому 12. латинскому Ђам. 9. пређњему 9. словинскому 9. мушкому Мик. грам. 3. болесному Андр. дев. 57. грешному 152. жестокому 61. живому 49. тврдому 145. црљеному 88. другому Пос. 35. светому 23б. божјему Радн. 45. светому 6. великому Глав. 68. верному 12. малому 68. смртному 24. умрлому 3. — према основама на **ја**: у осталему Јерк. 76.

Б. За женски род: основе као у дативу јед. добивају **smi**, од чега у словенским језицима остаје само **i**; наставак је **am**, пред којим **i** прелази у *j*, а сам наставак **am** слива се у **ѫ**, које ославивши у **ъ** отпада иза *j*; тако је тај облик гласовима које је сачувао једнак с дативом:

а) с основом на чисто **а**: **свакои** М. 362. Злат. 27б. — **єдинои** М. 498. ниједнојзи Д. Рањ. 10б. — овој Злат. 29б. овојзи Ст. пис. 4, 186. — оној Злат. 43. — тој, с доданим *зи:* **тоиѕи** М. 165. Ст. пис. 4, 210.

б) с основом на **ја**: **всеи** М. 221. П. 14. јамачно ће бити само написано **ѣ** мјесто **є**: **всѣи** М. 4. **вьсѣи** М. 19. — **иєи** М. 4. — **коіеи** М. 16. **коєи** М. 218. — **моіеи** М. 183. Пб. 29. — **нашеи** М. 481. — **своєи** М. 4. **своіеи** П. 14. — **твоіеи** П. 45. — сеј Ст. пис. 1, 35. и од раширене основе: **сиєи** М. 23. 25. — Као у дативу тако и у овом облику основе су се на **ја** изједначиле с основама на чисто **а**: **всои** М. 171. 235. П. 9. 121. **свои** М. 306. 430. — **иои** М. 217. 294. 305. Пб. 49. њојзи Ст. пис. 5, 153. Д. Рањ. 76б. Гуч. 7. — мојој Злат. 2. — **нашои** М. 270. — **своиѡи** М. 210. — од раширене основе **сиои** М. 191. 219. — од раширене основе: **коиѡи** М. 176. Ст. пис. 2, 57. Буд. 115. и од нераширене основе: кој Н. Рањ. 145. Ст. пис. 2, 85. 4, 222. Злат. 21б. Банд 22. Каш. 34. Глав. 24.

У неких је био и номинални облик мјесто овога: **по ѡнѣ срѣтѣ** М. 12. **на онизи слободьщини** П. 91. у здили такови Хект. 7б. у толици слави Ст. пис. 1, 213.

Налази се и без крањега *ј*, које може бити да само није написано: свако Н. Рањ. 14б. којо Див. 21б. једно Див. 20. Види и датив.

Долази и инструментал мјесто локат. али врло ријетко: земља, по ком ходе Ст. пис. 1, 154. зрака, при ком свјетлос свака остаје облачна Ст. пис. 3, 353. Види и напријед код мушкога рода.

У сложеном се облику саставља пропомен с адјективом као у дативу, и таки облик у српском језику допире у XV вијек: **мьноѕѣи** М. 4. **неиѕьмѣрьнѣи** М. 4. **негокеи** М. 239. 308. **цареѵеи** П. 21. **добреи** М. 415. **светеи** М̃. 539.[1]

Али се од првијех времена овај сложени облик као и датив замијенио прономиналним (види датив): а) кад је у адјектива основа на чисто а: XII вијека: **светои** М. 6. XIII вијека: **горскои** М. 12. **пастырскои** М. 61. **срьпьскои** М. 52. XIV вијека: **брьсковьскои** М. 96. **каселеннои** М. 221. **драѵевнѵкои** М. 201. **дѵбровьѵкои** М. 241. **жеглнговскои** М. 143. **желѣѕнои** М. 148. 163. **ѕатрьнавьскои** М. 91. **иѕабраиои** М. 241. **конакальскои** М. 218. **Лѵтои** М. 229. **неговои** М. 214. **прьвои** М. 231. **Сликовои** М. 563. **србьскои** М. 140. **старои** М. 95. **стрѹмьскои** М. 74. **ѵестнтои** М. 222. XV вијека: **босанскои** М. 288. **босьнскои** М. 336. **великои** М. 288. **господскои** М. 255. **дѵбровьѵкои** М. 302. **иѕабраиои** М. 366. **конавлоскои** М. 284. **красиои** М. 297. **негокои** М. 295. **плавьнои** М. 415. **слаткои** М. 275. **хлнвanскои** М. 248. **херцеговои** М. 474. **цареѵои** М. 513. **Ѿгоднои** П. 571. и послије једнако: великој Ст. пис. 1, 116. 3, 380. горкој Злат. 25. густој Ст. пис. 3, 352. зеленој Ст. пис. 3, 66. Зор. 63. жутој Злат. 28. његовој Збор. 46. Гуч. 81. Вран. жив. 33. Банд. 36. путеној Н. Рањ. 22б. Јаковљевој Банд. 4. — б) кад је у адјектива основа на ја: **божиеи** М. 21. 252. 268. **божиюеи** М. 71. П. 43. **божюеи** М. 415. **тѹгюеи** М. 147. туеи Стар. 3, 280. али су се таке основе изједначиле с онима на чисто а као и у пронoмина, и то од XIV вијека: **божиои** М. 105. 250. П. 59. **тѹгои** М. 228. **донои** М. 301. тако и послије: божјој Зор. 67. Див. 28б. вељој Ст. пис. 3, 393. 4, 70. 210. доњој Ст. пис. 3, 268. туђој Злат. 27. телетјој

[1] Гријешком има и **неиѕьреконнеи** П. 14.

Банд. 67. третјој Ђам. 25. у **келии** могло се и одбацити **ни**: велој Ст. пис. 4, 210. Хект. 8. 45.

Налази се додано *зи:* добројзи Д. Рањ. VIIб. — Налази се и без крајњега *ј* (види и датив): **божиє** М. 32. 193. четврто Н. Рањ. 40б.

НОМИНАТИВ МНОЖИНЕ.

С основом се саставља наставак као у имена, којима се основа свршује на чисто а и на ја, те се и грлени гласови у основи онако мијењају:

А. За мушки род: ваши Н. Рањ. 144б. — **всаци** М. 117. сваци Ст. пис. 3, 229. — **вси** М. 24. 319. 400. Вран. жив. 71. **сви** П. 10. М. 273. 414. 432. 496. Пб. 109. Ст. пис. 1, 44. 185. Н. Рањ. 14. 22. Ст. пис. 2, 111. 4, 273. Збор. 7б. Хект. 3. Брн. 5. Стар. 1, 227. Гуч. 53. Вран. рјеч. 25. жив. 16. Гунд. пс. 13. Банд. 3. Мрн. 90. — **колици** М. 122. Н. Рањ. 22б. Ст. пис. 2, 52. Град дјев. 64. Хект. 8. Гуч. 170. Див. 11б. Каш. 93. Андр. пут 8. **нѣколици** П. 7. 13. 134. Орб. 12. николици Мрн. 178. — **ѡвои** М. 189. 370. — ови Н. Рањ. 68. — оваци Злат. предгов. 2б. — они Н. Рањ. 14. — **си** М. 45. Ст. пис. 5, 37. Злат. 94б. — ти Н. Рањ. 14. с доданим *ђе*, које гласи и *је:* **тиѥ** М. 429. — таци Град. дух. 70. — такови Радн. 44. — толици Ст. пис. 4, 228. 442. Андр. дев. 53. — У основи **ка**, кад није сложена, не мијења се *к* од првијех времена: тако с доданим *ре:* **кирє** М. 2. без тога додатка: **ки** М. 274. П. 60. 102. Ст. пис. 1, 27. Н. Рањ. 18. Ст. пис. 4, 14. 51. 165. 341. 421. 5, 121. Д. Рањ. IV. Град. дјев. 15. Хект. 5. Гуч. 8. Орб. 5. Банд. 12. кад је сложена са **нѣ**, мијења јој се *к*: **нѣци** П. 42. Стар. 4, 76. њеци Г. Рањ. 87б. Ст. пис. 4, 273. ници Ст. пис. 1, 245. Хект. 8. Буд. 14. Брн. 43. Мрн. 171. али се налази и без те промјене од XV вијека: **нѣки** П. 61. Н. Рањ. 98. Ст. пис. 5, 130. Орб. 22. Глав. 25. ники Хект. 8. Банд. 68. Каш. грам. 52. иста се основа и шири у овом облику према другима: **кои** М. 34. који Н. Рањ. 14б. Ст. пис. 4, 204. 341. 5, 113. Град. дјев. 64. Хект. 13. Буд. 5. Банд. 12. њекоји Ст. пис. 2, 135. — Тако се и у другим ријечима грлени глас, прем да се свега времена мијења, налази и непромјењен: каки Хект. 21б. таки Хект. 47б. Андр. дев. 53. колики Банд. 49.

Једном има с доданим *е* на крају: коѥ П. 135. види и ниже.

У **сложеном** облику номин. мн. од замјенице *и* приступа к номиналном облику без икаке промјене, па се у српском језику оба *и*, која тада буду заједно, сажимају у једно дуго, и тако се сложени облик изједначује с номиналним разликујући се само акцентом. Види код номиналнога номинатива мн. — Налази се додано *е* на крају (види ном. јед.) рєчєниє М. 549.

Б. За средњи род: свака Злат. 24б. Вран. жив. 10. — вьса М. 310. вса М. 398. васа М. 282. сва М. 230. 309. 492. Пб. 95. Ст. пис. 2, 347. Зор. 69. Злат. 7. Гуч. 2. — ина Буд. 23. јина Вран. жив. 40. — моја, и сажето: ма Злат. 15. — ова Буд. 23. — ѡвоꙗ М. 187. — она Н. Рањ. 15. — сама Вран. жив. 13. — та М. 4. Буд. 2. с доданим *ј*: тьи (читај тај) П. 114. тај Град. дјев. 108. Злат. 16. Гуч. 254. — троꙗ Збор. 13. — од основе ка нераширене: ка М. 440. Н. Рањ. 44. Ст. пис. 4, 300. 456. Буд. 49. Злат. 36е. према другим падежима долази и од раширене основе од XVI вијека: која Н. Рањ. 21. Ст. пис. 4, 300. Буд. 124. — од основе сја раширене: сиѣ М. 11. сиꙗ М. 15. али и без *а*: си М. 10. Стеф. 10. 13. и од нераширене: са Ст. пис. 1, 125. с доданим *ј*: саи М. 230. Ст. пис. 1, 49. 5, 325.

У сложеном облику има: всаѹьскаѣ. М. 9.

У **сложеном** се облику саставља номин. мн. замјенице ꙗ с номиналним обликом без промјене: раꙁлиѹьнаѣ М. 5. али се у српском језику аꙗ сажима у једно *а*, те је сложени облик једнак с номиналним разликујући се само акцентом. Види номинални номинатив мн.

В. За женски род: свє М. 107. 296. Злат. 41. Вран. жив. 88. — ине Н. Рањ. 100. — єдинє М. 498. Пб. 74. — моје Злат. 59. сажето: ме Ст. пис. 4, 43. 125. 160. 220. Злат. 29б. — ове Злат. 21. с доданим *ј*: овеј Д. Рањ. IXб. — овоє сѫдьцє М. 46. ѡвоѥ странє П. 79. — те, с доданим *ј*: теј Ст. пис. 4, 227. 250. Гуч. 18. — твоје, и сажето: тве Ст. пис. 4, 126. — од основе ка нераширене: кє М. 13. 15. Н. Рањ. 105. Ст. пис. 4, 154. 211. 384. 5, 160. Д. Рањ. 13. њеке Ст. пис. 4, 211. 270 од исте основе раширене: које Н. Рањ. 105. Д. Рањ. VII. никоје Ст. пис. 4, 441. — од основе сја раширене: сиѥ М. 13. и од нераширене: с доданим *ј*: сеј Злат. 22б. Гуч. 286.

У **сложеном** се облику саставља номин. мн. **и**, српски **іє**, с номиналним обликом без промјене, а како и номинални облик у српском језику има на крају **є** не само од основа на **ја** него и на чисто **а**, сажима се **єіє** у једно **є**, те је сложени облик једнак с номиналним разликујући се само акцентом. Види номинални номинат. мн.

ГЕНИТИВ МНОЖИНЕ.

Једнак је за сва три рода. Основа добија на крају **i**, с којим јој се крајње **а** слијева у словенским језицима у **ѣ**, пред којим се грлени гласови мијењају, а од којега у основа на **ја** бива *и* предњега гласа ради; наставак је **sam**, којему глас **s** у словенским језицима прелази у **х**, а **am**, којему је **а** дуго, слијева се у словенским језицима у **ѫ**, које слаби у **ъ**, а **ъ** у српском језику као и у другим словенским осим старога словенскога отпада.

а) од основа на чисто **а**: свацијех Н. Рањ. 138б. Збор. 106б. Гуч. 160. свацих Гунд. суз. I, XII. Каш. 18. и без промјене грленога гласа: свакијех Гуч. 7. — **всакоицѣхь** М. 501. и без промјене грленога гласа: всакојаких Вран. жив. 3. — **иıєхь** М. 166. **инıєхь** М. 350. 501. Збор. 10. Мик. предгов. иних Злат. 21. — истие Радн. 41. — **нединıєхь** Збор. 13. Д. Рањ. VIб. — **колицѣхь** М. 357. колицијех Град. дјев. 147. колицих Д. Рањ. 31. Каш 42. њеколицијех Н. Рањ. 64б. Злат. предгов. 2б. — **овѣхь** М. 392. **ѡвєхь** М. 423. овијех Н. Рањ. 43. Збор. 52. Ст. пис. 4, 206. 231. 238. Град. дјев. 122. Злат. 71б. Гуч. 136. Орб. 104. ових Ст. пис. 1, 79. Зор. 32. Вран. жив. 73. Банд. 198. Мик. грам. 16. — овацијех Град дух. 65. Ђам. 13. без промјене грленога гласа: овакијех Ст. пис. 5, 134. — **ѡнѣхь** М. 23. онијех Н. Рањ. 44. Ст. пис. 3, 467. Збор. 13. Град. дјев. 163. Злат. 42б. Андр. пут. 44. оних Н. Рањ. 44. Буд. 148. Вран. жив. 28. с доданим *зи:* **ѡнєхѕи** М. 267. — онацијех Злат. 16б. — **самѣхь** М. 79. самијех Ст. пис. 3, 309. — **тѣхь** М. 27. **тиєхь** М. 373. **тєхь** М. 423. тијех Ст. пис. 4, 165. Д. Рањ. IX. тих Ст. пис. 1, 89. — тацијех Ст. пис. 4, 348. Д. Рањ. IXб. Орб. 95. тацих Ст. пис. 1, 4. 41. 5, 199. Буд. 54. — толицијех Ст. пис. 3, 259. 4, 436. Град. дух. 12. дјев. 35. толицих Ст. пис. 4, 410. 442. 445.

У сложеном облику долази: иныхъ М. 79. колнкыхъ М. 558.

б) од основа на ја: двојих Ст. пис. 4, 428. — ихъ М. 9. их Ст. пис. 1, 22. јих Ст. пис. 1, 22. Хект. 31б. с приједлогом: ѡдь инхъ М. 6. и без приједлога: инхъ М. 236. Н. Рањ. 229. Ст. пис. 5, 49. Д. Рањ. VII. Град. дјев. 13. Злат. предгов. 3. Гуч. 144. Банд. 9. Каш. 71.[1] — мојих Ст. пис. 1, 174. Злат. 7б. — нашихъ М. 341. — сих Ст. пис. 1, 3. 33. 4, 219. — својих Банд. 12. — твојих Ст. пис. 1, 20. Хект. 39б. — од основе која прелази у овом облику међу основе на чисто а избацујући *ј* још у старом словенском језику: вснехъ М. 104. всніехъ М. 438. всехъ М. 393. всих Буд. 9. Вран. жив. 74. васихъ М. 233. свнехъ М. 104. 374. свехъ М. 362. свихъ М. 365. свѣхъ М. 403. 553. свијех Н. Рањ. 22. Збор. 11б. Ст. пис. 2, 25. 3, 9. 409. 4, 4. 62. 142. 257. 5, 4. 37. Д. Рањ. IV. Град. дјев. 66. Злат. 1б. Гуч. 7. Орб. 241. Гунд. суз. I, LIV. Мик. 580. Андр. дев. 44. свих Н. Рањ. 17. Ст. пис. 2, 56. 4, 210. Хект. 25б. Зор. 7. Вран. жив. 20. Банд. 38. Јерк. 19. Каш. 28. — од основе ка нераширене има прономинални облик без промјене гласа *к*: кѣхъ П. 144. 160. Пб. 49. 74. кєхъ Пб. 110. кијех Ст. пис. 3, 101. 4, 144. 175. 5, 9. Град. дјев. 37. Гунд. пс. 21. њекијех Гуч. 61. Орб. 94. 111. и с промјеном гласа *к*, сложено: ницих Ст. пис. 1, 243. и сложени облик: њеких Град. дјев. 37. а из других падежа дошла је у овај и раширена основа: коихъ М. 401. Ст. пис. 1, 114. 4, 341. Банд. 149. Андр. пут. 277.

Основе на ја прелазе међу оне на чисто а: кашѣхъ П. 11. 118. кашнехъ Пб. 93. Н. Рањ. 43б. Збор. 105. Ст. пис. 5, 237. Град. дјев. 4. Злат. 36g. Гуч. 11. Див. 26б. — єхъ М. 427.[2] њијех Орб. 33 (два пута). Мик. грам. 33.[3] — моіехъ М. 107. монєхъ М. 311. моніехъ М. 459. Н. Рањ. 85б. Збор. 10б. Ст. пис. 3, 256. 472. Злат. 97б. Гуч. 107. Гунд. пс. 9. суз. I, XLIV. Мик.

[1] Једном се налази *г* мјесто *х*: њиг Банд. 261. а што једном има hi (мјесто ih) Банд. 261. не мислим да су гласови преметнути, него ће бити невјештином пишчевом стављено h гдје не треба. Обоје може бити и штампарска погрјешка.

[2] Није поуздано на том мјесту, јер има у истом споменику и братьеѡмь М. 428.

[3] Тако ће бити у слику с приједлогом без уметнутога *н* и без *х* на крају: од њије Ст. пис. 1, 85.

грам. 15. Андр. дев. 75. пут 30. — **нашєхь** М. 35. 237. 258. 259. 297. 306. 431. Пб. 111. **нашиєхь** М. 258. **нашнєхь** М. 404. 412. 429. 485. 517. **нашїєхь** М. 532. Н. Рањ. 51. Збор. 68б. Ст. пис. 2, 168. 3, 60. 4, 112. 310. 5, 46. Злат. 3. Гуч. 20. Див. 33. Орб. 31. — **снєхь** М. 414. Н. Рањ. 124б. Ст. пис. 2, 444. 3, 10. 63. 79. 165. 364. 444. 4, 36. 49. 155. 371. — **своиєхь** М. 240. Пб. 105. **своииєхь** М. 459. **своиєхь** М. 501. Н. Рањ. 14. Збор. 57б. Ст. пис. 3, 268. Град. дух. 17. Гуч. 19. Орб. 53. својије Див. 13. Радн. 44. — **твоѣхь** П. 10. Н. Рањ. 38б. Збор. 29б. Ст. пис. 5, 36. Злат. 1б. Гуч. 135. Див. 33. Орб. 30. Гунд. пс. 29. Мик. грам. 15. Андр. пут 27. твојије Радн. 34. — од основе **ка** раширене: **коиєхь** М. 285. **коиєхь** М. 404. **коєхь** М. 498. **коиєхь** Збор. 10. Ст. пис. 3, 40. 325. 435. 4, 76. 5. 140. Гуч. 3. Мик. грам. 14.

Мјесто *свијех* долази и генитив двојине на крају XV и XVI вијека у слику: свију Ст. пис. 1, 83. Хект. 19б. 29. XVII вијека и изван слика: свију Радн. 21. 35. 40. 50. 87. — Истога вијека долази тако и од основе **она**: онију Радн. 3.

На крају се додаје: 1) *а* XVII вијека: њиха Мрн. 36. 38. — 2) *е* с доданим *ј* од XIV вијека: **тєхєи** М. 101. **тиєхєи** М. 416. Пб. 122. **овихєи** М. 471. овијехеј Н. Рањ. 204. 208б. онијехеј Н. Рањ. 207б. и без *ј* од свршетка XV вијека: онихе Ст. пис. 1, 302. Вран. жив. 39. свихе Буд. 105. њихе Буд. 130. Вран. жив. 48. — 3) *и* од XIV вијека: **тихи** М. 234. 469. **тѣхи** М. 459. **овихи** М. 414. овијехи Н. Рањ. 177. 208. **ѡнѣхи** М. 443. онијехи Н. Рањ. 105б. 225. 225б. — Мјесто такога *е* или још прије мјесто *и* налази се написано **ѣ**: **тацыхѣ** Стар. 3, 51.

На дометнуто *е* додавао се још једном падежни наставак у почетку XVI вијека: тијехех Н. Рањ. 21б. овијехех Н. Рањ. 36б. онијехех Н. Рањ. 21б. 24. 25. 26. 30. 35. 70. 78. 82б. 95. 113б. 299. онихех Н. Рањ. 41. тада се дометнуто *е* узимало и као да је завршетак основе те се њим замјењивало: **тихнєхь** Збор. 37б. **онихнєхь** Збор. 3б. — И на дометнуто *и* налази се још једном додан падежни наставак: овихих Ст. пис. 2, 382.

Налази се *зи* уметнуто пред наставак, а тада се његово *и* замјењује гласом **ѣ**, који основа има пред наставком: тијезијех Н. Рањ. 228. Ст. пис. 2, 442. овијезијех Н. Рањ. 156. Гуч. 76. Орб. 94. онијезијех Гуч. 21. 228. Орб. 7. 29. по за-

падном говору на оба мјеста *и:* тизих Банд. 129. овизих Банд. 27. мјесто ѣ пред *з* налази се и *и* јамачно из номинатива мн.: тизијех Ст. пис. 3, 462. 4, 165. 261. Збор. 44б. Град. дјев. 41. Мик. грам. 4. тизи(х) Радн. 4. овизијех Ст. пис. 2, 447. Збор. 112б. Мик. грам. 16. овизије Пос. 3. онизијех Збор. 11б. Град. дух. 7. Мат. 8. Мик. предгов. онизије Пос. 1б. Радн. 2. 5. којизије Радн. 38. мјесто ѣ пред *з* налази се и *е* (види инструм. јед.): тезијех Ст. пис. 4, 262. Ст. пис. 5, 202. 219. онезијех Гуч. 42. Орб. 156. овезијех Орб. 156. тацезијех Ст. пис. 5, 237.

У сложеном облику саставља се генитив мн. од замјенице ихъ с номиналнијем обликом као што се саставља у номинативу јед., па у српском језику од ꙑи и ии сажимањем бива једно дуго *и:* кад је у адјектива основа на чисто а: манастирьскихъ М. 6. светыхъ М. 11. рашкихъ М. 22. ȥемалнихъ М. 103-4. дꙋбровьчкихъ М. 159. 514. речениихъ М. 258. црьквенихъ М. 386. босаньскихъ М. 448. 489. и тако свега времена: пуних Н. Рањ. 143. злих Ст. пис. 1, 116. њихових 324. свезаних Ст. пис. 2, 506. небеских Ст. пис. 4, 231. Злат. 29б. праведних Ст. пис. 4, 231. мудрих Д. Рањ. IX. његових VIб. Зор. 66б. Вран. жив. 18. Банд. 26. лијепих Злат. 46. разликих Вран. жив. 3. — кад је у адјектива основа на ја: жꙋпаниихъ М. 6. ꙋтриихъ М. 308. најмањих Н. Рањ. 196б. старијих Ст. пис. 1, 3. средњих Ст. пис. 3, 359. дивјих Хеꙁт. 22. божих Гунд. суз. II, LVI. третих Ст. пис. 2, 347. — Али је и овај сложени облик изједначен с прономиналним, мјесто *-и-* посталога од -ꙑи- добивши од прономина ѣ, пред којим се *г, к, х* мијења на *з, ц, с*, и то од XIII вијека, те се њим замјењује и номинални: старехъ М. 31. XIV вијека, добрѣхъ М. 241. дꙋбро(ва)ченихъ М. 232. 236. мноȥихъ П. 1. неговехъ М. 238. прьвѣхъ П. 11. светиехъ М. 104. срьпсцихъ М. 104. срьпьсцѣхъ М. 204. старехъ М. 237. цареввѣхъ П. 10. XV вијека: билиехъ М. 372. белехъ М. 394. бистаучехъ Пб. 96. босьньцѣхъ М. 300. босансцѣхъ П. 69. босаньсцихъ М. 304. велицехъ М. 523. велицихъ П. 122. врьховиехъ М. 299. девелїехъ М. 532. добрѣхъ М. 501. добрехъ Пб. 105. дрꙋȥѣхъ П. 113. дрꙋжсцѣхъ П. 81. дꙋбровачцехъ М. 258. 285. 295. 421. 507. 517. дꙋбровьчьцѣхъ М. 270. дꙋбровачцѣхъ М. 472. дꙋбровачьцихъ М. 283. 290. 364. 451. 491. 537. дꙋбровачциехъ М. 388. 403. 485. 502. дꙋбровачцѣхъ М. 429. ȥлатѣхъ М. 251. ȥлатехъ

М. 390. 495. **ꙁлатнехь** М. 492. 500. **ꙁлехь** М. 346. **иꙁбранехь** М. 287. 413. **малехь** М. 523. **мноꙁехь** М. 518. **мноꙁѣхь** П. 118. **неговехь** М. 295. **нѥговѣхь** М. 310. П. 105. **нѥговнехь** М. 312. **ѡсталехь** М. 431. **писаниѥхь** М. 458. **плакетинехь** М. 386. **поꙁлакеннехь** М. 372. **почтенехь** М. 478. **прьвѣхь** М. 310. **прьвехь** М. 319. **прьвнехь** М. 341. 412. **работнѥхь** М. 531. **рашцехь** П. 69. **реченехь** М. 306. 423. 431. **реченнехь** М. 350. **реченѥхь** Пб. 106. **с̇ветехь** М. 261. 413. 456. **светнехь** М. 312. 383. **светѣхь** М. 312. **свободнехь** М. 570. **славнехь** М. 430. **срьпьсцнехь** М. 545. **срьчанехь** М. 258. **срьчаннехь** М. 404. **старехь** М. 258. **старѣхь** М. 444. **старіехь** М. 532. **тꙋрсцѣхь** М. 338. **ꙋгарсцехь** М. 285. **ꙋгрьсцѣхь** М. 338. **ꙋгрьсцнхь** М. 339. XVI вијека: анђелсцијех Ст. пис. 4, 211. анђелсцих 230. велицијех Ст. пис. 3, 391. 4, 286. Збор. 4. Град. дјев. 72. Гуч. 19. висоцих Буд. 71. вјечнијех Ст. пис. 3, 397. Град. дјев. 56. воденијех Ст. пис. 4, 188. глусијех Н. Рањ. 17б. горцијех Ст. пис. 2, 474. горсцијех Ст. пис. 3, 110. господиновијех Н. Рањ. 192б. грчцих Ст. пис. 4, 465. губавијех Н. Рањ. 156б. далецијех Ст. пис. 5, 223. добријех Ст. пис. 5, 10. Град. дјев. 68. Злат. 36е. Гуч. 85. дразијех Ст. 2, 496. 3, 29. 4, 76. Злат. 34. дразих Ст. пис. 2, 97. друзијех Н. Рањ. 60. Збор. 4б. Ст. пис. 4, 358. 5, 18. Град. дјев. 134. Злат. 70б. Гуч. 25. друзих Ст. пис. 2, 152. 4, 460. Хект. 36. Злат. 69. дубоцијех Н. Рањ. 115. дузијех Ст. пис. 5, 165. жестоцијех Збор. 48б. Д. Рањ. 59б. земаљсцијех Н. Рањ. 89. Ст. пис. 3, 264. Град дјев. 20. златијех Ст. пис. 4, 165. злијех Ст. пис. 3, 374. Град. дух. 9. издраелсцијех Н. Рањ. 61. источнијех Ст. пис. 4, 337. јацих Ст. пис. 1, 21. јечменијех Н. Рањ. 70. лупешцијех Збор. 101. мнозијех Н. Рањ. 24. Збор. 6. Ст. пис. 3, 159. 5, 120. Град. дјев. 6. Злат. 40. Гуч. 3. мнозих Ст. пис. 1, 27. 4, 218. 5, 313. Хект. 35. Зор. 71. морсцијех Ст. пис. 3, 438. 4, 57. мртвијех Ст. пис. 3, 380. Збор. 29. Гуч. 11. небесцијех Н. Рањ. 89. Збор. 40. Ст. пис. 3, 379. 4, 124. Град. дјев. 19. његовијех Н. Рањ. 35. Збор. 9. Град. дјев. 118. планинсцијех Ст. пис. 4, 111. празнијех Н. Рањ. 62. првијех Ст. пис. 3, 297. Град. дјев. 136. разлицијех Ст. пис. 4, 11. Д. Рањ. VII. Гуч. 42. разлицих Д. Рањ. IX. Буд. 89. свјетовнијех Ст. пис. 4, 4. слацијех Ст. пис. 5, 8. слијепијех Д. Рањ. 17б. старијех Ст. пис. 3, 311. Збор. 50. Злат. 1б. сусијех Н. Рањ. 47. тешцијех Гуч. 72. тисих Ст. пис. 1, 37.

труднијех Ст. пис. 4, 52. турсцијех Ст. пис. 3, 365. убозијех Н. Рањ. 16б. Збор. 53б. убозих Ст. пис. 1, 119. XVII вијека: велицијех Орб. 42. велицих Банд. 141. глусих Вран. жив. 114. Банд. 6. добријех Див. 33. Гунд. суз. III, IX. Мик. грам. 9. дразијех Гунд. суз. предгов. друзијех Орб. 1. Мик. 117. друзих Банд. 35. Каш. 88. каменијех Банд. 21. крацијех Гунд. суз. I, VI. мнозих Вран.. жив. 70. Банд. 14. мнозијех Банд. 16. Ђам. 2б. Мик. 255. опацијех Орб. 25. Андр. дев. 147. првијех Орб. 31. путенијех Андр. пут 231. разбијенијех Мик. 547. сусих Банд. 39. светијех Мик. 262. телеснијех Андр. дев. 8. тешцих Каш. 96. — и без промјене грленијех гласова долази од XV вијека: **латинскєхь** М. 408. **дрȣгѣхь** М. 474. **дȣбровачькєхь** М. 522. Пб. 130. **дȣбровачькнєхь** Пб. 130. **бенетьчкєхь** М. 528. **срьбьскѣхь** Пб. 82. **ȣгрьскѣхь** Пб. 82. тако и послије: сухијех Ст. пис. 3, 243. морскијех Ст. пис. 4, 270. мушкијех 215. планинскијех 121. сухијех 112. тројанскијех 465. латинскијех Ст. пис. 5, 165. земаљскијех Град. дјев. 18. небескијех 16. грчкијех Д. Рањ. VIIб. морскијех V. крстјанскијех Гуч. 32. љуцкијех 126. људскијех Орб. 197. латинскијех Ђам. 5б. другијех Мик. грам. 14. морскијех Мик. 162. жаркијех Андр. пут 221. земаљскијех 83. небескијех 436. пријекијех Андр. дев. 142. — Од основа на чисто **а** прешло је ово **ѣ** и к основама на ја, као и у пронамина, и то од XV вијека: **долнѣхь** М. 250. П. 78. 94. **дольнѣхь** П. 66. **последнєхь** М. 259. **божиєхь** М. 287. 299. 424. **бѡжнєхь** М. 312. 460. 463. **божєхь** М. 456. **госпоћиниєхь** М. 493. **велѣхь** П. 81. XVI вијека. божијех Ст. пис. 3, 204. Град. дјев. 19. Брн. 11. Гуч. 3. **вишнєхь** Збор. 12. вишњијех Ст. пис. 3, 289. 4, 44. 58. 61. 187. Д. Рањ. VIб. Злат. 89. **вражнєхь** Збор. 164. Ст. пис. 5, 254. горијех Н. Рањ. 60. горњијех Ст. пис. 4, 319. господњијех Град. дјев. 145. дивијех Ст. пис. 4, 270. дјавољијех Ст. пис. 3, 438. дјављијех Гуч. 181. доњијех Ст. пис. 4, 206. млађијех Град. дјев. 69. Злат. 54. најмањијех Н. Рањ. 43. пращчијех Ст. пис. 4, 192. садањијех Ст. пис. 3, 10. 444. сињијех Ст. пис. 3, 294. старијех (compar.) Град. дјев. 69. туђијех Злат. 27. XVII вијека: божијех Гунд. пс. 39. Андр. пут 258. дивијех Гунд. суз. III, XI.

Без *х* на крају налази се једном XIII вијека јамачно гријешком писарском: **нашн прьвн** М. 41. XVI вијека у слику и јамачно њега ради: повити (кад цвити повити златом и бисером — китицу поскити ручицом ње хитром) Зор. 46. XVII вијека кад је *х* у самом говору било ослабило: његови Вран. жив. 33. апоштоскије Див. 11. госпиније XV. злије 33. мнозије 16. морскије 56. обраније 366. мали Мик. 153. незрили 724. мањи 654. многије Пос. 276. опације 86. властитије Радн. 34. друзије 25. другије 46. злије 2. људскије 30. разликије 51.

ДАТИВ МНОЖИНЕ.

Једнак је за сва три рода. Основа добија на крају **і**, које се с крајњим самогласним њезинијем слаже као у генит. мн.; а наставак је исти којим постаје и у имена исти падеж:

а) од основа на чисто **а**: **инємь** М. 101. 185. 455. **ининємь** М. 457. 548. — **єдинѣмь** М. 88. — **єдиѣмь** П. 88. једнијем Д. Рањ. 676. — **колицѣмь** М. 361. **колицємь** М. 365. **колицнємь** М. 374. Ст. пис. 5, 34. Злат. 556. Гуч. 59. Андр. пут 258. колицим Стар. 3, 317. Каш. 21. **николицнмь** М. 545. — **ѡвѣмь** М. 197. **ѡвємь** М. 373. овијем Злат. 85. Орб. 96. — овацијем Гуч. 157. — **онємь** М. 260. онијем Н. Рањ. 136. Ст. пис. 5, 9. Град. дјев. 22. Гуч. 109. Див. 33. оним Буд. 137. — **самѣмь** М. 23. — тацијем Ст. пис. 4, 202. Андр. нач. 50. — **тємь** М. 216. **тѣємь** М. 219.[1] — толицијем Град. дјев. 54. Орб. 54. — без промјене грленога гласа: количијем Бун. 14. такође без промјене тога гласа или у сложеном облику: коликим Ст. пис. 1, 329.

б) од основа на **ја**: **нмь** М. 2. gim М. 280. јим Ст. пис. 1, 116. 5, 56. 57. Хект. 356. Брн. 58. Вран. жив. 102. им Орб. 247. 250. с приједлогом: к њим Банд. 154. и без приједлога: **нимь** М. 193. 255. 281. Н. Рањ. 31. Ст. пис. 1, 11. 5, 151. Гуч. 126. Вран. жив. 19. Каш. 15. — мојим Вран. жив. 33. — **нашнмь** П. 32. — **ѡбонмь** М. 553. 554. — својим Вран. жив. 97. — твојим Вран. жив. 18. — од основе која прелази у овом облику међу основе на чисто **а** (као и у ин-

[1] Према *овијем*, *онијем* налази се с доданим сприједа *о* XVII вијека: к отијем Радн. 53.

струменталу јед. и у генит. мн.): **всѣмь** М. 25. **всимь** М. 377. **всиемь** М. 457. **всиемь** М. 466. всим Вран. жив. 76. **свемь** М. 239. 394. svim М. 279. **свимь** М. 451. 494. **свѣмь** М. 455. 485. **свиемь** М. 538. Н. Рањ. 20б. Ст. пис. 3, 45. 4, 5. 116. Град. дјев. 5. Д. Рањ. VIIб. Гуч. 1. Орб. 85. Андр. пут 118. свим Н. Рањ. 14б. Ст. пис. 4, 264. Вран. жив. 29. Каш. 21. Глав. 14. — од основе **ка** нераширене има прономинални облик без промјене гласа *к:* кијем Ст. пис. 4, 49. 5, 6. 33. 120. Град. дјев. 49. с промјеном гласа *к*, сложено: њецијем Н. Рањ. 154. и без промјене **инеинемь** Збор. 2. њекијем Радн. 75. и облик сложени: ким Ст. пис. 1, 79. Град. дјев. 23. никим Ст. пис. 1, 243. Брн. 43. њеким Д. Рањ. 122б. и раширена је основа дошла из других падежа у овај: којим Ст. пис. 2, 218. 4, 214. 268.

Основе су на **ја** прешле међу оне на чисто **а**: **емь** М. 428.[1] — **моиемь** М. 280. **монемь** М. 312. Н. Рањ. 85. Град. дјев. 3. Андр. пут 353. — **нашнемь** М. 106. Пб. 91. **нашиемь** М. 457. 458. 483. **нашемь** М. 167. 295. 343. **нашѣмь** М. 217. 219. П. 4. 8. 22. 55. **нашиемь** М. 402. нашијем Н. Рањ. 22. Ст. пис. 3, 369. 5, 36. Гуч. 10. Радн. 61. — **сѣмь** М. 219. — **своиемь** П. 23. Н. Рањ. 13. 62. својијем Радн. 1. — **твоиемь** П. 94. твојијем Андр. 147. — од основе **ка** раширене: којијем Ст. пис. 3, 40. 259. 384. 431. 4, 20. 74. 229. 449. 5, 34. 113. Злат. 5. Банд. 62. Ђам. 18б.

На крају му се додаје:

1) *а* од свршетка XV вијека: њима Ст. пис. 1, 25. 204. Д. Рањ. 54. Град. дјев. 84. Злат. 9. Гуч. 41. Орб. 6. Мрн. 74. Каш. 10. 15. 33. Мик. грам. 11. Андр. дев. 134. пут 81. Пос. 16. 25. Радн. 9. 12. 40. Радој. 12. има Пос. 8. — свима Ст. пис. 1, 8. 4, 405. 413. 427. Д. Рањ. 38. Вран. жив. 8. Гунд. суз. II, XLVII. Мрн. 181. Каш. 34. 79. 80. Радој. 13. свијема Ст. пис. 4, 405. 448. Д. Рањ. 14б. Гуч. 102. Орб. 81. — тима Д. Рањ. 16. — ниједнима Злат. 76. — колицијема Орб. 88. њеколицијема Орб. 94. — мојима Ст. пис. 4, 416. — својима Ст. пис. 4, 427. 466. Д. Рањ. 118. Злат. 8б. својијема Орб. 255. Андр. пут 174. — твојима Ст. пис. 4, 463. 5, 12. 90. Д. Рањ. 4.

[1] Тај примјер није поуздан; види код генит. мн.

Злат. 31б. твојијема Ст. пис. 4, 463. сажето: твима Гунд. пс. 26. — нашима Ст. пис. 4, 449. Мрн. 137. нашијема Ст. пис. 4, 449. — њекијема Орб. 8. којијема Гуч. 12. Орб. 119.[1]

2) *е* с доданим *ј* од XV вијека: онѣмеи М. 371. Н. Рањ. 206б. онимеј Н. Рањ. 204. послије само *е* без *ј*: њиме Д. Рањ. 43. Вран. жив. 71. 95. 97. Јерк. 60. — тиме Ст. пис. 1, 323. 325. 327. Буд. 134. — ониме Ст. пис. 1, 58. Вран. жив. 15. 109. — једниме Мрн. 48. — свијеме Ст. пис. 3, 326. свиме Д. Рањ. 151. Хект. 8. Вран. жив. 21. Гунд. суз. III, XXIV. — свѣме Збор. 27. — нашиме Д. Рањ. 79. — твојиме Ст. пис. 5, 95. — којиме Ст. пис. 5, 49. 51.

3) *и* од XIV вијека: тѣми М. 401. — онѣми М. 456. нашеми М. 518. онијеми Н. Рањ. 14. 26б. Гуч. 245. оними Ст. пис. 2, 310. овими Злат. 3, 61. њими Ст. пис. 5, 11. 30. 70. 84. Град. дјев. 145. Злат. предгов. 3. 62. Гуч. 260. Чубр. предгов. 2б.[2] мојијеми Злат. 9б. — У другим се падежима (види инстр. јед. и генит. мн.) престало XVI вијека додавати *и*, с тога ваља мислити да се у то вријеме престало додавати и у овом падежу, а што се и послије налази, то да је инструм. мн. узет мјесто датива: инструментал мјесто датива долази и XVI вијека: воде ногами мојими нијеси дао Н. Рањ. 189. свршио си онијеми чловјечијем синовми Ст. пис. 3, 455. за то и у гдјеком између наведенијех примјера тога времена може бити да је и инструментал; а XVII је вијека тако: њими Орб. 91. к њими Банд. 46. дај њими 25. рече њими 20. њими Пос. 30. 33б. нашими Мрн. 138.

На додано *е* још се једном додавао падежни наставак од почетка XVI вијека: овијемем Н. Рањ. 34б. 66. 71б. 79. а тада се *е* мијешало са завршетком основе у том облику и њим се замјењивало: онијемијем Н. Рањ. 217. онимијем Ст. пис. 3, 371. 461. Збор. 29. 40. 46. онѣмнѣмь Збор. 177. тимим Ст. пис. 2, 272. онимим Ст. пис. 2, 52. 272. Д. Рањ. VIII. 6.

Налази се *зи* уметнуто пред наставак, а тада се његово *и* замјењује гласом ѣ који основа има у овом облику пред наставком: онијезијем Гуч. 55. 89. онијезијема Гуч. 47.

[1] У двојини би могло бити: ногама мојима Н. Рањ. 86б. њима Ст. пис. 5, 12. 57.

[2] Предговор није Чубрановићев.

Орб. 8. овијезијем Орб. 221. (по западном говору:) онизим Банд. 17. мојизим Ст. пис. 4, 410. мјесто ѣ у основи налази се и *и* (види код генит. мн.): **овиѕиемь** Збор. 50б. онизијем Град. дјев. 28. Пос. 9. 26. налази се и *е* мјесто ѣ (види инстр. јед.): тезијем Ст. пис. 5, 131. 210. онезијем Ст. пис. 5, 21. 79. Град. дјев. 94. Гуч. 54. онезим Каш. 30. 36. онезима Каш. 6. 53.

Сложени је облик једнак за сва три рода; датив мн. од замјенице **имъ** саставља се с номиналнијем обликом као у инструменталу јед. мушкога рода: а) кад је у адјектива основа на чисто **а**: **доубровьчькимь** М. 16. 24. 120. 177. **доубровачкимь** М. 185. 516. **божьственимь** М. 134. **подоунавскимь** М. 205. **подоунавьскымь** М. 266. **прьвимь** М. 288. **срьчанимь** М. 426. **реченимь** П. 32. **стѣпашиновимь** П. 118. **драгимь** Пб. 82. и даље свега времена: издраелским Н. Рањ. 143б. жидовским Н. Рањ. 17б. верним Ст. пис. 1, 7. околним Ст. пис. 2, 31. горским Ст. пис. 4, 478. прислатким Злат. 61б. осталим Вран. жив. 3. другим Банд. 47. његовим Банд. 47. добрим Мик. грам. 9. — б) кад се адјективу основа свршује на **ја**: **доњимь** М. 231. 253. 385. 486. **последнимь** М. 295. мањим Д. Рањ. 98. старијим Стар. 4, 112. Каш. 21. — И овај је сложени облик од XIII вијека изједначен с прономиналним (види инстр. јед. и генит. мн.) те се њим замјењује и номинални: XIII вијека: **дѣдинѣмь** М. 25. **ѡчинѣмь** М. 25. **еговѣмь** М. 44. **христовѣмь** Стеф. 26. XIV вијека: **босаисцемь** М. 102. **велицимь** М. 221. **доубрѡвачцемь** М. 105. **доубровачьцѣмь** М. 218. П. 9. **доубровачцимь** М. 220. **дражиемь** М. 106. **ѕападиемь** М. 230. П. 23. **ѕападьнѣмь** М. 231. **конавальсцѣмь** П. 19. **мноѕѣмь** М. 244. **новобрьдьсцѣмь** Пб. 31. **неговемь** М. 106. 240. **нѥговѣмь** М. 143. **светѣмь** М. 134. **срьчанемь** М. 193. **требиньсцѣмь** П. 19. **хоумьсцемь** М. 102. XV вијека: **босаньсцимь** М. 487. **воѥводинѣмь** П. 98. **драѕемь** М. 402. **драѕимь** М. 426. **драѕиѥмь** М. 483. **дроуѕимь** М. 545. **доубровьчцимь** М. 256. **доубровачцимь** М. 504. **доубровачцѣмь** М. 329. 383. **доубровачцѣемь** М. 367. **доубровачциемь** М. 393. 499. **доубровачцемь** М. 414. 508. **которьсцимь** М. 545. **мноѕѣмь** П. 51. **моудриѥмь** М. 483. **новиемь** Пб. 91. **неговемь** М. 346. **неговиемь** М. 380. 510. **нѥговѣмь** М. 455. **ѡсталемь** М. 284. **племенитѣмь** М. 487. **племенитиѥмь** М. 483. **племенитемь** Пб. 114. **правѣмь** П. 79. **прьвѣмь** М. 300. **прьвемь** М. 343. **рečeниѥмь** М. 285. **реченемь** М. 297. **рečeниемь** М. 373. **славнѣмь** Пб. 84.

славнємь Пб. 114. срьчанѥмь Пб. 113. старнємь Пб. 91. хѹмсцнѥмь М. 459. од краја XV и свега XVI вијека: ангео(с)цијем Град. дјев. 9. блазијем Ст. пис. 5, 17. блаженијем Ст. пис. 4, 12. Гуч. 247. богољубнијем Град. дјев. 3. Гуч. 1. бодљивијем Злат. 71б. вјернијем Гуч. 59. добријем Ст. пис. 3, 380. дразим Злат. 9. придразим Ст. пис. 4, 427. друзим Ст. пис. 2, 50. 4, 246. Д. Рањ. 25б. Хект. 29б. Зор. 69б. дрѹѕнємь Збор. 2. Ст. пис. 4, 175. 351. 5, 6. 8. Злат. 68. друзим Ст. пис. 5, 335. живијем Злат. 28б. злијем Ст. пис. 3, 22. израелсцијем Н. Рањ. 48б. кротцнємь Збор. 23. лудијем Злат. 47б. мноѕємь М. 545. млоѕимь М. 552. мнозим Ст. пис. 1, 120. 2, 80. 4, 435. Брн. 41б. мнозијем Ст. пис. 5, 14. 49. Град. дјев. 6. небесцијем Град. дух. 5. инхнємь М. 550. праведнијем Ст. пис. 4, 233. светијем Ст. пис. 5, 116. Гуч. 13. труднијем Ст. пис. 4, 20. тужнијем Ст. пис. 3, 29. Гуч. 189. убозијем Н. Рањ. 79. Ст. пис. 5, 8. убозим Ст. пис. 1, 119. Град. дјев. 86. Буд. 80. XVII вијека: велицијем Вран. жив. 79. глусијем Андр. пут 289. друзијем Орб. 54. Андр. пут 65. друзим Банд. 24. Каш. IV. Мик. предгов. јацијем Банд. 126. мнозим Вран. жив. 3. Мик. предгов. мнозијем Гунд. суз. I, LIX. Андр. пут 33. обилнијем Андр. пут 403. опацијем Андр. пут 156. осталијем Банд. 26. светијем Андр. пут 156. тужнијем Орб. 45. убозим Банд. 90. Каш. 83. убозијем Радн. 94. — И без промјене гутурала долази од XIV вијека, али испрва ријетко: XIV вијека: дѹбровачкнємь М. 106. дѹбровачькѣмь М. 218. XVI вијека: приморскнємь М. 548. израелскијем Н. Рањ. 63. јевре(ј)скијем Н. Рањ. 80. небескијем Ст. пис. 3, 352. ангеоскијем Град. дјев. 31. земаљскијем 9. XVII вијека: бриткијем Андр. пут 115. рајскијем 266. непријатељскијем Андр. дев. 109. другијем Радн. 13. 33. 46. многијем 20. — Од основа на чисто а прешло је ѣ у овом облику и к онима на ја као и у пронимина, и то од XIV вијека: донємь М. 102. 280. послѣдинємь М. 383. сadaннѥмь М. 457. и послије: посљедњијем Н. Рањ. 34б. старнємь (compar.) Збор. 11б. доњијем Ст. пис. 3, 123. вишњијем Ст. пис. 4, 161. божијем Див. 3. горијем Андр. дев. 22. млађијем Радн. 48.

Од XVI вијека додаје се на крају *а:* злима Ст. пис. 4, 444. мртвима 413. тужнима 413. 448. тужнијема 448. друзијема Ст. пис. 5, 102. друзима 185. живима — мртвима 17.

мудријема 3. добрима Д. Рањ. 131б. друзима 9б. 100. 116. злима 28. крацима Злат. 76. мртвима 8б. кроткијема Гуч. 252. реченијема 55. турскијема 32. XVII вијека: блаженијема Орб. 227. добријема 42. друзијема 193. живијема 139. злијема 93. мучнијема 54. осујенима 144. подложнијема 255. убозијема 113. умрлијема 45. многима Банд. 222. умрлима Бун. 10. друзима Мрн. 138. ноћнима 63. богатима Каш. 119. домаћима 83. друзима 61. множима 75. убозима 83. друзијема Андр. пут 76.

У исто се вријеме додавало и *е*, али много рјеђе: XVI вијека: друзиме Ст. пис. 5, 92. Д. Рањ. 79. мнозијеме Ст. пис. 5, 51. 66. људскиме Злат. 45. XVII вијека: друзиме Гунд. пс. 42.

Налази се и *и* додано, чим се овај падеж изједначивао с инструменталом мн.; до краја XV вијека могло је *и* бити додано дативу, а послије ће бити инструментал узет мјесто датива (види напријед код пронимина): XV вијека: властеломь дѹбровьчѣми Пб. 62. XVI вијека: изабранијеми гостом Н. Рањ. 176. бог ће вратити праведнијеми Н. Рањ. 190б. супроћ обранијеми божијем Н. Рањ. 204. правими Ст. пис. 1, 36. да вам се назијеми наруга Ст. пис. 4, 115.[1] друзијеми славнијеми воjеводам и господи Злат. предгов. 3. да погађаш јацијеми 9б. мнозими 10. мојијем млађијеми допушта 36k. дарива вјерними својими 38б. допуштена свијем осталијеми дружбами опћено Гуч. 70. XVII вијека врло ријетко: до коле хоћеш се супротивити заповидима цесаровими Вран. жив. 45. како се пристоји светими Банд. 50.

АКУСАТИВ МНОЖИНЕ.

Постаје као у имена, те је једнак за мушки и женски род, а у средњем је роду једнак с номинативом мн.:

А. За мушки и женски род налази се у старије вријеме са и на крају према старом словенском ꙑ од основа на чисто а: ѡви М. 4. нии М. 4. ти Пб. 15. али је као у имена дошло *е* и мјесто ꙑ:

[1] Ту би могао бити и инструментал на свом мјесту као: гдје се мном наруга Ст. пис. 4, 115. али би онда *вам* било мјесто инструментала.

а) од основа на чисто а: всаке М. 412. сваке М. 470. Злат. 91. од исте основе раширене: всаконе М. 427. 486. — всакоике М. 413. — ние М. 17. Н. Рањ. 154. — исте Буд. 156. — колике М. 393. њеколике Град. дјев. 69. — ове Н. Рањ. 159б. с доданим *j:* овеј Д. Рањ. XIII. — оваке Злат. 63. — оне Н. Рањ. 123. с доданим *j:* онеј Град. дјев. 20. — те М. 137. с доданим *ђе* и *ре*, а први додатак гласи и *је:* тенере М. 449. с доданим *j:* теј Ст. пис. 4, 246. — таке Буд. 129. с доданим *ђе* и *ре*, које се пошљедње и крњи: такођерь Збор. 114.

б) од основа на ја: все М. 413. 421. Стар. 3, 234. Вран. жив. 74. све М. 261. 295. 307. 413. 424. 456. Пб. 69. Ст. пис. 3, 373. Град. дух. 21. Злат. 16б. Вран. рјеч. 87. — мое М. 443. и сажето: ме Ст. пис. 5, 34. — ю М. 4. 226. 331. П. 7. 170. е М. 2. 36. 60. 218. 252. 305. с приједлогом: ие: М. 53. 248. 421. 422. 564. П. 58. 138. и без приједлога: ие М. 328. XVI и XVII вијека врло је ријетко без приједлога: XVI вијека: је Буд. 69. 127. Брн. 20. Стар. 4, 113. ње Ст. пис. 1, 27. 36. 79. 155. Зор. 32б. XVII вијека: је Вран. жив. 75. Мат. 7. боље се држи уз приједлог све до краја XVII вијека: ње Ст. пис. 1, 13. 23. 48. Н. Рањ. 141б. 196б. Ст. пис. 2, 390. 4, 485. 5, 73. 75. 94. Д. Рањ. 46. 120б. Град. дјев. 119. 128. 138. 164. Хект. 22б. Зор. 69. Буд. 59. 107. Злат. 51б. 75б. 76. Гуч. 10. 40. Вран. жив. 60. Банд. 81. Бун. 33. Мат. 54. Андр. дев. 55. пут 59. Пос. 7. Глав. 35. излазећи тако из обичаја акусатив тој ријечи замјењује се генитивом без приједлога и с приједлогом, и то од XIV вијека: без приједлога XIV вијека: да ихь подаде М. 108. що ихь сте послали М. 174. да ихь сьблюдемо М. 216. има ихь ваша милость П. 9. покоде ихь П. 10. XV вијека: ихь М. 285. 339. 346. 366. 368. 400. 405. 432. 470. 570. 515. П. 28. 31. 37. 42. 44. 47. 55. 58. 63. 73. 77. 82. 86. 96. 107. 110. 160. Пб. 69. 83. 94. 95. 110. на крају XV и свега XVI вијека: јих Ст. пис. 1, 5. 20. 23. 34. 48. 70. 5, 71. 87. Хект. 5. 23б. 27б. 31б. 32б. Стар. 1, 229. 4, 111. пусти их Н. Рањ. 151б. принесоше ихь Збор. 35б. хоће ихь покести Збор. 51. мртве ихь учини Збор. 76б. их Ст. пис. 2, 27. 41. 219. 428. 3, 143. 4, 223. 5, 6. 7. 110. Стар. 3, 224. 232. учећ их Д. Рањ. VIII. 68. извршујући их Град. дјев. 132. чтили их су Злат. предгов. 3б. достојне их чини Гуч. 73. њих

Ст. пис. 1, 91. посла њих Н. Рањ. 34. да искусим њих Н. Рањ. 88б. остави њих Н. Рањ. 91. **ннхь да внꙉв** Збор. 25б. **вꙁамь нихь** Збор. 38. њих Ст. пис. 5, 8. Стар. 4, 115. њих видећи Град. дјев. 151. њих Злат. 7. њих ухватише Гуч. 289. XVII вијека: их Вран. жив. 24. Гунд. суз. III, LX. Банд. 40. Каш. 36. 47. Андр. пут 63. јих Мрн. 3. њих Вран. жив. 22. поче њих молити Вран. жив. 58. ту ћу њих судити Орб. 230. уздигне њих Банд. 6. посла њих Банд. 156. њих Див. 28. Каш. 37. 102. Мик. грам. 11. Пос. 8б. тако и с приједлогом XIV вијека: **ꙁа нихь** М. 85. XV вијека: **на нихь** М. 244. **ꙁа нихь** М. 346. П. 54. 82. и послије са свакојаким приједлозима: на крају XV и свега XVI вијека: њих Ст. пис. 1, 43. Н. Рањ. 17. 40б. Збор. 6. Град. дух. 68. 87. Хект. 18. Буд. 163. Злат. 12б. Гуч. 85. XVII вијека: њих Вран. жив. 50. 58. 73. 113. Банд. 75. 121. Мрн. 65.[1] — Од основе **ка** нераширене, која кад није раширена припада међу оне на чисто **а**: **кє** М. 54. 399. Ст. пис. 4, 144. 201. Град. дјев. 9. Злат. 6. Банд. 38. **нєкє** Збор. 105. Ст. пис. 4, 167. Д. Рањ. VI. Град. дјев. 85. Гуч. 154. Орб. 3. Андр. пут 301. с доданим *j:* кеј Ст. пис. 2, 328. и од основе раширене: које Ст. пис. 4, 203. Вран. жив. 8. њекоје Н. Рањ. 138. — од основе **сја** раширене: **сиє** М. 10. од исте основе нераширене: **сє** М. 567. **сѧ** (гдје ће **ѧ** бити само написано мјесто **є**) П. 171. се Ст. пис. 2, 459. 5, 54. с доданим *j:* сеј Ст. пис. 2, 192. 358. 391. 411. Гуч. 286. за женски род долази и само **си**: **кнꙉгы си** М. 84. тако и **в вьси свєтє** М. 28. 33. за мушки.

У неких писаца долази номинат. мјесто акусатива уз имена мушкога рода с основом на **а** кад је и у њих узет но-

[1] Кашић грам. 74. за акусатив мн. овој ријечи не ставља ништа друго него „они, оне, она“; Микаља грам. 11. ставља само „њих.“ — И у других се пронимина доста често замјењивао акусатив генитивом, али се није изгубио: пожеже онијех Н. Рањ. 18. молите за онијех 39б. онијех свак части Злат. 91б. под проклецтво ставља свијех онијех Град. дјев. 83. оних Вран. жив. 38. Каш. 89. оздрави једнијех Д. Рањ. VIб. **доꙁва нхь свнєхь колнцнєхь** Збор. 102. свих Н. Рањ. 17. Ст. пис. 2, 56. 4, 258. Хект. 25б. Каш. 89. за свијех Гуч. 159. Орб. 240. кијех Н. Рањ. 95б. Град. дјев. 137. ницих Ст. пис. 1, 243. познам њеких Град. дјев. 37. **конхь** М. 401. којијех Ст. пис. 3, 40. Гуч. 311. којих Банд. 149. Андр. пут 277.

минатив мјесто акусатива или управо кад у акусативу прелазе међу ријечи с основом на **і** (види напријед стр. 106-107) и уз ријечи с основом на **і**, и то од краја XV вијека: заповиди моји Ст. пис. 1, 8. свакы труди 180. сви своји верни 188. моји труди 314. олтари твоји 244. гласи моји 334. власи свој(и) Ст. пис. 2, 108. они дни Зор. 26б. јини разлики кастели 71. сви данки своји 36. ти корени Буд. 40. они гриси 38. родитељи своји 59. изрече ки годир гриси 25. ти разлози Вран. жив. 8. хоћете они исти венци пријати 74. сви посли чињаше 87. гриси своји носећи 23. за наши гриси 10. за ваши бози 113. који штује цесар 40. сви зиди Мрн. 21. своји сини 115. наши војници 64. ки гласи 154. ако носите који одговори 99.

Б. За средњи род једнак је овај падеж с номинат. мн., који види. — Од основе **ја** налази се само у књигама писаним црквенијем језиком: ꙗ Стеф. 7. а кад га је нестало у српском језику, замјењивао га је кад кад акусатив мн. мушкога рода, докле се и он држао: ње (т. ј. лица) Ст. пис. 2, 63. кроза ње (т. ј. врата) Град. дјев. 34. та добра јесу онога, који нашал је јест Буд. 107. ако је (т. ј. дјела) кто не чини Буд. 124. за ње (т. ј. добра) Буд 138. а како се и у мушком роду замијенио акусатив мн. генитивом, замијенио се је и у средњем: та добра могу се дати убози(м), или да их држи за се Буд. 108. — Од основе **сја** раширене било је сиꙗ М. али и без *а:* си Стеф. 13. сии М. 10.

У сложеном облику саставља се акусатив мн. од пронимина за женски род ѩ, српски ѥ, а за средњи ꙗ с номиналним обликом без промјене, те је било за мушки и женски род: дроугыѥ М. 4. чьстьныѥ М. 91. ѡкованиѥ М. 91. за средњи: различьнаꙗ М. 5. али како у српском језику номинални облик мушкога и женскога рода има на крају *е* не само од основа на **ја** него и на чисто **а**, сажима се ѥѥ у ѥ, а у средњем се роду сажима аꙗ у ꙗ, и тако ти сложени облици бивају једнаки с номиналнима, које види, само што је у сложенима крајње самогласно дуго.

ВОКАТИВ МНОЖИНЕ.

Замјењује се номинативом множине и у пронимина и у адјектива у сложеном облику.

ИНСТРУМЕНТАЛ МНОЖИНЕ.

Једнак је за сва три рода. Основа добија на крају **і**, које се с крајњим самогласним њезинијем слаже као у генит. мн.; наставак је исти којим и у имена постаје исти падеж, и остаје цио:

а) од основа на чисто **а**: свацими Каш. 27. од исте основе раширене: **всакоими** М. 289. — **инѣми** М. 11. П. 36. **инѥми** М. 230. **нинѥми** М. 458. иними Буд. 59. Каш. 49. — истијеми Град. дјев. 18. истими Каш. 42. — једними Н. Рањ. 18б. **инединми** М. 458. — овими Буд. 51. Злат. 61б. Вран. жив. 113. Мрн. 98. Каш. 49. — овацими Буд. 17. Каш. 104. — оваковими Вран. жив. 37. Мрн. 12. — **онѣми** П. 6. 91. **ѡнѥмї** М. 434. **онѥми** М. 455. онијеми Ст. пис. 5, 133. оними Буд. 51. Вран. жив. 72. с доданим *зи*: **ѡнѥмиѕи** М. 205. 208. 267. — **самѣми** М. 14. — **тѣми** М. 51. П. 135. **тѥми** М. 402. тими Ст. пис. 1, 66. Буд 132. Мрн. 44. — тацими Ст. пис. 1, 15. Буд. 13. — **таковѣми** П. 23. 98. 114. — толицијеми Н. Рањ. 70. Орб. 52. толицими Јерк. 75. Каш. 46. — И без промјене грленога гласа од XV вијека: **всакѥми** М. 288. **всакюми** М. 424. свакијеми Див. 6. 26б. таким Хект. 30б. толикими Банд. 112.

б) од основа на **ја**: вашими Банд. 17. — **ими** М. 14. тако само у старија времена, а послије као с приједлогом; с приједлогом: **ними** М. 4. 99. 147. П. 72. Н. Рањ. 29. Збор. 2. Ст. пис. 3, 416. 4, 224. 5, 20. Буд. 13. Злат. 2б. Гуч. 98. Вран. жив. 19. Банд. VII. Мик. 249. без приједлога: њими Н. Рањ. 27. Ст. пис. 2, 28. 107. Стар. 4, 232. Буд. 63. Гуч. 22. Гунд. пс. 27. — мојими Н. Рањ. 189. Хект. 3б. Злат. 23. Банд. 183. — **нашими** М. 382. Банд. 195. — својими Ст. пис. 1, 53. Банд. 13. — твојими Вран. жив. 19. Банд. 31. сажето: твими Мрн. 177. — **сими** М. 259. Ст. пис. 1, 31. — од основе која у овом облику као и у дат. мн. прелази међу основе на чисто **а**: **вьсѣми** М. 218. **всими** М. 255. **всиѥми** М. 312. **всѥми** М. 414. **ѵсѥми** М. 255. **свѥми** М. 259. 284. 321. 431.[1] свијеми Н. Рањ. 31б. Ст. пис. 3, 299. 406. 4, 168. 5, 113. Гуч. 230. Див. 25. Орб. 84. свими Ст. пис. 3, 146. Хект. 17б. Злат. 3б. Вран. жив. 88. Мрн. 35. Банд. 21. Каш. 29. — од основе **ка** нераширене

[1] У једном споменику има и **всами** М. 255.

има облик сложени: **кими** М. 402. Ст. пис. 2, 48. никими Ст. пис. 1, 3. и проминални без промјене грленога гласа: кијеми Ст. пис. 3, 433. 4, 154. Збор. 9б. с промјеном грленога гласа, сложен са **ѣ**: ницими Мрн. 4. од исте основе раширене види ниже.

Основе су се на **ја** и у овом облику изједначиле с онима на чисто **а**: **вашнеми** Збор 115. **монеми** Збор. 83. 95. **нашеми** М. 238. 403. 422. **нашнеми** М. 403. 412. **нашѣми** М. 403. 458. П. 91. **нашиеми** П. 10. Пб. 107. нашијеми Ст. пис. 3, 268. Див. 38. Банд. 153. **свонеми** М. 312. 485. Н. Рањ. 62. 69б. Збор. 18. Ст. пис. 2, 26. Орб. 7. **своиеми** М. 364. 387. Пб. 92. **своеми** М. 380. **твонеми** Збор. 58б. Ст. пис. 4, 168. 5, 20. Брн. 2б. **снеми** М. 312. **сѣми** (али ту може бити да је **ѣ** написано мјесто **и**) М. 243. од раширенијех основа: **всакоиеми** М. 321. **конеми** М. 459. Ст. пис. 3, 385. Див. XV.

Налази се *зи* уметнуто пред падежни наставак, а тада му се *и* замјењује гласом **ѣ** који основа има на крају у том облику, а основа мјесто **ѣ** добија или *и* (види напријед стр. 192. 198): **тиѕнеми** Збор. 45. **овиѕнеми** Збор. 83. 98б. Стар. 3, 219. **ониѕнеми** Збор. 54. 55. 80. 115. онизими Банд. III. 120. или *е* (види напријед стр. 174. 198): тезими Каш. 30. онезими Каш. 42. — Од *зи* могло се *и* и одбацити: тезми Ст. пис. 1, 38.

Од XIV вијека долази облик и окрњен, без крајњега *и*, и тако изједначен с дативом мн.: **нимѣмь** П. 19. **всимь** М. 104. пошљедни примјер није поуздано тога вијека, јер је из познијега пријеписа. XV вијека: **колицѣмь** П. 61. 159. **свемь** М. 455. **свонмь** П. 30. и послије једнако: инијем Ђам. 4. Мат. 52. истијем Град. дјев. 102. Орб. 219. Бун. 36. Ђам. 22. Мик. грам. 4. једнијем Радн. 19. ниједним Злат. 4б. овацијем Град. дјев. 89. 157. овијем Н. Рањ. 218. Злат. 31б. Гуч. 109. Орб. 147. Ђам. 14б. 15. Андр. пут 42. Радн. 27. 43. 46. овим Ст. пис. 4, 432. Злат. 4. 80. онијем Ст. пис. 5, 132. 330. Град. дјев. 14. Зор. 69б. Злат. предгов. 1б. Орб. 108. Ђам. 13б. самијем Злат. 42. Радн. 27. самим Радн. 13. тим Ст. пис. 4, 427. 449. 463. тијем Ђам. 3. 4б. 5. тацијем (**тациемь**) Мат. 52. такијем Андр. пут 70. толицијем Н. Рањ. 111б. Град. дух. 19. дјев. 95. Орб. 184. Андр. дев. 25. пут 80. толицим Ст. пис. 2, 168. 4, 439. толикијем Пос. 21. Радн. 22. — вашијем Бун.

25. Радн. 93. свијем Н. Рањ. 31. Ст. пис. 3, 43. 377. 4, 58. Град. дјев. 68. Гуч. 22. 275. Орб. 84. 168. 182. 281. Бун. 25. Андр. дев. 120. Пос. 25. Радн. 14. 69. свим Ст. пис. 2, 227. 349. 405. 4, 417. 426. 5, 19. 56. 75. Злат. 13. Банд. 173. мојијем Злат. 36k. Орб. 84. Бун. 29. Андр. дев. 137. мојим Ст. пис. 5, 56. 69. Зор. 2б. Злат. 63. Гунд. пс. 4. нашијем Ст. пис. 2, 18. Орб. 286. Радн. 36. сим Ст. пис. 4, 416. својијем Н. Рањ. 170б. Ст. пис. 5, 75. Град. дух. 16. Злат. 62. Див. 29. Бун. 26. 36. Андр. дев. 14. Пос. 39. Радн. 47. својим Ст. пис. 5, 118. Банд. 87. твојијем Град. дјев. 183. Гуч. 181. Андр. дев. 139. нач. 36. пут 40. Пос. 11б. Радн. 25. твојим Ст. пис. 4, 462. 476. 487. 5, 255. Злат. 58б. Гунд. суз. III, LXXX. Банд. 128. Андр. пут 154. од основе **ка** нераширене: кијем Ст. пис. 4, 436.[1] Бун. 24. **ким** Злат. 88. Гунд. суз. I, XXIII. њекијем Злат. предгов. 2б. Орб. 121. и од раширене: којим Ст. пис. 2, 422. којијем Ст. пис. 5, 76. Град. дјев. 23. дух. 8. Злат. 7. Гуч. 266. Див. 26б. Гунд. пс. 43. Ђам. 1. 4. Андр. дев. 70. 86. Радн. 31. свакојим Ст. пис. 5, 64. — тако и кад је уметнуто *зи:* онијезијем Н. Рањ. 180. Гуч. 133. овизијем Град. дух. 8. Пос. 3б. тезијем Ст. пис. 5, 147. Андр. 121. тизијем Радн. 30.

Тако окрњеном облику додаје се *а* од XIV вијека: **ш инма** П. 22. тако и послије: инима Д. Рањ. V. истијема Гуч. 38. ниједнијема Гуч. 5. овијема Ст. пис. 4, 481. 482. Орб. 263. овима Ст. пис. 4, 482. Крн. 4б. онима Буд. 36. Пос. 32. онијема Орб. 220. такима Злат. 95. тима Ст. пис. 4, 402. Д. Рањ. 28б. — вашима Д. Рањ. IXб. свима Ст. пис. 1, 17. 2, 44. 463. 4, 466. Д. Рањ. 57б. 134. Хект. 8. 17б. Брн. 49б. Вран. рјеч. 39. 88. Чубр. 15. Гунд. пс. 4. Мрн. 44. **свнема** Збор. 6б. Ст. пис. 3, 205. 4, 466. 5, 155. 179. Гуч. 232. Орб. 40. **инма** М. 445. тако с приједлогом и без приједлога: њима Ст. пис. 1, 22. 31. 4, 257. 465. 482. 5, 154. Д. Рањ. IVб. X. 19. Град. дјев. 43. 56. 116. 140. 141. 157. дух. 25. 50. 88. Злат. 32б. 86. Гуч. 174. Орб. 89. 102. 183. 214. Гунд. суз. I, LVII. Бун. 3. 24. Мрн. 3. 46. Ђам. 5. 9. Мик. грам. 16. Пос. 11б. 32. Радн. 13. 15. Андр. пут. 224. 232. мојијема Ст. пис. 4, 449. Гуч. 290. мо-

[1] С промјеном крајњега *м* на *н:* кијен Град. дух. 36.

јима Д. Рањ. 82б. 118. нашијема Гуч. 102. нашима Мрн. 134. својима Д. Рањ. IXб. 62. 144б. Злат. 80. својијема Ст. пис. 5, 120. 121. 127. 254. Гуч. 77. 206, 240. Орб. 252. твојијема Ст. пис. 2, 408. 4, 476. Злат. 9. твојима Злат. 93. Банд. 137. Мрн. 140. сажето: твима Гунд. суз. II, IX. од основе ка нераширене: кима Ст. пис. 2, 356. 398. 416. Чубр. 4б. кијема Ст. пис. 5, 247. и од раширене: којима Ст. пис. 5, 19. Злат. 93. Орб. 73. 142. којијема Гуч. 154. Орб. 21. 36. 50. Андр. нач. 1. 3. 4. — и кад је уметнуто *зи:* тијезијема Гуч. 306. овијезијема Орб. 263. онијезијема Гуч. 1. Орб. 88.

Додавало се је и *е:* вашиме Ст. пис. 4, 490. свиме Ст. пис. 1, 13. 4, 445. Д. Рањ. 39б. 67. свијеме Ст. пис. 5, 99. кијеме Ст. пис. 5, 313. киме Буд. 60. Брн. 49. којијеме Гуч. 101. њиме Радн. 66.

На додано *е* на ново се додавао падежни наставак, а тада се додано *е* замјењивало гласом ѣ који основа има у том падежу: тимиеми Ст: пис. 3, 99. онимиѥми Збор. 121. а тада је опет крајње *и* отпадало, па се додавало *є*: конеимиме Збор. 80.

У с л о ж е н о м облику за сва три рода иструментал мн. од прономина ими састав.ъа се с номиналним обликом мушкога рода без промјене, само се ъи и ии, које тада буде пред наставком ми, сажима у српском језику у једно дуго *и:* несквръниими М. 5. лѣтиними М. 12. ѥговими М. 210. послигиними М. 236. божими М. 308. тако свега времена: јерусолимскими Н. Рањ. 19. многими Ст. пис. 1, 36. драгими Хект. 25б. добрими 38б. јадовними Зор. 37. острими Буд. 58. светими Брн. 26. пуними Злат. 91б. слаткими Вран. жив. 113. нечистими Гунд. суз. I, LXIV. небескими Банд. 114. сухими 112. живими Мрн. 134. царскими 129. гвозденими Каш. 46. мехкими 9.

Од XIII је вијека овај облик као и други (види инструментал јед.) изједначен с прономиналнијем, а таки могу бити по западном говору и гдјекоји између горњијех примјера, па се њим замјењује и номинални облик: XIII вијека: єговѣми М. 44. XIV вијека: богодарованеми М. 230. босаньсцѣми П. 7. ѕлатнеми М. 107. именованѣми М. 219. крьстиѣми М. 219. многими М. 230. ѥговѣми М. 176. светнеми М. 104. свѣтлнеми

М. 104. XV вијека: **бисерьниеми** Пб. 104. **босаньсциими** М. 255. **босаисцеми** М. 307. **велицѣми** П. 33. **вѣровании̇еми** М. 403. **вѣрованеми** М. 433. **гласитиеми** М. 321. **добрѣми** М. 311. П. 92. **добреми** М. 414. **доубровьчьциими** М. 255. **доубровчцѣми** М. 367. **доубровачцеми** М. 508. **изабранеми** М. 276. 431. **изабраниеми** М. 287. 382. 413. **именоваиеми** М. 287. **именованиеми** М. 383. **лѣпѣми** П. 34. **людсцѣми** П. 31. **поутениеми** М. 311. 412. 544. **поутеиеми** М. 321. **поутенеми** М. 420. **поутенѣми** П. 34. **пьлсцѣми** П. 96. **реченииеми** М. 382. **светеми** М. 259. 431. **светиеми** М. 309. 312. 383. 457. **срьдьчании̇еми** М. 367. **срьчаниеми** М. 508. **старѣми** М. 367. XVI вијека: ангеосцијеми Н. Рањ. 36. блаженијеми 217. издраелсцијеми 65. мнозијеми 22. његовијеми 18. пунијеми 88б. горцијеми Ст. пис. 2, 500. грознијеми Ст. пис. 3, 383. добријеми 443. дразијеми 75. жељнијеми 133. новијеми 360. слатцијеми 354. тужнијеми 108. бијелијеми Ст. пис. 4, 109. друзијеми 27. златијеми 109. злобнијеми 46. злијеми Ст. пис. 5, 11. оштријеми 19. плачнијеми 50. **велициеми** Збор. 91. **жестоциеми** 124б. **мнозиеми** 1. **светиеми** 118. **инеми** 75. мнозими Зор. 26б. вриднијеми Злат. 16б. грознијеми 81. дразими 97. дробнијеми 4. јацијеми 6. мнозијеми 68б. живијеми Гуч. 74. мнозијеми 153. његовијеми 305. писанијеми 77. XVII вијека: мнозими Вран. жив. 112. Банд. 92. Мрн. 57. Каш. 32. добријеми Див. 25. лажљивијеми 21. живијеми Орб. 152. лијепијеми 52. мнозијеми 204. велицими Банд. 112. друзими Мрн. 4. дузими 178. разлицими Јерк. 25. привелицими Каш. 32. — и без промјене грленијех гласова од XV вијека: **доубровьчькеми** М. 535. **градьскѣми** П. 162. **великиеми** Збор. 32. прислаткијеми Гуч. 241. српскијеми Див. XIб. небескијеми Орб. 84. — Како су се у пронимина у овом облику помијешале основе на **ја** међу оне на чисто **а**, тако су се помијешале и у адјектива у овом сложеном облику од XV вијека: **последниеми** М. 238. **оугоднишиеми** М 457. божијеми Н. Рањ. 149. туђијеми Н. Рањ. 64. врућијеми Ст. пис. 3, 462. 4, 27. заднијеми Ст. пис. 4, 166. дражијеми Злат. 11.

Од XIII вијека долази и тај облик окрњен, без крајњега самогласнога, изједначен с дативом мн.: XIII вијека: **преписаниимь** М. 28. XIV вијека: **писаниимь** М. 234. XV вијека: **оугодникшнимь** М. 431. 463. **вѣрованиемь** М. 508. **позлаћенѣмь** Пб. 49.

рєченнѥмь Пб. 115. XVI вијека: грцим Н. Рањ. 105. жидовсцијем 105. уовнєуласцнємь Збор. 82б. билим Ст. пис. 2, 77. дразим 314 дразијем 405. дробним 361. жељним 281. златим 25. лијепим 28. осталим 361. отајним 418. пригрозним 366. прихитрим 89. разлицим 89. смртним 405. бојним Ст. пис. 4, 468. гвозденијем 201. достојним 443. дразим 423. изврсним 437. липим 417. плачним 416. слатким 448. најслађим 417. тамним 404. худим 449. честим 434. чистим 434. злијем Ст. пис. 5, 16. избранијем 23. крвавијем 43. славнијем 42. слацијем 8. велицим Д. Рањ. IVб. дразим 20б. злијем 28б. мнозим V. немилим 107б. тужним 107б. блаженијем Град. дјев. 65. добријем 101. духовнијем 68. живијем 122. земаљскијем 18. злочестијем 128. крепцијем 66. лијепијем 8. мртвијем 122. његовијем 77. осталијем 68. праведнијем 33. светијем 31. страшнијем 62. умрлијем 178. блаженим Злат. 91. велицим 36i. гнусним 51б. горијем 86б. достојнијем 84б. јацим 11. крацим 82б. крвавијем 87б. малим 44б. мнозим 11б. мнозијем 16б. мртвим 11. нејацим 51б. планинским 51. разлицим 63. свијетлијем 2. тесалскијем 17. учињенијем 83. цијелим 17б. апостолскијем Гуч. 98. блаженијем 279. грознијем 182. густијем 273. замјернијем 291. мнозијем 78. његовијем 66. осталијем 22. разлицијем 11. славнијем 7. XVII вијека: друзијем Орб. 96. избранијем 252. мнозијем 34. његовијем 64. осталијем 126. разлицијем 7. светијем 15. придразијем Гунд. пс. 42. свијетлим 43. худим 4. добријем Гунд. суз. III, LX. неумрлим III, XXIX. новијем I, XXXVIII. свитлим III, XXX. уреснијем III, XXX. хитрим II, XXVI. грознијем Бун. 17. друзијем 6. дворнијем 7. мнозијем 6. оштријем 16. тврдијем 47. мнозим Мрн. 24. друзијем Ђам. 9. латинскијем 3. новијем 19. њиховијем 5. реченијем 7б. садањијем 4б. старијем 4б. готовим Мик 116. лијепим 161. пуним 178. раскораченим 539. узетим 419. блаженијем Андр. дев. 154. бременитијем 37. гвозденијем 144. љуцкијем 139. небескијем 25. разлицијем 21. светијем 120. телеснијем 115. највећијем 145. анђеоскијем Пос. 39. другијем 30б. злочестијем 32. мнозијем 44б. његовијем 25. осталим 10. паметнијем 32. разлицим 29. богатијем Радн. 72. божијем 36. великијем 63. властитијем 53. добријем 36. другим 11. земаљскијем 1. извањијем 84. козлетијем

39. људскијем 54. малијем 51. мнозијем 13. многијем 48. туђијем 73.

Тако окрњеном облику додаје се *а* од краја XV вијека: многима Ст. пис. 1, 31. страшнима 31. тмастима 17. XVI вијека: друзима Н. Рањ. 163б. неумивенијема рукáми 64. златима Ст. пис. 2, 11. 445. љувенима 505. грознима Ст. пис. 4, 427. грознијема 445. дразима 448. крвавима 402. липима 483. слаткима 481. светима 444. добријема Ст. пис. 5, 13. 15. небескима 13. светијема 320. сиједијема 57. болнима Д. Рањ. 129б. веселима 105. грознима 90б. друзима 18б. златима 130. злима 69. малима 60. мнозима IXб. новима 89. оштрима 41. плачнима 78. русима 23б. разлицима 92. слаткима VIIб. цвјетнима 107б. већима Злат. 86. крутима 20. мртвима 31б. разбијенима 59. складнима 86. сметенима 59. апостолскијема Гуч. 38. велицијема 130. гвозденијема 214. друзијема 77. небескијема 131. његовијема 130. телеснијема 103. чуднијема 134. XVII вијека: безбројнијема Орб. 81. велицима 125. вјечнијема 167. гласовитијема 227. добријема 60. друзијема 34. духовнијема 126. жестоцијема 179. живијема 107. злијема 255. људскијема 34. мртвијема 124. невјернијема 88. његовијема 267. осталијема 222. раздијељенијема 118. разлицијема 253. смртнијема 254. старијема 21. блаженијема Гунд. пс. 41. једнацима Гунд. суз. II, XLVII. грознијема Бун. 26. жестоцима 33. мекахнима 47. обилнима 36. оштрима 41. придразима 27. војнима Мрн. 158. краткима 120. мнозима 137. светима 26. слаткима 175. друзијема Ђам. 9. латинскијема 1.[1]

Додавало му се и *е* XVI и XVII вијека, али ријеђе: влажниме Д. Рањ. 77б. жудниме 57. злиме 6. мртвиме 99б. туђиме 38. чудниме 9. људскиме Злат. 3. вишњиме Гунд. суз. II, XLVIII. жалосниме III, XVII. његовиме Гунд. пс. 28. мнозиме Мрн. 179. припростиме Радн. 51.

На додано *е* додавао се је опет падежни наставак, а тада се *е* замјењивало гласом ѣ који има основа у том падежу: XVI вијека: гръдимѣми Збор. 161б.

[1] Кашић грам. 46 вели: svetimi vel svetima.

ЛОКАТИВ МНОЖИНЕ.

Једнак је за сва три рода. Основа добија i, које се с крајњим самогласним његовинијем слаже као у генит. мн. и као у локативу мн. мушких и средњих имена с основом на a, а наставак је исти којим постаје исти облик и у имена:

а) од основа на чисто a: **всацѣхь** М. 26. **сицихь** М. 236. Каш. 82. и без промјене грленога гласа: **всакѣхь** П. 173. — **инѣхь** Пб. 130. М. 410. иних Буд. 137. — истијех Град. дјев. 152. Див. 6б. — **колицѣхь** П. 116. колицих Банд. 93. **инеколицѣхь** Збор. 10. — ових Ст. пис. 1, 37. Д. Рањ. IV. овијех Град. дјев. 168. Злат. 36g. Орб. 134. овије Див. 5. Радн. 36. — **ѡнѣхь** М. 38. **ѡнихь** П. 62. онијех Град. дјев. 58. — самијех Град. дјев. 41. — тијех Гуч. 133. тих Буд. 57. — тацијех Злат. 31. тацих Буд. 90. — **толицѣхь** П. 87. толицијех Ст. пис. 4, 432. Град. дух. 36. Злат. предгов. 3. Орб. 218.

б) од основа на ја: **вашихь** М. 24. Н. Рањ. 23б. — **ихь** М. 5. Н. Рањ. 18б. Збор. 5б. Ст. пис. 1, 142. 2, 30. 388. 3, 124. 5, 130. Град. дјев. 27. Хект. 25б. Буд. 157. Гуч. 26. Вран. жив. 49. Див. 37б. Орб. 53. Банд. 7. Каш. 21. — мојих Ст. пис. 2, 243. — **нашихь** М. 242. Д. Рањ. IXб. — **сихь** М. 233. — твојих Вран. жив. 21. и сажето: твих Д. Рањ. 83. — од основе која прелази у овом падежу међу оне на чисто a (као и у генит. мн.): **васихь** М. 233. **всихь** М. 324. **свѣхь** М. 397. 410. Пб. 95. свих Н. Рањ. 165. Ст. пис. 2, 388. Д. Рањ. V. Град. дјев. 69. Гуч. 32. Банд. 40. свијех Д. Рањ. VII. Банд. 14. Бун. 37. свије Див. 26б. — од основе ка нераширене сложени облик: ких Ст. пис. 1, 7. 2, 39. 102. 144. Хект. 30. Злат. 35. никих Банд. IV. и прономинални без промјене гласа *к:* кијех Ст. пис. 4, 153. 5, 37. 292. Злат. 36k. њекијех Орб. 161. Мат. 70. с промјеном грленога гласа: **ницѣхь** Мат. 14. и од раширене: **коихь** П. 151. Ст. пис. 2, 71. 5, 189. Д. Рањ. Vб.

Долази и у сложеном облику: **иихь** М. 98. **всакоиких** М. 161.

Основе на ја прелазе међу оне на чисто a: **вашѣхь** П. 49. **вашѣхь** М. 517. 535. вашијех Н. Рањ. 33. Збор. 117. Банд. 13. **моѥхь** Пб. 91. мојијех Н. Рањ. 16б. 35б. 229. Збор. 94. Ст. пис. 5, 68. Град. дјев. 152. Див. 25б. Орб. 85. **нашѣхь** М.

260. 288. 295. 422. нашнєхь М. 491. 506. 508. нашѣхь П. 55. 82. 96. нашијех Н. Рањ. 56. Град. дјев. 39. Гуч. 21. нашије Див. 8б. сѣхь П. 45. снєхь М. 382. 413. своєхь М. 387. 459. својијех Н. Рањ. 20. Град. дјев. 169. - Злат. прегов. 1б. Гуч. 6. својије Радн. 52. твонєхь Збор. 64. Ст. пис. 3, 256. 343. од основе ка раширене: коєхь М. 386. Пб. 113. којијех Ст. пис. 4, 88. 5, 349. Злат. 36g. Гуч. 1. Бун. 44.

Додаје му се на крају *е* од XV вијека, и то још с доданим *ј:* снхєн М. 470. са самијем *е:* овихе Буд. 164.

На таки додатак још се једном додавао падежни наставак, а тада се додано *е* замјењивало гласом ѣ који у овом облику има основа на крају: тнєхнєхь Збор. 157. 166б.

Налази се уметнуто *зи* пред наставак, а тада му се *и* замјењује гласом ѣ који има основа у овом облику на крају: ѡвѣѕѣхь М. 475. овизих Банд. 270. овизијех (овнѕєхь) Мат. 13. онијезијех Гуч. 102. тада основа може мјесто ѣ имати и *и:* ониѕнєхь Збор. 94. Мик. грам. 3. и *е* (види напријед стр. 174. 198. 205.) овезијех Ст. пис. 5, 54. 100. 102. Гуч. 313.

У почетку XV вијека налази се датив мн. мјесто локатива: к кнмь снмь М. 249. свега тога вијека до краја XVI вијека нема више ни једнога примјера, а на крају XVI вијека долази опет датив мјесто локат. један пут с доданим *а* на крају: којијема Гуч. 10. и инструментал мн. којим се тада датив замјењивао (види код датива): на свијеми Злат. 16с. али XVII вијека већ доста често долази датив мјесто локат.: инијем Андр. дев. 47. пут 10. истијем Андр. пут 337. овијем Ђам. 6б. 7б. 9. 12. 15. Андр. дев. 98. 129. 141. Радн. 8. овацијем Ђам. 8. 24. онијем Андр. нач. 53. дев. 25. пут 101. тијем Ђам. 27. такијем Андр. 58. толицијем Андр. дев. 15. пут 418. — свијем Ђам. 17. 24. Андр. дев. 37. пут 100. Радн. 95. мојијем Андр. дев. 45. нач. 37. пут 74. нашијем Андр. дев. 5. својијем Андр. дев. VII. пут 32. твојијем Андр. дев. 142. нач. 55. пут 17. којијем Ђам. 23б. Андр. дев. 69. пут 313. и с уметнутим *зи:* овезијем Андр. пут 256. онезијем Андр. пут 312. овизијем Радн. 6. онизијем Радн. 7. — с доданим *а:* њима Ђам. 11б. Андр. дев. 45. нач. 18. пут 76. Радн. 24. 33. 65. мојијема Андр. пут. 344. твојијема Андр. пут 160. овацијема Ђам. 12. којијема Андр. пут 18. Радн. 8. њекијема Ђам. 25б.

У сложеном облику, који је такођер за сва три рода једнак, саставља се локат. мн. замјенице **ихъ** с номиналнијем обликом као у дативу мн.: кад је у адјектива основа на чисто **а**: **старихь** М. 23. **прьвихь светихь** М. 171. **срьдачнихь** М. 281. његових Н. Рањ. 101. Д. Рањ. VIб. различих Зор. 27. добрих Буд. 89. реченпх Гуч. 52. проклетих Орб. 7. старих Банд. 177. — кад је у адјектива основа на **ја**: вишњих Н. Рањ. 21. господњих Банд. 221. — Али је и овај сложени облик изједначен с прономиналнијем још од XIV вијека: **старѣхь** М. 217. П. 12. XV вијека: **велицнехь** М. 366. **велицѣхь** М. 444. **добрнехь** М. 324. **добрѣхь** М. 459. **добрехь** М. 496. **дрѹѕехь** М. 362. **дѹбровачьцнехь** М. 403. **ѕападнѣхь** М. 363. **ѕлатнехь** М. 403. **ѕлатехь** М. 407. **нстоѹнехь** М. 363. **кралѥвѣхь** П. 81. **краснѣхь** М. 300. **крѣпцнехь** М. 444. **латиньсцѣхь** П. 146. **лѣпехь** П. 143. **любвеннехь** М. 444. **людьсцѣхь** П. 113. **нѥговнехь** М. 443. **подобниѥхь** М. 459. **поѹтенехь** М. 516. **поѹтеннехь** Пб. 93. **правнѥхь** М. 459. **прьвехь** М. 422. **реѹенѥхь** М. 275. **реѹеннехь** М. 403. **реѹенехь** М. 420. **светѣхь** М. 397. **славнѣхь** П. 161. **срьдаѹнѣхь** М. 300. **срьдаѹннехь** М. 337. **срьбрьнехь** М. 411. **сребрьнехь** М. 425. **старехь** М. 261. **старѣхь** П. 95. XVI вијека: жидовсцијех Н. Рањ. 29. издраелсцијех 42. краљевијех 14. праведнијех 21б. светијех 20. **велнцнехь** Збор. 8. **мноѕнехь** 47. **небесцнехь** 124. **рнмсцнехь** 8. **светнехь** 97. мнозијех Ст. пис. 3, 435. 5, 68. морсцијех Ст. пис. 3. 288. труднијех 139. друзијех Град. дјев. 72. краљевсцијех 88. мнозијех 8. огњенијех 160. разлицијех 8. светијех 113. велицих Буд 46. друзијех Злат. 37б. лијепијех 50б. пакљенијех 5б. храбренијех 1б. богољубнијех Гуч. 156. добријех 164. друзијех 78. затворенијех 126. мнозијех 97. огњенијех 238. писанијех 46. разлицијех 65. смртнијех 13. XVII вијека: пакленијех Див. 30. велицијех Орб. 132. Давидовијех 271. друзих Банд V. мнозих 25. сусих 37. светијех Бун. 19. дузих Каш. 35. тешцих 35. реченије Див. 11б. добрије Радн. 65. и без промјене грленијех гласова од XV вијека: **новьскѣхь** М. 529. XVII вијека: слаткијех Мик. 584. другије Пос. 35б. високије Радн. 44. многије Радн. 60. — како су у прономина у овом падежу основе на **ја** прешле међу оне на чисто **а**, тако су прешле и у адјектива: **дольнѣхь** М. 222. **бѹдѹкехь** М. 299. **божнехь** Збор. 38. вишњијех Ст. пис.

3, 97. Град. дјев. 184. господњијех Град. дјев. 44. доњијех Орб. 289.

Од XVI вијека долази датив мн. мјесто локатива, али тога вијека има само један примјер, и он је с доданим *a:* блаженијема Гуч. 272. из почетка XVII вијека има једном инструментал мјесто локатива: при осталими Вран. жив. 78. а послије се замјењује дативом без доданога *a*, а с дативом је већ био изједначен и инструментал: мнозијем Ђам. 5б. осталијем Ђам. 12. 13. 17. 24. различијем 2б. реченијем 16. штампанијем 4б. бременитијем Андр. дев. 176. пут 257. вјечнијем Андр. дев. 176. пут 285. највећијем Андр. дев. III. добријем Андр. дев. 54. пут 55. друзијем Андр. нач. 3. пут 318. духовнијем Андр. дев. 45. пут. 96. придразијем Андр. дев. 50. лаживијем Андр. пут 343. мнозијем 10. његовијем Андр. дев. 180. пут. 232. светијем Андр. дев. VI. пут 96. добријем Радн. 6. доњијем 49. њиховијем 8. светијем 51. и без промјене грленијех гласова: горкијем Андр. пут. 13. дјевичанскијем Андр. дев. 60. пут. 159. жестокијем Андр. пут 312. земаљскијем 41. морскијем 272. небескијем Андр. дев. 60. другијем Радн. II. изванскијем 43. многијем 2.

ДОДАЦИ.

I

ЗАМЈЕНИЦЕ БЕЗ РОДА.

Номинатив једнине. У том облику за прво лице има племе индоевропско особиту ријеч, још доста не истумачену, која у старом индијском језику гласи **aham** (постало од **agam** или **agham**), а у старом словенском азъ, и с доданим сприједа *j:* ꙗзъ; према томе је и у српском језику било азь М. 9. 438. и ѣзь М. 1. 6. ꙗзь М. 28. 110. 562. ꙗазь М. 427. али још од првијех времена долази окрњено, без крајњега зь, као данас: ѣ М. 1. ꙗ Сав. стар. 4, 231. М. 21. ꙗа М. 30. — За друго је лице у старом индијском језику **tvam** (постало од **tuam**), чему је најприје испало **a**, по том **v** вративши се у **u** постало дуго **u**, а за њим **m** отпало, а дуго **u** постало у словенским језицима ы, те тај облик гласи у старом словенском језику ты, чему у српском језику одговара *ти*. — Рефлексивно нема номинатива.

Генитив једнине. Основе су у овом падежу и у осталијем падежима једнине за прво лице **ma**, за друго **tva**, за рефлексивно **sva**; али се у овом падежу основе удвојавају а наставак падежни **as** као и у имена отпада: за прво лице основа удвојена на првом мјесту остаје **ma**, а на другом се мјесту мијења у словенским језицима **m** на н, а самогласно **a** на оба мјеста постаје є: менє М. 2. на једном мјесту XIV вијека јамачно писарском гријешком мнє М. 183. тако ће и у менѥ М. 376. бити само написано ѥ мјесто є; и једном у слику, јамачно слика ради: мење Ст. пис. 2, 391. — За друго лице основа **tva** удвојена на првом мјесту губи **v**, а на другом губи **t**, а **v** постаје б начином још доста не протумаченим, а самогласно **a** на оба мјеста гласи є: тєбє Сав. 4. —

Исто бива и у основи за рефлексивно: удвојеној основи **sva** на првом мјесто испада **v**, а на другом испада **s**, а **v** постаје **в**, и самогласно **a** на оба мјеста гласи **e**: **себе** М. 59. — За енклитички генитив узима се акусатив *ме*, *те*.

Датив једнине. Постаје као у женских ријечи с основом на **a**. Основе су удвојене као у генитиву и онако се мијењају, само им се **a** на другом мјесту у словенским језицима с наставком **i** слијева у **ѣ**, а за прво лице још и на првом мјесту слаби у **ъ**, које у српском језику отпада: **мьнѣ** М. 5. 42. 54. **мнѣ** М. 184. 461. 557. **мне** М. 207. **мине** М. 312. 461. **мни** М. 281. 314. Ст. пис. 1, 180. 2, 5. 167. 445. међу два сугласна уметало се *а* XV-XVI вијека: **мани** М. 274. 385. 445. Ст. пис. 1, 184. 2, 161. 354. 380. Стар. 3, 226. 227. 235. **манѣ** М. 460. 461. маниe Стар. 3, 234. 235. али још од XIV дошло је међу два сугласна *е* јамачно из генитива: **мене** М. 233. **мени** Пб. 43. М. 290. 443. 495. Пб. 124. **менѣ** М. 302. 337. 339. 341. 349. 370. 398. 403. 492. П. 103. 146. **менне** М. 441. 501. 507. **менные** М. 461. **менѣе** М. 500. **менѥ** Пб. 104. 113. тако са *је* допире у XVI вијек: менје Н. Рањ. 15. 16б. 25б. 31. 42. 43. 52. 71. Збор. 25б. 29. 34б. 172. Ст. пис. 2, 136. 285. 311. 333. 365. 3, 181. 4, 239. 5, 181. 186. 221. 243. 254. али у исто вријеме узима мах *и* на крају: мени Н. Рањ. 16. 19б. 22. 26б. 27. 43. 85. 88. 168. Збор. 32б. 36б. 39. 43б. 54б. Ст. пис. 2, 396. 3, 381. 4, 76. 5, 52. 298. Злат. 2. Гуч. 132. — За друго лице: **тебѣ** М. 1. 22. П. 24. 143. 157. **тебе** М. 237. 239. 260. **теби** М. 292. **тебѣе** М. 500 са *је* на крају допире у XVI вијек: тебје Н. Рањ. 15б. 16б. 24. 31. 42. 71. Збор. 32. 172. Ст. пис. 2, 487. 3, 351. Д. Рањ. 77б. у слику: тебије Ст. пис. 2, 262. у исто вријеме узима мах *и* на крају: теби Н. Рањ. 89. 118б. 143. 185. Збор. 2б. 25. 36. 84. Ст. пис. 4, 12. 304. Злат. 1б. Гуч. 131. — За рефлексивно: **себѣ** М. 2. 461. П. 112. 148. **себе** М. 343. 422. **себи** М. 248. 444. П. 50. 51. 162. **себне** М. 373. **себѣе** М. 493. тако са *је* на крају допире у XVI вијек: себје Н. Рањ. 30. 72. Збор. 2. 7. 8. а у то вријеме узима мах *и* на крају: себи Збор. 10б. 33б. 35. Ст. пис. 4, 304. — У енклитичком су облику основе само један пут, и без **v** за друго лице и за рефлексивно, а завршетак основе **a** с наставком **i**, саставља се у **ѣ**, које слаби у **и**: **ми** М. 2. Сав. стар. 4, 231. **ти** М. 9. **си** М. 2. 11. 26.

Акусатив једнине. Основе се у том облику узимају само један пут, и другом лицу и рефлексивном без v; наставак је као у имена, завршетак основе гласећи у словенским језицима *е*, саставља се с наставком у ѧ, које у српском језику гласи *е:* за прво лице: **мє** М. 4. 208. Н. Рањ. 196б. мимо ме Ст. пис. 2, 422. 481. 4, 346. Злат. 72. — За друго лице: те Н. Рањ. 16. — Рефлексивно: се Ст. пис. 2, 379. налази се и окрњено у прози: сиђи с начеше Стар. 3, 272. у једном споменику XVI вијека налази се рефлексивно са *а* мјесто *е* по говору у ком и у другим приликама кад кад ѧ гласи *а:* обита са Брн. 6. опи са Брн. 29. — Мјесто акусатива долази и генитив: **мєнє** М. 9. **мєнѥ** М. 376. видјећете мене Н. Рањ. 138б. у мене Ст. пис. 4, 160. **тєбє** М. 9. 43. обујми тебе Н. Рањ. 16. у тебе Ст. пис. 5, 80. себе Ст. пис. 4, 64. у себе Ст. пис. 4, 454.

Вокатив једнине замјењује се номинативом јед.

Инструментал једнине. Постаје као у женских ријечи с основом на а. Основе се удвојавају као и у другим падежима, и сугласна им се онако мијењају, а самогласна другачије: за прво лице самогласно а на првом мјесту слаби у словенским језицима као у дативу у ъ, које у српском језику отпада, а на другом мјесту слаби у *о:* **мною** М. 4. Пб. 121. од тога у српском језику као у имена најприје: **мноѭ** М. 27. 33. а послије: **мномь** М. 174. 186. 193. 281. 461. Пб. 34. 83. 112. Збор. 5. Ст. пис. 2, 105. 359. 4, 189. 217. 5, 134. Д. Рањ. 47. Град. дјев. 166. Злат. 5. Гуч. 134. Орб. 250. Банд. 25. Бун. 38. Каш. 60. Андр. пут 40. по неким крајевима умеће се *а* међу два сугласна од свршетка XV вијека: маном Ст. пис. 1, 176. 226. 3, 288. Зор. 48б. 70. Вран. жив. 11. 14. 23. Глав. 122.[1] — За друго лице и за рефлексивно самогласно а на оба мјеста кратко будући у словенским језицима гласи *о:* **тобоѭ**, од тога у српском језику најприје: **тобою**, па **тобоѭ** М. 22. 23. а послије: тобом Злат. 73б. Вран. жив. 31. **собѡмь** М. 458. Н. Рањ. 157б. Вран. жив. 47. — Крајње *м* гдје гдје гласи и *н:* тобон Гуч. 119. собон Ст. пис. 4, 208. — Од почетка XVI вијека налази се и с доданим на крају *е:* мноме Н. Рањ. 191. Ст. пис. 2, 448. 455. 491. 3, 21. 62. 451. 4, 11. 23. 26. 5, 185. 206. 254. Д. Рањ. 21.

[1] Кашић грам. 69 вели: mnom vel manom.

22. 82б. 99. Хект. 13. Злат. 1б. 13б. 18б. Вран. жив. 21. Крн. 23. Мрн. 23. 36. Јерк. 71. Андр. дев. 59. тобоме Н. Рањ. 15б. Ст. пис. 2, 420. 448. 490. 3, 87. 104. 368. 4, 72. 74. 97. 5, 60. 74. 105. 325. Д. Рањ. 90. Буд. 48. Злат. 27б. Гуч. 240. Вран. жив. 13. собоме Н. Рањ. 147б. 156б. 157б. Ст. пис. 2, 497. 3, 129. 4, 244. 455. Буд. 33. 62. Вран. рјеч. 95. жив. 7. 23. 29. Мрн. 135.

Локатив једнине. Једнак је с дативом јед. и постаје као у имена женских с основом на **а**: за прво лице: **мьнѣ** М. 5. **мнѣ** М. 337. **мни** М. 415. Пб. 121. тако допире у XVI вијек: мни Ст. пис. 1, 7. 37. 46. 85. 238. 2, 5. 343. 351. 394. Стар. 3, 231. 284. 301. Зор. 16б. Брн. 4. 15. 42б. а од XV вијека умеће се као и у дативу *е* међу два сугласна: **мени** М. 416. Пб. 122. и *је* на крају држи се у јужном говору још у почетку XVI вијека: менје Н. Рањ. 15. Ст. пис. 2, 40. Збор. 92. али у исто вријеме узима мах *и:* мени Н. Рањ. 14. 180б. 203. Ст. пис. 2, 351. 416. 454. Град. дјев. 114. Злат. 8. 40. — За друго лице: **тебѣ** П. 148. тако са *је* још у почетку XVI вијека: тебје Н. Рањ. 153б. Збор. 73. у исто вријеме узима мах *и:* теби Н. Рањ. 153б. Злат. 9. Гуч. 131. — Рефлексивно: **себе** М. 286. Пб. 109. **себиѥ** М. 391. 403. **себне** М. 402. **себи** М. 441. 448. 492. Пб. 116. **себѣ** М. 492. са *је* на крају допире у XVI вијек: себје Н. Рањ. 226. Збор. 14б. 153. Ст. пис. 2, 303. 3, 194. у исто вријеме узима мах *и* и у јужном говору: себи Н. Рањ. 152б. 188б. Збор. 10. Ст. пис. 4, 45. Град. дјев. 21. Злат. 2. Гуч. 261.

Номинатив множине. Основе су за све падеже у множини као у једнини: за прво лице **ma**, за друго **tva**; само у множини основи за друго лице отпада **t** у свијем падежима, а за прво лице у свијем падежима осим номинатива мијења се у основи *м* на *н*, може бити за то што је основа прије била удвојена па се у удвојеној то обоје учинило као и у једини, а послије се основа окрњила с приједа до друге половине. Рефлексивно нема множине. Основе свршујући се на **а** изједначују се с основама женских ријечи на **а**. По томе номинатив мн. постаје као у тијех ријечи, а **ы**, које тада постаје на крају, остаје у српском језику гласећи *и* (као у номин. јед. мушких ријечи с основом на *н*, види стр. 11) а не замјењујући се гласом *е* као у имена и у других за-

мјеница женскога рода (гдје је дошло од одснова на **ја**): за прво лице: ми Н. Рањ. 27б. — за друго лице: ви Н. Рањ. 20.

Генитив множине. К основама *на* и *ва* приступа наставак којим постаје тај падеж и у других замјеница (види напријед стр. 189), само му се ѕ не мијења у х него остаје с: за прво лице: нась М. 510. — за друго лице: вась М. 20.

Датив множине. К основама *на* и *ва* приступа наставак којим тај падеж постаје и у других ријечи: за прво лице: намь П. 71. за друго лице: вамь М. 2. и иза приједлога: к нам Ст. пис. 3, 379. ка нам Вран. жив. 18. ка вам Вран. жив. 17. к вам Банд. 36. крајње *м* гласи гдје гдје и *н:* нан Банд. 280. ван Н. Рањ. 38. 134. Стар. 1, 234. Ст. пис. 4, 308. 310. — Од XV вијека долази и с доданим *а* на крају, али ријетко: нама П. 151. Мрн. 131. Каш. 5. 13. 16. 21. 22. 27. 30. 42. вама П. 135. Збор. 78б. Каш. 58. — XVI и XVII долази често инструментал мјесто датива без приједлога и с приједлогом: нами М. 553. Ст. пис. 4, 360. 5, 25. 28. 32. 35. 48. 72. 85. 92. 95. нами остави Д. Рањ. VI. нами дан не освита 52. гди нами све ствара жесток вај 93. почетак временитога живота нами бише Град. дјев. 17. нами се сличан учини 18. нами свјетова 77. к нами Град. дух. 81. да нами није моћ' имати пријатеља Злат. 22. нами 82б. 101. к нами 97. нами потрјебан Гуч. 3. која се пристојаше нами 31. објави их нами 135. проћ нами тужнијем 189. оставивши нами своје тијело Орб. 61. нами чине 247. даје нами 42. нами Гунд. суз. II, XLI. III, XXX. нами не потрибује Банд 23. дај нами 29. нами Бун. 48. Мат. 97. Мрн. 107. 111. 116. Мик. 16. грам. 10. Андр. дев. 180. нач. 27. пут 157. Пос. 16. 19. Радн. 48. к нами Банд. 45. Мрн. 34. Ђам. 17. Радн. 49. — вами посилам Д. Рањ. IV. благо вами 50. к вами IXб. ја ћу дат' вами мјесто Град. дјев. 167. једа се вами мни Злат. 14б. вами велин 31б. вами Гуч. 143. 240. није вами дано Орб. 193. јаох вами 284. к вами 150. рече вами Банд. 21. вами дан јест 26. дадох вами 101. вами Бун. 15. Мат. 8. Мик. грам. 10. Пос. 7б. Радн. 10. Андр. пут 20. Радој. 32. к вами Банд. 45. Андр. дев. 60. Пос. 25б. — Енклитички облик за прво лице: ны Стеф. 18. Сав. 13. М. 23. ни М. 41. 177. 190. 269. 302. 399. 403. 435. 470. 479. 481. 535. П. 1. 17. 25. 69. 71. 152. Брн. 29б.

за друго лице: **кы** М. 4. 25. **ви** М. 29. 42. 175. 417. 476. 501. 536. 545. 555. П. 1. 7. 69. 131. 132. Ст. пис. 3, 214. 4, 109. 5, 212. 330. Гуч. 143.

Акусатив множине. К основама *на* и *ва* приступа наставак којим исти падеж постаје у других ријечи, а **ы**, које тада постаје на крају, остаје и у српском језику гласећи *и* као и у ном. мн.: за прво лице: **ны** Стеф. 18. М. 23. 54. **ни** Сав. стар. 4, 231. П. 9. — за друго лице: **кы** М. 4. 19. 25. **ви** М. 506. 517. 545. П. 13. 55. 95. 131. 148. 161. Н. Рањ. 96б. Ст. пис. 2, 403. — Што данас има *не*, *ве* (види у Обличима срп. јез. 26), то ће бити у најновије вријеме изједначено с акусативом мн. других ријечи. — Од XV вијека долази генит. мјесто акусатива: **такон се и издантє в насъ** М. 517. да нас процијене Н. Рањ. 19б. помирује нас с богом Буд. 36. ако нас видише Вран. жив. 20. за нас Вран. жив. 8. **богъ ю васъ поутилъ** П. 122. прими вас Н. Рањ. 13б. молим вас Вран. жив. 66.

Вокатив множине замјењује се номинативом.

Инструментал множине. К основама *на* и *ва* долази наставак као у женских ријечи с основом на а: за прво лице: **нами** М. 305. П. 2. Ст. пис. 3, 43. 360. 4, 32. 434. 5, 211. Д. Рањ. 5. Град. дјев. 63. Хект. 7. Злат. 13. Гуч. 21. Вран. жив. 25. Орб. 134. Мик. 110. Андр. пут 256. — за друго лице **вамы** М. 2. **вами** П. 55. Н. Рањ. 19. Ст. пис. 2, 83. 4, 306. 5, 135. Град дјев. 142. Хект. 7. Злат. 36g. Гуч. 84. Вран жив. 4. Орб. 84. Банд. 3. Мик. 814. Пос. 43. Андр. пут. 416. Радн. 45. — Од XIII вијека долази и окрњен, те изједначен с дативом, или њим замијењен: XIII вијека: **сь намь** М. 29. 33. XV вијека: **с намь** П. 41. **мєгю вамь** М. 43. **сь вамь** П. 72. XVI вијека: међу нам Ст. пис. 2, 430. меју вам Ст. пис. 3, 207. с вам Град. дух. 5. XVI вијека: с нам Банд. 73. меу вам Банд. 216. прид нам Ђам. 216. — тако окрњеном или изједначеном с дативом додаје се *а* од XIV вијека: **с нама** П. 11. **с вама** П. 1. 2. 4. 5. 9. 15. 20. и послије: **нама** М. 308. 309. 319. 445. 446. П. 66. 143. 151. 156. 157. Ст. пис. 3, 204. **вама** П. 49. 52. 54. 67. 72. 80. 88. 148. 157. 170. Ст. пис. 1, 294. 2, 360. 363. 377.

Локатив множине. К основама *на* и *ва* долази наставак којим постаје тај падеж и у других ријечи, само му се не мијења s на x, него остаје с: за прво лице: **нась** М. 87. 105. 329. Пб. 123. Ст. пис. 1, 151. Н. Рањ. 147. 149б. 158б. 159б. Збор. 31. Ст. пис. 4, 157. Д. Рањ. 52. Град. дух. 83. дјев. 109. Брн. 50. Банд. 41. 160. Каш. грам. 69. — за друго лице: **вась** П. 49. 122. Ст. пис. 1, 248. Н. Рањ. 138б. 202б. 203. 205. 210. Збор. 27б. 120. Д. Рањ. 132б. Град. дјев. 39. 167. Брн. 14. Вран. жив. 49. 54. Банд. 21. 83. Каш. грам. 70. — XVII вијека прем да се још налази, ипак се замјењује иструменталом: у нами Андр. дев. 113. пут 256. Радн. 4. 32. у вами Радн. III. послије одбацивши крајње *и* и изједначивши се с дативом добио је на крају *а*.

II

ДВОЈИНА.

НОМИНАТИВ АКУСАТИВ ВОКАТИВ.

Наставак је дуго **а**.

I. Основе на **u**. Крајње се кратко **u** у основи сажима с наставком у дуго **u**, које у словенским језицима бива **ы**, а **ы** у српском језику гласи *и:* **по .в. воли** М. 14. 15. **на поли** М. 462. Н. Рањ. 69. — Али су ријечи с таком основом прешле међу мушке с основом на **а**, те имају као оне (види ниже под II. А): **сына** Сав. 4. два сина Н. Рањ. 189б. на пола Н. Рањ. 68б. Ст. пис. 5, 105.

II. Основе на **а**:

А. У мушких ријечи: крајње **а** у основи сажима се с наставком у дуго **а**, које у словенским језицима остаје кратко: **дьва винограда** М. 6. **по .в. кона** М. 14. **два свѣдока** М. 69. **по .в. динара** М. 193. **два дила** М. 249. **.в. властелина** М. 256. **.в. храста** М. 264. **в. храстика** М. 264. **на два мѣсеца** М. 351. **два дуката** М. 356. **два ѡраха** М. 408. **.в. члоека** П. 32. **вь два на десте апустола** М. 275. — Тако и у адјектива: **.в. властелина дубровьчка** М. 256. два козлића најбоља Н. Рањ. 56б. — Тако и у прономина: **.в.ваша члоека** П. 32. **она** Пб. 22. с доданим *j:* **онаи** Збор. 115б. овај Н. Рањ. 189б. тако је било и у прономина у кога је основа **ја**: акус.: **ꙗ** Сав. 4. али како је тој ријечи нестало

акусатива у једнини и у множини, нестало га је још прије у двојини. Тако постају и бројеви: *два* (који је већ наведен) и **оба** М. 14. **ѡба два** Пб. 116. М. 507. 509. 556. Н. Рањ. 148. Хект. 15б. Вран. жив. 25. Орб. 99. Мрн. 165. — Тако је било и у личнијех прономина, али за прво лице само акусатив: **на** (номинатив види ниже под Б) а за друго и номинатив и акусатив: **ва** Сав. 5. али само у најстарије вријеме, а послије долази у множини: акус.: срјете ви чловјек Н. Рањ. 96б. или мјесто акус. генитив мн.: *нас, вас*, а неко вријеме и генитив двојине, који види. — У адјектива у сложеном облику саставља се прономинални облик **ꙗ** с номиналним обликом: **крѣпкаа** М. 134. мјесто **крѣпкаꙗ**, а у српском се језику сажима **аꙗ** у дуго **а**: **кь .в. апостола врьховна** М. 460.

Б. У ријечи средњега рода: основа добива на крају **і**, које се с крајњим њезинијем **а** саставља у **ѣ**, пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају на *з*, *ц*, *с*, а које се у основа на **ја** мијења на *и* предњега гласа ради: а) с основом на чисто **а**: до краја XV вијека: **колѣнѣ** Стеф. 13. **обѣ селѣ** Глас. 15, 304. **двѣ адрьфатѣ** М. 570. **двє сти** М. 206. 394. **двиє сти** М. 364. **двиє сти** М. 373. **дви сти** М. 489. 537. **дви стѣ** М. 247. **двиє стѣє** М. 389. **двиє стє** М. 387. **двє стє** М. 477. на крају XV и XVI вијека: рами Ст. пис. 1, 30. кољени Ст. пис. 3, 24. дви коли Стар. 3, 230. а до краја XVII вијека само: двје сти Н. Рањ. 127. Гуч. 17. Орб. 104. дви сти Банд. 140. — б) с основом на **ја**: до краја XV вијека: **годищи** Пб. 9. М. 369. 397. и послије у пјесмама: лици Ст. пис. 1, 42. 92. Зор. 45б. 46. личци Ст. пис. 2, 24. 62. 82. 165. 216. 316. а изван пјесама до краја XVII вијека само: плећи Ст. пис. 1, 154. Злат. 87б. Крн. 2б. Андр. 169. али се та ријеч у том облику узима као да је женскога рода с основом на **і** у номин. мн.: плећи се њихове згрбиле Андр. пут 169.[1] (види и генит. локат. дв.) — Основе на **ја** као да су прелазиле међу оне на чисто **а**: **ꙁа двиє годищє** Пб. 113. — У адјектива је било као у супстантива још XVI вијека у пјесмама: личци румени Ст. пис. 2, 24. 82. 165. 216. 316. личци уресни Ст. пис. 2, 62. лици румени

[1] Како су ријечи женскога рода с основом на **і** имале гдје гдје акус. мн. као ријечи с основом на **а** (стр. 110-111) тако се налази и у ове: широке плеће Крн. 23.

Зор. 45б. лици му блидили Зор. 46. — У прономина с основом на чисто **а**: **ꙁа ѡвие двие годищи** М. 369. и на **ја**: **мои** М. 9. уз ријечи *очи* и *уши* свега времена (види под IV) и у оба броја, која су већ споменута. — Тако и у прономина личнога за прво лице постаје номинат. од основе **ва**: **вѣ**; акусатив види под А. — У адјектива у сложеном облику састављао се прономинални облик и с номиналним без промјене: **срьдьчьнѣи** М. 9. **доушевнѣи** М. 88. али само у најстарије вријеме. — Али још од XIII вијека изједначују се ови облици у свијех ријечи средњега рода с истијем облицима мушких ријечи: **две ста** М. 31. XIV вијека: **.в. годища** Пб. 35. XV вијека: **ꙁа ѡка двѣ годищи, кои су сврьшила** М. 397. и послије: два личца румена Ст. пис. 2, 53. два личца весела Ст. пис. 2, 67. два суначца Ст. пис. 2, 382. гиздава два ока Ст. пис. 2, 490. два уха Ст. пис. 4, 116. плећа Хект. 47. међу плећа Хект. 14б. два годишћа Вран. жив. 69. колина оба два Мрн. 172.

В. У женских ријечи основа такођер добива **і**, те бива што и у ријечи средњега рода: а) од основа на чисто **а**: до краја XV вијека: **ноꙁѣ** Сав. 4. **две ноꙁи** М. 408. **руци** М. 236. 252. 318. 428. 488. **по ѡби страни** М. 236. **ѡбие странѣ** М. 328. **двие кругли** М. 380. 502. **двѣ круглѣ** П. 125. **двѣ литри** Пб. 49. **.кв. литри** М. 389. **.в. купи** М. 502. **.в. ꙁдѣлѣ** М. 502. **две аспри** М. 527. на крају XV и XVI вијека само у неких ријечи: руци Ст. пис. 1, 64. 2, 23. 24. 25. 36. 82. 110. 130. 212. 353. 5, 79. Злат. 61. усни Ст. пис. 1, 239. 3, 273. 329. Гуч. 108. ријетко у других: **двие книꙁи** Збор. 34. дви воисци Стар. 3, 294. и без промјене грленога гласа: дви воиски Стар. 3, 292. — б) с основом на **ја**: до краја XV вијека: **ѡбѣ Нвани** М. 11. **двѣ тисоуки** М. 50. 232. 397. **двие тисући** М. 428. 504. **двѣ куки** М. 176. **ѡбѣ Гадимли** М. 181. **двѣ жичи** Пб. 56. **.в. чаши** М. 502. **двѣ чупищи** П. 18. и до половине XVI вијека: **двие мушици** Збор. 36б. дви врићи Стар. 3, 237. основе на **ја** као да су прелазиле међу оне на чисто **а** (види дат. и лок. јед. стр. 23-24. 52.): **лепеницѣ ѡбѣ** М. 13. — У адјектива с основом на чисто **а**: **двие латинисци а дви срьпсцие** М. 107. **двие сребрьни** М. 372. **двие кругли сребрьни поꙁлаћени** М. 380. **двѣ мали** Пб. 56. и XVI вијека: руци гиздави Ст. пис. 2, 293. руци прибијели Ст. пис. 2, 110. дви врићи велици Стар. 3, 237. — У прономина с основом

на чисто **а**: **тѣ**, с доданим *зи:* **тѣзи** М. 176. **ѡнѣе** М. 544. с основом на **ја**: **си**, с доданим *зи:* **сизи двѣ тисуки** М. 55. **роуцѣ свои** Сав. 10. руци мој(и) Ст. пис. 2, 258. и у оба броја, како је већ наведено. — У адјектива у сложеном облику прономинални се облик састављао с номиналним без промјене: **прѣчьстьнѣи роуцѣ** Сав. 10. али тако само у прва времена.

Али се у свијех ријечи осим оба броја (*двије*, *обје*) завршетак **ѣ** и **и** замјењује гласом *е*, те се ни грлени гласови не мијењају, јамачно према истијем облицима множине, и то у ријечи с основом на чисто **а** од XV вијека а у ријечи с основом на **ја** још од XIV вијека, и тако је остало до данас: а) с основом на чисто а: **в руке** М. 326. **в руке мое** М. 443. **в мое руке** М. 461. **двие здиеле срьбрьне** М. 372. Пб. 125. **злате** М. 372. **киеле** М. 372. **двие купе злате** М. 380. **две литре** М. 407. **оне две скуте** М. 415. **двѣ сребрне** М. 498. **пантареле двѣ црвене** М. 498. **двѣ аспре** М. 525. **за две годинѣ** М. 556. **.к. блуве** П. 149. **брокете двѣ** Пб. 50. **две црькве** Пб. 117. **ѡбѣ црькве** М. 533. ове дви Ст. пис. 1, 50. двије жене Н. Рањ. 70б. дви звизде Ст. пис. 2, 382. оби руке Ст. пис. 3, 317. моје двије друге Ст. пис. 4, 153. двије муке Ст. пис. 4, 361. дви хиљаде Хект. 17б. обе руке Зор. 66б. усне Злат. 45б. Крн. 4. руке своје Вран. жив. 101. обе двије стране Ст. пис. 5, 18. обе дви дојке Вран. жив. 63. у адјектива и кад је супстантив у правој двојини: руци прибиле Ст. пис. 2, 23. 353. биле руци Ст. пис. 2, 83. усни румене Ст. пис. 3, 329. — б) с основом на **ја**: **двие повелле** М. 107. **двѣ повелѥ** Пб. 23. **двѣ тисуще** Пб. 2. **двѣ тисуке** М. 251. 321. **двие тисуће** М. 505. **дви видрице** М. 408. **двие грикнице** М. 386. **двѣ жлице** М. 498. **две роменуе** М. 408. **две сланице** Пб. 102. обје двије плавце Н. Рањ. 150. **двие мушнице** Збор. 36б. дви овце Банд. 71. у адјектива и кад је супстантив у правој двојини: **две нози орьлѥ** М. 408.

III. Основе на **і**. Крајњи глас од основе сажима се с наставком у дуго **і**, које у словенским језицима бива кратко:

А. У мушких ријечи: **ѡба поути** М. 93. два дни Н. Рањ. 77. Збор. 67б. Вран. рјеч. 13. Ст. пис. 4, 344. Орб. 125. Мик. 92. Радн. 64. пошљедња је ријеч остала тако до данас, а друге су прешле међу ријечи мушке с основом на **а** као и у другим облицима: у два пута Мик. 713. у оба два пута Радн. 57.

Б: У женских ријечи: двије заповиједи Н. Рањ. 159. тако у ријечи која сада већ није женскога рода, него је прешла међу ријечи мушке с основом на а, било је још XVI вијека: обје длани Д. Рањ. IXб.

IV. Основе на сугласно. Ријечи с таком основом прелазе у овијем облицима међу ријечи с основом на і:

А. мушке: камени; али су у овом облику с мушким ријечима у којих је основа на і опет прешле међу мушке с основом на а, као и у другим падежима: два камена М. 126. два танка прамена Ст. пис. 2, 419.

Б. женске ријечи: .в. кьери П. 171. али су прешле међу женске с основом на а, те је најприје било: двие кћерке М. 544. а послије: ћере дви Зор. 9б.

В. ријечи средњега рода: имени, али се у српском језику не находи тако, него су те ријечи прешле међу средње с основом на а; само се у двије ријечи сачувао таки облик, које одбацују од своје основе крајње *ес: очи* и *уши*, уз које и придјевена ријеч стоји у двојини до краја XVII вијека: очи мои М. 9. очи Н. Рањ. 17б. моји очи Ст. пис. 1, 166. свети очи 188. очи твоји прилипи 315. милосрдни очи твоји 334. гиздави очи Зор 3б. очи к земљи пригнути 17. очи његови Брн. 16 очи твоји 42. мили моји очи Стар. 3, 223. двије очи Злат. 90б. очи твоји Вран. жив. 27. очи моји 48. здрави очи 31. јере су видили очи моји 110. моји очи Орб. 218. очи отешчали Банд. 85. очи униљени Мрн. 36. видили очи моји Јерк. 30. очи лијепи, очи криви Мик. 349. очи повезани Андр. пут 191. оуши мои Стеф. 18. обје двије уши Град. дјев. 42. уши твоји Вран. жив. 24. уши отпрти Банд. 6. -- али се обје ријечи у тијем облицима узимају и као да су женскога рода с основом на і (види и код дат. инстр. дв.): тако око свршетка XIV вијека: зле очи Шаф. lesek. 129. и послије: очи ваше Ст. пис. 1, 4. Н. Рањ. 66б. видјели очи моје Н. Рањ. 176. очи твоје Н. Рањ. 28б. Збор. 33б. плачне очи моје Ст. пис. 2, 425. тве очи прославне Ст. пис. 3, 472. плачне очи Ст. пис. 4, 451. очи моје Гуч. 154. очи ваше Банд. 56. очи отешчале Банд. 91. црне очи створени Крн. 4. двије црне очи Бун. 5. уши своје Н. Рањ. 23. ошље уши Ст. пис. 4, 142. обје двије уши ваше Град. дјев. 42. уши твоје Гуч. 230. Гунд. пс. 31.

уши нијесу чуле Орб. 297. уши своје Банд. 13. Обје ријечи долазе XVI вијека и у облику ријечи средњега рода, у којих је основа на **a**, изједначеном с обликом мушких ријечи; види напријед II. Б.

ГЕНИТИВ ЛОКАТИВ.

Наставак је **aus**, од кога се **au** у словенским језицима сажима у *у* (**оу**), а **s** на крају отпада.

I. Основе на **u**. Крајње **u** у основи пред наставком отпада: **сыноу**. Види још под V.

II. Основе на **a**. Крајње **a** у основи отпада пред наставком:

а) у мушких ријечи: генит.: **апостолоу** Стеф. 9. **врачю** М. 87. **Комоу** М. 96. **правьдникꙋ** М. 136. **властелинꙋ** М. 158. **кнеꙁꙋ** М. 158. **ѡдь .вı. апостолꙋ** М. 219. локат.: **по двею члоцѣкꙋ** Пб. 113. **ѡ .вı. петкꙋ** Збор. 158. Види још под V.

б) у ријечи средњега рода: генит.: **крилоу твоѥю** М. 521. врху плећу Гуч. 205. локат.: на колину Ст. пис. 1, 10. на раму Ст. пис. 3, 283. по плећу Ст. пис. 1, 57. на плећу Ст. пис. 1, 101. али се номинатив двојине *плећи* узима као да је номин. мн. од основе на **i**, па се према томе находи генит. и локат. мн., који долазе и за двојину: врх плећи Ст. пис. 3, 474. 4, 49. 73. 83. врху плећи својијех Гуч. 206. локат.: на плећих Каш. 61. на твојијем плећима Андр. дев. 160. Види још под V.

в) у ријечи женскога рода: генит.: **моѥю оустноу** Сав. 9. **ѡбѣю страанꙋ** М. 367. **ѡбею странꙋ** М. 390. **рꙋкꙋ** М. 338. **ногоу** П. 130. локат.: **на ногоу своѥю** Стеф. 12. **ꙋ рꙋкꙋ** М. 306. П. 49. **по рꙋкꙋ** М. 349. 350. П. 94. — у двије ријечи тако свега времена: руку Н. Рањ. 22. Збор. 90. Радн. 69. ногу Збор. 74. Брн. 45. у руку Збор. 64.[1] Види још под V.

Тако је било и у адјектива у номиналном облику: **светоу**, али се у српском језику не находи; сложени облик види ниже. — У прономина је остајала основа цијела каква је у једнини, и још је добивала *ј* пред наставком: **моѥю** Сав. 9. **твоѥю** М.

[1] Неки писци XVII вијека пишу на крају *х* у генит. и у локат.: **рꙋкꙋх** Див. XIIIб. Банд. 65. Мик. 126. ногух Банд. 156. Мик. 9. на ногух Банд. 111. Радн. 2.

521. **своѥю** М. 521. тако је било и у броју: **овою** Стеф. 2. али је у прономина самогласно које имају у генит. и локат. множине пред наставком продрло и у ове облике пред њихов наставак истиснувши им из основе самогласно, и то од свршетка XIV вијека: **ѩю** М. 219. 249. 356. 360. 364. 373. 393. 458. 462. 499. Пб. 22. 35. gnigiu М. 385. њију Ст. пис. 1, 83. **нашию** Пб. 113. овију Ст. пис. 1, 92. тако, прем да значи множину: свију Ст. пис. 1, 83. Хект. 19б. тако је и у бројевима *два* и *оба* основа каква је у дативу и инструменталу прешла и у ове облике од XV вијека: генитив за сва три рода: **ѡбѣю** Пб. 55. М. 367. П. 147. **ѡбѥю** П. 85. Д. Рањ. 27. Гуч. 42. **обиꙋ** М. 505. Ст. пис. 1, 92. 2, 402. 412. Хект. 5. Зор. 33б. Крн. 4. **двѣю** Зак. 32. М. 570. двјеју Д. Рањ. 42б. Злат. 75б. двију Ст. пис. 1, 79. 83. 89. Н. Рањ. 53б. 171. Збор. 92б. Зор. 32. Гуч. 136. Вран. жив. 73. Банд. 61. Мик. 215. Пос. 32. локатив за сва три рода: **ѡбѣю** П. 135. обију Буд 18. Злат. 61. **двѥю** Пб. 113. двију Н. Рањ. 55б. Банд. 83.[1] прем да се оба броја тако находе свега времена а и данас, опет кад је двојина готово у свијех ријечи изашла из обичаја те се у велике замјењивала множином, прелазила су и та два броја XVI и XVII вијека у множину прономиналну, премда само двоје значе: у генит. и локат.: *двих*, *обих*, и у новијем локат.: *двјема*, види под V.[2] — У адјектива у сложеном облику саставља се прономинални облик **ю** с номиналним обликом одбацивши први свој слог: **светоую** М. 87. 136. али је из сложенога генитива и локатива множине самогласно које имају пред наставком прешло и у ове облике истиснувши њихово **оу** пред **ю**, и то од XIII или XIV вијека: **светыю и вьсеславьнию крьховьнию** Стеф. 9. **никоинию** М. 158. **оддьмрьтию** М. 249. таки облик долази XIII вијека мјесто акусатива: **свѣтию** М. 35. према томе је и XVI вијека: његовију Стар. 3, 327. — У личнијех прономина основе за прво лице *на*, за друго *ва* остају цијеле са завршетком *а* пред наставком добивајући само зијева ради *j:* генит.: **вь паметь наю** М. 11. **сь синомь наю** М. 133. **сь прѣвьзлюбленнимь наю братомь**

[1] Неки писци XVI и XVII вијека пишу *х* на крају у оба облика: двијух Град. дјев. 136. Банд. 44. Мик. 46.

[2] Кашић грам. 57-58 вели за генит. и локат.: dvih vel dviju, obih vel obiju.

М. 269. **на обиȣ наȣ потрибȣ** М. 505. немој нају мајку зловољити Хект. 12б. до нају миле мајке Хект. 16. **глаголы моє да блюдеть каю срьдьцє** Сав. 4. **по ѡбѥю каю милости** П. 85. сваки вају Хект. 5б. локат.: **доȣхь божїи да почїеть на каю** Сав. 5. генитив у двојини долази и мјесто акусатива као што долази и у множини, XVI вијека: пушћај нају Хект. 16. али и за множину долазе оба ова облику и то не само исте облике замјењујући множини него и друге, на крају XV и XVI вијека: за генит. мн.: прид лицем вају свих Ст. пис. 1, 86. однеси тај бич од нају 245. господин нају 248. сазнајте дила вају 253. услиша нају молбе 338. кога вају во паде (Лук. 14, 5) Н. Рањ. 159. чудо видит' више свим меу нами, гди рика тецише под нају ногами Хект. 8. свих нају душ Чубр. 15. за акус. мн.: брани нају Ст. пис. 1, 27. прими свих нају 31. уфање све моје постављам у вају 214. помилуј нају 244. љубимо ми њих, они нају 204. за дат. мн.: против нају Ст. пис. 1, 22. платит' ће бог вају 82. за инстр. мн.: ких се сад меу нају спомена сва згуби Д. Рањ. 58. и XVII вијека налази се мјесто акус. мн.: нају Јерк. 7. 93.[1]

III. Основе на і. Крајње кратко і у основи бива дуго, те у словенским језицима остаје кратко: обитилију Н. Рањ. 107б. отајностију Гуч. 25. прсију Вран. жив. 68. али на та сва три мјеста стоје ти облици за множину.

IV. Основе на сугласно. Наставак приступа к основи: **племєнȣ** М. 248. али како су таке ријечи у другим падежима прелазиле међу оне с основом на і, прешле су онамо и у овијем падежима двије с окрњеном основом, т. ј. без крајњега *ес:* генит.: **очию** Сав. 10. Ст. пис. 1, 174. Н. Рањ. 73б. Збор. 17. Зор. 7. Брн. 27б. Злат. 97б. Вран. жив. 18. Банд. 5. **ȣшию** Збор. 10б. Банд. 5. локат.: у очију Н. Рањ. 56. Банд. 47. Крн. 9б. Радн. 24. по очију Стар. 3, 264. Злат. 59. по ушију Ст. пис. 1, 263. на ушију Гунд. суз. I, XXXI. у ушију Банд. 213.[2] обје се ове ријечи узимају у том облику и за множину: с тисућу очију Д. Рањ. 38. седам очију Банд. 232. али се

[1] Кашић грам. 69 вели: s nami vel s naju.

[2] Неки писци XVI и XVII вијека пишу *х* у оба облика: на очијух Град. дух. 43. очијух Банд. 63. у ушијух Град. дјев. 39. Банд. 5.

облици *очи* и *уши* узимају као да су номинат. мн. с основом на **і** женскога рода, па се према томе находи генитив и локатив мн., који долазе и за двојину: генит.: врх очи Ст. пис. 2, 467. од очи твојијех Ст. пис. 3, 456. с очи слипих Ст. пис. 4, 476. очи Д. Рањ. 71б. из мојих очи Гуч. 278. лијепих ње очи Злат. 56. из очи Злат. 81. очи мојијех Гунд. пс. 9. из очи мојих Андр. пут 407. једном има и *оч* Андр. пут 186. али би могла бити и погрјешка. локат.: по очих свих Д. Рањ. 83. и новији локат.: у ушима мојијем Андр. пут 344.

V. Прем да су се ова оба облика двојине у неких ријечи дочувала до данас, опет су се оба не само у других ријечи него и у тијех од XV вијека почела замјењивати другим облицима:[1]

1. Мјесто оба ова падежа, кад су с приједлогом, долази номинатив двојине с приједлогом од XV вијека, онаки какав је кад био: мјесто генитива: **ѡдь мои два дѣла** М. 532. ода два чловјека Н. Рањ. 79б. од ова два начина Орб. 90. 124. након два дни Орб. 196. з оба бока Мрн. 54. **до два годища** П. 103. с оба ока Ст. пис. 1, 184. s obi strani M. 386. од руци Ст. пис. 2, 467. руци ван Злат. 14б. с обје двије стране Ст. пис. 4, 440. с обе стране Мрн. 46. са дви стране Мрн. 50. од двије оштрине Радн. 57. из двије ствари Град. дух. 80. — мјесто локат.: **ѹ два сакѹла** М. 407. **ѹ тази ѡбои листа** Пб. 55. на колини Ст. пис. 1, 209. у оба два творења Д. Рањ. VIII. **ѹ двѣ ѡрьманице** П. 135. по два дни Н. Рањ. 89б. у ове двије заповиједи Н. Рањ. 159. тако уз број који стоји у генитиву или локативу двојине налази се у номинативу двојине ријеч којој се број каже: од лици обију Крн. 4. на обију колпни Буд. 18.

2. Оба се падежа двојине замјењују истијем падежима множине:

а) број стоји у двојини, а ријеч којој се број каже у множини: за генит.: **ѡдь обѣю страна** П. 147. са страна обију Ст. пис. 2, 402. **ѡд двию старихь сѹседа** Збор. 50. **ѡд двию братиенаца** 92. **двию ствари** 6. обију синак Зор. 33б. двију па-

[1] У броју *дванаест* и уза њ почела су се оба ова облика губити још XIV вијека: **ѿть светыхь .кі. апостоль** М. 167. испореди додатак четврти.

стиров 50. од ових двију младић 32 веселих двеју звизда Злат. 75б. од објеју реченијех дуга Гуч. 42. овијех двију светијех госпоја 136. оних двију братинац Вран. жив. 28. од ових двију младинац 73. са обију двију стран 37. тизих двију дан Банд. 129. од двију страна Мик. 215. ѡт двию дрѹгие ствари Пос. 32. — за локат.: на ногах обију Злат. 61. у двију ријечијех Мик. 46.[1]

б) број се не каже изријеком, него ријеч којој се сачувала двојина стоји у двојини, а придјевена јој долази у множини: за генит.: изь нашихь рѹкѹ М. 338. руку твојијех Н. Рањ. 22. ѡд рѹкѹ анђеосцихь Збор. 90. ногу његових Брн. 45. његовије руку Радн. 69. мојих очију Ст. пис. 1, 174. очију мојијех Н. Рањ. 73б. Злат. 97. очию твоихь Збор. 17. очију мојих Зор. 7. очију твојих Брн. 27б. очију његових Вран. жив. 18. очију мојих Јерк. 16. из очију твојих Каш. 64. ѡд моихь ѹшию Збор. 10б. — за локат.: ѹ вашѣхь рѹкѹ П. 49. ѹ твоихь рѹкѹ Збор. 64. у очију нашијех Н. Рањ. 56. по очију његовијех Банд. 64. у очију твојије Радн. 24. у ушију мојијех Град. дјев. 104. у ушију мојих Банд. 5.[2] у очију својима Радн. 41.

в) број се не каже изријеком, него се мисли двоје, али се двојина замјењује множином: негових синова М. 380. родитела М. 390. ѡдь слѹга ви, ѡдь Стѣвета и ѡдь Михѡча П. 85. од усан својих Н. Рањ. 16б. од главе до пета Збор. 72. Ст. пис. 2, 342. мојијех рамена Ст. пис. 3, 474. у уснам твојијем Андр. пут 160. тако се замјењивала двојина множином и у ријечи у којих се сачувала двојина до данас: генит.: твојих рук Ст. пис. 1, 20. рука његовијех Н. Рањ. 35. Град. дјев. 118. од твојијех рук Ст. пис. 5, 79. од рук твојих Хект. 39б. из рука мојих Злат. 7б. из твојијех рука Гуч. 266. божјих рука Гунд. суз. II, LVI. рука твојијех Бун. 19. Андр. дев. 29. рука Каш. 101. Мик. 420. простра колина ног Ст. пис. 1, 37. од главе до нога Збор. 83. ног твојих Банд. 174. нога Каш. 66. Мик 421. — локат.: ѹ нашихь рѹкахь М. 369. у руках ових Ст. пис. 1, 37. у руках својијех Н. Рањ. 117. ѹ рѹ-

[1] Гријешком стоји локат. мјесто генит.: близѹ ѡбѣю речениѣхь листѣхь Пб. 55.

[2] У оба је пошљедња примјера наштампано ушијух.

каҳь твоиехь Збор. 63б. у руках мојих Ст. пис. 2, 243. у твојијех руках Ст. пис. 3, 451. у руках својијех Ст. пис. 4, 46. на руках му Хект. 25б. да ми ће у руках имати Д. Рањ. 98б. у руках онога Буд. 111. у руках држећи не упусти Зор. 38. у руках држим те Злат. 26б. на руках својијех Гуч. 154. у руках имаш Вран. жив. 110. у руках мојијех Орб. 85. у руках Гунд. суз. I, XXXI. у руках његових Банд. 144. на руках својих Каш. 84. умријети кому на руках Мик. 728. на ногах Ст. пис. 1, 51. стояше на ногахь Збор. 117б. на ногах Град. дјев. 147. Мик. 287. при ногах господњих Банд. 221. у твојијем рукам Андр. пут 17. 242.

г) број се изријеком каже, али и сам прелази у множину, прем да само двоје значи: тако само у неких књижевника XVI и XVII вијека: генит.: двих поражених Зор. 32. од двих вил 33. од првих двих 36. из обих рук 31. с обих стран 71 двих мисеци Буд. 137. 140. са двих стран Мрн. 53. обих 34. с обих стран 57. двих узроков Глав. 89. — локат.: у ових двих заповиди Банд. 174. и новији локатив мн. изједначени с дативом и инструм.: у овијем двјема заповиједима Андр. пут 31.

ДАТИВ ИНСТРУМЕНТАЛ.

Наставак је за оба облика **bhjams** као у дативу множине; али му је **a** дуго: **bh** гласи у словенским језицима **м**, а **j** отпада, дуго **a** у словенским језицима бива кратко, крајње **s** отпада, а за њим и **m**: тако наставак гласи **ма**.

I. Основе на **u**. Крајње **u** у основи слабећи у словенским језицима постаје **ъ**, ка којему приступа наставак: **полъ-ма**; али су ријечи с таком основом прешле у та оба облика међу мушке ријечи с основом на **a**, те још у старом словенском језику има **сыно-ма**. Види II.

II. Основе на **a**:

А. У ријечи мушкога и средњега рода: крајње **a** у основи кратко будући гласи у словенским језицима *о*, које се у основа на **ja** предњега гласа ради мијења на *е*: к такој основи приступа наставак: а) у дативу: у мушких: до краја XIV вијека: **братома** М. 226. **властелинома** М. 156. **господинома** М. 26. **Комома** М. 96. **родителема** М. 26. XV и XVI

вијека: братьницема М. 510. манастирома М. 556. филожофома Стар. 3, 225. чловикома Стар. 3, 306. — б) у инструменталу: у мушких: .кі. апостолома М. 225. 250. 379. .кі. стронникома М. 459. пукома Стар. 3, 261. витезома Стар. 3, 230. налази се *a* на крају основе, које је јамачно прешло из номинатива дв., ако је добро наштампано: кондѣрама Пб. 125. — између мушких и средњих налази се на крају XIV и XV вијека према ријечима с основом на **u** (види I): .кі. апостольма М. 450. тельма П. 18. а у *илеће*, којему се номин. дв. *плећи* узима и као номин. мн. од основе на **i**, јамачно према ријечима с основом на **i** (III) има у инстр. дв.: плећма Ст. пис. 3, 173. 5, 70. 271. 323. 324. истој се ријечи и номинатив двојине *плећи* узима за основу множини, којом се двојина замјењује (види и генит. локат. дв.): за плећима његовијема Орб. 267.

Б. У женских ријечи: у основи дуго **а** на крају остаје у словенским језицима кратко: а) дат.: странама М. 375. ногама Н. Рањ. 86б. рукама Злат. 61б. — б) инстр.: мѣдѣницама М. 65. оустьнама Стеф. 4. рукама Ст. пис. 2, 77. ногама Мик. 38. дивојкама Банд. 58. али од када и у множини датив. и инструментал имају на крају *a* (види напријед стр. 100. 124-5) од тада се у овијех облика не разликује двојина од множине. Једном се налази XVII вијека са *и* (ѣ) на крају основе, које ће бити узето из номинатива двојине у инстр.: уснима Мик. 224. а једном без *a* пред наставком XVI вијека: очицма Ст. пис. 2, 251.

У адјектива је у номиналном облику било за сваки род онако како је било у супстантива: за мушки и средњи: доброма, за женски: прозофлнкама М. 72. сложене облике види ниже. — У прономина су оба падежа једнака за сва три рода, а основа им се шири на крају онако као у множини у истијем облицима, а тако се шири и бројевима *два*, *оба:* дат.: нима Сав. 4. Стеф. 13. М. 23. 158. 462. нима (с приједлогом и без приједлога) М. 248. 462. 513. Злат. 43. оконма П. 178. сима М. 134. и снѥма М. 156. твонма Сав. 9. инстр.: тѣма с доданим *j:* тѣмаи Пб. 125. самима Банд. 58. нима (с приједлогом и без приједлога) Пб. 22. Град. дјев. 16. Зор. 27. Злат. 45б. Гуч. 136. кима Ст. пис. 2, 500. мојима Ст. пис. 1, 8. нашима М. 530. основе су на **ја** прелазиле и у двојини у оба

падежа међу основе на чисто **а** као и у множини: мојијема Н. Рањ. 86б. **своима** Збор. 4б. твојијема Н. Рањ. 38. Ст. пис. 5, 75. Ђам. 2б. којијема Гуч. 10. Андр. дев. 87. и у оба броја као у прономина с основом на чисто **а**: за сва три рода једнако у оба падежа: **двѣма братиицема** М. 510. **двѣма мѣдѣницама** М. 65. **ωбѣма уельма** П. 18. тако: двјема Н. Рањ. 69. 157. Збор. 4. 36. 110б. Д. Рањ. 26б. Злат. 25. Гуч. 10. Андр. пут 261. двима Ст. пис. 1, 45. 69. 91. 4, 294. Стар. 3, 306. Буд. 40. Вран. жив. 72. Банд. 58. 172. 211. Каш. 79. **ωбѣма** М. 394. објема Н. Рањ. 189. Ст. пис. 3, 204. 383. 4, 91. 118. 162. 387. 5, 22. 146. 248. **обима** М. 375. Ст. пис. 2, 44. Зор. 32б. 42. Злат. 86. Вран. жив. 97. 114. Бун. 42. Мрн. 175. обима двима Ст. пис. 1, 79. број *два* за мушки и средњи род долази XVII вијека и са *а* на крају основе, које је прешло у ове облике јамачно из номинатива: двама учеником Радн. 44. двама господаром Радн. 44. меу двама аколити Банд. 81. с двама осталим Мик. предгов. другијем двама (инстр.) Радн. 38. двама словима Мик. грам. 5. обадвама Мик. 357. та су оба броја у овијем облицима прелазила и у множину као у генитиву и локат. (види напријед) XV и XVII вијека: двим, обим, двими, обими,[1] види под. V. — У адјектива се у сложеном облику састаља прономинални облик **има** с номиналним као у множини, за мушки, средњи и женски род: **доуховнима** М. 72. **любазнима** М. 72. **светыма** М. 91. **великима** М. 134. **достовѣрнима угоднима** М. 156. тако и **неговима** М. 226. и према прономиналном: **срьдуцѣма** П. 104. бијелијема Ст. пис. 2, 421. — У личнијех прономина основе за прво лице *на*, за друго *ва* остају цијеле са завршетком *а* пред наставком: **нама** М. 301. **вама** Сав. 4. али је датив био и с акусативом једнак: **мирь ва боуди** Сав. 5.

III. Основе на **і**. Од крајњега **і** бива у словенским језицима **ь** као у инструменталу множине, те к такој основи приступа наставак: **пѫтьма**, **костьма**; али се ти облици не налазе у српском језику у изворима које употребих. Види IV. V.

IV. Основе на сугласно. Прелазе у овијем облицима међу основе на **і**: **кћерма** Збор. 4б. — Ријечи *око* и *ухо* пре-

[1] Кашић грам 58. 59. има за датив само *двим*, *обим*, а за инструментал: „s dvimi vel dviju", „s obimi vel obiju."

лазе такођер онамо, али им у основи остаје *и* на крају које имају у номинативу, и мијењају средњи род на женски: прозорливама ѡчима М. 72. очима Н. Рањ. 38. ѹшима Збор. 99б. Стар. 4, 115. Вран. жив. 33. обје се ријечи у том облику употребљавају и за множину: очима људскијем Радн. 29. очима умрлијем Андр. дев. 119. сврбећими ушима Банд. 17. основа коју имају у двојини узима се и за множину: очими мојима Ст. пис. 1, 8. и окрњено: прид очим Д. Рањ. IX. Андр. нач. 50. пут 159.[1]

V. Ова су се оба облика замијенила другима онако као и генитив и локатив:

1. Мјесто оба кад су с пријеедлогом долази номинатив двојине с приједлогом од XV вијека онаки какав је кад био: сь .в. ножа Пб. 73. са два каменка М. 380. 384. Пб. 92. са два камена Пб. 103. спећи међу два витеза Н. Рањ. 184б. с два вијенца Ст. пис. 3, 204. с два образа и двоја језика Д. Рањ. 77. — ꙁ двие сти Збор. 75. с два срца Д. Рањ. 120б. — сь двѣ печи Пб. 73. с дви рибе Ст. пис. 1, 80. с двије дјевојчице Н. Рањ. 67. с двије тисуће Ст. пис. 5, 281. 290. с двије поглавите врсте Злат. предгов. 1.

2. Оба се падежа двојине замјењују истијем падежима множине:

а) број стоји у двојини, а у множини ријеч којој се број каже, такођер од XV вијека: за дат.: тѣмь двѣма трьговцемь П. 138. тим двима Ст. пис. 1, 91. двима њим 45. ким обима двима 79. двјема господаром Н. Рањ. 157. двјема старцим 69. двиема ѹовиком Збор. 4. ка двиема носвиећемь 36. ка двима бисним баком Вран. жив. 6. обима твојим родитељем 97. тако јим обима главе одсикоше 114. двима господином Банд. 172. двима лупежем Каш. 71. двима учеником 79. двјема госпарим Андр. пут 261. двама господаром Радн. 1. двама учеником 44. — двиема сестрамь Збор. 110б. двиема женамь 110б. војскам ратним двима Стар. 3, 262. којијем објема Гуч. 122. — за инстр.: двима гриси Ст. пис. 1, 69. ониꙁиеми двиема ѹчениции Збор. 115б. двима танци прами Ст. 2, 505. објема закони Ст. пис. 3, 204. с оними двима својими друзи

[1] Налази се XVII вијека и локат. мјесто инстр.: прид очију Каш. 39. 45.

Вран. жив. 72. меу двима војници Банд. 211. — двјема крили Гуч. 10. кољени обима Ст. пис. 5, 19. з двима оними помањканји Буд. 40. с овијем двима словима Ђам. 13. с двјема словима 21б. — двјема веригами Н. Рањ. 184б. објема руками Ст. пис. 3, 383. 4, 91. 118. 162. с двима самима дивојками Банд. 57. двима веригами 211. двјема хвалам Злат. 25. руками обима Мрн. 175. — мјесто инструментала датив, којим се и иначе замјењује инструментал: двама ухом Радн. 19.[1]

б) број се не каже изријеком, него ријеч којој се сачувала двојина стоји у двојини, а придјевена јој долази у множини од XIV вијека: дат.: свијетлијем очима Ст. пис. 5, 342. очима твојим Брн. 27б. ушима мојим Вран. жив. 33. твојијем очима Андр. дев. 172. — инстр.: рукама нејаким Ст. пис. 4, 430. мојими рукама Злат. 23. с јацим рукама Злат. 11. **нашıєми ѡчима** П. 10. плачними очима Ст. пис. 1, 172. Зор. 60б. **очима моıєми** Збор. 94б. плачнијеми очима Ст. пис. 5, 50. прид очима божијими Брн. 67б. очима мојими Хект. 6. 44б. овим очима Злат. 80. прид очима твојијем Град. дјев. 183. прид очима његовими Буд. 12. очима телеснијема Гуч. 103. твојими очима Вран. жив. 19. прид очима његовијем Орб. 64. прид очима господњими Банд. 247. овими очима Мрн. 31. очима твојими Јерк. 65. својим очима Бун. 10. прибистријем твојијем очима Андр. пут 87. твојијем очима Радн. 25. **ꙁ двигнꙋтиєма ꙋшима** Збор. 99б. ушима нашими Банд. 195. овими ушима Мрн. 31.

в) број се не каже изријеком, него се мисли двоје, али се двојина замјењује множином од XIV вијека: **сь прѣвьꙁлюблıєниими синови кралıєвьства ми, Маркомь и Андрѣшıємь** М. 180. **синовомь** М. 380. тако и у ријечи у којих се сачувала двојина долази и множина мјесто двојине: дат.: ногам мојијем Н. Рањ. 85. ногам мојим Банд. 74. рукам његовим Банд. 47. рукам мојим Андр. пут. 353. очицам Ст. пис. 2, 393. — инстр.: својими руками Ст. пис. 1, 47. прихитрим руками Ст. пис. 2, 89. **понесе га своıєми рꙋками** Збор. 118. **рꙋками моıєми** 83.

[1] Пред инструменталом од *сто* налази се XVII вијека номинат. од *два* средњега рода: са дви стима својими јунаци Вран. жив. 12. са свими дви стима витези својими 12. тако је број пред *сто* престајао мијењати облике.

рукама твојијеми Ст. пис. 5, 176. рукама твојијема Ст. пис. 5, 75. рукама својијема Гуч. 240. мојим рукама Злат. 93. овим рукама Злат. 27. својими рукама Вран. жив. 75. твојијем рукама Андр. дев. 93. ногами његовијеми Н. Рањ. 156. **немои кретати главомь ни ржками ни ногами** Збор. 24. ногами тлачиш Вран. жив. 29. ногами мојими Ванд. 75. твојијем ногами Андр. 40. за плећи његовијем Орб. 266. очими мојима Ст. пис. 1, 8. мјесто инструментала датив, којим се и иначе замјењује инструментал: пред ногам Исукрстовијем Град. дух. 32. прид твојијем ногам Андр. пут 106.

г) број се изријеком каже, али и сам прелази у множину: дат.: разбојником обим Ст. пис. 1, 189. двим братом Мрн. 124. обим нам двим Мрн. 77. — инстр.: меј двими друзи Зор. 31б. колинми обими Ст. пис. 1, 43. обими рукама Зор. 32. **меѓу двиеми ѕвиерми** Збор. 69. обими очима мојим Зор. 26.

III

ТРИ ЧЕТИРИ.

Имали су падеже у множини као ријечи с основом на і, и то за мушки род као мушке, а за женски и средњи род као женске:

Номинатив. За мушки род до XV вијека: **тріє сынове** М. 59. **трние братѣнци** М. 563. 565. **вси тріє** Стар. 4, 74. и избацивши и XIV и XV вијека: **трьє** М. 99. Пб. 53. 57. без крајњега **ѥ** од XIV вијека према ријечима с основом на а, међу које су прелазиле оне с основом на і: **три камене** М. 130. **три поѡси** М. 408. **три синове** М. 496. **сви три** М. 496. 544. Пб. 128. **кѣнци три** М. 498. **три Михоєвиħи** М. 544. **три дѣли** П. 152-3. број *четири* и не долази са *е* у српском језику: **четири камени** М. 70. — за женски род: **три лажнице** М. 408. **четири тисуће** М. 339. 407. Пб. 69. — за средњи род: **три ста** М. 69. 229. **четири ста** М. 251. — тако уз оба броја ријеч којој број показују долази у номинативу до половине XVII вијека: три мисеци Ст. пис. 1, 64. мужи они три Н. Рањ. 123. **три коннинци** Збор. 45б. три бози Ст. пис. 3, 430. три дуси пакљени Ст. пис. 4, 92. сви колици три завјети Град. дјев. 123. три начини алити три пути Град. дух. 7. три пастири Зор. 60. три слипци 60б.

они три дјетићи Брн. 28б. три краљеви Гуч. 304. три младинци Вран. жив. 73. нијесу прошли три дни Орб. 19. ови три мужи Банд. 126. три мудри краљи Каш. 95. ови три језици 65. три младићи вржени 88. четири дни ве су Н. Рањ. 78б. **үєтири кони бнєли** Збор. 13. **үєтири господари** Збор. 81б. четири страси Брн. 4б. четири витези Вран. жив. 61. четири умори Орб. 73. четири мисеци Банд. 56. од XV вијека ријеч којој се број каже долази и у номинативу двојине: **үєтири комата** Пб. 74. поглавита три завјета Град. дјев. 119. три су уреса Орб. 295. тако и ријечи женскога и средњега рода: прћије али ти урешења јесу четири Орб. 295. три лита Банд. 112. четири лита Мик. 37. број *четири* од XV вијека крњи се губећи на крају *и:* **үєтир ста** П. 147. **үєтир дєсти** Пб. 69. (испореди акусатив).[1] тако окрњен још је избацивао *и* пред *р:* четр ста Ст. пис. 1, 22. 63. Гуч. 87. четр дести Град. дјев. 169. четр десет Банд. 14. (испореди акусатив). окрњеном *четир* биће додано *е:* XVI вијека: четире лита Стар. 1, 230. (испореди акусатив). тако ће додано *е* имати: трије сти (300) Ст. пис. 3, 464. уз ријечи средњега рода долази *четир* са *а* на крају у споменику XVI вијека, а то ће бити изједначено с осталијем ријечима средњега рода: четира лита Стар. 3, 240. 289. четира ста 225. 226. 234. што у истом споменику има и четира тисућа 293. биће и *тисућа* узето у средњем роду, као што има и три тисућа 320.

Генитив. Мјесто генитива долази од првијех времена локатив мијешајући се с прономинима у којих су та два облика једнака: тако до XV вијека: **тьрєхь сѹдь** М. 25. **трєхь мѣсть** М. 256. П. 72. **трєхь тисѹћь** М. 389. **трєхь тисѹћаа** М. 392. **ѡдь рєүєнѣхь трєхь** Пб. 23. 57. **ѡдь всѣхь трєхь листовь** Пб. 59. **трєхь братѣнаца** Пб. 129. **ѡть үєтирєхь єѵангєлисть** М. 124. 132. **ѡдь үєтирєхь сѹдьѣ** М. 256. таки облик у *три* не прелази преко XV вијека, а у *четири* налази се и у почетку XVI вијека: четирех живин Н. Рањ. 179. — Од свршетка XV вијека до краја XVII долази *и* мјесто *е* пред наставком, а то ће бити према прономиналном облику с основом на ја: лит трих Ст.

[1] Што има и **трь литрє** М. 372. ту ће бити **ь** само написано мјесто **и**, као што има на истој страни и **Прьбисавь**.

пис. 1, 33. трих дан Буд. 41. трих виков Мрн. 22. нас трих (мјесто акусатива) Мрн. 33. трих дан Глав. 105. од четирих састав Стар. 3, 316. од четирих елемената Орб. 38. њих четирих Банд. 226. у *четири* долази XVI вијека и *ије* пред наставком, а то ће бити опет изједначено с прономиналним обликом с основом на чисто **а**: **са свиєхь четириєхь страна** Збор. 27. овијех четиријех ријечијех Мик. грам. 33. тако XVII вијека и у *три:* **ѡть триєхь** (читај тријех) Мат. 93. — Од XVI вијека до краја XVII долази и у двојини: трију Н. Рањ. 62. од овизијех трију Н. Рањ. 156. **трию** Збор. 4. Стар. 4, 112. трију главнијех непријатељ својијех Град. дух. 10. овијех трију завјета Град. дјев. 122. од онијех трију начина 163. од трију њих Буд. 51. трију сил 33. од ових трију ствари Брн. 40. од трију краљи 69. од светијех трију краљева Гуч. 302. **трих** Див. XV. Пос. 186. од овизијех трију Мик. предгов. четирију живина Н. Рањ. 197б. са свих четирију („četirju") стран Ст. пис. 1, 243. од четирију годишћа Вран. жив. 47.[1] Од овога генитива двојине, кад двојина ослаби, поста на ново генитив множине одбацивши *ју* (као генит. мн. *очи* према генит. дв. *очију*): XVI и XVII вијека: од три краљева Гуч. 303. од овијех четири мјеста Орб. 104. од осталијех четири дијела бесједе Мик. грам. 46. од овијех четири врста Мик. грам. 16. — Како бива у двојини, тако и овдје иза приједлога мјесто генитива долази номинатив а ријеч којој се број каже у номинативу двојине онаком какав јест, и то од XV вијека: **без четири киче** М. 479. **ѡд три лѣта** Збор. 26. до три дни Ст. пис. 4, 92. од све три Ст. пис. 5, 280. с те три 271. накони три годишта Вран. жив. 74. од тридести и три годишта Орб. 17. од ова четири елемента Орб. 16. након три дни Банд. 88. од четири струке Мик. 36. и окрњени номинат.: након четр дни Каш. 39.

Датив. До половине XVI вијека: **тремь братеницемь** М. 477. 510. **тремь синовомь** Пб. 100. 125. **тремь тръжникомь** Збор. 171б. **тремь дневницамь** Збор. 171б. **четиремь властеломь** М. 108.

[1] Кашић грам. 59 вели: trih vel triju, а стр. 60 само четирих. — Неки писци XVI и XVII пишу *х* на крају: тријух завјета Град. дјев. 120. 122. 144. ових тријух Банд. 170. од четиријух витар Банд. 121. а има и четириху Банд. 201.

ѵетнрємь кѹкиамь М. 356. 360. 373. 595. Пб. 86. 89. Од XV вијека додавало се на крају *а:* трєма снновомь М. 409.[1] тако и XVI вијека: божицами трема Ст. пис. 4, 447. онијем трема врстам Град. дјев. 84. мјесто *е* пред наставком долази *и* онако као у генитиву од свршетка XV вијека: трим Ст. пис. 1, 124. трим чедом Чубр. 4б. трим Каш. грам. 59. Глав. 27. четирим саставом Стар. 3, 316. четирим стварам Буд. 5. четирим ангелом Банд. 232. и таком се облику додаје на крају *а*, а то ће бити из двојине као у генитиву: четирима од витеза Н. Рањ. 184. четирима ангелом Н. Рањ. 200. трима грихом Пос. 18б. овијем трима Пос. 18б. — у *три* мјесто *е* долази и ие, које ће бити прешло из номинатива: трїємь Стар. 4, 78. и таки облик долази с доданим *а* XVI и XVII вијека, а у то ће вријеме *ије* бити према прономиналном облику: оиимємь трнєма мѹжємь Збор. 40. тријема Ст. пис. 4, 447. тријема учеником Орб. 121. тријема крепости (sic) 294. — Мјесто датива долази и инстр. XV вијека: трєми сиповомь Пб. 125.

Акусатив. До краја XV вијека: трн ѵловѣке М. 42. на трн крьсте М. 92. на трн ѡрахє М. 92. трн дии М. 191. на трьи днеле М. 409. трн дѹкатє П. 108. на трн коматє Пб. 61. ѵетнрн єваньгєлнстє М. 35. 275. 468. ѵетнрн дѹкатє М. 479. 504. ѵетнрє динарє П. 108. тако до краја XVII вијека долази уз број у акусативу и ријеч којој се број каже: три мисеце Ст. пис. 1, 5. три зиме 20. три дни 268. три крухе Н. Рањ. 134б. три мјесеце 138. три народе Збор. 13б. три граде 33б. три краље Ст. пис. 3, 309. три скоке 247. у три дијеле Град. дух. 8. исте три завјете 119. за три дни Д. Рањ. 74б. Хект. 3. три јуначке добре коње Хект. 12. на три дијеле Брн. 54б. три краљеве Гуч. 303. за три дни Банд. VI. оне три краље Јерк. 25. на три диле Каш. 83. у три дни Мик. 746. за три разлоге Глав. 25. и кад је у имена акусатив једнак с номинативом: у три дили Буд. 4. чини три липи суди Вран. жив. 75. три облоци учине 112. — четири дијеле Н. Рањ. 110б. четири анђеле Збор. 54б. на четири начине Глав. 27. — број

[1] Писарском гријешком има ь мјесто є: трьма Пб. 98. у истом споменику има и срьбра Пб. 97.

четири крњи се губећи крајње *и* од XV вијека: четирь динаре П. 108. тако окрњен још је избацивао и *и* пред *р:* по четр стране Ст. пис. 3, 39. облику тако на један или на оба начина окрњеном додавало се на крају *е:* четире крипости Ст. пис. 1, 100. четире ноге Збор. 7. на четире стране 68. четире ступе Стар. 3, 259. по четрье (četare) путе Брн. 12. 29б. четрье (četare) Вран. жив. 22. — Од XV вијека уз ове бројеве долази и у двојини ријеч којој број показују: Мароиеве три брата П. 152. у три дијела Гуч. 9. 113. у три уборка Банд. 24. вь .д. евангелиста М. 295. 299. 316. Пб. 95. на .д. месеца Пб. 114.

Инструментал. XIII и XIV вијека: трьми мѣсеци М. 55. четирьми евангелисти М. 220. први број од XIV вијека долази са *е* пред наставком: треми М. 172. Од XV вијека до краја XVII долазе оба броја са *и* пред наставком онако као у генитиву: трими Стар. 4, 134. трими начини Буд. 158. трими кулами Мрн. 31. оними трими напасти Каш. 98. четирими М. 248. четирими рикам Стар. 3, 285. с четирими ручицами Зор. 45. оними четирими прћијами Каш. 77. четирими начини Глав. 27. Од почетка XVI вијека долазе оба броја и са *а* на крају мјесто *и* јамачно према двојини: четирима Н. Рањ. 24б. с трима редовници Хект. 7. прид трима Вран. жив. 23. с трима свићами Банд. 111. трима чавли Јерк. 79. број *три* тако са *а* на крају али још са *е* пред наставком долази такођер XVI и XVII вијека: трема начиним Град. дух. 16. трема путим Град. дјев. 112. међу трема 135. с овијем трема словима Ђам. 15. а XVII вијека и са *ије* пред наставком једначећи се с прономиналним обликом: овнемѣ трнема Див. 36. и без икакога вокала пред *ма:* прид четирма живинами Банд. 14. четирма рукам Банд. 128. — XV вијека у оба броја долази и номинатив мјесто инструментала а ријеч којој се број каже у инструменталу с приједлогом или без приједлога: са четири камени М. 386. Пб. 50. 56. сь три сафнии Пб. 56. с четири капцами Пб. 69. четири еванђелисти М. 446. са три дитићи Ст. пис. 1, 276. Од XVI вијека уз приједлог долазе бројеви у номинативу а ријеч којој се број каже у номинативу двојине: с ове три Ст. пис 5, 272. међу ова три завјета прво мјесто држи Град. дјев. 135. с четири слова Орб. 4. с четири ријечи 55. с четири истине 99. с четири прћије 295.

Локатив. До краја XV вијека: по трехь листѣхь П. 168. по ѡнихь четирѣхь сидѣхь М. 256. у четирѣхь биће само написано ѣ мјесто є. Као у генитиву тако и у овом падежу долази *и* мјесто *е* пред наставком XVI и XVII вијека: четирих колих Стар. 3, 316. четирих Каш. грам. 60. долази и *ије* (види код генитива): в триѣхь (читај тријех) Мат. 16. а *три* долази и у двојини XVII вијека: у трију кипих Вран. жив. 21.[1] — Иза приједлога мјесто локатива долази номинатив а ријеч којој се број каже у номинативу двојине од почетка XVI вијека: када би по три дни Н. Рањ. 29б. уздржи се у три славе Орб. 279. стоји у три вијенца 280.

IV

ПЕТ—ДЕСЕТ.

Бројеви су *пет—десет* имали неке падеже као имена с основом на **i** а неке као имена с основом на сугласно. У српском се језику номинатив јед. сачувао до данас; од осталијех су се падежа држали ови овако:

Генитив једнине иза приједлога замијенио се номинативом још од XIII вијека: прѣжде годищь петь на десете М. 38. прие седамь листа Збор. 31б. ѡдь седамь дана 45. од седам годишт Град. дјев. 147. након шест лит Вран. жив. 67. од друге седам годишт Андр. пут 295. а тако и без приједлога XVI вијека: у похвалу седам пјесни покорнијех Ст. пис. 5, 104.

Датив једнине замјењивао се дативом мн. прономиналним са *и* пред наставком као у прономина с основом на **ја**, те је и ријеч којој се број каже стајала у истом падежу: од XIV вијека допирући у XVII: петимь властеломь М. 108. седмим даром Буд. 33. к првим седмим заповидем 51. десетим дивицам Банд. 253. од XVI вијека додавало му се **а** на крају: к десетима дјевицами Н. Рањ. 222. шестима Ст. пис. 5, 104. седмима црквам Банд. 227. од XVI вијека долази са *ије* мјесто *и* као у прономина (с основом на **ја** стр. 196): седмијема црквам Н. Рањ. 196б. десетијема дјевицам Н. Рањ. 173б. десетиѥма коиникѡмь Збор. 83. XVI вијека замјењивао се номинативом јед., а само

[1] Кашић грам. 60 вели: trih vel triju.

се ријеч којој се број каже узимала у дативу: пет сатима братји Н. Рањ. 154б. к седам заповидем Буд. 51. а најпослије на крају XVII вијека ни ријеч којој се број каже није се узимала у дативу него у генитиву множине: к десет дјевица Андр. пут. 257.

Акусатив једнине само у *десет* кад стоји иза приједлога у бројевима 11—19 био је са *е* на крају као у неких ријечи с основом на сугласно (види напријед стр. 28-29): до почетка XVI вијека: ѥда(и) на десете М. 373. Н. Рањ. 125. ѥдина на десете Пб. 57. два на десете М. 372. Н. Рањ. 90. двие на десете тисући М. 349. три на десете М. 349. четири на десете М. 497. петь на десете М. 248. Н. Рањ. 115б. осмь на десете М. 406. Н. Рањ. 164б. дрвги на десете Пб. 85. тако је са *е* на крају допирао у XVII вијек, али између *с* и *т* избацивши *е*, и то од XV вијека: два на десте М. 273. 275. 372. 468. 510. Стар. 1, 222. Вран. жив. 12. Банд. 19. Каш. 64. един на десте вичв М. 389. шесть на десте М. 389. осмь на десте М. 273. Стар. 1, 218. четр на десте Вран. рјеч. 86. Банд. 26. Каш. 89. Глав. 95. пет на десте Вран. жив. 67. Банд. 31. Каш. 10. једа(н) на десте Банд. 46. Каш. 87. осам на десте Каш. 22. тако већ окрњеном још се и *д* одбацивало, те се или уметало зијева ради *ј:* од XV вијека: дванаѥсте М. 372. дванајесте Н. Рањ. 29б. 53. или је зијев остајао: дванаесте Н. Рањ. 77б. 186. 200б. петнаесте Н. Рањ. 162б. 185б. или је *е* иза *на* слабило у *ј* такође XVI вијека: недаиаисте Збор. 116. дваиаисте 25. четринаисте 19. петнаисте 52. или је и то *ј* испадало: четврти на сте Хект. 45. — али се налази *десет* и без *е* у акусативу у таким бројевима од краја XIV вијека: два на десеть Пб. 35. Вран. жив. 106. петь на десеть М. 523. шест на десет Вран. жив. 70. седам на десет 108. осам на десет 5. и тада му се опет избацује *е* између *с* и *т:* два на дест Ст. пис. 1, 12. тако окрњеном додавало се на крају *а:* два на деста М. 552. а тако окрњеном без доданога *а* одбацује се и *д:* дванаест Н. Рањ. 36б. Град. дјев. 82. Радн. 98. четрнаест Н. Рањ. 35. петнаест 38. и без крајњега *т:* једанаес Н. Рањ. 136. дванаес 229. петнаес Злат. 97. Гуч. 46. Орб. 57. тако окрњеном још се избацивало и *а* од *на:* петнес Ст. пис. 5, 104. шеснес 104. дванес Гуч. 180. — У овијем сложенијем бројевима, кад је

први број престао прелазити у потребне падеже (испореди наведено: єдин на десете ниты М. 389), те су се оба узимала као једна ријеч, прелазио је број *десет* и у друге падеже, ако и има пред собом приједлог *на*, XVI и XVII вијека: Петру и једанаестима Н. Рањ. 154. дванадестим апостолом Вран. жив. 23. али је још од прије у сложеном броју остајао први у номинативу, и ако има род, у мушком роду, а други у акусативу, тако још XIV вијека: ѡть светыхь .ві. апостоль М. 167. вь .ві. светнхь врьховнихь апостоль М. 173. гдје истина број није исписан, али да је онако како рекох потврђује додани генитив мн.; тако: ꙁа .ві. глава М. 258. єдан(и) на десете низата М. 272. два на десете крвгала М. 372. са .ві. ꙁрна М. 386. в четири на десете сокалиновь М. 497. с један на десте апостола Н. Рањ. 140б. с дванес ученика Гуч. 180.

Инструментал једнине замјењивао се од XV вијека инструменталом мн. и то прономиналнијем онако као датив: седмими науци Ст. пис. 1, 218. петими главами Мрн. 121. петими Глав. 21. од XVI вијека са *ије* мјесто *и* пред наставком и без крајњега *и*, које је отпало као и у других ријечи па је додано *а*: седмијема печати Н. Рањ. 199. такође са *а* на крају али са *и* пред наставком: петима крусима Андр. пут 96. али још од XV вијека замјењује се и номинативом јед.: подь петь на десете печатии М. 248. пет сиклими Каш. 16.

Локатив једнине замјењивао се локативом мн. од XVI вијека, прономиналнијем као и инструментал: в осмихь селихь М. 249. у петих Глав. 19.

Номинатив и акусатив множине. У оба падежа долази *десет* у бројевима 30 и 40, и оба су била као у ријечи с основом на і: до половине XVII вијека: три десети М. 390. четири десети М. 407. задржавајући крајње *и* крњио се је број *десет* онако као у акус. јед.: три дести М. 504. Н. Рањ. 90. Збор. 25б. Ст. пис. 5, 103. Д. Рањ. V. Орб. 47. Каш. 97. четири дести М. 504. Н. Рањ. 34б. четир дести Пб. 69. четр дести Н. Рањ. 41. Збор. 72. Град. дјев. 169. Орб. 261. Каш. 89.[1] четрьести Орб. 197. 220. — Али од XV вијека замјењује

[1] Погрјешка ће бити: четрдасти Орб. 265.

се у оба облика множина једнином: **три десеть** М. 478. Вран. жив. 88. Мрн. 55. **четири десеть** П. 109. **четирь десеть** П. 108. четр десет Вран. жив. 85. Банд. 34. Каш. 98. и окрњено као у акус. јед.: триес Каш. 97. 104. — оба су облика множине замјењивала и друге: **с три дести тисућь** Збор. 81. **наконь три дести дана** Збор. 8. од три дести и три годишта Орб. 17. а тако ће бити и: до четири десет дан Н. Рањ. 81.

Номинатив и акусатив двојине. У оба облика долази *десет* у броју 20, и оба су као у ријечи с основом на і (види стр. 224): **два десети** М. 278. 506. задржавајући крајње *и* до краја XVII вијека избацује *е* између *с* и *т* од од XV вијека: **два дести** М. 389. 504. Н. Рањ. 114б. Збор. 58. Ст. пис. 4, 385. Орб. 104. Каш. 83. Андр. пут 274. — Од XV вијека долази окрњено, без крајњега *и*: **два десеть** П. 108. Хект. 24б. — истога вијека долази једном двојина као у ријечи мушких с основом на чисто а (види стр. 221): **два крать пась два десета** М. 248. — од XV вијека замјењивали су се номинативом и други падежи: **прѣдь оними два десети и четирими** М. 248.

ОБЛИЦИ ГЛАГОЛСКИ.

Глаголи се по основама од којих им постаје инфинитив дијеле у шест врста:

I. с основама у којих нема наставка, а оне се дијеле у седам раздјела по гласовима на које се свршују: 1. на *д, т;* 2. на *з, с;* 3. на *б, п, в;* 4. на *г, к, х;* 5. на *н, м;* 6. на самогласно, осим *р;* 7. на *р* и *л*.

II. с основама које постају наставком **нж**.

III. с основама које постају наставком **ѣ**; ти се глаголи опет дијеле у два раздјела по основама какве су им у садашњем времену: 1. с основама које остају и у садашњем времену цијеле; 2. с основама које мјесто **ѣ** добивају у садашњем времену други наставак.

IV. с основама које постају наставком **и**.

V. с основама које постају наставком **а**; дијеле се у три раздјела по основама какве су у садашњем времену: 1. с основама које остају и у садашњем времену цијеле; 2. с основама које мјесто **а** добијају у садашњем времену други наставак; 3. с основама које у садашњем времену одбацују **а**, те добијају наставак други него оне другога раздјела.

VI. с основама које постају наставком *у* и *а*, пред којим се *у* шири *ов*, те оба заједно гласе *ова* или према предњем гласу *ева*, а у новије вријеме у српском језику често и *ива*.

ИНФИНИТИВ.

Постаје наставком који у словенским језицима гласи *ти;* крајњи гласови у основи, за којима дође, слажу се с његовијем *т* по својим законима;[1] у неким се основама мијења и самогласно које им је у коријену, како ће се код њих на-

[1] Види у Облицима српскога или хрватскога језика 1872. стр. 63. 65. 67. 69. 73-4. 85. и у Раду југосл. акад. I. 112.

поменути. Између глагола којима се у изворима налази инфинитив, нека буду споменути само знатнији или који су сада мање у обичају или су са свијем изашли из обичаја:

I. 1. на *д:* блюсти М. 188. Ст. пис. 1, 55. 2, 11. 5, 48. Д. Рањ. VIIб. Злат. 10б. блуст' Ст. пис. 1, 57. повести Н. Рањ. 184. вест' Ст. пис. 1, 62. класти Ст. пис. 4, 28. Вран. рјеч. 83. укрести Вран. рјеч. 102. Зор. 76б. сести Ст. пис. 1, 226. Вран. рјеч. 97. систи Ст. пис. 1, 90. сјести Гуч. 302. — на *т:* гњести Вран. рјеч. 35. рести Ст. пис. 1, 111. Н. Рањ. 144б. Мрн. 29. расти Мик. 544. обрѣсти Пб. 63. срјести Н. Рањ. 209б. сусрести Град. дјев. 183.[1] цвасти Ст. пис. 1, 30. Вран. рјеч. 37. — у којих је у коријену вокал ь, ширили су га у *и:* чисти Сав. 4. М. 84. 539. изчисти Стеф. 24. почисти М. 3. и избацивши *в* иза *ц:* процисти М. 183. 203. — глагол треће врсте с основом кѫдѣ налази се и међу овима XIV вијека одбацивши крајње ѣ (према садашњем времену): кѫсти М. 186.

I. 2. на *з:* излѣсти М. 447. влѣсти Пб. 112. улјести Н. Рањ. 228. Ст. пис. 4, XI. Д. Рањ. 59. Град. дух. 11. Злат. 50. Гуч. 276. Орб. 99. Андр. дев. 93. мусти Вран. рјеч. 63. — на *с:* изнести М. 204. понести Н. Рањ. Ст. пис. 3, 261. поднести Ст. пис. 1, 261. Хект. 22. Град. дух. 82. Банд. 95. Каш. 70. однести Ст. пис. 5, 37. Вран. рјеч. 48. пренести Буд. 143. Зор. 6б. нест' Ст. пис. 1, 145. понест' 154. пасти Н. Рањ. 42б. Буд. 80. спасти Град. дјев. 142. Орб. 46. Банд. 176. Каш. 35. Радн. 9. — Основа *нес* и одбацује крајње *с*, те шири *е* у ѣ од XV вијека: внѣти П. 127. понѣти П. 136. принести Пб. 84. однијети Н. Рањ. 144б. Бун. 50. понијети Н. Рањ. 52б. принијети Н. Рањ. 203. поднести Збор. 6б. Ст. пис. 4, 73. 5, 77. Град. дух. 89. Злат. 23. Гуч. 160. Див. 24. Орб. 233. Радн. 18. Андр. дев. 39. донити Ст. пис. 5, 35. Зор. 28. Банд. 116. поднити Д. Рањ. 3б. Хект. 20. однити Буд. 78. Вран. жив. 42. понит' Ст. пис. 1, 119. Зор. 21б. понијет' Ст. пис. 2, 426. Гуч. 133.

I. 3. на *б:* дубсти Хект. 22б. Вран. рјеч. 18. скупсти Ст. пис. 4, 302. искупсти Бун. 9. — на *п:* сопсти (sugere) Вран. рјеч. 103. хропсти Збор. 174б. Вран. рјеч. 101. поцрпсти Н.

[1] Писарска ће бити погрјешка *срит* Ст. пис. 2, 172. мјесто *срил*, како иште слик.

Рањ. 65б. заџрсти Банд. 55. посути Вран. жив. 85. — на *в:* жити М. 74. ожит' Ст. пис. 3, 407. плити Вран. рјеч. 91. Мик. 421. — И пред уметнутим *с* између основе и наставка могло је основи крајње *б* отпасти: скусти Зор. 29.

I. 4. на *г:* мобеќи М. 208. побѣќи М. 267. крьќи П. 115. съкрьќи М. 467. врћи Н. Рањ. 46б. Збор. 27б. Вран. жив. 5. Банд. 38. врћ' Ст. пис. 2, 223. 3, 173. 4, 98. Злат. 5. Гунд. суз. I, LXV. поврћи Ст. пис. 1, 140. одврћи Ст. пис. 1, 202. Вран. рјеч. 1. заврћи Орб. 75. двиќи П. 7. 16. Град. дјев. 185. дић' Д. Рањ. 14б. жеќи П. 149. раждећ' Д. Рањ. 28. Град. дух. 27. раждећи Андр. нач. 49. ждећи (сажећи) Орб. 220. леќи М. 416 сеќи М. 219. досеќи М. 183. 258. П. 102. досећ' Злат. 68б. присећи Ст. пис. 1, 81. притећ' Чубр. 12. — на *к:* обући Н. Рањ. 211. вући Вран. рјеч. 107. пореќи М. 50. реќи М. 274. 447. Ст. пис. 1, 3. Н. Рањ. 58б. 67б. Ст. пис. 4, 78. 5, 168. Д. Рањ. VIб. Злат. 2. Крн. 8б. Банд. 35. рећ' Ст. пис. 2, 107. 4, 10. Д. Рањ. 2. Злат. 12. изрећи Збор. 99. Ст. пис. 3, 91. изрећь Збор. 111. порећ' Гуч. 72. тућ' Ст. пис. 1, 156. тући Вран. рјеч. 78. — У којим је основама самогласно *р* или *у*, постало од *л*, оне су се и шириле добијајући *ѣ* иза *р* и *л:* тако иза *р* до половине XVII вијека: брићи Ст. пис. 1, 279. вьврѣщи М. 110. врићи Ст. пис. 1, 151. Стар. 3, 328. Буд. 154. врић' Ст. пис. 1, 11. 143. одврићи 61. развричи 36. одврић' Крн. 15б. стрѣќи М. 43. стрићи Ст. пис. 1, 279. Стар. 3, 291. иза *л* до краја XV вијека: привлѣщи Стеф. 14. влић' Ст. пис. 1, 145. 236. растлѣќи П. 166. тлић' Ст. пис. 1, 236. натлић' Ст. пис. 1, 145. — Основа *рек* и одбацује крајње *к* па шири *е* у *ѣ* од XV вијека: рѣти П. 111. 136. М. 509. 510. Н. Рањ. 214. Збор. 18б. Ст. пис. 4, 12. Д. Рањ. Vб. Град. дух. 41. Гуч. 215. Орб. 306. Див. 15. Гунд. пс. 14. Мат. 13. Анд. дев. 135. изријети Злат. 36k. Мик. предгов. изрити Ст. пис. 2, 115. ријет' Н. Рањ. 148. Ст. пис. 3, 101. 4, 265. 5, 35. Град. дјев. 98. Гуч. 4. Бун. 31. рит' Ст. пис. 2, 72. 3, 189. Д. Рањ. VIб. Зор. 47.

I. 5. на *н:* зачети Н. Рањ. 15б. Гуч. 118. почети Вран. рјеч. 48. почати Стар. 4, 118. Јерк. 9. заклети М. 414. клети Н. Рањ. 92. Вран. рјеч. 28. прокљети Вран. жив. 43.[1] жети

[1] У једнога писца гријешком уз садашње вријеме налази се један пут пренесено у другу врсту: кунути Зор. 15б.

Вран. рјеч. 61. Радн. 42. Мик. 595. пожети Банд. 57. жњети Мик 595. — на *м:* задути Ст. пис. 4, 166. издути Мик. 153. ожети Ст. пис. 5, 7. јети Вран. жив. 67. **иѯети** М. 204. П. 119. Збор. 46. Град. дјев. 125. Гуч. 68. изет' Злат. 42б. изнет' Ст. пис. 1, 324. 325. **ѡтєти** М. 195. **ѡтиєти** М. 145. **ѡдиєти** М. 327. Ст. пис. 1, 52. пријети Глав. 4. снет' Ст. пис. 1, 187. 270. снети Глав. 68. **оуѯети** М. 15. П. 87. Гуч. 25. Див. 14. Банд. 9. **вѯеть** М. 493. вазет' Ст. пис. 2, 8. 3, 440. 4. 46. 5, 37. Злат. 56. вазети Ст. пис. 4, 318. Вран. рјеч. 2. жив. 28. взети Стар. 3, 293. одузети Вран. рјеч. 27. обујети Вран. рјеч. 19. заујети Вран. рјеч. 69. иста основа гласи у инфинитиву по неким крајевима и *ја* (као напријед поча-): јати Ст. пис. 1, 40. Вран. рјеч. 16. зајати Вран. рјеч. 64. објат' Ст. пис. 2, 111. обујати Вран. жив. 35. Јерк. 15. одујати Ст. пис. 1, 10. **прияти** М. 211. **прѣяти** М. 418. пријати Ст. пис. 1, 4. Хект. 36. Зор. 27. Буд. 79. Вран. рјеч. 10. жив. 13. Банд. 43.[1]

I. 6. на *а:* **дати** М. 2. Н. Рањ. 104. **ѯнати** П. 18. **стати** М. 41. — на *и:* бити Буд. 99. брити Вран. рјеч. 88. обрити Вран. жив. 73. привити Буд. 99. изгнити Вран. рјеч. 104. изгњити 84. гњити 39. 60.[2] **ити** М. 23. 206. 324. Ст. пис. 1, 152. Хект. 11. Вран. рјеч. 76. Мик. 150. ит' Ст. пис. 5, 35. Д. Рањ. 5б. Злат. 1б. о том глаголу види још мало ниже. лити Н. Рањ. 65. **упити** П. 38. — на *у:* изути Мик. 166. обути 51. оплути Зор. 55б.[3] рути Стар. 1, 232. Ст. пис. 3, 24. рут' Ст. пис. 4, 168. слути Ст. пис. 1, 54. **ѹути** П. 10. — на **ы**: бити Н. Рањ. 72. **бить** М. 323. П. 71. придобити Збор. 10. позабит' Ст. пис. 2, 371. покрит' Н. Рањ. 210. сакрити Вран. рјеч. 18. плити Чубр. 15. исплити Ст. пис. 3, 453. 466.[4] **ѡтьтрыти** Стар. 4, 75. — на **ѣ**: дјети Мик. 69. задјети Ст. пис. 4, 21. дит' Ст. пис. 1, 45. додит' Ст. пис. 2, 314. одит' Ст. пис. 1, 154. раздит' Ст. пис. 1, 26. одити Вран. жив. 17. заодити Радн. 74. надити Мик. 276.

[1] Има и у других: пријат' Ст. пис. 2, 225. пријати Ст. пис. 3, 43. 372. 457. 4, 3. 307. 5, 9. Д. Рањ. 84б. Град. дјев. 9б. али га они узимају као глагол пете врсте, види код садашњега времена.

[2] Гријешком *је* мјесто *и:* гњети Андр. пут 291. „izljeti" Мик. 160.

[3] И са *љ* мјесто *л:* припљути Ст. пис. 3, 229.

[4] Гријешком са *ие* мјесто *и:* **приплиєти** Збор. 122б.

пјети Збор. 56б. Ст. пис. 4, 8. Град. дјев. 140. Мик. 416. пјет' Ст. пис. 2, 163. 3, 111. 429. Д. Рањ. V. Злат. 52б. Гуч. 32. спјети Ст. пис. 4, 5. спјет' Ст. пис. 4, 23. пет' Ст. пис. 1, 7. пети Ст. пис. 1, 75. Вран. рјеч. 16. — Инфинитив од основе *и* сложен с приједлогом који се свршује на сугласно, долази без промјене до краја XVII вијека: изит' Н. Рањ. 217б. Ст. пис. 3, 468. Злат. 39g. изити Ст. пис. 2, 249. 4, 476. Д. Рањ. 74. Гуч. 170. обити Ст. пис. 4, 146. отити Д. Рањ. 82. Злат. 11б. Вран. рјеч. 1. жив. 55. Мик. 150. сити Ст. пис. 4, 409. 5, 47. 79. Гуч. 84. унити Д. Рањ. 8б. кад је сложен са *при* добивши два *и* једно до другога сажима их у једно: прити М. 413. Н. Рањ. 14. Ст. пис. 3, 439. 4, 98. Вран. рјеч. 2. Мик. 505. прит' Ст. пис. 2, 43. 3, 197. 398. 4, 142. 5, 40. Д. Рањ. 1. Злат. 2. сложен с другим приједлозима, који се свршују на самогласно, мијења своје *и* на *ј*, али је то поуздано истом од XVI вијека, јер се дотле у писму слабо разликује *и* од *ј*: доити М. 256. 337. 361. 450. Н. Рањ. 179б. Ст. пис. 1, 43. 4, 205. Вран. рјеч. 8. дојт' Ст. пис. 1, 63. 4, 295 у дну. Јерк. 69. зајти Ст. пис. 3, 423. мимојти Н. Рањ. 40б. Банд. 33. наити М. 449. Ст. пис. 1, 100. 3, 69. 469. 4, 45. 295. Зор. 6б. Вран. рјеч. 64. Чубр. 8. Банд. VI. Крн. 14. најт' Ст. пис. 2, 517. изьнаити П. 28. изнајт' Ст. пис. 1, 100. ѡбьнаити П. 87. ојти Ст. пис. 1, 43. поити М. 22. 317. 327. 473. Ст. пис. 1, 9. Н. Рањ. 18. Хект. 9б. Зор. 32. Вран. рјеч. 1. жив. 52. Банд. 3. Мрн. 33. појт' Ст. пис. 1, 13. 46. пројти Ст. пис. 1, 43. 4, 93. 112. Банд. 2. Мрн. 33. тако и кад се приједлог свршује на сугласно али се између њега и основе умеће *а*: изајти Вран. рјеч. 33. Банд. 4. Крн. 14. надајти Вран. рјеч. 103. обајти Ст. пис. 1, 110. одајти Вран. рјеч. 1. сајти 28. али ако се и налази тако до краја XVII вијека, опет се још од XIV вијека гласови *јт*, који у тијем приликама стоје заједно, слијевају у *ћ*: доћи М. 211. П. 6. М. 414. 453. 473. 530. П. 6. 12. 42. Н. Рањ. 13. Збор. 13. Ст. пис. 2, 403. 3, 425. 4, 456. Д. Рањ. VIII. Град. дјев. 39. Злат. 3. Гуч. 2. Бун. 15. Радн. 41. доћ' Н. Рањ. 177б. Ст. пис. 2, 14. 3, 95. 312. 408. 4, 12. 440. Злат. 2. Гуч. 29. заћи Ст. пис. 2, 390. Град. дјев. 134. зађ' Ст. пис. 2, 440. 3, 163. 4, 100. 5, 47. Злат. 87. мимоћи Гуч. 188. Банд. 186. наћи М. 363. наћи Н. Рањ. 43б. Збор. 13. Ст. пис. 2, 424. Д. Рањ. 9. Град. дјев. 5. Гуч.

247. Див. 26. Орб. 35. Гунд. суз. I, LXIII. Андр. дев. 83. Радн. 3. нађ' Н. Рањ. 188б. Збор. 22. Ст. пис. 2, 40. 344. 3, 112. 4, 42. Д. Рањ. VIIб. Злат. 12. **изнаки** П. 6. 35. изнаћи Д. Рањ. VIб. Гуч. 12. **обнаки** П. 87. оћи Ст. пис. 2, 151. 3, 27. Злат. 25. оћ' Ст. пис. 2, 339. 3, 40. 450. 4, 255. Д. Рањ. 122б. Злат. 6. **поки** М. 185. 418. П. 9. **поћи** М. 211. 467. 546. Н. Рањ. 27. Збор. 8б. Ст. пис. 4, 436. Орб. 102. поћ' Ст. пис. 2, 17. 436. 3, 192. Д. Рањ. 10. Злат. 3. **проки** П. 8. проћи Ст. пис. 4, 452. Злат. 66б. Орб. 192. проћ' Ст. пис. 2, 32. 3, 163. 4, 42. 5, 59. Злат. 17. ући Ст. пис. 2, 221. ућ' Ст. пис. 2, 20. тако и кад је сложен са **при** и **прѣ**, али истом од XVI вијека: прићи Н. Рањ. 15. Збор. 26б. Ст. пис. 4, 219. 224. Град. дјев. 5. дух. 60. Пос. 15. Андр. пут 48. прић' Ст. пис. 2, 41. 3, 371. 5, 35. Злат. 2б. пријећи Радн. 62. из таких је сложенијех прешло *ћ* и у сложене с приједлогом који се свршује на сугласно а нема уметнутога *а* и у несложени, али истом XVII вијека: надић' Гунд. суз. III, XIII. отићи Див. 8б. Радн. 9. 18. 55. ићи Радн. 47. 88. Пос. 5б. по томе се XVII вијека налази написано и *ћ* и пред њим *ј* постало од *и:* дојћи Каш. 5, 35. 44. 62. дојћ' Крн. 6б. изајћи Банд. 19. најћи 71. 78. 237. Каш. 10. 57. појћи Каш. 31.

I. 7.[1] на *р:* подрпјети Ст. пис. 4, 49. 203. издрити Ст. пис. 4, 439. одрити Вран. рјеч. 27. пожрити Ст. пис. 1, 47. Вран. рјеч. 27. Крн. 21. пождријети Ст. пис. 4, 107. Радн. 78. прождријети Андр. пут 297. умрити Ст. пис. 1, 214. Вран. жив. 80. Каш. 72. Радн. 78. Глав. 13. умријети Ст. пис. 3, 108. Андр. дев. 40. помријети Збор. 25б. умријет' Ст. пис. 4, 136. умрит' Ст. пис. 5, 35. Злат. 20. вамрит' Ст. пис. 2, 325. заприт' Ст. пис. 1, 214. одаприти Вран. рјеч. 89. подаприти 40. прострит' Ст. пис. 1, 214. Злат. 72. простријети Ст. пис. 3, 274. прострити Д. Рањ. 73б. Каш. 65. разастрити Вран. рјеч. 33.[2]

[1] Како се основа шири, види у Облицима српскога или хрват. језика 1872 стр. 85. а онако се шири и кад се свршује на *л*, само што се у глагола с таком основом **ѣ**, које тада добија, изједначује с наставком **ѣ**, којим постају глаголи треће врсте, другога раздјела, те је кратко.

[2] Овамо би могло ићи: нерити Ст. пис. 1, 107. али смисао као да не допушта.

без промјене у основи: **потьрьть** М. 424. потрти Ст. пис. 1, 36. Н. Рањ. 18. Банд. 95. трти Вран. рјеч. 85. трт' Ст. пис. 4, 439. Злат. 95. затрти Ст. пис. 1, 115. Вран. рјеч. 16. Банд. 44. растрти Ст. пис. 3, 77. стрт' Ст. пис. 2, 42. 3, 98. 4, 410. Злат. 13. стрти Д. Рањ. 23. Вран. рјеч. 22. Брн. 44. сатрти Ст. пис. 4, 122. Гунд. суз. II, III. Каш. 13. Андр. дев. 181. између онијех којима се основа шири долази и без ширења само у једнога писца, па и у њега само у слику: одрти Ст. пис. 1, 10. пожрти 10. — на *л*: млити Вран. рјеч. 62. Мик. 261. самлити Зор. 75. Мик. 261.

II. **погыбноути** Сав. 7. **погнѫти** М. 365. **погнѫть** М. 357. Пб. 87. **двигнѫти** М. 252. Збор. 30. Брн. 18. Вран. рјеч. 107. Гуч. 237. Мрн. 28. Јерк. 7. Каш. 41. двигнут' Град дјев. 110. Орб. 43. подвигнути Ст. пис. 3, 24. уздвигнут' Ст. пис. 3, 24. 5, 169. дигнути Ст. пис. 5, 39. Банд. IV. Пос. 34б. Радн. 34. уздигнут' Ст. пис. 3, 128. подигнут' Град. дух. 42. уздигнути Банд. 3. Бун. 19. Андр. пут 196. **вьскнѫть** П. 39. пануте Ст. пис. 5, 4. паднути Д. Рањ. 47. упаднути Радн. 78. **ѡдьтиснѫти** М. 289. отиснути Пос. 17. Радн. 87. **потиснѫти** М. 285. Буд. 135. стиснути Збор 12. Град. дух. 36. притиснути Зор. 31б. Брн. 15. затиснути Каш. 34. Андр. пут 54. тиснути Мрн. 80. стискнут' Ст. пис. 3, 21. истискнут' Ст. пис. 4, 487. протискнут' Град. дјев. 34. тискнути Вран. рјеч. 108. притискнути Вран. жив. 14.

III. 1. **имѣти** М. 50. **имети** М. 29. **имити** М. 326. Ст. пис. 1, 116. Хект. 20. Чубр. 9. Банд. 10. Јерк. 9. јимити Ст. пис. 1, 220. Зор. 37. умјети Мик. 726. **разѹмѣть** П. 35.

III. 2.[1] бдити Мик. 11. велит' Ст. пис. 2, 116. висјети Гунд. суз. I, IX. врјети Ст. пис. 3, 424. **дрьжати** М. 2. **дрьжать** П. 32. жудјети Гуч. 242. **живѣть** П. 76. живјети Н. Рањ. 146. Збор. 33б. Ст. пис. 2, 402. Д. Рањ. 62. Град. дух. 17. Злат. 30б. Гуч. 248. Див. 10. Орб. 37. Андр. дев. 58. живити Н. Рањ. 155б. Ст. пис. 4, 439. Хект. 20. Брн. 72. Вран. жив. 54. Банд. 38. Јерк. 82. Каш. 87. Пос. 37б. Радн. 3. назрјет' Н. Рањ. 42. Ст. пис. 4, 12. зазрјети Ст. пис. 2, 10. 3, 99. назрети

[1] Како од ѣ бива *а*, види у Облицима српскога или хрватскога језика 1872. стр. 95.

Андр. дев. 29. зрит' Д. Рањ. 2. каснити Вран. рјеч. 25. ускнит' Ст. пис 1, 221. цкиисти Збор. 99б. цкњети Ст. пис. 5, 171. Град. дух. 14. дјев. 39. цкнит' Ст. пис. 2, 247. 4, 436. цкнити Ст. пис. 4, 446. 5, 35. Злат. 16. Мат. 10. Пос. 9б. миисти Збор. 54. Град. дух. 174. мњет' Ст. пис. 2, 58. мучати Вран. рјеч. 98. узрастити Бун. 9. свирити Радн. 44. сидјети Гуч. 173. Орб. 231. словјети Ст. пис. 4, 395. 469. словити Ст. пис. 2, 63. 4, 395. 488. Злат. 90. снјети Н. Рањ. 143. стоıати М. 206. Ст. пис. 5, 35. достојати Гуч. 193. стајати Радн. 13. 38. 64. исто сажето: стат' Злат. 8. стати Вран. жив. 11. тајати Ст. пис. 3, 261. 4, 348. хотѣть М. 351. хотити Н. Рањ. 208б. хотјети Андр. пут 233. хьтѣти М. 15. хтѣти М. 69. хтѣть Пб. 73. хтити Д. Рањ. 36. хтјет' Д. Рањ. VIIIб. ктјет' 9б. процтјети Н. Рањ. 161б. Ст. пис. 4, 59. цтнсти Збор. 50б. цтјет' Ст. пис. 3, 199. процтит' Ст. пис. 2, 75. процтити Ст. пис. 3, 186. процафтит' Н. Рањ. 17. процавтит' Ст. пис. 4. 302. процаптит' Ст. пис. 4, 302. поутѣти М. 211. проутѣти М. 496. 499. проутѣть П. 74. утѣти Пб. 129. утнсти Збор. 1.

У ову врсту припада инфинитифом својим и глагол у кога је садашње вријеме било од самога коријена: оувѣдѣти Сав. 13. вѣдити Пб. 23. видити М. 377. 409. видѣти М. 420. видѣть Пб. 25. изувиєдисти М. 374. изувидисти М. 361. изувидити М. 365. повидѣть П. 58. повидјети Н. Рањ. 68. повидит' Ст. пис. 2, 438. повидити Хект. 7. повидјет' Злат. 37. заповѣдѣти М. 45. заповидить П. 9. заповидѣть П. 13. заповидисти Збор. 2. исповидјети Н. Рањ. 147. Збор. 9. Орб. 64. Андр. дев. 16. ѡповидѣти М. 467. сповидит' Ст. пис. 1, 266. 2, 30. Д. Рањ. 102. Злат. 10. сповидјети Ст. пис. 4, 402. али му се XIV вијека налази инфинитив и по првој врсти у првом раздјелу, гдје види.

IV. примити М. 218. 323. П. 9. 20. 117. Н. Рањ. 34. Збор. 75б. Ст. пис. 2, 433. 3, 304. 5, 13. Град. дјев. 24. Злат. 50б. Гуч. 36. Радн. 97. примит' Ст. пис. 1, 190. однимит' Ст. пис. 1, 41. 2, 441. 3, 395. Д. Рањ. 76б. однимити Банд. 47. снимити Банд. 94. слимити Каш. 71. зајмити Ст. пис. 5, 3. појмити Ст. пис. 3, 90. 4, 71. појмит' Ст. пис. 3, 110. обујмит' Ст. пис. 2, 126. 3, 270. 4, 459. 5, 3. обујмити Гуч. 120. исти се глагол находи у истом значењу и несложен: имити Стар. 4, 74. поутити М. 445. П. 69. Ст. пис.

1, 48. 4, 396. Д. Рањ. V6. Каш. IV. почтит' Злат. 21. поштити Ст. пис. 5, 20. **чтити** Пб. 128. Ст. пис. 1, 3. 3, 327. Хект. 39. Злат. 59. Гуч. 1. Вран. жив. 3. Орб. 6. Мик. 45. чтит' Ст. пис. 2, 254. Д. Рањ. 107. штит' Ст. пис. 1, 132. 153. штити Ст. пис. 5, 28. Буд. 42. Стар. 1, 226. Вран. жив. 16. Банд. IV. Мик. 45. прочтит' Зор. 53б. прочтити Вран. жив. 85. проштити Каш. 65. спасит' Ст. пис. 1, 267. спасити Вран. жив. 105. Андр. дев. 22. пут 8. сритити (перфективно) Мрн. 72. тирит' Ст. пис. 2, 72. одтјерит' Ст пис. 3, 51. ударити Вран. рјеч. 76. удрити Вран. рјеч. 76. Мик. 31.

V. 1. **съблюдати** М. 4. жгати Ст. пис. 1, 16. Вран. рјеч. 24. сажгати 46. **имати** М. 44. Ст. пис. 1, 48. Град. дјев. 37. Хект. 41. Гуч. 239. Орб. 246. јимати Вран. рјеч. 3. проклинат' Злат. 6. заклинати Банд. 86. споминати Див. 1. успомињати Пос. 12б. пјевати Андр. дев. 72. испливат' Ст. пис. 3, 470. срјетат' Ст. пис. 2, 143. посилати Стар. 3, 236. сцати (mejere) Вран. рјеч. 60. процватат' Ст. пис. 2, 434. поцрепати (имперф.) Н. Рањ. 65б. чрипати Вран. рјеч. 44. дочкати Ст. пис. 1, 123. дошкати Јерк. 62. **проутатъ** М. 253. штати Глав. 3. назуват' Ст. пис. 4, 285. — Види још у VI врсти.

V. 2. **свезатъ** П. 34. двизати Ст. пис. 3, 284. Хект. 36. дерати Ст. пис. 4, 448. дрхтати Вран. рјеч. 108. дрхтат' Банд 296. дртати Радн. 52. жерати Ст. пис. 1, 116. Вран. рјеч. 44. **искать** П. 56. **емати** М. 21. клати Град. дјев. 13. проклињати Н. Рањ. 201. заклињати Вран. жив. 99. распињати Ст. пис. 1, 175. **послать** П. 72. М. 251. стерати Банд. 31. чесати Вран. рјеч. 39.

V. 3. брати Буд. 112. **гнати** М. 347.[1] одигнати Стар. 3, 238. ждвати Стар. 3, 238. звати Н. Рањ. 20. одапрати Вран. рјеч. 1. разапрати 29. рват' се Ст. пис. 5, 35. **зрвати** М. 468. одрвати Гунд. суз. II, XXXI. ревати Андр. 123. ссат' Д. Рањ. 82. ткати Мик. 692. такати (ткати) Вран. рјеч. 106. — **провнати** Збор. 28б. гријати Мик. 121. **давати** М. 23. Вран. жив. 48. **продавати** М. М. 47. П. 133. надијати се Хект. 13. Вран. рјеч. 70. кајати се Гуч. 106. ковати Ст. пис. 3, 271. смјејати се Н. Рањ. 229б. Ст. пис. 4, 321. Д. Рањ. 107б. смијати се Вран. рјеч. 91.

У ову врсту припада инфинитивом и глагол који у садашњем времену припада у четврту врсту: спати Буд. 124.

[1] Налази се према садашњем времену и промијењено *г* у *ж*, па у *р:* изарнати Банд. 176. 271. 277. Пос. 21б.

Истом у садашњем времену може се по ближе видјети који глаголи ове врсте припадају у који раздио, ондје ће се видјети и који припадају у два.

VI. вѣровать П. 66. веровати Вран. ријеч. 24. Хект. 32. дароват' Ст. пис. 3, 392. даровати Андр. дев. 61. целовати Вран. ријеч. 72. почтовати М. 274. П. 154. Н. Рањ. 209. Ст. пис. 5, 54. Град. дјев. 168. Хект. 5. Гуч. 22. Орб. 57. чтовати Ст. пис. 1, 68. Н. Рањ. 162. чтоват' Зор. 5б. штовати Н. Рањ. 17. Вран. ријеч. 21. жив. 19. Банд. 5. поштовати Каш. 48. Пос. 17б. Радн. 26. Глав. 23. сагриховати Буд. 4. подиговати Банд. 46.[1] коневать П. 48. краљеват' Јерк. 82. приятелевати М. 405. тако су многи до краја XVII вијека имали *ова* или *ева*, мјесто чега сада имају *ива*:[2] пробуђеват' Град. дух. 35. освадјевати Каш. 53. обадјевати Каш. 53. навјештевати Н. Рањ. 64б. навјештовати 49. навиштевати Банд. 101. узвишевати Каш. 113. Андр. 151. извршевати Гуч. 169. угашевати Н. Рањ. 49б. Банд. 41. погрђевати Н. Рањ. 49б. раздјељевати Збор. 77. оживљевати Банд. 171. изисковати Каш. 11. казовати Хект. 12б. казоват' Мрн. 31. приказовати Град. дјев. 31. Банд. 15. скончевати Зор. 2б. искушевати Вран жив. 88. Банд. 4. окушевати Радн. 13. разлучевати Банд. 114. одлучевати Андр. пут 425. умножевати Банд. 115. смућевати Збор. 43. испитовати Каш. 6. испићевати (испитивати) Глав. 55. наплаћевати М. 501. пушћевати Стар. 4, 117. одпушћевати Банд. 179. заручевати Вран. жив. 112. расадјевати Вран. ријеч. 83. посвећевати Н. Рањ. 112. поскаковати Н. Рањ. 17б. наслајевати се Глав. 18. обслужевати Збор. 8б. Вран. ријеч. 3. Див. 10б. Банд. 38. Каш. 83. Радн. 12. осудјевати Банд. 161. утврђевати Н. Рањ. 29б. потврдјевати Вран. ријеч. 76. затисковати Збор. 7б. захваљеват' Град. дух. 48. захваљевати Андр. пут 204. оћућевати Каш. 85. оћутјевати Андр. дев. 104. раширевати Банд. 18.

Истина још од XIV вијека долазе оваки глаголи и са *ива* (а неки још у старом словенском језику), али како ће се код садашњега времена потврдити, припадали су до краја

[1] Биће писарском гријешком ь мјесто о: дарьвати М. 240. али се могло *о* и избацити: обидвати Вран. ријеч. 81. Стар. 3, 293.
[2] Види о том у Раду југосл. академије VI. 148.

XVII вијека у пету врсту, у први раздио њезин. Предњих ради нека им инфинитив буде споменут овдје; а у инфинитиву долазе: XIV вијека: уписивать П. 20. XV вијека: обранивати М. 405. сказивати М. 439. XVI вијека: даривати Стар. 1, 227. згрјешивати Збор. 162. казивати Чубр. 5. спомениват' Д. Рањ. IVб. целиват' Ст. пис. 4, 118. XVII вијека: навјестиват' Андр. дев. 15. увриђивати Пос. 38. саграђивати Радн. 67. сагришивати Банд. 39. Пос. 3б. погрђивати Пос. 11. Радн. 20. даривати Каш. 119. појављивати Гунд. суз. предгов. казивати Радн. 35. приказиват' Орб. 235. приказивати Банд. 143. указивати Радн. 56. Андр. пут 314. искушивати Радн. 96. смућивати Радн. 46. Андр. пут 374. спомениват' Орб. 243. Андр. 52. испитивати Радн. 96. припоручивати Андр. нач. 8. посвећивати Глав. 48. просвјетљивати Див. 35б. наслађиват' Радн. 30. прослиђивати Радн. 21. обслуживати Радн. IIб. осуђивати Див. 3б. захваљивати Андр. нач. 45. зафаљивати Радн. 21. целивати Вран. рјеч. 102. Банд. 74. ишчекивати Андр. дев. 78.

У инфинитиву се крајње *и* доста често одбацује, прем да се свега времена и држи, а почело се одбацивати на крају XIV вијека: примјери су тога времена: ѕнать П. 16. дать 12. видѣть 21. стоать 9. видѣть (знати) 25. ѕаповидить 9. ѕаповидѣть 13. каѕать 25. писать 13. свѣтовать 17. уписивать 20. познији су већ наведени напријед, гдје ми се чинило потребно. — Инфинитиву који пред крајњим *и* има *ст*, по што се *и* одбацило, те остало на крају *ст*, могло се и *т* одбацивати XVI вијека као и у другим приликама (види напријед стр. 6. 10-11): привес' Ст. пис. 5, 67. упас' 36. — Инфинитив *чинити* налази се у пјесмама не само тако без крајњега *и* него и без онога пред *т:* чинт Ст. пис. 5, 31. Д. Рањ. 74б. 86. 101. 118. 130. 133. а по томе пред *ћу* одбацивало му се и *т:* чинћу Д. Рањ. 4, 78. 117б. — Што има с наставком два пута стављеним: зајтит Ст. пис. 4, 241 (у дну), то је јамачно додатак прошлога или нашега вијека; истина налази се и овај примјер XVI вијека: изљеститће (мјесто изљести ће) Н. Рањ. 107б. али је ту јамачно ради гласа *ћ* писарском гријешком написано и *т*, као што је и у примјеру XVII вијека: довритћу (мјесто довриђ' ћу) Крн. 15б.

САДАШЊЕ ВРИЈЕМЕ.

Основе су у садашњем времену двојаке:

А. Основе без наставка; таких основа има само пет: основа **ѥс**, од које је осим садашњега времена био још само партиципа садашњега времена; — основа прве врсте првога раздјела **ꙗд**, српски *јед* (**ѣд**); — основа прве врсте шестога раздјела **да**, која се у садашњем времену удвојава, али на другом мјесту одбацује *а*, те гласи **дад**; — основа треће врсте, која у садашњем времену одбацује крајње **ѣ** које има у инфинитиву, те гласи: **вѣд**; — основа исте врсте првога раздјела, која још у старом словенском језику прелази и у пету врсту и добивши ондје **а** мјесто **ѣ** гласи **има**, па се одваја од основа и те врсте у садашњем времену задржавајући њихово *а* али у осталом прелазећи међу предње четири.

Б. Основе с наставком, а наставак је двојак:

а) једнијем је основама наставак **а**, које се у словенским језицима у првом лицу јед. и у трећем лицу мн. слијева у један глас с првијем сугласнијем од личнога наставка, а у осталијем лицима гласи *е*, пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају на *ж*, *ч*, *ш*: таки наставак добијају у садашњем времену основе од којих постаје инфинитив у једнијех глагола цијеле, а у других окрњене: цијеле га добијају у глагола прве врсте свијех осим онијех шестога раздјела; а окрњене, без крајњега самогласнога које имају у инфинитиву пред његовијем наставком, добијају га у глагола друге врсте и у онијех пете врсте трећега раздјела којима кад се окрње остаје сам коријен са сугласнијем на крају.

б) другим је наставак **ја**, у коме од **а** бива што је речено за наставак **а**, а *ј* се са сугласнијем које се пред њим деси слаже по својим законима: таки наставак добијају у садашњем времену основе цијеле у глагола прве врсте шестога раздјела и треће врсте првога раздјела и пете врсте првога раздјела; а окрњене, т. ј. без крајњега самогласнога које имају у инфинитиву пред његовијем наставком, добивају га у глагола пете врсте другога раздјела и трећега раздјела исте врсте осим онијех за које је речено да добијају други наставак, и у глагола шесте врсте. Исти наста-

вак добивају основе и у глагола четврте врсте без крајњега самогласнога које имају у инфинитиву пред његовијем наставком, али само у првом лицу јед., а у свијем осталијем лицима остаје им основа кака је у инфинитиву. А глаголи треће врсте другога раздјела припадају у садашњем времену у четврту врсту, те имају основу онаку кака је у тијех глагола.

Гдјекоји глаголи појединце прелазе у садашњем времену из једне врсте у другу или из једнога раздјела у други: тако *хотјети* прелази из треће врсте у пету, и то у други раздио њезин; глагол *спати* прелази из пете врсте у четврту. Гдјекоји се глаголи одвајају од свога друштва и тијем што у садашњем времену мјесто наставка **а** узимају **ја**: таки су н. пр. глаголи прве врсте који у инфинитифу гласе *жети* (**жѧти**), *мљети* (**млѣти**). Гдјекојим се глаголима у садашњем времену коријен шири добивајући међу два сугласна самогласно као *брати: бере; мљети: меље; звати: зове; клати: коље*. У којих овако што или још друго што бива, напоменуће се код њих.

ПРВО ЛИЦЕ ЈЕДНИНЕ.

Постаје наставком mi, од којега за словенске језике бива **мь** уз основе које немају наставка, а уз остале остаје само **м**.

А. Основе без наставка: лични наставак долази до основе, која кад се свршује на *д* изједначује тај глас са *м* од личнога наставка, а по том један од оба једнака гласа отпада: **єсмь** М. 5. **ѥсьмь** М. 81. **єсамь** М. 274. окрњено долази од првијех времена: **сьмь** М. 2. **самь** М. 102. иза *не* иде цијело, и тада се *е* од *не* са **ѥ** од основе слијева у **ѣ**: **нѣсамь** П. 76. **нherсамь** М. 468. **несьм** М. 518. нисам Вран. жив. 4. нијесам Андр. пут. 50. тако састављено налази се XVI вијека и окрњено озад изван пјесама: нис Стар. 1, 227. 3, 309. Зор. 54. 64б. види и друго лице. — **нємь** Збор. 176. јим Зор. 13б. Јерк. 14. Каш. грам. 120. — **дамь** М. 29. Н. Рањ. 42. Ст. пис. 5, 297. — **вѣмь** Сав. 7. М. 547. **вѣємь** М. 500. Ст. пис. 2, 246. 413. 3, 7. 4, 3. вим Ст. пис. 1, 32. 2, 6. 5, 35. Д. Рањ. 65. Хект. 16. Зор. 13б. Злат. 10. Чубр. 13. Вран. жив. 31. Мрн. 31. **повѣємь** Збор. 3. Ст. пис. 2, 486. повим Хект. 36б. Зор. 15. заповијем Н. Рањ. 182. Збор. 120. **исповѣмь** Сав. 7. исповијем Ст. пис. 3, 278. оповијем Ст. пис.

5, 213. **приповѣмь** М. 207. 268. проповијем Н. Рањ. 138. сповим Ст. пис. 2, 100. сповијем Ст. пис. 5, 271. — **имамь** Стеф. 22. М. 27. 44. 100. 173. 188. Злат. 47. Банд. 15. јимам Вран. жив. 9. иза *не* могло се крајње *е* од те ријечи са *и* од основе слити у **ѣ**: нимам Ст. пис. 2, 26. али и без тога слијевања: не имам Банд. 39. — Мјесто **вѣмь** налази се и **вѣдѣ** Стеф. 17. 22. које се држи за остатак особитога облика, који се у словенским језицима сачувао само у тога глагола (Миклошић, vergl. gram. III. 165). Истом облику **вѣмь** додавало се XVI вијека *е* на крају као и неким номиналним и прономиналним облицима: виме Ст. пис. 2, 12. 15. 63. 66. 119. 120. 147. 242. Д. Рањ. 85б. Чубр. 6. сповиме Чубр. 6. — Мјесто *имам* налази се и према глаголима пете врсте првога раздјела, међу које тај припада инфинитивом, XIII вијека: **имлю** М. 24. — Којима се између овијех глагола основе у овом облику свршују на *д*, у њих је *д* из трећега лица мн., гдје је од свагда било, по што им се то лице промијенило према глаголима прве врсте првога раздјела, прелазило и у остала лица, те су се и у њима изједначивали с реченијем глаголима, али се то у овом лицу појављује истом у почетку XVII вијека, и свега је тога вијека врло ријетко: налази се само у једнога глагола и само у једнога писца: подадем Вран. жив. 99. придадем 104. види код других лица. — Глагол којему је у овом облику основа **вѣд** стојећи у највише других облика међу глаголима треће врсте другога раздјела, а и у самом 3. лицу мн. садашњега вр. стојећи међу њима од свагда, прелазио је међу њих и осталијем лицима тога времена од свршетка XV вијека (види код 2. лица јед.), али му се 1. лице јед. находи тако истом XVII вијека: изувидим Вран. жив. 17.

Б. Основе с наставком: личному наставку **mi** отпада **i**, па се с његовијем **m** крајње **a** у основи слијева у старом словенском језику у **ѫ**, које у српском језику гласи *у* (**оу**); тако се налази у нас свега времена, али што позније, то рјеђе:

I. 1. бљуду Ст. пис. 5, 42. Злат. 18. изведу Н. Рањ. 42. доведу Ст. пис. 5, 216. греду Н. Рањ. 127. Збор. 38. Ст. пис. 5, 216. паду Ст. пис. 3, 336. упаду 465. преду Ст. пис. 4, 313. — I. 2. уљезу Н. Рањ. 52. донесу Ст. пис. 1, 22. — I. 3. живу Ст. пис. 2, 112. Д. Рањ. 23б. 82б. 94. — I. 4. одвргу Н. Рањ.

97. вргу Ст. пис. 4, 17. Д. Рањ. 104б. извргу Банд. 161. **могѫ** М. 42. Ст. пис. 2, 12. 5, 211. Мрн. 38. помогу Ст. пис. 2, 194. 4, 120. узмогу Ст. пис. 5, 285. реку Н. Рањ. 24б. Ст. пис. 2, 116. 3, 389. 4, 268. 5, 213. Хект. 11. Див. 2б. Банд. 22. **ѡдрекѫ** М. 275. теку Н. Рањ. 33б. Ср. пис. 2, 340. утеку Ст. пис. 3, 267. стеку 389. — I. 5. **клънѫ** М. 24. куну Н. Рањ. 84. Ст. пис. 5, 267. **ѹчьнѫ** М. 44. зачну Ст. пис. 2, 30. начну Ст. пис. 5, 268. почну 247. у тога глагола долази и *м* мјесто *н* од XV вијека: **ѹчмѫ** П 174. узму Н. Рањ. 195. Ст. пис. 5, 269. изму Ст. пис. 5, 186. — I. 6. бију Ст. пис. 3, 385. **ѹбию** Збор. 26. у тога је глагола могло *и* ослабивши у **ь** испасти: **раꙁбью** П. 147. види и у других глагола ове врсте код других лица. вапију Ст. пис. 2, 340. 3, 470. гњију Ст. пис. 4, 344. пролију Н. Рањ. 141. пију Н. Рањ. 91. Ст. пис. 3, 251. Зор. 22б. попију Банд. 103. исплију Ст. пис. 3, 459. шију Ст. пис. 4, 313. **ѹвю** М. 44. Ст. пис. 3, 449. 4, 73. 5, 287. Д. Рањ. 3. Вран. жив. 64. дију Ст. пис. 1, 66. задију Ст. пис. 1, 37. смију Ст. пис. 2, 83. Зор. 13. у двије основе које се у инфинитиву свршују на *у: плу* и *слу*, шири се тај глас у сад вр. у *ов:* плову Ст. пис. 2, 225. 3, 445. види још код других лица. Основа која у инфинитиву гласи **пѣ** шири се у садашњем вр. у *пој:* поју Н. Рањ. 14. Ст. пис. 3, 208. спољу Ст. пис. 4, 47. Основа која у инфинитиву гласи **ста** прелази у словенским језицима од свагда у сад. вр. у II врсту, види код других лица. Основа која у инфинитиву гласи у старом словенском језику **бꙑ** добија у садашњем вр. *н*, с којим се **ꙑ** саставља у **ѫ**, које у српском језику гласи *у*, иза тога још добија на крају *д* од коријена који је у глаголу **дѣти**, те прелази у први раздио прве врсте: буду Н. Рањ. 42. Ст. пис. 2, 329. 5, 180. Злат. 21б. добуду Ст. пис. 3, 384. Хект. 4б. Злат. 2б. забуду Ст. пис. 2, 99. 5, 299. Основа која у инфинитиву гласи *и* добија исто *д* у садашњем вр. од свагда те прелази у први раздио прве врсте: иду Н. Рањ. 139. Збор. 38. Д. Рањ. 95б. изиду Ст. пис. 2, 100. приду Н. Рањ. 24. Ст. пис. 4, 327. Банд. 39. сложено с приједлогом који се свршује на самогласно, мијења *и* иза тога самогласнога на *ј*, које се са *д* које је за њим слијева у *ђ* у овом облику од XVI вијека (у другим долази тако још прије): дођу Н. Рањ. 31б. зађу Ст. пис. 2, 344. 5, 151. нађу Ст. пис. 2, 329. 4, 94. пођу Н. Рањ. 51.

Збор. 25б. Ст. пис. 2, 42. 5, 179. тако и са *при* сложено: пријђу Н. Рањ. 24. Ст. пис. 2, 29. 48. 349. 3, 460. Злат. 2б. и просто: иђу Ст. пис. 4, 411. али ће пошљедње бити само слика ради. — I. 7. мру Н. Рањ. 58б. 72. Ст. пис. 2, 101. умру Н. Рањ. 56б.

II. брину се Ст. пис. 5, 308. вену Ст. пис. 2, 318. 3, 323. 4, 76. узвену Ст. пис. 5, 300. гину 308. погину 92. издахну Ст. пис. 4, 301. ускрсну Н. Рањ. 97. макну Ст. пис. 4, 301. пану Ст. пис. 2, 218. спомену Ст. пис. 3, 434. 5, 300. посегнꙋ П. 147. стину Ст. пис. 4, 244. трну Ст. пис. 2, 109.

III. 1. желију Ст. пис. 1, 253. Зор. 13. умију Ст. пис. 2, 83. овамо је прелазило XVI вијека и живију Зор. 13. — III. 2. бјежу Ст. пис. 5, 297. боју се Ст. пис. 2, 60. 3, 386. 5, 277. Зор. предгов. бољу Ст. пис. 2, 115. вељу Ст. пис. 2, 37. 244. 328. 5, 179. Град. дјев. 15. Хект. 11б. Зор. 67. Злат. 28б. Гуч. 171. Орб. 40. Андр. дев. 139. вигю М. 518. Н. Рањ. 23. Збор. 25б. Ст. пис. 2, 6. 3, 460. 4, 411. 5, 270. Д. Рањ. 18б. Злат. 12б. Банд. 13. Пос. 13. вију Ст. пис. 2, 78. Хект. 11б. Стар. 3, 255. 4, 115. вишу Ст. пис. 5, 128. вољу Ст. пис. 2, 74. Д. Рањ. 59б. дръжꙋ М. 25. Ст. пис. 5, 111. Вран. жив. 23. жују Ст. пис. 2, 112. Д. Рањ. 5. позру Ст. пис. 2, 30. јижју Хект. 16. мњу Ст. пис. 1, 243. 2, 12. 254. 5, 180. Д. Рањ. 2. Зор. 15. Злат. 10. мржу Ст. пис. 2, 33. мучу Ст. пис. 2, 44. стиђу се Н. Рањ. 152б. стою М. 28. Ст. пис. 1, 75. 2, 314. 3, 359. 4, 210. 5, 308. достоју Ст. пис. 5, 110. трпљу Ст. пис. 2, 5. 42. ћућу Ст. пис. 2, 122. хощꙋ М. 29. хокꙋ М. 45. хоћу Н. Рањ. 18. Ст. пис. 5, 175. Злат. 44. Гуч. 119. Вран. жив. 61. и окрњено од XIII вијека: кꙋ М. 50. 174. 241. ћꙋ М. 247. Н. Рањ. 58б. Збор. 45. Ст. пис. 2, 43. 3, 392. Вран. жив. 92. Банд. 4. могло је *о* и ослабити у ь а по том отпасти: кю М. 69. щедꙋ (читај штеђу) М. 247. овамо је прелазило у овом облику од XVI вијека из првога раздјела ове врсте: жељу Ст. пис. 2, 118. 502. 3, 433. 5, 232. Д. Рањ. 5.

IV. благодароү Стеф. 12. пробуђу Н. Рањ. 77б. сваги се М. 207. свару Ст. пис. 5, 266. извођу Н. Рањ. 79б. оүзвраштоү Сав. стар. 4, 231. вракꙋ М. 44. свръшꙋ М. 193. говорꙋ М. 389. Ст. пис. 1, 42. Н. Рањ. 13б. Збор. 38. Ст. пис. 2, 50. 3, 6. 4, 213. 5, 214. Град. дјев. 74. Хект. 35. Зор. 65. Брн. 47. Орб. 10. Банд. 2. Ђаш. 68. изгоњу Н. Рањ. 59б. гријешу Ст. пис. 5, 150. гу-

бљу Ст. пис. 2, 105. погубљу Н. Рањ. 72. задȁвљу Ст. пис. 2, 465. раздијељу Н. Рањ. 36б. одријешу 15. **жалꙋ** М. 518. поздрављу Ст. пис. 5, 129. примљу Н. Рањ. 102. искушу Ст. пис. 2, 251. окушу Ст. пис. 4, 210. излијечу Н. Рањ. 66б. приложу 38б. љубљу 139б. **мишлю** П. 64. Ст. пис. 2, 42. **молю** М. 180. 518. Н. Рањ. 32. Ст. пис. 2, 116. 3, 16. 369. 5, 158. Д. Рањ. 24. Град. дјев. 60. Хект. 40б. Банд. 61. **ношꙋ** П. 108. Н. Рањ. 197б. Ст. пис. 2, 224. 5, 281. **плакю** М. 69. 208. прављу Ст. пис. 5, 129. **пꙋщꙋ** М. 42. **раꙁрећꙋ** М. 462. наслађу Ст. пис. 4, 314. слишу Ст. пис. 3, 449. служу Ст. пис. 5, 149. стављу 267. **сътворю** М. 25. **потворꙋ** М. 193. отвору Ст. пис. 5, 268. тужу 30б. **чиню** М. 415. Ст. пис. 5, 268.

V. 1. **ѡбєкиваю** М. 25. **поставлаю** М. 70. **пращаю** М. 20. **припадаю** М. 9. **приѩю** М. 69. **присеꙁаю** М. 1. тако је у том раздјелу само у најстарија времена. — V. 2. обиру Ст. пис. 4, 361. вежу Ст. пис. 5, 189. вичу Ст. пис. 4, 372. движу Ст. пис. 5, 325. уздвижу Ст. пис. 2, 410. уздишу Ст. пис. 3, 17. 326. 447. Јерк. 22. раждижу Ст. пис. 2, 99. сазиђу Н. Рањ. 98. позиру Ст. пис. 5, 178. **ищꙋ** М. 275. **синщꙋ** М. 52. ишту Д. Рањ. 32б. ишћу Јерк. 48. кажу Ст. пис. 5, 156. покажу Ст. пис. 4, 213. **ꙁаклинꙋ** М. 107. проклињу Д. Рањ. 103. лажу Ст. пис. 5, 260. лижу (лизати) Ст. пис. 3, 398. намажу Н. Рањ. 62. мећу Ст. пис. 3, 17. умиру Ст. пис. 2, 12. 5, 178. пашу Хект. 16. **пишꙋ** М. 21. 518. Ст. пис. 5, 323. плачу (flere) Ст. пис. 2, 51. проплачу Ст. пис. 5, 119. оплачу (lavare) Н. Рањ. 61. Ст. пис. 5, 119. пљежу Ст. пис. 4, 142. припрежу Ст. пис. 4, 168. одричу Ст. пис. 4, 372. шљу Ст. пис. 4, 438. 5, 320. Д. Рањ. 53б. шаљу Хект. 35. 37. пошљу Н. Рањ. 130б. Збор. 29. пошаљу Банд. 30. почињу Ст. пис. 4, 344. — V. 3. неке се основе шире добијајући међу два сугласна једне *е*, друге *о*, а основи која у инфинитиву гласи *кова* кад одбаци *а*, повраћа се *ов* у *у:* беру Н. Рањ. 52. Ст. пис. 3, 398. зберу Ст. пис. 4, 102. перу Ст. пис. 3, 465. оперу 278. **поженоу** Стеф. 24. зову Ст. пис. 1, 40. Зор. 14б. **иꙁвꙑю** М. 71. **даю** М. 50. Пб. 84. Н. Рањ. 71. Збор. 121б. Ст. пис. 2, 135. 3, 434. 4, 220. 5, 343. Д. Рањ. 94. Зор. 62. Вран. жив. 36. придају Ст. пис. 2, 122. 3, 330. уздају Н. Рањ. 154. познају Ст. пис. 3, 434. 457. 4, 28. Хект. 33. Зор. 29. Брн. 41б. кају се Ст.

пис. 3, 391. 431. скују Чубр. 14б. смију се Ст. пис. 2, 206. остају Ст. пис. 3, 431. трају Ст. пис. 4, 28.

VI. благују Н. Рањ. 56б. вјерују 161. Збор. 30. Ст. пис. 3, 376. верују Ст. пис. 1, 50. Буд. 38. навјештују Н. Рањ. 21. **дароую** Сав. стар. 4, 231. казују Ст. пис. 4, 327. путују 261. запухују Ст. пис. 3, 16. свитују Брн. 55. **потваргюю** М. 312. тугују Ст. пис. 3, 16. **ȥахвалюю** П. 173. схранују Н. Рањ. 80б. чтују Н. Рањ. 80б. Зор. 76. сцјењују Н. Рањ. 85.

Од глагола који у садашњем времену имају основу без наставка (под А), те се у њих лични наставак једнако чувао цио, он је прешао и к другима: то се најприје догодило онијем глаголима у којих се могло у првом лицу јед. без и какве друге промјене само замијенити крајње *у* личнијем наставком па да се исто лице не разликује од осталијех (осим трећега мн.) ничим другим него само личнијем наставком, као што се ни у онијех првијех није ничим другим разликовало онда кад се то догађало; то су глаголи у којих основа садашњега времена пред својим наставком има *а*, па се с тијем гласом изједначивао наставак његов у свијем лицима у којима је стајао несмијешан с првијем гласом личнога наставка гласећи *е*, т. ј. у свијем лицима осим 1. јед. и 3. мн., па су се два *аа* постала од ае сажимала у једно *а*, и на тај се начин основа и у тијем лицима свршивала пред личнијем наставцима онако како се свршивала у 1. лицу јед. пред његовијем крајњим *ју*: таки су глаголи пете врсте првога раздјела и глагол прве врсте *знати*. Од XIII вијека долази 1. лице јед. тако промијењено у глагола V врсте, 1. раздјела: **приѣмь** М. 21. **работамь** М. 21. **стварамь** М. 56. XIV вијека: **ȥаклинамь** М. 76. 80. 81. 82. **ȥапрѣщамь** 76. 80. 81. 82. 180. 189. **ѡбещавамь** 171. 229. 231. **ѡбекакамь** 183. **ѡбладамь** 183. **давамь** 231. **плакамь** 223. **покелевамь** 202. **помагамь** 183. 228. **потварамь** 231. **потврьгамь** 231. **примамь** 178. **примамь** 228. 229. **усталямь** 209. **оупрашам** Шаф. рат. 1873. 94. **благосланамь** Пб. 25. тога вијека долази тако и у поменутога глагола прве врсте: **ȥнамь** М. 102. XV вијека: **давамь** М. 476. Пб. 82. **дарикамь** М. 449. **ȥаклинамь** 275. 409. 463. **мѣшамь** 500. **ѡсталямь** 500. **ѡставлам** 518. **примамь** 274. 461. **ȥнамь** 476. П. 88. истом тога (XV) вијека дохвата се ова промјена и других глагола, у којих осим

што се крајње *ју* (или *у*) замјењује личнијем наставком, још и вокал који имају у другим лицима пред личнијем наставком прелази и у прво лице: најприје се то догоди глаголима четврте врсте и једнаким с њима у садашњем времену глаголима другога раздјела треће врсте, а и у њих је свега тога времена још ријетко: ѹчинимь М. 410. молимь 483. 518. платимь 489. жалимь 518. видимь 515. истога вијека налази се једном и у глагола V врсте трећега раздјела: въздаѥмь М. 486. — Од свршетка XV вијека обузима та промјена све глаголе и напредује тако да XVII вијека већ ријетко долазе без ње, осим онијех у које ни данас још није продрла:

I. 1. гредем Н. Рањ. 132. падем Ст. пис. 4, 399. упадем Орб. 164. сретем Д. Рањ. 82. мјесто *гредем* налази се од свршетка XV вијека и као у глагола без наставка у садашњем времену, и то у свијем лицима осим трећега мн.: грем Ст. пис. 2, 44. 317. 4, 241. 301. 5, 61. 182. Злат. 16. — I. 2. љезем Ст. пис. 4, 476. принесем Злат. 46. пасем Град. дјев. 114. — I. 3. живем Н. Рањ. 138б. Збор. 103б. Ст. пис. 4, 251. 420. 5, 291. Злат. 8б. Див. 10. Банд. 38. Јерк. 19. Каш. 36. Андр. 18. — I. 4. реѵемь Збор. 72б. Ст. пис. 2, 23. 5, 284. Злат. 28б. Вран. жив. 16. Орб. 264. Банд. 14. Андр. дев. 101. кад је промјена узимала мах, дохватала се и онијех глагола који су до данас остали без ње одбранивши се: можем Ст. пис. 2, 98. 165. 228. Буд. 46. Злат. 46. 12. 15б. Чубр. 7б. Јерк. 21.[1] приможем Вран. жив. 87. узможем Ст. пис. 5, 185. Орб. 335. — I. 5. почнем Ст. пис. 1, 219. 2, 417. узмем Ст. пис. 2, 470. вазмем Злат. 26б. Вран. жив. 92. измем Ст. пис. 3, 18. примем Јерк. 64. — I. 6. вапијем Ст. пис. 2, 470. 5, 93. упијем Јерк. 88.[2] одкријем Вран. жив. 44. чујем Ст. пис. 5, 347. Злат. 3. с промјеном гласа *у* у *ов:* пловем Ст. пис. 2, 231. 3, 393. словем Ст. пис. 2, 254. одијем Вран. жив. 105. у тога се глагола (кад није сложен и значи говорити) може у основи крајње самогласно изједначити с предњим те се оба једнака гласа сажети у један: дим Ст. пис. 2, 3. 3, 63. 4, 181. 5, 34. Хект. 7. 9. Зор. 3б. Буд. 143. Брн. 54. Вран. ријеч. 49. Злат. 8.

[1] У Кашића је грам. 155: можем, морем, могу.

[2] Види тај глагол и у четвртој врсти.

Мик. 67. друге промјене које могу бити у тога глагола, види код других лица. смијем Ст. пис. 2, 478. 3, 17. 4, 144. 243. 5, 37. 208. Д. Рањ. 96. Злат. 7. Ђам. 2. и у тога се глагола основа сажима као у предњега (од почетка XV вијека, види код трећега лица): смим Ст. пис. 1, 32. 292. 313. 2, 21. 70. 78. 161. 227. 234. 267. 356. 4, 209. 214. 419. 225. 473. 5, 255. Зор. 4. Злат. 71б. Банд. 25. по том и напријед наведено *смијем* може бити и сажето, па је по јужном говору. од основе која се сажима од првијех времена (види код 2. лица јед.) а у овом лицу, како је поменуто, од XIV вијека: знам Збор. 26б. Ст. пис. 2, 53. 5, 261. Злат. 31. Вран. жив. 24. познам Ст. пис. 2, 513. 4, 418. Андр. дев. 66. тај глагол једначећи се са *дам* примио је од њега *д* у лицима у којима га је он имао, али у 1. лицу јед. истом XVII вијека: знадем Вран. жив. 19. 26. 55. 61. 71. Мрн. 24. 37. 74. познадем Вран. жив. 17. од двије основе које се шире од свагда добијајући *д*, како је већ споменуто: будем Н. Рањ. 42б. Мик. 3. забудем Ст. пис. 2, 129. 5, 93. придобудем Вран. жив. 61. дојдем Јерк. 84. зајдем Ст. пис. 3, 104. најдем 428. 4, 42. Вран. жив. 23. ојдем Ст. пис. 1, 226. појдем Вран. жив. 55. изајдем Ст. пис. 4, 8. 33. гласови *јд* састављени у *ђ*: дођем Ст. пис. 4, 481. Гуч. 276. нађем Ст. пис. 4, 295. Злат. 81б. Гуч. 170. Бун. 52. ођем Злат. 44б. пођем Злат. 56. међу глаголе овога раздјела прелазио је из четврте врсте: чтијем Ст. пис. 5, 347. — I. 7. мрем Ст. пис. 2, 45. 5, 40. 179. трем Ст. пис. 2, 44. 4, 431. Бун. 30. стрем Злат. 3. исти глагол с раширеном основом добивши *е* у коријену: терем Ст. пис. 3, 71. глаголи који су из другога раздјела треће врсте прелазили овамо: врем Крн. 10б. позрем Ст. пис. 2, 10. 37. 389. 420. 455. узрем Ст. пис. 2, 101.

II. побнегнемь Збор. 75б. свенем Ст. пис. 4, 262. вехнем Ст. пис. 2, 460. 481. двигнем Град. дјев. 23. ускрснем Банд. 84.

III. 1. желнемь[1] Збор. 178. умијем Ст. пис. 4, 242. 293. 348. 5, 111. 178. Град. дјев. 143. Злат. 69. Андр. пут. 202. разумнемь Збор. 37б. Гуч. 103. Злат. 54б. доспијем Андр. пут 210. налази се и изједначен наставак основе с предњим гласом, по том оба сажета у један: умим Ст. пис. 1, 81. 2, 397. 4, 443.

[1] Види га и у другом раздјелу.

Хект. 9. 35. Злат. 4б. Мрн. 77. Јерк. 40. разумим Ст. пис. 2, 397. 442. Злат. 4б. Гран. жив. 24. Мрн. 77. и с промјеном крајњега *м* на *н:* умин Стар. 1, 234. тако сажето може бити и предње *умијем*, па је по јужном говору. — III. 1. бјежим Злат. 36k. велим Ст. пис. 2, 104. 5, 182. 300. видимь Збор. 39. Ст. пис. 2, 49. 4, 73. 5, 267. Гуч. 279. Орб. 13. држим Злат. 26б. желим Ст. пис. 2, 45. 326. 5, 308. Хект. 36б. Зор. 13б. Злат. 16. Врн. жив. 12. Крн. 21. Мрн. 81. Јерк. 22. живим Ст. пис. 2, 112. Зор. 13б. жудим Вран. жив. 28. позрим Ст. пис. 2, 479. 5, 63. 297. озрим Хект. 40б. узрим Злат. 53б. мним Ст. пис. 2, 19. Д. Рањ. 90б. Злат. 16. цкним Ст. пис. 4, 455. Андр. дев. 103. доцкним Андр. пут 77. поцкним Ст. пис. 4, 416. налази се и с доданим на крају *е* (види напријед у глагола без наставка у основи): желиме Ст. пис. 2, 341. али у слику. Једначећи се с глаголом који у садашњем вр. нема наставка у основи и у 1. лицу јед. гласи по западном говору *вим*, и у кога се из 3. лица мн. разишло *д* и по осталијем лицима, узимао је то *д* и глагол ове врсте *мним* XVI вијека: мнидем Буд. 76. У глагола *хотјети* није се првога лица дотакло *м*.[1]

IV. обратим Ст. пис. 2, 54. говорим Н. Рањ. 13б. Андр. дев. 54. згодим Ст. пис. 2, 12. дворим 51. скупим Н. Рањ. 42. љубим Ст. пис. 2, 341. смислим Ст. пис. 5, 315. молим Н. Рањ. 38. Збор. 34б. Ст. пис. 5, 233. Злат. 85. Вран. жив. 97. Пос. 13. смирим Ст. пис. 5, 293. подносим 298. правим 347. примим Ст. пис. 2, 470. Град. дјев. 104. чиним Ст. пис. 5, 297. чтим Ст. пис. 5, 347. упим Ст. пис. 2, 282. вапим Ст. пис. 2, 423. 5, 76. Злат. 90б. Андр. дев. 76. пут 26.

V. 1. сабирам Ст. пис. 2, 93. разбирам Ст. пис. 3, 79. 4, 72. обећавам Збор. 88. згледам Ст. пис. 5, 267. давам Ст. пис. 2, 446. 5, 34. Гунд. суз. I, XXXVIII. Орб. 64. Бун. 34. Андр. дев. 86. раздирам Ст. пис. 2, 445. зазивам Н. Рањ. 18. назирам Ст. пис. 2, 148. познавам Ст. пис. 2, 447. Злат. 8. Гуч. 107. спознавам Ст. пис. 4, 5. вазимам Ст. пис. 4, 324. закиљам 305. заклапам Ст. пис. 5, 279. заклинам Ст. пис. 4, 324. 5, 273. Див. 17. Банд. 215. проклинам Збор. 126. Ст. пис. 2, 308.

[1] Само Кашић грам. 106 има: да хоћем (velim) а на стр. 101 хоћу (volo).

заклињинам Вран. жив. 105. 109. помагамь М. 228. умирам Н. Рањ. 68. Ст. пис. 2, 66. 148. 310. 3, 330. Вран. жив. 52. Јерк. 21. опипам Ст. пис. 5, 270. опирам (прати) Ст. пис. 4, 72. педјепсам Злат. 66. пуштам Злат. 16. посилам Н. Рањ. 23. Ст. пис. 4, 372. 5, 109. Д. Рањ. 4. Андр. пут 63. посиљам Ст. пис. 4, 305. обѣнкамь Збор. 72. дарикамь М. 449. Ст. пис. 2, 356. 448. 4, 304. Д. Рањ. 135б. Брн. 4. Злат. 51. Андр. пут 46. скончивам Крн. 15б. смутивам Андр. пут 39. споменивам Орб. 34. 219. ослободјивам Вран. жив. 6. захваљивам Орб. 27.[1] целивам Ст. пис. 4, 314. Злат. предгов. 4. глагол прве врсте *јети*, којему је *је* гдје гдје гласило *ја*, прелазио је сложен овамо тако да му се *а* узимало као наставак којим постају основе у инфинитиву: пријам (примим) Ст. пис. 5, 319. пријам (примам) 351. види и код других лица. — Што има XVI вијека и несажето: пуштајем Злат. 65б. то ће бити према трећем раздјелу ове врсте (види код 2. лица јед.). — V. 2. обирем Радн. 75. свежем Н. Рањ. 42б. уздвижем Ст. пис. 2, 351. 3, 461. Јерк. 31. дижем Ст. пис. 5, 40. 45. дрхћем Ст. пис. 5, 48. озирем Ст. пис. 2, 391. ишћем Ст. пис. 1, 3. Банд. 70. укажем Вран. жив. 22. проклињем Ст. пис. 2, 410. лијежем Пос. 16. умирем Ст. пис. 1, 227. пишем Банд. 251. плачем (flere) Злат. 26б. разрежем Ст. пис. 2, 127. шљем Град. дух. 4. Злат. 15б. Гунд. суз. I, XXXVII. шаљем Банд. 13. Мат. 3. пошаљем Банд. 46. стењем Ст. пис. 3, 17. починњем Вран. ријеч. 20. — V. 3. с промјеном у коријену: перем Ст. пис. 3, 465. с промјеном гласа *ж* у *р*: одренем Ст. пис. 1, 81.[2] без промјене у коријену: дајем Ст. пис. 2, 495. Вран. жив. 34. Банд. 45. Пос. 15. Радн. 3. познајем Банд. 4.

VI. верујем Вран. жив. 12. споменујем Андр. пут 52. уздахнујем Банд. 269. прикажујем Анд. дев. 20. промјенујем Ст. пис. 5, 154. ҳахвалѥнемь Збор. 96б. захваљујем Андр. пут 74. чтујем Ст. пис. 5, 93. Д. Рањ. 94.

[1] С промјеном крајњега *м* на *н:* захваљиван Стар. 1, 228.

[2] Могло се у тога глагола и избацити *е* које добија коријен ширећи се: одагнем Андр. нач. 52. види и 2. и 3. лице јед. а налази се исти глагол и по првом раздјелу ове врсте на крају XV вијека, види код 2. лица јед.

ДРУГО ЛИЦЕ ЈЕДНИНЕ.

Постаје наставком si, који и у словенским језицима уз основе без наставка гласи си, а уз остале мијења му се s на x,[1] које се опет пред и мијења на ш, те гласи ши.

А. Основе без наставка: лични наставак си долази до основе, која кад се свршује на *д* изједначује тај глас с гласом *с* од личнога наставка, по том од оба једнака гласа један отпада; тако и основи која се свршује на *с* отпада тај глас пред *с* од личнога наставка: юси М. 9. окрњено: си М. 68. иза *не* како је речено код првога лица јед.: нѣси М. 270. несн М. 208. нијеси Ст. пис. 2, 53. ниси Вран. жив. 64. кад је тако састављено, или кад с приједа окрњено има пред собом ријеч која се свршује на самогласно, да би се могло на њу наслонити, налази се и без задњега *и* не само у пјесмама: нис Ст. пис. 2, 434. нијес Ст. пис. 3, 65. 4, 77. 5, 97. Злат. 70. ти ли с Злат. 31. него и изван пјесама: ти с Јерк. 16. види и прво лице јед. — юси Стар. 4, 68. — вьꙁдаси Стеф. 17. подаси М. 278. — вѣси Стеф. 11. Стар. 4, 234. свѣси Стеф. 22. — Само се у првога од овијех глагола одржао лични наставак *си* свега времена у српском језику, а остали су га промијенили према глаголима у којих основа има наставак: таки је наставак долазио у старом словенском језику к основи има, која овамо припада, те је и у нас било: имаши Стеф. 9. а кад добише таки наставак, он им се крњио губећи крајње *и* као у глагола од којих га добише: имашь Сав. стар. 4, 231. М. 22. 43. П. 88. Злат. 101б. остали глаголи овога реда (осим првога) долазе с таким наставком од XIV вијека: вѣшь П. 6. 30. вијеш Ст. пис. 4, 252. виш Ст. пис. 1, 101. 2, 19. 495. 5, 40. Хект. 19б. извијеш Ст. пис. 1, 136. повиш Хект. 19б. ꙁаповѣшь П. 59. заповиш Ст. пис. 2, 157. 495. Зор. 7б. 18б. исповијеш Збор. 163б. Андр. дев. 25. проповијеш П. 122. сповијеш Н. Рањ. 31б. Збор. 63. — дашь П. 35. М. 500. Ст. пис. 2, 70. Д. Рањ. 34б. Злат. 2. Андр. дев. 150. — јиш Ст. пис. 1, 46. објиш Ст. пис. 1, 224. — У сва три глагола којима се основа свршује на *д* налази се у овом лицу *д* прешло из трећега лица мн. (види код 1. и 3. лица јед.)

[1] Schleicher, compend. 657.

те се изједначују с глаголима првога раздјела прве врсте, али истом XVII вијека у овом лицу: повидеш Вран. жив. 94. заповидеш 55. 91. 100. дадеш Вран. жив. 17. 114. Радн. 6. 38. подадеш Банд. 274. додадеш Радн. 2. јидеш Вран. жив. 87. а у првога и према глаголима III врсте другога раздјела (како је речено код 1. лица јед.) на крају XV вијека: разувидиш Ст. пис. 1, 85.

Б. Основе с наставком: лични наставак гласећи **ши** долази XIII вијека још цио у споменицима писанијем по све живијем језиком: **прѣбудеши** М. 22. **погєши** 22. **прибѣгнєши** 22. **вьсхокєши** 22. **вьзлюбиши** 22. **ѡблюбиши** 23. **устрѣбуєши** 23. **зиаши** 53. **хокєши** 53. Што XVI вијека има у једнога писца: падеши Буд. 99. убијеши 60. поднесеши 47. јамачно је према црквенијем књигама. — Али од првијех времена долази с окрњеним наставком, без крајњега *и:* тако XIII вијека: **носишь** Сав. стар. 4, 231. **простишь** М. 23. **узимашь** 23. **учьнєшь** 43. **морєшь** 43. **узмєшь** 47. и послије остаје тако:

I. 1. бљудеш Н. Рањ. 28. Ст. пис. 5, 96. збљудеш Ст. пис. 4, 37.[1] гредеш Банд. 67. украдеш 22. допадеш Ст. пис. 1, 130. упадеш Зор. 67. Брн. 11. Вран. жив. 35. Радн. 27. сједеш Збор. 32б. седеш Брн. 55. 60. **срнєтєшь** Збор. 32. цватеш Хект 38б. чтеш Ст. пис. 1, 92. мјесто *гредеш* има и према глаголима без наставка у основи (види 1. лице јед.): греш Ст. пис. 2, 55. 4, 296. Злат. 75. — I. 2. уљезеш Н. Рањ. 31б. — I. 3. живеш Ст. пис. 1, 144. 2, 319. 4, 248. 450. Брн. 42. Злат. 95. Банд. 30. Јерк. 82. Андр. пут 157. Радн. 2. — I. 4. одвржеш Вран. жив. 25. подвржеш Радн. 54. раждежеш Чубр. 9. Андр. дев. 144. можеш Ст. пис. 1, 131. 3, 444. Злат. 1. Вран. жив. 19. Радн. 20. поможеш Ст. пис. 5, 153. Злат. 54. Јерк. 22. Андр. пут 354. и с промјеном гласа *ж* на *р* у тога глагола од XIII вијека: **морєшь** М. 43. Ст. пис. 1, 219. Н. Рањ. 161. Збор. 149б. Ст. пис. 2, 3. 401. 3, 103. 4, 145. Град. дјев. 63. Хект. 20б. Брн. 45. Вран. жив. 8. Банд. 128. Каш. грам. 155. Пос. 3. Глав. 16. обучеш Радн. 93. речеш Ст. пис. 5, 15. 122. Банд. 68. Јерк. 56. стечеш Злат. 54б. Мјесто *можеш* долази и окрњено, без личнога наставка и вокала пред њим,

[1] Што има у слику: бљудиш Ст. пис. 1. 242. биће само слика ради.

од XIII вијека: **можь** М. 53. П. 11. 61. 66. 68. 122. Ст. пис. 1, 36. 120. Збор. 26б. 35. 58. 63. Ст. пис. 2, 117. 142. 157. 4, 221. 420. 5, 30. 135. 206. Хект. 4б. 41б. Зор. 2б. Брн. 60б. Злат. 8б. Орб. 163. Андр. дев. 29. — I. 5. зачнеш Н. Рањ. 16. почнеш Каш. 114. вазмеш Брн. 43б. Злат. 57. измеш Н. Рањ. 148. изнемеш Стар. 1, 223. примеш Ст. пис. 1, 43. 3, 444. Зор. 55. од основе која добија наставак **ја** мјесто чистога **а**: жањеш Банд. 252. — I. 6. вапијеш Ст. пис. 2, 344. узвапијеш Гунд. суз. III, LXXIX. у глагола *пити* могло је *и* ослабивши у **ь** испасти: опјеш Ст. пис. 2, 453.[1] **пльнешь** (natare) Збор. 133. смијеш Ст. пис. 2, 485. сажето: смиш Мрн. 166. такођер сажето: диш Ст. пис. 1, 263. том се глаголу и удвојавао коријен тако да му се на првом мјесту мијењало **ѣ** на **є** а на другом отпадало, те је основа добијала **ја** мјесто **а** по другом раздјелу пете врсте: одеђеш Ст. пис. 4, 10. с промјеном гласа *у* у основи у *ов:* пловеш Ст. пис. 3, 326. 4, 39. Мрн. 145. **словешь** П. 121. с промјеном гласа **ѣ** у основи у *ој:* појеш Ст. пис. 3, 67. 4, 25. у глагола у кога од давнина бива сажимање (види код 1. лица јед.) налази се несажето: **ꙁнаєшь** Стар. 4, 72. сажето: **ꙁнашь** П. 118. М. 515. Вран жив. 35. Банд. IX. познаш Ст. пис. 4, 354. Злат. 45. Бун. 45. Каш. 68. Андр. нач. 57. у истога глагола са *д*, које му је дошло како је речено код првога лица јед., истом од XVII вијека у овом лицу: знадеш Вран. жив. 17. 20. 24. 29. 30. Мат. 38. Мрн. 36. 42. 77. Радн. 20. 25. 41. 53. познадеш Вран. жив. 104. Радн. 92. у глагола којима се основа шири од свагда добивајући *д* (види код 1. лица јед.): будеш Ст. пис. 4, 485. добудеш Ст. пис. 2, 43. Зор. 76б. Вран. жив. 85. придобудеш Гуч. 107. забудеш Ст. пис. 1, 143. Хект. 41. Чубр. 7б. Јерк. 34. тај глагол сложен са *до* изједначивао се на крају XVII вијека с осталијем глаголима овога раздјела: добијеш Радн. 88. 98. идеш Ст. пис. 5, 244. **дондешь** П. 101. најдеш Зор. 6б. у њега се *јд* саставља у *ђ* од XIV вијека у овом лицу:[2] **догюшь** П. 6. 24. дођеш Ст. пис. 4, 438. Злат. 72. зађеш Ст. пис. 4, 175. нађеш Град. дух. 45. **изьꙁагешь** М. 515.

[1] Тако може бити и gnje Ст. пис. 1, 223. **иꙁгне** Збор. 28. **иꙁагне** Збор. 32б.

[2] Уз цијели лични наставак још XIII вијека: **погеши** М. 22.

ођеш Ст. пис. 5, 37. пођеш Злат. 40б. пријеш Ст. пис. 4, 220. тако постало *ђ* у сложеном прелази XVII вијека и у несложени: иђеш Радн. 5. 7. 25. Пос. 28б. а по том и кад је сложен с приједлогом иза кога се не мијења *и* на *ј:* отиђеш Радн. 29. 49. — I. 7. треш Ст. пис. 4, 413. стреш Ст. пис. 2, 50. 5, 49. у глагола који је из треће врсте прелазио овамо: позреш Д. Рањ. 63. у глагола који шире основу узимајући *е* међу два сугласна: подереш Ст. пис. 4, 20. које би могло бити и по V врсти.

II. дигнеш Д. Рањ. 79. уздвигнеш Брн. 5б. притиснеш Брн. 73. почихнеш Ст. пис. 2, 453. упанеш Пос. 40б.

III. 1. **ꙋмиюшь** Збор. 2. Ст. пис. 4, 429. 5, 18. Д. Рањ. 33. Злат. 9б. Андр. пут 31. разумијеш Радн. 21. и сажето (види код 1. лица јед.) од XV вијека: **ꙋмѣшь** П. 60. умиш Ст. пис. 1, 25. 101. 2, 3. Хект. 20б. разумиш Банд. 141. Мрн. 72. — III. 2. бдиш. Ст. пис. 4, 33. везиш 313. **видишь** М. 515. Злат. 55. желиш Ст. пис. 1, 99. 2, 66. Хект. 7. Орб. 238. живиш Ст. пис. 1, 138. позриш Ст. пис. 2, 10. 469. мниш Ст. пис. 5, 179. Злат. 95. сједиш Град. дух. 21. Орб. 250. оћутиш Вран. жив. 19. **цвѣтишь** Збор. 171б. цтиш Ст. пис. 2, 68. 472. цкниш Ст. пис. 2, 45. Гуч. 243. Јерк. 22. Андр. дев. 24. с уметнутим *д* (види код 1. лица јед.) XVII вијека у овом лицу: мнидеш Вран. жив. 30. 49. глагол којему је основа у инфинитиву **хотѣ** у свијем лицима осим 3. мн. стоји у другом раздјелу пете врсте: хоћеш Ст. пис. 1, 154. Гуч. 118. не хоћеш Ст. пис. 2, 423. окрњено: **кешь** П. 129. **ћешь** М. 500. Ст. пис. 2, 112. 3, 139. Д. Рањ. 143. Злат. 22. Гуч. 142. долази и озад окрњено без личнога наставка и вокала пред њим, од XV вијека: **хоћь** П. 115. 133. хоћ Ст. пис. 1, 154. Н. Рањ. 53б. 117. Збор. 12. Ст. пис. 2, 112. 225. 3, 136. 352. 4, 27. 442. 5, 10. 76. 297. 325. Хект. 10б. Брн. 5б. Стар. 3, 226. 295. 297. Злат. 3, 8. Мик. 174. окрњено и с пријед и озад иза ријечи која се свршује на самогласно, те се може на њу наслонити: не ћ Ст. пис. 1. 107. Н. Рањ. 38. Збор. 62. Ст. пис. 2, 34. 112. 113. 3, 459. 4, 33. 103. 255. 381. 5, 298. Хект. 10б. Стар. 3, 223. Злат. 9б. ако ћ Хект. 4б. гдје ћ мисли скупит Ст. пис. 4, 102. гдје ћ стада хранит 186. ако ме ћ Ст. пис. 2, 116. посли

ме ħ хвалити Злат. 23б. тој ли га ħ пролити Ст. пис. 4, 151. ако се ħ избавит Ст. пис. 4, 142.

IV. гониш Злат. 14б. платншь П. 6. М. 501. правншь М. 313. примиш Ст. пис. 5, 336. Злат. 22б. Андр. пут 85. изнимиш Банд. 161. цориш (ако што говору, бесједу·му цориш) Д. Рањ. 34. чиниш Н. Рањ. 82б. учининшь М. 515. чтиш Ст. пис. 1, 125. 2, 3. 142. 266. Д. Рањ. 55б. штиш Ст. пис. 1, 125. 144. Стар. 1, 226. Банд. 141. сумњиш Ст. пис 5, 197. вапиш Злат. 8. у глагола који инфинитивом припада у пету врсту: спиш Ст. пис. 2, 423. 5, 129.

V. 1. крајње ꙗю у основи изједначивши се у ꙗл сажима се у ꙗ од прваијех времена (види и код других лица): тако XIII вијека: ѫзнмашь М. 23. и послије: збираш Збор. 8. даваш Ст. пис. 5, 5. Д. Рањ. 83б. Злат. 19б. продаваш Ст. пис. 5, 126. вазимаш Ст. пис. 2, 68. проклинаш Град. дјев. 103. помагаш Д. Рањ. 146. Андр. пут 162. умираш Ст. пис. 5, 29. 190. надаш се Андр. пут 298. спогинаш Див. 24. починаш Злат. 2. сꙗш (читај сјаш) Стар. 3, 317. дариваш Ст. пис. 3, 462. 5, 221. Див. 21б. Банд. 135. спомениваш Орб. 3. викаш Злат. 14б. рикаш Ст. пис. 4, 19. с окрњеном основом: глаш (гледаш) Ст. пис. 2, 423. глагол који је из прве врсте прелазио овамо како је речено код 1. лица јед.: пријаш Ст. пис. 2, 417. 3, 379. Злат. 75б. што се још XVI вијека налази и несажето у несвршенијех глагола: скончајеш Ст. пис. 2, 423. Д. Рањ. 59. пуштајеш Д. Рањ. VIIб. 104б. у тијех ће глагола бити основа у инфинитиву на *ава-*, те ће бити прешли у трећи раздио ове врсте. — V. 2. обежеш Злат. 72. свршеш Ст. пис. 2, 52. удјељеш Андр. пут 15. иштеш Злат. 6. ишћеш Зор. 31. Јерк. 9. пишешь П. 11. проричеш Злат. 6. шаљеш Радн. 91. пошаљеш Банд. 45. Радн. 89. пошиљеш Град. дјев. 114. истјечеш Злат. 3. починеш Ст. пис. 4, 411. — V. 3. с промјеном у коријену: опереш Вран. жив. 20. поженеш Ст. пис. 4, 38. у истога глагола и с промјеном гласа *ж* на *р:* ренеш Ст. пис. 5, 176. одренеш Јерк. 34. у њега се могло и избацити *е* које добија коријен ширећи се: изарнеш Банд. 277. а тада се и повраћало *г*: изагнеш Андр. дев. 29. а налази се и по првом раздјелу ове врсте од свршетка XV вијека: одагнаш Ст. пис. 1, 243. без промјене у

коријену: жвеш Збор. 136б. ревеш Ст. пис. 4, 20. **даєшь** П. 94. Ст. пис. 2, 99. Брн. 41. Каш. 35. задајеш Злат. 101б. Вран. жив. 108. познајеш Банд. 162. Јерк. 62. Пос. 26. Радн. 12. смијеш се Див. 31б.

VI. **окрьмлєшь** М. 313. **покажуєшь** П. 53. **потврьждуєшь** П. 4. верујеш Вран. жив. 47. мјенујеш Ст. пис. 4, 10. његујеш Злат. 75. чтујеш Злат. 49.

ТРЕЋЕ ЛИЦЕ ЈЕДНИНЕ.

Постаје наставком **ti**, у ком од **i** у словенским језицима постаје **ь**, те гласи **ть**, а **ь** у српском језику отпада.

А. Основе без наставка: које се свршују на *д*, мијења им се *д* пред *т* од личнога наставка на *с:* **єсть** М. 5. **нєст** М. 463. стојећи на крају *т* иза *с* могло се и одбацити као и у других ријечи (види стр. 6) од XVI вијека:[1] јес Н. Рањ. 69б. Збор. 14б. Ст. пис. 2, 15. 4, 165. 5, 52. 122. Злат. 1б. Гуч. 17. цијелому налази се XIV вијека додано на крају *е*, које се додаје и другим ријечима: **єстє** Пб. 15. саставља се са *не* како је речено код првога лица јед.: **нѣсть** М. 62. 532. **нєсть** М. 38. цијело без *не* одржало се, истина, свега времена, али енклитички долази од првијех времена и окрњено озад тако да нема ни личнога наставка ни крајњега сугласнога у основи: **є** М. 6. **ѥ** М. 10. 15. **нѥ** М. 464. је Ст. пис. 2, 51. тако од првијех времена и састављено са *не* замјењујући цијело: **нѣ** М. 6. 20. **нѥ** М. 205. **иниѥ** М. 101. 281. Ст. пис. 3, 13. Злат. 19. **нє** М. 55. 117. ни М. 255. Пб. 53. Ст. пис. 1, 36. Н. Рањ. 18. Ст. пис. 2, 316. 5, 218. Хект. 19. Д. Рањ. 8. Зор. 15. Буд. 35. Злат. 8. Вран. жив. 4. Гунд. пс. 17. Каш. 90. Глав. 37. тако постало у источном говору *не* и у западном *ни* изједначивши се с другим ријечима узимало је још једном **ѥ** од XIV вијека: **нєѥ** М. 154. **нєс** М. 550. **иниѥ** М. 249. није Хект. 36. Буд. 26. Вран. жив. 8. Јерк. 54. — **вѣсть** Сав. 3. **провѣсть** М. 10. још XV вијека: **вѣсть** П. 93. — **дасть** Сав. стар. 4, 231. М. 14. 52. Пб. 20. **продасть** М. 14. **издасть** М. 52. и XV вијека: **дасть** М. 416. Пб. 122. **предасть** М. 527. — **ѣсть** Сав. 5. — **имать**

[1] Што има XIV вијека: **що но єсь дохотка** Пб. 32. биће у писању изостављено *т* гласа *д* ради, који иде за том ријечју.

М. 159. — Осим првога глагола остали нијесу сачували тога облика цијела, него им се окрњио изгубивши не само лични наставак него и крајње сугласно од основе: тако долази један од XII вијека до данас: **да** М. 2. 16. 19. 27. 45. 52. 102. **даа** М. 208. 267. да Н. Рањ. 16. Збор. 43. Ст. пис. 4, 438. Град. дјев. 122. Злат. 12б. Гуч. 142. **пода** М. 52. 147. 462. **прода** М. 52. П. 110. **прѣда** П. 100. прида Н. Рањ. 90. уда Град дјев. 78. изда Буд. 138.[1] један од XIV вијека: **вѣ** П. 7. 9. 14. Пб. 43. вије Ст. пис. 2, 68. 262. 3, 293. 413. 4, 5. 163. ви Ст. пис. 1, 120. 2, 232. 5, 62. изви Стар. 3, 257. **повѥ** М. 102. **повѣ** П. 32. **повие** Збор. 32. пови Хект. 7. **ꙅаповѣ** М. 571. П. 31. запови Ст. пис. 2, 25. **исповие** Збор. 166. испови Буд. 69. **прѣповѣ** М. 211. **приповѣ** М. 436. Пб. 71. **припове** М. 355. сповије Ст. пис. 4, 405. **вкѣ** П. 31. **вкѥ** М. 102. тако још XVII вијека: сповије Гунд. пс. 4. повије Андр. пут 254. запови Глав. 27. трећи од свршетка XV вијека: ји Ст. пис. 1, 10. Д. Рањ. 121. Зор. 2. ије Н. Рањ. 146б. Ст. пис. 2, 336. 4, 170. 5, 126. Д. Рањ. 93. Чубр. 12. Гунд. суз. I, LXII.[2] **вкћне** Збор. 16. ује Зор. 67. Брн. 28б. изије Ст. пис. 5, 283. Гунд. суз. I, VI. — тако без личнога наставка долази од XIII вијека и **нма** М. 10. **нмаа** М. 10. **не нма** М. 14. а иза *не* кад стоји могло му се *и* са *е* од *не* саставити у **ѣ**: тако од XIII вијека: **нѣма** М. 13. **нема** 123. **инма** 281. Пб. 58. Ст. пис. 1, 23. 2, 367. Хект. 9. Зор. 1. Буд. 13. Брн. 3б. Мрн. 187. Јерк. 60. Глав. 12. — Прем да се у овијех глагола овај облик држао оваки до краја XVII вијека, ипак у којих се основа свршује на *д*, по што се треће лице мн., у ком се чувало *д* у основи, изједначи с истијем лицем глагола прве врсте првога раздјела, оно повуче за собом и остала лица, да би се и њима ови глаголи изједначили с осталима, те из њега *д* пријеђе и у ово лице[3],

[1] Што се налази XVI вијека и дат Н. Рањ. 49. 140. ту је *т* дошло опако како ће се споменути под Б. за друге глаголе.

[2] У изворима јужнога говора не стоји свагда *ј* на истом мјесту, а највише га и нема.

[3] То је потанко разложено у В. Јагића Das Leben der Wurzel dê, Wien 1871. стр. 67-69. Испореди и у мојим Облицима српскога језика у Биограду 1863. стр. 123.

али истом од свршетка XV или од почетка XVI вијека[1], и то у глагола *дати:* даде Ст. пис. 1, 29. придаде 29. XVI вијека такође само у једнога писца: даде Буд 38. подаде 18. придаде 100. XVII вијека чешће: дадє М. 560. Вран. жив. 11. 58. 68. 81. Банд. 91. Пос. 30. Радн. 2. 3. 16. Глав. 20. одаде Вран. жив. 112. подаде Банд. 173. Мрн. 158. Глав. 44. придаде Мат. 41. у оба друга глагола истом од друге половине XVI вијека: исповиде Буд. 19. 20. јиде Буд. 70. XVII вијека: повиде Вран. жив. 59. заповиде 94. јиде 53. 83.једе Радн. 17. 24. наједе 85. изједе 91. из овијех је глагола прешло *д* и у глагол *имати*, који међу њих припада, али истом на крају XVII вијека: имаде Радн. 62. — А у једнога између њих, у кога је основа вѣд, налази се ово лице и према глаголима треће врсте (како је речено код првога лица јед.) на крају XV вијека: повиди Ст. пис. 1, 239.

Б. Основе с наставком: лични наставак ть отпада у српском језику од првијех времена: истина, он се и налази у споменицима у којима је иначе чист народни језик и у таким споменицима допире до XVI вијека: тако XIV вијека: ҁилѥть М. 107. дакать 159. бѫдеть 239. XV вијека: достоить 481. иҁнесеть 481. ѹчинить П. 93. XVI вијека: пишеть М. 548. али се у таким споменицима налази тако ријетко а тако га често ни у њима истијем ни у другима, у којима претеже језик црквени, нема, да се може без најмање сумње тврдити да је и на она мјеста дошао из црквенијех књига, а у народном језику да га није било од првијех времена, од којих имамо писанијех споменика. — На крају XV и XVI и самога XVII вијека појављује се неко *т* иза садашњега тога облика у неких писаца, појављује се чешће него у најстарија времена лични наставак, прем да само у неких пи-

[1] Примјери које Јагић Leben der Wurzel dê стр. 69. наводи из прве половине XIV вијека: дадє М. 102. подадє М. 108., како ја разумијем мјеста гдје се находе, нијесу треће лице једнине него множине; а примјери које спомиње на стр. 70. од године 1438 дадє М. 319-2. нијесу треће лице јед. садашњега времена него аориста. — Примјер који имам од године 1400 прѣдадє П. 30. чини ми се да ће прије бити треће лице множине него једнине сад. вр.

саца: на крају XV вијека: изрећи не уми т' Ст. пис. 1, 32. буде т' Јеросолим твој 43.[1] XVI вијека: имат Н. Рањ. 141б. сметет 142б. сусрјетет 23б. узнесет 35б. вржет 122. провржет 17б. ужежет 112б. речет 39б. 79. останет 23б. будет 55. 210. нађет 140б. 208. 208б. изгинет 140. пригнет 23б. уздвигнет 14. 15. 17б. споменет 48б. починет 179б. разумијет 169б. видит 141б. ненавидит 140. уздржит 23б. изгубит 208б. укријепит 23б. пољубит 210. помирит 6. смутит 47б. приправит 14б. напунит 135. запустит 118. одпустит 79. посветит 143б. насладит 118. услишит 49. посрамит 23б. отворит 49. 140б. ухватит 23б. схранит 80б. 140. очистит 20б. приближат 13. подлагат 112б. напитат 23б. уздвижет 34б. укажет 206б. закољет 112. узвишујет 52б. потрјебујет 35. почтујет 87б. **створить** Збор. 33. **ореть** 33. обарујет Брн. 4б. речет Стар. 1, 225. устанет 225.[2] кунет се Буд. 55.[3] примет 6. знадет 78. 108. будет 7. 12. 28. мрет 49. запрет 18. разумит 126. пристојит 54. ненавидит 96. говорит 40. помирит 6. babyприпричит 18. чтит 148. подобајет 13. 33. прилагајет 36. помагајет 42. 64. упадајет 158. наслађајет 14. постављајет 51. притискајет 14. згајат се 7. укладат 123. упадат 158. кажет 52. проклињет 120. достижет 52. простирет 122. наслидујет 81. сагришујет 123. XVII вијека: сусритет Банд. 13. обучет 13. најмет 47. убијет 42. будет 37. прибудет 228. придет 4. пројдет 16. растарет 47. пригнет 17. уздигнет 4. ускрснет 45. узвисит 44. усквасит 24. разлучит 35. понизит 14. примат 15. изарнет 76. усилујет 38. очитујет 8.[4] Али ово *т* није лични наставак него је од ријечце *те* и *ти*, које постају од прономина *то*, јер се налази и иза других ријечи а налази се и цијело *те* и *ти*:[5] за људи т се одлучује Н. Рањ. 25. правду т чињу 220б.

[1] Наштампано је на оба мјеста тако растављено.

[2] Још таких примјера XVI вијека из другога извора види у Гласнику IX. стр. 47. гдје се налази и *дат* мјесто *да*.

[3] У тога писца много којешта може бити и према црквенијем књигама, за то се не треба много обзирати на његове примјере.

[4] Што још један писац у другој половини XVII вијека има: спасен будет Глав. 97. то је јамачно из црквенијех књига, одакле је и цијело мјесто.

[5] Види о том и у Гласнику IX. стр. 47-48.

ево т сам ја 142. добро чини те вам бог Н. Рањ. 48б. дрѹѕи ти га ће ѹчинити Збор. 12б.[1] паде ти их на ливу твоју тисућа Стар. 4, 111. он ти буде стабло Банд. 45. исто се тако додавало и *то*: додај то, Саре, брус Ст. пис. 4, 239. изљез' то 323. дај то се напити 327. донес' то млијека још 328. нека то јих Хект. 14. тере то ми оваке граду бесијаше 13б. Види и код трећега лица множине. — Најстарији су примјери без личнога наставка још XII вијека: хоќє М. 2. миић 2. бѫдє 2. бѫжи 6. соудн 6. Познији ће се видјети ниже гдје ће се показати и друго што у овом облику бива:

I. 1. бљуде Ст. пис. 2, 336. Хект. 29. веде Ст. пис. 4, 114. грєдє М. 101. Ст. пис. 1, 307. 4, 325. кладе Ст. пис. 1, 4. ѹкрадє М. 208. краде Злат. 54. укреде Хект. 32. Крн. 10. исьпадє М. 31. паде Ст. пис. 1, 8. Н. Рањ. 153. Ст. пис. 3, 325. 4, 296. 5, 155. Д. Рањ. 38. Буд. 38. Орб. 224. Бун. 39. Мат. 39. Радн. 47. допаде Збор. 2. Ст. пис. 2, 141. Хект. 27. упаде Андр. пут 112. седе Ст. пис. 1, 89. Хект. 32.[2] помєтє М. 17. уплете Вран. жив. 23. ресте Брн. 28б. узресте Вран. жив. 81. ѡбрѣтє М. 20. 27. Пб. 25. ѡбрнтє М. 256.[3] цватє М. 249. Хект. 17б. чте Ст. пис. 1, 92. мјесто *гредеш* има и према глаголима без наставка у основи (види напријед 1. и 2. лице јед.): гре Ст. пис. 2, 33. 315. 4, 248. 5, 5. 138. Д. Рањ. 2. 77. Злат. 11б. — I. 2. уљезе Збор. 93. Ст. пис. 4, 190. однесе Вран. жив. 65. спасе Буд. 93. — I. 3. дубе Ст. пис. 5, 324. издубе 11. зебе 211. скубе Ст. пис. 4, 395. сопе 166. расиє М. 154. раѕаспє 370. 467. проспе Ст. пис. 4, 87. живє П. 112. Н. Рањ. 146б. Збор. 5. Ст. пис. 2, 273. 5, 41. 135. Град. дјев. 133. Брн. 72. Злат. 5. Гуч. 102. Вран. жив. 55. Див. 46. Гунд. суз. III, XXXVI. Банд. 38. Јерк. 22. Андр. дев. 31. Радн. 28. — I. 4. брже Банд. 64. разврже Ст. пис. 2, 85. Буд. 71. Банд. 125.

[1] Још таких примјера XVI вијека види у Гласнику IX. стр. 48. Примјера XV вијека с цијелијем *ти* има у Никољском и Хвалову рукопису, из оба су споменути у Старинама III. стр. 70. 71.

[2] Кад не би у писаца који су писали западнијем говором долазило и у другим приликама *е* мјесто ѣ, могло би се мислити да ово одговара староме словенском сѧдеть.

[3] Писарска ће погрјешка бити ѡбрѣ М. 64.

ражеже Банд. 125. сажеже Радн. 56. **може** М. 101. Ст. пис. 2, 116. 3, 106. 438. 4, 137. Град. дјев. 176. Буд. 11. Гуч. 42. Вран. жив. 67. Див. 39б. Банд. 15. Каш. 67. Андр. дев. 135. **поможе** М. 106. 493. Ст. пис. 3, 466. 4, 7. 5, 39. Злат. 28. Банд. 221. стрже Ст. пис. 2, 229. Хект. 8. Зор. 51. с промјеном гласа *ж* на *р* (види код 2. лица јед.): **море** М. 201. 258. 312. 344. П. 1. 11. 16. Ст. пис. 1, 4. Н. Рањ. 43б. Ст. пис. 2, 55. 319. 3, 64. 4, 173. 5, 6. 135. Д. Рањ. 6. Град. дјев. 5. Хект. 5. Зор. 1. Брн. 6. Вран. жив. 71. Банд. 56. Бун. 67. Каш. 67. Радн. 20. поморе Ст. пис. 1, 25. 50. Хект. 9б. Крн. 13б. узморе Хект. 22. обуче Н. Рањ. 24. Стар. 3, 306. **ѹреүе** М. 41. рече Буд. 23. **посеүе** М. 101. **ѹтеүе** М. 147. тече Злат. 46. мјесто *можеш* долази и окрњено као у 2. лицу јед. (које види): мож Ст. пис. 2, 102. **ѹꙁмож** М. 532. — I. 5. **ѿткнне** М. 353. **ꙁакине** 410. **наүне** М. 47. почне Ст. пис. 1, 109. 5, 185. Гуч. 40. Банд. 28. Глав. 109. зачне Ст. пис. 2, 64. 5, 118. Брн. 50. причне Чубр. 12. учне Ст. пис. 2, 434. с промјеном гласа *н* на *м:* **поүме** Пб. 44. Банд. 195. Мрн. 66. Пос. 27. Радн. 33. **съпьме** М. 23. посажме Ст. пис. 1, 10. **име** М. 48. 53. јаме Хект. 21б. **оѹꙁме** М. 15. 17. Н. Рањ. 107б. Злат. 54. вазме Ст. пис. 5, 4. Злат. 69б. взаме Стар. 3, 313. **иꙁьме** М. 102. П. 109. Збор. 23. Ст. пис. 5, 17. Д. Рањ. 85. обујме Н. Рањ. 161. Ст. пис. 2, 468. 5, 183. Банд. 175. обујеме Брн. 46. **ѡдниме** М. 225. однеме Брн. 5. отме Вран. жив. 22. **приме** М. 16. 27. 53. П. 7. Ст. пис. 1, 125. 3, 462. 5, 350. сниме Ст. пис. 1, 58. дме Збор. 122. — I. 6. **раꙁбию** М. 85. **раꙁabие** М. 400. **ѹбию** М. 101. упије Ст. пис. 1, 21. Злат. 34. **ꙁавиие** Збор. 125. Каш. 53. вапије Ст. пис. 2, 33. 5, 78. Брн. 29. Ванд. 38. Радн. 96. завапије Ст. пис. 1, 67. гније Вран. жив. 65. згније 27. изагњије Банд. 239. сагњије Каш. 21. **покрыю** М. 415. пије Ст. пис. 5, 283. и избацивши *и:* попе (читај попје) Стар. 3, 269. плије (natare) Ст. пис. 2, 61. 3, 61. Д. Рањ. 13б. исплије Д. Рањ. 73б. утије Ст. пис. 1, 43. шије Ст. пис. 5, 276. **стрию** П. 33. додије Ст. пис. 4, 329. Злат. 19б. **ꙁадие** М. 485. Ст. пис. 1, 46. Хект. 29. Крн. 12б. одије Вран. жив. 6. Гунд суз. I, XIV.[1] Мрн. 32. заодије Банд. 38. надије Ст. пис. 1, 131. Каш. 94. од исте

[1] На том је месту имперфективно, па може бити да припада у пету врсту.

основе сажете (види код 1. и 2. лица јед.): ди Хект. 29. Буд. 71. исти глагол с удвојеним коријеном (види код 2. лица јед.): **ꙁадєгю** М. 85. 204. П. 94. Пб. 18. Злат. 69. одеђе Н. Рањ. 46. исти глагол у садашњем вр. к основи каква му је у инфинитиву добија и *н*, те се изједначује с глаголима друге врсте: **ꙁадѣнє** М. 170. **смиє** М. 362. 467. 532. Ст. пис. 2, 66. 482. 5, 187. Град. дјев. 106. Злат. 54. Андр. пут 359. од исте основе сажете (види код 1. лица јед.): **смѣ** П. 31. 32. **сми** М. 489. Ст. пис. 1, 42. 81. 5, 136. Буд. 75. Брн. 41б. Банд. 25. од основа у којима се мијења *у* у *ов* (види код 1. и 2. лица јед.): плове Ст. пис. 2, 48. 3, 76. 194. 378. 4, 62. Банд. 290. Мрн. 39. **ꙋꙁпловє** Збор. 33. рове Ст. пис. 1, 153. слове Ст. пис. 2, 48. 4, 392. 5, 100. 352. Д. Рањ. 1б. Злат. 38. с промјеном гласа **ѣ** у *ој:* поје Збор. 123. Ст. пис. 2, 17. 5, 153. запоје Н. Рањ. 98б. Ст. пис. 4, 23. од основе која се од давнина сажимала (види код 1. лица јед.) несажето: **ꙁнаѥ** М. 106. П. 2. сажето: **ꙁна** М. 101. **ꙁьнаа** 147. **ꙁна** 327. П. 17. 50. Н. Рањ. 40. Збор. 22б. Ст. пис. 2, 43. Буд. 116. Злат. 52. Вран. жив. 76. **поꙁна** П. 73. Злат. 38. **ꙋꙁна** П. 2. 15. 92. исти глагол долази и са *д* (како је речено код 1. лица јед.) од друге половине XVI вијека: знаде Буд. 8. 9. 15. 19. 24. 26. 55. Вран. жив. 12. 17. 21. 29. 54. 55. Банд. 172. Мат. 22. 45. Мрн. 19. 37. 141. Пос. 14. 25б. 27б. Радн. 5. 9. познаде Буд. 79. Вран. жив. 17. 18. 80. Банд. 63. Мрн. 121. 158. Каш. 8. 12. 53. Пос. 19. Радн. 58. изазнаде Вран. жив. 100. у глагола којима се основа од свагда шири добијајући *д* (види код 1. лица јед.): **бѹдє** М. 2. М. 23. 25. Сав. стар. 4, 231. **добоꙋдє** М. 80. Н. Рањ. 59б. Ст. пис. 2, 420. 4, 51. Град. дјев. 179. Каш. 39. забуде Ст. пис. 4, 51. 418. Хект. 26. придобуде Град. дјев. 36. тај се глагол сложен са *до* XVII вијека изједначивао с осталијем глаголима овога раздјела: добије Андр. пут 266. придобије Радн. 51. 88. надобије 86. **идє** М. 87. **иꙁидє** М. 280. Н. Рањ. 16. Вран. жив. 40. обиде Ст. пис. 5, 39. 214. Гуч. 68. отиде Н. Рањ. 78б. одиде Ст. пис. 1, 80. униде Ст. пис. 1, 26. **придє** М. 24. Н. Рањ. 23б. Ст. пис. 2, 59. 3, 15. 4, 326. Злат. 2. **доидє** М. 219. 254. 349. 446. 513. 515. П. 43. 66. Ст. пис. 1, 11. Вран. жив. 10. зајде Ст. пис. 3, 420. 4, 290. Зор. 2б. мимојде Н. Рањ. 103. Вран. жив. 81. **наидє** М. 17. 46. 487. П. 49. Ст. пис. 3, 172. 429.

4, 49. Банд. 8. изьнанде П. 127. обиланде П. 101. поиде М. 13. 24. 411. П. 78. пројде Ст. пис. 3, 118. Крн. 3б. обајде Ст. пис. 3, 194. изајде Банд. 10. Мрн. 20. надајде Мрн. 20. одајде Вран. жив. 9. гласови *јд* слијевају се у *ђ* у овом лицу од XIV вијека (види 1. и 2. лица јед.): поге М. 108. 144. нагю М. 153. 188. 203. П. 16. и послије: доге М. 258. 394. дошће М. 377. доће М. 441. догю П. 32. 42. Н. Рањ. 19б. Д. Рањ. 147. Злат. 15. Гуч. 159. зађе Н. Рањ. 165б. Ст. пис. 2, 8. 4, 380. 5, 15. мимођe Н. Рањ. 37. Збор. 74б. Ст. пис. 2, 401. нађе Ст. пис. 2, 91. 4, 269. 5, 15. Град. дјев. 82. Злат. 60б. Гунд. суз. предгов. Андр. дев. 164. изнађе Злат. 54. ођe Ст. пис. 2, 21. погю П. 116. Ст. пис. 2, 4. 4, 418. Гуч. 44. Андр. дев. 11. прође Ст. пис. 3, 317. изађе Град. дјев. 152. узађе Град. дух. 70. отађе Чубр. 13.[1] и кад је сложено са *при:* пријеђе Ст. пис. 5, 53. Град. дјев. 65. из таких сложенијех прелази *ђ* и у сложена у којима остаје *и* у основи без промјене: унијеђе Ст. пис. 5, 53. отијеђе Пос. 13б. по том и у простога XVII вијека: иђе Мат. 69. Пос. 9б. 14б. Радн. 28. од основе *ста*, од које нема нити је кад било садашњега времена другачије него по другој врсти: стане М. 24. пристане Буд. 49. — I. 7. подре Ст. пис. 4, 159. вадре Ст. пис. 2, 195. удре Мрн. 64. Глав. 93. прождре Радн. 40. мре Збор. 66. Ст. пис. 4, 248. 5, 133. Злат. 44. умре Злат. 79б. Вран. жив. 23. запре Буд. 23. тре Злат. 80. стре Д. Рањ. 62б. сатре Злат. 73б. затаре Ст. пис. 1, 161. Стар. 3, 255. Банд. 263. с раширеним коријеном: дере Злат. 47б. занере Ст. пис. 1, 108. — у глагола који су из треће врсте прелазили овамо: вре Ст. пис. 1. 309. Н. Рањ. 144. зазре Ст. пис. 2, 356. 478. позре Ст. пис. 2, 36. 59. 122. 150. 5, 297. призре Град. дјев. 36.

II. прибѣгне М. 22. побјегне Н. Рањ. 25б. брине се Град. дјев. 44. прибрсне се (вино) Ст. пис. 1, 160. везне Ст. пис. 3, 469. увезне 102. повене Ст. пис. 1, 104. вене Ст. пис. 2, 95. 5, 60. 191. Вран. жив. 19. Каш. 21. свене Андр. пут 295. врне Вран. жив. 37. погибьне М. 37. гине Вран. жив. 28. чезне Злат. 33. двигне Збор. 23. Ст. пис. 1, 8. 2, 364. подвигне Ст.

[1] По крајевима гдје *ђ* гласи *ј*, налази се *ј* и у овој прилици мјесто *ђ:* доје Ст. пис. 4, 326. у дну. Види још и код трећега лица мн.

пис. 3, 428. Хект. 11. садвигне Вран. жив. 78. дигне Ст. пис. 5, 10. уздигне Ст. пис. 3, 273. Банд. 6. Андр. нач. 21. зене Ст. пис. 4, 264. 5, 172. замкне Ст. пис. 3, 129. прионе 469. падне Ст. пис. 2, 78. Стар. 3, 259.[1] пане Д. Рањ. 141б. Пос. 45. опане Ст. пис. 5, 32. сасне Радн. 51. сване Град. дјев. 40. смагне Злат. 32б. соне Крн. 21. осоне Ст. пис. 3, 165. Крн. 21. стигне Злат. 54. тисне Ст. пис. 1, 260. стисне Д. Рањ. 69б. Брн. 28б. затисне Д. Рањ. 79б. Пос. 5. потисне Хект. 29. притисне Ст. пис. 5, 325. Хект. 22. Брн. 41. притискне Град. дјев. 76. почине Н. Рањ. 16б.

III. 1. желије Збор. 25. 75. Хект. 32. умије Збор. 9. Ст. пис. 3, 107. 4, 470. 5, 184. Буд. 8. Злат. предгов. 2б. Банд. 62. Андр. нач. 6. раꙁѹмне М. 370. 404. Гунд. пс. 41. Див. 5б. Радн. 20. и сажето (види код 2. лица јед.) од XV вијека: раꙁѹмѣ П. 155. раꙁѹме М. 259. Пб. 95. уми Ст. пис. 1, 9. Буд. 69. Стар. 1, 227. Чубр. 10б. разуми Ст. пис. 2, 43. Зор. 64. Буд. 52. 125. Брн. 58. 69б. Вран. жив. 24. Банд. 197. Каш. 30. Мик. 37. Глав. 12. доспије Ст. пис. 1, 124. приспије Каш. 111. и сажето: приспи Ст. пис. 2, 335. који су између других глагола прелазили овамо: позрије Ст. пис. 5, 73. сније Пос. 20б. такођер ће бити прешло овамо из другог раздјела ове врсте а по том сажето: цкнѣ П. 76. — III. 2. бѣжи М. 6. бди Ст. пис. 1, 28. 2, 253. Брн. 58б. виси Ст. пис. 4, 117. Град. дјев. 125. ври Ст. пис. 2, 82. 102. 347. 361. Банд. 40. узаври Гунд. суз. II, XXVII. дрьжи М. 188. жели Ст. пис. 5, 349. Злат. 62. Крн. 1б. Брн. 47. позри Ст. пис. 2, 82. назри Андр. пут 165. сазри Ст. пис. 4, 273. саздри 273. мни Ст. пис. 3, 136. 4, 72. 5, 335. Чубр. 12. исти глагол с доданим *д*, како је речено код 1. лица јед., XVII вијека: мниде Мрн. 137. прии М. 147. при 354 расти М. 38. стои М. 44. тишћи Вран. жив. 20. цавти Ст. пис. 2. 181. 4, 260. цафти Ст. пис. 2, 61. 103. 111. 213. 281. 5, 10. Д. Рањ. 32. процафти Ст. пис. 3, 272. 351. цапти Ст. пис. 4, 268. 288. 5, 226. Андр. нач. 37. цти Ст. пис. 2, 39. 67. 88. 377. 434. 3, 193. 460. 5, 202. процти Ст. пис. 1, 232. 2, 338. 3, 131. цкни Ст. пис. 2, 100. 242. 334. 5, 17. Град. дјев. 90. Злат. 2. Мат. 51. Пос. 14. поцкни Злат. 8. уцкни Ст.

[1] С личнијем наставком: падеть Стар. 4, 83.

пис. 2, 142.[1] глагол који је прешао у други раздио пете врсте: **хоке** М. 2. 20. 41. 52. **оусхокю** М. 80. 216. не хоће Ст. пис. 4, 420. Д. Рањ. 141б. без првога слога (види код 1. лица јед.): **кє** М. 42. 109. 174. 245. **ѣє** М. 461. Н. Рањ. 15. Збор. 22. Ст. пис. 3, 139. Буд. 90. Злат. 9б. Гуч. 121. Вран. жив. 5. Орб. 221. Банд. 4.

IV. **разорин** М. 10. **доходи** 13. **суди** 20. **испакости** 22. **учини** 24. **потвори** 27. **исправи** 29. **прѣскоуи** 30. **находи** 46. **плати** 51. **притежии** 80. **испросии** 80. **поставии** 81. **коси** 95. **говори** 101. **хити** 102. **прѣстъпи** 109. **купи** 162. **поразн** 172. **запиши** М. 208. 435. **отиими** М. 363. сними Н. Рањ. 100. Ст. пис. 2, 20. прими Ст. пис. 2, 442. 5, 179. Злат. 97. ујми Ст. пис. 2, 265. обујми Н. Рањ. 16. 195. Ст. пис. 2, 23. 362. 3, 278. Д. Рањ. IXб. обујами Н. Рањ. 179. поднијеми Ст. пис. 4, 91. 312. зноби Ст. пис. 3, 97. Гунд. суз. III, LXII. озноби Злат. 76. понузи Ст. пис. 3, 109. 467. тјери Ст. пис. 5, 112. тири Ст. пис. 2, 319. Хект. 22. цвили Гунд. суз. II, XVI. цори (тко говор тих цори) Д. Рањ. 86. зори Ст. пис. 2, 79. вадри Ст. пис. 2, 109. 111. вапи Ст. пис. 2, 13. Андр. пут 106. упи Ст. пис. 2, 112. Д. Рањ. 1. плови Ст. пис. 4, 19. слови Ст. пис. 2, 84. 335. **съмии** П. 86. **съмли** Мат. 57. сусрети Мат. 12. чти Ст. пис. 2, 278. 285. 5, 94. Д. Рањ. 162б. Хект. 25б. 45б. Буд. 32. Брн. 5. Злат. предгов. 2. Гуч. 33. Вран. жив. 54. Орб. 14. **проути** М. 496. шти Ст. пис. 1, 206. 5, 210. Вран. рјеч. 54. Брн. 22. Банд. IV. Мат. 44. исти је глагол с основом какву има у овој врсти прелазио и у прву врсту XVII вијека: **прощнє** Мат. 95. глагол који инфинитивом припада у пету врсту: спи Н. Рањ. 77б. Збор. 40. Ст. пис. 5, 212. Злат. 97б.

V. 1. несажето **ає** на крају основе има једном у почетку XV вијека: **помираю** П. 30. што има XVI вијека: пуштаје Ст. пис. 2, 44. 333. скончаје Ст. пис. 2, 167. 400. 3, 178. 4, 53. 5, 111. Злат. 99. обоњаје Град. дјев. 114. то ће бити по 3. раздјелу ове врсте (види стр. 266. 271.)[2] — сажето од првијех

[1] Овамо би ишло и ржи (мјесто рже) Злат. 2.

[2] Несажето је чешће с личним наставком: **благославлаєть** М. 14. **даваєть** 14. **испитаєть** 15. **избнираєть** 81. **прѣбываєть** 83. сажето се налази рјеђе с личним наставком: **даватъ** М. 159. 167. **оузиматъ** Шаф. pam. 1873. 101. — Често има несажето у једнога писца XVI вијека, али је у њега јамачно према

времена: тако XIII вијека: оүҁнма М. 13. поҁнка 13. прилага 13. клада 16. исьправла 20. освобага 20. прѣслꙋша 51. и послије: иҁбира М. 80. разбира Ст. пис. 3, 71. 4, 269. Д. Рањ. IX. Град. дјев. 54. збира Злат. 54б. брија Злат. 47б. извира Ст. пис. 3, 330. 476. 4, 11. Хект. 45. вика Ст. пис. 5, 319. Андр. дев. 103. ѡблада М. 80. повелѣва М. 153. макрьша М. 139. гледа Злат. 61б. гљеда Вран. жив. 35. пригљеда Буд. 5. дава М. 159. 174. 223. Ст. пис. 2, 75. 235. 4, 9. 313. 5, 5. 77. 290. Д. Рањ. 3. Град. дјев. 74. Злат. 99б. Гуч. 160. Орб. 37. Ђам. 5. задава Ст. пис. 2, 466. 3, 468. 4, 66. Д. Рањ. 8. Злат. 52. издава Ст. пис. 4, 127. одава Ст. пис. 4, 379. придава Ст. пис. 4, 9. 374. продава М. 204. 474. дима Ст. пис. 4, 348. одира Стар. 3, 253. подира Ст. пис. 3, 71. 4, 266. пождира Ст. пис. 3, 165. ужга Банд. 111. зажима Ст. пис. 4, 88. ждима (сажима) Ст. пис. 5, 7. поҁнва М. 13. 270. призива Град. дјев. 52. поҁнава М. 147. 559. Ст. пис. 2, 18. 4, 9. 5, 4. Д. Рањ. 70б. Орб. 92. зја Мик. 853. оүҁнма Шаф. pam. 1873. 101. Банд. 237. вазима Ст. пис. 2, 112. 3, 368. Д. Рањ. 17. Хект. 35б. изима Ст. пис. 4, 228. заклина Ст. пис. 2, 172. проклина Банд. 168. проклиња Мат. 26. прилага Буд. 64. Мрн. 131. Каш. 74. одлага Ст. пис. 4, 349. прилијета Злат. 41б. помага Ст. пис. 2, 404. 4, 349. 5, 5. 48. Злат. 44. Гуч. 28. Мрн. 131. Каш. 112. примага Ст. пис. 3, 425. умира П. 29. Н. Рањ. 24. Ст. пис. 3, 71. 477. 4, 266. Д. Рањ. 5б. Вран. жив. 39. Банд. 14. нуза Ст. пис. 3, 469. пондира (стрми и бригом пондира) Мрн. 64. спада М. 94. запина Ст. пис. 3, 469. пропина Ст. пис. 4, 273. упира (упријети) 269. опира (прати) Ст. пис. 3, 330. 4, 41. плака М. 147. испльня М. 139. помина Ст. пис. 1, 301. спомина Буд. 4. Див. 16. Банд. 90. спомиња Ст. пис. 1, 301. заплијета Град. дјев. 74. досеза Ст. пис. 4, 400. 5, 91. 300. Злат. 58б. посила Ст. пис. 5, 17. Злат. 10. простира Ст. пис. 2, 36. Хект. 45. Мрн. 79. сја Ст. пис. 1, 9. 2, 50. 3, 399. обасја Ст. пис. 3, 471. просја Ст. пис. 2, 96. теҁа М. 520. затира Ст. пис. 2, 400. утира 421. оптјеца Ст. пис. 2, 15. цвата

црквенијем књигама: подобаје Буд. 64. подобајет 33. прилагаје 75. прилагајет 36. наслађајет се 14. упадајет 158. притискајет 14. према глаголима у којима је могло бити тако има исти и у глаголу којему основа нема наставка у садашњем вр.: имаје Буд. 104.

Ст. пис. 2, 416. 419. 459. цапта 488. почина М. 174. Ст. пис. 5, 224. Гуч. 96. Гунд. суз. II, XXIX. зачина Ст. пис. 4, 29. 5, 204. починља Банд. 83. почима Радн. 44. — посађива Ст. пис. 4, 374. процјењива Ст. пис. 5, 26. обратива Вун. 20. продиљива Орб. 58. изискива Андр. пут 381. промјенива Гунд. суз. I, XL. смрсива Андр. пут 66. смутива 39. потлачива 35. ишчекива 252. глагол који је из прве врсте прелазио овамо како је речено код 1. лица јед.: обја Ст. пис. 2, 58. прија 51. 56. 211. 268. 3, 299. 472. 4, 26. 69. 5, 38. — V. 2. сабире Ст. пис. 1, 61. приближе Н. Рањ. 13б. Ст. пис. 5, 46. извире Ст. пис. 2, 393. облагѥ М. 167. глође Радн. 51. движе Град. дух. 68. Хект. 10. Банд. 25. подвиже Хект. 10. Стар. 4, 113. уздвиже Ст. пис. 4, 168. 5, 350. Крн. 16. здвиже Вран. жив. 44. диже Ст. пис. 5, 15. подире Ст. пис. 4, 337. дрхће Ст. пис. 1, 17. 5, 38. Каш. 94. задрхће Ст. пис. 2, 20. жере Ст. пис. 3, 164. раждиже Злат. 48. раздиже Град. дух. 66. ѫжгѥ М. 206. 268. Вран. жив. 112. Гунд. суз. I, LX. зазире Ст. пис. 2, 87. позире 194. 245. призире 54. оуѫемлє М. 13. 19. 46. вѫемлє М. 387. вѫемлѥ П. 23. вазимље Злат. 53. пријимље Буд. 37. примље Мат. 45. Глав. 40. ищє М. 108. Злат. 56б. Банд. 8. ишће Ст. пис. 1, 123. Мрн. 23. јишће Вран. жив. 79. обишће Банд. 164. каже Град. дјев. 84. Злат. 43б. Вран. жив. 30. проклиње Радн. 63. купље се Ст. пис. 3, 327. липше Злат. 39. умире Ст. пис. 1, 100. 2, 194. 420. 4, 359. 5, 133. Д. Рањ. 33б. Хект. 47. Злат. 101б. Орб. 91. мирише Ст. пис. 4, 31. Чубр. 12. мрмње Ст. пис. 1, 22.[1] ниче Злат. 45. нуре Град. дјев. 36. ѡрє М. 95. запире Ст. пис. 4, 266. напире Злат. 69б. пишє М. 16. Вран. жив. 9. плаче Град. дјев. 62. плеше Ст. пис. 3, 144. Д. Рањ. 6б. пљеже Ст. пис. 3, 313.[2] припше Ст. пис. 2, 84. урјеже Д. Рањ. 13б. одриже Вран. жив. 65. сиплє М. 565. расипље Глав. 27. шље Злат. 10. пощлє М. 108. шаље Хект. 2. Вран. жив. 101. пошаље Брн. 22б. Вран. жив. 77. Банд. 5. стиже Злат. 96б. прьстирє М. 239. стере Гунд. суз. II, XV. стрже Ст. пис. 1, 81. потеже Каш. 88. сатире Ст. пис. 4, 442. стире Ст. пис. 5, 327. Злат. 100. втнє М. 61. истєчє М. 198. истјече Злат. 49б. оптјече Ст. пис.

[1] Наштампано је мармње.

[2] По том ће бити погрјешке штампарске: plješe Ст. пис. 3, 123. plješu 142.

3, 46. **починє** М. 411. Збор. 37б. почиње Град. дух. 19. Банд. 83. Јерк. 11. Глав. 27. с промјеном у коријену: коље Ст. пис. 5, 120. — V. 3. с промјеном у коријену: дожене Д. Рањ. 81б. ижене Див. 33б. прожене Ст. пис. 3, 448. 4, 90. 5, 10. раждене Ст. пис. 3, 21. ждене Ст. пис. 2, 20. 3, 156.[1] с промјеном гласа *ж* на *р:* **изъреннє** П. 32. **изърєнє** 64. 80. рене Ст. пис. 1, 52. одрене 32. 227. 5, 185. Брн. 29. Банд. 108. порене Стар. 3, 245. прорене Зор. 59б. разрене Брн. 68. и избацивши *е* између *р* и *н:* изарне Банд. 225. одарне 276. а тада се и *г* повраћало: одагне Андр. дев. 61. **подьперѣ** М. 29. 33. **позовє** М. 13. зове Злат. 37. без промјене у коријену: рве Ст. пис. 4, 5. 293. 5, 153. обрве Злат. 54. тче Збор. 138б. Ст. пис. 3, 10. исти глагол и по првом раздјелу ове врсте: отка Ст. пис. 1, 46. тка Мик. 226. 692.[2] — **даѥ** М. 79. 139. Стар. пис. 1, 18. 68. 2, 341. 465. 5, 111. Збор. 12. Град. дјев. 70. Вран. жив. 12. Орб. 118. Гунд. суз. II, XXIV. Банд. 15. Радн. 2. задаје Ст. пис. 2, 112. издаје Гунд. суз. I, XXXII. подаје Мрн. 79. Глав. 43. предаје Ст. пис. 2, 139. придаје Орб. 296. Банд. 14. **продаѥ** М. 47. **продаѥ** М. 119. П. 11. удаје Град. дјев. 79. уздаје Буд. 69. лаје Ст. пис. 5, 183. **стаѥ** М. 46. познаје Ст. пис. 1, 37. 2, 139. Буд. 54. Мрн. 109. Каш. 52. 67. Радн. 22. кује Ст. пис. 3, 118. бљује Ст. пис. 5, 263. пљује Ст. пис. 4, 357. 5, 341. трује Гунд. суз. II, XXV. отрује Радн. 57. надије се Ст. пис. 1, 114. Хект. 29б. Радој. 26. **свѥ** М. 531. смјеје се Ст. пис. 5, 154. смије се Брн. 66. с промјеном гласа *и* у **ѣ**: **излѣєт** Сав. стар. 4, 231. **пролѣєт** Стар. 4, 70. пролеје Н. Рањ. 102.

VI. **вѣрує** М. 25. **ѡбєтує** М. 106. саблазнује Н. Рањ. 35. завежује Орб. 302. извршује Град. дух. 9. навишћује Вран. жив. 20. Банд. 230. обаљује Банд. 175. уврјеђује Град. дјев. 96. дарује Ст. пис. 2, 120. дјелује Н. Рањ. 158. зламенује Град. дјев. 11. **наказує** М. 14. **показуне** Збор. 1б. приказује Орб. 93. прикажује Н. Рањ. 25. милује Вран. жив. 11. мјенује Ст. пис.

[1] Гријешком са *жд* мјесто *ж:* приждене Д. Рањ. 135б. одждене 40. ождене Ст. пис. 5, 109.

[2] Овамо ће бити прешло али без промјене гласа *г* пред наставком да би било ближе инфинитиву *жгати:* сажге Буд. 162. Вран. жив. 62. Глав. 125.

4, 12. његује Ст. пис. 3, 369. псује Ст. пис. 1, 317. спује Ст. пис. 5, 342. наредује Стар. 1, 219. насљедује Злат. предгов. 3б. **ѡтставлюю** М. 81. потрјебује Н. Рањ. 88б. **трѣбѹѥ** Збор. 8. Ст. пис. 3, 430. 5, 96. 160. требује Д. Рањ. 9. Злат. 56. потребује Град. дјев. 22. уздрокује Јерк. 59. **ѹтѹю** Пб. 90. Н. Рањ. 19. Ст. пис. 3, 159. 4, 36. Хект. 11б. Зор. 18. Буд. 73. Злат. 7. почтује Ст. пис. 5, 15. штује Ст. пис. 1, 172. Вран. жив. 6. Банд. 7. Крн. 24.

ПРВО ЛИЦЕ МНОЖИНЕ.

Постаје наставком **masi**, којему је најприје отпало крајње **i**, те остало **mas**, а тому у словенским језицима **s** стојећи на крају отпада, а **a** кратко будући гласи *o*, које се налази и у старом словенском језику а у српском је остало једнако, по том је у старом словенском језику *o* ослабило у **ъ**, али мјесто **ъ** долази у старом словенском језику и **ы** из номинатива мн. **мы**, а кад кад и **є** начином до селе још не протумаченим довољно. По староме словенском језику налази се кад кад и у српским старим књигама **ь**: **можемь** М. 66. **молимь** 78. 130. **ѹьтємь** 121. **славимь** 121. и **ы** или мјесто њега **и**: **ѥсьмы** Стеф. 4. **ѥсмы** Шаф. pam. 1873. 110. **ѥсми** М. 569. **имы** Стар. 4, 73. **имами** 234. **прибѣгнемы** Стеф. 18. Али је од првијех времена у српском језику *o*.

А. Основе без наставка: лични наставак долази к основи, која кад се свршује на *д* слаже се с гласом *м* од наставка као у 1. лицу јед. (види стр. 257): **ѥсмо** Стеф. 20. П. 29. Н. Рањ. 50б. окрњено: **сьмо** М. 12. **смо** М. 22. сложено са *не* (види код 1. лица јед.): **нѣсмо** П. 5. **нєсмо** М. 246. **инєсмо** М. 368. нијесмо Ст. пис. 5, 154. — **дамо** М. 22. 275. **подамо** М. 23. **продамо** П. 113. **ѹдамо** П. 78. — **вьвемо** М. 36. **вѣмо** П. 17. **ѹвѣмо** П. 17. **изѹвѣмо** П. 12. **приповѣмо** М. 272. 471. **разѹвѣмо** П. 47. вимо Ст. пис. 1, 65. вијемо Ст. пис. 3, 246. — **имамо** М. 7. 23. кад стоји иза *не* могло му се *и* од основе са *е* од *не* саставити у **ѣ**: **нѣмамо** М. 47. 54. П. 13. 59. нимамо Хект. 16б. Мрн. 108. У оба поменута у којих се основа свршује на *д*, налази се *д* дометнуто како је речено код 1. лица јед. (стр. 258), али у овом лицу истом од почетка XVII вијека,

па и тада врло ријетко: повидемо Вран. жив. 30. дадемо Мрн. 129. Радн. 95.

Б. Основе с наставком: лични се наставак саставља с основом:

I. 1. поведемо Вран. жив. 40. падемо Ст. пис. 5, 329. у једнога између глагола овога раздјела налази се и према основама без наставка (види код 1. лица јед.): гремо Ст. пис. 5, 35. 161. 165. Злат. 26. Стар. 4, 112. Пос. 14б. — I. 2. уљеземо Град. дјев. 181. — I. 3. живемо П. 127. Ст. пис. 1, 30. Н. Рањ. 20б. Ст. пис. 4, 170. Д. Рањ. 53б. Град. дјев. 176. Гуч. 229. Вран. жив. 20. Мрн. 28. Пос. 37б. — I. 4. изможемо М. 23. поможемо Ст. пис. 5, 162. Мрн. 160. Радн. 95. у истога глагола с промјеном гласа *ж* на *р:* моремо М. 219. 274. 328. 405. П. 5. 9. 84. Ст. пис. 1, 30. 111. Збор. 158. Ст. пис. 5, 312. Зор. 57. Брн. 7. Вран. жив. 30. Мат. 50. стр(ѣ)жемо М. 44. свучемо Вран. жив. 27. речемо Злат. 54б. — I, 5. иъьнемо М. 43. Пб. 31. почнемо Ст. пис. 1, 114. 5, 155. Гуч. 109. жанмемо П. 18. пpнмемо М. 47. 215. П. 55. 145. Стар. 3, 297. прѣмемо М. 106. 239. 261. — I. 6. увнемо Збор. 122б. одијемо Банд. 215. смијемо Ст. пис. 5, 244. Чубр. 4. сажето: смимо Ст. пис. 2, 352. Мрн. 93. с промјеном гласа *у* у *ов:* пловемо Ст. пис. 4, 436. с промјеном гласа ѣ у *ој:* појемо Ст. пис. 1, 124. Банд. 135. од основе у којој се ѣѥ изједначује и сажима од давнина: жнамо Шаф. pam. 1873. 94. П. 2. Ст. пис. 5, 235. исти глагол долази и са *д* (како је речено код 1. лица јед.) истом од почетка XVII вијека у овом лицу: знадемо Вран. жив. 9. Мрн. 108. 120. узнадемо Мрн. 133. у глагола којима се основа од свагда шири добивајући *д* (види код 1. лица јед.): будемо Ст. пис. 3, 249. добудемо Гуч. 275. изидемо Банд. 43. виндемо М. 176. пондемо М. 23. гласови се *јд* састављају у *ђ:* доћемо М. 451. изънагюмо П. 42. нађемо Злат. 70. пођемо Ст. пис. 4, 446. из таких сложених прелази *ђ* и у прости XVII вијека: иђемо Мат. 97. Радн. 43. од основе која у инфинитиву гласи *ста,* и од свагда у садашњем времену добија *н,* те се изједначује с глаголима друге врсте: станемо М. 7. — I. 7. стремо Злат. 70.

II. прнмькнемо П. 39. уздвигнемо Гуч. 105.

III. 1. желимо П. 24. умијемо Ђам. 5. разумијемо Пос. 40. сажето: разумѣмо М. 535. умимо Вран. жив. 21. Мрн. 177. разумимо Брн. 42. Банд. 173. Каш. 47. 65. тако ће сажето бити и желѣмо П. 17. 126. 177. — III. 2. држимо М. 23. желимо П. 21. Ст. пис. 5, 213. 238. Хект. 21б. Вран. жив. 82. живимо М. 518. мнимо П. 21. 39. Ст. пис. 4, 78. глагол који је прешао у други раздио пете врсте: хокемо М. 23. 276. и окрњено од XII вијека: кемо М. 7. 216. ћемо М. 274. 327.

IV. вунимо М. 22. платимо М. 22. пакостимо М. 23. раздроушимо М. 23. молимо М. 192. П. 2. приносимо М. 192. мислимо М. 193. примимо П. 116. Н. Рањ. 26. зоримо Мрн. 69. поутимо П. 143. чтимо Збор. 46. Д. Рањ. VIб. Брн. 52. Гуч. 262. Орб. 261. штимо Ст. пис. 1, 197. Стар. 1, 227. пошљедњи је глагол с основом какву има у овој врсти прелазио и у прву врсту XVII вијека: штијемо Радн. 11. 23.

V. 1. несажето ае на крају основе пред личнијем наставком *мо* налази се врло ријетко, и тада јамачно према црквенијем књигама: тако XIV вијека: uповаемо М. 192. у почетку XVI вијека: испитаемо Стар. 4, 79. а сажето од првијех времена према другим лицима: разбирамо Вран. жив. 21. давамо М. 223. 509. 522. Пб. 76. Ст. пис. 5, 51. 149. Д. Рањ. 27б. Мрн. 185 придавамо Ст. пис. 5, 163. дарѣвамо М. 494. проклинамо М. 77. заклинамо М. 192. помагамо М. 473. примагамо Банд. 193. умирамо Пос. 13. пропинамо Див. 20. спомињамо М. 248. испраклямо М. 50. посилямо П. 1. 62. простирамо Бадн. 42. глагол који је из прве врсте прелазио овамо како је речено код 1. лица јед.: пријамо (accipere) Ст. пис. 5, 163. 238. — V. 2. посежемо М. 23. пишемо М. 269. благосливљемо Стар. 1, 231. примљемо Мрн. 90. узјашемо Банд. 176. — V. 3. рвемо Каш. 30.[1] подлемо М. 23. даемо М. 106. даемо М. 177. 218. 225. 274. даемо М. 494. П. 39. 147. Пб. 83. Ст. пис. 1, 89. 124. Вран. жив. 68. Радн. 20. продаемо Збор. 5. подајемо Мат. 34. паднемо се П. 23. 56.

VI. заке҄зоуемо М. 77. обѣтуемо Пб. 94. потврьюемо М. 217. чтујемо Н. Рањ. 122б. одпуштујемо Ст. пис. 5, 91. страгујемо (стражимо) Мрн. 138. уврићујемо Пос. 29.

[1] Овамо би ишло: врвемо Ст. пис. 5, 35. ако није погрјешка.

ДРУГО ЛИЦЕ МНОЖИНЕ.

Постаје наставком **tasi**, којему отпада **i** а за њим и **s**, као и наставку првога лица мн., а од **a** у словенским језицима бива **є**: тако наставак гласи **тє**.

А. Основе без наставка: које се свршују на *д*, у њих се тај глас пред гласом *т* од наставка мијења на *с* као у трећем лицу јед.: **юстє** Стеф. 9. окрњено: **стє** М. 20. Н. Рањ. 228б. Хект. 31. кад је пред њим *не*, слаже се с њим како је речено код првога лица јед.: **нѣстє** М. 247. **нестє** М. 535. **инестє** М. 546. Град. дјев. 28. — **дастє** Пб. 5. 28. 32. 43. П. 71. 82. 99. **ѹдастє** Пб. 21. 42. **прѣдастє** П. 98. тако у тијем примјерима прелази у XV вијек а једном се налази и XVII вијека: подасте Глав. 126. — јисте (**ѣистє**) Стар. 3, 284. 287. — **вѣстє** Пб. 31. **вистє** М. 185. П. 62. 135. **вѣстє** П. 173. **ʒаповѣстє** П. 59. 148. тако још на свршетку XV или у почетку XVI вијека: вeсте Стар. 4, 232. висте Ст. пис. 1, 236. 259. 299. сповисте 259. — имате Ст. пис. 1, 89. кад има пред собом *не*, могло се његово *и* слагати с *е* од тога *не* како је већ спомињано: **нѣматє** П. 23. **нематє** П. 26. nimate М. 280. — Којима се основа свршује на сугласно, сви су осим првога погубили сугласно на крају основе пред личнијем наставком једначећи се с другим глаголима, и то од XV вијека: **датє** М. 484. Ст. пис. 5, 195. ијете Н. Рањ. 195б. ите Д. Рањ. 50. вите Ст. пис. 1, 305. сповијете Орб. 215.

Б. Основе с наставком: лични наставак приступа к основи:

I. 1. **блюдетє** М. 158. један између глагола овог раздјела изједначивао се XVI вијека с онима којима основа у садашњем вр. нема наставка, те се и у њега *д* дошавши пред лични наставак мијењало на *с:* гресте Ст. пис. 1, 307. Стар. 3, 261. а тада је и отпадало крајње сугласно у основи као и у онијех глагола: грете Д. Рањ. 99. — I. 3. **живѣтє** М. 46. гдје ће **ѣ** бити само написано мјесто **є**. — I. 4. можете Н. Рањ. 51. Град. дјев. 63. Гуч. 12. и с промјеном гласа *ж* на *р:* **моретє** П. 3. 36. 65. 85. 131. Н. Рањ. 51б. 167. Град. дјев. 63. Брн. 4. Вран. жив. 4. Банд. 42. — I. 5. **ʒакльнетє** М. 174. **ʒакѹнетє** Збор. 8б. разапнете Н. Рањ. 23. **принметє** П. 153. Стар. 3, 297.

— I. 6. смијете Ст. пис. 3, 215. сажето: смите Ст. пис. 2, 91. с промјеном гласа *у* у *ов:* пловете Ст. пис. 3, 12. 4, 155. словете Ст. пис. 4, 478. од основе у којој се **ак** изједначује и сажима: **ꙁнате** М. 66. 174. 426. П. 87. 104. Н. Рањ. 30. исти глагол долази и са *д* доданим (како је речено код 1. лица јед.) али истом XVII вијека у овом лицу: знадете Вран. жив. 95. Банд. 7. Мрн. 76. 108. 158. у глагола којима се основа од свагда шири добивајући *д* (види код 1. лица јед.): будете Н. Рањ. 74. идете, сложено с приједлозима за којима се *и* мијења на *ј*, те се *јд* саставља у *ђ:* нађете Н. Рањ. 29. пронађете Ст. пис. 2, 406. — I. 7. **раꙁдрете** М. 426. с раширеним коријеном: терете Банд. 13.

II. подвигнете Ст. пис. 5, 158. дунете Бун. 35.

III. 1. разумијете Орб. 281. сажето: умите Д. Рањ. 67б. Банд. 148. доспијете Вран. жив. 26. — III. 2. живите Н. Рањ. 138. мните Ст. пис. 3, 29. 5, 130. млите Ст. пис. 3, 36. исти глагол с доданим *д*, како је речено код 1. лица јед., XVII вијека: мнидете Вран. жив. 101. трпите Н. Рањ. 34б. цкните Злат. 88. глагол који је прешао у други раздио пете врсте: **хокете** М. 20. и окрњено: **кете** М. 178. **кјете** П. 38. ћете Н. Рањ. 23б.

VI. **поткорните** М. 81. **примите** М. 546. Ст. пис. 1, 281. Н. Рањ. 13б. штите Ст. пис. 1, 189. прочтите Ст. пис. 3, 316. глагол који инфинитивом припада у пету врсту: спите Ст. пис. 2, 481.

V. 1. **помагате** М. 158. обирате Вран. жив. 25. познавате Збор. 48. споминате Н. Рањ. 19. Банд. 7. споменивате Орб. 2. — V. 2. раждижете Бун. 35. ишћете Банд. 103. — V. 3. **дајете** М. 19. 20. Мрн. 108. надијете се Мрн. 89. **остајете** М. 20. **сминенете се** Див. 31б.

VI. верујете Вран. жив. 76. дарујете Ст. пис. 3, 231. обрјезујете Н. Рањ. 73. чтујете Ст. пис. 3, 231. почтујете 26.

ТРЕЋЕ ЛИЦЕ МНОЖИНЕ.

Постаје наставком **anti**, којему отпада **a** кад се основа садашњега времена свршује на самогласно; од **i** бива у словенским језицима **ь**, а **n** се са самогласним за којим се нађе, саставља у један глас, и то са **a** од личнога наставка или од наставка којим постаје основа, саставља се у **ѫ**, које

у српском језику гласи *у*, а са **и**, које основама остаје на крају у глагола којима основе само у првом лицу јед. добивају наставак, саставља се у **ѧ**, које у српском језику гласи *е*.

Личному наставку отпада крајње **ть** у српском језику од првијех времена: тако XII вијека имамо: **бѫдѫ** М. 2. **ходе** М. 2. **приходе** М. 6. **краклю** М. 6. Што се налази и са **-ть**, те допире у XV вијек, јамачно је из црквенијех књига као и у трећем лицу јед. (види стр. 274. 276): **сѫть** М. 413. П. 99. **юсѫть** М. 526. **идѫть** М. 475. **имають** М. 523. **могѫть** М. 526. **погють** М. 527. **познавають** П. 104. — На крају XV и XVI и XVII вијека налази се у неких писаца и *т*, али није од личнога наставка него је додатак као и уз треће лице јед. (види стр. 274-5): на крају XV вијека: оставе т' Ст. пис. 1, 160. XVI вијека: издадут Н. Рањ. 214. уљезут 115б. примогут 185. убијут 214. покријут 28б. чујут 140б. изидут 161б. дођут 28б. мимођут 170б. нађут 45. пођут 43. устанут 28б. кренут 13. приминут 13б. видет 208б. узвисет 79. изгонет 136. прихинет 214. учинет 137. прибивајут 60. клањајут 57б. скончајут 115. помањкајут 22б. благујут 108. господујут 55б. одпуштујут 143. могу т Ст. пис. 5, 181. останут Брн. 2. одговорет Стар. 1, 225. скончајут 219. јесут Вуд. 51. нисут 80. уздадут 40. упадут 42. могут 51. прокунут 123. примут 57. будут 30. видет 39. уздржет 51. приводет 51. чинет 25. упадајут 33. исповидајут 34. нарицајут 118. зовут 7. наслидујут 36.[1] XVII вијека: увенут Вран. жив. 18. процватут Банд. 80. могут 45. измут 75. придут 13. одвратет 17. окусет 70. славет 7. ослободет 108. одпушћајут 74. плачут 29. мјесто тога окрњенога *т* налази се и цијело *ти* као и уз треће лице јед.: на крају XV вијека: буду ти Ст. пис. 1, 21.[2] XVI вијека: украду ти њега Н. Рањ. 94б. одпуштају ти се тебје 165б. **имаю ти се мѫчити грѣшници** Збор. 161б. реку ти Стар. 1, 225.

А. Основе без наставка: између онијех које се свршују на сугласно само к једној долази у личнога наставка предње а састављено с потоњим *п* у *ж*, српски *у*: то је основа **юс**,

[1] Још таких примјера XVI вијека види у Гласнику IX. стр. 47.

[2] Неколико примјера XV вијека из Никољскога и Хвалова рукописа с цијелијем *ти* уз треће лице мн. споменуто је Старинама III. стр. 71.

али у ње отпада ѥ још у старом словенском језику па тако и у српском: с цијелијем личнијем наставком: соуть М. 12. без крајњега ть: соу М. 13. 232. 507. Н. Рањ. 33б. али је од XIV вијека прешло ѥ из других лица и у ово, а облик без њега остаје енклитички: есу М. 217. 289. 293. 429. 441. 492. ѥсу П. 3. Н. Рањ. 25. Ст. пис. 1, 150. 5, 70.[1] од истога времена долази са ѥ и за ријечју не, с којом се слаже како је речено код првога лица јед.: нѥсу М. 108. 109. 116. 168. 183. 203. 268. 435. 485. 535. П. 2. 9. 12. 148. неесу М. 230. Д. Рањ. VIII. Ст. пис. 4, 298. Буд. 79. Вран. жив. 50. Банд. 87. Ђам. 5. нису Буд. 87. што XIV и XV вијека има и несу М. 206. 208. 354. 532. П. 81. не ће бити без ѥ него ће бити по источном говору. У других глагола у којих се основа свршује на сугласно, мјесто а у наставку долази у словенским језицима н, с којим се п од наставка састављa у а, српски *е:* прѣдаде М. 7. 37. тако у тога глагола до краја XV вијека: даде М. 102. 104. 170. 331. П. 49. 77. 106. 109. 134. Пб. 58. 83. исьдаде М. 46. издаде М. 565. подаде М. 41. 108. продаде М. 43. 532. П. 107. 110. прѣдаде М. 98. П. 111. и XVI вијека, али ријетко: даде Н. Рањ. 56. Ст. пис. 4, 87. издаде Н. Рањ. 92. продаде 167б. тако у другога глагола с цијелијем личнијем наставком XIV вијека: вѣдеть М. 201. без крајњега ть XVI вијека: заповиде Хект. 8. Али оба ова глагола и трећи коме се као и њима основа свршује на *д* изједначише се у овом лицу с глаголима прве врсте првога раздјела, у које их притезаше партицип садашњега времена, најближи овоме лицу: то се започело на крају XIV вијека, и најприје у глагола *дати:* у то се вријеме у њега налази: вдаду П. 6. даду М. 232. чешће XV вијека: даду П. 115. 119. М. 286. 339. 423. 433. 507. 512. 530. Пб. 116. продаду П. 131. М. 410. Пб. 107. допродаду П. 58. прѣдаду П. 111. на крају XV или XVI вијека: даду Ст. пис. 1, 25. XVI вијека: продаду М. 551. даду Н. Рањ. 178. Збор. 28. Ст. пис. 2, 122. 3, 19. 451. 4, 404. 5, 131. 231. Д. Рањ. 16. Град. дјев. 76. Хект. 18. Зор. 33. Буд. 48. Брн. 62. Чубр. 46. зададу Ст. пис. 3, 406. 4, 123. подаду Ст. пис. 3, 475. придаду Н. Рањ. 37. Ст. пис. 4, 56. Хект. 44. Буд. 45.

[1] Са ть на крају долази и онда кад му је повраћено ѥ: ѥсуть М. 276. 287.

удаду Град дјев. 67. запродаду Чубр. 146. XVII вијека даду Вран. жив. 14. Орб. 46. Мрн. 143. Пос. 10. Радој. 21. придаду Банд. 44. — други тако долази од почетка XV вијека: покидѫ М. 248. тако XVI и XVII вијека: приповиду Зор. 41. повиједу Злат. 37. повиду Вран. жив. 30. заповиду Вран. жив. 35. приповиду Каш. 25. — трећи од свршетка XV или од почетка XVI вијека: јиду Ст. пис. 1, 82. 255. Стар. 3, 279. Хект. 26. Брн. 7. иједу Ст. пис. 5, 127. Див. 22б. Орб. 181. Банд. 38. Радн. 17. 89. — У глагола коме основа у осталијем лицима гласи имѣ одбацивало се још у старом словенском језику крајње *a* те је к основи долазио наставак са својим а, па је тако и у нас било: ако ю имѣть потрѣбовати М. 31. још XV вијека: да имѫ дати М. 464. и XVI вијека једном: не иму Злат. 12. али још од почетка XIII вијека тај је глагол у том облику прешао међу глаголе пете врсте првога раздјела међу које припада инфинитивом: имаю М. 13. 31. 106. Град. дјев. 111. Банд. 45. јимају Вран. жив. 3. не имаю М. 13. стојећи иза *не* могао се с том ријечју слагати како је речено код првога лица јед.: нѣмаю П. 39. немаю М. 192. Пб. 70. нимају Ст. пис. 1, 106. Глав. 14.

Б. Основе без наставка: к основи приступа наставак како је речено:

I. 1. бљуду Ст. пис. 3, 140. доведу Вран. жив. 7. гредѫ М. 16. П. 20. Ст. пис. 4, 313. Д. Рањ. VIIIб. кладу Ст. пис. 4, 164. покрадѫ М. 208. краду Д. Рањ. 53б. креду Зор. 73б. Буд. 103. сједу Н. Рањ. 53б. Ст. пис. 5, 101. Орб 45. седу Вран. жив. 54. сиду Банд. 44. плету Вран. жив. 19. расту Буд. 100. Брн. 43. ресту Ст. пис. 1, 19. Зор. 29б. подресту Ст. пис. 3, 218. ѡбрѧтѫ П. 102. срету Ст. пис. 3, 215. цвату Вран. жив. 25. — I. 2. гризу Град. дјев. 12. лјезу Н. Рањ. 116б. Ст. пис. 4, 269. излнеꙁѫ Збор. 76. несѫ М. 52. донесу Вран. жив. 14. — I. 3. издубу Вран. жив. 112. скубу Ст. пис. 2, 331. 4, 114. живѫ М. 55. 102. П. 112. Ст. пис. 1, 118. 3, 135. 4, 437. Град. дјев. 32. Брн. 57б. Злат. 34. Вран. жив. 19. Див. 5. Орб. 49. Гунд. пс. 15. оживу Банд. 121. Андр. пут 7. Радн. 3.[1] — I. 4. завргу Ст. пис. 1, 160. развргу Д. Рањ. V. вргу

[1] Писарске ће погрјешке бити žiu (мјесто živu) Ст. пис. 4, 437. 442. у дну.

Вран. жив. 5. Банд. 126. **ижжегꙋ** Збор. 18б. ужегу Радн. 56. **ꙁалегꙋ** П. 18. легу (procumbere) Н. Рањ. 38б. Ст. пис. 3, 129. **могꙋ** М. 55. **помогꙋ** Пб. 79. Н. Рањ. 150. Ст. пис. 5, 145. Орб. 290. Радн. 51. премогу Ст. пис. 1, 24. **присегꙋ** М. 218. стригу Ст. пис. 4, 334. Див. 13. Банд. 291. стргу Ст. пис. 4, 332. Стар. 3, 297. Банд. 224. вуку Вран. жив. 43. **рекꙋ** М. 215. Збор. 33б. Ст. пис. 4, 215. 5, 181. Гуч. 117. Банд. 43. Радн. 14. одреку Радн. 2. теку Злат. 56б. — I. 5. почну Ст. пис. 4, 272. 5, 65. у истога се глагола може и промјенити *н* иза *ч* у *м* (види код 1. лица јед.): почму Мрн. 24. Радн. 10. **ꙁакльноу** Шаф. pam. 1873. 95. **примꙋ** П. 104. Вран. жив. 23. Банд. 24. Јерк. 70. Радн. 93. вазму Ст. пис. 3, 453. Буд. 82. обајму Ст. пис. 1, 230. обујму Н. Рањ. 88. Банд. 76. однему Буд. 137. снему Вран. жив. 62. дму Ст. пис. 2, 386. од основе која добија наставак **ја** мјесто **а**: пожању Стар. 3, 264. Банд. 172. — I. 6. бију Вран. жив. 26. дију Ст. пис. 1, 70. 86. Хект. 11. 40. 44б. Зор. 33б. надцју Ст. пис. 1, 3. одију 118. додију Андр. пут 237. **ꙁнаю** М. 535. Ст. пис. 1, 22. 123. 2, 435. 3, 423. 4, 46. Град. дјев. 98. Хект. 2. Буд. 86. Злат 3б. Див. 34. Банд. 41. Каш. 51. Глав. 80. **поꙁнаю** М. 162. Ст. пис. 3, 470. Зор. 3б. Злат. 20. Банд. 41. Каш. 10. исти глагол долази и с доданим *д* (како је речено код 1. лица јед.) од друге половине XVI вијека: знаду Буд. 78. 149. Вран. жив. 4, 17. 31. 72. Банд. 15. 40. 74. Мрн. 16. 58. 91. Андр. дев. 146. Пос. 21. Радн. 14. 17. 24. познаду Банд. 295. Мрн. 12. Каш. 25. Андр. пут 227. Радн. 24. **смѣю** П. 11. 17. **смєю** П. 28. **смию** П. 17. смјеју Д. Рањ. 27. смију Буд. 129. Андр. пут 210. исти глагол долази једном на крају XVII вијека и с доданим *д* (о ком види код 1. лица јед.): смиду Радн. 37. с промјеном гласа *у* у *ов:* плову Ст. пис. 2, 343, 3, 342. Д. Рањ. 1б. слову Ст. пис. 2, 15. с промјеном гласа **ѣ** у *ој:* поју Д. Рањ. VII. од основа које се од свагда шире добивајући *д* (види код 1. лица јед.): **бꙋдꙋ** М. 414. Н. Рањ. 13. добуду Н. Рањ. 207. Ст. пис. 4, 46. 233. 5, 10. Хект. 46. придобуду Стар. 1, 221. иду Злат. 13б. изиду т Н. Рањ. 161б. приду Ст. пис. 2, 50. Злат. 39. **доидꙋ** М. 241. 259. зајду Ст. пис. 3, 160. 4, 161. мимојду Н. Рањ. 194. **наидꙋ** М. 108. 434. 449. П. 55. Ст. пис. 3, 161. 309. 402. 4, 50. Вран. жив. 23. ојду Ст. пис. 3, 19. **поидꙋ** М. 259. 410. 525. **проидꙋ** П. 54. гласови се *јд* састављају у *ђ:* **догю**

П. 8. 13. М. 258. 535. Н. Рањ. 23б. зађу Ст. пис. 3, 103. 4, 320. Д. Рањ. 14б. мимођу т Н. Рањ. 170б. **нагю** М. 205. 208. 267. 353. Ст. пис. 3, 141. Гуч. 64. **погю** М. 102. 108. 464. П. 17. **дођв** М. 54б. Н. Рањ. 15. **прогю** П. 7. Чубр. 6.[1] из таких је сложених прелазило *ђ* и у друге: пријђу Злат. 44б. 84. Андр. нач. 56. и у прости, гдје остаје у основи *и*, на свршетку XVII вијека: иђу Радн. 45. — I. 7. удру Ст. пис. 5, 234. прождру Радн. 22. мру Пос. 13. с уметнутим *а* међу два сугласна: затару Вран. жив. 101. тару Радн. 56. у глагола који су из другога раздјела треће врсте прелазили овамо: вру Ст. пис. 1, 103. назру Ст. пис. 2, 92. 109. позру 47. **прю** М. 16. **проу** М. 270. у неких се између глагола овога раздјела могла и ширити основа добијајући у коријену глас *е:* истеру Н. Рањ. 95. тако и **ѡдєрв** П. 121. прождеру Ст. пис. 4, 383. прем да би у пошљедња два могло бити тако и по петој врсти.

II. **ѡдвєгив** М. 258. двигну Злат. 53. уздигну Гунд. пс. 22. помкну Радн. 30. сасну Стар. 3, 236. смагну Ст. пис. 2, 495. тискну Н. Рањ. 61б. притисну Зор. 28. истисну Орб. 205. спадну Ст. пис. 2, 513. пану Д. Рањ. 108.[2]

III. 1. **желню** Збор. 165б. Брн. 56б. имију Ст. пис. 1, 22. 86. Брн. 7. Злат. 86. **вмѣю** П. 58. 77. умију Ст. пис. 4, 483. Д. Рањ. VIII. Хект. 21. Буд. 86. Град. дјев. 72. Гуч. 26. Вран. жив. 3. Банд. 248. разумију Н. Рањ. 36. Збор. 48. Буд. 89. Див. 9. Орб. 244. Банд. 26. Мат. 67. Ђам. 4б. како се у пошљедњега глагола основа и сажимала у осталијем лицима, узимало се као да је из другога раздјела ове врсте, те се налази у овом лицу XVI вијека и разуме Зор. предгов. разуме т Буд. 126. а XVII вијека има и с уметнутим *д* као у глагола прве врсте шестога раздјела *смјети* (види мало напријед и код 1. лица јед.): умиду Мрн. 35. — III. 2. бде Ст. пис. 2, 57. Брн. 22б. везе Ст. пис. 2, 110. виде Н. Рањ. 14. вре Ст. пис. 5, 243. горе Злат 41. **дрьжє** М. 106. Злат. 31. желе Збор. 73. Злат. 40. **мнє** Ст. пис. 1, 79. 2, 272. 5, 145. **прє** М. 208. 209.

[1] По крајевима гдје *ђ* гласи *ј*, налази се и у овој прилици *ј* мјесто *ђ:* **пою** М. 248. Види и код трећега лица јед.

[2] У слику и јамачно њега ради има по четвртој врсти: гибе (мјесто гину) Ст. пис. 1, 99. увене (м. увену) Ст. пис. 2, 468. тако и у 3. лицу јед.: повени Ст. пис. 2, 468.

267. 270. 353. 434. прѣ М. 205. 206.[1] свире Ст. пис. 5, 158. стоє М. 17. сѫдє М. 21. тријеште Ст. пис. 4, 17. ћуте Злат. 27б. цафте Ст. пис. 2, 28. 63. 82. Д. Рањ. 54б. цте Ст. пис. 2, 71. 4, 434. Д. Рањ. 14. Гуч. 21. процте Ст. пис. 2, 418. уцкне Ст. пис. 2, 312. глагол који у осталијем лицима садашњега времена прелази у други раздио пете врсте остаје у овом лицу међу овијем глаголима допирући у XVII вијек: хотє М. 38. 41. 98. 327. 459. 472. П. 6. 16. 22. 71. Стар. 1, 219. 2, 298. Буд. 27. 71. Брн. 52. 56. Мрн. 117. Вран. жив. 60. Мат. 14. оусхотє М. 208. 267. 434. у тога је глагола могло *о* ослабити у ь: хьтє М. 96. а и цијели први слог отпадао је: тако окрњено допире у XVI вијек: тє М. 106. 117. 215. 219. 242. 247. 531. П. 5. 15. 16. 21. 22. 42. 140. Пб. 28. Ст. пис. 1, 60. Стар. 3, 262. Буд. 72. 82. 83. Брн. 47. али је из других лица продрло *ћ* и у ово мјесто његова *т*, и то од краја XV вијека:[2] хоће Ст. пис. 1, 101. 116. 167. Јеђупци завјетовати хоће Н. Рањ. 17. сви се хоће снизити Збор. 53. хоће Ст. пис. 2, 397. 5, 68. Д. Рањ. V. 6. 92. Злат. 9б. Вран. жив. 24. Орб. 12. Банд. 18. Каш. грам. 101. тако и без првога слога: ће Ст. пис. 1, 48. 101. 115. похвалити ће се мнози Н. Рањ. 206. људи чинити ће како но звијери Збор. 52. ће Ст. пис. 2, 432. 3, 437. 4, 153. 5, 47. ки су научени, вридни ће се звати Хект. 21. они су Јуде, муку ће Јудину поднести Брн. 53б. тебе ће они одправит' Злат. 9б. к теби се ће немилосници обратити Гуч. 108. ће Чубр. 9б. Вран. жив. 56. Орб. 220. Гунд. пс. 19. Банд. 1. Јерк. 22.

IV. бранє М. 219. говоре Буд. 7. ꙃгодє М. 22. знобе Ст. пис. 2, 185. 239. лазе Н. Рањ. 115б. моле Н. Рањ. 39. носє М. 16. нузе Ст. пис. 3, 470. тире Ст. пис. 4, 447. отјере 207. 5, 11. вапе Ст. пис. 2, 192. 336. чте Буд. 88. Гуч. 19. Орб. 244. ште Банд. 140.[3] у глагола који инфинитивом припада у пету врсту: спе Н. Рањ. 106. Ст. пис. 4, 404.

V. 1. прѣбиваю М. 27. ѡдьбнѣю М. 232. збирају Збор. 2. Злат. 102. обирају Мрн. 44. гледају Ст. пис. 2, 135. даваю М.

[1] Види тај глагол и у првој врсти.
[2] Што има XIV вијека нє кє П. 5. за цијело мислим да је штампарска погрјешка.
[3] Једном има изван слика и згубу Ст. пис. 5, 50,

97. Д. Рањ. VII. Андр. 377. придавају Ст. пис. 5, 199. Банд. 139. **продаваю** П. 11. даривају Хект. 35б. Вран. жив. 30. дивају Мрн. 48. познавају Пос. 19б. **ꙋꙁнмаю** М. 52. проклинају Н. Рањ. 229. Див. 17. лијетају Ст. пис. 4, 268. **помираю** П. 29. умирају Стар. 3, 325. Банд. 271. Пос. 14. помагају Град. дух. 41. дјев. 71. Орб. 289. надају се Ст. пис. 4, 276. нузају Ст. пис. 3, 466. спомињају Мрн. 9. **пропинанꙋ** Див. 13б. **прниаю** М. 69. потезају Ст. пис. 3, 321. **ѵꙋваю** М. 208. јахају Ст. пис. 2, 435. посвојивају Брн. 53б. ослобојивају Орб. 143. приказивају Орб. 90. — V. 2. збиру Ст. пис. 2, 354. разбиру Ст. пис. 4, 359. извиру Ст. пис. 2, 354. 5, 125. движу Ст. пис. 1, 34. Град. дјев. 141. Крн. 19. подвижу Ст. пис. 3, 131. Хект. 8. Орб. 7. уздвижу Град. дјев. 151. Гуч. 222. Орб. 207. уздижу Ст. пис. 3, 88. 362. Андр. дев. 16. дјељу Ст. пис. 3, 449. жеру Ст. пис. 1, 159. раждижу Ст. пис. 3, 362.[1] **ꙁигю** М. 135. 208. зазиру Ст. пис. 2, 333. ишћу Вран. жив. 15. **оуꙁємлю** М. 15. **оуꙁнмлю** М. 521. Мат. 34. вазимљу Ст. пис. 2, 78. кажу Вран. жив. 68. **покажоу** М. 126. проклињу Ст. пис. 5, 281. купљу се Д. Рањ. 28. **ѡрю** М. 98. **ѡрꙋ** П. 26. **оуꙁороу** М. 98. пропињу Град. дјев. 180. запиру Ст. пис. 4, 263. **инішꙋ** М. 23. пљежу Ст. пис. 3, 207. 4, 145. заплијећу Град. дјев. 74. усишу Злат. 90. стеру Вран. жив. 35. пошиљу Орб. 289. притежу Вран. жив. 20. чешу Ст. пис. 4, 86. почињу Ст. пис. 1, 7. почимњу (мјесто почимљу) Радн. 99. с промјеном у коријену: закољу Ст. пис. 5, 180. — V. 3. с промјеном у коријену: оперу Вран. жив. 103. иждену Ст. пис. 4, 217. ждену Ст. пис. 3, 13. у истога глагола с промјеном гласа *ж* на *р:* изрену Банд. 242. одрену Глав. 124. прорену Брн. 6. **поꙁокꙋ** М. 175. зову Вран. жив. 9. без промјене у коријену: рву Ст. пис. 5, 96.[2] тку Н. Рањ. 157б. **даю** М. 50. 98. 135. 173. 410. Ст. пис. 1, 31. 3, 473. 4, 46. 5, 9. Д. Рањ. 78. Брн. 53б. Вран. жив. 10. Банд. 27. Гунд. суз. III, LX. **иꙁдаю** М. 46. Ст. пис. 4, 372. подају Глав. 112. придају Ст. пис. 2, 442. Злат 8. **продаю** М. 17. 52. 120. П. 146. Вран. жив. 48. Банд. 238. удају Орб. 303. надију се Ст. пис. 1, 173. познају Н. Рањ. 50б. Хект. 30. Град. дјев.

[1] Наштампано је *радишу*.

[2] Погрјешка ће бити varu Ст. пис. 3, 140. мјесто rvu.

12. Вран. жив. 26. Андр. пут 14. Банд. 15. кају се Вран жив. 8. расклљују Ст. пис. 4, 388. расплљују Ст. пис. 4, 388. сију Радн. 95. просију Н. Рањ. 102б. смјеју се Ст. пис. 5, 30. 342. Злат. 27. насмјеју Д. Рањ. 104б. стаю сє М. 182.[1]

VI. живују Радн. 86. кѹпѹю М. 193. оупнсоуѹю М. 13. плѣнѹю П. 125. послују Град. дјев. 52. трьгѹю М. 168. чтују Ст. пис. 1, 7. 3, 297. 5, 335. Д. Рањ. 48. Злат. 4. почтују Ст. пис. 3, 141. Хект. 43. штују Ст. пис. 1, 325. Вран. жив. 71. згрњују Радн. 40. оживљују Гунд. суз. предгов. кажују Ст. пис. 2, 434. прикажују Град. дјев. 28. Орб. 90. запречују Гуч. 272. запуштују Н. Рањ. 85б. одпуштују Андр. 48. оцврнују Н. Рањ. 64. оцврњују Злат. 4.

ДВОЈИНА.

Прво лице. Постаје наставком vasi, коме отпада други слог као у првом лицу мн., а мјесто а у словенским језицима долази ѣ јамачно из номинатива двојине личнога пронома за прво лице, који је иначе с овијем завршетком једнак (види напријед стр. 223), те наставак гласи вѣ: ѥсвѣ Стеф. 14. насладивѣ Стеф. 28. приносивѣ М. 11. раздоучаевѣ Сав. 10. али је тако само у најстарија времена у српском језику, а послије се двојина замјењује множином. Истина, налази се XVI вијека: умреве Стар. 3, 324. али у књизи преписаној из старије, па и у њој самој одмах до тога облика стоји и множина: оба умреве и матере наше не видимо. У другој половини XV вијека још се налази овај облик од основе ѥс, окрњене како се крњила и у другим лицима, али са а мјесто ѣ, јамачно једначећи се с номинативом двојине мушких ријечи с основом на а (види напријед стр. 221): сва М. 505.

Друго лице. Постаје наставком tvasi, којему је такођер отпао други слог и гласа v нестало, а од а у словенским језицима бива є, те наставак гласи тє као и у другом лицу мн., и тако се налази кад кад у старом словенском; али је мјесто є обичније а, може бити за то што се друго лице смијешало с трећим, у ком у неким приликама сродни језици имају дуго а, коме у словенским језицима одговара

[1] Једном у слику и дарију (даривају) Хект. 44б. испореди партиципи: даријући, целијући.

кратко а, тако наставак гласи и та; али прем да то лице с таким наставком долази за сва три рода, ипак за женски и средњи род долази и са ѣ мјесто а у наставку, јамачно према номинативу двојине женских и средњих ријечи с основом на а (види напријед стр. 222-3); у српском језику долази тај облик само са а на крају наставка,[1] али неколико примјера што их има сви су за мушки род: **сѣста** Сав. 5. **хощета** Сав. 5. **послоушаєта** Сав. 5. тако још XV вијека од основе **ѥс**: **ѥста** П. 156. и окрњено: **ви ста била добра брата** П. 85. послије се друго лице дв. не находи.

Треће лице. Постаје наставком **tasi**, којему је такођер отпао други слог, а од **а** бива у словенским језицима є, као и у другом лицу, али је **а** у неким приликама у сроднијем језицима бивало и дуго, те јамачно за то долази у словенским језицима и а, и тако је обичније, и то за сва три рода, али за женски и средњи долази и ѣ мјесто а онако како је речено код другога лица. Све три речене разлике у наставку налазе се у српском језику: али са є само једном и то XVI вијека, те лако може бити да є стоји мјесто ѣ: **да вѹдете оуи твоне долнє гледати** Збор. 33б. — најобичније је било са а, и то за сва три рода: за мушки: до краја XIV вијека: **ѡскрьбита** Стеф. 27. **сѫдита** М. 52. **ликьствоуѥта** М. 67. **стаѥта сє** М. 93. **имєта** М. 158. **имата** М. 158. **ѥста** М. 26. 176. окрњено: **ста** М. 23. Пб. 22. XV вијека: **слѹжита**, **дрьжита**, **трьпита**, **имата** М. 462. **ѥстьта** М. 249. окрњено: **ста** М. 462. XVI вијека само у два извора и у једном од њих само од основе **ѥс**: **оба ѹпадета** Збор. 2. **да сє она два прита** Збор. 158б. ста Хект. 12. 12б. 15б. 16. за женски: до краја XIV вијека: **ста** М. 107. **раздвоита** М. 176. XV вијека: **потєзата** М. 380. Пб. 92. на крају XV или XVI вијека једном од основе **ѥс**: двије ста ми се карале Ст. пис. 2, 510. — за средњи: **слышита (оуши)** Стеф. 18. и XV вијека: **изидета (двиє годищи)** М. 369. — за женски и средњи род са ѣ на крају само у прва времена: **помаваетѣ (вѣжди)** Сав. 9. **(видитѣ оуи)** 3. **зритѣ** 9.

[1] Једини је примјер у ком би могло бити є мјесто а: родила се есте Стар. 3, 250. али је то XVI или XVII вијека, те лако може бити друго лице мн.

ИМПЕРФЕКАТ.

Основа је за овај облик у једнијех глагола онака кака је у садашњем времену, а у других онака кака је у инфинитиву. Основу онаку кака је у инфинитиву имају глаголи треће врсте оба раздјела, глаголи пете врсте првога и другога раздјела и глаголи шесте врсте. У осталијех је свијех у овом облику основа онака кака је у садашњем времену, и то у глагола четврте врсте онака кака је у првом лицу једнине. Гдјекоји се глаголи појединце одвајају у том од свога друштва, те прелазе међу друге, а гдјекоји имају овај облик двојак: и од основе кака им је у инфинитиву и од онаке кака им је у садашњем вр.

У којих је глагола у овом облику основа као у садашњем времену, у њих се задње а у основи, које већ у садашњем вр. у највише лица гласи *е*, у овом облику продуљује, те бива ѣ, а пред ѣ се гласови *г*, *к*, *х* мијењају на *з*, *ц*, *с*, или се претварају у *ж*, *ч*, *ш*, а онда се за њима ѣ мијења на *а*; тако се ѣ претвара у *а* предњега гласа ради и у основама које у садашњем вр. имају наставак **ја**.

До таке основе и до онаке кака је у инфинитиву долази од коријена од којега је у словенским језицима основа ѥс глаголски облик прошлога времена који без личнијех наставак гласи **аsа**-; од тога прво **а** остаје у словенским језицима, па кад је пред њим у основи ѣ, могу се оба гласа и изједначити тако да или речено **а** буде ѣ или ѣ буде *а*, а по том се два једнака гласа сажимају или један отпада; тако се речено **а** у позније вријеме сажима и са задњим **а** од основе; глас **s** прелази у словенским језицима у х, али кад за њим дође сугласно онда остаје **с**; а задње **а** у првом лицу јед. и у трећем лицу мн. саставља се с првијем гласом од личнога наставка у један глас, а у другом и трећем лицу јед. гласи у словенским језицима є, пред којим се х постало од **s** мијења на *ш*, а у првом лицу мн. гласи **о**, које се у српском језику у позније вријеме избацује према другом лицу мн., а тада и мјесто х долази *с* опет према другом лицу мн.; у другом лицу мн. отпада речено задње **а**, те **s** које је пред њим

остаје, али из првога лица мн. прелази исто самогласно гласећи *о* и у друго лице, а тада и *х* остаје мјесто s.[1]

Иза свега реченога долазе лични наставци као у садашњем времену: али за прво лице јед. само m, које се са предњим a саставља у ж, које слаби у ъ, а то у српском језику отпада; за друго лице јед. само s, које у словенским језицима стојећи на крају отпада; за треће лице јед. само t, које такођер отпада; за прво лице мн. mas, којему у словенским језицима отпада s а a слаби у ъ, мјесто којега долазе и други гласови онако као у садашњем времену, а између њих у српском је језику остало *о*;[2] за друго лице мн. tas, којему такођер отпада s, а од a бива у словенским језицима є; за треће лице мн. само nt, од чега крајње t отпада а n се с предњим a саставља у ж, које у српском језику гласи *у*.[3]

Овај су облик доста често имали и свршени глаголи.

А. Основе као у садашњем времену:

а) ѣ које основи на крају постаје реченијем начином остаје пред *а*, које за њим иде, гласећи према говору српском: то бива у глагола којима основа садашњега времена има наставак чисто a:

1-во јед.: I. 1. предијах Каш. грам. 132. — I. 5. кунијах Ст. пис. 2, 258. — II. целунијах Ст. пис. 2, 258.[4]

2-го и 3-ће јед.: I. 1: растѣаше Сав. 3. цвьтѣаше М. 561. растијаше Банд. 16. гредијаше Банд. 159. Каш. 20. Радн. 45. крадијаше Банд. 180. Каш. 86. — I. 2. пасијаше Град. дјев. 155. 156. — I. 4. обуцијаше Гуч. 999. рецијаше Орб. 95. тецијаше Каш. 18. Рад. 89. притецијаше Гуч. 216. — I. 6. у глагола у ком се *у* мијења на *ов:* словијаше Ст. пис. 4, 484.

[1] Кашић и Микаља у својим граматикама немају првога ни другога лица мн. другачије него с тијем вокалом. — Испореди Старине III. 71.

[2] Само према црквенијем књигама налази се са ь: жнвехомь Стар. 4, 233.

[3] Додано *т* онако као у садашњем времену (види напријед стр. 290) врло је ријетко: мотаху т Ст. пис. 1, 14.

[4] Је ли у тијем примјерима доиста *-нија-* или *-ња-*, не може се поуздано знати правописа ради, којим се садашње издање штампа.

у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *д:* идѣаше Стеф. 6. у глагола ком је основа у инфинитиву бъ а у садашњем вр. добија *д* на крају и пред њим ж мјесто ъ (види напријед стр. 259), у овом облику долази без *д* и без речене промјене самогласнога, па се пред ѣ које у садашњем вр. постаје основи на крају глас ъ мијења на *в*, које иза гласа *б* отпада: бѣаше Стеф. 6. бијаше Ст. пис. 4, 275. 289. Вран. жив. 70. Каш. 86. види и даље под б. — V. 3. беријаше Ст. пис. 2, 421. зовијаше Гуч. 144. Банд. 96.

1-во мн.: I. 6. у глагола ком је основа у инфинитиву бъ (види напријед код трећега лица јед.): а) с вокалом пред личнијем наставком: бијахомо Каш. грам. 89. б) без вокала пред личнијем наставком и са *с* мјесто *х*, XVII вијека: биасмо Пос. 9.

2-го мн.: I. 6. у глагола ком је основа у инфинитиву бъ (види напријед код трећега лица јед.) с вокалом пред личнијем наставком, XVII вијека: бијахоте Банд. 143. Каш. грам. 89.

3-ће мн.: I. 1. плетијаху Ст. пис. 4, 272. тредијаху Каш. 62. 104. Радн. 17. — I. 2. везијаху Гунд. суз. III, XXIX. — III. 3. живијаху Ст. пис. 5, 74. живиах Пос. 7. — I. 4. стрзијаху Н. Рањ. 67. тецијаху Ст. пис. 4, 394. Каш. 44. — I. 5. кунијаху Див. 136. Гунд. пс. 25. Банд. 145. — I. 6. у глагола ком је основа у инфинитиву бъ (види напријед код трећега лица јед.): бијаху Ст. пис. 4, 485. 5, 215. Каш. 38. види и даље под б. у глагола ком се основа шири од свагда добијајући *д*, сложенога са *при:* придијаху Ст. пис. 5, 121. — V. 3. беријаху Ст. пис. 4, 272.

Тако је и у глагола којима основа у садашњем вр. нема наставка него се свршује на *д:* они се узимају у овом облику међу глаголе прве врсте првога раздјела као и у старом словенском језику: 2-го и 3-ће јед.: дадијаше Орб. 113. Банд. 45. 49. 55.

Тако је и у глагола који су изједначујући се с другима примили од њих у неким облицима *д* на крају основе (види код сад. вр.), па га имају и у овом, те се изједначују с глаголима прве врсте првога раздјела, XVII вијека: 1-во јед.: знадијах Орб. 25. 2-го и 3-ће јед.: знадијаше Орб. 36. Каш. 54. Радн. 20. 24. 53. имадијаше Радн. 11. 12. 26. 29. 2-го

мн.: с вокалом пред личнијем наставком: знадијахоте Каш. 21. 97. 3-ће мн.: ꙁнадиꙗх Пос. 43б. имадијаху Радн. 1. 3. 9. 26. види још код б. и е.

б) с крајњим ѣ у основи изједначује се *а* које иде за њим, те се оба сажимају у једно ѣ:[1] то бива у истијех глагола:

1-во јед.: I. 1. плетијех Ст. пис. 4, 467. проведих Ст. пис. 2, 173. гредих Ст. пис. 2, 325. Зор. 2. Стар. 1, 230. падих Стар. 1, 229. предих Каш. грам. 112. — I. 2. пасијех Ст. пис. 3, 361. 4, 217. понесих Ст. пис. 2, 258. — I. 3: живијех (živjeh) Ст. пис. 5, 344. — I. 4. рецијех Ст. пис. 2, 395. рецих Ст. пис. 2, 125. 258. 264. 276. 316. 326. тецих Ст. пис. 2, 316. дотецих Ст. пис. 2, 125. потецих Ст. пис. 2, 258. 264. стецијех Ст. пис. 5, 344. — I. 5. почних Стар. 1, 230. — I. 6. у глагола у којима се *у* мијења на *ов:* пловијех Ст. пис. 3, 57. 4, 337. плових Ст. пис. 2, 287. слових Ст. пис. 4, 425. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *д:* идијех Ст. пис. 2, 54. 438. идих Ст. пис. 2, 466. 5, 59. придијех Ст. пис. 2, 204. најдих Стар. 1, 230. у глагола који такођер добија од свагда у садашњем вр. *д,* али је у овом облику без њега (види стр. 301) а има од основе само *б* пред сажетијем ѣ, које је у њега (дај буди данас) кратко, може бити што је тако оштећен: бнѣхь М. 221. бјех Ст. пис. 2, 438. 4, 81. 5, 39. у истога је глагола било и од цијеле основе каква му је у садашњем вр.: будих Ст. пис. 2, 225. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *н:* станих Ст. пис. 2, 276. Зор. 16. постаних Ст. пис. 2, 258. пристаних Стар. 1, 230. — II. венних Ст. пис. 2, 380. повених Ст. пис. 2, 239. ганих Ст. пис. 2, 276. згиних Ст. пис. 2, 129. паних Ст. пис. 2, 258. прионих Ст. пис. 2, 258. спомених Ст. пис. 2, 239. посрних Зор. 67б. стиних Ст. пис. 2, 381. тоних Ст. пис. 2, 258. трних Ст. пис. 2, 264. отрних Зор. 20. — V. 3. зових Ст. пис. 2, 241. 287. Д. Рањ. 72. зовијех Злат. 70б.

2-го и 3-ће јед.: I. 1. растијеше Н. Рањ. 26. 30. 141. 202. Збор. 47б. 112. Ст. пис. 4, 117. 121. 133. Злат. 80б. растише Ст. пис. 1, 77. рестише Ст. пис. 1, 78. Зор. 34б. Вран.

[1] Да је у овом облику ѣ дуго и по том да у јужном (дај буди садашњем) говору гласи *ије,* види у Раду југосл. академије 20. стр. 185-6.

жив. 29. метише Вран. жив. 85. цватише Ст. пис. 1, 115. Хект. 42б. Крн. 4б. бодијеше Ст. пис. 4, 169. збодише Крн. 5. гредѣше П. 75. гредијеше Н. Рањ. 82. 89. Збор. 1. Ст. пис. 2, 271. 403. Злат. 101. гредише Ст. пис. 1, 12. 29. Стар. 4, 111. Зор. 36б. 66б. Вран. жив. 98. Крн. 11. Банд. 49. 51. крадијеше Н. Рањ. 166. упадише Стар. 4, 113. Буд. 41. — I. 2. несѣше Стеф. 16. понесише Вран. жив. 90. пасиеше Збор. 102б. Ст. пис. 4, 104. пасише Ст. пис. 1, 78. напасише Стар. 1, 231. тресиеше Збор. 77. 101б. гриѕиеше Збор. 102б. гризише Хект. 18. Зор. 2. слјезише Н. Рањ. 47б. слизише Банд. 39. улизише Вран. жив. 36. — I. 3. скубијеше Ст. пис. 3, 202. скубише Зор. 29б. живијеше Ст. пис. 5, 321. — I. 4. врзише Вран. жив. 87. вуцише Ст. пис. 1, 14. Зор. 75. пецише Вран. жив. 93. рецијеше Ст. пис. 2, 257. рецише Крн. 2б. сицише Вран. жив. 89. тециеше Збор. 47. 87б. Ст. пис. 4, 133. 5, 140. Злат. 70. тецише Ст. пис. 1, 5. 29. 78. 4, 12. Д. Рањ. 28б. 55. Хект. 8. 26. Зор. 36. Стар. 3, 242. Вран. жив. 7. 15. Крн. 18б. Мрн. 29. Радој. 31. — I. 5. кунијеше Н. Рањ. 131. кунише Ст. пис. 2, 392. вазмијеше Ст. пис. 4, 310. отмише Зор. 75. — I. 6. у глагола у којима се мијења *у* на *ов:* пловише Ст. пис. 2, 295. Хект. 8. 33. 43б. Зор. 70б. словијеше Ст. пис. 2, 515. 4, 394. 436. 484. словише Ст. пис. 2, 404. Злат. 86. Крн. 2б. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *д:* идијеше Н. Рањ. 29. 58б. 70. 102б. 113. 156б. Збор. 13. 76б. Злат. 17. 43. 45б. 68б. идише Ст. пис. 1, 23. Стар. 3, 243. 262. 279. придише Стар. 1, 230. изајдише Вран. жив. 36. дојдише Вран. жив. 104. у глагола коме основа у инфинитиву гласи бы (види напријед код 1. лица јед.): бѣше М. 146. биеше М. 326. 391. Пб. 111. Збор. 104. бјеше Ст. пис. 4, 30. 5, 214. Злат. 53б. Каш. 81. бише Град. дјев. 17. Вран. жив. 5. Мрн. 62. у истога је глагола било и од цијеле основе каква је у садашњем вр. допирући тако у XVII вијек у овом лицу: будијеше Н. Рањ. 47б. будише Банд. 39. Крн. 17б. добудише Стар. 1, 229. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *н:* нестанише Ст. пис. 1, 15. останише Ст. пис. 1, 23. Стар. 4, 113. — I. 7. жерише Ст. пис. 1, 197. Брн. 28. стерише Ст. пис. 1, 64. — II. бринише Стар. 3, 223. венише Ст. пис. 1, 23. 2, 315. венијеше Ст. пис. 4, 152. гинијеше Н. Рањ. 32б. грезнијеше Злат. 18. двигнише Ст. пис.

1, 67. уздвигнише Стар. 1, 235. помрзнише Стар. 3, 270. посрнијеше Ст. пис. 3, 320. споменише Јерк. 31. ригнише Ст. пис. 1, 49. takнијеше Н. Рањ. 41. тонијеше Ст. пис. 3, 303. протрнијеше Ст. пис. 3, 320. — V. 3. зовијеше Н. Рањ. 89б. 130б. 177. Збор. 69б. 89б. Ст. пис 2, 3. 4, 307. зовише Ст. пис. 1, 10. 32. 69. 288. 2, 295. Зор. 36б. Вран. жив. 16. 24. Банд. 13. 93. 139. Крн. 2б. Мрн. 34. 62. доренијеше (гнати) Стар. 1, 231. рвијеше Ст. пис. 2, 439. 4, 175. 176. 177. рвише Ст. пис. 1, 23. ревијеше Ст. пис. 4, 166.

1-во мн. а) с вокалом пред личнијем наставком: I. 2. пасихомо Ст. пис. 1, 297. — I. 6. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *д:* идијехомо Н. Рањ. 68. у глагола коме основа у инфинитиву гласи **бы**, али му у овом облику остаје од ње само *б* (види напријед код 1. лица јед.): **бѣхомо** М. 349. П. 42. 166. бјехомо Н. Рањ. 27б. 71б. Ст. пис. 5, 169. Град. дјев. 16 Злат. 45. Гуч. 307. Андр. дев. 2. бихомо Ст. пис. 1, 102. Н. Рањ. 25б. Зор. 39б. Вран. жив. 22. Банд. 15. Мрн. 51. Каш. грам 89. — б) без вокала пред личнијем наставком а са *с* мјесто *х* пред њим XIV вијека: **бнѥсмо** М. 229.

2-го мн. с вокалом пред личнијем наставком: I. 6. у глагола коме основа у инфинитиву гласи **бы** (види напријед код 1. лица јед.) од XV вијека: **бѣхѡте** П. 127. **бѥхоте** Пб. 113. бјехоте Н. Рањ. 151б. Ст. пис. 5, 134. 272. **бѣхоте** Пб. 40. Ст. пис. 1, 285. Банд. 50.

3-ће мн.: I. 1. плетијеху Ст. пис 3, 6. растијеху Ст. пис. 4, 108. 192. цватиху Ст. пис. 1, 76. Зор. 34б. 68б. ведиху Ст. пис. 1, 92. 244. **доведиѥхꙋ** Збор. 13. **гредѣхꙋ** П. 63. 125. гредијеху Н. Рањ. 35б. 125. Збор. 1б. Злат. 86б. гредиху Ст. пис. 1, 12. 67. Н. Рањ. 179б. Хект. 12. Стар. 4, 112. Брн. 8. Банд. 10. **кладѧхꙋ** М. 371. **кладѣхꙋ** М. 401. **кладиѥхꙋ** М. 342. **кладѥхꙋ** М. 414. 424. **кладихꙋ** М. 453. крадиху Зор. 75. падиху Ст. пис. 1, 24. — I. 2. несиху Ст. пис. 1, 94. понесиху Вран. жив. 90. **пасиѥхꙋ** Збор. 25. пасиху Ст. пис. 1, 256. Зор. 43. гризијеху Ст. пис. 4, 166. — I. 3. скубиху Јерк. 56. **живѥхоу** Сав. 8. живиху Ст. пис. 1, 24. 76. живијеху Ст. пис. 3, 6. — I. 4. пециху Ст. пис. 1, 257. сијецијеху Н. Рањ. 89. сијециху Банд. 78. сициху Мрн. 112. тецијеху Н. Рањ. 129б. **тециѥхꙋ** Збор. 81. 114б. Ст. пис. 2, 432. 4, 394. Злат. 48. тециху Ст. пис.

1, 195. Хект. 8. Зор. 9б. Стар. 1, 234. Вран. жив. 59. Банд. 143. — I. 5. кунијеху Ст. пис. 4, 162. — I. 6. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *д:* идијеху Н. Рањ. 21. 153. Збор. 31б. 99. Злат. 17. 48. 80б. идиху Ст. пис. 1, 79. Хект. 5. изидиху Стар. 3, 278. придиху Стар. 4, 111. појдиху Ст. пис. 1, 14. Вран. жив. 104. Банд. 226. изајдиху Вран. жив. 104. тако у тога глагола и кад се *јд* саставља у *ђ*: пођиху Н. Рањ. 179б. у глагола коме основа у инфинитиву гласи бы (види напријед код 1. лица јед.): бнєхв М. 349. 393. бјеху Ст. пис. 5, 314. бихв М. 527. Н. Рањ. 21б. 87. Хект. 4б. Вран. жив. 25. Каш. 92. беху Ст. пис. 4, 119. у глагола ком се основа шири добивајући од свагда *н:* пристаниху Хект. 26. — I. 7. дериху Мрн. 39. стериху Банд. 78. 80. — II. сахнијеху Н. Рањ. 23. тониху Н. Рањ. 117б. Банд. 118. — V. 3. бериху Ст. пис. 1, 13. беријеху Ст. пис. 4, 272. перијеху Н. Рањ. 149б. Ст. пис. 4, 114. периху Банд. 164. ҳовнєхв Збор. 96. 121б. Ст. пис. 5, 64. зовиху Банд. 210. рвиху Ст. пис. 1, 244.[1]

Тако је и у глагола који у сад. вр. имају основу без наставка, која се свршује на *д* (види напријед стр. 301): 1-во јед.: јидих Вран. жив. 108. Каш. грам. 120. — 2-го и 3-ће јед.: дадиєше Збор. 48. 156б. дадише Д. Рањ. Vб. Вран. жив. 53. 113. једијеше (ѣнєднєшє) Збор. 78. Ст. пис. 5, 70. једише Ст. пис. 1, 203. Стар. 1, 231. Вран. жив. 85. 91. — 3-ће мн.: једијеху Н. Рањ. 58б. 96б. јидиху Ст. пис. 1, 82. Вран. жив. 82. 268.

Тако је и у глагола који су изједначујући се с другима примили од њих *д* на крају основе (види код сад. вр.), па га имају и у овом те се изједначују с глаголима прве врсте првога раздјела, али истом од XVI вијека: 1-во јед.: знадих Банд. 20. 68. 199. 2-го и 3-ће јед.: знадише Буд. 63. 114. Вран. жив. 12. 22. 53. 57. Банд. 21. 39. 62. 86. имадише Банд. 57. 179. 3-ће мн.: знадиху Вран. жив. 72. 77. 82. Банд. 20. 21. 55. Крн. 3. Мрн. 170. тако и у глагола *мнѣти*, у кога се находи *д* уметнуто иза основе садашњега времена већ приправљене за имперф., и то XVII вијека: мњадиху Вран. жив. 36. 89. 100. Банд. 33. 67. мњадихомо Банд. 202. 239.

[1] Види и у Гласнику IX. 49-50.

в) ѣ на крају основе изједначује се са *а* које иде за њим и с њим се сажима, а тада гутурали пред њим остају непромјењени: то бива у неких између истијех глагола:

1-во јед.: I. 4. могахь М. 368. могах Ст. пис. 4, 187. 426. 5, 119. Зор. 2. Вран. жив. 57. — I. 7. мрах Ст. пис. 2, 281. 276. 302. 478. 5, 146. 228. Каш. грам. 132.

2-го и 3-ће јед.: I. 4. могаше П. 62. Ст. пис. 1, 158. Н. Рањ. 164б. Збор. 101б. Ст. пис. 4, 114. 453. 5, 303. Злат. 21. Банд. 14. Каш. 27. пекаше Стеф. 3. тукаше Ст. пис. 1, 63. — I. 6. пловаше Д. Рањ. 55б. — I. 7. мраше Ст. пис. 1, 190. 4, 146. Д. Рањ. 23. Див. 26б. Каш. 65. траше Д. Рањ. 23. — V. 3. бераше Ст. пис. 4, 347. пераше Д. Рањ. 126. рваше Ст. пис. 4, 166. ӡоваше Шаф. pam. 1873. 112.

1-во мн. с вокалом пред личнијем наставком: I. 4. могахомо П. 171. Ст. пис. 1, 299. Зор. 6. Брн. 20.

2-го мн. с вокалом пред личнијем наставком: I. 4. могахоте Ст. пис. 1, 286. 302.

3-ће мн.: I. 4. могаху Збор. 13. Банд. 175. Каш. 38. — I. 7. мраху Збор. 77б. Ст. пис. 4, 152. 5, 142. Мрн. 61. стераху Н. Рањ. 89. — V. 3. бераху Ст. пис. 4, 368.

г) ѣ на крају основе претвара се предњега гласа ради у *а*, па се сажима са *а* које за њим иде: то бива:

аа) у глагола у којих основа садашњега времена од које им постаје овај облик, има наставак **ја**:

1-во јед.: I. 6. вапијах Ст. пис. 2, 435. трујах Зор. 2. 11. чујах Ст. пис. 5, 205. смијах Ст. пис. 2, 480. Каш. грам. 119. — IV. пажах Ст. пис. 4, 96. тражах Гунд. суз. I, LVII. шњах Ст. пис. 4, 453. сњах Ст. пис. 2, 95. мараҳ Стар. 3, 276. — V. 2. у глагола који има овај облик и од основе кака му је у садашњем вр.: шаљах Каш. грам. 132.

2-го и 3-ће јед.: I. 6. вапијаше Радн. 40. пијаше Каш. 38. у тога се глагола могло *и* и избацити: пѣше (читај пјаше) Стар. 3, 324. чујаше Стар. 4, 114. Каш. 34. дијаше Збор. 30. 69. Брн. 52. 66. смијаше Н. Рањ. 127. Вран. жив. 90. 109. Банд. 141. 155. појаше Ст. пис. 4, 139. — IV. говораше Банд. 24. јашњаше Збор. 75б. љубљаше Вран. жив. 77. мишљаше Вран. жив. 13. мольше М. 201. ношаше Ст. пис. 4, 157. Злат. 87б. Каш. 61. пралише П. 26. пруђаше Ст. пис. 1, 166. сла-

јаше (сладити) Зор. 16. служаше Банд. 55. тјешаше Ст. пис. 5, 120. — V. 2. у глагола који има овај облик и од основе каква му је у садашњем вр.: кољаше Ст. пис. 4, 244. 454. 485.

1-во мн.: *а*) с вокалом пред личнијем наставком: I. 6. **чѹѩхомо** П. 171. 172. Ст. пис. 4, 467. појахомо Ст. пис. 1, 289. — IV. бесјејахомо Орб. 219. вођахомо Ст. пис. 4, 414. мишљахомо Мрн. 71. сцјењахомо Град. дјев. 37. учахомо Каш. грам. 110. Мик. грам. 20. хваљахомо Ст. пис. 1, 289. хлепљахомо Ст. пис. 1, 299. хојахомо Ст. пис. 1, 305. цињахомо Вран. жив. 25. — *б*) без вокала пред личнијем наставком и са *х* непромијењеним XVII вијека: сцињахмо Банд. 95. и без *х* кад га је нестајало и у другим приликама XVII вијека: мишљамо Радн. 14. — *в*) без вокала пред личнијем наставком, али са *с* мјесто *х* у глагола који је из трећега раздјела прве врсте прелазио у шести одбацујући основи задње *в* XVII вијека: плијасмо Мрн. 126.

2-го мн. с вокалом пред личнијем наставком: IV. вођахоте Н. Рањ. 153б. говорахоте Орб. 222. нахођахоте Андр. пут 155. учахоте Каш. грам. 110. Мик. грам. 20.

3-ће мн.: I. 5. жањаху („жанаху“) Стар. 3, 242. — I. 6. **ѹпиѣхѹ** М. 383. 453. **ѹпиѩхѹ** М. 447. 453. вапијаху Банд. 93. Каш. 54. у тога се глагола могло *и* и избацити **ѹпьѩхѹ** М. 371. 414. **ѹпѩхѹ** М. 424. 431. пијаху Ст. пис. 3, 475. Банд. 24. пролијаху Стар. 4, 111. дијаху Ст. пис. 1, 71. Вран. жив. 93. појаху Н. Рањ. 199. Ст. пис. 2, 293. Град. дјев. 173. — IV. обађаху Н. Рањ. 69б. разведраху Зор. 61. весељаху Каш. 102. ломњаху (ломљаху) Ст. пис. 4, 178. мољаху Каш. 83. наскочаху Зор. 2. словљаху Мрн. 83. труђаху Ст. пис. 5, 119. ухојаху Н. Рањ. 164. цтакљаху (јим очи) Ст. пис. 1, 49. — V. 2. у глагола који је имао овај облик и од основе каква му је у садашњем вр.: кољаху Ст. пис. 3, 8. 55. 311. 4, 482.[1]

[1] Није разлика у постајању овога облика што неки између онијех писаца који у говору свога краја мјесто *ђ* имају *j*, кад кад у овом облику пишу и *дј* мјесто *ђ* или мјесто свога *j*, јер они то чине и у другим приликама (види стр. 254) а не само у овом облику: чудјаху се (у рукопису ciudgiahu, гдје g гласи j) Стар. 1, 233. находјах Вран. жив. 4. судјаше 36. надходјаше 74. трудјахомо 25. доводјаху 69. са-

бб) у глагола прве врсте четвртога раздјела, у којих су се гласови *г*, *к*, *х* могли на *ж*, *ч*, *ш* промијенити пред онијем ѣ које за њима иде, као у садашњем вр. пред *е*, па се је онда ѣ за њима мијенало на *а*, које се сажимало са *а* које за њим иде: 3-ће јед. течаше Стар. 3, 270. 3-ће мн.: тучаху Ст. пис. 1, 12.

д) ѣ основи на крају иза гласа иза којега би му се ваљало промијенити на *а* (види под г), налази се и непромијењено, па је с њим изједначено и сажето *а* које за њим иде: I. 4. жежише Ст. пис. 1, 92. жежиху Стар. 4, 112. — I. 6. појише Вран. жив. 16. појиху Вран. жив. 67. 72. — I. 7. мељише Зор. 75. самељише Зор. 75. — IV. паљиху Ст. пис. 1, 15.[2] — V. 2. у глагола који је имао ово вријеме и од основе какве му у садашњем: шаљише Вран. жив. 13. шаљиху Банд. 89. Види и под Б. г.

ђ) основама се крајњи гласови изједначују и сажимају као у садашњем времену, па се с гласом који им је тада на крају сажима или изједначује и сажима *а* које за њим иде у овом облику:

1-во јед.: I. 6. знах Ст. пис. 2, 257. Злат. 40.

2-го и 3-ће јед. I. 6. знаше Ст. пис. 1, 27. Н. Рањ. 93б. Збор. 1. Ст. пис. 2, 513. 4, 164. 5, 315. Град. дјев. 88. Хект. 18. Зор. 27. Злат. 88б. Банд. 47. Каш. 49. познаше Каш. 60. 103. смѣше П. 149. смијеше Ст. пис. 4, 152. смише Ст. пис. 5, 175. дише Зор. 9.

дјаху 25. исходјаху 37. проходјаху 25. чудјаху се 5. мимоходјаху Банд. 27. сходјаше Банд. 39. мимоходјаху 27. чудјаху се 20. чудјаше се Каш. 54. водјаху Радој. 20. треба ли тако читати и „čudjaše se“ Ст. пис. 1, 75. не може се знати правописа ради, којим је штампано. Исти су писци то своје *дја* мијењали и на *дија* пишући или dija ili dia: чудијаху се Вран. жив. 87. 97. исходијаше 82. па је најпослије један између њих то *ија* преносио и у глаголе у којима је *ћ* онако као у предњима *ђ*: крстиаше Каш 97. постиаше 86. постиаху 38. види и под е. Што се находи и љубјах Ст. пис. 4, 77. љубјаше 395. ту ће бити само избачено *л* и то у познијим приједписима.

[2] С тијем је једнако, само што ѣа није сажето: подражиѣаху Стар. 4, 188.

1-во мн. с вокалом пред личнијем наставком: I. 6. знѣхомо II. 172.

2-го мн. с вокалом пред личнијем наставком: I. 6. знахоте Ст. пис. 1, 199.

3-ће мн.: I. 6. знаху Ст. пис. 3, 311. 5, 144. Бун. 48. познаху Ст. пис. 5, 121. диху Зор. 26б.

е) неке основе које пред крајњим ѣ имају гласе за којима се не мијења ѣ мијењају те гласе мијешајући се с основама које у садашњем вр. имају наставак ја, па им се онда и ѣ мијења на *а:* тако је

аа) у неких глагола прве врсте првога раздјела, и у глагола друге врсте од почетка XVI вијека: I. 1. јијах (јеђах) Каш. грам. 120. јеђаше („ѣнеѣаше") Збор. 44б. грејаше (мјесто гредијаше) Крн. 19б. — I. 5. куњаше Ст. пис. 5, 346. 347. пропњаху Ст. пис. 5, 139. — I. 6. иђах Д. Рањ. 48. 71б. 92. иђаше Збор. 13. 45. 48. Ст. пис. 4, 417. 5, 138. Д. Рањ. 91. Злат. 17б. 87б. 100б. Гуч. 157. 173. 206. Радн. 17. 34. 38. Андр. пут 169. пођаше Ст. пис. 5, 143. иђахомо Гуч. 216. иђаху Н. Рањ. 205б. Збор. 81б. 102б. 107. Ст. пис. 4, XI. Град. дјев. 27. Злат. 53б. Ванд. 201. Гунд. суз. I, LIII. Радн. 19. 56. у истога глагола са *ј* мјесто *ђ:* ијаше Јерк. 40. ијаху Орб. 171.[1] — II. поникњах Злат. 39б. сахњах Каш. грам. 131. briњаше Ст. пис. 4, XI. Каш. 53. зењаше Злат. 101. крењаше Вран. жив. 49. гињаху Мрн. 49.[2]

бб) у глагола треће врсте другога раздјела и у онијех првога раздјела који су прешли у други који имају имперфекат од основа каке су им у инфинитиву (види под Б), али се од свршетка XV вијека у овом облику помијешаше с глаголима четврте, који тај облик имају од основе кака им је у садашњем времену (у 1. лицу јед.):

[1] Он пише iyahu, али може бити да му је *у* гласило *ђ*.

[2] Таки могу бити и ови примјери: целуњах Ст. пис. 2, 258. вењаше Ст. пис. 3, 320. гињаше 4, 139. вењаху 3, 318. али може бити да би мјесто *-ња-* требало читати *-нија-*. — По ономе што је речено напријед под г) налази се и идјаше Вран. жив. 74. Банд. 52. Мрн. 45. 62. дојдјаше Мрн. 55. идјахомо Мрн. 170. идјаху Банд. 118. а тако и у глагола који је од других примио на крају основе *д:* смидјаху Мрн. 36. види и напријед под а.

1-во јед.: вијах Зор. 20. виђах Злат. 62. Гунд. I, LIV. Мик. грам. 23. горах Вран. жив. 11б. жељах Зор. 1б. 6б. Злат. 46. Орб. 19. Мрн. 55. пожељах Ст. пис. 2, 265. живљах Ст. пис. 1, 306. 2, 326. 4, 394. Д. Рањ. 71б. Зор. 21. Злат. 19. жуђах Ст. пис. 4, XI. мњах Зор. 75б. Злат. 97. Гунд. суз. II, XXI. Банд. 46. Крн. 20. мљах Ст. пис. 4, 82. сјеђах Злат. 45б. хћах Злат. 29б. 40. 65.

2-го и 3-ће јед.: бјаше Збор. 105б. Град. дјев. 88. бољаше Каш. 92. виђаше Н. Рањ. 74б. 174. Д. Рањ. 23. 71. Град. дјев. 181. Злат. 16б. Гуч. 146. Радн. 25. вијаше Стар. 4, 112. 116. Зор. 2. гораше Ст. пис. 1, 261. Зор. 66б. Злат. 100б. грмљаше Збор. 115. Мик. грам. 38. жељаше Ст. пис. 4, XI. Град. дјев. 87. Брн. 66б. Гуч. 238. Банд. 49. Бун. 25. Каш. 54. Пос. 43. Радн. 34. живљаше Ст. пис. 1, 275. Д. Рањ. 56. Каш. 19. жуђаше Збор. 90б. Гуч. 252. Злат. 13. жујаше Јерк. 30. лећаше Ст. пис. 2, 279. Злат. 53. 69. Орб. 111. мњаше Збор. 1. Хект. 3б. 33б. Стар. 4, 113. ненавиђаше Н. Рањ. 193. сјеђаше Н. Рањ. 82. 92. 123б. Збор. 1б. 107. Гуч. 233. сијаше Стар. 3, 314. Зор. 4б. смрђаше Збор. 7б. 71б. 77б. трпљаше Ст. пис. 1, 200. Н. Рањ. 131. Гуч. 208. Вран. жив. 12. Див. 13б. Орб. 114. Банд. 145. Каш. 47. Радн. 8. ћућаше Гуч. 231. хоћаше Д. Рањ. 106. хћаше Злат. 10. кћаше Д. Рањ. 130. Злат. 27б. цапћаше Гунд. суз. I, XXIV. цћаше Д. Рањ. 52б. цкњаше Д. Рањ. 20. Ст. пис. 5, 144.

1-во мн. с вокалом пред личнијем наставком: сјеђахомо Н. Рањ. 88б. жељахомо Зор. 6. мњахомо Н. Рањ. 13. 101. Збор. 72. 126. Ст. пис. 1, 285. 4, 307.[1]

2-го мн. с вокалом пред личнијем наставком: вијахоте Јерк. 45.

3-ће мн.: виђаху Н. Рањ. 70. Збор. 95б. Ст. пис. 4, XI. Град. дјев. 27. Злат. 17. Гуч. 289. Радн. 24. вишаху Ст. пис. 5, 144. врвљаху Ст. пис. 1, 12. жељаху Зор. 32. Буд. 137. Банд. 10. Каш. 37. живљаху Орб. 49. Каш. 96. Радн. 63. жујаху Јерк. 75. јизјаху Ст. пис. 1, 12. лећаху Злат. 49. мњаху Злат. 80б. ненавијаху Стар. 1, 227. сјеђаху Н. Рањ. 85б. 196. Злат.

[1] На пошљедња оба мјеста не може се правописа ради знати је ли *мња-* или *мнија-*, а овдје се оба спомињу ради вокала пред личнијем наставком.

45. сијаху Стар. 4, 117. Зор. 10б. трпљаху Ст. пис. 1, 268. Радн. 34. хћаху Злат. 86.[1]

ж) основе у којих се ѣ мијења на *а* предњега гласа ради налазе се кад кад и са ѣ непромијењеним, а онда им ни предњи гласови нијесу промијењени у гласове којих ради би се ѣ промијенило, и тако се основе с наставком ја мијешају међу основе с наставком ѣ: то се налази кад кад у глагола четврте врсте, и са ѣ које тада имају изједначује се и сажима *а* које за њим иде: од свршетка XV вијека: молеше Стар. 4, 143. веселише Ст. пис. 1, 64. ухитише Ст. пис. 1, 49. жуберијеше Ст. пис. 2, 511. цвилише Д. Рањ. 59б. слидијеше Злат. 17б. ресијеше Злат. 53. — 3-ће мн.: плодијеху Злат. 48. — Тако ће бити ѣ реченијем начином дошло а по том са *а* које за њим иде изједначено па и гласови *з* и *с* пред њим остали непромијењени, прем да врло ријетко, али још од почетка XVI вијека: улазаше Н. Рањ. 41. Банд. 33. излазаше Каш. 47. излазаху Н. Рањ. 142. грозах Ст. пис. 2, 438. носаше Ст. пис. 3, 320. 5, 127. Види и код Б. д.

з) У глагола друге врсте налази се овај облик и без *н*, али врло ријетко: са сажетијем -ѣа- у ѣ као под б): посведих Ст. пис. 2, 248. 325.

и) Неки глаголи који имају овај облик од основе каква им је у садашњем времену, имају га и од основе каква им је у инфинитиву: види под Б. е.

Б. Основе као у инфинитиву:

а) у основи остаје крајње ѣ гласећи према народном говору:

1-во лице јед.: III. 1. умијах Каш. грам. 119. разумијах Каш. грам. 119. — III. 2. мнијах Банд. 51. хотијах Н. Рањ. 23б. Ст. пис. 5, 197. Вран. жив. 106. Каш. грам. 101. Мик. 766. хтијах Ст. пис. 5, 251. Злат. 46. ктијах Ст. пис. 3, 336. тијах Ст. пис. 4, 482.

2-го и 3-ће јед.: III. 1. умише Збор. 43. разумијаше Каш. 86. 103. Радн. 6. 93. чтијаше Вран. жив. 47. 53. по-

[1] По оном што је речено напријед под е) налази се у неких писаца и ненавидјаху (у рукопису nenavidgiahu) Стар. 1, 227. сидјах 229. видјаху Банд. 100. сидјахомо 77. видјахомо Мрн. 170.

чтијаше Гуч. 133. штијаше Стар. 1, 227. — III. 2. ѕрѣаше Стеф. 16. видијаше Гуч. 289. желијаше Јерк. 75. завидијаше Гунд. суз. I, XI. мниаше Стар. 3, 302. Ст. пис. 4, 289. ћутијаше Гуч. 303. хитијаше Банд. 221. хотијаше Н. Рањ. 59. 193. хотѣаше Збор. 26. 56. 13. Ст. пис. 4, 275. Град. дјев. 156. Вран. жив. 89. 91. 112. Див. 32. Орб. 112. 278. Банд. 33. 211. Јерк. 57. 81. Каш. 26. 87. Радн. 35. 68. хтѣаше Збор. 156. 17. 44б. Ст. пис. 4, 114. 372. 5, 140. Каш. 81. 99. ктијаше Ст. пис. 3, 462. 5, 332. Радн. 20. 25.

1-во мн.: а) с вокалом пред личнијем наставком: III. 1. умијахомо Ст. пис. 4, 414. — б) без вокала пред личнијем наставком и са *х:* хтијахмо Ст. пис. 5, 217.

3-ће мн.: III. 1. умијаху Каш. 6. разумијаху Банд. 144. Каш. 6. — III. 2. бдијаху Радн. 49. даждијаху Гунд. суз. II, XXVII. желијаху Радој. 20. летијаху (letjahu) Ст. пис. 4, 283. мнијаху Банд. 25. хотијаху Вран. жив. 58. Орб. 43. 115. Каш. 62. Радн. 44. 51. хтијаху Н. Рањ. 207. Ст. пис. 4, 481. 5, 215. Д. Рањ. VIIб. Гуч. 217. Каш. 38.

б) с крајњим ѣ у основи изједначује се *а* које за њим иде, те се оба сажимају у једно ѣ, које гласи тројако у садашњем говору:

1-во јед.: III. 1. имих Ст. пис. 2, 15. — III. 2. везих Ст. пис. 2, 258. цафтијех Ст. пис. 4, 90. цтијех Ст. пис. 3, 62. ктијех Ст. пис. 3, 362.

2-го и 3-ће јед.: III. 1. зрише (maturescere) Д. Рањ. 29. имише Ст. пис. 1, 8. 32. 4, 112. Д. Рањ. 142б. Зор. 10б. 34. Буд. 106. Злат. 86. Мрн. 33. умијеше Ст. пис. 3, 7. умише Хект. 33б. — III. 2. бјесниште Ст. пис. 2, 249. блиједише Ст. пис. 4, 152. велише Ст. пис. 1, 19. видише 23. врвијеше Злат. 13. вријеше Ст. пис. 3, 182. 4, 151. врише Злат. 48. 87. дахтијеше Ст. пис. 3, 302. жеднијеше 321. желише Ст. пис. 1, 32. 300. 2, 375. Хект. 16б. 25б. желијеше Ст. пис. 2, 202. 227. 4, 176. жудијеше Н. Рањ. 58б. зеленијеше Ст. пис. 2, 511. јездише Стар. 3, 261. летијеше Ст. пис. 3, 255. мнијеше Ст. пис. 3, 311. 4, 166. мнише Стар. 3, 323. Ст. пис. 2, 375. Д. Рањ. 29б. сједијеше Н. Рањ. 70. 74. 90. 103б. 192б. 213б. сједише Н. Рањ. 98. смрдијеше Ст. пис. 5, 120. стидѣше се Стар. 4, 76. трептијеше Ст. пис. 3, 54. 258. 317. трпијеше Н. Рањ. 169. хоти-

јеше Н. Рањ. 20. 25. 35б. 184. Ст. пис. 3, 345. 4, 157. 162. 5, 121. 127. Див. 32. хотишє М. 254. Збор. 1б. 37. Стар. 3, 264. 4, 116. Ст. пис. 5, 218. Банд. 169. Крн. 11. Јерк. 83. хтијеше Н. Рањ. 4б. 82б. 154. Збор. 38б. Ст. пис. 2, 55. 132. 226. 3, 311. 326. 4, 133. 290. 472. 5, 123. 215. Д. Рањ. IX. Злат. 71. хтише Ст. пис. 2, 33. 378. 5, 175. Хект. 13. 33б. Зор. 4. Буд. 79. Банд 71. ктијеше Ст. пис. 3, 8. 149. 4, 231. 454. 5, 298. цавтијеше Ст. пис. 4, 451. цафтијеше Ст. пис. 2, 292. цаптијеше Ст. пис. 4, 30. 108. 397. цафтише Ст. пис. 2, 246. 396. цтијеше Ст. пис. 2, 264. 515. 3, 52. 4, 29. 117. 119. 139. 184. 469. Злат. 39б. цтише Ст. пис. 2, 253. Д. Рањ. 97б. 139. цкнише Злат. 87.

1-во мн. с вокалом пред личнијем наставком: III. 1. нимихомо Ст. пис. 1, 102. — III. 2. мнијехомо Н. Рањ. 210. мнихомо Ст. пис. 1, 287. хωтѣхωмо П. 176. хтихомо Ст. пис. 5, 217.

3-ће мн.: III. 1. имиху Ст. пис. 3, 246. Стар. 1, 223. Хект. 4б. 7. Мрн. 44. умиху Хект. 23. разумијеху Н. Рањ. 37. разумиху Стар. 3, 240. Банд. 79. — III. 2. видијеху Ст. пис. 5, 314. видиху Д. Рањ. 55. вриху Д. Рањ. 23. дахтијеху Злат. 17. ꙁрѣхоу Стар. 4, 76. мнијеху Н. Рањ. 29б. Ст. пис. 4, 178. мниху Ст. пис. 1, 84. сједијеху Н. Рањ. 193б. сидиху Ст. пис. 1, 94. приседиху 79. трептијеху Ст. пис. 3, 305. трептиху Д. Рањ. 55. хотијеху Н. Рањ. 39. 70б. хотиху Ст. пис. 1, 6. 68. Буд. 137. Банд. 146. хтијеху Н. Рањ. 166. Ст. пис. 3, 336. 338. 4, 307. хтиху Ст. пис. 1, 5. Хект. 23. Зор. 22. тијеху Ст. пис. 3, 321. цафтијеху Ст. пис. 3, 58. цафтиху Ст. пис. 2, 421. цтијеху Ст. пис. 3, 76. 255.[1]

в) ѣ на крају основе претворено предњега гласа ради у *а* сажима се са *а* које за њим иде:

2-го и 3-ће јед.: држаше Злат. 17б. лежаше Злат. 21. мучаше Н. Рањ. 91б. мјесто *стоја-* сажето *ста-* (као и у инфинитиву): сташе Ст. пис. 4, 95. Вран. жив. 17. Вун. 49. Каш. 91.

1-во мн.: с вокалом пред личнијем наставком: држахомо Вран. жив. 25. стахомо (сажето *ста-* од *стоја-*) Гуч. 233.

3-ће мн.: стојаху Ст. пис. 5, 64. и сажето: стаху Н. Рањ. 92. Ст. пис. 4, 408. Стар. 4, 112. Банд. 86.

[1] Види и у Гласнику IX. 50.

г) ѣ основи на крају иза гласа иза кога би му се ваљало промијенити на *а* (као под в) налази се и непромијењено па је с њим изједначено и сажето *а* које за њим иде (испореди напријед под А. д): 1-во јед.: лежих Стар. 1, 229. 3-ће јед.: лежише Ст. пис. 1, 49.

д) крајње ѣ у основи изједначује се са *а* које за њим иде и с њим се сажима (испореди под А. в. ж.) III. 2. 2-го и 3-ће јед.: враше Ст. пис. 3, 384. 4, 96. 109. 141. Д. Рањ. 52б. Вран. жив. 90. прозраше Ст. пис. 5, 314. — 3-ће мн.: враху Злат. 81. у других глагола тога раздјела врло ријетко: висаше Ст. пис. 3, 343. 350. 5, 141. 144. 146. јездаше Ст. пис. 4, 109. три пута.

ђ) крајње *а* у основи сажима се са *а* које иде за њим:

1-во јед.: V. 1. сисах Ст. пис. 4, 430. чезах Ст. пис. 2, 206.[1] — V. 2. двизах Злат. 80. уздисах Злат. 45б. писах Мик. грам. 27. — VI. његовах Злат. 27.

2-го и 3-ће јед.: V. 1. дариваше Каш. 87. димаше Ст. пис. 4, 82. ждимаше Збор. 109б. жејаше Ст. пис. 1, 188. имаше Н. Рањ. 164б. Ст. пис. 2, 94. Злат. 99б. Јерк. 18. јимаше Вран. жив. 16. нимаше Ст. пис. 1, 8. лeживаше Вран. жив. 69. измиташе Вран. жив. 46. ѡдьпраллаше П. 29. спраљаше Зор. 75. сјаше Стар. 3, 307. Ст. пис. 3, 315. 5, 178. поскиташе Вран. жив. 37. спаваше Банд. 22. стављаше Збор. 37б. цваташе Ст. пис. 2, 386. целиваше Н. Рањ. 85. Збор. 40б. Банд. 74. читаше Вран. жив. 110. чташе Н. Рањ. 160б. шташе Банд. 141. шћаше[2] (legere) Стар. 1, 226. забрањиваше Радн. 16. погрђиваше Радн. 28. сагрешиваше Радн. 21. скратјиваше Вран. жив. 77. опасиваше Банд. 211. пушћиваше Ст. пис. 1, 55. просвнетливаше Збор. 113. 118б. утјешиваше Андр. пут 173. захваљиваше Д. Рањ. 27. (види код инфинитива што је речено за ове пошљедње глаголе). — V. 2. двизаше Зор. 68б. Злат. 22б. Каш. 102. подвизаше Ст. пис. 3, 317. дрхташе Стар. 4, 112. Каш. 9. дркташе Злат. 88б. јискаше Вран. жив. 40. лизаше Вран. жив. 111. писаше Мик. ѓрам. 27. рјезаше Д. Рањ. 134б. шкргиташе Вран. жив. 90. — V. 3. даваше Злат. 99б. Вран. жив. 21. смјејаше

[1] Има партицип: чезаје Ст. пис. 2, 467. за то тај примјер ту стављам.

[2] *ћ* стоји мјесто *т* не за то што је имп., него као у *шће* мјесто *што*.

се Злат. 53. — VI. приближеваше се Банд. 27. пробуђеваше Град. дјев. 155. обаљеваше Збор. 87. прикезовашє М. 5. обишеваше Банд. 229. обесељеваше Каш. 104. узвишеваше Вран. жив. 12. угашеваше Град. дјев. 155. разгласоваше Вран. жив. 39. погрђеваше Радн. 10. загрљеваше Зор. 68б. дnелєкашє Збор. 105б. одиљеваше Каш. 85. одиљоваше Град. дјев. 30. зламеноваше Каш. 70. казоваше П. 54. Каш. 13. показоваше Н. Рањ. 57. приказоваше Каш. 104. сказоваше Зор. 2. крипљеваше Банд. 16. помазеваше Н. Рањ. 85. размишљеваше Банд. 46. умножеваше Банд. 155. смућеваше Банд. 39. напредоваше Град. дјев. 85. паметоваше Каш. 98. испитоваше Банд. 19. Каш. 20. пушћеваше Мрн. 57. допушћеваше Вран. жив. 66. припоручеваше Вран. жив. 16. Каш. 93. наређеваше Збор. 46б. Каш. 4. посвећеваше Каш. 85. просвјетљеваше Град. дјев. 170. просвитљеваше Каш. 31. наслађеваше Збор. 78. Каш. 104. обслужеваше Каш. 38. становитјеваше Банд. 224. потврдјеваше Банд. 98. притисковаше Збор. 98. утишеваше Вран. жив. 74. захваљеваше Збор. 45б. схрањеваше Н. Рањ. 21б. сахрањеваше Банд. 11. целоваше Н. Рањ. 85. причешћеваше Град. дјев. 156. поштоваше Каш. 12.

1-во мн.: *а*) с вокалом пред личнијем наставком свега времена: V. 1. прибивахомо Банд. 61. имахомо М. 400. Стар. 1, 220. Гуч. 191. Каш. 24. Мик. грам. 16. одкупљахомо Ст. пис. 1, 306. ругахомо Вран. жив. 25. посилахомо П. 130. уздахомо Банд. 139. уфахомо Збор. 112б. Мрн. 71. шпотахомо Вран. жив. 25. — V. 2. искахомо Каш. 21. 97. писахомо Мик. грам. 27. — VI. благовахомо Н. Рањ. 88б. Банд. 77. — *б*) без вокала пред личнијем наставком и са *х* XVII вијека: V. 2. искахмо Банд. 20.

2-го мн.: с вокалом пред личнијем наставком од XV вијека: V. 1. имахоте Ст. пис. 1, 301. Мик. грам. 16. имаоте Пос. 11. чекахоте Јерк. 45. — V. 2. искахоте Банд. 20. Каш. 21. писахотє Пб. 110. 113. Мик. грам. 27. — VI. погрђевахоте Збор. 55.

3-ће мн.: V. 1. имаху Ст. пис. 5, 34. Буд. 143. Јерк. 62. Каш. 82. самилаху Зор. 75. узмитаху Ст. пис. 1, 12. намливаху Зор. 73. мрмњаху Банд. 25. мрмљаху Банд. 90. повидаху Вран. жив. 72. распинаху Ст. пис. 3, 321. сјаху Ст. пис. 3, 75. сталахꙋ М. 447. Н. Рањ. 140. остављаху Збор. 95. целиваху

Злат. 48б. зачинаху Каш. 109. сагришиваху Радн. 22. подидливаху (псујући подидливаху помањкање Давидово) Радн. 48. подраживаху Збор. 95. прикаживаху Ст. пис. 1, 159. Стар. 4, 116. приказиваху Ст. пис. 1, 159. Банд. 263. Радн. 85. смућиваху Радн. 21. посвећиваху Зор. 72б. наслајиваху Брн. 27. ꙁахваливахѹ Збор. 74б. 93б. — V. 2. двизаху Ст. пис. 1, 14. 15. 44. Хект. 23б. подвизаху Ст. пис. 3, 336. здвизаху Вран. жив. 37. подвигаху Мрн. 4. уздихаху Стар. 4, 118. дрхтаху Ст. пис. 1, 81. пондираху Мрн. 54. рјезаху Збор. 105.[1] — V. 3. даваху Стар. 4, 233. сијејаху се Ст. пис. 3, 322. Злат. 43. — VI. бесидоваху Банд. 139. навађеваху Банд. 98. навишћеваху Јерк. 25. извршеваху Гуч. 300. погрдјеваху Каш. 38. изисковаху Банд. 139. приказоваху Град. дјев. 156. Банд. 40. подложеваху Мрн. 105. улижеваху (intrare) Вран. жив. 106. помазоваху Див. 15. замишљеваху Банд. 153. снићеваху Зор. 1. упитоваху Банд. 149. псоваху Каш. 66. поруговаху Каш. 52. притисковаху Банд. 237. штоваху Јерк. 25.

е) Неки глаголи којима овај облик постаје од основе каква им је у инфинитиву имају га и од основе каква им је у садашњем времену; види напријед под А. е. — Између глагола којима овај облик постаје од основе каква је у садашњем времену, неки га имају и од основе каква им је у инфинитиву: звах Н. Рањ. 24б. Злат. 27. браше Радн. 97. зваше Н. Рањ. 158. Орб. 54. брахомо Ст. пис. 5, 217. зваху Ст. пис. 5, 73. Мрн. 57. браху Ст. пис. 5, 315. а неки и немају другачије него од основе каква им је у инфинитиву: коваше Злат. предгов. 1б. браше Крн. 5. ткаху Ст. пис. 3, 10.

ДВОЈИНА.

Двојина се разликује од множине само личнијем наставцима, а они су као у садашњем времену. Ни у другом ни у трећем лицу није било вокала пред личнијем наставком, али како је у множини из првога лица прелазио и у друго, тако је у двојини прелазио и у друго и треће једнако с другим: 3-ће без вокала пред личнијем наставком: рикаста Стеф. 21.

[1] Што се находи: ужижаху Н. Рањ. 49б. ржаху Злат. 17. према томе се находи и инфинитив: ражижати Н. Рањ. 122б. ржати Вран. рјеч. 44.

с вокалом пред личнијем наставком: дръжахота Пб. 22. тако у почетку XVI вијека још само у глагола *бити* (esse): два дужника дужна бјехота Н. Рањ. 188б. тли внехота слуге Збор. 25. Хекторовић, који од истога глагола у садашњем вр. још има кад кад двојину, у овом облику има мјесто ње само множину: биху два сиромаха Хект. 12б.

АОРИСТ.

Основа му је онака каква је инфинитиву, а лични наставци онаки какви су у имперфекту, али је у главном двојак:

I. Један постаје од саме основе и личнијех наставака: основа му добија наставак а као у садашњем времену, који се у првом лицу јед. и у трећем мн. с личнијем наставком саставља у један глас, а у другом и трећем лицу јед. и у другом лицу мн. гласи *е* као у садашњем времену, а у првом лицу мн. гласи *о*. Лични се наставак у првом лицу јед. с реченијем а саставља у ж, које слаби у ъ као у имперфекту; у другом и трећем лицу јед. окрњени лични наставци *с* и *т* стојећи на крају отпадају као у имперфекту; у првом лицу мн. лични наставак гласи мъ као у садашњем вр. и у имперфекту; у другом лицу мн. остаје лични наставак *те* цио; у трећем лицу мн. *н* се од личнога наставка с предњим а саставља у ж. — Тај се аорист зове прости, и налази се само у онијех глагола којима је основа у инфинитиву сам коријен са сугласнијем на крају: међу њих припада и глагол *ити*, коме се основа у инфинитиву истина свршује на самогласно али у садашњем времену добија на крају *д*, те га добија и у аористу, и глаголи друге врсте, који у овом аористу одбацују у основи нж и тада им се свршује на сугласно.

II. Други добива између основе и личнијех наставака исти глаголски облик који добива и имперфекат, али без првога самогласнога, те без личнога наставка гласи ѕа-. Од тога сугласно ѕ као у имперфекту остаје кад се нађе пред сугласним, а кад је за њим самогласно онда прелази у словенским језицима у х, али је у старо вријеме могло и пред самогласнијем остати с; задње а отпада у 2. и 3. јед. и у 2. мн., а у 1. јед. остаје те се с личнијем наставком са-

ставља у један глас; у 1. мн. остаје гласећи *о*, али се у позније вријеме у српском језику избацило према другом лицу мн., а тада је и *с* дошло мјесто *х* према другом лицу мн.; у 3. мн. остаје **a** али слаби у **i**, те се саставља с личнијем наставком у један глас. — Лични наставак у 1. јед. само **m** као у имперфекту саставља се са **a** које је пред њим у **ж**, које слаби у **ъ**, а то у српском језику отпада; лични наставци у 2. јед. **s** и у 3. јед. **t** не имајући за собом самогласнога отпадају као у имперфекту, а тада и **s** од глаголскога облика који долази до основе нашавши се на крају без самогласнога отпада; у 1. мн. лични наставак гласи као у садашњем времену различно, а у српском језику одржало му се на крају *о*; у 2. мн. остаје лични наставак као у имперфекту и у садашњем вр.; у 3. мн. **n**, које као у имперфекту долази само од личнога наставка, саставља се с предњим **i** посталим од **a** у **ж**, пред којим се **х** мијења у *ш* а које у српском језику гласи *е*. — Аорист који овако постаје зове се сложени. Али је он двојак према томе како се основа саставља с глаголским обликом **sa**- који до ње долази:

1. основа онака каква је прима до себе **х** постало од **s** и само **с** кад се не мијења на **х**: које се основе свршују на сугласно, у њих се крајње сугласно изједначује са сугласнијем **х** или **с** које за њим иде, те се један од оба једнака гласа избацује, а самогласно се у основи продуљује, које се може продуљити, и то **є** у **ѣ**, **о** у **а**, **ь** у **и**, **ъ** у **оу**. — Таки се аорист зове сложени први. У њему се **s** од **sa**- мијењало пред самогласнијем онако како је речено, али је у старије вријеме остајало и непромијењено: по томе се први сложени аорист, у ком је **с** остајало и пред самогласнима непромијењено, може звати старији, а у ком се мијењало, млађи. Али ни старији ни млађи није имао од основа на сугласно другога ни трећега лица јед., јер за та два лица по ономе што је речено не остаје ни сам коријен цио: ипак у глагола с основом на *и* и *в* налазе се од старине и та два лица, а у српском су се језику и у других глагола у којих се сачувао таки аорист, у позније вријеме начинила према осталијем лицима и та два без личнијех наставака и без *с* иза основе, али се нијесу одржала.

2. основа добива наставак а као у садашњем времену, и оно остаје гласећи у свијем лицима осим 2. и 3. јед. *о*, а у та два *е*, па до њега долази с од за- мијењајући се пред сугласнима на х, и отпадајући кад се нађе на крају. — Тај се аорист зове сложени други и може бити само у онијех глагола у којих може бити прости (види напријед под I).

Како је речено, у 2. и 3. јед. лични наставци не имајући за собом самогласнога отпадају. Истина, у старом словенском језику а по том и у старим српским књигама има: **бысть** М. 5. **изъбысть** М. 90. **дасть** М. 4. 187. 571. **иачеть** М. 5. **принєть** М. 9. али је ту лични наставак пренесен из садашњега времена да би лице у једном времену имало што има у другом; а како је у аористу 2. и 3. јед. једнако, узимало се треће лице тако начињено и за друго.[1] А што то није даље узело мах, томе ће бити узрок што је у нёких Словена нестало аориста, а у других (као у Срба) одбацио се лични наставак и у садашњем времену у 3. јед. — Исто *т* које се налази додано у садашњем вр. иза трећега лица јед. и мн. (види стр. 275. 290), налази се додано и иза 3-ћега јед. аориста, прем да много рјеђе: да т Н. Рањ. 140. сједе т Н. Рањ. 188б.

Речено је напријед да лични наставак у 1-вом мн. различно гласи као и у садашњем вр. (види код сад. вр.) али да је у српском језику остало **мо** и да је пред њим у Српском језику избачен вокал према 2-гом лицу мн., те се и с мјесто х повратило: тако је у нас од прпијех времена: **благословисмо** М. 13. **бисмо** (**бысмо**) Сав. стар. 4, 231. **надѣасьмо се** Стеф. 19. — Долази **-мо** и с вокалом пред собом и по том са х мјесто с, али ријетко и истом од друге половине XIV вијека и престаје XV вијека: **послахомо** Пб. 32. **крьстихомо** М. 257. 430. — чешће долази **-мо** без вокала пред собом а са х мјесто с, и то од XIV вијека па допире у XVI: **ꙁаписахмо** М. 131. **справихмо** Шаф. рат. 1873. 111. бихмо Ст. пис. 5, 98.[2] — Често долази и **-мь** имајући вокал пред собом и пред њим х, али у споменицима у којима се тако узимало јамачно из

[1] Beiträge zur vergl. sprachforschung VI. 184.

[2] Јамачно су писарске погрјешке XVI вијека **находихсмо**, **одговорихсмо** Шаф. рат. 1873. 111.

црквенога језика: **быхомь** Сав. 4. **позидхомь** 4. **дондохомь** Сав. стар. 4, 230. **вѣдѣхомь** Стеф. 29. **пожрѣхомь** 22. **приложихомь** М. 13. **прѣдахомь** 15. 99. **погрѣшихомь** 190. **принесохомь** 278. **поухомь** 332. — Налази се и **-мы** у споменику писану црквенијем језиком, али опет без вокала и по том са **с** мјесто **х**: **отидосмы** Стеф. 29. **погрѣшисмы** 19. **сьтворисьмы** 29. — Будући да је само завршетак *-мо* остао у српском језику, за то ће се даље наводити примјери за то лице само с њим, а о оба пошљедња завршетка биће довољно ово што је речено.

Прости аорист (види под I) налази се у нашим црквенијем књигама у свијем лицима: 1-во јед.: **изидь**, 1-во мн. **отькрьгомь**, 2-го мн.: **изидете** Стар. 3, 72. у другим књигама нашим које су писане црквенијем језиком налази се 3-ће мн.: **обрѣтоу** Стеф. 11. **отьвѣгоу** 22.

Први сложени старији (види под II. а) налази се само у црквенијем књигама: 1. јед.: **ѣсь**, **принесь**, 1. мн.: **вьвѣсомь**, **вьнѣсомь**, **принесомь**, 2. мн.: **оучѣсте**, 3. мн.: **вьклѣсе**, **вьзесе** Стар. 3, 72-3.

Оба остала аориста, први сложени млађи и други сложени, сачувала су се у српском језику, али од основа на сугласно сачувао се први сложени млађи само у неколико глагола.

АОРИСТ ПРВИ СЛОЖЕНИ МЛАЂИ.

А. Основе на сугласно (осим онијех на *н* и *м*):

1-во јед.: I. 1. изих Вран. жив. 107. — I. 2. **донехь** Пб. 51. 58. 60. **поднехь** Збор. 96. Ст. пис. 5, 111. поних Ст. пис. 2, 240. 258. 332. подних Д. Рањ. 80б. — I. 4. **рнехь** Збор. 32. Ст. пис. 3, 316. 4, 101. 103. 5, 112. 178. Гуч. 58. Гунд. суз. I, LI. рих Ст. пис. 1, 31. 2, 33. 4, 330. Д. Рањ. 8. Хект. 5б. 34. Зор. 20б. Злат. 3. дорих Ст. пис. 2, 232.

2-го и 3-ће јед. I. 1. ји Ст. пис. 1, 257. Вран. жив. 91. уји Зор. 63. изије Ст. пис. 3, 475. — I. 2. **понѣ** П. 112. **донѣ** П. 164. 178. Пб. 55. 58. дони Ст. пис. 1, 45. 188. 2, 237. 4, 405. Хект. 11б. Злат. 18б. зани Ст. пис. 2, 267. Мрн. 54. одни Ст. пис. 1, 51. 5, 316. Зор. 37б. Крн. 20б. пони Ст. пис. 1, 46. 2, 94. 125. 320. подни Ст. пис. 1, 196. 5, 36. 43. Д. Рањ. 10б. доније Ст. пис. 4, 127. 5, 119. 230. Злат. 28. Орб. 29. заније Ст. пис. 2, 57. 4, 86. 103. 121. изније Н. Рањ. 82б. поније Ст. пис.

4, 100. Злат. 99б. Гуч. 205. поднние Збор. 117. Ст. пис. 3, 428. 4, 230. 5, 118. Град. дух. 44. дјев. 77. Гуч. 191. Андр. нач. 17. дев. 143. пут 214. принијe Ст. пис. 4, 85. Злат. 46. — I. 3. рась М. 217. посу Вран. жив. 92. испле Стар. 4, 84.

1-во мн.: без вокала пред личнијем наставком: I. 1. јисмо Хект. 5б. — I. 2. понијесмо Н. Рањ. 34. подниjесмо Ст. пис. 5, 236. изнијесмо Ст. пис. 4, 135. — I. 4. рисмо Хект. 17. ријесмо Гуч. 9.

2-го мн.: I. 4. ристе Ст. пис. 1, 286. 288.

3-ће мн.: I. 1. јише Ст. пис. 1, 75. Хект. 7б. Мрн. 39. најише Ст. пис. 1, 257. објише Ст. пис. 1, 48. јеше Ст. пис. 5, 123. изише 237. — I. 2. прѣнеше М. 102. донѣше П. 51. 105. 106. принѣше П. 111. принише М. 292. понѣше М. 350. П. 66. 67. занише Ст. пис. 1, 41. однише Ст. пис. 1, 26. 56. узнише Ст. пис. 1, 8. донијеше Н. Рањ. 31. Збор. 31. занијеше Ст. пис. 4, 154. 292. однијеше Ст. пис. 4, 482. поднијеше Ст. пис. 5, 123. Град. дјев. 85. Гуч. 191. поднише Каш. 93. — I. 3. посуше Вран. жив. 38. — I. 4. рише Ст. пис. 1, 10. Д. Рањ. 38б. Хект. 33б. Зор. 60. ријеше Н. Рањ. 14б. Збор. 35. Ст. пис. 4, 112. 5, 216. Злат. 43.

Сви наведени глаголи, осим она два прве врсте трећега раздјела, имају и други сложени аорист (види даље), а у она се два налази само овај.

Глагол у кога је основа у инфинитиву вѣдѣ једнак будући с глаголом *јести* у садашњем времену, у ком су оба имала основу без наставка, изједначивао се с њим и у аористу на крају XV и XVI вијека: 1-во јед.: вих Ст. пис. 2, 33. 141. 209. вијех Ст. пис. 4, 172. — 3-ће јед.: пови Ст. пис. 1, 185. али је имао и прави свој аорист (види под Б).

В. Основе на самогласно; међу њих ваља овдје узети и оне које се свршују на сугласна *н* и *м*, али се ти гласови с предњим самогласнијем састављају у самогласна ѧ и ѫ кад за њима нема самогласнога, као што га нема у овом облику:

1-во јед.: I. 5. ꙁачехь М. 4. заучех Ст. пис. 2, 438. почех Вран. жив. 106. почах Ст. пис. 1, 276. вазех Ст. пис. 2, 138. 4, 83. 121. Злат. 21. Вран. жив. 93. узех Ст. пис. 5, 217. пријах Ст. пис. 2, 168. 194. 212. 256. 326. Хект. 36. Зор. 5б. Вран.

жив. 33. Банд. 25.[1] — I. 6. дахь М. 6. 124. 174. 234. 488. 546. 564. Збор. 126б. Ст. пис. 2, 117. 120. 202. 426. 4, 418. 5, 37. 111. Злат. 70. Вран. жив. 106. придахь М. 62. 130. Збор. 33б. продахь Збор. 25б. прједах Ст. пис. 5, 178. подах Чубр. 5. Банд. 223. узазнах Ст. пис. 5, 271. завапих Ст. пис. 2, 394. чух Град. дјев. 173. пех Зор. 76. од основе бы: бихь М. 411. Злат. 5.[2] — I. 7. од основе раширене као у инфинитиву: умрих Ст. пис. 2, 433. Д. Рањ. 88б. Злат. 2б. Вран. жив. 80. прострих Хект. 42. простријех Гунд. пс. 35. разастријех Андр. пут 75. од основе нераширене која се ни у инфинитиву не шири: сатрх Ст. пис. 2, 485. — II. одбјегнух Н. Рањ. 35. повенух Ст. пис. 2, 221. 246. извехнух 461. погинух Ст. пис. 2, 388. Злат. 16. Вран. жив. 14. пригнух Ст. пис. 3, 23. 4, 105. одахнух Ст. пис. 2, 398. двигнух Ст. пис. 5, 290. клекнух Вран. жив. 107. успрегнух Ст. пис. 2, 387. сахнух Ст. пис. 2, 398. остинух Ст. пис. 2, 388. устегнух Ст. пис. 2, 387. — III. 1. разумехь П. 56. умих Зор. 10б. — III. 2. прибдјех Ст. пис. 4, 290. повелехь М. 312. видехь М. 444. видих Н. Рањ. 30. огрубјех Ст. пис. 5, 39. живехь Збор. 93б. Злат. 45. Андр. дев. 48. желих Н. Рањ. 102. жељех Ст. пис. 4, 81. Гуч. 279. жудјех Ст. пис. 5, 86. зрих Злат. 16б. назрјех Злат. 64. обазрјех се Н. Рањ. 100б. узрих Ст. пис. 2, 117. позрјех Ст. пис. 4, 192. јехтјех Ст. пис. 4, 136. имехь П. 135. Ст. пис. 4, 86. 110. слиједјех Бун. 17. сњех Ст. пис. 4, 405. усњех Ст. пис. 2, 403.[3] оћутјех Гуч. 286. хтих Ст. пис. 2, 435. ктјех Д. Рањ. 32. Гунд. пс. 25. тих Стар. 3, 274. цкних Злат. 8. тако и у глагола те врсте који је садашње вр. имао без наставка у основи: проповидехь Збор. 30б. сповидих Ст. пис. 2, 62. 85. Злат. 61. повидих Мрн. 143. исповидјех Андр. дев. 42. — IV. благосовихь М. 457. обујмих Ст. пис. 2, 465. поминхь Збор. 32. приминхь М. 329. 443. 502. Ст.

[1] Има и у других: јах Ст. пис. 4, 293. 290. пријах Ст. пис. 4, 43. 142. 5, 53. 351. али они узимају тај глагол међу оне пете врсте (види код инфинитива и садашњег вр.)

[2] Тако и кондиционално: ако бихь имао М. 411. ако бихь хотио М. 500. али и само *би* XV вијека ако није погрјешка у преписивању: хотѣль би да ми га дашь П. 89. — Што има на једном мјесту бимь, за цијело мислим да треба читати би нмь: молите кнеза вашега, како би (и)мь рекв даль М. 54.

[3] Тако у ову врсту пренесено налази се и учињех Андр. пут 356.

пис. 2, 215. 5, 193. сниmих Збор. 104б. сусритих Мрн. 33. отјерих Ст. пис. 4, 282. чтих Злат. 43. прочтих Ст. пис. 4, 122. — V. 1. уфах Ст. пис. 3, 453. вгромињах Ст. пис. 3, 23. — V. 2. додијах Ст. пис. 2, 341. подвизах Ст. пис. 3, 273. — V. 3. разабрах Ст. пис. 4, 43. смјејах се Злат. 53. — VI. његовах Злат. 27. ѡбєтоках М. 414. поутоках Збор. 27.

2-го и 3-ће јед.: I. 5. ꙁаклє М. 414. закље Зор. 36б. припе Злат. 69. заче Ст. пис. 1, 238. Вран. жив. 111. Глав. 14. наче Ст. пис. 4, 440. поче Ст. пис. 1, 16. 177. 179. 187. 284. 296. Стар. 4, 113. Хект. 4. Зор. 66б. Злат. 45б. Вран. жив. 7. Крн. 12. Мрн. 47. приче Хект. 18б. поча Ст. пис. 1, 284. 324. Стар. 1, 226. 4, 112. 113. Брн. 23б. Мрн. 30. Јерк. 45. прича Ст. пис. 1, 9. 15. Н. Рањ. 164б. ја Ст. пис. 1, 9. 47. 82. Хект. 16б. наја Банд. 46. поја Ст. пис. 1, 5. Зор. 2б. Банд. 27. прија Ст. пис. 1, 5. 19. 2, 221. Зор. 30б. Вран. жив. 22. Банд. 93. обуја Ст. пис. 1, 5. Н. Рањ. 174. Зор. 29. Стар. 3, 298. Вран. жив. 14. зауја Мрн. 44. изе Ст. пис. 1, 52. Н. Рањ. 97б. Збор. 17б. Ст. пис. 2, 497. 4, 223. 441. 5, 118. Д. Рањ. VIIIб. 25б. Злат. 88. Гунд. суз. I, XXVIII. оте Ст. пис. 1, 113. прнє М. 530. вꙁє М. 226. 400. Злат. 92б. вазе Ст. пис. 2, 71. 4, 295. 304. Стар. 4, 113. Злат. 91. Вран. жив. 39. взе Ст. пис. 1, 47. обује Вран. жив. 44. изне Стар. 3, 319. сне Стар. 1, 53. наду се Ст. пис. 4, 262. — I. 6. прѣда (из познијега пријеписа) М. 18. прѣдаа Стеф. 18. прода Сав. 6. прида М. 62. 63. прѣдаа (из познијега пријеписа) М. 72. даа М. 94. да М. 220. 226. П. 115. прода М. 260. 287. 307. 311. 383. 414. 456. да Н. Рањ. 13б. 20б. 37. 57. Збор. 26б. Ст. пис. 2, 75. 339. 3, 149. 267. 4, 103. 5, 149. 217. Град. дјев. 10. Злат. 17б. 47. Гуч. 13. Вран. жив. 7. Див. 11. Гунд. суз. III, XCI. Банд. 105. Бун. 32. Андр. пут 358. зада Злат. 13. изда Ст. пис. 2, 60. 76. пода Град. дјев. 81. Злат. 67. Вран. жив. 23. Гунд суз. III, LXXIV. Банд. 46. Андр. дев. 32. прида Н. Рањ. 94. Збор. 26. Ст. пис. 4, 454. Злат. предгов. 3б. Див. 27. Каш. 40. прода Каш. 67. разда Стар. 3, 276. узда Банд. 28. позна Вран. жив. 102. Банд. 12. ста Н. Рањ. 27б. Збор. 93. Ст. пис. 2, 318. 4, 139. Хект. 6. Злат. 21. Гуч. 39. Вран. жив. 18. Орб. 32. Банд. 19. Андр. дев. 133. ѡста М. 507. приста Н. Рањ. 41. уста Вран. жив. 110. изби (пламен) Н. Рањ. 49б. обви Н. Рањ. 57. завапи Ст. пис. 1, 56. свапи Ст. пис. 2, 207

пи Н. Рањ. 45. Збор. 113б. Вран. жив. 91. чу Злат. 11. оуты Стеф. 23. задје Злат. 64. оди Брн. 42. Вран. жив. 99. пе Ст. пис. 1, 149. запје (мјесто садашњега вр. Мат. 26, 74) Н. Рањ. 92.[1] смје Ст. пис. 4, 209. од основе бъ: бы Стеф. 23. би М. 4. П. 55. Н. Рањ. 16. доби Злат. 1. ӡбин се Збор. 26б. — I. 7. од раширене основе: одрије Бун. 47. подрије Гунд. суз. III, XIV. раздри Ст. пис. 4, 441. Банд. 46. раздрије Ст. пис. 5, 142. Злат. 87б. разадри Вран. жив. 76. пожри Стар. 1, 232. пождри Банд. 49. прождрије Гунд. суз. I, XLVII. умрије Ст. пис. 4, 232. 5, 110. Град. дух. 84. Злат. 97. Див. 25. умри Стар. 1, 228. Вран. жив. 52. заприје Ст. пис. 3, 208. запри Вран. жив. 64. наприје Злат. 89. одапри Вран. жив. 102. уприе Збор. 112. прострије Н. Рањ. 44б. Збор. 98. Град. дјев. 90. Злат. 81. Орб. 32. Бун. 41. Андр. нач. 43. простри Вран. жив. 68. Банд. 65. Каш. 108. разастри Вран. жив. 37. обастри Стар. 1, 235. Банд. 47. такође од раширене основе на једном мјесту: сатри Ст. пис. 4, 452. од исте основе нераширене: отр Н. Рањ. 77. 189. Збор. 110. Банд. 66. потр Ст. пис. 1, 16. 62. притр Зор. 72. сатр Ст. пис. 4, 451. Андр. пут 150. затр Радн. 66. између основа које се шире једном и од нераширене XVII вијека: обастр Радн. 73. — II. одбјегну Ст. пис. 2, 417. побјегну Град. дјев. 96. побигну Злат. 14. Вран. жив. 22. обисну Ст. пис. 1, 202. 3, 152. Злат. 73. повехну Ст. пис. 2, 475. повену Ст. пис. 4, 314. 320. приврну Ст. пис. 2, 109.[2] сврну 368. погину Злат. 91б. Вран. жив. 38. пригну Збор. 48. Злат. 46б. сагну се Збор. 71б. загрну Стар. 3, 277. издахну Н. Рањ. 100. Град. дух. 57. Злат. 34. Вран. жив. 28. Орб. 171. Јерк. 69. Каш. 70. Андр. пут 388. уздахну Н. Рањ. 68. Збор. 31. двигну Збор. 45. Орб. 11. Каш. 18. подвигну Ст. пис. 1, 50. Вран. жив. 37. Крн. 11б. уздвигну Н. Рањ. 159б. Гуч. 238. Банд. 155. уздигну Банд. 118. кину Ст. пис. 4, 441. клекну Збор. 9. поклекну Н. Рањ. 167б. ускрсну Н. Рањ. 126б. Збор. 124. Ст. пис. 3, 380. Вран. жив. 23. Банд. 138. Бун. 39. Каш. 101. Андр. пут 43. мину Вран. жив. 19. замукну Злат. 100б. приону Ст. пис. 2, 283. Хект. 12б. опрегну Ст. пис. 2, 33. успрегну Злат. 88б. усахну

[1] На једном мјесту, јамачно гријешком: узпа хвалу Јерк. 30.
[2] Јамачно би тако требало читати и „privarnu“ Ст. пис. 2, 320.

Банд. 26. свану Д. Рањ. 66. освану Злат. 16. достигну Злат. 14, такну Банд. 21. дотакну Вран. жив. 47. дотегну Злат. 80б. истегну Банд. 141. потегнѹ М. 502. Каш. 88. растегну Ст. пис. 2, 33. стегну Злат. 80. ꙁатискнѹ Збор. 7б. притискну Град. дјев. 17б. стискнѹ Збор. 120. тисну Ст. пис. 1, 202. ꙁатиснѹ Збор. 7б. притисну Ст. пис. 1, 90. Стар. 3, 309. Банд. 49. стиснѹ Збор. 80. Д. Рањ. 64б. Каш. 75. протрну Злат. 72б. стрну Ст. пис. 5, 216. утрну Вран. жив. 68. целуну Н. Рањ. 91. Ст. пис. 2, 248. Каш. 49. — III. 1. ими Ст. пис. 1, 32. — III. 2. видѥ Пб. 110. изаврје Гуч. 248. надазре Ст. пис. 2. 353. обазре Ст. пис. 2, 353. ꙁагрмиє Збор. 116б. желиє Збор. 110. желје Д. Рањ. 63б. живи М. 519. живје Н. Рањ. 26. Збор, 48б. Злат. 97. Див. 19. Андр. нач. 17. оживје Н. Рањ. 58б. омуча Н. Рањ. 166б. Див. 30. стаја Радн. 17. сажето: ста Зор. 37. затаја Вран. жив. 113. притрпје Збор. 48б. хоти Н. Рањ. 101. Ст. пис. 2, 433. Вран. жив. 64. хотје Ст. пис. 4, 453. хтиє М. 239. хтѣ 367. хтиє Збор. 99. хтје Ст. пис. 4, 453. 5, 34. Д. Рањ. VIб. Злат. 72. хти Н. Рањ. 167б. Хект. 11б. ктје Ст. пис. 3, 44. 297. 4, 221. 5, 304. Д. Рањ. 4. Гуч. 134. Див. 30. Андр. дев. 9. кти Д. Рањ. 25. Банд. 58. Радн. 21. ти Стар. 3, 283. цвиє Збор. 107б. процавтје Ст. пис. 5, 338. процтиє Збор. 121.[1] тако и у глагола те врсте који је садашње вр. имао без наставка у основи: повидѣ П. 94. повидиє Збор. 27б. повиди Хект. 48б. Злат. 10. заповидје Н. Рањ. 31б. Збор. 1. Град. дјев. 73. Гуч. 142. Андр. пут 254. оповидје Град. дјев. 161. сповидѣ П. 25. Злат. 80б. изувиди Вран. жив. 87. Мрн. 47. — IV. приблази Ст. пис. 2, 265. ускријеси Банд. 89. занори Злат. 87. понузи Ст. пис. 4, 76. вадри Хект. 33б. удри Злат. 88б. Вран. жив. 68. Банд. 98. најеми Н. Рањ. 34. обујми Н. Рањ. 21. Ст. пис. 2, 119. 484. 3, 140. Д. Рањ. 130. Град. дјев. 139. Злат. 90. Гуч. 303. прими М. 310. Ст. пис. 1, 60. Збор. 37б. Д. Рањ. 66б. Град. дјев. 87. Злат. 3б. слими Ст. пис. 4, 253. дотјери Ст. пис. 4, 282. растјери Ст. пис. 3, 455. сусрити Вран. жив. 71. 100. прочти Вран. жив. 18. шти Банд. 175. — V. 1. прибива Вран. жив. 100. сажга Вран. жив. 77. има Гуч. 4. умча Стар. 3, 233. 278. запива Банд. 86. плива Ст. пис. 5, 311. хара Злат. 21б. —

[1] У слику и видије Злат. 87б. скопније Ст. пис. 2, 129.

V. 2. веза Вран. жив. 41. вика Злат. 34. каза Вран. жив. 24. **писа** М. 16. Н. Рањ. 183. **прирнеꙁа** Збор. 43б. уреза Д. Рањ. 102. — V. 3. **иꙁебра** М. 310. обра Буд. 76. **раꙁагна** М. 226. изагна Андр. дев. 399. дозва Злат. 13б. скова Ст. пис. 3, 9. додија Ст. пис. 5, 223. **насминеѥ се** Збор. 38. **насмїа се** Стар. 4, 75. Д. Рањ. 7б. подсмјеја се Ст. пис. 5, 317. — VI. **ѡбитова** П. 22. знаменова Вран. рјеч. 105. **пѡтрнебова** М. 312. целова Банд. 48. чтова Ст. пис. 1, 7. **поѵтова** М. 310. Збор. 27б. Хект. 24. штова Ст. пис. 1, 307. поштова Ст. пис. 1, 330.

1-во мн.:

а) с вокалом пред личнијем наставком: IV. **крьстихомо** М. 257. 260. 275. 430. — V. 2. **послахомо** Пб. 32.[1]

б) без вокала пред личнијем наставком али са *х* до основе: I. 6. од основе **бы**: бихмо Ст. пис. 5, 98. — III. 1. **раꙁѹмихмо** М. 554. — IV. **крьстихмо** М. 239. **справихмо** Шаф. рат. 1873. 111. — V. 1. **прогл ѣдахмо** М. 554. **имахмо** М. 554. — V. 2. **ꙁаписахмо** М. 131. — V. 3. **раꙁабрахмо** М. 555. — VI. **ѡбрадовахмо** М. 554.

в) без вокала пред личнијем наставком и са *с* до основе: I. 5. **поѵесмо** М. 130. Ст. пис. 5, 217. почасмо Мрн. 65. **принесмо** П. 90. **ѹꙁесмо** М. 289. Ст. пис. 5, 231. **ꙁаѥсмо** П. 176. **прѣѥсмо** М. 239. 257. 260. 284. 296. 418. priasmo М. 279. Злат. 2. Банд. 8. — I. 6. **дасмо** М. 106. 217. 226. 234. 242. 472. 491. 494. 503. 510. П. 18. 50. 65. 112. 115. Пб. 59. Ст. пис. 5, 218. **придасмо** М. 440. П. 50. одјесмо Н. Рањ. 43. пјесмо Ст. пис. 4, 335. смјесмо Ст. пис. 5, 231. од основе **бы**: **бисмо** Сав. стар. 4, 231. М. 216. **бисьмо** М. 44.[2] — I. 7. од раширене основе: **простресмо** М. 346. од основе нераширене која се ни у инфинитиву не шири: стрсмо Ст. пис. 4, 440. сатрсмо Ст. пис. 4, 440. — II. **гьнѹсмо** П. 87. двигнусмо Ст. пис. 5, 164. — III. 1. **ѹмресмо** М. 443. **раꙁѹмѣсмо** П. 2. — III. 2. **повелѣсмо** М. 380. **повелѣсмо** Пб. 92. **видѣсмо** Шаф. рат. 1873. 100. видисмо Н. Рањ.

[1] Јамачно је погрјешка: **бихосмо** М. 248.
[2] Тако и кондиционално: **не бисмо могли** М. 216. **да бисмо потврьдили** М. 221. **ако бисмо хотели** М. 259. хотјели бисмо Н. Рањ. 45 **не бисмо ихь продавали** Збор. 5. имали бисмо се скрушити Гуч. 106. ако бисмо хтили Каш. 117. да бисмо имали Мик. грам. 17.

43. живисмо Д. Рањ. 123. мњесмо Ст. пис. 5, 196. хотнесмо М. 311. хтѣсмо Пб. 35. у глагола те врсте који је садашње вријеме имао без наставка у основи: изъведесмо М. 230. звидесмо П. 27. повидѣсмо П. 19. заповидесмо М. 230. заповедесмо М. 230. заповидисмо М. 489. — IV. благословисмо М. 13. оукрасисмо М. 137. приложисмо Шаф. pam. 1873. 100. оударисмо 100. ѡслободисмо Пб. 40. прѣмисмо М. 285. примисмо М. 296. 300. 357. 399. 425. 491. П. 4. 7. 15. 90. Злат. 87. сатворисмо М. 491. змьунисмо П. 152. — V. 1. ѡбећасмо М. 218. хитасмо Ст. пис. 5, 231. — V. 2. посласмо Стар. 4, 233. — V. 3. разебрасмо М. 309. П. 45. 93. 100. разабрасмо П. 69. надѣясьмо се Стеф. 19. — VI. ѡбетовасмо М. 298. ѡбѣтовасмо П. 9. дарьвасмо М. 238. поревновасмо Шаф. pam. 1873. 99. ноћевасмо Хект. 12. веровасмо Хект. 9.

2-го мн.: I. 5. есте М. 42. пријасте Банд. 35. — I. 6. дасте М. 42. Н. Рањ. 42б. Ст. пис. 3, 350. 5, 213. Банд. 35. продасте М. 42. задасте П. 79. подасте Н. Рањ. 70б. придасте Банд. 99. чусте Н. Рањ. 39б. дјесте Ст. пис. 5, 235. одјесте Н. Рањ. 43. Збор. 125б. одисте Ст. пис. 1, 305. Банд. 35. од основе бъі: бисте М. 368. Гуч. 12.[1] — I. 7. од основе раширене као у инфинитиву: простријесте Н. Рањ. 103. од основе нераширене која се ни у инфинитиву не шири: сатрсте Ст. пис. 4, 441. — III. 2. хотјесте Д. Рањ. 73б. хтјесте Ст. пис. 5, 136. Д. Рањ. 45. ктјесте Н. Рањ. 56. велисте Мрн. 99. чтјесте Н. Рањ. 56. — IV. зговористе М. 7. — V. 1. имасте Ст. пис. 5, 148. зпасте Збор. 176. споминасте Хект. 31б. — V. 2. кезасте М. 7. — VI. почтовасте Н. Рањ. 80б.

3-ће мн.: I. 5. почеше Ст. пис. 1, 84. 185. Злат. 86б. Вран. жив. 11. Мрн. 40. почаше Ст. пис. 1, 22. 219. Хект. 3б. Стар. 4, 111. Зор. 35. Јерк. 50. причаше Ст. пис. 1, 21. 27. Хект. 26. еше М. 42. приеше М. 19. ѡтьнеше Стар. 4, 233. вазеше Ст. пис. 2, 142. Вран. жив. 14. Мрн. 40. изеше Ст. пис. 5, 145. јаше Ст. пис. 1, 22. 57. 4, 166. Хект. 17. Крн. 12б. Мрн. 29. пријаше Банд. 12. Мрн. 41. ујаше Хект. 3б. обујаше Стар. 4, 114. — I. 6. продаше М. 126. даше М. 178. 289. 337. 389. 403.

[1] И кондиционално: да бисте дослали М. 368. єда бисте учинили П. 51. єрь бисте хѡтѣли П. 132. нека бисте оздравили Гуч. 12. да бисте имали Мик. грам. 17. али и само би XIV вијека: уеса ми би ие би дали М. 247.

443. 502. 507. П. 77. 101. 117. Ст. пис. 1, 185. 3, 212. 340. 4, 206. 5, 128. 140. 216, Д. Рањ. V. Хект. 5. Злат. 87. Гуч. 146. Вран. жив. 64. Бун. 46. Андр. пут 259. задаше Ст. пис. 4, 127. подаше Ст. пис. 3, 101. Вран. жив. 99. прѣдаше М. 261. 479. придаше Ст. пис. 3. 338. 4, 232. Гуч. 301. удаше Град. дјев. 129. познаше Злат. 48б. изосташе Н. Рањ. 70б. прибише Н. Рањ. 111. упише Каш. 83. исплише Ст. пис. 1, 114. сагњеше Ст. пис. 5, 61. додјеше Н. Рањ. 161. задјеше Ст. пис. 2, 508. задише Хект. 3б. надише Каш. 14. запјеше Ст. пис. 2, 435. быше М. 11. бише Буд. 101.[1] — I. 7. од раширене основе: одријеше Збор. 30б. Ст. пис. 5, 137. здријеше Андр. дев. 143. издрише Зор. 60б. продрише Мрн. 52. умријеше Злат. 97б. умрише Д. Рањ. 23б. помрише Радн. 51.[2] запријеше Ст. пис. 3, 449. допријеше Град. дјев. 172. наприше Банд. 13. прострише М. 288. простръше 300. простријеше Андр. дев. 173. прострише Каш. 15. обастрише Банд. 89. растрише Ст. пис. 1, 169. разастријеше Андр. дев. 144. од основе нераширене која се није ширила ни у инфинитиву: потрьше П. 143. затрше Стар. 3, 263. — II. свенуше Ст. пис. 3, 329. обрнуше Хект. 18б. погинуше Банд. 120. пригнуше Ст. пис. 3, 310. 4, 180. огрезнуше Ст. пис. 3, 329. подвигнуше Н. Рањ. 68. двигнуше Ст. пис. 3, 310. 4, 116. Каш. 15. дигнуше Каш. 100. одкинуше Вран. жив. 14. клекнуше Вран. жив. 28. ускрснуше Ст. пис. 2, 232. помркнуше Ст. пис. 4, 232. умукнуше Вран. жив. 55. прионуше Ст. пис. 5, 69. паднуше Гуч. 301. въспомѣнѫше М. 130. попузнуше Н. Рањ. 112б. свануше Мрн. 12. натакнуше Каш. 70. затискнуше Н. Рањ. 23. тиснуше Мрн. 129. затиснуше Банд. 13. стиснуше Ст. пис. 4, 352. — III. 1. имише Мрн. 4. — III. 2. вапјеше Ст. пис. 5, 74. висјеше Гунд. суз. II, XXXIV. вољеше Град. дјев. 152. огладнѣеши Збор. 27. оживише Банд. 121. живише Каш. 96. назрјеше Ст. пис. 4, 115. словише Мрн. 18. стамњеше Злат. 100. хотѣеше М. 276. хотише Вран. жив. 28. хтѣше П. 38. хтише Ст. пис. 1, 72.

[1] Кондиционално не долази него само би: ако би не тѣли конаклане М. 218. како би могли рећи добри људие М. 274. не би могли трьговци стоꙗти П. 10. не би могли П. 14. који не би могли доћи Гуч. 35. да би имали Мик. грам. 17.

[2] На једном мјесту: umraše Злат. 27.

ктјеше Ст. пис. 3, 379. 4, 439. цаптише Ст. пис. 3, 255. процаптјеше Ст. пис. 2, 511. и у глагола те врсте који је садашње вр. имао без наставка у основи: покидѣше П. 135. повидеше Збор. 31. сповидише М. 375. сповидјеше Ст. пис. 5, 164. — IV. благосовише Пб. 106. говорише М. 86. удрише Злат. 17б. ѕанмише М. 493. 522. обујмише Град. дјев. 23. прѣмише М. 21. примише М. 229. 318. 350. 368. 487. 497. Д. Рањ. V. Банд. 105. снимише Ст. пис. 1, 10. сритише Мрн. 56. втакмише Пб. 106. потмише Ст. пис. 2, 256. поуьтише М. 19. Орб. 5. прочтише Стар. 3, 323. штише Ст. пис. 1, 272. 5, 64. Банд. 105. 175. — V. 1. обећаше Ст. пис. 1, 118. Н. Рањ. 96б. помчаше Збор. 157б. ѡпралаше М. 221. прочташе Ст. пис. 1, 57. — V. 2. прѣнеписаше М. 396. двизаше Град. дјев. 157. — V. 3. изагнаше Стар. 3, 293. Банд. 52. како је из садашњега времена *ж* претворено у *р* прелазило у инфинитив, прелазило је и овамо: порнаше Стар. 1, 232. — VI. споваше Ст. пис. 1, 286.

Глагол бытн имао је аорист и од основе онаке кака му је у имперфекту: 3-ће јед. бѣ М. 5. а то као да је аорист имперфективноме бытн.

Налази се кад кад од краја XV вијека аорист у 3-ћем мн. помијешан с имперфектом тако да му је завршетак *ше* замијењен завршетком *-ху*: забиху Ст. пис. 1, 94. пиху 94. одговорихоу Шаф. рат. 1873. 111. почеху Ст. пис. 4, 331.[1]

АОРИСТ ДРУГИ СЛОЖЕНИ.

Само је у глагола којима се основа свршује на сугласно и у онијех друге врсте који могу одбацити *ну*, те добивају основу на сугласно.

1-во јед.: I. 1. прнобрѣтохь М. 4. срјетох Ст. пис. 4, 111. Злат. 69. поутохь М. 129. изједо Радн. 39. — I. 2. принесохь Пб. 78. понесох Вран. жив. 107. поднесох Див. 26. нзлѣзохь М. 19. улјезох Д. Рањ. VIIIб. — I. 4. рекохь М. 100. П. 136. Ст. пис. 2, 243. Вран. жив. 107. увукох Ст. пис. 5, 290. стргох Ст. пис. 4, 142. — II. погибох Ст. пис. 3, 38. уздахох Ст. пис. 1, 238. вьздвигохь М. 4. двигох Н. Рањ. 71. дигох Ст. пис. 5, 79. Банд. 39. подигох Ст. пис. 4, 94. уздигох Гунд. пс. 36. укидох Брн. 72б. покликох Ст. пис. 4, 94. прѣмкохь М.

[1] Види и у Миклошића vergl. gram. III. 96.

103. вмкохь М. 103. измакох Ст. пис. 4, 213. успрегох Злат. 72б. успредох Ст. пис. 2, 470. сахох Ст. пис. 5, 71. остидох Ст. пис. 4, 114. устидох Ст. пис. 2, 482.[1]

2-го и 3-ће јед.: I. 1. срјете Н. Рањ. 96б. сусрјете Н. Рањ. 78. Збор. 76б. Ст. пис. 4, 185. Злат. 81. уздрасте Д. Рањ. 87. наресте Вран. жив. 46. нарасте Банд. 23. збљуде Ст. пис. 4, 335. прободе Злат. 71. вазьведе М. 220. уједе Злат. 45б. једе Орб. 276. изједе Радн. 61. покреде Мрн. 19. паде Ст. пис. 4, 446. Злат. 20. седе Ст. пис. 1, 8. сиде 214. — I. 2. поднесе Н. Рањ. 101. Д. Рањ. 12б. Див. 25. Андр. пут 216. занесе Ст. пис. 4, 90. понесе Ст. пис. 4, 100. унесе Зор. 38б. стресе Вран. жив. 80. влѣзе П. 36. улјезе Н. Рањ. 47. Гуч. 153. снизе Збор. 94. напузе[2] Ст. пис. 4, 169. — I. 3. издубе Ст. пис. 4, 122. скубе Банд. 109. оскубе Д. Рањ. 99. поцрпе Ст. пис. 4, 151. зацрпе Д. Рањ. IXб. поживе Сав. 8. — I. 4. врже Ст. пис. 4, 99. Вран. жив. 101. раждеже Андр. нач. 48. раздеже Град. дух. 49. може Злат. 62. у тога се глагола и у том облику мијењало *ж* на *р:* море Збор. 35. Хект. 4б. Банд. 91. обуче Н. Рањ. 81. Вран. жив. 74. у тога се глагола у старије вријеме ширила основа и у том облику као у инфинитиву: изьвлѣче Стеф. 25. рече Н. Рањ. 137. Злат. 61. Вран. жив. 110. одсиче Вран. жив. 64. утече Злат. 61б. — II. погибе Ст. пис. 3, 256. 4, 261. Банд. 239. згибе Ст. пис. 2, 330. огрче Ст. пис. 2, 187. издаше Ст. пис. 1, 51. 102. 124. 3, 322. 330. 341. 350. 461. 4, 39. 206. 232. 5, 142. 144. уздаше Ст. пис. 4, 97. 117. 121. подкниже П. 141. Ст. пис. 3, 340. 4, 84. 5, 322. Злат. 80б. движе Збор. 31б. Ст. пис. 1, 11. 4, 296. 5, 133. Д. Рањ. 12. Зор. 35. Мрн. 44. Радој 28. уздвиже Ст. пис. 2, 264. 415. 3, 352. дниже М. 177. Д. Рањ. 46. Банд. V. Бун. 45. раскиде Злат. 80б. скиде Д. Рањ. 55б. укиде Ст. пис. 5, 244. Злат. 88. клече Збор. 70. поклече Ст. пис. 2, 440. измаче Ст. пис. 4, 318. помче Радн. 59. примче Радн. 47. помрче Ст. пис. 2, 187. смрче се Злат. 91б. умуче Ст. пис. 2, 254. пуче Злат. 73. усаше Н. Рањ. 35б. Ст. пис. 2, 368. присаше

[1] Што једном има: борох се Д. Рањ. 135б. као да би било од глагола пете врсте, лако може бити штампарска погрјешка мјесто *борах се*.

[2] Може бити и од глагола друге врсте; испореди и 3. лице мн.

Ст. пис. 5, 79. присеже Вран. жив. 17. поските Стар. 4, 113. достиже Ст. пис. 5, 234. устеже Злат. 81. Радн. 52. затиште Ст. пис. 4, 158. притиште Злат. 81. стиште Ст. пис. 2, 296. притишће Стар. 3, 328.[1]

1-во мн. а) без вокала пред личнијем наставком, али са *х* до основе: I. 4. **рекохьмо** II. 176. — б) без вокала пред личнијем наставком и са *с* мјесто *х* до основе: I. 1. кладосмо Мрн. 178. седосмо Ст. пис. 1, 94. сидосмо Хект. 16. — I. 3. сопосмо Ст. пис. 1, 85. — II. подвигосмо Хект. 23. **одьмакосмо** П. 6.

2-го мн.: I. 1. покрадосте Збор. 27б. — II. двигосте Ст. пис. 1, 33.

3-ће мн.: I. 1. **обрнтоше** М. 305. **сусрнетоше** Збор. 9. **процкьтоше** М. 136. бљудоше Ст. пис. 1, 40. **накедоше** М. 89. јидоше Ст. пис. 1, 267. једоше Н. Рањ. 70б. Ст. пис. 5, 152. појeдоше Збор. 26б. падоше Вран. жив. 11. седоше Ст. пис. 1, 19. 70. 84. 274. Хект. 15б. Мрн. 34. обседоше Ст. пис. 1, 71. — I. 2. **донесоше** М. 207. **однесоше** Збор. 75. Вран. жив. 38. понесоше Каш. 198. улјезоше Гуч. 296. Орб. 116. испузоше[2] Банд. 198. — I. 4. обукоше Н. Рањ. 81. Радн. 73. рекоше Н. Рањ. 15. Збор. 35. сжегоше Ст. пис. 1, 244.[3] — II. згибоше Д. Рањ. 124. погибоше Банд. 168. уздахоше Ст. пис. 1, 62. двигоше Н. Рањ. 32б. Збор. 91. Ст. пис. 4, 232. 5, 129. подвигоше Мрн. 4. Каш. 64. подигоше Банд. 93. скидоше Ст. пис. 5, 144. клекоше Збор. 97б. кликоше Ст. пис. 4, 435. Хект. 15б. макоше Хект. 22б. сахоше (т. ј. сасахоше) Ст. пис. 5, 96. усахоше Зор. 73б. Гунд. пс. 24. **присегоше** П. 111. тискоше Хект. 15б. Андр. дев. 144.

Тако је и у глагола прве врсте шестога раздјела којему се основа од свагда шири добивајући у садашњем вр. на крају *д*, па тако и у овом облику: 1-во јед.: **идохь** М. 187. **придохь** М. 5. обидох Ст. пис. 1, 105. 2, 27. узидох Бун. 51.[4]

[1] Погрјешка ће бити: омрже Ст. пис. 1, 256. мјесто *омрзе*.

[2] Може бити и од глагола друге врсте; испореди и треће лице јед.

[3] Штампарска ће погрјешка бити: издубеше Андр. дев. 157.

[4] Једном нађох и *их:* веће пута путујући *их* по дажду Д. Рањ. 48б.

— 2-го и 3-ће јед.: иде Вран. жив. 42. изиде Н. Рањ. 34. Збор. 27. Ст. пис. 2, 55. 4, 372. Банд. 61. надиде Д. Рањ. 16. обиде Ст. пис. 2, 55. 4, 91. 5, 216. отиде Ст. пис. 2, 324. Вран. жив. 45. приде Ст. пис. 1, 6. Н. Рањ. 27. Збор. 27б. Ст. пис. 4, 91. **сииде** М. 220. 235. сиде Ст. пис. 5, 148. Н. Рањ. 21. Злат. 87б. Гуч. 148. Андр. пут 99. униде Ст. пис. 1, 30. **вꙁиде** М. 438. — 1-во мн.: **придосмо** М. 137. — 2-го мн.: изидосте Н. Рањ. 14. придосте Ст. пис. 5, 218. — 3-ће мн. **иꙁидоше** П. 38. Гуч. 254. Андр. дев. 161. одидоше Ст. пис. 1, 64. придоше Н. Рањ. 41. — У сложеном с приједлозима који се свршују на вокал слажу се вокали који тада дођу један до другога како је речено напријед (стр. 249): 1-во јед.: **доидохь** М. 391. зајдох Ст. пис. 3, 352. 4, 121. **наидохь** М. 281. Ст. пис. 2, 108. 4, 47. Хект. 2. појдох Ст. пис. 4, 142. 185. пројдох Ст. пис. 4, 116. Зор. предгов. дојдох Мрн. 27. — 2-го и 3-ће јед.: **доиде** М. 444. П. 28. 71. 108. Ст. пис. 1, 44. 4, 203. Каш. 28. зајде Ст. пис. 4, 193. **наиде** М. 504. П. 114. 130. Н. Рањ. 164б. Зор. 29. Банд. 7. Каш. 4. **иꙁнаиде** М. 249. **поиде** П. 64. Ст. пис. 1, 5. пројде Ст. пис. 1, 5. 4, 22. мимојде Мрн. 32. — 1-во мн.: дојдосмо Ст. пис. 1, 94. 4, 137. зајдосмо Ст. пис. 3, 287. 4, 106. **наидосмо** М. 254. П. 50. Ст. пис. 3, 297. 4, 134. **иꙁьнаидосмо** П. 88. **обнаидосмо** М. 305. П. 107. ојдосмо Ст. пис. 3, 246. појдосмо Хект. 11б. — 3-ће мн.: **доидоше** М. 231. П. 75. 96. Ст. пис. 1, 26. 3, 307. 4, 124. Каш. 10. зајдоше Ст. пис. 1, 40. мимојдоше Зор. 60. **наидоше** М. 260. 501. П. 55. 87. Н. Рањ. 121б. Ст. пис. 4, 124. Стар. 4, 114. **оидоше** Стар. 3, 274. **поидоше** М. 217. Ст. пис. 1, 49. 4, 157. Хект. 23б. Банд. 10. Каш. 10. — тако и кад се приједлог свршује на сугласно али се умеће *а:* 1-во јед.: обајдох Ст. пис. 1, 150. 4, 83. 2-го и 3-ће јед.: изајде Ст. пис. 4, 81. Зор. 26. сајде Н. Рањ. 163б. Банд. 20. 1-во мн.: отајдосмо Хект. 23б. 3-ће мн.: изајдоше Град. дјев. 11. Вран. жив. 37. одајдоше Вран. жив. 63. разајдоше се Вран. жив. 69. — али ако и допире тако у XVII вијек, ипак се још од XIV вијека саставља *јд* у *ђ* (види стр. 249. 279): 1-во јед.: **догохь** М. 183. Н. Рањ. 73. Ст. пис. 4, 453. Злат. 21б. Див. 12. зађох Ст. пис. 2, 199. **нађохь** М. 367. Н. Рањ. 32. Ст. пис. 2, 120. 4, 309. 4, 453. Д. Рањ. 84б. Град. дух. 4. Злат. 5б. Гуч. 287. изађох Ст. пис. 4, 347. **погохь** М.

241. Ст. пис. 2, 277. 464. 2-го и 3-ће јед. доге М. 174. 202. догє П. 21. 25. 42. 150. Пб. 113. Н. Рањ. 19. Збор. 26. Ст. пис. 2, 35. 416. 4, 201. Злат. 6. Гуч. 243. Див. 19. Бун. 13. Андр. нач. 57. зађе Ст. пис. 2, 232. позађе Д. Рањ. 21б. мимођe Гуч. 189. нагиє Пб. 18. 20. Н. Рањ. 97. Зор. 26. Ст. пис. 4, 310. Д. Рањ. VIIб. Злат. 20. Гуч. 18. изнаге М. 117. надађе Гуч. 168. ођe Злат. 95б. погє Пб. 120. Н. Рањ. 16б. Ст. пис. 2, 17. Злат. 27. Гуч. 148. Див. 31. прођe Збор. 100. Злат. 16б. сађе Злат. 15. узађе Гуч. 138. 1-во мн.: ѡбнагосмо М. 230. наћосмо М. 503. нагосмо М. 513. Пб. 110. Н. Рањ. 104. пођосмо Ст. пис. 4, 295. дођосмо Ст. пис. 5, 317. 2-го мн.: дођосте Н. Рањ. 43б. изьнагостє П. 35. пођосте Ст. пис. 2, 513. 3-ће мн.: догѡшє М. 204. 207. 472. 535. П. 20. доћошє М. 545. дођoше Н. Рањ. 21б. Збор. 31. Ст. пис. 4, 447. 5, 129. Злат. 2б. Гуч. 299. мимођoше Н. Рањ. 41. наћошє М. 493. Град. дјев. 13. Злат. 81. Гуч. 168. Бун. 48. обађoше Радн. 47. прогошє П. 28.[1] — из оваких сложенијех прешло је *ђ* и у сложене са *при* и *прије* од XVI вијека: пријђох Ст. пис. 2, 435. Злат. 28. пријђе Н. Рањ. 25. Збор. 35б. 4, 224. 253. 327. Град. дјев. 18. 21. Злат. 79. Гуч. 38. пријеђе Ст. пис. 2, 391. пријђосмо Злат. 16. пријђоше Збор. 27. Град. дјев. 95. Злат. 80б. по том је прешло *ђ* и у сложене у којима се не мијења *и* на *ј* него остаје, и то опет од XVI вијека, ако није из позниједа пријеписа: сиђоше Ст. пис. 4, 306. поуздано XVII вијека: отиђе Див. 17б. отиђоше Радн. 22. 24. 55. а тога је вијека прелазило и у прости: иђох Радн. 5.[2]

Глагол *дати* осим првога сложенога млађега аориста (види напријед стр. 322) има и овај други, и то још у старом словенском језику, прем да у познијим изворима[3]: имајући у садашњем вр. основу на сугласно, које му се у 3-ћем мн. једнако чувало, лако му је било помијешати се међу глаголе који имају основу на сугласно, и добити оваки аорист, а у том му је јамачно много помогао глагол *јести*, који је у

[1] Према говору у ком *ђ* гласи *ј* налази се и у овој прилици *ј:* дојосмо Мрн. 27. ојоше Ст. пис. 4, 312. у дну.

[2] Налази се — јамачно само написано — и *ђ* и пред њим *ј:* дојћє М. 229. изьнајгостє П. 35.

[3] Миклошић, vergl. gram. III. 164.

садашњем вр. био једнак с њим али је имајући у инфинитиву основу на сугласно имао и оба ова аориста, те је налазећи се у друштву с глаголом *дати* и у садашњем вр. и у првом сложеном аористу привлачио га и у други сложени: у нас долази у том облику много прије него му се у садашњем вр. разишло *д* из трећега лица мн. по осталијем, — долази XIII вијека: **прѣдадѡхь** М. 19. али то мјесто није поуздано, јер је познији пријепис; поуздано долази од средине XIV вијека и то у 3-ћем лицу јед.: **даде** Шаф. рат. 1873. 100. М. 164. а у 1-вом јед. истога вијека: **дадохь** М. 169. у множини долази истом XV и XVI вијека: истина било би XIV вијека **дадѡше** М. 182. али нема јамства да је тако у оригиналу; по свему томе имамо: 1-во јед.: **прѣдадохь** М. 19. **дадохь** М. 169. 416. 526. 531. 552. **продадохь** Пб. 79. дадох Бaнд. 30. 68. придадох Банд. 149. — 2-го и 3-ће јед.: **даде** Шаф. рат. 1873. 100. М. 164. 168. 171. 293. 308. 388. 391. 392. 524. П. 71. 73. 89. Пб. 55. 59. 111. 122. 130. Ст. пис. 1, 16. 5, 56. Стар. 3, 326. Див. 21б. Банд. 47. Радн. 11. Радој. 7. **прѣдаде** М. 479. подаде Банд. 12. придаде Банд. 86. — 1-во мн.: а) без вокала пред личнијем наставком али са *х* пред њим: **дадохмо** М. 554. б) без вокала пред личнијем наставком али са *с:* дадосмо Чубр. 4б. — 2-го мн.: продадосте Збор. 25б. дадосте Банд. 35. — 3-ће мн.: **дадѡше** М. 182. 475. **прѣдадоше** М. 514. 552. дадоше Банд. 84. Радн. 86. подадоше Банд. 213. придадоше Банд. 86. 93.

И у глагола *имати* и *знати*, који имају основу на самогласно али су у новије вријеме изједначујући се с глаголом *дати* узимали у садашњем вр. *д* на крају основе, преносила се така основа и у аорист, те се осим првога сложенога млађега аориста (види стр. 322. 325) налазе и у овом другом, али истом од XVII вијека: имаде Радн. 17. 25. 32. 55. знадосмо Мрн. 82. познаде Радн. 12. знадоше 56. познадоше 55.

ДВОЈИНА.

Разликује се од множине само личнијем наставцима, а они су као у садашњем вр.: 1-во лице налази се само у најстарије вријеме: **прѣбиховѣ** Сав. 12. Стеф. 29.[1] **насладиховѣ се**

[1] Биће погрјешка писарска **вьселивѣ** Сав. 8. мјесто **вьселиховѣ**.

Сав. стар. 4, 231. — 2-го и 3-ће лице држало се дуже: тако за сва три рода до краја XIV вијека: хотѣста Стеф. 21. прѣбываста Стеф. 13. погоубиста М. 67. вьзнесоста Стеф. 21. XV вијека: биста М. 462. 544. угодиста М. 462. скрьшиста М. 462. досласта М. 375. XVI вијека само у два извора: улјезоста Н. Рањ. 154. двигнуста Збор. 36. плакаста 31. за средњи род и са *е* на крају мјесто *а:* видѣсте (очи), слышасте (уши) Збор. 149. XVII вијека нађох само једном: подаста Вран. жив. 27.

ИМПЕРАТИВ.

Основе су онаке какве су у садашњем вр.; к њима приступа наставак **ја**, који се и сажима у **і**, а иза њега долазе лични наставци онаки какви су у имперфекту и у аористу, те у 2. и 3. јед. стојећи на крају без самогласнога за собом отпадају. Првога лица једнине нема, нема ни трећега множине, него се оно кад кад замјењивало другим мн.[1] Онако како је речено напријед код садашњега времена долази и у императиву у првом лицу мн. лични наставак и са ь на крају: разоумѣимь М. 100. дадимь Стар. 4, 234. (види још под II. А).

I. Основе које у садашњем вр. немају наставка:

а) у једнини основе добивају за овај облик наставак **ја**, од кога се глас *ј* са задњим гласом од основе слаже по својим законима, т. ј. од *дј*, које се тада састаје, бива у старом словенском језику жд а у српском *ђ* и по неким крајевима *ј*, које се иза гласа *и* често и не пише, а **а** од тога наставка слабећи у словенским језицима постаје ъ, које се предњега гласа ради мијења на ь а по том у српском језику отпада: тако 2-го и 3-ће јед. имамо до краја XVII вијека од двије основе: од основе *јед:* јеђ Н. Рањ. 45. Збор. 40. Ст. пис. 5, 22. 254. јиј Ст. пис. 1, 137. Хект. 34б. Брн. 54б. изиј Стар. 1, 232. и XVII вијека: јиј Вран. жив. 91. — од основе вѣд: заповѣгь П. 34. 57. 102. 109. 148. 163. заповиђ

[1] ваши трьговци будите ви прѣпоручени П. 14. благословите те сви ангели Банд. 7. — Међу примјерима који ће се наводити за друго и треће лице јед. заједно има их довољно за треће, као: свети се име твоје Вран. рјеч. 127. бог обаруј Вран. жив. 102.

Ст. пис. 2, 151. 184. 215. 226. заповиј Стар. 1, 219. повиеѣ Збор. 29б. 30. 30б. 40б. 70. повиј Ст. пис. 1, 306. Хект. 49. пови Зор. 14б. Стар. 3, 306. испови Зор. 64б. Брн. 40б. приповјеђ Ст. пис. 5, 60. сповиеѣ Збор. 68. повјеђ Ст. пис. 4, 401. Злат. 9б. 57б. 80. сповиј Ст. пис. 1, 303. сви Брн. 65. изувиј Ст. пис. 1, 24. и XVII вијека: повиј Вран. жив. 85. заповиј 55. оповјеђ Гунд. пс. 7. заповјеђ Андр. дев. 120. исповјеђ Андр. пут 54. — тако је у старом словенском језику и од основе дад: даждь Сав. 7. — Међу ове глаголе прешао је још у старом словенском језику у овом облику глагол треће врсте видѣти, те и у српском језику има у императиву у једнини као и поменути глаголи: виждь П. 10. 84. 178. виђ Н. Рањ. 28б. 31б. 37. Збор. 34. Ст. пис. 2, 44. 276. 3, 41. 393. 4, 60. 5, 12. 34. 109. 111. 257. Злат. 2. Чубр. 6б. виј Ст. пис. 1, 49. Хект. 40б. Зор. 63б. Стар. 3, 275. ви Стар. 4, 114. ненавиђ Н. Рањ. 39б. извиђ Ст. пис. 2, 46. развиђ Ст. пис. 5, 143. и XVII вијека: виђ Гунд. суз. I, VII. Ђам. 6. Андр. пут 317. свиђ Гунд. суз. II, XLII. виј Вран. жив. 37. Орб. 27. 74. Јерк. 71. развиј Јерк. 39. — Али ови облици ако су се и држали до краја XVII вијека сви осим онијех од основе дад, ипак су се још прије почели помијерати: најприје се помјерише тијем што једначећи се с истијем облицима других глагола примише на крају њихово *и:* тако је у глагола *видјети* од почетка XVI вијека: виђи Збор. 149. вији Брн. 65. XVII вијека: виђи Див. 17. 26б. Андр. нач. 55. дев. 78. од основе вѣд тако се налази истом XVII вијека: сповиђи Андр. пут 57. 276. и са *дј* мјесто *ђ* у писца који је и у другим приликама тако писао (види код имперф.): одповидји Банд. 46. а најпослије једначећи се још више с другим глаголима пред примљеним *и* повратише *д* мјесто *ђ*, али истом XVII вијека: од основе вѣд: повиди Вран. жив. 17.[1] од основе *јед:* једи Радн. 17. у глагола *видјети:* види Банд. 144. Мик. грам. 23. — Глагол је *дати* у српском језику од првијех времена прешао у овијем облицима међу глаголе међу које припада инфинитивом (види даље II. Б. б.): XII вијека: дан М. 7. XIII вијека: дан М. 21. 43. подан М. 53. раздан Сав. 7. и даље: дан М. 215. 338. П.

[1] И без крајњега *и*, али истога времена: сповјед Ст. пис. 4, 401. у дну.

5. 25. 97. Пб. 21. 25. дај Ст. пис. 1, 119. Збор. 12. Ст. пис. 4, 209. 5, 5. Град. дух. 86. Хект. 26. Брн. 9. Злат. 76. Вран. жив. 68. Гунд. суз. I, XXV. Банд. 21. подај Злат. 11. Банд. IV. Јерк. 20. продај Збор. 29. Брн. 58б.

б) у множини долази к основи наставак **ја** сажет у **і**, које у словенским језицима остаје: **проповѣдитє** М. 164. тако је било и у глагола *дати* до краја XIV вијека: 2-го мн.: **прѣдадитє** Пб. 37. у глагола *видјети* и послије једнако: видите Н. Рањ. 66б. Мик. грам. 23. — Али што је бивало у једнини преносило се и у множину, и то од XIV вијека, те је било од основе **вѣд** 2-го мн.: **вѣитє** М. 247. **ꙁаповѣгьтє** П. 1. 11. 12. 14. 16. заповијте Ст. пис. 1, 4. и у глагола *видјети:* виђмо Н. Рањ. 21б. 94. Збор. 28. Град. дјев. 159. Мик. грам. 23. виђте Н. Рањ. 60б. 126. Збор. 113. 122. Ст. пис. 2, 132. 342. 3, 93. 195. 4, 114. 333. 5, 134. 159. Банд. 196. вите Хект. 31. извиђте Н. Рањ. 31. али ако и долази тако до краја XVII вијека, ипак се од XV вијека узимало пред лични наставак још и *и,* које припада императиву у множини, као што се у једнини из других глагола දометало *и:* у глагола *видјети* још од XV вијека друго лице: **вигитє** П. 59. Збор. 176. Див. 26. а прво истом XVII вијека: виђимо Див. 9. 96. — Глагол се *дати* као у једнини од првијех времена изједначио с глаголима међу које припада инфинитивом: 1-во мн.: **данмо** Збор. 124. Ст. пис. 5, 199. 2-го мн.: **подантє** М. 50. **прѣдантє** М. 50. **дантє** М. 185. 529. П. 1. 62. 71. 105. Пб. 25. 32. Збор. 25. дајте Ст. пис. 2, 42. Д. Рањ. 132. Злат. 35б. Банд. 49. **иꙁдантє** Пб. 33. **прндантє** М. 426. а *ј* се у једнини на крају и у множини пред личнијем наставцима могло и одбацити (види даље и код других глагола): да Ст. пис. 4, 10. 327. 362. 440. пода Див. 21. прида Ст. пис. 4, 192. дате Ст. пис. 5, 265.

II. Основе које у садашњем вр. имају наставак: међу глаголима с таким основама бивају разлике у императиву с тога што је у садашњем вр. у једнијех наставак чисто **а** а других **ја**, што се од наставка **ја** глас *ј* саставља с предњим сугласним а иза самогласнога остаје *ј*, и што наставак **ја** имају неки глаголи само у првом лицу јед.:

А. Основе с наставком **а**: к такој основи приступа за императив наставак **ја** сажет у **і**, а то се **і** са задњим **а** од

основе састављa у словенским језицима у ѣ, пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају на *з*, *ц*, *с*, али ѣ у једнини слаби те бива *и*, а само је у множини остајало:

2-го и 3-ће јед.: I. 1. бљуди Ст. пис. 4, 48. поведи Н. Рањ. 62. греди М. 177. Н. Рањ. 45. клади Хект. 42. пади Ст. пис. 4, 409. допади Ст. пис. 2, 312. нападн Ст. пис. 5, 231. попади Ст. пис. 1, 149. Мрн. 73. седи Ст. пис. 1, 89. сједи Ст. пис. 5, 186. саседи Стар. 3, 273. — I. 2. уљези Н. Рањ. 27. Гуч. 181. Андр. дев. 83. паси Н. Рањ. 184. — I. 3. дуби Ст. пис. 4, 383. оскуби Ст. пис. 4, 261. — I. 4. врзи Ст. пис. 4, 241. 309. 374. 5, 87. Вран. жив. 105. Банд. 261. ѡдьврьѕи П. 133. Ст. пис. 5, 237. Гуч. 108. Вран. жив. 114. поврзи Ст. пис. 1, 115, 5, 152. сврьѕи П. 133. лези Ст. пис. 5, 140. помози Ст. пис. 4, 143. мози Каш. грам. 156. стрзи Ст. пис. 3, 270. рецн П. 23. 138. Н. Рањ. 62. Ст. пис. 5, 192. Злат. 88б. у тога је глагола могло *е* ослабивши у ь испасти: рьцн П. 18. 30. 143. тако се може *е* избацити и у глагола *жећи*, а тада се *з* које постаје од *г* изједначује с предњим *ж*, па се *жж* замјењује гласовима *жд*: ждн П. 149.[1] — I. 5. вазми Н. Рањ. 161. Ст. пис. 1, 99. 2, 3. 4, 92. ѕаими М. 501. изми Н. Рањ. 196б. Збор. 99б. Ст. пис. 2, 430. 5, 243. Хект. 4. однеми Н. Рањ. 161б. Ст. пис. 1, 50. Брн. 36. однами Ст. пис. 1, 53. узми Н. Рањ. 165б. пропни Н. Рањ. 93. почни Хект. 19. Каш. 64. у пошљедњега глагола и *м* мјесто *н*: почми Ст. пис. 1, 271. Мрн. 26. — I. 6. од основе која се шири добивајући од свагда на крају *д*: приди Ст. пис. 4, 217. 5, 41. Вран. ријеч. 127. сиди Злат. 94б. Каш. 66. исти глагол сложен с приједлозима који се свршују на вокал: доиди Збор. 118б. поіди Вран. жив. 20. и кад се приједлог свршује на сугласно али се домеће *а*: изајди Н. Рањ. 161б. Ст. пис. 4, 153. Вран. жив. 44. обајди Ст. пис. 3, 193. *јд* састављa се у *ђ*: доги П. 24. 38. Н. Рањ. 32. Збор. 98. Див. 21б. зађи Ст. пис. 3, 139. нађи Ст. пис. 3, 113. 4, 239. пођи Н. Рањ. 31б. Збор. 25б. Ст. пис. 2, 55. 224. 445. 4, 343.

[1] Што се находи: сажги Вран. жив. 27. ужги Мрн. 22. Јерк. 25. 34. 66. биће удешавано према инфинитиву *жгати*, као у садашњем вр.; види стр. 284.

Д. Рањ. 73. Град. дјев. 86. Злат. 71б. пролји Збор. 101б.[1] тако и у сложеном са *при:* прилји Н. Рањ. 171б. Збор. 34. Град. дух. 85. Гуч. 277. Гунд. пс. 23. Мат. 99. из таких сложених прелази *ђ* и у друге, у којима остаје *и* не мијењајући се у *j*, и у прости, али истом XVII вијека: отиђи Радн. 3. иђи Радн. 36. 68. у глагола који такођер добија *д* од свагда на крају основе и мијења самогласно: буди Зор. 6. Вран. рјеч. 127. добуди Крн. 23б. забуди Вран. жив. 94. сложен са *до* изједначује се с осталијем глаголима овога раздјела којима се основа у инфинитиву свршује на самогласно од XVI вијека (види даље Б. б.): придоби Град. дјев. 28. у глагола који од свагда добија у садашњем вр. *н* на крају основе: устани Н. Рањ. 100. глагол *знати* како је у садашњем вр. примао од других глагола *д* на крају основе, налази се тако са *д* и у императиву, али истом XVII вијека: познади Вран. жив. 31. Радн. 80. — I. 7. умри Ст. пис. 5, 179. нажери Стар. 1, 232. стари Брн. 44. потари Банд. 75. — II. побјегни Н. Рањ. 24б. убигни Вран. жив. 44. обрни Ст. пис. 5, 42. двигни Н. Рањ. 28б. Збор. 9б. Ст. пис. 3, 79. 5, 196. Зор. 64б. Мрн. 94. ѫздвигни М. 513. Ст. пис. 1, 7. Н. Рањ. 17б. Банд. 6. Јерк. 34. подвигни Ст. пис. 4, 438. Злат. 88б. Гуч. 135. дигни Ст. пис. 4, 422. Д. Рањ. 45. Пос. 5. Радн. 3. уздигни Банд. 18. домькни Пб. 110. измакни Ст. пис. 4, 299. падни Ст. пис. 2, 126. Зор. 14. присегни Ст. пис. 5, 187. такни Ст. пис. 4, 374. стегни Ст. пис. 4, 301. стисни Ст. пис. 1, 109. Хект. 26б. Гунд. пс. 9. притисни Брн. 46. затисни Андр. пут 133. — V. 3. прожени Ст. пис. 4, 231. иждени Ст. пис. 4, 213. 5, 264. 273. оджени Д. Рањ. 27б. Андр. нач. 56. одждени Ст. пис. 5, 151. Д. Рањ. 142б. 147б. с промјеном гласа *ж* у *р:* изрени Н. Рањ. 70. Ст. пис. 4, 213. зарени Ст. пис. 5, 189. одрени Зор. 41. Брн. 14б. Гунд. пс. 19. Јерк. 16. прорени Брн. 46б.[2] зови Н. Рањ. 65б. одрви Ст. пис. 3, 448.

[1] По говору у ком *ђ* гласи *j* налази се *j* и у овој прилици: поји Ст. пис. 1, 11. 3, 399.

[2] У тога се глагола могло *е* и избацити а тада се и *г* повраћало мјесто *ж:* одагни Андр. пут 30. 205. 420. изагни Андр. дев. 64. пут 352. 373. тако би могло бити и одагни Ст. пис. 4, 480. премда би на том мјесту могао бити и глагол друге врсте.

1-во и 2-го мн. са **ѣ** пред личнијем наставцима долази само у прва времена нити прелази преко XV вијека, и у такога је првога лица мн. лични наставак само **мь**: 1-во мн.: I. 2. **принесѣмь** М. 140. — I. 4. **ѡтьврьꙃемь** М. 530. **ѡблѣцемь** Стар. 4, 234. — II. **възникнѣмь** М. 86. — 2-го множ.: I. 1. **сьблюдѣте** М. 570. **гредѣте** Стеф. 16. **грѧдете** Пб. 29. **чьтѣте** М. 84. — I. 2. **принесѣте** М. 88. — I. 4. **помоꙃете** Стар. 4, 233. — I. 5. **начнѣте** Стеф. 18. **имѣте** Стеф. 10. **ымѣте** М. 54. **възьмѣте** М. 4. — I. 6. у глагола коме се основа у садашњем вр. од свагда шири добивајући на крају *д:* **идѣте** М. 160. 164. **идете** М. 179. **придѣте** Стеф. 7. М. 86. **поћѣте** М. 485. — II. **въздвигнете** Стар. 4, 233. — Али су се оба лица помјерила тијем што су се изједначивала с истијем лицима једнине, те је из једнине прешло *и* у множину пред личне наставке истиснувши **ѣ**: то се налази и у старом словенском језику, прем да врло ријетко (Миклошић, vergl. gram. III. 99), а у нас се јавља XIV вијека: **нагните** Пб. 15. **рците** 27. **будите** П. 14. **реците** П. 20. а по том имамо:

1-во мн.: I. 4. одврзимо Н. Рањ. 13. Банд. 1. врзимо Збор. 77б. Банд. 46. мозимо Каш. грам. 156. рецимо Збор. 88б. изврсимо Мрн. 128. — I. 5. зачнимо Ст. пис. 5, 226. — I. 6. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући на крају *д:* сидимо Ст. пис. 4, 306. сложено с приједлозима који се свршују на самогласно: прођимо Н. Рањ. 21. нађимо Ст. пис. 2, 444. ођимо Злат. 98. пођимо Ст. пис. 2, 444. 4, 438. 5, 128. — II. двигнимо Мрн. 65.

2-го мн.: I. 1. бљудите Ст. пис. 4, 238. падите Ст. пис. 3, 306. 321. Банд. 125. Јерк. 76. сусретите Андр. дев. 62. — I. 2. улјезите Злат. 30б. — I. 3. успите Ст. пис. 4, 332. — I. 4. одврзите Вран. жив. 27. мозите Каш. грам. 156. обуците Н. Рањ. 58б. теците Ст. пис. 5, 336. — I. 5. вазмите Н. Рањ. 161б. Ст. пис. 4, 240. взамите Стар. 3, 325. почните Ст. пис. 5, 232. — I. 6. у глагола ком се основа шири од свагда добијајући *д:* придите Н. Рањ. 15б. Ст. пис. 3, 342. 4, 335. сложено с приједлозима иза којих се *и* мијења на *ј* па се *ј* са *д* саставља у *ђ:* **нагните** Пб. 15. пођите Н. Рањ. 14. 29. Ст. пис. 2, 56. Злат. 31. ођите Ст. пис. 4, 208. Злат. 6. тако и сложено са *при:* пријђите Н. Рањ. 118. Ст. пис. 4, 223. у глагола

ком се основа такођер шири од свагда добивајући *д:* **будите** П. 14. Буд. 45. Јерк. 22. — I. 7. одрите Збор. 30б. прострите Ст. пис. 5, 247. — II. уздвигните Н. Рањ. 13б. Банд. 1. двигните Ст. пис. 3, 152. 4, 388. Злат. 35. дигните Банд. 82. паните Ст. пис. 2, 402. падните Банд. 99. — V. 3. ждените Ст. пис. 4, 331. срените 331. разрените Глав. 127.

Глагол *моћи* у порицању имао је још XVI и XVII вијека као и остали четвртога раздјела прве врсте: не мози Буд. 131. Мрн. 104. не мозите Буд. 132. али од XIV вијека избацује му се цијели слог *зи*, те се мјесто њега домеће *ј* у једнини и у множини: **не мои** П. 26. Н. Рањ. 40. Збор. 12. Ст. пис. 2, 58. 5, 221. Д. Рањ. IV. Град. дух. 14. Зор. 65. Злат. 6. Гуч. 286. Вран. жив. 26. Орб. 29. Банд. 6. **не моите** М. 185. 538. П. 9. Пб. 2. Н. Рањ. 19. Ст. пис. 2, 32. 3, 265. 5, 160. Злат. 3. Гуч. 11. Банд. 6. а *ј* се опет одбацује: не мо Ст. пис. 4, 421. Д. Рањ. 27. Див. 21. не моте Див. 26. (види и даље под Б. б.) а једном у слику налази се додано на крају *е:* не моје Ст. пис. 5, 4.

У неких глагола четвртога раздјела прве врсте мјесто гласа *з*, који у њих постаје у том облику од *г*, налази се кад кад и *ж* узето из садашњега вр., од свршетка XV вијека у једнини и у множини: бржи Ст. пис. 1, 222. жежи Ст. пис. 1, 332. Андр. дев. 70. ражежи Ст. пис. 1, 192. раждежи Ст. пис. 2, 341. ужежи Ст. пис. 2, 343. 344. 445. 5, 190. Град. дух. 64. Д. Рањ. 16б. Банд. III. Андр. дев. 13. стржи Ст. пис. 1, 129. ижежите Н. Рањ. 108. Банд. 102. ждежите Ст. пис. 4, 383.[1]

Доста се често од XV вијека одбацује *и* у једнини на крају и у множини пред личнијем наставцима, и то не само у пјесмама него и у прози: бљуд' Ст. пис. 5, 5. вед' Ст. пис. 1, 139. припад' Ст. пис. 4, 194. врз' Ст. пис. 5, 183. рец' Ст. пис. 2, 225. 4, 137. Д. Рањ. 67б. Злат. 13. жив' Ст. пис. 4, 247. 271. пођ' Ст. пис. 2, 37. 3, 133. 4, 186. 202. Злат. 13б. са *ј* мјесто *ђ:* пој' Ст. пис. 1, 46. 148. 180. Хект. 22б. Зор. 14. Стар. 3, 294. Вран. жив. 89. буд' Злат. 9. Јерк. 22. придобуд' Ст. пис. 4, 480. не брин' се Злат. 34б. — пођ'мо Н. Рањ. 56. Ст.

[1] Гријешком је наштампано **попеките** М. 417. мјесто инфинитива **попеки се** Пб. 123.

пис. 5, 208. са *ј* мјесто *ђ:* пој'мо Стар. 4, 112. 117. — вед'те Ст. пис. 1, 26. просед'те се Ст. пис. 1, 235. донес'те Н. Рањ. 31. помоз'те Злат. 10. свуц'те Ст. пис. 5, 269. рец'те Збор. 63б. Ст. пис. 2, 10. 56. 3, 29. 288. 5, 129. 134. Д. Рањ. 67. Злат. 6б. тец'те Ст. пис. 4, 361. 427. пѥцѣте П. 112. Ст. пис. 4, 295. 471. нађ'те Ст. пис. 3, 306. са *ј* мјесто *ђ:* пој'те Ст. пис. 4, 355. 5, 210. Стар. 3, 271. буд'те Ст. пис. 1, 240. стан'те Ст. пис. 5, 210. Злат. 34. устан'те Ст. пис. 4, 332. спомен'те Ст. пис. 3, 121. прожен'те Ст. пис. 3, 121. — Кад се тако одбаци *и* па на крају остане *в* пред ријечју која се почиње гласовима *м* или *т,* тада се и *в* често одбацује: жи ми Ст. пис. 2, 8.[1] 169. 229. 270. 319. 506. 4, 260. 273. 329. 5, 215. 241. жи ти Ст. пис. 4, 328. 5, 248. 254. Чубр. 13б.[2] тако је одбачено *и* а за њим и *н:* огр Ст. пис. 5, 284. (види напријед стр. 11 смр).

Б. Основе с наставком **ја** у свијем лицима садашњега времена:

а) основе у којима *ј* од њихова наставка долази иза сугласнога, те се с њим саставља по својим законима: у глагола с таком основом бива у императиву исто што у онијех под А., само је у њих ѣ у множини предњега гласа ради прелазило у *а:* тако је у старом словенском: съкажамъ, съкажате; али у српском језику тога нема, него је ѣ из онијех предњих глагола (II. А) докле се у њима држало прелазило кад кад и у ове, па се није мијењало у *а:* пошлѣте М. 175. свежете Стар. 4, 137. али се то није одржало, прем да се и у старом словенском језику кад кад налази, него је као у онијех предњих из једнине прешло *и* и у множину, а и то је бивало и у старом словенском језику (Миклошић vergl. gram. III. 98):

2-го и 3-ће јед.: I. 5. у глагола којему основа у садашњем вр. добива наставак **ја**: жањи Радн. 42. — I. 6. у глагола који је у садашњем вр. удвојавао основу и она му тада добивала наставак **ја**: одеђи Н. Рањ. 39б. — V. 2. завежи Ст. пис. 5, 189. движи Ст. пис. 2, 496. уздвижи Н. Рањ. 39. урјежи Ст. пис. 5, 266. зиђи Збор. 35. пошиљи Стар. 3, 292.

[1] Наштампано је *жими.*

[2] Тако је и адјективу одбачено *в* у примјерима: жи ми ја Ст. пис. 184. 294. жи ти ја Ст. пис. 261. 271.

пошљи Гунд. суз. I, III. Радн. 89. пошаљи Ст. пис. 5, 100. Банд. 45. Мат. 14. Радн. 57. Глав. 126. закољи Ст. пис. 5, 179.

1-во мн.: I. 6. у глагола којему се основа у садашњем вр. удвојавала те добијала наставак ја: одеђимо Н. Рањ. 13. — V. 2. ишћимо Ст. пис. 1, 104.

2-го мн. V. 2. ишћите Брн. 24. пошаљите Банд. 58. кољите Ст. пис. 4, 489.

И у тијех се глагола *и* у једнини на крају а у множини пред личнијем наставцима може и одбацити: движ' Ст. пис. 4, 107. каж' Ст. пис. 5, 220. пиш' 136. движ'те Ст. пис. 3, 290. 4, 70. плач'те Ст. пис. 3, 337. Гунд. суз. III, XXXVII. поплеш'те Ст. пис. 3, 427. обриш'те Ст. пис. пис. 5, 270.

б) основе у којима *ј* од њихова наставка долази иза самогласнога, те остаје: у глагола с таком основом у једнини *и* које постаје као и у пређњих на крају отпада иза *ј*, а у множини се ѣ мијењало као и у пређњих на ѣ, али је и у тијех глагола у српском језику оно што бива у једнини прешло и у множину̑, те ни у множини нема ѣ нити какога гласа мјесто њега, као што у једнини нема *и*, а тако је бивало и у старом словенском језику:

2-го и 3-ће јед.: I. 6. пролиј Хект. 10. упиј Н. Рањ. 70б. умиј 38. ѕнаи П. 6. Ст. пис. 2, 486. 4, 402. познај Вран. жив. 43. одиј Ст. пис. 1, 99. заодиј Банд. 32. с промјеном гласа ѣ у *ој:* пој Ст. пис. 5, 80. Гунд. пс. 40. запој Ст. пис. 4, 99. — III. 1. желиеи Збор. 2. разумјеј Збор. 48. Град. дјев. 143. Орб. 56. — V. 1. давај Ст. пис. 1, 130. нѣмаи М. 53. не имаи П. 36. укопај Злат. 97б. озирај Ст. пис. 3, 267. прилагаи М. 9. помагаи М. 2. Ст. пис. 5, 307. питај Ст. пис. 4, 308. педјепсај Ст. пис. 3, 431. ѡпралаи П. 78. пријај (accipere) Ст. пис. 2, 3. зпкаи П. 19. уфај Брн. 3б. простирај Н. Рањ. 117. споменивај Андр. дев. 199.[1] — V. 3. разгрнеи Збор. 98. кај Ст. пис. 2, 244. 5, 134. покај Ст. пис. 3, 224. у глагола који је прелазио из тога раздјела у први исте врсте: одагнај Брн. 44. — VI. вјеруј Д. Рањ. 17. даруј Ст. пис. 2, 154. казуј Злат. 2. утви Збор. 164. почтуј Н. Рањ. 63б. штуј Стар. 1, 219. Мат. 42. Вран. жив. 10. поштуј Глав. 67.

[1] Мјесто *гледај* има и *глеј* Глав. 123.

1-во мн.: I. 6. познајмо Каш. 113. појмо Ст. пис. 5, 199. — V. 1. поминајмо Ст. пис. 1, 208. споминајмо Вран. жив. 33. — V. 3. страјмо Ст. пис. 5, 199. — VI. штујмо Вран. жив. 33.

2-го мн.: I. 6. знајте Ст. пис. 4, 58. бијте Вран. жив. 61. испли(ј)те Ст. пис. 3, 41. — III. 1. разумиенте П. 175. Н. Рањ. 63б. Град. дјев. 42. разумијте Вран. жив. 76. — V. 1. давајте Ст. пис. 1, 44. иманте М. 483. Ст. пис. 5, 158. помагајте Збор. 5б. посталинте П. 20. — V. 3. у глагола ком се у основи самогласно и (проклинати) ширило у ѣ: проклѣнте Стеф. 10. — VI. напредујте Ст. пис. 5, 158. почтујте Ст. пис. 3, 315.

Глагол *хтјети*, који у садашњем вр. осим трећега лица мн. прелази међу глаголе другога раздјела пете врсте, остаје у императиву међу глаголима првога раздјела треће врсте, те иде овамо: 2-го и 3-ће јед.: хотјеј Ст. пис. 2, 479. 485. 4, 143. 420. 5, 40. 52. 55. 196. 217. 237. 314. Злат. 10б. хотиј Ст. пис. 1, 86. 2, 411. 5, 40. Вран. жив. 68. Мат. 15. Мрн. 37. Јерк. 25. Каш. грам. 104. хтјеј Ст. пис. 2, 10. 4, 298. 5, 5. 8. 12. 142. Злат. 22. Бун. 50. хтиј Ст. пис. 1, 7. Хект. 9б. 20б. 43. Стар. 4, 111. 115. — 1-во мн.: хотјејмо Ст. пис. 5, 222. хтијмо Хект. 32б. — 2-го мн.: хотјејте Ст. пис. 2, 403. 5, 223. хотијте Банд. 61. хтјејте Н. Рањ. 38. 49б. 84. Збор. 52. Ст. пис. 2, 403.

У једнини на крају и у множини пред личнијем наставком доста се често *ј* и избацује: проли Н. Рањ. 49. разумје Ст. пис. 2, 497. пожелие Збор. 165б. хотје Ст. пис. 2, 497. Андр. дев. 153. хтје Злат. 7б. хоти Н. Рањ. 172б. Ст. пис. 5, 14. Д. Рањ. 74. хти Ст. пис. 5, 41. кти Д. Рањ. 7. прјеповиједа Н. Рањ. 64. кастига 27. гледа Ст. пис. 4, 249. 5, 232. Д. Рањ. 48. чува Ст. пис. 4, 238. вика Ст. пис. 5, 250. уфа Ст. пис. 5, 77. ражива Ст. пис. 5, 89. извида Д. Рањ. 17. гриска 20б. пита Град. дух. 44. 45. Злат. 31. слуша Гунд. суз. I, VIII. погледа Андр. дев. 168. ужива 25. — хтјемо Каш. 46. гледамо Ст. пис. 5, 235. прашамо 212. чекамо 235. — разумиете Збор. 173б. хтјете Д. Рањ. IX. Злат. 1б. хтите Н. Рањ. 17. 160б. имате Збор. 111. узиате М. 553. чувате Ст. пис. 5, 99. тако и кад је *у* пред *ј* налази се и без *ј*: кѹпи М. 553. чу Н. Рањ. 48.

У једнини налази се XVII вијека додано на крају *е:* заодије Радн. 95. 99. сије 95.[1]

Само у једном глаголу налази се у једнога писца XVII вијека у оба лица мн. *и* пред личнијем наставцима, као што се у истом глаголу данас и говори: уздајимо (давати) Банд. 112. уздајите 41.

В. Основе које у садашњем вр. имају наставак **ја** само у првом лицу јед.: у таких глагола основа онака каква је у другим лицима осим првога јед. долази у императив, а иза њезина крајњега *и* отпада и у једнини и у множини наставак којим постаје императив, па и само њезино крајње *и* отпада кад стоји иза *ј:*

а) од основа које пред крајњим *и* немају *ј*, те им *и* остаје:

2-го и 3-ће јед.: III. 2. жели Н. Рањ. 32. позри Ст. пис. 5. 78. Јерк. 39. цкни Збор. 106. Ст. пис. 2, 94. 5, 36. Злат. 85б Андр. нач. 57.[2] — IV. коупи М. 126. говори Н. Рањ. 63. слободи Ст. пис. 2, 132. однимн Злат. 15. чти Ст. пис. 3, 112. Злат. 98б. Гуч. 43. Вран. жив. 18. прочти Ђам. 6.

1-во мн.: III. 2. цкнимо Ст. пис. 4, 438. — IV. чинимо Н. Рањ. 158.

2-го мн. III. 2. бдите Каш. 43. позрите Ст. пис. 5, 160. свирите Ст. пис. 4, 335. ц(к)ните Збор. 143б. Ст. пис. 5, 217. — IV. наоучите М. 4. молите Н. Рањ. 91. чтите Ст. пис. 3, 327. Орб. 176.

У множини је кад кад из других глагола прелазило ѣ и у ове, у којих оно не може ни постати: видѣте Стеф. 7. поболѣте М. 417. ꙃадрьжете Пб. 20. ѡставете Стар. 4, 136. соудете Стар. 4, 134. (види напријед стр. 340. 342).

И у овијех глагола *и* у једнини на крају и у множини пред личнијем наставком може се и избацити од XIV вијека

[1] Могло би се мислити да је и ту одбачено на крају *ј*, те да тако стоји мјесто *заодјеј*, *сјеј*, али у то вријеме и у тога писца тешко би ту могло бити *је* мјесто *и*, а и напријед је споменуто (стр. 341) да се налази *е* додано и прије и у другога писца.

[2] Што има волиј Хект. 30. мниј Ст. пис. 2, 271. 282. цкниј Ст. пис. 1, 243. тешко ће бити по првом раздјелу треће врсте, него ће *иј* стајати мјесто самога *и*.

(види друго мн.): учин' Н. Рањ. 58б. 61. Злат. 11. Вран. жив. 99. ѵниь Збор. 60. 121. Ст. пис. 3, 391. 4, 231. Град. дјев. 37. Брн. 18. говор' Ст. пис. 5, 215. одговор' Брн. 23б. отвор' Ст. пис. 3, 443. прим' Ст. пис. 4, 48. сцјен' Град. дјев. 78. — одријеш'мо Ст. пис. 4, 132. ход'мо Ст. пис. 5, 132. Хект. 4. — ѡтправте Пб. 30. исправте Пб. 30. Ст. пис. 3, 316. остав'те Ст. пис. 1, 35. учин'те Н. Рањ. 63. чин'те Збор. 80. Ст. пис. 4, 4. 255. 5, 213. Град. дјев. 4. Брн. 56. Злат. 3. бран'те Ст. пис. 5, 160. поклон'те Ст. пис. 3, 306. мол'те Ст. пис. 1, 35. 3, 327. скоч'те Ст. пис. 4, 478. прим'те Злат. 3. скуп'те Брн. 56. ход'те Ст. пис. 4, 222. 5, 211. Злат. 4. — у једнини кад остане на крају *ст*, може се и *т* одбацити: допус Ст. пис. 2, 426. 4, 48. 5, 40. 50. (испореди стр. 6).

б) од основа које пред крајњим *и* имају *ј*, те им *и* отпада:

2-го и 3-ће јед.: III. 2. стој Ст. пис. 5, 208. настој Вран. жив. 57. — IV. опој Ст. пис. 2, 341. тај Ст. пис. 3, 183. 4, 11. 5, 190. затај Вран. жив. 30.

2-го мн.: III. 1. бојте се Ст. пис. 5, 211. постојте 213. — IV. гојте Ст. пис. 4, 78. напојте Ст. пис. 5, 160. тајте Ст. пис. 3, 216. 4, 262. 386.

ДВОЈИНА.

Разликује се од множине само личнијем наставцима, а они су као у садашњем времену; у нашим књигама долази само друго лице, и то само у старија времена: ѵьтѣта Сав. 5. боудѣта 4. дадита 5. ӡнаита 5. ѡслабѣнта 5. ӡабываита 4. прѣнемагаита 5. велнѵаита 4. напишита 4. — налази се и на свршетку XVI вијека, и то са *и* гдје је прије било ѣ, али за треће лице множине: (наши трьговьци) будита прѣпорѵчени П. 16. 20. 22.

ПАРТИЦИП САДАШЊЕГА ВРЕМЕНА

АКТИВНИ.

Основе су онаке какве су у садашњем времену, а које у садашњем вр. само у првом лицу јед. имају наставак **ја**, оне долазе у овај партиципа онаке какве су у осталијем лицима осим првога јед.

Наставак је **ant**, али с таким наставком остаје партиции само у неким падежима, а у другима прелазећи међу ријечи с основом на **ja** добија још наставак **ja**, те му наставак тако од два сложен гласи **antja**. И простоме и сложеном наставку остаје **a** у почетку само иза основа које се свршују на сугласно, а то су основе које у садашњем вр. немају наставка, а иза основа које се свршују на самогласно отпада му речено **a**. Од основа садашњега времена састављенијех с тијем наставком простијем или сложенијем постају овоме партиципу основе за падеже.

I. Прости наставак. Основу посталу тијем наставком има партицип само у номинативу једнине мушкога и средњега рода. Оба падежа постају онако као у имена, и то као у имена којима се основа свршује на сугласно, јер се и партиципу с простијем наставком основа свршује на сугласно: у мушком роду наставак **s** стојећи на крају отпада, а у средњем роду и нема наставка за тај падеж као што га нема ни у имена средњега рода с основом на сугласно (стр. 11-12): што остаје — а то је основа — једнако је за оба рода и за то је номинатив јед. и мушкога и средњега рода једнак у овога партиципа. Али у самој основи, која остаје за номинатив, бивају разлике према гласовима до којих долази њезин наставак: између глагола којима основе у садашњем времену немају наставка и онијех којима основе у садашњем времену имају наставак **a** не може бити разлике, јер ако прве и добивају цијели наставак **ant** а друге само **nt**, опет ове друге већ имају **a** пред **nt**; али се од њих разликују глаголи којима основе у садашњем вр. имају наставак **ja**, па се и између њих самијех одвајају они којима основе имају наставак **ja** само у првом лицу јед. садашњега вр.

a) Основе у садашњем вр. без наставка и с наставком **a**: кад к првима приступи наставак **ant** а к другима само **nt**, тада (као на стр. 11. 16. 64. 103) **a** имајући за собом **n** и за њим **t** прелази са **n** у дуго **u**, које у словенским језицима гласи **ъı**, а сугласно **t** оставши на крају отпада: тако у нашој књижевности долази само у споменицима у којима претеже црквени језик а у њима се мјесто **ы** пише и **и** (а

долази тај падеж и сложен као у адјектива имајући у мушком роду још и на крају, види даље): дады Стеф. 23. сии 11. цвьты 18. моги 20. пекы 10. М. 91. иды Стеф. 16. али од првијех времена долази са *е* мјесто ы преносећи основе на чисто а међу основе на ја: моге М. 2. 6.[1] 255. буде М. 22. 237. 300. 336. П. 19. коке Зак. 49. тако допире у XVII вијек: иде Ст. пис. 5, 183. греде Збор. 47б. Ст. пис. 2, 58. 5, 138. Зор. 7б. Вран. жив. 38.

б) Основе у садашњем вр. с наставком ја у свијем лицима: крајње а у основи гласећи у словенским језицима *о* мијења се на *е* предњега гласа ради, па се *е* са n од наставка nt саставља у ѧ, које у српском језику гласи *е*, а t оставши на крају отпада: таки се партицип много јаче држао: I. 6. кыпие М. 9. — V. 1. гледае М. 444. имаю 301. приимае 381. 412. 469. размишлае 444. смишлае 444. 507. припадаю 9. 134. испралае 235. 282. срамлаю се 81. потварае 20. оупькаю 9. ужинаю 285. 300. — V. 2. пише П. 74. плаче Стеф. 18. скаче 16. шлю 16. — V. 3. даю М. 9. 300. дае 221. 235. 288. дѣю 134. с промјеном гласа и на ѣ, као што је бивало и у садашњем вр.: лѣю Стеф. 26. — VI. господую М. 285. 288. 300. записую 300. — тако још на крају XV и XVI вијека: I. 6. с промјеном гласа ѣ на *oj* као у садашњем вр.: поје Ст. пис. 2, 129. — III. 1. желије[2] Ст. пис. 2, 111. — V. 1. бираје Ст. пис. 3, 452. бигае Стар. 3, 301. враћаје Буд. 60. обраћаје Злат. 17б. гледаје Ст. пис. 2, 13. 3, 471. 4, 319. 5, 297. Д. Рањ. 4. Злат. 7. згришаје Ст. пис. 1, 296. имаје Ст. пис. 2, 442. складаје Ст. пис. 2, 94. 3, 217. 4, 28. клањаје Д. Рањ. 148. скончаје Злат. 7. покриваје Збор. 6. Злат. 93. кушаје Ст. пис. 3, 463. дјеваје Д. Рањ. 19. прољеваје Ст. пис. 3, 322. размишљаје Ст. пис. 3, 323. смишљаје Ст. пис. 2, 188. 3, 304. 5, 118. 297. Злат. 18. понављаје Ст. пис. 3, 24. пипаје Ст. пис. 4, 476. спјеваје Ст. пис. 2, 62. припиваје Хект. 29. пливаје Ст. пис. 5, 103. прашаје Ст. пис. 3, 297. пуштаје Злат. 17б. ругаје се Збор. 154. слишаје Ст. пис. 3, 3. 4, 269. услишаје Ст. пис. 3, 413. уфаје Ст. пис. 2, 234. 3, 471. 5, 325. чекаје Ст. пис. 2, 129. шетаје Д. Рањ. 102б. — V. 2.

[1] На та ће оба мјеста бити средњи род, који је, како је речено, једнак с мушким у том падежу.

[2] Наштампано је želje, али мислим да је партицип и да треба читати: желије.

лоче Ст. пис. 5, 306.[1] — Како се види, између свијех глагола којима основа у садашњем вр. има наставак ја, највише се још XVI вијека држао овај облик у онијех првога раздјела пете врсте; јамачно су за то у исто вријеме прелазили међу њих у овом облику и гдјекоји глаголи другога раздјела пете врсте, прем да су неки и у другим облицима онамо прелазили: гракаје Д. Рањ. 119б. двизаје Злат. 17. искаје Ст. пис. 4, 47б. плакаје Ст. пис. 2, 129. 461. 5, 38. 56. Д. Рањ. 103б.

в) Основе које у садашњем вр. само у 1-вом јед. имају наставак ја, а у осталијем се лицима свршују на *и:* крајње *и* од основе саставља се са *н* од nt у ѧ, које у српском језику гласи *е*, а t оставши на крају отпада: у таких глагола овај облик допире у XVII вијек: тако до краја XV вијека: III. 2. боѥ сѧ М. 81. 90. П. 103. велѥ М. 9. виде 241. сѣдѧ 412. и у глагола те врсте који у садашњем вр. само 3-ће мн. има по овој врсти: хотѧ М. 4. 9. 241. исти је глагол прелазио и у први раздио ове врсте те му овај облик припада и напријед под б): хотѧѥ П. 242. 260. — IV. веселѥ сѧ М. 90. говорѧ 178. 233. дѣлѥ 292. дилѥ 233. 304. молѥ 241. просѧ 241. 367. 393. строѥ 4. творѧ 221. 282. ходѧ 48. 120. чинѧ 221. 282. 304. — на крају XV и свега XVI вијека: III. 2. виде Хект. 7б. држе Збор. 38б. муче Ст. пис. 2, 45. 378. Зор. 12б. Злат. 35. сједе Збор. 35. сиде Зор. 35б. стоје Н. Рањ. 109. Ст. пис. 3, 3. 338. 4, 19. 73. 98. 162. 4, 103. 190. 290. 344. 5, 341. хоте Збор. 2б. Буд. 9. — IV. говоре Н. Рањ. 91. 92б. 98б. 150. 169. Збор. 39. Ст. пис. 2, 249. 276. 5, 121. моле Ст. пис. 5, 9. просѧ М. 557. срде се Ст. пис. 1, 9. творе Д. Рањ. 63б. 77б. туже Ст. пис. 2, 126. 5, 182. ходе Ст. пис. 4, 9. 54. 95. 104. 112. 143. чуде се Ст. пис. 1, 9. — XVII вијека: III. 2. муче Див. 30. Мик. 679. стоје Гунд. суз. I, LXIV.

Сложени ном. јед. мушкога рода постаје као у адјектива кад к номиналном приступи номинатив јед. истога рода и, али долази само у споменицима у којима претеже црквени језик: тако у партиципа поменутога под а): вѣдыи М. 9. 90. владыи М. 562. у онијех под б): испытаѥи М. 90. ѡбладаѥи М.

[1] Једном у слику има *наде* Ст. пис. 1, 16. по свој прилици мјесто *надије.*

562. **вьꙁємлєн** Стар. 4, 233. **господьствоүѥн** М. 15. 114. **царьствоүѥн** М. 562. у онијех под в): **ненавидєн** М. 89. **любєн** Сав. 2. **творєн** Сав. 1. М. 203. **исходєн** М. 277. Али од XIV вијека долази овај сложени облик и поремећен: из падежа у којима основа има сложени наставак (види под II) прешла је така основа и у овај сложени, те је са свијем онаки какав је у адјектива с основом на ја; али и таки долази до свршетка XV вијека само у споменицима у којима претеже црквени језик, и за то има у основи **шт** мјесто *ћ*: **господьствоүющии** М. 81. **владꙋщии** М. 135. **владꙋщи** М. 205. 266. Пб. 66. **свемогꙋщи** П. 14. (даље види под II. 3. б. в.). — У средњем се роду сложени номинатив јед. још у старом словенском језику замјењивао акусативом, а он је постајао од основе у којој је сложени наставак (види II).

Али номинални овај облик ако се и сачувао тако да у гдјекојега глагола допире и у XVII вијек, опет се много прије заборавило што је, те још од свршетка XIV вијека долази и за друге падеже, и то за номинатив мн. кога му драго рода, за номинатив јед. женскога рода и за акусатив јед. мушкога рода: а) за номинатив мн. кога му драго рода, на свршетку XIV вијека не само кад један говори о себи у множини: **ми хотє харни бити** М. 241. него и кад је ријеч о правој множини: **хтиє** (дубровчани) М. 239. **ꙋ наше владаниѥ не кѥмо** (дубровчани) **да стон, нꙋ паүє смо послали ꙁаповѣдаѥ** П. 20. **догоше наши людиѥ тꙋже** П. 20. тако XV вијека: I. 6. **бꙋдє** (**вь плꙋни дрьжаки** дубровчани) М. 260. 307. 430. П. 72. 96. 144. **не бꙋдє плакѥне щете** П. 85. — III. 2. **боє се** М. 467. П. 38. 112. **сꙋмиє** П. 103. **хотє** М. 258. 289. 308. П. 151. у пошљеднега и као у глагола првога раздјела исте врсте: **хотѣє** М. 497. — IV. **молє** М. 294. П. 127. 129. **просє** М. 294. **тꙋже** П. 73. — V. 1. **договараѥ** М. 466. **приꙁнаѥ** Пб. 120. **смишлѥє** М. 466. П. 35. 133. **плаћаѥ** М. 467. 485. **ꙁаповѣдаѥ** П. 31.[1] 41. 63. 98. 112. **ꙋживаѥ** М. 285. **ꙋфаѥ** П. 96. **үекаѥ** П. 92. — VI. **господꙋѥ** М. 285. **прѣпорꙋүѥ** П. 76. **ꙁахвалюѥ** П. 123. — на свршетку XV и свега XVI вијека: I. 1. греде Ст. пис. 1, 13. Злат. 58. — I. 6. знаје Ст.

[1] Што има на истој страни и **ꙁаповѣде**, биће погрјешка мјесто **ꙁаповѣдаѥ**.

пис. 3, 430. 4, 373. 5, 35. — III. 2. виде Ст. пис. 5, 139. стоје Ст. пис. 3, 232. хоте Буд. 135. 140. — IV. воде Ст. пис. 3, 247. говоре Н. Рањ. 103б. 156б. Ст. пис. 2, 82. 5, 14. Збор. 29б. ходе Ст. пис. 3, 239. 4, 138. 5, 127. 201. 208. обходе Ст. пис. 1, 28. чине Ст. пис. 1, 18. — V. свртаје Ст. пис. 1, 14. 28. гледаје Ст. пис. 4, 180. 317. подпраје Ст. пис. 3, 240. играје Ст. пис. 1, 12. складаје Ст. пис. 3, 178. 4, 20. смишљаје Ст. пис. 2, 379. 5, 113. 145. припјеваје Ст. пис. 3, 246. спјеваје Д. Рањ. VIб. предаје Ст. пис. 4, 307. скрипаје (кола) Злат. 17. слишаје Ст. пис. 3, 305. поступаје Хект. 11б. удараје Ст. пис. 5, 157. чекаје Ст. пис. 1, 19. 4, 307. 466. шетаје Ст. пис. 4, 60. — V. 3. даје Ст. пис. 1, 57. — б) за номинатив јед. женскога рода: XV вијека: ѹписа (госпођа Вукава) просє П. 91. и госпогꙗ Єлѣна бѹдє ѹ Дѹбровьникѹ М. 359. ѥст ѹчинила госпогꙗ Єла хотє М. 415. молє сє ѹписах (госпођа Јела) М. 417. истѹин Стѣнанида питає а говорє Пб. 117. — на свршетку XV и свега XVI вијека: I. 1. јиде Ст. пис. 1, 64. греде Зор. 35б. — I. 6. поје Д. Рањ. 91. — III. 2. муче Злат. 29. сједе Ст. пис. 3, 194. стоје Ст. пис. 3, 80. 250. 4, 183. 355. — IV. воде Злат. 48б. говоре Ст. пис. 4, 289. ходе Ст. пис. 3, 336. 5, 263. Гуч. 138. — V. 1. набадаје Ст. пис. 4, 93. разбираје Ст. пис. 2, 506. 3, 322. повијаје Ст. пис. 4, 467. гледаје Ст. пис. 3, 435. Злат. 29б. 42б. играје Ст. пис. 5, 201. складаје Ст. пис. 3, 388. кушаје 178. лупаје 127. размишљаје Н. Рањ. 21б. 30. Ст. пис. 3, 345. смишљаје Ст. пис. 3, 6. спјеваје Ст. пис. 2, 118. Д. Рањ. 135б. пуштаје Ст. пис. 2, 393. стриљаје 347. 373. танцаје Ст. пис. 2, 85. чезаје 467. чекаје Ст. пис. 4, 290. шетаје Д. Рањ. 23. тако и у глагола који су из другога раздјела ове врсте прелазили у овај (види напријед стр. 349): викаје Ст. пис. 2, 434. 5, 133. крекаје Ст. пис. 5, 11. махаје Ст. пис. 2, 434. — XVII вијека: хоте поднесла јест смрт Вран. жив. 38. Февронија исплази свој језик хоте да се одриже Вран. жив. 62. — в) за акусатив јед. мушкога рода, или управо за генитив, кад се њим замјењује акусатив: XVI вијека: леже (јоште дан не бјеше, кад га сам састао дошадши туј леже) Ст. пис. 5, 212.

II. Сложени наставак. С њим се основе садашњега времена састављају двојако према свом завршетку:

а) све основе осим онијех које у садашњем вр. само у првом лицу јед. имају наставак **ja** састављају се једнако с наставком, јер ако наставак иза основа на сугласно и гласи **antja** а иза онијех на самогласно само **ntja**, опет је то самогласно свагда **a**, те се у свијех састају једнаки гласови који треба да се сложе, а гласови **nt** у наставку не стоје на крају да би се **n** с предњим **a** другачије слагало иза *j* а другачије иза других сугласнијех, него **t** имајући за собом **ja** припада другом слогу: по томе се **n** од наставка с предњим **a** састав.ља у словенским језицима у **ѫ**, које у српском језику гласи *у;*

б) основе које у садашњем вр. само у првом лицу јед. имају наставак **ja** а у осталијем се свршују на *и* (у глагола другога раздјела треће врсте и четврте врсте), долазећи с тијем завршетком и у партицип, састављају своје крајње *и* са **n** од **ntja** у **ѧ**, које у српском језику гласи *е*.

У основама тако састављеним за партиципи гласови се **tj** од наставка слажу по својим законима, т. ј. од њих бива у староме словенском језику **шт** а у српском *ћ*. Од основа тако састављенијех имао је партицип све падеже у сва три рода осим већ поменутога (под I) номинатива јед. мушкога и средњега рода; а будући да се те основе свршују на **ja**, за то су од њих сви падежи (осим поменута два) постајали онако као у имена с основом на **ja**, осим номинатива мн. мушкога рода, који је постајао другачије, и номинатива јед. женскога рода, који се разликовао од обичнога.

1. Номинатив мн. мушкога рода одбацивао је својој основи крајње **a**, те постајао као у имена мушких којима се основа свршује на сугласно (види напријед стр. 66) и тако се свршивао на *е:* у основи му мјесто *ћ* долази **шт** у споменицима у којима претеже црквени језик: а) основе са **a** пред **ntja**: V. 1. **жльдающе** М. 35. **спасающе** М. 43. — V. 2. у глагола у којега је основа садашњега вр. имала наставак **a** мјесто **ja** за овај облик: **искоуще** Стеф. 22. — б) основе са **и** пред **ntja**: III. 2. **скьтеще** М. 133. — IV. **проходеще** М. 84. — Али од првијех времена долази по живом говору у основи *ћ:* **трьгующе** М. 2. тако до краја XVI вијека:

а) основе са **а** пред **ntja**: у глагола којима основе у садашњем вр. немају наставка: **видѹће** М. 449. — у осталијех: I. 1. **гредѹће** Збор. 25б. — I. 5. **кльнѹће** М. 176. — I. 6. **бнюће** Збор. 25б. **крнюће** Збор. 27б. **ѕидюће** М. 217. 462. Буд. 88. 90. 140. у глагола овога раздјела у којих основа у садашњем вр. добија *д:* **бѹдѹке** М. 239. 493. 499. **пондоѹке** М. 34. **придоѹке** М. 34. — III. 1. **нмнюће** М. 448. у глагола који је из другога раздјела ове врсте прелазио и у овај овијем обликом (види и под б): **хотнюће** М. 448. — V. 1. **прѣбнвающе** М. 211. **продаваюке** М. 37. **ѹжнваюке** М. 295. **ѹѕнмаюкѥ** М. 469. **смншлѧаюће** М. 473. **попѹщаюће** М. 249. **ѹпваюкѥ** П. 67. — V. 2. уз(д)ишуће Н. Рањ. 13. **нѕнмлюће** М. 368. **ѹѕнмлюће** М. 381. 412. — V. 3. **даюће** М. 336. 412. П. 115. **продаюкь** М. 14. — VI. благујуће Н. Рањ. 180. **господѹюке** М. 295. **ѹдѣлююће** М. 336. **кѹпѹюке** М. 37. **кѹпѹюће** Збор. 29. **прнпорѹѵѹюће** М. 448. **свндокѹюће** М. 249. **трьгѹюке** М. 2.

б) основе са **н** пред **ntja**: III. 2. **боеће се** М. 445. **виդеће** М. 445. Ст. пис. 1, 54. **жльдеће** М. 210. **мнекѥ** П. 143. **сндеке** М. 469. **стоеке** М. 34. 211. **хотеће** М. 248. 445. 507. Буд. 128. **хтеће** М. 446. (види и под а). **щедеће** М. 226. — IV. **бранекѥ** П. 115. **говорѣке** М. 117. **говореке** М. 158. **говореће** М. 231. 248. 249. Н. Рањ. 93. Збор. 39б. Стар. 3, 231. **дѣлеће** М. 381. **днелеке** М. 412. **красеће** М. 486. **молекѥ** П. 39. 94. **прѥтекѥ** П. 58. **славеке** М. 319. 343. **ставеће** М. 498. **стрьнеће** М. 249. **ходеке** М. 46. ходеће Ст. пис. 1, 54.

С л о ж е н и је облик постајао кад к оваком номиналном облику приступи номинатив мн. од пронома **н**, као у адјектива, али се налази само у споменицима у којима претеже црквени језик те је и у основи само **шт** мјесто *ћ:* I. 3. **жнвоѹщен** М. 100. — IV. **гонещен** Стеф. 28. **любещен** Стеф. 28. **мыслещен** Стеф. 28. — V. 1. **троѹждающен** М. 530. — V. 2. **плаѵющен** Сав. 8.

Како су друге ријечи мушке с основом на сугласно прешле у овом падежу међу мушке ријечи с основом на **ја** (види стр. 66), тако је онамо прешао и партицип те је и он своје крајње *е* у овом падежу замијенио гласом *и:* то се појављује још XIII вијека и најприје долази у сложеном облику, у ком се *и* које је дошло на мјесто *е* сажело са прономином

и у један глас, а пред њим је према црквеном језику шт мјесто ћ: господьствоующи М. 15. тако и послије у споменицима у којима претеже црквени језик: идоущи М. 244. и с несажетијем ии: соущіи М. 332. у таким споменицима долази тако и у номиналном облику XIV вијека: соущии М. 60. — По живом говору са ћ у основи долази номинални облик у правом свом послу тако промијењен од XIV вијека: исходеки М. 87. сходеки 87. изълазеки 181.[1] хотеһи М. 210. говореки П. 4. XV вијека: учюки П. 63. имиюһи М. 326. видеки М. 315. сѣдеһи Пб. 120. стеһи М. 327. говореки М. 484. дѣлеки М. 476. молеки П. 46. 59. 61. 142. доносеки М. 528. ходеһи М. 327. вралаюһи М. 327. ищуки П. 138. минуюки П. 60. у свијем је овијем примјерима права множина, а има их тога времена и више у којима један говори о себи у множини изријеком тако да не може бити сумње да стоји множина: будуһи М. 300. 493. желѣюһи М. 325. hotiiuchi М. 279. прѣносеһи М. 494. обраһаюһи М. 327. прощинуюһи М. 494. и послије долази таки облик свега времена: I. 1. ведући Стар. 3, 321. — I. 3. дубући Ст. пис. 5, 313. скубући Ст. пис. 1, 102. живући Стар. 3, 254. — I. 4. жегући Ст. пис. 1, 58. могући Вран. жив. 50. стргући Банд. 11. текући Ст. пис. 1, 247. — I. 6. бијући Н. Рањ. 23. вапијући Ст. пис. 1, 31. словући Ст. пис. 4, 4. појући Збор. 102б. Ст. пис. 4, 4. 5, 198. знајући Стар. 3, 280. Каш. 67. идући Збор. 7б. будући Збор. 48б. Ст. пис. 5, 224. Див. 17б. Банд. 11. — I. 7. мрући Ст. пис. 2, 416. трући Ст. пис. 5, 101. — III. 1. желијући Ст. пис. 1, 186. умјејући Н. Рањ. 119. разумјејући Н. Рањ. 59.—III. 2. бдећи Вран. жив. 38. видећи Д. Рањ. VI. Злат. 84б. држећи Злат. 17. живећи Ст. пис. 1, 151. 309. седећи 28. стојећи Збор. 5б. Ст. пис. 2, 52. 4, 178. Град. дјев. 142. хотећи Ст. пис. 1, 72. Стар. 3, 231. Брн. 58. Вран. жив. 59. хтећи Ст. пис. 1, 19. 70. Каш. 62. од истога глагола и по првом раздјелу

[1] О ова три примјера могло би се сумњати је ли у њима доиста овај падеж, јер долазе међу ријечима којима се казују међе па нема ријечи којој су придјевени, али мислим да је у њима овај падеж за то што у такој прилици долази и спадающе, обьемлюще, опирающе, слазеще Г. 13, 370. тој мисли не ће сметати што у такој прилици долази и једнина: поуһнь, обьшьдь Г. 13, 371.

ове врсте: хтијући Ст. пис. 4, 107. од глагола овога раздјела ком је основа у садашњем вр. и *д* добијала, па је и у овај облик прелазило *д* XVII вијека: мнидући Вран. жив. 62. — IV. изводећи Ст. пис. 3, 66. возећи Хект. 12. говорећи Ст. пис. 1, 44. Н. Рањ. 34. Збор. 31б. Стар. 3, 254. 4, 112. изгонећи Н. Рањ. 23. ловећи Ст. пис. 1, 3. Хект. 34. мислећи Ст. пис. 2, 388. мрмљећи Ст. пис. 5, 64. носећи Ст. пис. 3, 309. подносећи Див. 31. просећи Ст. пис. 1, 9. слишећи Ст. пис. 1, 21. хвалећи Н. Рањ. 21б. Збор. 89б. Банд. 11. ходећи Ст. пис. 1, 8. 4, 115. Јерк. 25. приходећи Ст. пис. 3, 334. хрлећи Злат. 17. чинећи Ст. пис. 3, 208. Хект. 22б. Буд. 88. Брн. 3. Див. 23б. чтећи Ст. пис. 5, 350. Орб. 43. штећи Стар. 1, 227. чудећи се Каш. 20. у глагола који инфинитивом припада у пету врсту: спећи Орб. 113. — V. 1. одвраћајући Брн. 9. гледајући Збор. 27. карајући Ст. пис. 1, 186. споминајући Брн. 13. сповидајући Ст. пис. 1, 68. чекајући Н. Рањ. 20б. Стар. 1, 224. — V. 2. нагињући Ст. пис. 1, 12. јишћући Вран. жив. 20. плачући Ст. пис. 1, 21. 3, 224. — V. 3. зовући Стар. 4, 116. дајући Ст. пис. 1, 58. Банд. 99. подајући Каш. 84. познајући Каш. 71. смјејући се Ст. пис. 5, 254. овамо је из првога раздјела ове врсте прелазило: даријући Ст. пис. 1, 3.[1] — VI. вјерујући Збор. 27б. оглушујући се Гуч. 11. пљенујући Ст. пис. 3, 20. потврдјујући Вран. жив. 23. тугујући Ст. пис. 3, 35.

Али оба ова номинатива, и онај прави на *е* и овај промијењени на *и*, ако се онај први и држао још XVI вијека а овај други остао до данас, опет се ни један ни други од давна није осјећао ни да је номинатив, ни да је у множини, ни да је мушкога рода: за то се баш и могао држати тако дуго један уз други не сметајући један другом, те најпослије од двије ствари истога значења једна изађе из обичаја; што се ни један ни други није осјећао што је, с тога долазе оба и за друге падеже од XIV вијека:

а) прави ном. мн. на *е* долази: аа) за ном. јед. мушкога рода: XIV вијека: споменѹюке (и господинь Балша) М. 193. гредѹће

[1] Испореди даље под б. „целијући" и споменуто напријед стр. 297 „дарију".

(Ѡлѹвиꙁь) Пб. 35. XV вијека: имаюћє велнкѹ потрѣбѹ послахь М. 329. бѹдѹћє при кралю помолих га М. 367. даюћє нимь ꙁнати да самь мирь ѹчинио М. 369. бѹдѹке ѣа ѹ Бобовцѹ М. 398. ѥ бѹдѹке ва велнкои славе М. 412. сткори велнке щете, жегѹћє кѹћє и трѹћє виноградє и пленѹюћє ихь имаиьѥ и всака ина ꙁла ѹинећє нимь, и настоећє всакимь ꙁлимь противꙗ инмь М. 444. намь ѥ писаль даюкѥ ин ꙁнаньѥ П. 68. ѡнь ꙁнаюкѥ П. 143. ѹмираюкѥ ѹ своимь тестаментѹ ѡставиль ѥ Пб. 79. тестаменать бѹдѹћє ѹписаль Пб. 128. на крају XV и свега XVI вијека: чинеће Ст. пис. 1, 153. видеће Ст. пис. 2, 225. желеће 118. 141. хтеће 438. мислеће 438. будуће Н. Рањ. 20. 22. 41б. 79б. говореће 15. 92. 103. имајуће 38б. приповиједајуће 19б. идуће (крал) Збор. 93. будуће (највећи, поче просити) 3б. кимајуће 38. плачуће 31б. минујуће (Абрам) 38. текуће Д. Рањ. 44б. кријуће 11б. 21б. знајуће Буд. 20. (ако купил јест ствари укредене или по сили вазете, знајуће) 90. 136. — бб) за номинатив јед. женскога рода: XIV вијека у једном примјеру још са шт мјесто ћ: да(доу)щє М. 83. и са ћ истога вијека: бѹдѹћє (госпогꙗ Марѣꙗ бѹдѹћє свободꙗ) М. 211. XV вијека: госпога Тодора, видѹке (т. ј. вѣдоѹћє) и раꙁьмышлꙗюкє М. 418. на крају XV и XVI вијека: лежеће Ст. пис. 1, 65. велеће Ст. пис. 2, 245. желеће 205. говореће Н. Рањ. 93. имајуће 20. плачуће 25. беруће 52. обслужујуће 26. — вв) за номинатив јед. средњега рода (кад се налази за номинатив оба прва рода, нема сумње да је исти облик а не други какав и за средњи род): на крају XIV вијека: ѹ коѥмь намь господьство ти пише, даюкѥ намь П. 21. XV вијека: кралєвство ми хотећє платити М. 248. јер сунце ничеће нагнул' бише кола, свитли образ хтеће замакнути дола Ст. пис. 1, 27. — гг) кад нема номинатива, којему би био придјевен: раꙁѣ иꙁнимлюћє иꙁь ꙁаписа М. 368. такои бѹдѹћє, хоћє бити и с моиємь и с вашиємь поѹтениємь М. 501. — дд) за акусатив јед. мушкога рода, или управо за генитив, кад стоји мјесто акусатива, XVI вијека: овогај нађосмо обраћајуће људи Н. Рањ. 104. нађе њега тако чинеће Н. Рањ. 219б. ꙁаста мѹжа плаѹѹћє Збор. 31. видиє ѹовиека на пристолю сиедећє 40б. видиє орла сиедећє 38. тогај чловика видјет ћеш смрт хтеће Ст. пис. 2, 124. поновит' чини ме не ктеће Ст. пис. 5, 352. — ђђ) за датив

апсолутни стоји придјевен дативу: обладајуће понциоскому Пилату (Лук. 3, 1) Н. Рањ. 19.

б) промијењени ном. мн. на *и* долази: аа) за ном. јед. мушкога рода (кад прави ном. мн. мушкога рода долази и за ном. јед., нема сумње да долази и промијењени нити има разлога тражити други облик који би једнако с њим гласио); а тај номинатив мн. долази за ном. јед. мушкога рода још од XIV вијека, најприје долази са **шт** мјесто *ћ*, али у споменику познату само из рђава преписа и с тога у овој ствари по све непоуздану: **поклањающи се** М. 129. поуздано је тога вијека: **хотеки** М. 202. **мислећи** М. 210. али у то вријеме као да се је овај облик још колебао кад је замјењивао номинатив јед., јер се налази (и)**щеки** М. 178. **бѹдећи** М. 211. мјесто **иштоући**, **боудоући**, а ту ће бити номиналном номинативу јед. ** иште**, **боуде**, који је овај замјењивао, додано његово *ћи*. XV вијека: I. 4. **брѣгѹки** П. 168. **могѹки** П. 99. — I. 6. од глагола коме основа у садашњем вр. добива *д:* **бѹдѹћии** М. 336. **бѹдѹћи** М. 495. 511. 519. П. 52. 169. Пб. 120. — III. 2. **боюки се** М. 409. Пб. 100. **видеки** М. 518. — IV. **молећи** М. 326. П. 148. — V. 1. **обећиваюћи** М. 326. — V. 2. **кажѹки** П. 164. — V. 3. **хаюки** П. 168. — VI. **свѣтѹюки** П. 154. **потрѣбѹюћи** М. 339. и послије: у глагола којима основа садашњега вр. нема наставка: једући Ст. пис. 5, 89. Каш. 26. Радн. 17. Андр. пут 169. у других: I. 1. чтући Ст. пис. 1, 3. гредући Зор. 2б. Радн. 45. гудући Зор. 15. 47б. кредући Мрн. 53. — I. 2. љезући Ст. пис. 2, 334. — I. 3. живући Брн. 24. Вран. жив. 106. Див. 31. Банд. 49. Пос. 6.[1] — I. 4. могући Зор. 30. Злат. предгов. 2. Стар. 4, 114. стригући Зор. 46б. рекући Н. Рањ. 87б. Ст. пис. 5, 278. тукући Ст. пис. 4, 18. 160. — I. 5. кунући Ст. пис. 5, 38. Буд. 90. дмући Злат. 88б. — I. 6. вапијући Ст. пис. 3, 25. кријући Ст. пис. 4, 472. чујући Збор. 104б. Каш. 35. ријући Вран. жив. 65. с промјеном гласа *у* у *ов:* пловући Ст. пис. 3, 4. 129. 284. ровући Ст. пис. 1, 31. смјејући Ст. пис. 5, 254. с промјеном гласа **ѣ** у *ој:* појући Ст. пис. 3, 4. 205. 4, 25. Д. Рањ. VII. од глагола коме основа у садашњем вр. добија *н:* денући Андр. пут 254. од глагола којима се основе

[1] Штампарска ће погрјешка бити: живући Радн. 10.

у садашњем вр. шире добивајући од свагда *д:* будући Ст. пис. 1, 128. Н. Рањ. 23. Злат. 14. идући Збор. 92. Гунд. суз. III, LXXXVIII. како је у пошљеднјега у садашњем вр. долазило и *ђ* мјесто *д*, тако и у овом облику XVII вијека: иђући Радн. 6. 7. 12. Пос. 16. знајући Ст. пис. 5, 126. како је у пошљеднјега глагола у садашњем вр. основа добивала *д*, прелазио је тај глас и у овај облик XVII вијека: знадући Вран. жив. 22. 35. 69. 74. Мат. 18. 52. 53. Мрн. 34. Каш. 88. 92. Глав. 62. 63. 72. 77. 81. види и у трећој врсти. — I. 7. мрући Злат. 88б. од глагола који је из другога раздјела треће врсте у садашњем вр. прелазио и овамо: врући Брн. 68. — II. сахнући Злат. 88б. поникнући Бун. 49. — III. 1. желијући Хект. 35б. 39. имјејући Н. Рањ. 164б. имијући Н. Рањ. 164. Буд. 86. Мрн. 39. Глав. 48. умијући Андр. пут 207. разумијући Вран. жив. 75. Радн. 89. разумјејући Мат. 53. у овај су раздио прелазили овијем обликом гдјекоји глаголи из других раздјела и врста према да га имају и према глаголима међу које припадају: тако из другога раздјела ове врсте (види стр. 353) хотијући Збор. 92б. Град. дјев. 78. 105. 172. дух. 4. Зор. 28. Стар. 3, 303. 308. Вран. жив. 92. Див. 20б. Банд. 9. Мат. 27. Каш. грам. 108. Радн. 25. 34. хтијући Збор. 68б. Андр. дев. 41. ктијући Гуч. 66. 123. Радн. 42. ћутијући Град. дјев. 103. из истога раздјела (види и на стр. 360): млијући Пос. 30. глаголи којима је основа у садашњем вр. примала од других на крају *д*, XVII вијека: знадијући Радн. 15. имадијући Радн. 75. 91. — III. 2. бдећи Н. Рањ. 21. Хект. 2б. бјеснећи Ст. пис. 3, 358. бижећи Стар. 3, 301. велећи Гуч. 12. видећи Ст. пис. 2, 385. 5, 119. Д. Рањ. IXб. Вран. жив. 35. горећи Ст. пис. 3, 262. Радн. 66. желећи Ст. пис. 2, 116. 3, 139. 4, 28. Хект. 42б. Крн. 12. Јерк. 15. жеднећи Ст. пис. 3, 139. живећи Ст. пис. 2, 100. Хект. 27б. Брн. 24. Јерк. 88. Андр. дев. 59. клечећи Ст. пис. 3, 140. лежећи Стар. 3, 273. летећи Збор. 96б. мнећи Ст. пис. 2, 140. Вран. жив. 33. од истога глагола има и с доданим *д* на крају основе као у садашњем вр. а по том према глаголима прве врсте првога раздјела, XVII вијека: мнидући Вран. жив. 73. 80. прећи Н. Рањ. 23. пузећи Хект. 4. 33б. растећи Град. дух. 68. рестећи Ст. пис. 1, 38. свирећи Ст. пис. 4, 122. седећи Ст. пис. 1, 46. сједећи Ст. пис. 3, 217.

Д. Рањ. 12. стојећи Ст. пис. 2, 129. 276. 3, 352. 4, 157. 377. Град. дјев. 155. сажето: стећи Ст. пис. 2, 385. Зор. 26. Злат. 86б. Стар. 1, 218. Вран. жив. 35. 39. 86. Јерк. 40. 88. хотећи Ст. пис. 1, 3. Н. Рањ. 26б. Збор. 5. Ст. пис. 5, 127. Брн. 8. Пос. 18б. хтећи Д. Рањ. IX. Хект. 42б. Зор. 28. Злат. 4б. Јерк. 8. Каш. 44. ктећи Злат. 16. цафтећи Ст. пис. 3, 272. цватећи Зор. 68. цвилећи Ст. пис. 2, 188. 3, 3. 5, 302. процвилећи Бун. 50. цкнећи Орб. 129. Гунд. суз. III, XC. Андр. пут 283. — IV. вапећи Ст. пис. 5, 40. Злат. 7б. 17. приводећи Банд. III. говорећи Ст. пис. 1, 9. Н. Рањ. 56. Збор. 6б. Брн. 4б. Стар. 3, 303. Гуч. 2. гојећи Ст. пис. 4, 394. грозећи Ст. пис. 3, 91. јидрећи Ст. пис. 1, 158. крстећи Н. Рањ. 15. ловећи Ст. пис. 3, 4. мислећи Н. Рањ. 20. Ст. пис. 4, 442. молећи Ст. пис. 3, 465. Вран. жив. 18. носећи Ст. пис. 3, 91. правећи Злат. 14. славећи Збор. 34. Ст. пис. 2, 121. служећи Ст. пис. 2, 438. сумњећи Н. Рањ. 33б. ходећи Ст. пис. 3, 4. мимоходећи Н. Рањ. 37. чинећи Банд. 6. чтећи Град. дјев. 85. Хект. 36б. Буд. 80. штећи Банд. 141. Јерк. 14. чудећи се Стар. 1, 220. од глагола који инфинитивом припада у пету врсту: спећи Ст. пис. 4, 3. — V. I. благосливљајући Н. Рањ. 57б. благосливајући Вран. жив. 109. благосивљајући Гуч. 131. Банд. 48. разбирајући Гуч. 118. обећајући Д. Рањ. IVб. викајући Збор. 50б. 76б. 95б. одговарајући Банд. 2. гукајући Зор. 68б. давајући Андр. дев. 53. одавајући Вран. жив. 47. уздавајући Јерк. 41. даривајући Банд. 194. Каш. 25. дихајући Банд. 191. познавајући Банд. 243. Јерк. 45. имајући Н. Рањ. 164. Зор. 1. Вран. жив. 44. Банд. 227. Каш. 43. јахајући Стар. 3, 258. проклинајући Збор. 74б. заклинајући Каш. 52. заклињајући Вран. жив. 12. искушавајући Банд. 170. лелекајући Ст. пис. 5, 186. умирајући Мрн. 13. размишљајући Д. Рањ. VIII. помагајући Орб. 103. Каш. 29. споминајући Зор. 54б. наслађивајући Пос. 19. остаљајући Див. 13б. уфајући Ст. пис. 1, 329. целивајући Зор. 29б. Злат. 36g. Андр. дев. 44. читајући Вран. жив. 47. почитајући Зор. предгов. — V. 2. дрхћући Вран. жив. 47. Банд. 22. Мрн. 34. Јерк. 47. иштући Ст. пис. 2, 435. 3, 139. 4, 160. Радн. 62. јишћући Вран. жив. 71. Јерк. 8. јашући Збор. 1б. Каш. 40. заклињући Н. Рањ. 216б.[1] кољући Ст. пис. 1, 48. подла-

[1] У рукопису стоји „заклинући“ може бити само писар. гријешком.

жући Радн. 56. одмећући Гуч. 14. умирући Пос. 36. пишући Ст. пис. 1, 19. Див. 20. плачући Ст. пис. 1, 110. Зор. 29. Брн. 126. Стар. 4, 114. Злат. 906. примљући Банд. 194. простирући Хект. 23. шаљући Радн. 56. храмљући Радн. 19. зачињући Хект. 156. Банд. 180. — V. 3. дајући Ст. пис. 1, 48. Збор. 94. Брн. 64. Вран. жив. 45. Банд. 230. Каш. 22. Радн. 2. продајући Буд. 91. Глав. 71. надијући се Ст. пис. 1, 67. познајући Злат. 756. Пос. 186. Јерк. 46. Каш. 92. Андр. нач. 19. Радн. 12. сазнајући Зор. 26. кајући Ст. пис. 3, 465. Радн. 62. рвући Ст. пис. 2, 42. овамо је прелазило из првога раздјела ове врсте: целијући Јерк. 71.[1] — VI. обитујући Ст. пис. 1, 5. завршујући Злат. 85. прикажујући Андр. дев. 47. купујући Буд. 91. милујући Стар. 1, 223. радујући се Стар. 3, 226. штујући Вран. жив. 15. у овој се врсти налази и одведујући Вран. жив. 90. упутујући Град. дух. 86. — бб) за номинатив јед. женскога рода: прем да и прави номинатив јед. женскога рода исто тако гласи (види даље под 2.), ипак кад прави номинатив мн. мушкога рода долази и за номинатив јед. женскога рода (види напријед стр. 356) и кад промијењени ном. мн. долази и за ном. јед. мушкога и (како ће се одмах видјети) средњега рода, не може бити сумње да исти промијењени ном. мн. долази и за ном. јед. женскога рода: скубући Злат. 100. живући 186. кунући Ст. пис. 4, 448. вапијући Стар. 4, 113. пијући Ст. пис. 1, 64. пловући Ст. пис. 4, 62. појући Ст. пис. 3, 4. словући Ст. пис. 2, 87. будући Вран. жив. 105. мрући Злат. 886. видећи Ст. пис. 5, 119. Вран. жив. 42. горећи Ст. пис. 2, 352. живећи Андр. пут 145. летећи Ст. пис. 2, 19. мнећи Злат. 876. мнијући Ст. пис. 2, 19. сједећи Ст. пис. 5, 276. стојећи Зор. 66. Каш. 94. стећи Ст. пис. 2, 444. Буд. 146. Јер. 24. хотећи Вран. жив. 113. хтећи Ст. пис. 1, 10. 2, 150. 334. 444. Бун. 14. цафтећи Ст. пис. 4, 30. говорећи Банд. 38. гојећи Ст. пис. 3, 88. мислећи Р. Рањ. 67. ронећи Ст. пис. 3, 88. норећи 129. находећи Каш. 89. штећи Каш. 86. имајући Банд. 9. целивајући Н. Рањ. 856. движући Ст. пис. 5, 196. дрћући Зор. 28. плачући Збор. 26. надијући се Зор. 286. познајући Каш. 92. остајући Каш. 81. смјејући се Ст. пис. 5, 257.

[1] Испореди напријед на стр. 355 споменуто „даријући."

ишчекујући Андр. дев. 92. — вв) за ном. јед. средњега рода од XVI вијека: цвијеће цтећи Ст. пис. 4, 133. будући усахнуло тило Кашт. 70. будући писмо једно Ђам. 4б. — гг) за ном. мн. женскога рода: текући Злат. 96б. Андр. нач. 32. пловући Ст. пис. 2, 78. појући Ст. пис. 2, 78. 5, 208. хотијући Збор. 105б. видећи Ст. пис. 3, 330. цвилећи 88. веселећи Стар. 4, 115. хвалећи Вран. жив. 41. дршћући Ст. пис. 4, 222. берући Ст. пис. 5, 208. уздајући Стар. 4, 115. — дд) за ном. мн. средњега рода: видећи Ст. пис. 3, 330. цвилећи 330. имајући Злат. предгов. 2б. 84б. — ђђ) кад нема номинатива којему би био придјевен: доходєћи намь на памети М. 326. с проштењем рекући Ст. пис. 5, 101. испореди и напријед на стр. 356. — ее) за акус. јед. мушкога рода и то не само кад је ријеч којој се придијева доиста у акус.: живи плам угледах горећи Ст. пис. 3, 353. од суза живући кладенац пролити Ст. пис. 3, 389. него и кад се акусатив замјењује генитивом: гдје чујаху Исуса будући Н. Рањ. 41. сина чловјечанскога стојећи 23. сина човјечанскога гредући 13б. вука гредући 25б. видивши сатира у дипли свирећи Ст. пис. 4, 117. зачује Радата лелекајући Ст. пис. 5, 186. ако га гледа крађујући Брн. 24. кога види празнујући Брн. 55. види крађа до паса у огањ стећи Стар. 4, 116. тада ће видити сина божјега приходећи у облаку Банд. 1.[1] — жж) за акус. јед. женскога рода: ходећи Н. Рањ. 67. нека ју не би састао цвилећи Ст. пис. 5, 121. види звизду гредући Стар. 4, 111. чула сам ју вапијући Вран. жив. 56. — зз) за акус. јед. средњега рода: видећ добро своје тако на криж мрући Ст. пис. 1, 188. — ии) за акус. мн. мушкога рода: видје друге стојећи Н. Рањ. 34. видећи ученике своје трудећи се 40б. нађе их спећи 97б. нађе их цвилећи Ст. пис. 2, 416. спећи их находи Ст. пис. 5, 129. анђеле у(з)лазећи Брн. 56б. најде их бдећи Банд. 17. — јј) за датив јед. мушкога рода: ки би дал жејући капљу воде теби Ст. пис. 1, 188.

Исти овај облик у истој служби долази и без крајњега вокала: није прилике мислити да би таки облик без вокала

[1] Тако и са шт мјесто ћ према црквенијем књигама: слыша вєпра сапающїи Стар. 4, 74.

био номинатив јед. мушкога рода начињен од основе у којој је сложени наставак, јер се служба за коју би био начињен већ није осјећала да је служба која иште падеж, и ако би за ту службу био начињен, — ако би био начињен да буде номинални номинатив јед. мушкога рода, не би могао одмах чим је начињен замјењивати и друге падеже и друге родове; с тога облик без вокала на крају не ће бити ништа друго него исти номинатив мн. окрњен онако од прилике како се крњио инфинитив, те окрњен долази онако као цио и за друге облике: таки се облик јавља у почетку XV вијека на мјесту гдје један говори о себи у множини: творећь М. 248. то је једини примјер до свршетка XV вијека, а на свршетку тога вијека и послије долази чешће, али опет много рјеђе него цио: а) за номинатив јед. мушкога рода (тај падеж види још и даље под 3. б.): I. 1. бљудућ Хект. 48. гредућ Ст. пис. 1, 16. гудућ Зор. 14. — I. 3. скубућ Крн. 22б. живућ Злат. 63б. Гунд. суз. I, LXVI. — I. 4. бргућ Ст. пис. 1, 278. могућ Ст. пис. 3, 185. 5, 82. Д. Рањ. 32.[1] — I. 6. пролијућ Ст. пис. 1, 75. полијућ Д. Рањ. 71б. плијућ Д. Рањ. 58б. чујућ Зор. 66б. знајућ Ст. пис. 4, 392. од глагола којима основе у садашњем вр. од свагда добивају *д:* идућ Д. Рањ. 29. будућ Ст. пис. 1, 189. 5, 81. Д. Рањ. 68. Зор. предгов. Злат. 2. Мат. 12. Радн. 21. — III. 1. желијућ Крн. 11б. — III. 2. видећ Д. Рањ. 22. Хект. 2б. Бун. 31. горећ Д. Рањ. 105. гудећ Зор. 57. држећ Зор. 2. Буд. 109. желећ Хект. 47б. кипећ Мрн. 49. лежећ Ст. пис. 1, 9. пузећ Хект. 43б. растећ Д. Рањ. 51б. сидећ Банд. 98. достојећ Злат. 40. сажето: стећ Д. Рањ. 21б. Хект. 7. 41. Злат. 7б. 17б. 30б. такођер сажето: постећ Ст. пис. 1, 18. хотећ Ст. пис. 1, 18. Д. Рањ. VII. Стар. 3, 240. хтећ Ст. пис. 1, 31. Хект. 3. 15б. Зор. 15б. Злат. 14б. Мрн. 46. ктећ Д. Рањ. 27. Чубр. 10б. од истога глагола и по првом раздјелу ове врсте: хотијућ Ст. пис. 1, 321. цтећ Д. Рањ. 41. штедећ Хект. 46б. — IV. бранећ Радн. 39. вапећ Ст. пис. 3, 388. говорећ Банд. 21. Радн. 45. љубећ Хект. 33. мислећ Буд. 109. молећ Злат. 40. доносећ Радн. 24. служећ Злат. 82. судећ Радн. 23. утопећ Бун. 52. тужећ Зор. 2б. находећ Буд. 114.

[1] И са *ж* мјесто *г:* жежућ Зор. 12б. 22б.

чтећ Хект. 2. — V. 1. разбирајућ Гунд. пс. 35. викајућ Злат. 81б. владајућ Радн. 48. даривајућ Глав. 12. делајућ Глав. 12. имајућ Злат. 37. Радн. 35. размишљајућ Зор. 28б. смишљајућ Ст. пис. 5, 351. Мрн. 49. надајућ се Злат. 18б. питајућ Хект. 32б. предајућ Злат. 18б. пуштајућ Злат. 17. устезајућ Злат. 17б. ишчекивајућ Андр. пут 394. — V. 2. мажућ Хект. 22. плачућ Зор. 2б. Мрн. 31. — V. 3. дајућ Буд. 153. — VI. обслужујућ Хект. 28б.— б) за ном. јед. женскога рода: јидућ Ст. пис. 1, 268. крадућ Д. Рањ. 7б. могућ Злат. 45б. текућ Ст. пис. 4, 434. Хект. 8б. 24б. пијућ Ст. пис. 1, 268. пловућ Крн. 22б. идућ Д. Рањ. 125б. будућ Бун. 20. видећ Злат. 89. желећ Јерк. 47. стећ Ст. пис. 1, 51. молећ Злат. 32. носећ Злат. 99б. срдећ Ст. пис. 1, 111. творећ Д. Рањ. 30. чинећ Ст. пис. 1, 127. приближајућ Каш. 75. викајућ Злат. 7б. згледајућ Злат. 53. дивјајућ Д. Рањ. 91б. примајућ Злат. 27. движућ Ст. пис. 1, 27. ишћућ Ст. пис. 1, 268. купљућ Д. Рањ. 22. берућ Злат. 45б. трајућ Злат. 5. ткајућ Крн. 3б. вјерујућ Злат. 46. — в) за ном. јед. средњега рода: зријућ Ст. пис. 1, 223. видећ Д. Рањ. 22. пландујућ Д. Рањ. 22. — г) за ном. мн. свакога рода: гредућ Ст. пис. 1, 29. бијућ Ст. пис. 1, 20. 4, 422. вијућ Ст. пис. 1, 117. пијућ Н. Рањ. 180. појућ Хект. 25б. чујућ Злат. 17б. с уметнутим у основи *д* XVII вијека: знадућ Банд. 21. жерућ Ст. пис. 1, 294. стерућ Ст. пис. 1, 38. 294. видећ Злат. 80б. држећ Ст. пис. 1, 13. Хект. 12. живећ Ст. пис. 2, 444. лежећ Ст. пис. 1, 112. с уметнутим у основи *д* XVII вијека: млидућ Радој. 19. бесједећ Злат 87. бранећ Злат. 86б. возећ Хект. 3. говорећ Ст. пис. 5, 125. Радн. 65. гр̏дећ Радн. 17. жалећ Ст. пис. 1, 66. словећ Ст. пис. 1, 162. сусритећ Збор. 61б. ходећ Д. Рањ. V6. привртајућ Ст. пис. 1, 195. гледајућ Ст. пис. 4, 365. нукајућ Збор. 10б. зачињајућ Крн. 12б. размашућ Ст. пис. 1, 14. дајућ Јерк. 25. постајућ Хект. 11б. подвикујућ Хект. 22б путујућ Ст. пис. 4, 264. Д. Рањ. VII.

2. Номинални номинатив јед. женскога рода разликовао се од обичнога само тијем што је на крају мјесто **а** имао **и**, као и нека имена женскога рода с основом на **ја** (види стр. 9), а тако долази само у споменицима у којима претеже црквени језик, те му је и **шт** мјесто *ћ* у основи:

ѡставлꙗющи М. 14. **соущии** М. 65. У живом се говору тај облик замјењивао како је речено напријед под I. II. 1. Види и ниже под 3. — Сложени је облик постајао као у адјектива: к реченом номиналном облику приступао је ном. јед. женскога рода од прономина **и**: **сѫщии**, али не долази изван споменика у којима претеже црквени језик.

3. Сви остали падежи осим већ поменутијех (номинатива јед. мушкога, средњега и женскога рода и номинатива мн. мушкога рода), како је речено, постајали су од основа у којима је сложени наставак са свијем онако као у имена с основом на **ја**:

а) Долазе са **шт** у основи мјесто *ћ* у споменицима у којима претеже црквени језик, а тако са **шт** долазе кад кад и у другима до свршетка XV вијека, али јамачно и у њима према црквенијем књигама или према књигама старијим у којима се више држао црквени језик (испореди даље под в.): Генитив једнине мушкога и средњега рода номинални: **господьствоующа** М. 27. **всемогоущаа** М. 39. **махающа** Стар. 4, 74. **сьща** (гријешком мјесто **соуща**) П. 99. сложени: **находещаго** М. 4. **животкорещаго** М. 10. 299. **владвщаго** Пб. 90. П. 145. изједначен с прономиналним (види стр. 160): **соущега** М. 116. **владвщега** Пб. 63. 90. **животкорещега** М. 320. — Датив једнине мушкога и средњега рода номинални: **дрьжещу** М. 161. **веселещу** М. 161. сложени (види стр. 164): **бвдоущоумоу** М. 90. 91. **поспѣющоумоу** Шаф. pam. 1873. 100. **лежещоумоу** Стеф. 22. **глаголющоумоу** Шаф. pam. 1873. 100. **ꙁовоущоумоу** Стеф. 18. са *о* мјесто **оу** (види стр. 164) **владвщомв** Пб. 82. **живоуштомоу** Стар. 4, 74. **прѣдрьжещомоу** М. 48. **испльнıающомоу** Шаф. pam. 1873. 100. **глаголющомоу** 100. изједначен с прономиналним (види стр. 164): **сѣдоущемоу** Стеф. 17. **владвщемв** Пб. 42. — Акусатив јед. мушкога рода номинални: **глаголющь** М. 3. **лежещь** Сав. 11. **соущь** Стеф. 24. сложени: **боудоущии** М. 27. **приходоущии** М. 114. **сѫщи** П. 68. женскога рода: **имѫщѫ** М. 233. — Локатив јед. мушкога и средњега рода номинални: **ключи се** М. 5. сложени (види стр. 182-3): **боудоущиимь** М. 216. 278. **животкорещиимь** М. 273. изједначен с прономиналним (види стр. 183): **бвдоущемь** М. 10. 223. 263. 333. 569. **придвщемь** М. 109. **приходещемь** М. 188. **животкорещемь** М. 290. 295. 324. 331. 401.

413. са *о* мјесто *е* (јамачно грijешком према дативу): **боудоуштомь** Стар. 4, 139. — Генитив множ. за сва три рода сложени: **владоущихь** М. 68. 192. **цвьтещихь** Сав. 10. **бороущихь** Стеф. 7. **ѵфаюшихь** М. 427. — Датив множ. номиналии мушкога рода: **покланяющемь** се Стеф. 29. сложени (види стр. 198): **гредоуштїнмь** Стар. 4, 233. **зьрещимь** М. 88. **слоужещимь** М. 11. **господьсткоующимь** М. 15. **жалоующимь** М. 88. — Номинатив и акусатив двојине мушкога рода номинални: **носеща** Сав. 13. **просеща** М. 166. **припадлюща** 166.

б) По живом говору са *ћ* у основи долазе врло ријетко: XIII вијека само у једном споменику, а у њему само три падежа сва три од исте основе: дат. јед. мушк. номинални: **боудоукоу** М. 20. дат. јед. жен. номинални: **боудоуки** М. 20. акус. јед. мушк. сложени: **боудоуки** М. 20. XIV вијека немам ни једнога примјера. XV вијека долази један пут ном. мн. женск. номинални: **плаћаюће** М. 327. један пут дат. мн. сложени: **доходећимь** М. 327. три пута инстр. мн. сложени, али од исте основе, која се је још и помјерила прешавши између основа садашњега времена на **и** међу оне на **а**: **кисућеми** М. 404. 509. **кисућими** 510. три пута локатив мн. али само од једне основе: **будукехь** М. 299. 348. **будукиехь** М. 414. један пут ном. дв. мушк.: **служећа** М. 462. — Што свега тога времена тако — за чудо — мало примјера има, ако би се и мислило да су сви узети из живога говора, опет ће бити свједочанство да је већ у то вријеме у партиципу једва више живота било него данас. — На свршетку XV вијека и послије до свршетка XVII чешћи су примјери и за неке између поменутијех падежа и за друге: у писаца је било мисли за које треба партицип, јер су им долазиле из странијех књига, али у језику није било облика за њих, те су их писци из нова градили у основи према сачуваном номинативу мн. а у осталом према другим ријечима; а тако су из нова градили од основа у којима је сложени наставак — дакле од основа на **ја** — и оне напријед споменуте падеже који су се још чували у језику али се нијесу осјећали да су падежи, као номинатив јед. сва три рода. На тај начин од свршетка XV вијека долази: нов номинатив јед. мушкога рода и једнак с њим акусатив: смрдећ кип Ст. пис. 1, 107.

краљ грабећ Ст. нис. 4, 392. сложени, који замјењује и вокатив: дух живући Ст. цис. 3, 130. 4, 82. од суза живући кладенац пролити Ст. пис. 3, 389. боже живући 442. свемогући Вран. жив. 41. тамјан горећи Банд. 228. — Номинат., акусатив и вокат. јед. средњега рода: свако живуће Ст. пис. 3, 357. живуће све Ст. пис. 4, 212. пловуће Град. дјев. 54. смрдеће тијело Гуч. 11. — Номинат. јед. женскога рода: смрдећа ствар Збор. 23б. спећа Вран. жив. 35. лежећа 62. сложени, којим се замјењује вокатив: около стојећа браћо Банд. 112. — Генитив. јед. мушкога и средњега рода номинални: имијућа Буд. 152. умијућа Стар. 3, 240. чинећа Буд. 85. говорећа Банд. 13. сложени, који долази и мјесто номиналнога: лизућега Банд. 116. упијућега Н. Рањ. 19б. 23. вапијућега (и говорећа) Банд. 13. идућега Н. Рањ. 22б. говорећега 23. невољећега 17. умирајућега (ꙋмирающєга) Див. 27. — Генитив јед. женскога рода, који је номинални и сложени једнак: живуће Андр. дев. 163. сијевајуће Банд. 226. — Датив јед. мушкога и средњега рода сложени: живућему Вран. жив. 14. сједећему (узли на главу његову сједећему, super caput ipsius recumbentis) Н. Рањ. 89. ходећему Банд. 294. — Датив јед. женскога рода номинални: текући (к једној врући раскошни, потоком текући) Зор 10б. летећи Ст. пис. 3, 429. сложени: живућој Ст. пис. 3, 287. стећој Буд. 37. — Акусат. јед. женскога рода: носећу (траву носећу сјеме) Н. Рањ. 113б. чинећу 113б. говорећу Вран. жив. 39. — Иструментал јед. женскога рода: цтећом Збор. 49. — Локатив јед. мушкога и средњега рода: говорећем Банд. 14. замијењен дативом: у трпећему Андр. дев. 154. — Номинатив мн. мушкога рода сложени: траци врући од сунца Ст. пис. 2, 405. — Номинатив мн. женкога рода: пловуће Ст. пис. 3, 313. — Генитив мн.: живућијех Андр. дев. 92. упијућијех Н. Рањ. 53. саснућих Банд. 36. уфајућих Ст. пис. 1, 27. продавајућих Банд. 168. починјућих Банд. 210. — Датив мн.: сједећијем Н. Рањ. 70б. 193. стојећијем 98б. блудећим Брн. 24. просећим Зор. 29б. чекајућијем Див. 7б. кажућим Д. Рањ. 67б. продајућим Банд. 253. празнујућим Брн. 24. наслидујућим Банд. 31. замијењен инструменталом: љубећими Див. 8. — Акусатив мн. му-

шкога женскога рода: саснуће Банд. 29. нађе их спеће Н. Рањ. 97б. имајуће Н. Рањ. 24. продавајуће Банд. 61. видје друге стојећи на двору празнујуће Н. Рањ. 34.[1] — Инструментал мн.: свrбећими Н. Рањ. 26б. Банд. 17. плачућијеми Див. 31. наслидујућими Банд. 150. изједначен с дативом: стећим Н. Рањ. 173б. — Локатив мн.: минућијех Град. дјев. 41. — Види још даље под в.

в) Гинући овај партицип није само падеже губио, како се напријед видјело, него су му се и основе помијерале, и то од друге половине XV вијека,[2] прем да су се сачувале и непомјерене, а помијерале су се на различне начине:

аа) основе које пред ntja имају а изједначивале су се с онима које пред ntja имају и: I. 5. дмећи Ст. пис. 1, 55. 4, 17. кунећи Ст. пис. 2, 518. — I. 6. од основе којој се ѣ шири у *oј:* појећи Ст. пис. 5, 226. 349. Брн. 52. појећ Ст. пис. 1, 195. 252. од основе која је од других глагола примала *д:* знадећи Буд. 55. Мрн. 155. — I. 7. мрећи Ст. пис. 2, 394. 5, 186. Стар. 1, 234. Орб. 61. Јерк. 51. 96. — II. гинеће весеље Вран. жив. 49. — III. 1. разумећим (дат. мн.) Зор. 67. — V. 2. вичећи Ст. пис. 4, 137. иштећи Бун. 50. кољећи Мрн. 54. разлажећи Зор. 1б. миришећи Ст. пис. 2, 361. — V. 3. зовећи Орб. 269. Андр. дев. 58. пут 437. рвећи се Буд. 100.

бб) основе које пред ntja имају и изједначивале су се с онима које пред ntja имају а: III. 2. хотѣћи Пб. 120. Ст. пис. 1, 62. хотућ Ст. пис. 1, 21. видући Ст. пис. 1, 31. горући Н. Рањ. 44б. Збор. 53б. Ст. пис. 2, 94. 3, 353. Вран. рјеч. 84. Злат. 18. Гунд. суз. II, LI. горућ Ст. пис. 2, 445. 344. Мик. 115. горуће (на молитви горуће сташе. ном. јед.) Град. дјев. 157. горућега Н. Рањ. 122. Брн. 41. Банд. 125. горућу (акус. јед. жен.) Ст. пис. 4, 114. горућијем (инстр. јед. муш.) Ст. пис. 2, 445. 3, 277. горућом (инстр. јед. жен.) Гуч. 14. Каш. 86. Радн. 56. горућу (локат. јед.) Зор. 18. горућему (за локат. јед.) Збор. 89. горућој (локат. јед. жен.) Андр. дев. 176. горући (плами) Ст. пис. 2, 446. (свитњаци) Брн. 19б. горуће (акус.

[1] У примјерима Н. Рањине може бити и да није акусатив него мјесто њега номинатив на *е;* види напријед стр. 356.

[2] Има и XIV вијека послѣдѹщомь М. 229. али лако може бити да је само писарском гријешком иза првога ѹ изостављено ю.

мн. жен.) Град. дух. 37. (муш.) Каш. 66. горући (инстр. мн.) Ст. пис. 1, 186. горућими (инстр. мн.) Стар. 4, 114. горућијем (за инстр. мн.) Град. дјев. 177. Андр. пут 42. уздржући Каш. 105. уздржућ Ст. пис. 1, 130. јиздући (ном. мн.) Ст. пис. 1, 12. кипући Вран. жив. 89. Мрн. 53. летућа (ном. мн. сред.) Брн. 53. сидући Ст. пис. 1, 11. стојући 31. стојуће Д. Рањ. 8б. хитућ Ст. пис. 1, 16. 223. — IV. јидрући Ст. пис. 1, 31. слазући 57. мрмњући 29. мрмљући Брн. 52б. слишући Ст. пис. 1, 21. тишући 21. тртњући 31. носуће (акус. мн.) Н. Рањ. 114б. животворућега Банд. 133. плазућије (ген. мн.) Радн. 64.

вв) основе које пред **ntja** имају и изједначивале су се с онима које у садашњем вр. имају наставак **ja**: III. 1. жељућ Зор. 49. — III. 2. мњући[1] Ст. пис. 1, 36. — IV. ѡблюблюће М. 444. мишљућим Брн. 57.

гг) основе које пред **ntja** имају и изједначујући се с онима које у садашњем вр. имају наставак **ja** узимале су од њих само **j** које се с предњим гласом слагало по својим законима: III. 2. живљећи Н. Рањ. 151. Орб. 120. 300. тр пљећу (акус. јед. жен.) Мик. грам. 34. жељећ Радн. 44. — IV. противлеће Пб. 119.[2] слављећи Н. Рањ. 217. стављеће Н. Рањ. 174. љубљећи Град. дјев. 50. 53. дух. 78. 86. Брн. 16. 65б. љубљећим Н. Рањ. 204. љубљећега Орб. 70. и без *л*, које се и у другим таким приликама могло избацити: љубјећи Н. Рањ. 30б.

дд) основе су пред **ntja** и гласом **а**, који пред њим имају, губиле друге наставке: тако у глагола V врсте другога раздјела: затварућ Ст. пис. 1, 49. размишљући Зор. 75. бјегуће (вријеме) Ст. пис. 2, 493. бјегућијем (инстр. јед.) Ст. пис. 4, 443. бјегућим 443. бјегућу Злат. 39. бигућих Мрн. 54. у глагола VI врсте: вјекуће Ст. пис. 3, 123.

ђђ) основе какве су у глагола шесте врсте у инфинитиву прелазиле су цијеле међу основе глагола првога раздјела пете врсте: силовајућ Зор. 1б. куповајући Банд. 168. приноћевајући 222.

[1] Ако не би требало читати: мнијући.

[2] Овамо би могло ићи и дилеће М. 469. али може бити да је ѥ стоји само писарском гријешком мјесто є, као што стоји у истом споменику и босилскѥ, киднкшѥ.

ее) у основи се мјесто ћ узимало из црквенијех књига *шт;* то мислим да се догодило овако: кад се на свршетку XV и у почетку XVI вијека почеше повраћати падежи, онда се и сам номинални номинатив сачувани како је напријед показано тако слабо осјећаше шта је да не могаше бити довољан углед за остале падеже него се мишљаше да је *шт* у облицима који бијаху познати из црквенијех књига или из књига писанијех више црквенијем језиком нешто друго него његово ћ, те се и они узимаху за углед; а томе ће бити потврда што се номинални номинатив јед. мушкога рода не находи са *шт*, него само други падежи и сложени номинатив јед., којих у живом говору већ није било; основа је или остајала помјерена само тијем начином или се и више помијерала: основа помјерена само пошљедњим начином: љезушта (ном. мн. сред.) Н. Рањ. 114. живушти Н. Рањ. 141б. живѹщє (ном. јед. сред.) Збор. 65. текуште (ген. јед. жен.) Ст. пис. 3, 330. 4, 82. ѹмирающѹ (акус. јед. жен.) Збор. 33. — основа још више помјерена, и то *а*) још онако како је споменуто напријед под бб.: горушта (ном. јед. жен.) Ст. пис. 2, 343. 3, 465. Гуч. 183. (вок. јед.) Ст. пис. 2, 324. горуште (ном. јед. сред.) Ст. пис. 3, 357. 4, 258. (ген. јед. жен.) Ст. пис. 2, 111. Гуч. 155. горушти (акус. јед. мушк.) Ст. пис. 3, 357. горѹщєга Збор. 126б. Јерк. 96. горушту (акус. јед. жен.) Каш. 72. горуштом (инстр. јед. жен.) Ст. пис. 4, 243. горушћем (лок. јед. мушк.) Ст. пис. 1, 281. горуштијех (ген. мн.) Ст. пис. 5, 36. горуште (акус. мн. мушк.) Каш. 42. летушта (ном. мн. сред.) Н. Рањ. 114. (ном. јед. жен.) Ст. пис. 2, 19. 3, 142. летуште (акус. јед. сред.) Ст. пис. 3, 356. Град. дјев. 54. (ном. акус. мн. жен.) Ст. пис. 3, 354. 4, 318. Див. 20. свјетлушта (ном. јед. жен.) Ст. пис. 3, 353. 4, 308. свјетлуште (ном. вок. јед. сред.) Ст. пис. 4, 204. 318. (ном. мн. жен.) Ст. пис. 3, 314. 5, 314. свјетлуштему Ст. пис. 3, 317. — *б*) још онако како је споменуто напријед под дд.: у глагола друге врсте: гркуште (ген. јед. жен.) Ст. пис. 3, 122. у глагола пете врсте: бјегуште (акус. мн. жен.) Ст. пис. 5, 93. у глагола шесте врсте: вјекушти (ном. акус. јед. мушк.) Ст. пис. 3, 58. 4, 245. вјекуште (акус. јед. сред.) Ст. пис. 3, 143. (ген. јед. жен.) Ст. пис. 4, 4. 204. вјекуштему Ст. пис. 3, 317. — Иза *шт* у ном. акус. јед. средњега рода

долази и *о* мјесто *е* изван слика, а то опет показује како се слабо осјећало да је *шт* исто што и *ћ:* вјекуштo Ст. пис. 3, 143. 144. 145.[1]

ПАРТИЦИП САДАШЊЕГА ВРЕМЕНА
ПАСИВНИ.

Постаје од основа садашњега времена наставком **ma**, од којега остаје **m** у словенским језицима, а крајње се **a** слаже с падежнијем наставцима као у имена којима се основа свршује на чисто **a**. Основе које у садашњем вр. немају наставка, добивају у овом облику наставак **a**, који у словенским језицима гласи *о*. Изван споменика у којима претеже црквени језик врло је риједак, и гдје се находи само је остатак из старијих књига у којима се више држао црквени језик: XIV и XV вијека од основе која у садашњем вр. нема наставка: кидомо П. 25. видомо П. 66. 156. Што има XVI вијека: негасимаго Збор. 162. мислима Буд. 43. ненаситиме 43. узето је из црквенијех књига.

ПАРТИЦИП ПРОШЛОГА ВРЕМЕНА
АКТИВНИ ПРВИ.

Основа му је онака каква је инфинитиву; у глагола друге врсте могло се основи крајње **нѫ** и одбацити, ако би се тада свршивала на сугласно.

Наставак је двојак: **ans** и **vans**; први долази до основа које се свршују на сугласно, а други до основа које се свршују на самогласно; али између основа на самогласно оне у глагола четврте врсте примају и један и други наставак, и кад примају први, онда им се крајње *и* мијења на *ј*, које се с предњим сугласним слаже по својим законима; у српском се језику од скора наставак **ans** иза сугласнијех замијенио наставком **vans**. И једнијем и другим наставком постаје основа овому партиципу само за номинатив једнине мушкога и средњега рода, а за све друге падеже добија још наставак **ја** (као у партиципа садашњега вр.), те оба

[1] Што и данас има *њемушти* (Вук. рјеч.) ни то није другачије дошло у народни језик (онолико колико је дошло).

наставка тако сложена гласе **ansja** и **vansja**. У сложеном се наставку глас **j** с предњим **s** у словенским језицима саставља у **ш**; а у сложеном и у несложеном отпада **n**,[1] а **a** пред њим слаби у **ъ**, које кад се основе у глагола четврте врсте састављају с наставком без **v** прелази предњега гласа ради у **ь**, а у српском језику отпада и **ъ** и **ь**.

I. Прости наставци. Од основа које имају прости наставак, како је речено, постаје само номинатив јед. мушкога и средњега рода и то као у имена у којих је основа на сугласно, јер се и ове основе свршују на сугласно **s**: у мушком роду отпада наставак падежни, а у средњем га роду и нема, као што га нема ни у имена средњега рода с основом на сугласно; тада и крајње **s** од основе не имајући за собом самогласнога отпада; што остаје показано је напријед, и по томе у оба рода номинатив јед. једнако гласи, као што једнако гласи и у партиципа садашњега времена.

А. наставак **ans**:

а) иза сугласнога: I. 1. **проуыть** Стар. 4, 75. довед Стар. 3, 275. изјид Ст. пис. 1, 77. **падь** Стеф. 14. Стар. 3, 228. Ст. пис. 1, 49. усед Стар. 3, 321. од основе којом се замјењује у овом облику глагол *ићи:* шад Ст. пис. 1, 19. **дошадь** М. 394. П. 83.[2] 112. Ст. пис. 1, 21. Н. Рањ. 31б. Ст. пис. 5, 201. Хект 6б. Зор. 28б. Злат. 29б. Чубр. 8б. Крн. 23б. ишад (egressus) Н. Рањ. 167б. изашад Ст. пис. 4, 174. Злат. 87б. Вран. жив. 37. нашад Н. Рањ. 40б. Ст. пис. 2, 438. 3, 164. 4, 135. Д. Рањ. 21б. **изънашадь** П. 134. **ѡбнашадь** М. 260. Пб. 19. ошад Злат. 96. **ѡбьшьдь** Г. 13, 371. обашад Ст. пис. 4, 9. одашад Н. Рањ. 61. пошад Н. Рањ. 97б. Збор. 30б. Хект. 4б. Буд. 68. пришад Ст. пис. 3, 379. 4, 96. 151. Злат. 18б. прошад Ст. пис. 4, 116. 5, 214. Зор. предгов. сашад Д. Рањ. 81. Вран. жив. 23. у сложеном с приједлогом на сугласно долази *и* од XVI вијека: изишад Н. Рањ. 59. узишад 203б. обишад Ст. пис. 2, 411. — I. 2. **понесь** М. 162. **изънесь** П. 139. улиз Стар. 3, 250. — I. 4. **ѡдьврьгь** М. 457. **раждегь** М. 134. помог Ст. пис. 1, 52. рек Стар. 3, 233. потек Н. Рањ. 99б. утек Стар. 3, 301. с ра-

[1] Кад не би отпадало **n**, било би од њега и предњега **a** исто што је у партиципу садашњега времена.

[2] На том је мјесту средњега рода: **дошадь ѡно дрѣво.**

ширеним коријеном као што се и у инфинитиву ширио: **нꙁклѣкь** Стеф. 15. — I. 5. **клънь** М. 1. напан Ст. пис. 1, 62. Зор. 41б.[1] **почьнь** Г. 13, 370. почан Ст. пис. 1, 47. 2, 385. 5, 146. Збор. 173. Хект. 27б. 39б.[2] **вꙁьмь** М. 53. **вꙁемь** М. 146. **вꙁамь** М. 462. Н. Рањ. 47б. 102. 111. Збор. 25б. Ст. пис. 5, 122. Д. Рањ. 55б. вазам Ст. пис. 1, 20. 3, 119. Хект. 10. 32. Зор. 17б. **иꙁамь** М. 508. Пб. 125. Ст. пис. 5, 37. изнам Хект. 25. **обьѥмь** Сав. 12. обујам Зор. 75б. однам Ст. пис. 1, 84. 94. **поꙗмь** Збор. 26. **приѥмь** Стеф. 20. М. 137. **приемь** М. 317. **приꙗмь** М. 427. Ст. пис. 1, 196. Д. Рањ. 28б. Радој. 24. снам Стар. 3, 302. дам Ст. пис. 1, 94. надам 113. — I. 7. глас *р* узимао се за сугласно: стар (conterere) Ст. пис. 2, 482. **простръ** (expandere) Стеф. 18. **простьрь** Стеф. 27. простар Ст. пис. 1, 35. — II. у глагола те врсте да би био партицип с овијем наставком, одбацивало се основи крајње *ну*, ако би се тада свршивала на сугласно: двиг Стар. 3, 282. досег Крн. 23. истег 6. потег 6. протег 23. истрг Стар. 3, 237. замах Ст. пис. 1, 254.

Према оваком партиципу од основа које се свршују на сугласно налази се на свршетку XV вијека у једнога књижевника начињен и од основа које се у инфинитиву свршују на самогласно: од глагола треће врсте другога раздјела: потрп Ст. пис. 1, 16. од глагола четврте врсте: свад се Ст. пис. 1, 49. попуст 17. од глагола пете врсте: процвит Ст. пис. 1, 233. у истога књижевника има тако и од глагола *стати*, *ити*, са сугласнима, која добијају основе у садашњем вр.: устан Ст. пис. 1, 231. унид 50.

б) иза самогласнога у глагола четврте врсте промијењенога на *j*: налази се само у споменицима писаним више црквеним језиком: **ѡбраштъ** Стеф. 24. **въсклонь** 18. **прѣклон** Стар. 4, 233. **коуплъ** М. 10. **приложь** Стеф. 23. **поучь** 13. **ѡставль** 30. **прѣстоуплъ** 9. **створь** 9. **съхрань** Сав. 2.

Б. наставак vans:

а) иза самогласнога: I. 5. основа се глаголска истина свршује на сугласно, те је био од ње партицип како је поменуто под А., али јој се крајње сугласно може саставити с предњим гласом у самогласно као у аористу, те долази и

[1] С промјеном крајњега *н* на *м*: напам Зор. 20б.

[2] С промјеном крајњега *н* на *м*: **поꙗмь** П. 101. Ст. пис. 1, 16.

с овијем наставком (од XIV вијека, види II. 1. Б.): пожав Ст. пис. 1, 84.[1] — I. 6. давъ М. 41. Ст. пис. 1, 48. Хект. 41. уздав Ст. пис. 4, 454. знав Ст. пис. 4, 445. став Ст. пис. 4, 440. постав Хект. 15б. пристав Ст. пис. 5, 339. устав Н. Рањ. 169. узбив Ст. пис. 2, 466. попив Ст. пис. 1, 196. увьвь М. 405. истрывь Стар. 4, 143. — I. 7. глас се *р* истина узимао за сугласно, како је показано под А., али се узимао и за самогласно од свршетка XV вијека (види и даље стр. 375. и под II): затрв Стар. 3, 252. протрв Крн. 15. и у глагола којима се у инфинитиву *р* шири: подрв Сар. 3, 264. Карн. 17б. раздрв 19б. прострв Ст. пис. 1, 170. али се узимало и раширено *р* у рѣ као у инфинитиву: простриив Зор. (види још под II). — II. вриснув Стар. 3, 278. ꙋздахнувь Збор. 31б. двигнув Ст. пис. 5, 128. Злат. 88. подвигнув Ст. пис. 4, 118. Зор. 30. дигнув Ст. пис. 5, 129. поклекнув Зор. 67. лискатнув Ст. пис. 2, 440. стиснув Ст. пис. 1, 188. целунув Ст. пис. 5, 216. — III. 2. видѣвь П. 12. видевь М. 159. 202. видјев Н. Рањ. 103б. Збор. 2б. видивь М. 305. Н. Рањ. 81б. Ст. пис. 2, 124. 4, 395. Банд. 15. гудив Зор. 47б. погудив 12б. попогудив 16. позрив Ст. пис. 2, 13. позрјев 458. цкнив 260. — IV. обратив Н. Рањ. 24. Стар. 4, 115. згријешив Злат. 102. загрлив Зор. 29б. снєднинивь М. 457. ѡдьниминвь М. 457. приминвь М. 405. Збор. 40б. скупив Н. Рањ. 36б. ѡдьложивь Пб. 90. замислив Зор. 2б. смиcливь М. 238. Зор. 1. допꙋстивь М. 445. родив Ст. пис. 3, 435. сритив Зор. 40. оставив Н. Рањ. 195б. страшив Ст. пис. 4, 392. приступив Н. Рањ. 57. осудив Ст. пис. 4, 486. присудив Ст. пис. 5, 220. удрив Стар. 3, 245. прѡцнєнивь М. 546. оцкврнив Ст. пис. 4, 484. ꙋчинив Збор. 38. ѡꙋчнстивь М. 457. прочтив Стар. 3, 237. 250. Зор. 72. — V. 1. скєкавь М. 242. гледав Ст. пис. 5, 88. Д. Рањ. IXб. крсмав Ст. пис. 4, 471. послушав Збор. 35. проꙋтавь М. 166. Ст. пис. 1, 132. Стар. 3, 245. 319. — V. 2. указав Ст. пис. 4, 396. сказав Хект. 28б. — V. 3. раꙁєбравь П. 143. — VI. свѣтовавь М. 242.[2]

[1] Тако би могло бити и пријав Ст. пис. 2, 163. Злат. 1б. али се у тијех писаца узимао тај глагол у пету врсту, како је споменуто код садашњега вр.

[2] Писарске ће погрјешке бити: поминꙋвавь М. 110. целовь (м. целовавь) М. 14.

б) иза сугласнога долази овај наставак као данас истом од XVI вијека, а међу два сугласна на крају умеће се *а:* могав Гуч. 47. види и под II. б. бб.

Једном такођер XVI вијека долази с овијем наставком и основа *јед*, којој је пред њим одбачено *д* према садашњем вр.: изив Ст. пис. 5, 90. Види и под II. 1. Б.

Сложени облик за мушки род постаје као у адјектива, али долази само у споменицима у којима се држао црквени језик: тако у партиципа који иде напријед под А. а.: **приведїи** М. 277. **рекыи** М. 9. под Б. а.: I. 5. **сьвєкли** Стар. 4, 138. IV. **поустивии** М. 15. **створивыи** М. 25. V. 3. **изабрави** М. 316. У онијех који постају како је речено под А. б., долази у сложеном облику на крају **ии**, које се могло и промијенити разједначивањем на **єи**: **сьврьшєи** М. 77. Али од XIV вијека долази у овом облику основа из других падежа, у којој су наставци сложени (види и код партиципа сад. вр.): **бивши** М. 231. 390. 393. 396. П. 177. **почивши** П. 7. 12. 63. М. 496. 497. — У средњем се роду сложени овај облик замјењивао акусативом као у активнога партиципа садашњега вр. (види напријед стр. 350).

Али овај партицип, кад постаје како је речено под А., ако се од гдјекојега глагола и налази у номиналном номинативу јед. још XVII вијека, а кад постаје како је речено под Б., ако се и одржао у томе падежу до данас, опет се и у њега, као и у активнога партиципа садашњега времена, тај падеж још на свршетку XIV вијека престао осјећати што је, те долази и за номинатив мн. свакога рода и за номинатив јед. женскога рода, и кад нема номинатива коме би био придјевен:

а) за ном. мн. кога му драго рода на крају XIV вијека: с наставком ans: **дошадь** П. 14. — с наставком vans: **ꙋзвь** П. 17. **видєвь** М. 239. **ꙋвидѣвь (вѣдѣти)** П. 21. **смисливь** М. 238. **плативь** П. 5. **ꙋхвативь** П. 13. — XV вијека: с наставком ans: I. 1. **дошадь** П. 45. 75. 76. 110. 123. 151. М. 484. **ѡбьнашадь** П. 41. 152. 160. **пошадь** П. 58. **пришадь** П. 97. Пб. 69. — I. 5. **ꙋꙁамь** П. 121. — с наставком vans: I. 6. **ꙋзвь** П. 52. 74. 117. — II. **присєгивь** П. 105. — III. 1. **раꙁꙋмѣвь** П. 160. — III. 2. **ꙋбоꙗвь сє** П. 38. **видєвь** П. 66. 91. 118. **ꙋвидєвь (вѣдѣти)** П. 43. —

IV. **смисливь** М. 258. 308. 315. 319. П. 103. **размисливь** М. 308. **смотрѣвь** М. 258. 319. **плативь** М. 410. **примивь** П. 64. 77. 110. 116. 132. 145. **учинивь** П. 84. **заꙋдивь се** П. 38. — V. 3. **разебравь** П. 74. 81. **призвавь** П. 170. — тако и послије: с наставком **ans**: I. 1. пад Ст. пис. 1, 10. дошад Ст. пис. 5, 130. 237. Хект. 3б. 5. 7б. изашад Ст. пис. 3, 132. 4, 333. Мрн. 66. нашад Н. Рањ. 29б. Ст. пис. 2, 435. Хект. 19. Вран. жив. 78. пошад Н. Рањ. 166. Злат. 87. (оне) Вран. жив. 95. пришад Ст. пис. 4, 49. 166. 5, 331. Буд. 152. прошад Ст. пис. 5, 315. сашад Ст. пис. 1, 26. — I. 5. вазам Ст. пис. 1, 197. појам Стар. 1, 223. напан Ст. пис. 1, 279. почан Ст. пис. 1, 85. почам 258. — с наставком **vans**: I. 6. дав Ст. пис. 1, 51. став 17. постав Хект. 11б. пристав Ст. пис. 5, 112. Д. Рањ. 13. устав Хект. 8. 11. подбив Ст. пис. 5, 164. разбив Мрн. 42. бив (**бы**) Злат. 18. свив Крн. 19. — I. 7. стрв Стар. 3, 241. (види напријед под Б. а.) — II. двигнув Ст. пис. 5, 217. — II. 2. видив Ст. пис. 1, 6. 243. Д. Рањ. 82. — IV. загазив Крн. 19. дилив Ст. пис. 1, 70. удијелив Ст. пис. 5, 161. удрив Мрн. 61. справив Хект. 24. примив Ст. пис. 5, 169. пустив Хект. 26. спустив 3б. уресив Ст. пис. 2, 352. поставив Злат. 18. приступив Ст. пис. 5, 217. учинив Злат. 3. — V. 1. вечерав Хект. 23. 31. уфав Ст. пис. 4, 3. — V. 2. свезав Ст. пис. 2, 403. пухав Ст. пис. 4, 434.

б) за ном. јед. женскога рода: у првој половини XV вијека: **уписавь** М. 387. **пославь** М. 387. и послије: с наставком **ans**: I. 1. пад Ст. пис. 1, 29. дошад Ст. пис. 1, 45. 5, 205. 235. 270. Хект. 20б. Злат. 88б. Вран. жив. 54. изашад Ст. пис. 4, 185. Злат. 8. нашад Ст. пис. 2, 95. 5, 69. 173. 204. Вран. жив. 87. пошад Ст. пис. 5, 191. Вран. жив. 90. 94. пришад Ст. пис. 4, 95. 111. 127. Зор. 33б. сашад Ст. пис. 1, 37. — I. 4. рек Стар. 3, 308. помог Ст. пис. 1, 37. — I. 5. напан Ст. пис. 1, 39. 51. зачан 167. почан Ст. пис. 5, 172. вазам Ст. пис. 1, 37. 3, 201. Злат. 90б. узам Ст. пис. 5, 257. Д. Рањ. 404. појам Зор. 8. 66б. пријам Ст. пис. 1, 52. — II. замак Ст. пис. 1, 38. поклек 43. — с наставком **vans**: I. 6. став Ст. пис. 2, 467. Д. Рањ. 19б. постав Крн. 19. пристав Ст. пис. 4, 461. бив (**бы**) Д. Рањ. 71б. Злат. 35. покрив Ст. пис. 2, 403. — I. 7. прострв Ст. пис. 1, 37. — II. пригнув Ст. пис. 1, 168. прикинув Д. Рањ. 82б. протегнув Зор. 32б. — III. 2. убојав се Стар. 3, 308. видив Ст.

пис. 2, 276. обазрив се Зор. 31б. **хтив** Крн. 9. — VI. избечив Ст. пис. 4, 402. обратив Зор. 31б. Банд. 142. одговорив Н. Рањ. 183. загрлив Ст. пис. 5, 124. Злат. 88б. пожалив Злат. 67б. сломив Ст. пис. 5, 118. ранив Злат. 70б. изранив Ст. пис. 2, 26. уресив Ст. пис. 2, 389. ставив Ст. пис. 4, 441. Зор. 7. поставив Зор. 36. страшив Ст. пис. 4, 397. ступив Ст. пис. 1, 42. — V. обећав Ст. пис. 1, 219. гледав Ст. пис. 4, 433. угледав Ст. пис. 2, 467. разгниваов се Зор. 28. старав Ст. пис. 5, 6. заспав Ст. пис. 4, 402. — VI. путовав Хект. 20б.

в) кад нема номинатива ком се придијева: **ѡбьшьдь** Г. 13, 370. **поуѧмь** Г. 13, 370. **поуамь** П. 101. **изамь** М. 508. Пб. 125.

II. Сложени наставци. Од основа у којима се сложени наставци састављају с основом глаголском имао је овај партиципа као и активни партицип садашњега времена све падеже у сва три рода осим већ поменутога (под I) номинатива јед. мушкога и средњега рода, и они су му сви постајали као у имена с основом на **ја** осим номинатива мн. мушкога рода и номинатива јед. женскога рода, који су се одвајали онако као у активнога партиципа садашњега времена.

1. У номинативу мн. мушкога рода прелазио је овај партицип онако као активни партицип садашњега времена (види стр. 352) међу имена с основом на сугласно, те се свршивао у словенским језицима на *е:*

А. наставак **ansja:**

а) иза сугласнијех: I. 1. падше Н. Рањ. 160б. Зор. 26. сритше Стар. 3, 244. дошадше Стар. 3, 305. одашадче (**отьшьдьше**) Н. Рањ. 14. пошадче Н. Рањ. 34. 94. **пришаче** (**пришьдьше**) М. 496. — I. 2. **изл҄ѣзьше** П. 149. — I. 4. **раждьегше** М. 190. свукше Н. Рањ. 93. рекше Н. Рањ. 90б. 97. — I. 5. **емьше** М. 46. **оуземьше** М. 50. узамше Н. Рањ. 34.[1] **прѣимше** М. 284. 296. 319. **прнѣмше** М. 381. **приимше** М. 412. види и даље под Б.

б) иза самогласнога у глагола четврте врсте: **ѡставльше** М. 89. **смотрьше** М. 238. 239.

Б. наставак **vansja:**

а) иза самогласнијех: I. 5. у глагола тога раздјела ако се основа и свршује на сугласно, те је био партицип и

[1] Са *н* мјесто *м:* узанше Н. Рањ. 110.

с првијем наставком (види под А.), опет им се основа може свршивати на самогласно (види под I. Б.) па и од таке има партицип од XIV вијека: **принеше** М. 186. узевше Стар. 3, 287. — I. 6. **давьше** М. 7. 21. 46. **подавьше** М. 41. **познавше** М. 217. 307. ставше Н. Рањ. 23. уставше 61б. **ѡдьвнвьше** Пб. 35. **прѣплоувьше** Стеф. 10. **чувше** М. 230. 375. 491. П. 8. 11. 17. Н. Рањ. 23. Стар. 3, 264. **забывше** М. 89. — I. 7. глас се *р* узима за самогласно (види под I. Б.): умрвше Стар. 3, 279. — II. приминувше Ст. пис. 1, 261. затиснувше Н. Рањ. 23. притиснувше Банд. 230. — III. 1. **разумивьше** М. 236. 317. 412. 486. **разумевше** М. 295. **разумѣвше** М. 382. — III. 2. **видѣвьше** М. 270. **видивьше** М. 272. 289. 323. 448. **видевше** М. 295. 343. **видиевше** М. 393. видјевше Н. Рањ. 40б. Збор. 6. 29. видивше Стар. 3, 259. **свидѣвше** М. 302. — IV. **бесѣдивше** М. 367. **зговорѣвше** М. 248. примивше Н. Рањ. 92. **промислившe** М. 217. **смотрѣвше** М. 315. **исплатившe** М. 232. приступивше Н. Рањ. 46. **ѡтворивше** М. 497. **утивше** М. 503. прочтивше Стар. 3, 254. — V. 1. **разгледавше** М. 232. угледавше Ст. пис. 5, 228. **нмавьше** М. 221. 236. 272. 293. 305. 486. оружавше Стар. 3, 260. **слишавьше** М. 221. 226. 236. 317. 382. 412. 486. **слушавше** М. 529. — V. 2. **оутесавьше** Шаф. pam. 1873. 95. — V. 3. загнавше Зор. 18б. — VI. **вперовавше** Збор. 29.

С л о ж е н и је номинатив мн. мушкога рода постајао као у адјектива, кад к оваком номиналном облику приступи номинатив од прономина **и**, али се од XIII вијека изједначио с истијем обликом какав је у адјектива с основом на **ја**, те је мјесто свога **еи** на крају добио **ии**, које се сажима у **и**: **угождьши** М. 25.

Овај номинални номинатив мн. на *е* долази од свршетка XIV вијека и за друге облике: а) за ном. јед. мушкога рода: на свршетку XIV вијека: **смотрнвше** П. 12. XV вијека чешће: **пошаче** (**пошьдьше**) М. 473. **пошадче** (**пошьдьше**) М. 529. **принмше** М. 469. **познавше** М. 281. **чувьше** П. 134. **видивше** М. 281. **припоиндѣвше** М. 468. **ѡдьложивьше** Пб. 91. **приложивьше** 91. **допустивше** М. 445. XVI вијека: падше Н. Рањ. 122. дошадше (да и ја дошадше поклоним се) Н. Рањ. 29. узамше Н. Рањ. 161б. почамше Буд 24. ставше Н. Рањ. 37. 61. Збор. 6. уставше Н. Рањ. 24б. 28. (уставше Јона) 81.

(уставше наслједовао јест њега) 195б. бивше (би-) Н. Рањ. 99. чувше 32. 38б. говоривше 88. одговоривше 45. 45б. примивше 93. отворивше (врата, изиде) 68. пославше 29. дозвавше 29. — б) за ном. јед. женскога рода: XV и XVI вијека: прѣставше М. 418. сплетче (сьплєтьшє) Ст. пис. 1, 56. дошадше (звијезда) Н. Рањ. 29. — в) за ном. јед. средњега рода: бивьшє (тои бивше, господовали бистє) П. 43. падше Н. Рањ. 87б. изникнувше 35. — г) за ном. мн. женскога рода: одрвше Стар. 3, 242. — д) кад нема номинатива ком се придијева (од друге половине XIV вијека): рекшє М. 157. поуашє М. 249. иꙁимашє М. 249. 481. приповидѣвшє М. 368. ѿтьложивьшє М. 176. ѡставивьшє М. 211.

Као што се активни партиципп садашњега времена изједначио у номинативу мн. мушкога рода с ријечима у којих је основа на ја (види стр. 353), тако се изједначио с њима и овај; а то се изједначивање и у њега почело још XIII вијека и најприје се јавља у сложеном облику: угождьши М. 25. у номиналном облику XIV вијека: кад је ријеч о правој множини: платиши М. 204. без номинатива ком се придијева: ѡдьбивьши Пб. 35 (два пута). XV вијека кад је ријеч о правој множини: довєдьши П. 135. украдьши П. 134. прѣшадуи М. 484. донєсьши П. 133. уꙁамьши М. 529. давши М. 521. продаѡши М. 529. иꙁиавши П. 44. чувьши П. 47. видѣвьши П. 149. 165. видєвьши Пб. 79. скупивши П. 141. кад један или једна говори о себи у множини: razumifsi М. 279. razgledausi 279. видєвши 536. кад нема номинатива ком се придијева: поуашин М. 248. иꙁимашин М. 249. 386. У исто вријеме долази овај облик и за друге као што долази и прави номинатив множ. на *е:* а) за ном. јед. мушк. рода XV вијека: ѡпивьши сє П. 160. 164. ѡдложивши М. 518. б) за ном јед. средњега рода XIV вијека: приложивьши и ꙁаписавьши (краљєвство ми, молю) М. 116. раꙁумѣвьши (краљєвьство ми, нє хотѣ) М. 201. в) за ном. мн. женскога рода: налазе се примјери од свршетка XV вијека: свргши Ст. пис. 1, 60. стргши 60. пошадчи Н. Рањ. 123б. дошадчи Ст. пис. 5, 205. дошадши Д. Рањ. IXб. почанши Ст. пис. 2, 435. за друге падеже, осим номинатива, врло ријетко: г) за акусатив мн. мушкога рода XV вијека: угодивши М. 295. 456. (ако није помјерени акусатив множ.; види под 3).

д) за акусатив јед. женскога рода XVI вијека: њу најдоше размрзнувши се Стар. 3, 270. Као што је прави номинатив мн. на *е* долазио и за номинатив јед. женскога рода (види напријед), и као што је у активнога партиципа садашњега вр. промијењени ном. мн. дошао и за ном. јед. женскога рода (види стр. 360), тако је без сумње и у овога партиципа овај помјерени ном. мн. мушкога рода дошао и за ном. јед. женскога рода прем да оба облика једнако гласе (види даље под 2) те је у том послу остао до данас. — Да би се потпуно показало састављање сложенијех наставака с основама и колико се које држало, чему довле није било прилике, јер није било довољно примјера, стављам овдје примјере од свршетка XV вијека до свршетка XVII, у којима помјерени номинатив мн. долази за номинатив свакога рода и множине и једнине, а да долази за све те облике, то мислим да код онога што је већ речено није трнјебе појединице потврђивати:

А. наставак **ъшја** иза сугласнијех држи се до краја XVII вијека: I. 1. ободчи (**ободъши**) Збор. 47б. прободши Зор. 33б. доведши Ст. пис. 5, 144. Злат. предгов. 2. доветши Брн. 23. заведши Ст. пис. 4, 158. поведши Вран. жив. 33. приведши Град. дух. 26. кла(д)ши Ст. пис. 4, 279. падши Ст. пис. 1, 70. Н. Рањ. 42.[1] Ст. пис. 4, 124. 424. Зор. 8б. Гуч. 118. Вран. жив. 5. Банд. 19. Мрн. 166. Јерк. 44. Каш. 15. попадши Хект. 30б. Зор. 29. сједчи Н. Рањ. 229. сједши Град. дух. 32. седши Хект. 23. Зор. 55б. Мрн. 102. сидши Банд. 136. засједши Ст. пис. 5, 320. основа **шьд** долази само сложена: дошадчи Ст. пис. 1, 84. Н. Рањ. 28. Град. дјев. 37. Гуч. 143. Орб. 99. дошатчи Див. 29б. дошачи Град. дјев. 88. дошадши Ст. пис. 5, 147. 310. Д. Рањ. V. Хект. 30. Брн. 68б. Гуч. 243. Вран. жив. 5. Каш. 27. Радн. 32. Глав. 17. дошатши Брн. 61. Андр. дев. 2. изашадши Зор. 6б. Банд. 24. Радн. 50. изашатчи Див. 25. нашадчи Н. Рањ. 60. Збор. 44б. Гуч. 170. нашадши Ст. пис. 3, 224. Д. Рањ. V. Гуч. 42. Банд. 139. Каш. 15. Радн. 26. обашачи Зор. 2. обашадши Банд. 152. одашадши Ст. пис. 1, 35. Вран. жив. 112. Банд. 86. пошадши Ст. пис. 1, 16. Банд. 47. пошадчи Ст. пис. 1, 85. Н. Рањ. 123б. Збор. 9. Стар. 4, 111.

[1] Исти пише и пачши (pacxij) 122.

Гуч. 129. пришадчи Ст. пис. 1, 183. пришадши 3, 134. 4, 233. 5, 25. Банд. 16. прошадчи Збор. 15б. прошачи Град. дух. 60. прошадши Злат. 44б. Банд. 84. Радн. 31. узашадши Хект. 24. са и пред шьд у сложеном XVII вијека: отишадши Банд. 91. Каш. 75. узишадши Банд. 29. — I. 2. слјеши (сълѣзъши) Н. Рањ. 141б. улјеши Н. Рањ. 29. улиши Буд. 87. улисши Ст. пис. 1, 55. Вран. жив. 37. улизши Хект. 3. Буд. 144. Банд. 4. узлисши Стар. 3, 266. понесши Ст. пис. 1, 4. принеши Н. Рањ. 57. принесши Банд. 47. узнеши Н. Рањ. 41б. „поднехчи“ (подънесьши) Див. 23б. — I. 3. од основе која у инфинитиву губи задње *п*, а вокал ъ шири у оу, а у овом се облику и цијела држала још XVI вијека: просапши Ст. пис. 3, 90. — I. 4. основе на *г:* одбјегши Град. дух. 79. вргши Ст. пис. 1, 47. Банд. 86. врхши Ст. пис. 2, 353. Град. дух. 32. вркши Д. Рањ. 91б. Гуч. 105. Вран. жив. 91. одвргши Ст. пис. 1, 60. Банд. 17. Јерк. 8. одврхши Ст. пис. 2, 467. развpхши Ст. пис. 2, 467. уврхши Ст. пис. 2, 496. Град. дух. 4. пожекши Збор. 82б. легши Хект. 16б. лекши Збор. 37б. налегши Стар. 3, 329. изљегши Ст. пис. 5, 244. улјегши Град. дјев. 86. могши Ст. пис. 2, 201. помогши Ст. пис. 1, 52. Орб. 149. пристргши Зор. 27б. основе на *к:* извукши Зор. 66. Банд. 165. обукши Банд. 99. свукши Банд. 87. рекши Ст. пис. 1, 22. 51. Н. Рањ. 130б. Збор. 7б. Ст. пис. 2, 222. 388. 3, 149. 4, 99. 5, 99. 131. Хект. 18б. Зор. 2б. Буд. 39. Злат. 62. Гуч. 49. Вран. жив. 18. Див. 16. Орб. 49. Банд. 84. Мрн. 125. Јерк. 11. Каш. 65. изрекши Град. дух. 43. Чубр. 12б. изсикши Вран. жив. 13. одсикши Банд. 122. усјекши Н. Рањ. 193б. дотекши Ст. пис. 5, 223. Вран. жив. 65. истекши Ст. пис. 1, 56. Зор. 66. обтекши Стар. 4, 112. потекши Н. Рањ. 41. Ст. пис. 4, 111. Банд. 49. притекши Ст. пис. 1, 148. Н. Рањ. 58б. Ст. пис. 4, 135. стекши Ст. пис. 1, 106. 2, 53. 438. 4, 85. 5, 169. утекши Ст. пис. 1, 106. 2, 40. 5, 80. Гуч. 164. стукши Ст. пис. 1, 36. — I. 5. основе на *м:* јамши Ст. пис. 1, 85. Зор. 7б. вазамши Ст. пис. 2, 130. 4, 112. Зор. 27б. Стар. 1, 224. 3, 307. Вран. жив. 7. Јерк. 44. узамши Н. Рањ. 89. Збор. 47. Ст. пис. 3, 191. 5, 121. Д. Рањ. IVб. Град. дух. 18. Гуч. 198. Банд. 24. Каш. 42. Пос. 15б. Радн. 50. зајамши Зор. 35. појамши Ст. пис. 1, 22. 3, 134. Банд. 92. појанши Зор. 11б. пријамши Ст. пис. 3, 455. Буд. 11. Брн. 72. Банд. 19. однамши Буд. 47. под-

намши Чубр. 12. ујамши Банд. 117. пријемши Глав. 105. знемши Крн. 21б. ожамши Зор. 27б. основе на *н:* разапанши Вран. жив. 17. 37. почанши Н. Рањ. 34. Ст. пис. 2, 435. Гуч. 86. Банд. 25. Каш. 22. почамши Н. Рањ. 81. Збор. 113. Град. дух. 45. Пос. 10б. Андр. дев. 12. Радн. 58. — I. 7. *р* се узима за сугласно: потарши Ст. пис. 1, 18.[1] одпарши 45. настарши 45. умарши Банд. 145. — II. двигши Ст. пис. 1, 22. 3, 56. Зор. 66б. замахши Ст. пис. 4, 140. смакши Ст. пис. 1, 26. тркши (**трьгьши**) Ст. пис. 4, 376. стргши Ст. пис. 1, 60.

Б. наставак **vansja**.

а) иза самогласнога: I. 3. од основе која се, истина, свршује на сугласно *и* те је и од таке био овај облик, како је поменуто (стр. 380), али која у инфинитиву губи задње сугласно а самогласно ъ шири у оу, од ње тако промијењене има овај облик с овијем наставком: просувши Ст. пис. 2, 394. Д. Рањ. 71. посувши Пос. 25б. — I. 5. основе и тога раздјела ако се и свршују на сугласно, па је и од таких био овај облик (види напријед стр. 380), ипак како им у инфинитиву од тога сугласнога и предњега самогласнога постаје самогласно, од њих и тако промијењених има овај облик: пријавши Ст. пис. 2, 146.[2] разапевши Вран. жив. 110. зачавши Зор. 26б. 36б. зачевши Див. 39. Каш. 81. — I. 6. давши Ст. пис. 2, 444. 3, 279. 4, 39. 5, 109. 334. Д. Рањ. V. Град. дјев. 4. Хект. 8. придавши Злат. предгов. 3. Чубр. 8б. Орб. 13. Јерк. 26. Каш. 63. Радн. 48. знавши Ст. пис. 4, 86. 5, 166. изазнавши Мрн. 13. познавши Орб. 88. узазнавши Каш. 88. ставши Ст. пис. 1, 182. Хект. 13. приставши Орб. 30. уставши Стар. 4, 118. Хект. 6. бивши (esse) Ст. пис. 4, 447. добивши Ст. пис. 1, 6. забивши (oblivisci) Ст. пис. 3, 165. разбивши (frangere) Ст. пис. 1, 8. завапивши Банд. 13. разгнивши Д. Рањ. 57б. сакривши Д. Рањ. 95. покривши Злат. 87. умивши Ст. пис. 5, 128. пивши Ст. пис. 1, 52. опивши се 70. изувши Пос. 37б. чувши Ст. пис. 1, 4. 48. 2, 394. 4, 113. 5, 118. Збор. 10. Град. дјев. 86. Хект. 9. Стар. 3, 238. Злат. 61. Вран. жив. 18. Каш.

[1] Наштампано је јамачно гријешком: потрши.
[2] Овај примјер није поуздан, јер може бити да је писац већ узимао овај глагол међу глаголе пете врсте, види напријед стр. 248. 266. 271. 283.

17. одивши Брн. 11. смивши Злат. 87б. — I. 7. *р* се ширило у ръ као у инфинитиву: тако се налази до краја XVII вијека, али ријетко: умривши Н. Рањ. 134. Д. Рањ. 134. помривши Радн. 51. зпрнєвши Збор. 80. простриje(в)ши Н. Рањ. 117б. прост(р)иjевши 188. простривши Д. Рањ. 103. чешће се *р* узима за вокал, као данас, те се не шири, не само у основама које се ни у инфинитиву не шире: потрвши Ст. пис. 1, 244. сатрвши Мрн. 41. него ни у онијема које се у инфинитиву шире: подрвши Ст. пис. 1, 15. Мрн. 31. продрвши Мрн. 100. раздрвши Банд. 92. Радн. 10. умрвши Ст. пис. 1, 58. 150. 151. Н. Рањ. 28. Збор. 147. Град. дух. 26. Брн. 51. Банд. 18. Крн. 21б. Радн. 84. замрвши Зор. 6. 29. 29б. одпрвши Ст. пис. 1, 54. прострвши Град. дух. 32. Стар. 4, 111. Банд. 21. 37. 214. Радн. 58. — II. одвргнувши Вран. жив. 75. пригнувши Буд. 87. Каш. 70. Ђам. 3. двигнѹвши Збор. 82б. Зор. 18б. Стар. 1, 222. подвигнувши Град. дух. 69. Вран. жив. 63. Мрн. 13. уздвигнувши Гуч. 133. Јерк. 30. Каш. 8. здвигнувши Вран. жив. 14. 40. уздигнувши Гуч. 261. Гунд. пс. 25. Банд. 45. дигнувши Радн. 48.[1] клекнувши Ст. пис. 5, 151. Збор. 73. Гуч. 23. Вран. жив. 17. окренувши Радн. 26. ускрснувши Јерк. 76. Каш. 39. макнувши Радн. 58. метнувши Радн. 34. размрзнувши се Стар. 3, 270. изникнувши Банд. 26. поникнувши Ст. пис. 1, 92. паднувши Ст. пис. 5, 61. Д. Рањ. 73б. Гуч. 158. Вран. жив. 109. припаднувши 89. упаднувши Радн. 47. посрнувши Ст. пис. 1, 117. стигнувши Ст. пис. 2, 366. достигнувши Банд. 151. такнувши Стар. 4, 114. Вран. жив. 110. дотакнувши Радн. 92. стиснувши Д. Рањ. 92б. затисну(в)ши Радн. 17. притиснувши Стар. 3, 322. стиснувши Д. Рањ. IXб. — III. 1. имивши Буд. 87. разѹмнєвши Збор. 45. — III. 2. видјевши Н. Рањ. 94. видивши Ст. пис. 2, 73. 378. 3, 326. 4, 116. 5, 133. Злат. 29б. Каш. 35. жививши Брн. 26. Каш. 87. пожудивши Град. дјев. 61. позривши Н. Рањ. 98б. Ст. пис. 5, 112. озривши Ст. пис. 4, 95. узривши Каш. 23. усмрдивши се Гуч. 11. хтивши Каш. 63. ктивши Ст. пис. 3, 386. заповидјевши Орб. 33. исповидјевши Мат. 17. Андр. дев. 31. — IV. благосовивши Гуч. 24. заборавивши Каш. 48. веселивши Ст. пис. 1, 5. вративши

[1] Исти има често без *в* иза *у* јамачно гријешком: дигнуши 21. 38.

Каш. 7. обратившн Хект. 7б. свршивши Хект. 15б. одговоривши Јерк. 45. сагријешивши Збор. 16б. ударивши Мрн. 63. Банд. 274. примивши Каш. 75. снимивши Јерк. 70. слимивши Каш. 42. 75. поклонивши Хект. 16б. скрушивши Орб. 170. покупивши Стар. 1, 221. окусивши Хект. 6б. промисливши Див. 24. наредивши Хект. 16. заробивши Д. Рањ. V. услишивши Вран. жив. 15. ушлободивши Ђам. 3. ставивши Каш. 20. оставивши Ст. пис. 5, 163. приступивши Н. Рањ. 33. отворивши Брн. 58. створивши Ст. пис. 1, 35. ухитивши Н. Рањ. 56. чтивши Д. Рањ. 140б. прочтивши 54. зачудивши се Хект. 5. — V. 1. вечеравши Хект. 12. обећавши Злат. 67. разгњивавши се Вран. жив. 45. ужгавши Хект. 10. имавши Ст. пис. 3, 161. помањкавши Каш. 98. слишавши Ст. пис. 1, 10. Банд. 4. уздавши се Орб. 36. **цѣликавши** М. 552. чекавши Зор. 19. — V. 2. приказавши Ст. пис. 1, 63. **писавші** М. 549. пославши Банд. 2. — V. 3. раж(в)авши Ст. пис. 5, 90. одагнавши Банд. 295. изарнавши Банд. 111. одарнавши 79. 294. (види напријед стр. 253. 284) покајавши Радн. 58. — VI. војевавши Мрн. 13.

б) иза сугласнога долази овај наставак као данас истом од XVI вијека а између задњега сугласнога од основе и првога од наставка умеће се *а* као и у другим приликама кад се стече више сугласнијех: једини је примјер XVI вијека: **доиесавши** М. 549. (види напријед I. Б. б). XVII вијека има их већ више: I. 1. доведавши Радн. 25. једавши 61. и основа *шад* (**шьд**) долази у исто вријеме с тијем наставком, али се њојзи одбацује крајње *д* па се онда не умеће *а* између ње и наставка: дошавши Јерк. 18. Пос. 37б. изашавши Јерк. 24. нашавши Јерк. 37. Пос. 24б. пришавши Јерк. 45. са *и* пред *шад* у сложеном: отишавши Јерк. 44. основа *јед* још на свршетку XV вијека долази с овијем наставком, али јој се тада одбацивало крајње *д* према садашњем вр. какво има без наставка: објивши Ст. пис. 1, 70. — I. 2. удјезавши Орб. 114. улизавши Банд. 138. 200. Радн. 93. — I. 4. вргавши Радн. 49. извргавши 96. сажегавши 94. помогавши 96. остригавши Банд. 292. обукавши Пос. 25б. Радн. 92. провукавши Радн. 9. рекавши Радн. 39. 61. одсјекавши Радн. 47. 61. утекавши 54. — II. растргавши Радн. 2.

Исти облик у свакој поменутој служби долази од XVI вијека и окрњен, без крајњега *и*, па му је онда додано *а:* само окрњен долази XVI вијека само један пут: лупивш кога Зор. 3. с доданим *а* XVII вијека у два писца: рекша (како рекша, добро се могу штити) Мик. предгов. како рекша 182. заборавивша се Радн. 17. 83. озлосрдивша се (пригни убогому твоје ухо не озлосрдивша се) 97. поквасивша (ријеке остављају многе земље не поквасивша и[х]) 99. поклонивша се (сагриши пук поклонивша се јунцу) 47. намиривша 69. смутивша 48. оситивша 28. наслонивша 27. уставивша 55. 87. очиствивша 52.[1]

2. Номинални номинатив јед. женскога рода разликовао се од обичнога онако као у активнога партиципа садашњега вр.: **пришьдьши** М. 264. — Од тога је облика као и у адјектива с номинативом од прономина **ꙗ**, постајао сложени облик: **рождьшиꙗ** М. 569. мјесто такога сложенога облика налази се XV вијека као у адјектива с основом на **ја**, те је од номиналнога тако начињенога крајње *а* сажето с прономином: **ѡставша** М. 501. Послије сложени и не долази; а номинални како је једнак био с новијем номинативом мн. мушкога рода, замијенио се њим као и у оба друга рода, види напријед под 1.

3. Остали су падежи били као у адјектива, али долазе само у споменицима који су писани више црквенијем језиком или на таким мјестима у споменицима гдје се хтјело да буде према црквеном језику:[2] Генит. јед. мушкога и средњега рода номинални: **бывьша** (мјесто чега стоји **бываша**) М. 112. сложени: **ꙁабѣгшаго** Сав. 7. **бившаго** М. 400. **почившаго** П. 16. 32. изједначен с прономиналнијем (види стр. 160): **бившега** М. 457. **почившега** М. 52. 55. 191. 352. 499. погрјешка ће бити **почив-шога** П. 10. женскога рода: **ѡставше** Пб. 55. 58. — Датив јед. мушкога и средњега рода номинални: **процвьтшѹ** М. 133. **иꙁьвольшоѵ** М. 5. сложени: **отпадьшоѵмоѵ** Сав. 7. **давьшоѵмоѵ** 28. **сьꙁдавьшоѵмоѵ** 17. са *о* мјесто **оѵ** (види стр. 164): **обновльшомоѵ**

[1] „сврнув шуст“ Ст. пис. 1, 17. може бити да би требало читати: сврнувш уст, и то би био најстарији примјер.

[2] Што још XVI вијека има Буднић ном. јед. средњега рода: погибше 99. у њега има и другога којечега по црквеном језику.

М. 143. **поүнкшомъ** П. 29. изједначен с прономиналним (види стр. 164): **ѡбесєлнкьшємъ** П. 14. **пѡүнкшємъ** М. 569. **бнкьшємъ** П. 155. женскога рода сложени изједначен с прономиналним: **бывьшєн** М. 100. **истєкшон** Стар. 3, 249. — Акус. јед. мушкога рода од номиналнога **бывьшь** сложени: **бывьшн** М. 5. средњега рода номинални: **падүє (падьшє)** М. 486. женскога рода номинални: **сподобальшъ** М. 233. **бнкшъ** М. 457. сложени: **погнбьшъю** М. 4. **ѡставальшъю** М. 233.[1] — Локат. јед. мушкога и средњега рода сложени (види стр. 182-3): **поүнкшнмь** М. 354. изједначен с прономиналним: **прнлъүнкьшємь** П. 104. женскога рода сложени изједначен с прономиналним: **поүнкшон** М. 268. — Генит. мн. за сва три рода сложени: **ъгождашнхъ (оүгождьшнхъ)** М. 73. изједначен с прономиналним: **бнкшнєхь** М. 207. — Дат. мн. номинални мушкога рода: **нсплъньшємь** Стеф. 18. сложени: **оүмножьшнмь** Стеф. 19. **простнкьшнмь** Сав. 11. — Акус. мн. мушкога и женскога рода сложени: **погнбьшєє** М. 6. налази се у номиналном облику и **н** на крају мјесто **є** начином споменутим напријед стр. 16: **ъгоднвшн** М. 295. 456. (ако није помјерени ном. мн. узет за акус. види напријед под 1), а по томе и у сложеном: **погнбьшнє** М. 220. 282. — Инстр. мн. мушкога рода номинални: **ъгоднкшн** М. 260. сложени: **распанншнмн** М. 73. изједначен с прономиналним: **ъгоднвшнемн** М. 457. окрњен и изједначен с дативом: **рєкшнм** М. 167. **ъгоднвшнмь** М. 431. 453. — Номин. двојине мушкога рода: **ѡжєнншша сє** М. 544.[2]

ПАРТИЦИП ПРОШЛОГА ВРЕМЕНА
АКТИВНИ ДРУГИ.

Основа му је онака каква је инфинитиву. Наставак је lа, у ком остаје у словенским језицима **л**, а **а** се саставља с падежнијем наставцима као у имена којима се основа свршује на чисто **а**. Пред *л* од наставка отпада основи крајње

[1] Погрјешке су: **сподоблашъ** М. 239. **сподоблашъю** 275. **сподобьшаю** 260. **сподобашаю** 430.

[2] Датив дв. гријешком: **сьставьшєнма** Стеф. 27. — Од *остати* има гријешком ном. мн. мушк. **ѡсталшн** Пб. 53. средње: **ѡсталша** Пб. 53. женско: **ѡсталшє** М. 361.

д и *т*, а између других сугласнијех и *л* од наставка кад за њим нема самогласнога умеће се у српском језику *а*, а *л* се и тада и кад год стоји на крају мијења на *о*, као и у другим приликама, прем да се дуго држало и непромијењено особито по неким странама; основе које се свршују на *н* или *м* (у глагола прве врсте петога раздјела) састављају те гласове с предњим самогласним пред наставком у самогласно као у инфинитиву.

I. 1. **блюли** М. 308. бљул Ст. пис. 2, 21. увели Н. Рањ. 88б. навел Вран. жив. 85. извео Банд. 62. **иꙁнѡ** П. 175. Збор. 33б. појил Ст. пис. 1, 254. јели Н. Рањ. 157. крали Ст. пис. 1, 157. украо Збор. 27б. крао Ст. пис. 4, 225. крал Зор. 65б. укрел Буд. 67. укрео Стар. 4, 113. одпао Ст. пис. 1, 157. пал Злат. 2б. упал Јерк. 38. упао Ст. пис. 4, 474. Јерк. 38. сео Ст. пис. 1, 155. сио Ст. пис. 1, 41. Н. Рањ. 85. Збор. 87б. Ст. пис. 3, 362. 4, 22. Гуч. 299. Банд. 141. сел Хект. 20б. обсел Вран. жив. 100. **ѡбрѣлa** Пб. 50.[1] срио Збор. 37. срил Хект. 24. процвала Хект. 3б. од основе **шьд** којом се у овом облику замјењује глагол *ити:* **шли** П. 23. 104. **дошли** Сав. стар. 4, 231. **дошалъ** П. 9. М. 347. Вран. жив. 18. Јерк. 45. **дошлѡ** М. 326. 349. Ст. пис. 4, 439. Злат. 29. Банд. 58. **иꙁшли** М. 535. **иꙁашло** М. 462. мимошло Банд. 91. мимошла Каш. 44. **нашалъ** П. 109. Н. Рањ. 33б. Ст. пис. 3, 441. 4, 4. Вран. жив. 39. **нашьѡ** М. 302. **нашло** 394. Ст. пис. 1, 3. Град. дух. 57. **ѡбнашло** М. 459. обашал Ст. пис. 3, 267. 4, 97. **одашалъ** М. 218. **ѡдашлѡ** М. 461. Н. Рањ. 116б. одашли Банд. 46. оташао Хект. 14б. **пошалъ** М. 218. **пошло** М. 458. Банд. 45. **пришлѡ** М. 326. 496. Банд. 49. пришал Ст. пис. 2, 123. 3, 26. 4, 261. Банд. 15. сашал Банд. 21. у сложеном с приједлогом који се свршује на сугласно долази *и* додано пред **шьд** јамачно од глагола *ити* од XIV вијека: **иꙁишло** П. 24. XV вијека: **раꙁишли** П. 54. **ѡтишли** 118. XVI и XVII вијека: изишао Збор. 112б. Каш. 9. Пос. 21б. изишла Збор. 2. Ст. пис. 4, 397. Андр. дев. 438. изишли Буд. 130. изишло Орб. 117. Јерк. 27. Каш. 61. надишла Ст. пис. 2, 471. надишли Ст. пис. 5, 66. надишал Д. Рањ. 18б. надишле Гунд. пс. 12. обишли Ст. пис. 4, 334. отишао Збор. 93б. Гуч.

[1] Писарском griјешком са ѣ мјесто ѣ: **ѡбрьли** М. 417. Пб. 122.

42. Банд. 55. Радн. 40. отишал Вран. жив. 47. отишли Див. X. Орб. 112. Радн. 26. отишла Јерк. 37. отишле Каш. 78. сишла Ст. пис. 2, 351. сишао Банд. 156. Каш. 35. сишло Андр. нач. 38. узишао Банд. 36. узишло Каш. 111. с таким *и* долази и прости од XV вијека: ишли П. 75. али тај једини примјер тога времена није поуздан, јер може бити да стоји мјесто изъшли; поуздано долази од XVI вијека: ишли Д. Рањ. 98. ишло Див. IX. ишао Радн. 12. ишла 66. и у сложенога с приједлозима који се свршују на самогласно долази тако додано *и* од XVI вијека: пронишла Стар. 4, 72. мимоишлим Буд. 123. основама које пред крајњим *т* имају још једно сугласно отпада такођер *т* пред *л*, осим кад их раставља *а*, које би се уметнуло између *с* и *л* кад би *т* и отпало: узресли Ст. пис. 1, 252. узресло Мрн. 13. изресли Стар. 3, 229. ресло Чубр. 15. кад се умеће *а*, остаје и *т:* растал Ст. пис. 4, 145. узрастал Јерк. 40. али и тада долази и без *т:* проресал Н. Рањ. 164. из облика у ком се умеће *а* па се и *т* повраћа преносили су неки писци *т* и у облике у којима се не умеће *а:* изрестла Вран. жив. 97. тако: цафтло Чубр. 15. из глаголских облика у којима се држи *д* основама на крају налази се у једнога писца XVII вијека пренесено *д* и у овај облик: поведал Вран. жив. 14. падла 89. упадла 90.[1] — I. 2. изльзлъ М. 447. улиезао Н. Рањ. 76б. Град. дјев. 119. Орб. 39. улизао Ст. пис. 4, 115. улјезла Н. Рањ. 76. опузле Ст. пис. 3, 215. напузле Ст. пис. 4, 166. изнесль М. 477. понесаль М. 184. донесаль П. 42. Пб. 117. износал Ст. пис. 3, 357. понесал Вран. жив. 104. изнесаю М. 457. 466. донесло Пб. 98. Злат. 68. поднесао Н. Рањ. 131. принесао Банд. 56. Каш. 74. принесли М. 383. донесли 512. нанесла Ст. пис. 4, 313. 346. поднесла Вран. жив. 38. донесли Банд. 215. та основа и онако промијењена како се мијења у првом сложеном аористу млађем и по њему у инфинитиву прелази из инфинитива у овај облик од XV вијека: вињль П. 33. донию Пб. 51. понѣло П. 123. ѡдињла П. 173. тако и послије: понил Ст. пис. 2, 332. поднил Ст. пис. 5, 34. Буд. 94. Злат. 82. Јерк. 69. донијел Злат. 71б. поднио Збор. 99.

[1] Што на једном мјесту у почетку XV вијека стоји ѡбрѣтли П. 32. не могу мислити да је што друго него писарска погрјешка, ако није штампарска.

Ст. пис. 3, 324. Град. дух. 58. Гуч. 182. Див. 24. Банд. 238. Андр. дев. 8. донио Каш. 94. занијела Ст. пис. 2, 16. 54. 4, 101. занила Ст. пис. 2, 334. занела Крн. 11б. донијела Ст. пис. 4, 450. 473. Гуч. 131. донили Злат. 34б. однила Вран. жив. 108. Бун. 49. понила Зор. 6. 63. поднијеле Град. дјев. 100. поднијела Гуч. 311. поднијели Орб. 250. Андр. пут 334. — I. 3. издубао Банд. 88. озебал Ст. пис. 3, 302. искубла Бун. 13. зацрпао Банд. 56. поцрпли Н. Рањ. 31. од основа промијењених као што се мијењају у инфинитиву: **жили** М. 46. П. 150. **жиль** П. 162. просула Ст. пис. 4, 101. — I. 4. **ѡдврьгло** М. 260. 431. **ѡдьврьгли** М. 218. стргли Мрн. 157. **сльвкли** П. 104. обукао Н. Рањ. 170б. обукал Вран. жив. 33. **рекль** М. 21. **порекаль** 219. **рекаль** П. 22. Ст. пис. 2, 54. 3, 297. Брн. 72. Вран. жив. 8. Банд. 12. **ѡдрекао** М. 230. **порекао** М. 307. **рекаѡ** М. 327. Н. Рањ. 65. Збор. 1. Ст. пис. 4, 308. Гуч. 10. Банд. 51. и од основе промијењене како се мијењала у првом сложеном аористу млађем а по њему и у инфинитиву, али само у једнога писца: рил Ст. пис. 1, 19. 33. — I. 5. пожели Н. Рањ. 143б. пожео Злат. 47. жњело Ст. пис. 2, 433. **ꙁаклео** М. 377. Н. Рањ. 117б. Банд. 62. закљел Вран. жив. 108. почел Хект. 36. Вран. жив. 37. Мрн. 165. почео Град. дјев. 3. почела Вран. жив. 30. зачела Јерк. 16. причао Хект. 15. почао Брн. 24б. зачала Ст. пис. 1, 168. Зор. 2. почала Јерк. 15. **иꙁель** П. 84. **вꙁель** П. 33. Злат. 10. вазел Д. Рањ. 6. Вран. жив. 36. **вꙁео** М. 373. 378. 380. Ст. пис. 1, 156. Град. дјев. 38. Злат. 84. Банд. 48. вазео Ст. пис. 3, 471. Злат. 57. изео Н. Рањ. 117. Збор. 45б. обујел Вран. жив. 33. пријел 24. **єли** М. 21. **вꙁели** П. 102. Н. Рањ. 92б. вазела Ст. пис. 2, 26. 4, 272. Злат. 7. Вран. жив. 57. јал Ст. пис. 1, 51. пријал Буд. 39. Вран. жив. 18. пријао Стар. 4, 118. **приꙗли** М. 323. П. 53. Буд. 135. Брн. 5. Вран. жив. 19. Мрн. 43. **приꙗло** П. 160. обујало Н. Рањ. 150. **приꙗль** Збор. 5. Ст. пис. 2, 6. Банд. 2. пријао Банд. 45. обујале Банд. 12.[1] — I. 6. **даль** М. 312. Н. Рањ. 226б. Ст. пис. 3, 195. Буд. 78. Вран. жив.

[1] Тај глагол, кад му основа гласи *ја*, многи узимају међу глаголе пете врсте првога раздјела (види код садашњега вр.); за то онамо иду ови примјери а може бити и гдјекоји између горњих: пријал Д. Рањ. 53б. пријали Ст. пис. 3, 216. пријала Ст. пис. 4, 74. Злат. 8б.

8. Банд. 40. дло Пб. 14. М. 364. Ст. пис. 1, 45. Н. Рањ. 226б. Збор. 9. Ст. пис. 5, 36. Злат. 13. Банд. 56. виль М. 101. Н. Рањ. 18б. Ст. пис. 3, 204. 4, 225. Д. Рањ. 10. Буд. 59. Злат. 1. Вран. жив. 45. Банд. 2. вио М. 101. 237. 258. Пб. 54. Ст. пис. 1, 159. 4, 221. 5, 11. Хект. 34. Зор. 32. Злат. предгов. 2б. Гуч. 23. Банд. 139. Мрн. 179. Јерк. 76. исплила Ст. пис. 2, 347. 4, 182. стрыль М. 158. ꙁадно М. 411. дио Ст. пис. 3, 378. одио Хект. 25б. дила Ст. пис. 2, 46. Хект. 6б. одјела Ст. пис. 4, 260. запјели Ст. пис. 4, 312. спјела Град. дјев. 140. спил Ст. пис. 2, 80. пел Зор. 69б. пио Ст. пис. 3, 208. 410. спио Ст. пис. 3, 400. 4, 63. — I. 7. *р* се узима за самогласно, нити се шири, и то не само у основама у којима се у инфинитиву не шири: стрл Ст. пис. 4, 283. Злат. 16. отрьо Каш. 62.[1] него остаје нераширено и у онијем основама у којима се у инфинитиву шири: подврьо Див. 20. раздрьо Збор. 59. Ст. пис. 5, 31. Банд. 51. 163. пождрьо Н. Рањ. 148б. Банд. 216. умрл Злат. 16. Вран. жив. 47. Банд. 70. умрьо Н. Рањ. 111. Збор. 51б. Ст. пис. 2, 407. 4, 473. Град. дјев. 140. Злат. 16. Див. 24. Банд. 49. Бун. 43. Пос. 12б.[2] допрьо Злат. предгов. простръо Ст. пис. 1, 51. Н. Рањ. 76б. Банд. 118. обастрьо Банд. 220. — II. побигнуле Вран. жив. 58. изгинуло Н. Рањ. 42б. погинуо Банд. 49. гынвла П. 87. пригнуо Ст. пис. 3, 475. нагнуо Банд. 139. гануо 49. издахнуо Збор. 84. Каш. 71. двигнуо Град. дјев. 62. Мрн. 130. двигнули Каш. 37. уздигнуо Банд. 125. раскиднуо Мрн. 130. ускрснули Н. Рањ. 123. ускрснул Вран. жив. 10. ускрснуо Банд. 139. умкнула Див. X. узмакнула Див. X. паднул Ст. пис. 5, 39. паднуо Ст. пис. 2, 512. паднули Хект. 14. споменуо Ст. пис. 2, 483. пукнуло 496. саснуо Вран. жив. 51. посегнвω М. 462. посмагнули Радн. 85. достигнуо Ст. пис. 4, 477. такнуо 136. отврднул Ст. пис. 5, 35. тегнвω М. 367. притиснул Ст. пис. 1, 80.

[1] Да *р* и пред *о* остаје самогласно (чега ради за њим стављам ь) потврђује се тијем што неки писци пишу: раꙁдаро Збор. 59б. умаро Збор. 51б. 64б. 67. 71. 96. Див. 24. подваро Див. 20. razdaro Банд. 163. prostaro 118. razdarho 51. poždarho 216. umarho 49. 52. 67. умархо Пос. 12б. umrao Банд. 271.

[2] Што на једном мјесту има умрео М. 527. ту *е* нема ништа са *е* које је у инфинитиву, него вриједи онолико колико у нашео у истом споменику.

отиснула Андр. дев. 103. притискнула Вран. жив. 12. у глагола ове врсте може основа у овом облику бити и без свога наставка *-ну-*: побигле Вран. жив. 58. повело Ст. пис. 2, 200. свехла Ст. пис. 4, 291. обисле (гране сухе) Ст. пис. 3, 253. погибли П. 47. 115. иѕьгибле Пб. 80. погибле Н. Рањ. 46б. погибло Ст. пис. 4, 21. Банд. 34. изгибло Брн. 20. згибал Ст. пис. 1, 214. погибал 219. изгибал Јерк. 10. погибао Збор. 2б. 30б. Јерк. 38. уздахал Ст. пис. 2, 412. задахла Ст. пис. 3, 437. двигаль П. 88. Ст. пис. 1, 43. Злат. 18. двигао Ст. пис. 4, 422. Јерк. 38. уздигао Банд. 125. двигла М. 338. подвигли П. 133. двигли Злат. 84б. клекао Збор. 114б. размакла Злат. 7б. одникао Ст. пис. 4, 105. присахал Ст. пис. 1, 292. усахал Ст. пис. 2, 412. 427. 460. присахло Гуч. 104. стискао Збор. 67б. потискли Ст. пис. 3, 60. стискла Крн. 3. стисли Д. Рањ. 108. 142. стисле Злат. 87б. — III. 1. имил Ст. пис. 2, 322. имили Хект. 29б. имио Брн. 5б. Мрн. 101. разумио Збор. 62б. разумјели Н. Рањ. 126. — III. 2. бдјели Ст. пис. 4, 306. видио Збор. 94б. Хект. 20. видјели Н. Рањ. 21. изаврил Ст. пис. 4, 57. изврјела 57. назрио Андр. пут 299. назрјела Ст. пис. 2, 487. живѣль П. 32. поживил Ст. пис. 2, 9. живио Ст. пис. 1, 128. 4, 303. живјела Ст. пис. 4, 242. Гуч. 288. хотиѡ М. 445. Н. Рањ. 43б. Хект. 9. хотјели Н. Рањ. 87б. хьтель М. 36. хтио Н. Рањ. 230. Хект. 19. процтјеле Н. Рањ. 186б. процтио Ст. пис. 4, 30. процтјела 30. цафтил 145. процаптио 30. процаптил 57. од глагола ове врсте који има садашње вр. без наставка у основи: ѕаповидѣль П. 52. ѕаповедеѡ П. 175. заповидио Н. Рањ. 48. сповидио Н. Рањ. 75. Збор. 35. исповидио Н. Рањ. 14б. Гуч. 43. повидѣли П. 45. сповидјели Н. Рањ. 75. исповидјела Андр. пут 54. како је тај глагол у садашњем вр. био једнак с глаголом *јести*, налази се у једнога писца изједначен с њим и у овом облику: вил Ст. пис. 2, 111. — IV. ѵчиниль М. 219. говорил Н. Рањ. 178. бугарил Хект. 36б. водил Буд. 85. скупил Вран. жив. 7. заборавил Банд. 39. прогонил Гунд. пс. 35. кѵпио М. 102. ѵчинио 261. 283. чинио Ст. пис. 1, 148. говорио Н. Рањ. 22. Хект. 9. — V. 1. ималь М. 311. питал Вран. жив. 21. слѵшло М. 307. имаѡ 327. сисао Н. Рањ. 60. — V. 2. ѵписаль М. 298. послал Н. Рањ. 226. ѕаписао М. 306. послао М. 367. Н. Рањ.

43б. — V. 3. посијал Н. Рањ. 33. дозвал Вран. жив. 9. **ѹсниѡ** М. 466. **ꙁклѡ** М. 544. покајао се Ст. пис. 1, 303. обрао Брн. 3б. изарнали (изагнали) Банд. 65. појал (canere) Д. Рањ. 11. — VI. **показоваль** М. 420. војевал Вран. жив. 12. **даровао** М. 258. целовао Н. Рањ. 58б.

Пред крајњим *о* посталим од *л* кад стоји *а*, налази се кад кад изједначено с њим и сажето у дуго *о* од XV вијека, и то не само у пјесмама: најстарији је примјер: **ждєго** М. 464. тако и послије: I. 1. дошо Н. Рањ. 208. Ст. пис. 4, 429. Андр. пут 328. — I. 4. пореко Ст. пис. 4, 249. реко Бун. 7. Андр. дев. 8.[1] помого Мик. 680. Андр. дев. VI. — I. 6. до Бун. 31. Андр. пут 80. зно Ст. пис. 4, 246. Бун. 31. — II. диго Ст. пис. 5, 80. Андр. пут 82. — III. 2. настојо Ст. пис. 4, 417. 5, 11. Андр. дев. 53. — V. 1. погледо Гун. пс. 27. сазидо 27. имо Ст. пис. 5, 3. надо се Ст. пис. 5, 8. сачуво Андр. дев. 14. уфо Ст. пис. 5, 77. — V. 3. обро Гунд. суз. III, XXXVI. Андр. пут 405. зво Андр. пут 78. — VI. вјерово Андр. дев. 82. помилово Гунд. суз. предгов.

По неким се странама *л* стојећи на крају може и одбацити као и у другим приликама (види стр. 68), и то од XV вијека: **има** Пб. 119. **пита** Пб. 120. и послије: I. 1. набо Стар. 1, 231. приша 228. — I. 4. мога Брн. 2. — I. 5. прија Стар. 1, 227. — I. 6. би Стар. 1, 230. позна Радој. 40. — I. 7. умр Брн. 69б. — III. 1. достоја Стар. 1, 223. лежа 234. — IV. сагриши Стар. 1, 230. скупи Брн. 71б. љуби Стар. 1, 228. исправи Мрн. 40. пусти Стар. 4, 117. остави Ст. пис. 3, 201. сатвори Ст. пис. 4, 206. чуди Ст. пис. 1, 122. зачуди Стар. 1, 231. — V. 1. ваља Ст. пис. 1, 123. обећа 121. 4, 225. кара Стар. 1, 228. слиша Мрн. 31. — V. 2. писа Стар. 1, 235. — VI. благова Стар. 1, 228. поштова 228.

Тако окрњеном опет се од XVI вијека додаје *а* (као у генитиву мн.), ако се већ не свршује на тај глас, па се и зијевање које би настало кад кад укида гласом *ј*: I. 5. узсја (vzegia) Радој. 38. — I. 6. биа Зор. 3. Мрн. 95. ужиа Зор. 3. сакрија Крн. 20. дија Радој. 14. — I. 7. умрьа Вран. жив. 53. 65. Банд. 68. 70. — III. 2. хотиа Мрн. 91. хтиа 72.

[1] Што има: рек би Ст. пис. 5, 72. ту као да се таково *о* одбија.

дојаздиа 57. — IV. довршиа Мрн. 143. сагришиа Стар. 1, 228. скусиа Зор. 70б. сложиа 5б. 13б. 20б. подложија Радој. 10. помолија 9. чиниа Мрн. 172. учинија Радој. 9. 10.

ПАРТИЦИП ПРОШЛОГА ВРЕМЕНА

ПАСИВНИ.

Основа му је онака каква је инфинитиву. А три су наставка: **ana**, **na** и **ta**. Првому наставку прво **а** гласи у словенским језицима *е*, а задње се **а** у сва три наставка слаже с падежнијем наставцима као у адјектива у којих је основа на чисто **а**. Први наставак долази глаголима прве врсте осим онијех којима се основа свршује на *а*, и глаголима друге и четврте врсте; други наставак долази глаголима прве врсте којима се основа свршује на *а*, глаголима треће врсте и пете и шесте; трећи наставак долази неким глаголима прве врсте, свјема друге врсте и врло ријетко још којему.

А. Наставак **ana**: I. 1. заведен Ст. пис. 1, 24. **ѹкраденъ** М. 102. заседени Ст. пис. 1, 22. подседена Крн. 14б. обсједени Андр. дев. 173. сметене Злат. 24б. чтене Ст. пис. 3, 250. чтено Д. Рањ. 56б. **поѹтєнь** М. 217. 515. **поѹтєнє** П. 145. почтено Н. Рањ. 13. Збор. 100. почтене Ст. пис. 1, 3. почтен Ст. пис. 2, 107. 3, 200. 4, 185. 5, 12. почтена Д. Рањ. 3б. Град. дјев. 79. почтено Хект. 27. Зор. 34б. Стар. 3, 308. непочтено Буд. 57. почтен Злат. 90. Крн. 9б. почтене Бун. 24. почтена Каш. 26. почтено Андр. дев. 14. поштен Ст. пис. 1, 149. 4, 266. поштени Ст. пис. 5, 29. поштена Зор. 43б. поштен Вран. рјеч. 44. жив. 40. непоштено Див. 7б. поштену Каш. 92. поштена Радн. 27. од основе **шьд** с промјеном гласа *д* на *т* иза *ш* (тако бих рекао да је): наштен Н. Рањ. 199. 227б. (види и под В.) — I. 2. **довєѕєна** Ц. 12. **покрьѕєно** Пб. 74. **принєсєнихъ** М. 380. донесено Збор. 8б. разнесене Хект. 17. однесена Збор. 60б. принесена Гуч. 80. донесен Орб. 235. понесен Банд. 45. принесено Каш. 14. поднесене Андр. дев. 159. однесена Радн. 70. (види и под В.) спасени Ст. пис. 1, 240. спасен Ст. пис. 5, 56. Хект. 30. Банд. 295. спасено Каш. 48. спасен Андр. дев. 28. Радн. 62. — I. 3. дубен Вран.

рјеч. 38. издубена Каш. 65. удубену Пос. 39б. оскубена Ст. пис. 3, 324. Јерк. 58. оскубене Каш. 46. тепен Банд. 27. распен (т. ј. расут) Крн. 21б. распене (цић мене распене, т. ј. расуте) Крн. 22б. (види и под В.) — I. 4. гласови *г*, *к*, *х* на крају основе мијењају се пред *е* од наставка на *ж*, *ч*, *ш*: бржен Ст. пис. 1, 5. крьжень П. 115. Ст. пис. 1, 240. одвржени Н. Рањ. 119. вржен Збор. 88б. Гуч. 191. Вран. жив. 72. завржен Орб. 285. вржен Банд. 125. вржене Јерк. 33. развржене Андр. пут 64. завржен Радн 4. раждеженьна М. 109. раздежене Н. Рањ. 123. раждежене Збор. 162. здежено (сажежено) Збор. 8б. раждежена Андр. пут 404. поможени Збор. 114. Гуч. 7. поможен Брн. 2. Орб. 126. Каш. 116. Радн. 10. с промјеном гласа *ж* на *р*: приморен Гуч. 248. стрежени М. 37. стржен Банд. 211. обучен Н. Рањ. 98. Радн. 80. реченога М. 235.[1] — I. 5. ѕанмене М. 493. ѕанменѣхь П. 176. најмено Ст. пис. 3, 213. надмена Збор. 110. надмен Ст. пис. 1, 49. 4, 85. 445. Гуч. 202. (види и под В.). — I. 6. *и* на крају основе пред *е* од наставка цијепа се у ьј, од чега у српском језику отпада ь: убѣни П. 43. убѣнога П. 91. разбѣна П. 115. поразбѣна М. 498. бјен Ст. пис. 1, 143. бјена 83. убјена 89. бјен Ст. пис. 2, 383. прибјен Ст. пис. 3, 317. побјен 318. убен (читај убјен) Стар. 3, 273. убено (читај убјено) 292. разабен (разабјен) 309. разбјена („razbyena“) Јерк. 46. *и* на крају основе постало од ꙋ стојећи иза гласа у ком је *ј* цијепа се пред *е* од наставка у ьв, од чега ь у српском језику отпада: ѕашвень Пб. 74. швено Ст. пис. 4, 109. швене Каш. 63. швену 66. 86. ꙑ на крају основе постало од ꙋ цијепа се пред *е* од наставка у ъв: скрьвеньнокє М. 91. скрьвень М. 108. скрьвено П. 56. 140. покрвена Стар. 4, 84. исти се глас и шири у *ов*: скровену Н. Рањ. 40. Ст. пис. 2, 11. скровена Ст. пис. 2, 418. 3, 100. 4, 116. 5, 18. скровен Д. Рањ. 1. скровена Град. дјев. 146. скровено Хект. 27. Буд. 108. Злат. 15б. скровене Гуч. 1. скровено Орб. 2. скровен Гунд. пс. 42. скровена Каш. 112. скровене Андр. пут 124. ю замијењено иза гласа у ком је *ј* гласом оѵ цијепа се у ьв, од чега отпада ь у српском је-

[1] Што има ручени М. 235. непорьученѣмь П. 175. јамачно је тако гријешком писарском.

зику: **укено** П. 9. 122. *у* се шири у *ов:* **отровень** Стар. 3, 326. исти вокали остају и непромијењени (управо враћају се у позније вријеме из глаголских облика у којима се не мијењају) а тако и други, те се зијевање које би настало између њих и наставка укида а) гласом *j*, који се више пута и не пише: **раꙁьбиюнь** Пб. 102. **раꙁбиена** М. 510. убијени Ст. пис. 4, 464. разбиен Стар. 3, 301. разбиен Вран. рјеч. 91. пробијена Вран. жив. 50. биен Гуч. 189. прибијене Каш. 46. б) гласом *в:* забивен (**би-**) Ст. пис. 3, 359. 453. пробивена Вран. жив. 50. придобивене (**бы-**) Град. дјев. 36. придобивен Радн. 59. бривеном Мрн. 33. скривена Ст. пис. 1, 116. Н. Рањ. 37. покривен Збор. 76б. Хект. 25б. одкривено Град. дух. 85. скривено Збор. 53. сакривен Вран. жив. 17. откривен Орб. 11. сакривена Банд. 168. покривене Гунд. пс. 6. одкривена Јерк. 87. скривен Каш. 92. сакривена Андр. пут 398. покривено Радн. 73. сливени Вран. жив. 35. обливену Бун. 43. **сьшивень** Пб. 61. ушивен Зор. 65. шивена Банд. 105. чувен Н. Рањ. 25. Орб. 237. Каш. 47. одјевена Збор. 7б. Ст. пис. 3, 416. 5, 39. одивѐн Хект. 25б. одивена Вран. жив. 16. одивен Банд. 172. Јерк. 50. одивени Радн. 73. у глагола **быти** налази се једном XVII вијека и од основе раширене као у садашњем вр.: добудени Вран. жив. 9. а један пут и изједначен с глаголима четврте врсте: забљен Вран. жив. рјеч. 68. — I. 7. глас се *р* или узима за сугласно као у садашњем вр.: прождрени Орб. 154. потрено Н. Рањ. 35б. стрене 28б. сатрен Ст. пис. 2, 514. потрени Ст. пис. 3, 137. отрено Град. дух. 19. сатрено Злат. 18. сатрен Гунд. суз. III, LIX. стрену I, LXXI. трене Бун. 43. потарене Јерк. 57. или се узима за самогласно те се зијева ради умеће *в:* сатрвен Н. Рањ. 101. стрвен Зор. 62. трвени Банд. 244. (види и под В.) — II. основа мјесто наставка **нѫ** (na-n) који има у инфинитиву, има наставак **ноу** (nu), ком се крајње **оу** пред **є** шири у *ов*, али само у прва времена: **ѡтрниовень** М. 15. **потькновеньноу** М. 75. 124. основа долази и без наставка који има у инфинитиву, те се изједначује с основама у глагола прве врсте које се свршују на сугласно: тако се налази у гдјекојих глагола свега времена: **расжидени** М. 477. Злат. 72б. **постижени** Сав. стар. 4, 230. спрежен Зор. 25. протежен Брн. 66б. уздижена

Андр. пут 99. потиштениjех Гуч. 202. потиштен Орб. 190. Гунд. суз. III, LXXXI. потиштена Бун. 31. Каш. 33. потиштеноj Андр. пут 26. (види и под В.) — IV. крајње се *и* од основе пред *е* од наставка мијења на *ј*, те се с предњим гласовима слаже по својим законима: благословень М. 111. Ст. пис. 1, 180. Н. Рањ. 18б. благословљени Збор. 176. Стар. 4, 117. Каш. 40. благословљено Брн. 43б. благословљен Вран. жив. 81. благосовљен Збор. 34. Банд. 5. обишен Вран. жив. 10. вьзкраћене М. 486. повраћен Буд. 4. невръгень М. 23. задњена Хект. 31. удрен Ст. пис. 1, 254. удрена Хект. 21. Радн. 59. ожалоштени Банд. 33. 84. примлѥнь П. 32. Ст. пис. 2, 435. обујмљен Збор. 130. Гуч. 155. слимљена Андр. пут 100. покријепљено Гуч. 104. ускришена Јерк. 78. крштени Див. 15б. крштена Орб. 264. омаштен Ст. пис. 3, 137. помирен Буд. 4. опаљен Вран. жив. 72. оплажене Ст. пис. 3, 10. приправљен Збор. 48. направлѥнꙗ М. 302. испралени М. 510. ѡпралѥнь П. 89. прошћено М. 385. напуњени Н. Рањ. 168. пуштена Злат. 88. одпуштене Гунд. пс. 5. запушћен Вран. рјеч. 28. допушћено Јерк. 15. израмљен (изравњен) Андр. пут 1. посагено М. 46. слобођен Град. дјев. 38. ослобојена Зор. 64б. постаклѥнь Пб. 66. ѡставлѥна П. 77. csсталѥнꙗ М. 220. 235. посталѥнь П. 71. Пб. 104. сталѥно П. 126. остаљена Збор. 101б. стаљену Хект. 7б. стаљен Див. 22. ѡсвгень М. 206. оскврњена Глав. 21. оцкврњено Ст. пис. 1, 4. Град. дјев. 154. оцкврњенога Гуч. 11. оцкврњеному Див. 34. оцкврњена Вран. жив. 49. Орб. 106. Каш 121. сатворен Гуч. 10. потврьено М. 288. потлено М. 562. ухићена Зор. 105б. причешћен Гуч. 11. очиштен Н. Рањ. 61. Банд. 51. очишћен Вран. жив. 18.

У глагола четврте врсте *л* које им се у основи између крајњега *ј* и предњега *б*, *в*, *п* умеће, гдје гдје се опет и избацује од XVI вијека: пољубјени Ст. пис. 3, 257. љубјен Ст. пис. 5, 3. љубјена Гунд. пс. 41. раставјен Ст. пис. 4, 320. купјен 239. склопјен 202. — У писаца који су писали говором у ком *ђ* гласи *ј* или који су се тога говора у гдјечему придржавали налази се *дј* мјесто *ђ* или мјесто *ј* тога говора, које се у њих такође находи (види и на стр. 307-8): наредјен Буд. 12. осудјен 11. увридјеному 143. потврдјена Брн. 22. родјен Вран. жив. 16. 21. одсудјени 19. родјени Банд.

12. наредјену Каш. 93. а неки су према овој замјени замјењивали и ќ гласовима *тј*: ротјен Вран. рјеч. 52. крстјена Вран. жив. 78. — Од почетка XVI налази се овај облик и без *ј* на крају основе посталога од *и* а по том и без промјене предњих сугласнијех, али врло ријетко: најстарији је примјер: очистени Н. Рањ. 73б. гдје врло лако може бити и писарска погрјешка;[1] по том се находи: уресен Ст. пис. 2, 351. 367. Брн. 11. уресена Каш. 81. водена Стар. 1, 223. очистен Град. дух. 24. частено Д. Рањ. 72б. 151б. допустена Гуч. 3. ошћетен Буд. 104. крстен Каш. 97. омастене 111. навистену 105. очистено Банд. 127. раздрпена Каш. 99.

У гдјекога писца XVI и XVII вијека налази се гдјекоји глагол прве врсте пренесен у овом облику међу глаголе IV врсте: пробођена Град. дјев. 114. пробођени 182. украђен Мик. 722. искубљен Мик. 143.

Б. Наставак **па**: I. 6. у глагола којима се основа свршује на *а:* дан Ст. пис. 2, 215. дано Брн. 29б. Злат. 26б. издан Буд. 123. дан Мик. 55. знано Град. дјев. 127. незнани Буд. 91. знан, познан Мик 875. (види ниже код пете врсте) — III. **видени** П. 46. видјен Н. Рањ. 52б. 121б. 125б. **виднено** Збор. 71. виджене Град. дјев. 158. видин Хект. 35. видјенога Гуч. 85. невидјен Злат. 37. Гунд. пс. 41. невидини Банд. 111. видјен Банд. 120. видјенијех Андр. дев. 143. ненавидјен Збор. 20б. Гуч. 141. ненавиден Брн. 46б. изгорјене Гунд пс. 24. разгорјена Андр. нач. 25. желином Ст. пис. 1, 195. **желнено** Збор. 98б. желинога Зор. 7б. 53. желину 10. 66б. желино Брн. 12б. Јерк. 32. зазрено Град. дјев. 78. мнину Ст. пис. 1, 87. стрпина Ст. пис. 1, 174. устрпин 154. устрпјен Н. Рањ. 37б. стрпјено Ст. пис. 3, 385. 4, 73. од основе **вѣдѣ**: **видѣно** П. 10. **ꙁаповѣдѣно** М. 513. сповијен Ст. пис. 1, 149. сповидјен Н. Рањ. 20. заповидјено Н. Рањ. 41б. Збор. 122б. Град. дјев. 28. сповидјено Збор. 72б. исповидјен Гуч. 11. али глаголи ове врсте од свршетка XV вијека прелазе у овом облику као и у имперфекту међу глаголе четврте

[1] Што има XV вијека **потврьдено** М. 300. ту је јамачно само написано *де* мјесто *ђе*, као и у **толикоде** на истој страни, као што и у **утврьдиенемь** стоји **дие** мјесто *ђе* у истом споменику.

врсте, те имају као они (види под А); најстарији су примјери: жељеном Ст. пис. 1, 195. стрпљено 228. а послије: вијене Јерк. 54. виђена Радн. 46. жељени Зор. 20б. жељен Град. дух. 20. Вран. жив. 71. жељену Банд. 266. жељено Радн. 42. жуђени Ст. пис. 4. XI. Д. Рањ. 73. Злат. 28б. Гуч. 275. Гунд. пс. 44. пожујени Јерк. 85. жуђено Андр. дев. 84. стрпљенијем Ст. пис. 4, 54. стрпљен Ст. пис. 5, 50. стрпљено Гуч. 209. устрпљена Јерк. 96. трпљене Андр. дев. 159. хоћен Радн. 2. заповиђене Радн. 34.[1] — V. 1. zlamenan М. 280. знаменъ П. 14. прјеповиједано Н. Рањ. 89б. — V. 2. везан Буд. 85. обезан Хект. 5. писано Н. Рањ. 84. — V. 3. иꙁабранъ М. 104. прогнан Вран. жив. 37.[2] зван Злат. 14. у глагола који иначе иде овамо налази се и од основе какву би имао у првој врсти: ненадину Ст. пис. 1, 52. ненадино Јерк. 47. — VI. чтован Ст. пис. 1, 5. почтованому 3. почтована Збор. 90б. Брн. 2. почтован Зор. 75б. Стар. 3, 257. Гуч. 34. почтовани Злат. 36g. штована Стар. 1, 221. поштован Зор. 8. поштовани Вран. жив. 44. поштоване Банд. III. поштована Радн. 4.

В. Наставак **ta**: I. 1. од основе шьд налази се до краја XVII вијека, а није свагда пасивнога значења: дошасти Ст. пис. 5, 78. дошаста Радн. 71. мимошастих Буд. 3. нашаст Н. Рањ. 20б. нашаста Збор. 89б. нашаст Гуч. 167. нашасте Буд. 107. нашаст Вран. жив. 16. Банд. 83. Јерк. 10. Пос. 24. Радн. 78. изнашасте Град. дјев. 121. изнашаста Орб. 67. изнашастих Банд. 42. обашаст Радн. 26. прошастијех Андр. пут 52. Радн. 48. — I. 2. од основе нес промијењене као у инфинитиву од свршетка XV вијека: узниту Ст. пис. 1, 64. узнит Зор. 35. однито Буд. 138. — I. 3. од основе съп промијењене као у инфинитиву: расуто Радн. 65. — I. 5. проклет Буд. 85. пропет Вран. жив. 10. изажет Мик. 151. вазето Буд. 71. вазет Вран. жив. 23. узет Мик. 753› изета Збор. 100. Д. Рањ. 77. изете Ст. пис. 5, 3. обујат Н. Рањ. 157б. Вран. жив. 17. Банд. 15. обујет Вран. жив. 41. отет Мик.

[1] Гдјекоји писци који су писали говором у ком *ђ* гласи *ј* имају и у тијех глагола кад кад *дј* мјесто *ђ* или мјесто свога *ј*: видјен Вран. жив. 45. Кат. 15.

[2] Налази се као и у инфинитиву (види стр. 253) према садашњем вр. промијењено *г* у *ж*, па у *р:* изарнан Банд. 31. 64.

392. **одиет** Н. Рањ. 101. појата Зор. 15. **пришть** П. 143. пријато Н. Рањ. 143б. пријати Хект 35. пријат Вран. жив. 71. пријата Глав. 30. снете Ст. пис. 1, 78. надут Ст. пис. 4, 85. Вран. жив. 30. — I. 6. дат Н. Рањ. 156. Мик. 59. дата Град. дух. 72. Банд. 5. датијех Гуч. 46. завита Банд. 10. **обить** Сав. 11. повита Н. Рањ. 21. повите Хект. 43. свит Н. Рањ. 130. залите Хект. 43. полита Вран. жив. 90. пролиту Ст. пис. 4, 383. Андр. дев. 43. пролита Банд. 13. слитим Буд. 67. улита Н. Рањ. 145. дит Ст. пис. 1, 75. здиту Ст. пис. 1. 64. пета Зор. 16. и од основе **бы: и комь е бить написань показдь** М. 508. **бито изето** П. 50. 166. **битл дана** Пб. 119. **бита изета** П. 55. заведен бит Ст. пис. 1, 24. бито учињено Град. дух. 74. свит је створен бит Хект. 19. власт бита је дана Орб. 229. добито Андр. пут 291. — I. 7. **прадрьть** П. 61. **раздрьта** М. 510. продрте Збор. 138. одрта Бун. 21. упрте Збор. 119. прострта Ст. пис. 4, 437. настрте Зор. 67б. прострту Банд. 90. прострт Гунд. суз. III, LXXXV. прострта Бун. 21. прострт Андр. дев. 44. сатрт Ст. пис. 4, 432. — II. увезнута Гунд. суз. I, XXXIV. сагнут Ст. пис. 5, 61. пригнути Збор. 9б. ганут Мик 99. уздвигнут Гуч. 240. двигнут Орб. 57. Мик. 93. уздигнут Банд. 15. Андр. нач. 37. замкнута Ст. пис. 4, 137. Злат. 61. такнут Н. Рањ. 115. **потиснати** М. 371. стиснут Н. Рањ. 69б. стиснута Д. Рањ. 84б. притиснут Злат. 79б. притиснута Брн. 5б. стиснути Орб. 152. притискнут Град. дјев. 74. потискнут Гуч. 191. и од основе *мину:* **минатога** М. 380. минуте Ст. пис. 3, 149. 4, 26. минутих Банд. V. — Од глагола осталијех врста врло ријетко: III. **видито** П. 143. мнит Ст. пис. 1, 89. 143. IV. **примить** П. 126.

Како се по неким странама гласови *н* и *м* на крају замјењују, налази се кад кад и у овом облику *м* на крају мјесто *н:* познам Д. Рањ. IX. послам Вран. жив. 72. посвећем Буд. 81. изличем Брн. 12б. смућем Стар. 1, 221. мучем Банд. 133. постављем Банд. 259.

ДОПУНЕ И ПОПРАВЦИ.

Страна 9, врста 19. додај: **тепьчи** М. 85.

Стр. 20, вр. 11. додај: и одбацивши *б* а задржавши *в*: љуве Ст. пис. 2, 103 у дну.

Стр. 26, вр. 5. мјесто „Ст.“ треба Стеф.; мјесто „Д.“ треба Дом.

Стр. 26, вр. 7. иза „средњега“ додај: рода.

Стр. 26, вр. 10. мјесто „Ст.“ треба Стеф.

Стр. 31, вр. 18. додај: **коньѡ** П. 56. М. 417.

Стр. 42, вр. 8. додај: и у адјектива: **милостию божиимь** М. 469.

Стр. 43, вр. 19. мјесто „до“ треба од.

Стр. 45 у дну додај: мјесто инстр. јед. налази се датив, прем да врло ријетко: меу пуку неверному Вран. жив. 40. испореди дат. мн. на стр. 97.

Стр. 54, вр. 26. код **дьнє** додај: гдје ће основа бити на сугласно а наставак **і** ослабио у *е*.

Стр. 56, вр. 10. „рами“ припада међу ријечи с основом на **а**, те треба премјести на стр. 47.

Стр. 61, вр. 4. мјесто **ѹчиниаѹтѣѥ** М. 79. треба: **ѹчиниаѹьѥ** П. 79.

Стр. 61, вр. 9. додај: двадесет и четири старце падоше Н. Рањ. 199. двадесет и четири старце поклањаху се Н. Рањ. 199б. испореди на стр. 65. **людє**.

Стр. 63, вр. 30. додај: тако и између ријечи средњега рода с основом на сугласно прешавши овамо: копили Ст. пис. 3, 229.

Стр. 65. вр. 1 и 2. **Конавлє** и **Конавли** не ће бити с основом на **ја**: Вук у рјечнику има „Конавље n.“, али како ми каже један пријатељ, сада се зову Конавли и Конавле, ген. Конавала, дат. Конавлима; по том у неким падежима треба то име премјестити међу ријечи с основом на чисто **а**, али међу женске, а у неким међу ријечи с основом на **і**, јер да је било женскога рода, о том рекао бих да нема сумње: **прѣ нерє сѹ Конавли наше билє** П. 173. види у мом рјечнику.

Стр. 88, вр. 24. мјесто XV треба XVI.

Стр. 90, вр. 22. додај: охохо (т. ј. охо, охол) Пос. 4.

Стр. 92, вр. 4. додај: **ѹнѹчнє** М. 33.

Стр. 95, вр. 35. иза „мацедонам“ додај: (читај: мацедоњам).

Стр. 96, вр. 26. иза „још“ додај: XIII вијека: **вѣкома** у св. Саве типику хиландарском Г. 24, 224. и од снимка на другој страни пошљедњега листа.

Стр. 97, вр. 4. додај: двима дитићи Ст. пис. 4, 294 у дну.

Стр. 105, вр. 17. додај: **Деуане** М. 92.
Стр. 106, вр. 4. додај: **що има три рогови** М. 127.
Стр. 108, вр. 24. код **Комакли** додај: М. 188. 292.
Стр. 113, вр. 12. „роди“ поправи: ради.
Стр. 123, вр. 32. мјесто „От.“ треба: Ст.
Стр. 154, вр. 32. код „нишће“ додај: у говору у ком се гласови *шт* замјењују гласовима *шћ* (ташћ, ишће), замијенили су се и у тој ријечи, па се иза *ћ* промијенило *о* на *е*.
Стр. 158, вр. 15. иза 84. додај: а
Стр. 167, вр. 29. мјесто 4. треба 5.
Стр. 175, вр. 21. **доброкаућиємь** поправи: **дуброкаућиємь**.
Стр. 183, вр. 15. **духовномь** поправи **доуховномь**.
Стр. 239, вр. 27. додај: три сире Ст. пис. 5, 187.
Стр. 240, вр. 3. додај: четр Ст. пис. 5, 312.
Стр. 240, вр. 27. додај: с онијем тријема Ђам. 136.
Стр. 244, вр. 4. додај: триес Ст. пис. 5, 126.
Стр. 244, вр. 15. додај: и окрњено као у акус. јед.: дваес Ст. пис. 5, 185.
Стр. 266, вр. 13. додај: пријам Ст. пис. 4, 72. 89.